YUSUF

HADİM EDİLEN NEBİ

RAMAZAN DEMİR

1

HADIM EDİLEN NEBÎ
YUSUF -1
Ramazan DEMİR

1. Baskı: Aralık, 2020

Yayın Yönetmeni:
Hasan Mustafa ARSLAN

Editör:
Hasan Mustafa ARSLAN

Kapak:
Erkan ÖZSAATÇILAR

Mizanpaj: ERİHA GRAFİK & SANAT

Genel Dağıtım:
Erkan ÖZSAATÇILAR

0538 359 03 10
www.tuvavadisi.com

Not;
Bu kitap, gelebilecek eleştirel katkıları değerlendirmek amacıyla baskı öncesinde okuyucu kitlesinin görüşlerine sunulmuştur. Ücretsiz olarak okunup değerlendirmek içindir.

YUSUF

HADİM EDİLEN NEBİ

RAMAZAN DEMİR

1

NİRENGİ KUR'ANDIR

Kur'an, dinler tarihinin kararttığı
tüm gerçekleri ortaya çıkarır!

"Çünkü o, kesin gerçektir."
(Hakka 69/51)

Gerçeği talep edenler için Yusuf ve kardeşleri hakkında bu anlatılanların gerçeği gösteren işaretler olduğunda hiç şüphe yoktur.
(Yusuf 12/7)

"... Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor. "
(Yusuf 12/21)

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz 7
Yusuf Kıssası 9
Giriş 9

Usûl 29
Bu Çalışmada İzlenilen Yöntem 29
1- Ayetlerde geçen kelimelerin anlamlarını, kelimenin Kur'an'da geçtiği tüm yerlerine bakarak belirlemeye çalışmak; 29
2- Kıssalarda geçen isimlerin, mekanların ve zamanların tespitini Kur'an'dan yapmaya çalışmak. 52
3- Ayetleri ve ayetlerin bahsettiği konuları bağlamlarıyla birlikte anlamaya çalışmak. 59
İsrail Oğulları İsminin Kökeni 69
İsrail Oğulları Yahudi midir? 83
Hâdu Kavramına Yahudi Manası Verilir mi? 91
Musevi Kelimesi Yahudiler İçin Kullanılır mı? 95
Yakup ve Yusuf 99
Kıssa Kelimesi 111
Gafil Olmak 129
Yusuf Güneş ve Ay 147
Rüya 155
Seni Seçecek 165
Hadiselerin Te'vili 169
Yusuf'a öğretilecek olan rüya te'vili değil, hadiselerin te'vilidir. 174
Tamamlanması Gereken Nimet 177
Kime Kulluk Edeceksiniz? 187
Baba Sevgisi mi? 197
Kardeşlerin Yusuf'u öldürme planlarının sebebi baba sevgisini kıskanmak değilse nedir? 199
Konuşan Kim? 207
Babanızın Vechi 215
Nereden Biliyorlar 221

Kuyu -1- 229
Kuyu -2- 245
"O Cubbun Gaybleri" Ne Demektir? 251
Tuzak 259
Gömlek 275
Sucu 291
Değer Vermemişlerdi!.. 309
Ayet Mealleri 313
Yusuf'u Satın Alan Adam ve Karısı 319
Bu duruma sebep olan şey nedir? 324
Ona Mesvasını İkram Et! 331
Muhsinlerin Ödülü 339
Soruşturma 347
O Esnada!.. 357
Kendisi Hakkında 369
Kilitli Kapılar 375
İçi Parçalandı 381
Burhan 389
a. Fahşa 393
b. Arındırılmış (24. Ayet) 394
Kapı ve Seyyid 401
Seyyid'in Ehli 411
İkisi O Makamda Rekabet Etti 419
Onun Görevini İptal Etti 423
Aradığını Bulmak 427
Bir Kötülük Dilemek 433
Şahit mi Bilirkişi mi? 439
Şahidin Kimliği 453
Neyin Şahidi! 455
Kadın Faile "Eril" Bir Fiil 465
Kadın Vezir 469
Bu kadın (İmraetü'l Aziz) kimdir? 475
Yusuf'un Görevi 477

ÖNSÖZ

Bu kitap,
gelebilecek eleştirel katkıları
değerlendirmek amacıyla
baskı öncesinde
okuyucu kitlesinin
görüşlerine sunulmuştur.
Ücretsiz olarak okunup
değerlendirmek içindir

Çalışmanın içeriği
tümüyle insanlığa ait bilgilerin
açığa çıkarılmasına yönelik olup,
hiçbir kısıtlama olmaksızın
okunup paylaşılabilir, çoğaltılabilir,
atıfta bulunarak ya da bulunmadan
iktibas yapılabilir.
Herhangi bir başka şahıs ya da kuruluşun
yayının paylaşılması ve çoğaltılması hakkında
kısıtlama getirme hakkı yoktur.

YUSUF KISSASI

GİRİŞ

Kur'an ayetlerinin yarısından fazlası geçmiş kavimlerin kıssalarına tahsis edilmiştir. Kur'an bu kıssaları konu edinirken kronolojik bir sıra[1] takip etmemek gibi kendine özgü bir yöntem uygular. Bunun yanında Kur'an birkaç istisnası olmakla birlikte anlattığı kıssalarda yer, zaman ve özellikle vahye karşı tavır takınmışların ismini de belirtmez. Kur'an'da vahye karşı duranlar arasında en çok geçen isim Firavun olmasına rağmen, bu bile bir kişinin ismi olmaktan ziyade bir unvandır[2].

Kişi isimlerinde olduğu gibi, olayların geçtiği yer isimleri hakkında da Kur'an istisnalar dışında herhangi bir yer ismi belirtmez. Belirtse bile, belirttiği bu isimler tarihte bilinen şekliyle olmaktan çok kendine özgüdür. Mesela Ad, Semud, İrem, Tubba, Ress, Eyke, Medyen gibi.

Konu edindiği kıssalardaki olayların geçtiği zaman ile ilgili ise hiçbir açık bilgi vermez. Kıssalar Âdem ile Muhammed (a.s) arasındaki oldukça uzun bir zaman dilimine yayılmış olmasına rağmen hiçbirinde tarih vererek zamanı belirtmez. Hatta hangi elçinin önce hangisinin sonra geldiği, iki elçi arasında hangi olayların yaşandığı hep "min ba'dihi veya min ba'dihim" (ondan sonra veya onlardan sonra) şeklinde anlatılır. Hangi elçinin önce hangisinin sonra geldiği de bu ibarelere göre belirlenir. Mesela; Hud'un kimden sonra geldiği Hud kıssasını anlatan ayetlerden anlaşılmaktadır.

---

1 Kur'an'da kronoljik bir sıra takip edilerek anlatılan tek kıssa Yusuf kıssasıdır. 12. sure tamamen bu kıssaya ayrılmıştır. Kur'an'da 27 defa geçen Yusuf isminin ikisi hariç (6/84 ve 40/34) hepsi 12. surede geçer.

2 Firavun kelimesinin anlamı kaynaklarda "büyük ev" olarak geçmektedir.

Araf 7/69

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ۚ وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً ۖ فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

Sizi uyarması için içinizden bir kişiye Rabbinizin hatırlatıcı sözlerinin gelmesine şaşırdınız mı? Hatırlasanıza, Nuh kavminden sonra sizi halifeler kıldı. Sizi daha iri yapılı hale getirdi. Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki umduğunuza kavuşasınız."

Ayette "Nuh kavminden sonra sizi halifeler yaptı" ibaresi Hud (a.s)'un Nuh'dan sonra gelen elçi olduğunu bildirmektedir. Ama ne Nuh'un ne de Hud'un geldiği zamandan bahsedilmemektedir.

Kur'an bazı kıssalarda ise zaman ve mekân bildirilmediği gibi resullerin dahi ismini vermez[3]. Bunlardan başka ismini verdiği halde Kur'an'ın diğer yerleriyle hiç alakası yokmuş gibi duran ve başka bir yerde geçmeyen kıssalar da anlatır. Mesela; Zİl Karneyn, Eshab-ı kehf, Lokman kıssaları.

Kur'an konu edindiği kıssalarla ilgili böyle bir yöntem izlerken, öte yandan konu edindiği kıssalarda geçen isimlerin hemen hemen tamamının kıssalarının Tevrat ve İncil'e de konu olması, üstelik kıssalarla ilgili Kur'an'ın vermediği detayları vermesi tarihle uğraşanları ister istemez kıssaları tarih ve rivayet üzerinden detaylandırmaya yöneltmiştir.

İslam tarihçilerinin Kur'an kıssalarıyla ilgili Tevrat ve İncil'i de dikkate almaları kınanacak bir durum değildir. Eninde sonunda O kitapları da Yüce Allah'ın gönderdiğinde bir şüphe yoktur.

Al-i İmran 3/3

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ

Gerçekleri içeren ve kendinden öncekileri tasdik eden bu Kitab'ı sana, O indirmiştir. Tevrat'ı ve İncil'i de O indirmiştir.

İşte bu durum İslam tarihi hakkında telif edilmiş tüm eserlerin yapısının Kur'an, rivayet ve İsrailiyat'tan oluşmasına sebep olmuştur. Nitekim El -Bidaye ve'n-Nihaye'nin müellifi büyük tarihçilerimizden İbn Kesir kitabında, Musa kıssasını anlatmadan önce, anlattığı kıssaların yapısını oluşturan şeylerden bahsederek şöyle demektedir.

3 Mesela; 36/13-31 arasında anlatılan "karye ve resuller" kıssası.

Allah izin verirse burada kitaptan, sünnetten, selef ulemasıyla diğerlerinin anlattıkları İsrailiyat haberlerinden nakiller yaparak Musa'nın yaşantısını başından sonuna kadar anlatmaya çalışacağız[4].

İbn Kesir kitabında anlattığı şeylerin yapısının kitap (Kur'an), sünnet[5], selef uleması[6] ve İsrailiyat'tan[7] oluşmuş olduğunu söylemektedir. Aslında bu küçük alıntı, bugün elimizde bulunan tüm tarih kitaplarının yapısını oluşturmaktadır.

İlk bakışta tarih kitaplarının yapısını oluşturan bu formülün olması gereken doğru formül olduğu düşünebilir. Fakat dikkatli bakıldığında formülü oluşturan kitap, sünnet, selef uleması, İsrailiyat öğelerinin birbirine denk olmayan şeyler olduğu rahatlıkla anlaşılabilecektir.

İslam tarihçilerinin kıssaları oluşturmak için başvurdukları kaynakların hiçbiri aslında biri diğerine denk olmayan ve bir çizgide buluşması imkânsız olan kaynaklardır. Bu kaynaklar arasında olması gereken ilişki bir konuda hepsinin ne dediğine bakıp en doğrusunu ortaya koymak değildir. Böyle bir yaklaşım, başvurulan kaynaklar arasında sayılan Kur'an'ın değerini düşürdüğü gibi diğer kaynaklara da olması gerekenden çok daha fazla otorite sağlamak demektir.

Bunun yanında İbn Kesir'in saydığı kaynaklar hiçbir şekilde herhangi bir konuda birbirini tamamlayan kaynaklar değildir. En başta Kur'an, rivayet, alimlerin görüşleri, İsrailiyat tür olarak birbirlerine denk değildir. Bunun yanında hepsinin menşei, oluşum şekilleri, derlenmeleri, çıkış noktaları, olayları doğrulamada kullandıkları metotları, kendi içinde uyum ve tutarlılıkları farklı farklıdır. Bu durum onların belge ve delil olma değerlerinin de farklı olduğunu göstermektedir.

Kur'an; Çıkış noktası alemlerin Rabbi Allah olan, bahsettiği her konuda, vaz ettiği her kanunda, getirdiği her düzenlemede kendisinden başka otoriteye asla tahammülü olmayan, her şeyin belge ve delil değerini kendisi belirleyen, hiçbir şekilde kendi içinde bir tutarsızlığı, eksiği, gediği olmayan, hiçbir haberi, kanunu, düzenlemesi tartışmaya açık olmayan, ken-

4 İbn Kesir. El Bidaye ve'n- Nihaye. Büyük İslam Tarihi. C.1 s.353

5 Allah Resulüne atfedilen söz, fiil ve takrirler.

6 Önceki alimlere ait aktardığı rivayetler, görüşler, anlatımlar.

7 İsrailiyat sadece Yahudi ve Hıristiyanların tahrif ettikleri Tevrat ve İncil değildir. Bunun yanında onlardan gelen riaveyetler, onların alimlerinin görüşleri, Talmud gibi bir nevi Yahudi hadis derlemesi olan yardımcı kitapları, Mişna ve Gemara gibi Yahudi fıkıh ve ilmihal kitapları da İsrailiyat kavramının kapsamına girmektedir.

disini keşfetme dışında bir yaklaşımı kabul etmeyen bir kitaptır. Çünkü O kendisinden hiçbir şeyin gizlenemeyeceği, her şeyin, her olayın her zerresini bilen, zamanların ve mekanların var edicisi, hiçbir şeyin kendisini kuşatamayacağı, tam tersi her şeyin tek kuşatıcısı, yanılmayan, yorulmayan, bıkmayan, dikkatsiz olmayan, kandırılması, olayları yanlış anlaması, engellenmesi mümkün olmayan Yüce Allah'ın kelamıdır. Her belge delil değerini kendisini oluşturan kişiden alır. Kur'an delil olma değerini Yüce Allah'tan almaktadır. O belgenin delil olma değeri Yüce Allah'ın şanının değeridir.

Bu yönüyle Kur'an, tarih oluşturmak için başvurulan kaynaklardan ayrılmaktadır. O eksikliği tamamlanacak bir belge değildir çünkü; eksik değildir[8]. O tutarsızlığı başka bir şey tarafından düzeltilecek belge değildir çünkü; tutarsızlığı yoktur[9]. O verdiği yanlış bilgileri kendinden daha doğru ve daha üstün bir kaynakla düzeltilebilecek bir belge değildir çünkü; düzeltilmesi gereken bir yanlışı olmadığı gibi O'ndan daha doğru ve üstün bir belge de yoktur[10].

Sadece O'nun belge değerini ortaya koymak bile insan gücünün çok üstündeki bir kitabı, değersiz bir müellifin derlemesi gibidir. Kur'an'ı diğer kaynaklarla aynı kategoride değerlendirmek, daha en baştan doğruya ulaşmak için izlenilen yöntemin sahih olmadığını, bu yolla edinilecek bilgilerin, verilecek haberlerin doğru bir sonuca götürmeyeceğini göstermektedir.

Müslüman alimler arasında sünnet'in (rivayetin) de Kur'an'a eşit hatta bazı durumlarda Kur'an'ın üstünde delil değeri taşıdığını söyleyenlerin olduğu herkesin malumudur. İnsanları böyle bir anlayışa sevk eden etken, Kur'an'ın eksik, kapalı, anlaşılması zor bir kitap olduğu düşüncesidir. Kıssalarda zaman ve mekân belirtilmemesi, bazı ibadetlerin (namazın rekât sayıları ve hangi şekle göre kılınacağı, zekâtın yüzde kaç verileceği gibi) şekillerinin hiç olmaması bu anlayışı besleyen deliller olarak sergilenir. Meselenin özüne bakıldığında, rivayetlerin Kur'an kadar (bazı durumlarda O'nun da üstünde) delil değeri taşıdığını söyleyenler, bu düşünceye Kur'an üzerinden vardıklarını söylemektedirler[11]. Yani onları böyle bir anlayışa Kur'an sevk etmiş ve hatta emretmiştir.

---

8 Maide 5/3

9 Nisa 4/82

10 Yunus 10/37

11 Bu düşünceyi savunanlar özellikle Kur'an'da bir çok yerde geçen "Allah'a ve Resulüne itaat edin" ayetini delil getirmektedirler. Bkz: Nisa 4/59; Maide 5/92; Ahzap 33/33; Muhammed 47/33

Meselenin tartışma boyutunu bir yana bırakıp sünnet (rivayet) dediğimiz olgunun nasıl ve ne şekilde oluştuğuna, menşei'nin kim ya da kimler olduğuna, yapısını nelerin oluşturduğuna baktığımızda Kur'an'a eşdeğer olmadığı gün gibi ortadadır.

Eşdeğer değildir çünkü; Kur'an'ın hiçbir kelimesi diğerlerinden ayrılabilecek yapıda değildir. Bunun yanında Kur'an ayetleri Sahih, Hasen, Hürsel, Munkatı, Mütevatir şeklinde herhangi bir tasnife tabi tutulamaz. Kur'an delil değerini bizzat kendinden almaktadır, ortadadır ve incelemeye açıktır. Kur'an'ın içinde rivayetlerde olduğu gibi tasnife tabi tutulacak bir kelime dahi yoktur ve olamazda.

Rivayet üzerinden Allah resulüne atfedilen sözlerin değerini, o sözleri telif eden müelliflerin uyguladığı yöntemler belirler. Üstelik bu yöntemler her müellifte farklılık gösterir. Bu yüzden hadis kitaplarında aynı mevzu ile ilgili Allah resulüne atfedilen ve birbirinden farklı şeyler söyleyen hadisler vardır. Bunlardan hangisinin doğru olduğu müelliflerin hangisinin metodunun benimsendiğine göre farklılık arz eder. Bir hadisin uydurma olduğu o hadisi ele alan farklı müelliflerin belirlediği metot üzerinden anlaşılır. Metotlar farklılık arz ettiği için kimi müellife göre uydurma olan bir hadis, kimi müellife göre pekâlâ sahih olabilmektedir. Hadis külliyatında bunun binlerce örneği vardır.

Kabul edilmesi zor gelse de bir sözün Allah resulü tarafından söylenip söylenmediğini belirlemek müelliflerin ilmi durumuna ve insafına kalmaktadır. Her ne kadar titiz bir çalışma yapılmış olsa da rivayetler onları derleyenler tarafından tasnif edilmişlerdir. Hadisleri derleyenler hakkında övünçle bahsedilen *"falan kitabına aldığı hadisleri 300.000 hadis arasından titiz bir çalışma sonucu derleyerek almıştır. Kitabına aldığı 5000 hadis bu titiz çalışmanın sonucudur"* şeklindeki bir yaklaşım, çalışmanın titizliğini ortaya koyduğu kadar, çalışmanın sakatlığını da ortaya koymaktadır. Müellifin kitabına aldığı hadisler ortada vardır ama almayıp attığı 295.000 hadis ortada yoktur. Atılan bu 295.000 hadisin Allah resulüne ait olup olmadığı müellifin kendisi tarafından belirlenmiştir ve bu hadisler ortada olmadığı için doğru mu yoksa yanlış mı yaptığını anlamak mümkün değildir.

Hadisler ne kadar güvenilir ve doğru olursa olsun eninde sonunda değerlerini müelliflerden almaktadırlar. O hadislere Kur'an kadar değer vermek aslında Allah resulüne değil, Allah resulüne atfedilen sözleri kendisine göre derleyip tasnif eden müelliflere Kur'an kadar değer vermek anlamına gelmektedir.

Bunun yanında hadislerin tutarlılığı, birbirini açıklayıp tamamlaması kendi içinde değil yine müelliflerin belirlemesiyledir. Oysa Kur'an kendi sözlerinin tutarlılığına delil olarak yine kendi sözlerini getirmektedir[12]. Yani Kur'an'ın tutarlılığı herhangi bir müellifin çalışmasına bağlı değildir. Biraz daha açacak olursak; Bir hadisin Allah resulüne ait olup olmadığı müelliflerin kendilerinin belirlediği metotlara göre yaptıkları çalışmaların sonucunda belirlenmektedir. Oysa Kur'an'ın Allah kelamı olup olmadığı yine Kur'an'la anlaşılabilecek bir şeydir.

Hadislerin delil değerinin en az Kur'an, hatta bazı durumlarda O'ndan daha fazla olduğunu söyleyenler bazı Kur'an ayetlerine dayanarak Allah resulünün Kur'an dışında söylediklerinin de vahiy olduğunu söylemeleri ise meselenin en tutarsız tarafıdır. Bu nasıl vahiy ki hadis müellifleri olmasaydı öğrenemeyecektik. Bu nasıl vahiy ki insanlar tarafından sahih, mürsel, munkatı, uydurma gibi tasnife tabi tutulmaktadır. Allah resulünün dilinden çıktığı farz edilen Kur'an harici sözleri de vahiy olarak görmek çok büyük bir bühtandır. Allah'ın vahyetmesi kendisi ile Resulleri arasındaki çok özel bir tecrübedir. Buna herkesin müttali olmaması gerekmektedir. Ama Allah'ın vahyettikleri herkesin müttali olması gerekli şeylerdir. Yani Yüce Allah'ın vahyetmesi gizli ve ulaşılamazdır ama vahyettikleri asla gizli ve ulaşılamaz olamazlar.[13] Yoksa vahyetmenin bir anlamı kalmazdı. Dolayısıyla bu durumda olan bir kaynağın Kur'an gibi aynı kategoride olması asla mümkün değildir.

Diğer yandan hadisler, raviden raviye nakil şeklinde gelmiştir. Nakledilen bu sözlerin doğruluk dereceleri ravilerin doğruluk derecesi ile ölçülmektedir. Ravinin güvenilmezliği beraberinde sözün güvenilmezliğini getirmektedir. Yani söze doğruluk değerini veren, sözü taşıyan olmaktadır. Bu durumda Allah resulünün söylediği sözler kişilere değil, kişiler o söze değer katmaktadır. Oysa Kur'an'ı ister sahtekâr taşısın ister doğru insan taşısın ne sahtekarın sahtekarlığı o söze zarar verir, ne doğrunun doğruluğu o söze bir değer katar. Kur'an'ın tüm sözlerinin değeri Kur'an üzerinden anlaşılır. Kur'an'da (haşa) bir yalan varsa bile bu yine Kur'an'la anlaşılır. Yani tüm varlık bir araya gelip Kur'an'a (haşa) uydurma dese bu Kur'an'a asla zarar vermez. Ama bir hadisin ravileri arasında 3 tane yalancı olması hadise çok büyük zarar verir.

İşin bir başka boyutu ise hadis külliyatındaki tüm hadislerin Allah resulü tarafından söylendiğini tespit etsek bile, resulün sözü ile Allah'ın sö-

12 Bakara 2/26

13 Bkz; Tekvir 81/24

zünü sanki dinde iki otorite varmış gibi ortaya koymanın imkansızlığıdır. Bir kere Allah resulü her insanın tabi olduğu zaman ve mekâna bağımlı bir varlıktır. Söz söylediğinde zaman ve mekândan bağımsız bir söz söylemesinin imkânı yoktur. O'nun sözünün kapsayıcılığı ne kadar geniş olursa olsun Allah sözlerine eşdeğer bir kapsayıcılığa ulaşması mümkün değildir.

Allah konuştuğu zaman Alemlerin Rabbi olarak konuşmaktadır. Alemlerin Rabbinin konuşması sahibi ve yöneticisi olduğu tüm varlıkla uyumlu olmak zorundadır. Aynı zamanda bu konuşmalar her şeyi ve herkesi kapsamak durumundadır. İnsanlarla ilgili konuşmalarında, insanların göremediği başka varlıklarla çelişen konuşmalar yapması O'nun şanına ve Rabliğine yakışmamaktadır. Böyle bir şeyin olması sahibi olduğu varlıkları çelişkisiz yönetemeyeceğini göstermektedir. Allah bundan münezzehtir.

Ama Allah resulü söz söylediğinde tüm varlığı göz önünde bulundurarak konuşması mümkün değildir. Birinin kalkıp Allah resulü de Allah gibi tüm varlığı gözeterek söz söylemiştir demesi, Allah resulünü Allah'a ortak koşmaktan başka bir anlama gelmemektedir. İlla da bir söz bir diğerine arz edilecek ve ne kadar eksik ve kapalı olduğu belirlenecekse hadisler Kur'an'a arz edilmek zorundadır. Eksik olanı tamamlayan, kapalı olanı açan, anlaşılmaz olanı anlaşılır kılan Kur'an'dan başka bir şey yoktur. Kur'an Allah resulüne indirilmeseydi O'nun ne Kur'an'dan ne de içinde bahsedilenlerden Kur'an'ın anlattığı gibi haberdar olması mümkün değildi.

Yusuf 12/3

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

Şimdi, vahyettiğimiz bu âyet kümeleriyle sana hikâyelerin en güzelini anlatacağız. Oysaki daha önce sen bundan tamamen habersizdin.

Bu durumda Kur'an haberdar etmez ise asla bilinemeyecek konular üzerinde Allah resulünü açıklayıcı olarak görmek mümkün olabilir mi?

Şura 42/52

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

İşte sana da bu yolla emrimiz olan ruhu vahyettik. Yoksa sen bu Kitab'ın ve bu imanın ne olduğunu bilmezdin. Ama onu bir nur yaptık, düzenimize uyduğunu gördüğümüz kullarımızı onunla yola getiririz. Elbette sen (Kur'an'ı tebliğ etmekle) doğru yolu gösterirsin.

Tüm bu nedenlerden dolayı, Kur'an'ın anlattığı kıssaları anlamak için; daha en baştan Kur'an'ı eksik vehmedip bunu rivayetlerle, selef ulemasının görüşleriyle, İsrailiyat ile tamamlama yöntemine girişmek, asla doğru bir sonuca götürmeyecektir. Kur'an'ın anlattığı kıssaların anlaşılabilmesi için Allah'ın; rivayet, ulema görüşleri, İsrailiyat tarafından tamamlanması gereken bilinçli boşluklar bıraktığını düşünmek, Kur'an'a eksiklik izafe etmektir.

Konunun detayına girildiğinde Kur'an kıssaları hakkında en fazla yönlendirmenin İsrailiyat eliyle olduğu görülür. Kur'an'ın indiği ortamda kimsenin müracaat etmediği İsrailiyat, nasıl olduysa birkaç yüzyıl sonra kıssaların vazgeçilemez kaynağı durumuna gelmiştir. Telif edilen tüm İslam tarihi eserleri kıssaları anlatırken İsrailiyatı temel kaynak gibi kullanmışlardır. İlk bakışta bunda herhangi bir sorun görülmeyebilir. Ancak İsrailiyatın ana kaynakları olan Tevrat ve İncil'e Kur'an'ın biçtiği değer göz önüne alındığında ortada çok büyük bir sorun olduğu anlaşılacaktır.

Tevrat ve İncil'i Yüce Allah'ın vahyettiği hususunda herhangi bir şüphe söz konusu edilemez. Bu durum Kur'an'da çok sayıda ayet ile bildirilmiştir.

Maide 5/46

وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ ۖ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ

Sonra onların izinden Meryem oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı tasdik etsin diye gönderdik. Ona da içinde bir rehber ve nur olan İncil'i, önündeki Tevratı tasdik etsin, çekinerek korunanlar için bir rehber ve doğru bilgi (öğüt) olsun diye verdik.

Maide 5/68

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ ۗ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

De ki "Ey Ehl-i Kitap, Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirilmiş olanı tam olarak yerine getirmedikçe temelsiz kalırsınız." Rabbinden sana indirilen (Kur'an), onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttıracaktır. Artık o kâfirler topluluğuna üzülme.

Bu yönüyle Tevrat ve İncil, Kur'an ile aynı kategoride olan kitaplardır. Yani hepsini de Allah indirmiştir. Onların da Allah tarafından vahyedilen kitaplar olduğunu söyleyen Kur'an, buna rağmen o kitapları kendisiyle aynı kategoriye koymamaktadır. Bunun sebebi o kitapların bizzat takipçileri tarafından tahrif edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu tahrifler dört başlık altında toplanmaktadır.

Tahrif;

Maide 5/13

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً ۖ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ ۙ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

Sözlerinden caydıkları için onları dışladık (lanetledik), kalplerini katılaştırdık. Kelimelerin anlamlarını yerlerinden kaydırarak tahrif ederler. Kendilerine hatırlatılan gerçeklerden nasip almayı unuttular. Pek azı müstesna onların yaptıkları bir hainliği haber alırsın. Yine de onları bağışla ve aldırma çünkü Allah, güzel davrananları sever.

Gizleme;

Maide 5/15

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ ۚ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ

Ey Ehl-i Kitap (Kitaplarında uzman olan kişiler!) size, Kitap'tan gizlediğiniz birçok şeyi açıklayan, birçoğuna da dokunmayan Elçimiz (Kitabımız) geldi. Size Allah'tan bir nur ve açık bir kitap geldi.

Değiştirme;

Araf 7/162

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ

İçlerinden yanlış davranış gösterenler, sözü kendilerine söylenenden başka bir sözle değiştirdiler. Yanlış davranmalarına karşılık biz de onlara, üstlerinden bir sıkıntı verdik.

İnsan Sözü Karıştırma;

Bakara 2/79

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

Fakat elleriyle kitap yazan, sonra geçici bir çıkar için "Bu Allah katındandır" diyenlerin çekeceği var. Hem yazdıklarından dolayı çekecekleri var hem de kazandıklarından dolayı çekecekleri var

Takipçileri tarafından bu şekilde bir tahrifata uğrayan Allah'ın indirdiği o kitaplar ile Kur'an'ın ilişkisi tek bir boyut üzerinde olmak zorundadır. O da tasdiktir...

Maide 5/48

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۖ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

Gerçekleri içeren bu Kitabı sana, önceki Kitapları tasdik edip denetleyici özellikte indirdik. O halde aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet. Sana gelen doğruları bırakıp onların arzularına uyma. Her birinize bir şeriat (kitap) ve bir yöntem (hikmet) verdik. Allah sizi tek bir toplum (tek bir nebînin ümmeti) yapmayı tercih etseydi yapardı. Oysa verdiği şeylerle sizi yıpratıcı bir imtihandan geçirmek için (böyle yaptı). Öyleyse (tartışma yerine) iyi işlerde yarışın. Tekrar hayata dönünce hep birlikte Allah'ın huzurunda toplanacaksınız. O, anlaşmazlığa düştüğünüz konuları size bildirecektir.

İşte bu ayet Kur'an ile diğer kitaplar arasında olması gereken ilişkinin denetlemek (مُهَيْمِنًا عَلَيْهِ / Müheyminen aleyh) ve tasdik etmek (مُصَدِّقًا / Musaddık) üzere olması gerektiğini belirlemektedir. Biri bu ayette

Kur'an için, diğeri Haşr 59/23 de Allah için (Esma-ül Hüsna) olmak üzere Kur'an'da iki defa kullanılan Müheymin (مُهَيْمِنًا) kelimesi; Kuşların yavrularını korumak amacıyla üzerine kanatlarını örtmesi anlamına gelen (ه م ن) HMN kelimesinden türemiştir. Bir tehlike durumunda güvenlik veren, koruma sağlayan, işleri denetleyen, kontrol eden, gözeten anlamlarına gelmektedir.

Kur'an'ın önceki kitaplarla olması gereken ilişkisini belirleyen ikinci kelime Musaddık (مُصَدِّقًا) ise söylenenle akılda olan şeyin uyuşması anlamındaki ص د ق (s+d+k) kökünden türemiş bir kelimedir. Kur'an'da bu kökten türemiş 155 kelime bulunmaktadır. "Musaddikan" şeklinde ise 13 kullanım mevcuttur. Bunlardan 8 tanesi Kur'an, 4 tanesi İncil, 1 tanesi Yahya (a.s) için kullanılmaktadır. İncil'den önce gönderilen, Musa'ya verilen kitap ve Tevrat için böyle bir kullanım yoktur.

Tasdik kelimesi genelde kendinden öncekini onaylamak anlamında kullanılmaktadır. Bu kullanım kafa karışıklığına sebep olduğu gibi meselenin anlaşılamamasına da neden olmaktadır. Mesela aşağıdaki ayete verilen mealde olduğu gibi "Musaddık" (مُصَدِّقًا) kelimesine "kendinden öncekini onaylamak" anlamını vermek içinden çıkılmaz bir bir yanlış anlaşılmaya sebep olmaktadır.

Bakara 2/41

وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ ۖ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ

Sizin yanınızda olanı onaylayıcı olarak indirdiğime (Kur'ân'a) inanın. Onu görmezlikten gelenlerin ilki olmayın! Âyetlerimi geçici bir bedele karşılık satmayın! Yalnız benden çekinerek kendinizi koruyun!

Yukarıdaki mealde olduğu gibi "musaddık" kelimesini "onay vermek" şeklinde çevirmek, Kur'an'dan önce indirilmiş, şu an elde bulunan Tevrat ve İncil'in mevcut yapılarını onaylamak, ondaki her şeyi kabul etmek anlamına gelmektedir. Üstelik ayette "yanınızda olanı" denilerek bugün Yahudi ve Hıristiyanların elinde bulunan kitapların kast edildiği, yoruma mahal bırakmayacak bir çeviri olmaktadır.

Fakat öte yandan Kur'an o kitapların "tahrif, insan sözü karıştırma, değiştirme, gizleme" yollarıyla Allah'tan indiği haliyle durmadığını, bozulduğunu da söylemektedir. Bu hususlar göz önüne alındığında Kur'an'ın o kitaplarda olanların tamamına onay vermesi söz konusu olamayacaktır.

Tevrat da tıpkı Kur'an gibi Yüce Allah'ın, varlığı altı günde yarattığını söylemektedir. Ama Kur'an bu yaratma esnasında Allah'a herhangi bir yorgunluk dokunmadığını (Ahkaf 46/33) söylerken Tevrat Allah'ın yedinci günde dinlendiğini (Yaratılış 2;1-3) söylemektedir. Tevrat'ta olduğu halde Kur'an'ın onay vermesinin mümkün olmadığı şeyler sadece bununla sınırlı değildir.

- *Nuh'un içki içerek sarhoş olup çırılçıplak bir halde kendini kaybetmesi.* (Yaratılış 9;18-25)
- *Lut'un içki içip kendi öz kızlarıyla cinsel ilişkiye girerek onları hamile bırakması.* (Yaratılış 19;30-38)
- *İbrahim'in yalan söylemesi.* (Yaratılış 12;10-20)
- *İbrahim soyu olan İsmail'den herhangi bir elçinin gelmesinin imkânsız olması.* (Yaratılış 17;1-23)
- *Yakup'un babası İshak'ı aldatarak Nebilik mirasını ikiz kardeşi Esav'dan çalması.* (Yaratılış 27;1-40)
- *Firavun ve kavminin Yusuf'tan habersiz olması.* (Çıkış 1;6-10 - karşılaştırma Kur'an 40/30-36)
- *Tanrının Şabat'ı emretmesi ve uymayanların öldürülmesi.* (Çıkış 31;12-18)

Bunlar ve bunlardan başka Tevrat'ta olan daha birçok anlatım asla Kur'an'ın onay vermeyeceği şeylerdir. İncil'de bundan aşağı kalmamaktadır. En başta elde bulunan mevcut İncil'e onay vermek İsa'nın (haşa) Allah'ın oğlu olduğuna onay vermek anlamına gelmektedir. Oysa bırakın onay vermeyi, Kur'an, bunların hepsini şiddetle tekzip etmektedir.

Bu durumda Kur'an'ın kendinden öncekileri tasdik etmesi, kendinden öncekilerde olan her şeye onay vermesi anlamına gelmemelidir. SDK (ص د ق) fiilinin manasının dilde olanla, akılda olanın aynı şeyleri kast etmesi anlamına geldiğini söylemiştik. Bundan yola çıkarak tasdik kelimesinin anlamının tam olarak Münafikun suresinde bulunduğunu söyleyebiliriz.

Münafikun 63/1-2

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ

Münafıklar (iki yüzlüler) sana geldiklerinde derler ki "Biz şahidiz; gerçekten sen Allah'ın elçisisin." Allah, elbette senin kendisinin elçisi olduğunu biliyor ama Allah şahit, münafıklar kesinlikle yalancıdırlar.

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Bu gibi sözleri kalkan edinip Allah'ın yolundan çekilirler. Yapıp durdukları şey ne kötüdür!

Yüce Allah bu iki ayette "biz şahidiz ki sen Allah'ın Resulüsün" diyen münafıkların yalancı olduklarını buyurmaktadır. Oysa münafıkların "sen Allah resulüsün" demelerinde bir yalan yoktur. Yalan olan onların dilindeki söz değil kalplerinde olandır. Çünkü onlar dilleriyle "sen Allah resulüsün" demelerine rağmen kalpleriyle O'nun resul olduğunu onaylamamaktadırlar.

Yüce Allah onların dilleriyle söylediklerini *"Allah elbette senin kendisinin elçisi olduğu biliyor"* diyerek onaylamış ama onların kalplerini ise tekzip etmiştir.

Tıpkı bunun gibi "tasdik" etmek demek sadece onay vermek anlamına gelmemektedir. Tasdik etmek yalanı tekzip, doğruyu onaylamak demektir. Tasdik ancak bu ikisi olduğunda gerçekleşmektedir. Kur'an'ın kendinden öncekileri tasdik eden bir kitap olması, kendinden öncekileri onaylama manasına gelmesi mümkün değildir. Çünkü onay denilince, akla bir şeyi olduğu haliyle kabul etme anlamı gelmektedir. Oysa, Kur'an'ın kendinden önce Allah'ın indirdiğinde şüphe olmayan kitapları bu haliyle onaylaması imkansızdır.

Tıpkı bunun gibi Kur'an'ın kendinden önceki kitapları tamamen tekzip etmesi de imkansızdır. Haklarında doğru olmayan şeyler söyleniyor olsa da Âdem, Nuh, İbrahim, Lut, İshak, Yakup, Yusuf, Musa, Harun, Davut, Süleyman, Eyüp, Yunus Tevrat'ında konusudur. Tevrat'ı inkâr etmeyen tam tersi onu tamamlamak ve tasdik etmek için gönderilen İncil ise Zekeriyya, Yahya, İsa ve Havarileri konu edinmiştir. Bu isimlerin hepsi aynı zamanda Kur'an'ın konusudur. Tevrat ve İncil'i tamamen tekzip etmek bunları da tekzip etmek olur!.. Tekzip edilen kişilerin Kur'an'da yer bulması bu tekzibin tutarlı olamayacağı anlamına gelir.

Kur'an'ın kendinden önceki kitapları tamamen onaylaması veya tamamen inkâr etmesi zaten tasdik anlamına gelmemektedir. Doğru yaklaşım; onlardaki doğruları onaylamak ve dört şekilde (İnsan sözü karıştırma, tahrif, değiştirme, gizleme) uğradıkları haksız saldırıları ortaya çıkarıp tekzip etmek olmalıdır. Ancak böylelikle Kur'an'ın öncekileri tasdik etmesi söz konusu edilebilir.

Kur'an'da bahsi geçen birçok Allah elçisinin kıssası önceki kitaplarda da geçmektedir. O kitaplarda geçen bu kıssalar Kur'an süzgecinden geçmeye muhtaçtırlar. Bu işlem yapılmadan o kitapları Kur'an kıssalarını anlamada başvurulacak kaynaklar arasında saymak mümkün değildir. Zaten o kitaplardaki bilgiler Yüce Allah'ın gönderdiği şekliyle kalmış olsaydı, Kur'an'ın yeni baştan o kıssalara yer vermesi ve bu kadar ayet ayırmasına gerek kalmazdı.

Tevrat ve İncil'de anlatılan kıssalara Kur'an'ın ayırdığı ayet sayısı 3000 den fazladır. O kıssalara bu kadar ayet ayrılması daha önceki kitaplarda olanların yanlışlarının ortaya çıkarılıp tekzip edilmesi, doğruların ortaya çıkarılıp onaylanması içindir. Sadece kıssalar değil, önceki kitaplardaki her bilginin Kur'an süzgecinden geçmedikten sonra herhangi bir başvuru kaynağı olması imkansızdır.

Ne yazık ki elimizdeki İslam Tarihi kaynaklarının müellifleri böyle bir işlem yapmamış, Kur'an'daki kıssaları eksik, tamamlanması gereken yanları olan anlatımlar olarak görmüşler ve bu eksikleri de İsrailiyat ile tamamlamaya kalkışmışlardır. Onları böyle davranmaya sürükleyen sebebin, Kur'an'ın kıssa anlatmada kullandığı metodunun olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an kıssalarında; çoğunlukla mekân ve zaman belirtmediği gibi özellikle vahye karşı durmuş kişileri de isimleriyle anmaz. Diğer taraftan Tevrat ve İncil; Kur'an'ın izlediği bu metodun tam tersi olarak zaman ve mekân konusunda inanılmaz detaylar verdiği gibi, vahye karşı duranlar da dahil kıssada geçmiş her ismi anar.

Mesela; Adem'in yaratıldığı ve yaşadığı yer ile ilgili şu detaylara bakalım. Kur'an Adem'in yaşadığı yere sadece "cennet" (bahçe) derken, Tevrat neredeyse haritadaki koordinatlarını vermektedir.

> *Aden'den bir ırmak doğuyor, bahçeyi sulayıp orada dört kola ayrılıyordu. İlk ırmağın adı Pişon'dur. Altın kaynakları olan Havila sınırları boyunca akar. Orada iyi altın, reçine ve oniks bulunur. İkinci ırmağın adı Gihon'dur, Kûş sınırları boyunca akar. Üçüncü ırmağın adı Dicle'dir, Asur'un doğusundan akar. Dördüncü ırmak ise Fırat'tır.* Yaratılış (2;10-14)

Kur'an Adem'in iki oğluyla ilgili herhangi bir isim vermeden kısacık (Maide 5/27-32) bir kıssa anlatırken, Tevrat Adem'in iki oğlunun tüm soyunu saymaktadır.

> *Kayin karısıyla yattı. Karısı hamile kaldı ve Hanok'u doğurdu. Kayin o sırada bir kent kurmaktaydı. Kente oğlu Hanok'un adını ver-*

di. Hanok'tan İrat oldu. İrat'tan Mehuyael, Mehuyael'den Metuşael, Metuşael'den Lemek oldu. Lemek iki kadınla evlendi. Birinin adı Âda, öbürünün ise Silla'ydı. Âda Yaval'ı doğurdu. Yaval sürü sahibi göçebelerin atasıydı. Kardeşinin adı Yuval'dı. Yuval lir ve ney çalanların atasıydı. Silla Tuval-Kayin'i doğurdu. Tuval-Kayin tunç ve demirden çeşitli kesici aletler yapardı. Tuval-Kayin'in kızkardeşi Naama'ydı. (Yaratılış 4/17-22)

Kur'an Adem'in kaç yıl yaşadığından hatta ölümünden bile bahsetmezken Tevrat sadece Adem'in değil, O'nun çocuklarının dahi kaç yıl yaşayıp öldüğünü bildirmektedir.

Adem soyunun öyküsü: Tanrı insanı yarattığında onu kendine benzer kıldı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı ve kutsadı. Yaratıldıkları gün onlara "İnsan" adını verdi. Adem 130 yaşındayken kendi suretinde, kendisine benzer bir oğlu oldu. Ona Şit adını verdi. 4 Şit'in doğumundan sonra Adem 800 yıl daha yaşadı. Başka oğulları, kızları oldu. Adem toplam 930 yıl yaşadıktan sonra öldü.

Şit 105 yaşındayken oğlu Enoş doğdu. Enoş'un doğumundan sonra Şit 807 yıl daha yaşadı. Başka oğulları, kızları oldu. Şit toplam 912 yıl yaşadıktan sonra öldü.

Enoş 90 yaşındayken oğlu Kenan doğdu. Kenan'ın doğumundan sonra Enoş 815 yıl daha yaşadı. Başka oğulları, kızları oldu. Enoş toplam 905 yıl yaşadıktan sonra öldü.

Kenan 70 yaşındayken oğlu Mahalalel doğdu. Mahalalel'in doğumundan sonra Kenan 840 yıl daha yaşadı. Başka oğulları, kızları oldu. Kenan toplam 910 yıl yaşadıktan sonra öldü.

Mahalalel 65 yaşındayken oğlu Yeret doğdu. Yeret'in doğumundan sonra Mahalalel 830 yıl daha yaşadı. Başka oğulları, kızları oldu. Mahalalel toplam 895 yıl yaşadıktan sonra öldü.

Yeret 162 yaşındayken oğlu Hanok doğdu. Hanok'un doğumundan sonra Yeret 800 yıl daha yaşadı. Başka oğulları, kızları oldu. Yeret toplam 962 yıl yaşadıktan sonra öldü.

Hanok 65 yaşındayken oğlu Metuşelah doğdu. Metuşelah'ın doğumundan sonra Hanok 300 yıl Tanrı yolunda yürüdü. Başka oğulları, kızları oldu. Hanok toplam 365 yıl yaşadı. Tanrı yolunda yürüdü, sonra ortadan kayboldu; çünkü Tanrı onu yanına almıştı.

Metuşelah 187 yaşındayken oğlu Lemek doğdu. Lemek'in doğumundan sonra Metuşelah 782 yıl daha yaşadı. Başka oğulları, kızları oldu. Metuşelah toplam 969 yıl yaşadıktan sonra öldü.

Lemek 182 yaşındayken bir oğlu oldu. "RAB'bin lanetlediği bu toprak yüzünden çektiğimiz eziyeti, harcadığımız emeği bu çocuk hafifletip bizi rahatlatacak" diyerek çocuğa Nuh[a] adını verdi. Nuh'un doğumundan sonra Lemek 595 yıl daha yaşadı. Başka oğulları, kızları oldu. Lemek toplam 777 yıl yaşadıktan sonra öldü.

Nuh 500 yıl yaşadıktan sonra Sam, Ham, Yafet adlı oğulları doğdu. (Yaratılış 5/1-32)

Tevrat'ın bu şekilde verdiği detaylar hemen hemen tüm kıssalarında vardır. Tevrat'ın detaylara verdiği bu önem ve kesinlik, gerçekten hayret edilecek boyuttadır. Onun bu detaycılığı sadece zaman, mekân ve isim belirtmede değildir. Mesela yapılacak ayin sırasında kullanılacak eşyalardan, eşyaların hangi ham maddeden yapılacağından, eşyalar üzerinde kullanılacak sembollerden, ayin sırasında kimin nerede durup hangi parmağını kullanacağından, kahinlerin giyeceği elbiseden, elbiselerin hangi iplikten dokunacağından, üstündeki motiflerin şeklinden, motiflerin yapılacağı ipliğin renginden bile bahseden detayları vardır.[14]

Tevrat'ın bu müthiş detaycılığının karşısında Kur'an'ın hemen hemen hiçbir kıssasında detay vermemesi, Tevrat'ı Kur'an kıssalarını detaylandırmak için başvurulacak kaynak olarak görmeye yol açabilir. Ancak yukarıda belirtilen gerekçeler sebebiyle Tevrat'ın verdiği tüm bu detayların ve ondaki her bilginin Kur'an'ın tasdik (onay ve tekzip)'ine muhtaç olduğu açıktır.

Tüm bunları göz önüne aldığımızda İslam tarihini oluşturmak için başvurulan kaynakların aslında kaynak olmadığı anlaşılmaktadır. İbn Kesir'in (aslında tüm tarihçilerin) masum gibi duran cümlesi tarih oluşturmak için girilen yolun ne kadar yanlış olduğunu göstermektedir.

Allah izin verirse burada kitaptan, sünnetten, selef ulemasıyla diğerlerinin anlattıkları İsrailiyat haberlerinden nakiller yaparak Musa'nın yaşantısını başından sonuna kadar anlatmaya çalışacağız. (İbn Kesir. El Bidaye ve'n- Nihaye. Büyük İslam Tarihi. C.1 s.353)

Kur'an; Doğruluğunda asla şüphe olmayan, herhangi bir eksikliği de bulunmayan, kendi doğruluğuna yine kendisi delil olan, kimsenin değerinden bir şey eksiltmeye ve artırmaya güç yetiremeyeceği kaynaktır.

14 Örnek olarak Çıkış 25-26-27-28-29-30-31 bölümlerine bakılabilir.

Rivayet; Değerini müellifleri tarafından belirlenmiş metotlara göre alan, zayıf, uydurma, sahih gibi tasnife tabi tutulan, güvenirliliği rivayeti taşıyanın güvenirliliğine bağlı olan bir kaynaktır.

İsrailiyat; Takipçileri tarafından tahrif, gizleme, değiştirme, insan sözü karıştırma gibi ihanetlere maruz kalarak doğru bilgileri üzerinde bile şüphe oluşmuş, doğrusunun yalanından ayrılması için Kur'an'ın tasdik (doğruyu ortaya çıkarıp onayına, yalanı ortaya çıkarıp tekzib)'ine muhtaç bir kaynaktır.

Bu üç kaynağın yapıları, yapılandıranı, içeriği, dinamik yapısı, dokusu, metotları, özellikleri asla birbiriyle uyuşmamaktadır. Öyleyse bu kaynakların aynı kategoride sayılıp birbirini tamamlayan unsurlar haline gelebilmesi nasıl düşünülebilir? Bu kaynaklar arasındaki eksiklikleri nasıl tamamlanacaktır? Yerine oturmayan bir bilgi kim tarafından nihai şekle sokulacaktır?

Bu tespitlerde ortaya çıkan garip durum şudur ki; her yönüyle mükemmel olan Kur'an eksik görülmüş ve her yönüyle eksiklikten kurtulamayan diğer kaynaklar tamamlayıcı, eksik giderici olarak ileri sürülmüştür. Kur'an kıssaları hakkında başka kaynakların tamamlayıcı olacağını düşünmek bile daha en başından Kur'an'ın yetersiz ve eksik olduğunu kabul etmektir. Kur'an kıssalarının rivayet, İsrailiyat ve ulema görüşleri birlikteliğiyle daha anlaşılır kılınacağını, bu bilgi kaynaklarının Kur'an'la uyum içinde olacağını düşünmek diğer bilgi kaynaklarına zarar vermeyecektir. Çünkü Kur'an her şeye değer katan bir kitaptır. Şüphesiz bu girişim Kur'an'a da zarar veremeyecektir ama Kur'an'la yolunu bulmaya, yanlışlardan kurtulup doğruya gitmeye çalışan Müslümanlara büyük zarar verecektir ve vermiştir de.

Kur'an'da kıssaları anlatılan özellikle İsrail oğullarına gönderilen Yakup, Yusuf, Musa, Harun, Davut, Süleyman, Yunus, Eyüp, Zekeriyya, Yahya, İsa (a.s.m) gibi Allah resullerinin tamamı İbrahim'in torunları olmasına rağmen, İsrailiyat üzerinden anlatılan kıssalarda ne bunların namazda kıble olarak Kabe'ye döndükleri ne de Allah'ın insanlar üzerinde hakkı (Ali İmran 3/96-97) olan Hacc görevini yerine getirdikleri tespit edilememiştir. Kur'an'da Musa kıssası bağlamında iki defa (Ta-Ha 20/12 – Naziat 79/16) geçen Mukaddes Tuva Vadisi Kur'an'da yeryüzünün tek kutsal yeri olan Mescidi-l Haram olarak gösteriliyorken, İsrailiyat ve rivayetler üzerinden anlaşılan kıssalarda bu yer Lübnan veya Sina yarımadasında kimsenin tam olarak tespit edemediği bir yere dönüşmüştür. Yine Musa kıssası bağlamında geçen İsrailoğulları'na vad edilmiş Arz-ı Mev'ud'u (5/19-26)

Kur'an, Mekke vadisindeki "Kutsal Topraklar" olarak anlatırken, İsrailiyat üzerinden bu yer tam bir Yahudi uydurması olan Harran ile Lübnan dağları arasında kalan topraklara dönüşmektedir.

Daha birçok mesele Kur'an kıssalarında rivayet ve İsrailiyat'ın Kur'an'ın yanına kaynak olarak konmasından dolayı ya yanlış anlaşılmış ya da hiç anlaşılamamıştır.

Allah'ın tüm resullerine birini diğerinden ayırmadan iman (Bakara 2/285) etmekle yükümlüyüz. Fakat birçok Allah resulünün kıssasının İsrailiyat ve rivayetler üzerinde anlaşılması özellikle Musa ile Muhammed (a.s) arasındaki İsrail oğullarına gönderilen elçilerin sanki Kur'an'da anlatılan İslam'la değil de Kıblesi, Haccı, hükümleri, helalleri, haramları, özel günleri başka olan bir İslam'la muhatap oldukları izlenimi oluşturmuştur. Kur'an birçok yerde tüm elçilerin aynı yol üzerinde (Mesala; Enam 6/83-95) olduğunu söylemesine rağmen bu ayrım bilinç altına yerleşmiştir.

Elbette ki Kur'an, Müslümanların kendi kıssalarını Kur'an üzerinden anlamamalarından ötürü herhangi bir şey kaybetmemiştir. Ama Müslümanların çok şey kaybettikleri bugün dünya üzerindeki kıymetlerinden anlaşılmaktadır.

Kur'an kıssaları üzerinde İsrailiyat'ın en fazla rol oynadığı kıssa Kur'an'da anlatılan İsrailoğulları kıssalarıdır. Bilindiği gibi Kur'an'da en fazla ayet İsrailoğulları'na tahsis edilmiştir. Kur'an'ın birçok yerinde kıssanın farklı yönleri farklı anlatımlarla kronolojik bir sıra gözetilmeden defalarca anlatılmıştır. İslam tarihçileri bu kıssaları, yanlarına rivayet, İsrailiyat ve ulema görüşlerini de katarak eserler telif etmişlerdir. Fakat İslam tarihinde kıssaları sadece Kur'an üzerinden anlamaya yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Anlatılan kıssalarda geçmediği sanılan mekân, zaman ve isimlerin tespitinin Kur'an üzerinden mümkün olabileceğine dair de bir çalışma yapılmamıştır. Kıssaları anlama da çok önemli bir role sahip mekân ve zaman tespitleri hep İsrailiyat üzerinden yapılmıştır.

Bu çalışma; Kur'an'da ilk Musa (a.s) özelinde gündeme gelen İsrail oğulları kıssalarının sadece Kur'an üzerinden hem de İsrailiyat ve rivayetlerden daha açık ve detaylı bir şekilde anlaşılmasının mümkün olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Bu iddia özellikle bu çalışmanın müelliflerinin durumu göz önüne alındığında çok büyük bir iddia olarak gözükmektedir. Fakat iddia İsrailoğulları'nın yaklaşık bin ayetle anlatılan kıssalarının tüm detaylarını sadece Kur'an ile ortaya koymak değil, bunu sadece Kur'an'la yapmanın mümkün olabileceğini göstermekle sınırlıdır.

Diğer taraftan sadece Kur'an dememizin rivayet inkarcılığı ile yaftalanması ise büyük bir haksızlık olacaktır. Bu çalışmanın amacı bir şeyi inkâr değildir. Bu çalışma; evrendeki tüm varlıklardan daha değerli olan Kur'an'ın bağrındaki hazinelerin farkına varma, Kur'an'a ve ondaki bilgilere, O'nun eşsizliğine yakışır bir yaklaşım biçimi geliştirmenin ne kadar elzem olduğunu kendi çapında gösterme amacı gütmektir.

Her şeyde ve her durumda olduğu gibi tek dayanağımız Alemlerin Rabbi olan Allah'tır.

USÛL

BU ÇALIŞMADA İZLENİLEN YÖNTEM

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde özelde Musa, genelde İsrail oğulları kıssaları hakkında bugüne kadar bilinenin dışında birçok "yeni" ve belki de "aykırı" sayılabilecek bilgiler verilecektir. Elbette ki bu bilgiler birçokları tarafından eleştirilmek istenecektir. Eleştiri getireceklerin eleştirilerinde haklı olmaları ve bu haklılıklarında isabet kaydedebilmeleri için ortaya konan bilgilerin hangi yöntemle elde edildiğinin bilinmesi gerekmektedir. Sadece yöntemin değil aynı zamanda bu yöntemin neden tercih edildiğinin gerekçeleri de bilinmelidir. Böylelikle hem yöntem belirlemede hem yöntemi uygulamada hem de varılan sonuçlarda ne kadar isabetli olunduğunun ya da muhtemel yanlışların tespiti kolaylaşacaktır. Bu durum, her iki tarafı keyfilikten uzaklaştıracağı gibi, eleştirileri de doğru biçimlendirecektir.

Bu çalışmada izlenilen yöntemin altında toplanacağı üst başlık "Kur'an'ı Kur'an ile Anlama" dır. Bu üst başlığı oluşturan içerik şunlardan oluşmaktadır.

1- Ayetlerde geçen kelimelerin anlamlarını, kelimenin Kur'an'da geçtiği tüm yerlerine bakarak belirlemeye çalışmak;

Kur'an; En başta Alemlerin Rabbi tarafından kulu Muhammed (a.s) İndirilmiş olmasından dolayı müstesna bir metindir. Bunun yanında kullanılan dilin fasihliği, bahsettiği konulardaki geniş ufku ve derinliği, sürekli kendini yenileyerek aktüel değerini yitirmemesi ve daha birçok özelliğiyle etkileyici bir kitaptır. Çok hacimli olmamasına rağmen, varlığın yaratılmasından varlığın sonlandırılmasına ve hatta sondan sonrasını da içine alan konulara açıklık getirmiştir. Bu yönüyle O, hiç kimsenin asla elde edemeyeceği bilgileri vermektedir. İnsanlık tarihi ile ilgili verdiği bilgiler ise yalanlanması asla mümkün olmayan kesinliktedir.

İndiği dönemde bu etki kendisini insanlar üzerinde göstermiş kısa zamanda büyük insan kitleleri Kur'an'a inanmıştır. Kur'an'a inanan bu yeni kitle arasından tarihe iz bırakmış büyük bilim adamları, alimler, hekimler, astronomi bilginleri, tarihçiler, kimyacılar, hayvan ve bitki bilimcileri, mucitler, gezginler, filozoflar birbiri ardına çıkmıştır. İslam'a girmeden önce büyük bir entelektüel fakirlik yaşayan halkların arasında adeta akademik bir patlama yaşanmıştır. İslam'dan önce insanlık tarihinde hiçbir ehemmiyeti olmayan şehirler, dünyanın akademik gündemini belirleyen merkezler haline gelmiştir. Herkesin herkesle savaş halinde olduğu[15] Arabistan coğrafyası tarihin gördüğü en parlak medeniyetin beşiği olmuştur. Yine İslam'dan önce dünya üzerinde bir etkinliği ve entellektüel hiçbir birikimi olmayan Arapça, akademik dilin vazgeçilmezi haline gelmiştir. Şüphesiz Arapçaya bu etkileyici otoriteyi veren Kur'an'dan başka bir şey değildi.

Fakat; uzak doğudaki Malay'lardan, Asya steplerindeki Türklere, Hint yarımadasından Afrika'nın ortalarına kadar geniş coğrafyalar Kur'an'dan etkilenirken, hemen yanı başındaki Yahudi ve Hıristiyanlar ters orantılı olarak Kur'an'dan uzaklaşmışlardır. Kur'an'ın ilk indiği günden bu güne kadar ehli kitap Kur'an'a inanma konusunda dünya halkları arasında en fazla tereddüt eden insanlar olmuşlardır.

Ehli kitabın Kur'an karşısında içine düştüğü bu tereddüdün nedenleri ile ilgili çok şey söylenebilir. Nedenler ne kadar çoğaltılırsa çoğaltılsın, tüm nedenlerin kökeninde onların Kur'an'ın bahsettiği konuların tamamıyla ilgili önceki bilgileri ve bu bilgiler üzerinden oluşturdukları şablonları yatmaktadır.

Mantık olarak yeryüzünde Müslüman olmaya en yakın insanlar onlar gibi durmaktadır. Çünkü Kur'an'da geçen tüm kıssalar onlarda da vardır, tüm konular onların kitaplarında da Kur'an'ın anlattığıyla birebir aynı olmasa bile benzer şekilde işlenmiştir. Bu benzerliğin onları Kur'an'a inanmaya daha ehil hale getirmesi gerekirdi ama öyle olmadığı gibi Kur'an'a en şiddetli karşı çıkışları onlar göstermiştir. Kur'an'ın onların elinde bulunan Tevrat ve İncil ile olan bu benzerliği onlar için bir avantaj olmaktan çok dezavantaj olmuştur.

Çünkü; Onlar Kur'an geldiğinde, Kur'an'ın bahsettiği her şey ile ilgili yüzyıllardır işlenmiş şablonlara sahiptiler. Bu şablonlar inanç olarak onların düşünce ve hayatlarına hükmediyordu. Kur'an gelmezden önce onlar bu inançları için büyük acılar çekmiş gerçekten büyük bedeller öde-

15 Bu söz Merhum Muhammed Hamidullah'a aittir. İslam Peygamberi adlı kitabından alınmıştır.

mişlerdi. Geçmişlerinde olan her şey bu şablonlar etrafında şekillenmişti. Tarih algıları, varlığa bakışları, sosyal düzenleri, değer verdikleri ya da vermedikleri, iç dünyaları, gelecek kurguları, insan tasnifleri hep ellerinde bulunan kitapların oluşturduğu kalıplara göre şekillenmişti. Bunun dışında kendi kişilikleri de ellerinde tuttukları kitaplarına göre inşa edilmişti. Dine ait ya da din dışı bildikleri tüm kavramlar bu kitaplarına göre anlam kazanmıştı.

Onların Mecusiler, Müşrikler, Budist ya da diğerleri gibi her şeylerinden vazgeçip Kur'an'a iman etmeleri kolay değildi. Çünkü diğerlerinin geçmişlerinde kendilerine göre şekillendirdikleri Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa (a.s) gibi isimler yoktu. Ehli Kitap olmayanlar için Kur'an'ın bahsettiği isimler yepyeni kahramanlardı ve bu yeni kahramanlar daha önce inandıkları kahramanlardan daha gerçekçi ve daha kendilerindendi. Mecusilerin geçmişindeki İsfendiyar ile Musa, müşriklerin geçmişindeki iki ünlü kâhin Şikk ve Satih ile İsa, Han Tengri ile Muhammed, Nirvana ile Allah arasında bir ayrılık vardı. Yani bunlar aynı şeyler değillerdi. Onlar basit ve sade bir kararla karşı karşıya idiler. Nirvana için sırtını dünyaya mı dönecek, yoksa Allah için hayatın içine mi karışacak? İyi olmak için tapınak köşelerinde uzun ve zahmetli ritüellere mi katlanacak, yoksa hayatın doğal akışına ara vermeden namaz mı kılacak? Daima kendilerini akıl dışı bir inanışın gerçekliğini ispatlamaya çalışan rahiplerinin peşinden mi gidecekler, yoksa yorulan, acıkan, üşüyen, sevinen, üzülen kendileri gibi insan olan Muhammed (a.s)'in peşinden mi? Seçim bu kadar basitti.

Bunun yanında ehli kitap olmayanların geçmişten gelen dinlerinin Kur'an'la pek bir benzerliği yoktu. Kur'an'ın anlattığı kıssalarla, onların din adamlarının anlattığı kıssalar, onların tasavvurlarındaki kahramanlarla (iyiler), Kur'an'ın anlattığı kahramanlar arasında bir benzerlik yoktu. Hatta tasavvurlarındaki kötü tasvirleri bile benzerlik göstermiyordu. Onlar için ellerinde bulunan din ile Kur'an arasında yaptıkları seçim iki "benzemez" den birini almak gibiydi. Seçimlerin en kolayı iki benzemez arasında yapılan seçimdir. Allah ile diğer ilahlar Nanna, Sin, Alkamah, Ahurumazda, Ehrimen, Zeus, Odin arasında neredeyse hiçbir benzerlik yoktu. Avesta, Veda'lar, Ginza, Yaşam Kitabı, Ölüler Kitabı gibi kitaplarla Kur'an'ın hiçbir benzerliği yoktu. Onların dinlerinde inançlarını temsil eden kişiler ile, Kur'an'ın anlattığı kişiler arasında da bir benzerlik yoktu. Buda, Konfüçyüs, Zerdüşt, İsfendiyar, Rüstem, Gılgameş gibi isimlerle Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa (ve diğerleri a.s) siyah ve beyaz gibi birbirine zıt iki farklı dünyanın kahramanlarıydılar. Bazı lokal benzerliklerin

olması bile bunları aralarındaki farkı seçemeyecek kadar birbirine yaklaştırmıyordu.

Yahudi ve Hıristiyanlar için ise bu seçim o kadar basit değildi. Çünkü; Onların seçimi iki benzemez arasında değil iki benzer arasındaydı. Takdir edilmelidir ki benzerler arası seçim en zor olanıdır[16]. Bu benzerliği ortaya koymak en başta şunu bilmeyi gerektirir. Ne Kur'an Allah'ın gönderdiği ilk vahiydir, ne de Muhammed (a.s) ilk Allah elçisidir. Bilakis her ikisi de vahiylerin ve elçilerin en sonuncusudurlar. Hatta Kur'an'ı önceki vahiylerden, Muhammed (a.s)'i önceki elçilerden kopuk görmek bu ikisine iman etmemeye denk gelmektedir.

Ali İmran 3/3

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ

Gerçekleri içeren ve kendinden öncekileri tasdik eden bu Kitab'ı sana, O indirmiştir. Tevrat'ı ve İncil'i de O indirmiştir.

Ahkaf 46/9

قُلْ مَا كُنتُ بِدْعًا مِّنْ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَىَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ

De ki "İlk elçi ben değilim. Bana da size de ne yapılacağını bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece doğruları ortaya koyan bir uyarıcıyım, o kadar."

Kur'an'ın ve elçisinin kendinden önceki kitaplarla ve resullerle kopmaz bağları vardır.[17] Bu bağ daha önce de belirtildiği gibi "tasdik"tir. Tasdik etmenin "yalanı ortaya çıkarıp tekzip etmek, doğruyu ortaya çıkarıp

16 İslam tarihçileri ehli kitabın Muhammed (a.s)'e dolayısıyla Kur'an'a inanmama sebebini "kıskançlık" olarak göstermekteler. Onlara göre Yahudi ve Hıristiyanlar öteden beri bir elçi beklentisi içindeydiler. Fakat kendi içlerinden yani Yakup oğullarından gelmeyince kıskançlık gösterip inkâr yoluna saptılar. Belki sebepler arasında bu vardır ama bize göre ehli kitabın Kur'an'a inanmama sebebini "kıskançlık" olarak görmek derinliksiz sığ bir görüştür. Eğer bunu tek ve ana sebep olarak görürsek, onların Kur'an'a inanmamalarında tahrif ettikleri Tevrat ve İncil'in, dini geliştirmek, değişen şartlara göre adapte etmek için, rivayet, yorum ve içtihatlarıyla kitleleri yönlendiren haham ve rahiplerin (Rabbiler) hiçbir etkisinin olmadığını söylemiş oluruz ki bu gerçeğe aykırıdır.

17 Bu konuda örnek olarak Muhammed (a.s)'in yolunun önceki elçilerin yolu olduğunu söyleyen şu ayetlere bkz. En'am 6/83-98). Bu ayetlerde 18 Resulün ismi sayıldıktan sonra şöyle denir. "Sen de onların yoluna uy".

onaylamak" olduğu da söylenmişti. İşte Kur'an'ın bu misyonu zoraki olarak önceki kitaplarda olan konuların ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Kur'an'ın tasdik etmek için önceki konularda geçen konuları ele alması, daha önce gönderilen kitapları Kur'an'la benzer hâle getirmektedir.

Bu yüzden Kur'an'ın büyük çoğunluğu Kitab-ı Mukaddes'te geçen konulara ayrılmıştır. Kur'an'ın bir yandan önceki kitapları da Allah'ın indirdiğini söylemesi, diğer yandan zaten Allah tarafından indirilen kitaplardaki konuları ve kıssaları yeni baştan anlatması, daha önceki kitaplarda geçen konuların ve anlattığı kıssaların neresinde yalan neresinde doğru olduğunun tespitinin mümkün olabilmesi içindir. Bunun için önceki kitaplarla Kur'an arasında benzerlik bir nevi "gereklilik" olmaktadır.

Kur'an'ın bir gereklilik olarak önceki kitaplarda olan her şeyi yeni baştan ele alması her konuda en az iki benzerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Mesela, hem Kur'an hem Tevrat yaratılışın altı günde[18] olduğunu söylemektedir. Adem'in bir bahçede bulunduğu[19], iblisin ayartmasıyla yasak meyveyi yediği[20], Nuh'un karada gemi yaptığı[21], büyük bir tufan olduğu[22], İbrahim'in tüm Allah elçilerinin atası olduğu[23], İsrail oğullarının Yusuf zamanında Mısır'a geldiği[24], bu gelenlerin İsrail oğulları dediğimiz halk kitlesinin ilk ataları olduğu[25], Mısır'da Firavunun İsrail oğullarının erkek çocuklarını öldürdüğü[26], Musa'nın İsrail oğullarını Firavundan kurtardığı[27] ve daha bir çok konu benzer şekilde hem Kur'an'da hem Kitab-ı Mukaddeste anlatılmaktadır.

Bunlar ve daha birçok iki benzer arasında kalan ehli kitap, seçimini Kur'an'dan yana yapmamıştır. Her şeyi altı günde yarattığı halde kendisine herhangi bir yorgunluğun dokunmadığı[28] Allah yerine, her şeyi altı günde yaratan ama yedinci gün şabat yapıp dinlenen Yehva onlara daha yakın gel-

18 Kur'an Yunus Suresi 10;3---Kitab-ı Mukaddes Yaratılış 1/1-31
19 Kur'an; 2 Bakara 35---Kitab-ı Mukaddes; Yaratılış 2;4-14
20 Kur'an; 7 A'raf 20-22---Kitab-ı Mukaddes Yaratılış 3;1-7
21 Kur'an; 11 Hud 36-38--Kitab-ı Mukaddes Yaratılış 6;13-22
22 Kur'an; 11 Hud 40-45---Kitab-ı Mukaddes Yaratılış 7;6-24
23 Kur'an; 4 Nisa 54---Kitab-ı Mukaddes Yaratılış 17;9-27
24 Kur'an; 12 Yusuf 99-100---Kitab-ı Mukaddes Yaratılış 46;3-34
25 Kur'an; 2 Bakara 135-136---Kitab-ı Mukaddes Yaratılış 46;8-25
26 Kur'an; 2 Bakara 49--- Kitab-Mukaddes Çıkış 1;15-22
27 Kur'an; 26 Şu'ara 52-65---Kitab-ı Mukaddes Çıkış 3;7-22
28 Kur'an; 50 Kaf 38

miştir[29]. Kur'an'da Ulu'l Azm[30] olarak yüceltilen Nuh yerine, içki içip sarhoş olarak kendini bilmez halde çırılçıplak soyunan Nuh'u[31,] İki oğlunun soyundan da Allah resulleri çıkan İbrahim yerine[32], bir oğlu (İsmail) yaban eşeğine[33] benzetilerek dışlanan ve sadece diğer oğlunun (İshak) soyundan resuller çıkacak İbrahim[34] onlara daha gerçekçi ve yakın gelmiştir.

Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes'te anlatılan Allah resulleri arasında çok belirgin farklar vardır. İsimler aynı olmasına hatta kıssaların birçok yanı birbirine benzemesine rağmen Yahudi ve Hıristiyanlar[35] Kur'an'ın daha temiz ve daha şerefli bir şekilde anlattığı elçilere inanmayı kendine yedirememiştir.

İçki içip sarhoş olduğu yetmezmiş gibi bir de kendi öz kızlarıyla ensest ilişki kurup onları hamile bırakan Lut[36,] babası İshak'ı aldatarak abisi Esav'ın resul olma hakkını elinden çalan Yakup[37], Kendisine ölümüne bağlı komutanı Uriya'nın karısıyla zina yapan ve ölsün diye zina yaptığı kadının kocasını savaşta yalnız bırakan Davut[38] şeklinde anlatılan Allah resulleri Yahudilere ve Hıristiyanlara Kur'an'ın anlattıklarından daha inandırıcı gelmiştir.

İki benzer arasında çok büyük farklar olmasına rağmen ehli kitabın tercihlerini, elçileri daha akılcı ve daha temiz anlatan Kur'an'dan yana değil de tahrif edilen Tevrat ve İncil'den yana kullanmalarının en büyük nedeni, onların "Rabbi" adını verdikleri din adamlarıdır.

Bu din adamlarına göre; ellerinde bulunan kitaplara iman etme zorunluluğu olmasına rağmen, kitaplar düz okumayla anlaşılamayacak kadar kapalı ve şifrelidir. Onun açıklanması ve şifrelerin çözülmesi din adamlarının işidir.

---

29 Kitab-ı Mukaddes; Yaratılış 2;1-3

30 Kur'an; 46 Ahkaf 35

31 Kitab-ı Mukaddes Yaratılış 9;20-25

32 Kur'an; 2 Bakara 136

33 Kitab-ı Mukaddes; Yaratılış 16;12

34 Kitab-ı Mukaddes; Yaratılış 17;9-22

35 Yahudiler sadece Tevrat'a ve onda ismi geçen elçilere inanırlar. İsa ve İncil'e inanmazlar. Ama bilinenin aksine Hıristiyanlar hem Tevrat'a ve onda ismi geçen elçilere hem de İncil'e inanırlar. İki ayrı din gibi gözüken Yahudilik ve Hıristiyanlık aslında bir dinin iki mezhebi gibidir.

36 Kitab-ı Mukaddes; Yaratılış 19;30-36

37 Kitab-ı Mukaddes; Yaratılış 27; 1-40

38 Kitab-ı Mukaddes; 2.Samuel 11; 2-17

"Tora'nın"[39] kendine özgü dili, çeşitli sebeplerden dolayı şifrelidir ve bazı durumlarda bir kanunun uygulaması ilgili metin okunduğunda varılan sonuç, o kanunun pratikteki uygulaması ile farklılık gösterebilir"

"Oysa Tora'nın Tanrı'dan geldiğini bilen kişiler, tüm bu garip, yersiz ya da gereksiz kullanımların içinde mutlaka sonsuz değer ve miktarda mesajın varlığını görürler. Tora sadece okunmayı değil. "Analiz edilmeyi" gerektiren bir metindir. Ancak bunun da belirli kuralları vardır ve bu analiz sadece Moşe Rabenu'ya, onun da bizlere öğretmiş olduğu yöntemler kullanılarak yapılabilir"

"Şivim Panim LaTora""Tora'nın Yetmiş Yüzü Vardır". Bir elmasa farklı yüzeylerden baktığınızda farklı görüntüler elde edersiniz. Bu bakış için en önemli şart, nereden bakarsanız bakın "doğru gözlüğü" kullanmaktır. Tora'yı incelemek ya da yorumlamak için kendi gözlerine güvenen ve gözlüğe ihtiyacı olmadığını iddia edecek kadar kaba olan kişi, o elması basit bir taş olarak görmeye mahkumdur".

"Yetmiş yüze sahip olan Tora'nın en ufak detayıyla ilgili sayısız ve bazen birbiriyle çelişebilen açıklamanın varlığı sürpriz olmamalıdır. Tora bir yaşam kitabıdır v e hayatın her alanıyla ilgilenir. Dahası Tora sadece bir kitap değildir. Burada yazılı olanın kat kat fazlası, uygulamalar, değerler ve ayrıntılar şeklinde Yahudi belleğinde mevcuttur. Tora'nın tek bir değer üzerinde durması elbette beklenemez. Bu açıdan öğretmenlerimiz olan Hahamlarımız, çeşitli açıklamalara, çeşitli mesaj ve dersler gizlemişlerdir. Bu da Tora ile ilgili birbirinden farklı açıklamaların temelidir".

"Tora hakkındaki bilgisi sadece düz (ve çeviri) metin okumakla sınırlı kişilerin, okudukları hakkında yersiz ve yanlış yorumlar yapılmasına hatta bazı ifadelerin Yahudi aleyhtarlığına alet edilmesine kadar gidebilmiştir. Bu durumun, binlerce yıllık köklü gelenekten haberdar olunmamasından kaynaklandığı açıktır. Dolayısıyla Tora'nın köklü geleneğin rehberliği olmaksızın yorumlanması son derece yersiz ve hatalı kaçacağı akılda tutulmalıdır."[40]

---

39 Tevrat aslında tek bir elçiye verilmiş kitap değildir. 39 bölümden oluşan Tevrat Musa ve Musa'dan sonra gelen elçilere verilen kitapların toplamıdır. İlk beş bölüm Musa'ya verilen kitaptır ve adı Tora'dır. Yahudiler bu beş bölümün ana kitap diğerlerinin ise tamamlayıcı ve açıklayıcı kitaplar olduğuna inanırlar.

40 Gözlem yayın evi Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA ve Aftara. 1.kitap Önsöz

Ehli kitabın din algısının nasıl oluştuğunu anlatan bu pasajlar olayı şöyle formüle etmektedir. Tanrı'nın kitabı mükemmeldir ama şifreli ve kapalıdır. Herhangi bir rehber olmadan okumak yanlış anlaşılmasına yol açmaktadır. İşte bu yüzden Tanrı, kitabının nasıl açıklanacağını Musa'ya öğretmiştir. Musa'nın kitabı açıklamak için söylediği sözleri aslında kitaptan daha değerlidir. Kitaptan daha değerli bu sözler "Sözlü Tora" denilen hadis külliyatıdır. Bu sözler din adamlarının belirlediği yöntemlerle nesilden nesile aktarılmıştır. Yahudi din adamlarının kendilerince anlattığı bu formülü bizim anlayacağımız şekilde deşifre ederek anlatırsak, Yahudilik dini şu ana esaslardan oluşmaktadır.

- *Kitap; Sinay dağında Musa'ya verilen yazılı belgeler. Dinin aslı budur ama kitap (vahiy) şifreli ve kapalıdır, anlamak sıradan insanların yapabileceği bir şey değildir.*
- *Sözlü Tora; Musa Sinay dağında yazılı bir vahiy aldığı gibi, şifreli ve kapalı bir şekilde aldığı yazılı metinleri açıklayacak sözlü Tora'yı da almıştır. Belirleyici olan da bu açıklamalardır. Mesela; Şabat yazılı olan Tora'da "çalışmayacaksın ve çalışanı öldüreceksin[41]" şeklinde kısaca belirtilmiştir. Çalışmamak çok genel bir kavramdır. Çalışmamanın neleri kapsadığının açıklanması gerekmektedir. İşte burada sözlü Tora yani Musa'nın vahyi açıklayan hadisleri devreye girmektedir. Bu hadisler "Talmud" adı altında toplanmıştır. Buna inanmamak dini inkara denk tutulmaktadır. Musa'nın sünneti olan Talmud her şeyin nasıl anlaşılması gerektiğini söyler. O olmaz ise nasıl şabat yapılacağı, ceza maddelerinin nasıl uygulanacağı asla bilinemez.*

Musa'nın sünnetinin toplandığı Talmud iki bölümden oluşur. Mişna ve Gemara. Her ne kadar Musa'nın söyledikleri kapalı olan Tora'yı açık ve anlaşılır hale getiriyorsa da onun söyledikleri de açıklanmaya, değişen şartlara ve zamana uyarlanmaya muhtaçtır. Bu uyarlama ise Tanrı'nın buyruğuyla İsrail oğulları ileri gelenlerine yani din adamlarına (Rabbilere) bırakılmıştır. Bu açıklamalara da Gemara denmektedir. Bunun böyle olması gerektiği hususunda tam bir birliktelik vardır. Bu da Yahudilerin "İcma"sıdır.

Buraya kadar tam bir fikir birliği aranırken bir sonraki adımda fikir birliği yoktur ve gerekli de değildir. Gemaralar Yahudi din adamlarının içtihat ve yorumlarından oluşmaktadır. Bunlarda herkesin aynı içtihat ve yorum etrafında birleşmesi gerekmemektedir. İhtilaf edilmesi gayet normal bir ha-

[41] Kitab-ı Mukaddes; Yaratılış 31;12-17

disedir ve hatta bu ihtilaflar zenginliktir. Yani alimlerin ihtilafında rahmet vardır. Bundan dolayı Yahudilerin elinde onlarca "Gemara" vardır. Bu Gemara'ların farklı olması aynı zaman da farklı Talmud'ların oluşmasına neden olmuştur. Çünkü; Musa'dan gelen bir hadis, alimler tarafından farklı farklı anlaşılmış ve başka sonuçlara varılmıştır. Aynı hadisten farklı sonuçlara ulaşmak ise alimlerin Musa'ya atfedilen hadislerin alimler tarafından yapılan farklı kıyas metotlarının doğal sonucu olmaktadır ve bu gayet normaldir. Müslümanların "Kıyası Fukaha" kavramı bunun aynısıdır.

Ehli kitab'ın din formülünün son ayağı, yaşayan alimlere uyma zorunluluğudur. Yukarıda saydıklarımız ne kadar doğru anlaşılırsa anlaşılsın, her çağda son sözü yaşayan din adamları söylemektedirler. Bunlar dini sürekli canlı ve aktüel halde tutmak için içtihat ederler. Yeni sorunlara eskilere bakarak yeni ve çağa uygun yorumlar getirirler. Mesela; Tora'da Mısır'dan Çıkış 21;24 bölümünde "göze göz" şeklinde uygulanması gereken kısas, alimlerin görüşleri ile para cezası şekline çevrilebilmiştir[42].

Kur'an indiği ortamda bulunan ehli kitap dinlerini işte bu esaslara göre formüle etmişlerdi. Bu formül Yahudi ve Hıristiyan ulemanın sıradan insanlar üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Sonuçta ne Tanrı'nın kitabının ne de Tanrı'nın elçisinin sözü geçerli olmamakta, iş gelip din adamlarının söyleyeceklerine dayanmaktadır. Onların verdiği hükümler uygulanmakta, onların çizdiği elçi tasvirleri kabul edilmekte, onların gösterdiği yol doğru sayılmaktadır. Onlar da insanlar üzerindeki bu sınırsız otoritelerini kendi mezhep, tarikat veya felsefi ekollerini meşru hale getirmek için kullanmaktadırlar. Onların kendi halklarına ihaneti Kur'an'ın birçok ayetine konu olmuştur.

Maide 5/41

يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِى الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۛ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ ۙ لَمْ يَأْتُوكَ ۖ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهٖ ۛ يَقُولُونَ اِنْ اُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا ۚ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۚ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ ۚ لَهُمْ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

42 Gözlem Yayınevi, Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara. 2.kitap. Şemot. S.255… Bu kitap altı cilt şeklinde Yahudi din adamları tarafından yapılmış Tevrat'ın ilk beş bölümünün tefsiri niteliğindedir.

Ey peygamber, ağızlarıyla "inandık" deyip, kalbleriyle inanmamış olanlardan ve yahudilerden küfürde yarış edenler seni üzmesin. Onlar yalana kulak verirler, sana gelmeyen diğer bir topluluğa kulak verirler, kelimeleri yerlerinden değiştirirler, "eğer size bu verilirse alın, bu verilmezse sakının" derler. Allah birini şaşırtmak isterse, sen onun için Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar öyle kimselerdir ki, Allah, onların kalblerini temizlemek istememiştir. Onlar için dünyada rezillik var ve yine onlar için ahirette de büyük bir azab vardır.

Bugün dahi hem Hıristiyanların hem de Yahudilerin dinlerinin merkezlerinde tapınak ve din adamları vardır. Bu din adamları tarih boyunca vahiyleri içtihat, yorum ve kıyaslarıyla şekillendirmiş, onlara kendilerine göre biçim vermişlerdir. Bu rabbiler içtihatlarıyla dine biçim vermede kendilerini o kadar sınırsız görmüşlerdir ki; M.S 325'de İznik'te toplanan din adamları konsülü, içtihatla İsa'yı Tanrı'ya oğul olarak atadıkları gibi buna inanmayanı da kâfir ilan etmişlerdir. Hangi biçimi verirlerse versinler kendileri daima merkezde olmuşlardır. Tanrı'nın kitabını ve elçisini her şeyin üstünde tutuyor gözükseler de aslında her şeyin üstünde etkili olanlar kendileridir.

Kur'an'ın indiği ortamda da durum böyleydi. Yahudi ve Hıristiyanlar, üzerlerinde sınırsız otoriteleri olan din adamlarını aşamadılar. Onların kendi kitapları hakkında yaptıkları yorum ve içtihatlarını vazgeçilmez olarak gören ehli kitap, yine bu din adamlarının Kur'an hakkında yaptıkları yorum ve içtihatlardan da vazgeçemediler. İçlerinden bu din adamlarının etkisi olmadan Kur'an'la baş başa kalan az sayıda insan Kur'an'a iman etmede tereddüt göstermedi. Ancak bunlar her zaman azınlıkta oldular. Geneli nasıl ki Tevrat ve İncil'in kapalı, şifreli, anlaması zor kitaplar olduğuna inandıysa Kur'an'ın da aynı yapıda olduğuna kapalı ve şifreli olma özelliğinin Allah'ın vahiylerinin temeli olduğuna inandılar. Din adamları da bunu kullanarak Tanrı ile kullar arasında kendilerine bir yer edindiler. Tanrıdan gelen, din adamlarının şekillendirmesine maruz kaldığı gibi Tanrı'ya gitmeye çalışan bir kul da onlar üzerinden yolculuğa çıkmalıydı. Ellerinde bulunan Allah'ın vahyini kapalı olduğu için açıklamak adına tahrif ettiler. Bu tahrifi *"Tanrı'nın dediğine değil demek istediğine bakılmalı"* şeklinde bir nevi Tanrı'nın niyetini okuyarak yaptılar. Çünkü Tanrı'nın ne dediği herkes tarafından bilinir ama ne demek istediği sadece onlar tarafından bilinirdi. Yine kendileri gibi kişiler üzerinden topladıkları Musa'nın sünnetini vahyin üstüne hakem yaptılar. Belirleyici olanın kitap değil onlara göre yazılı vahiyden daha üstün vahiy olan sünnet ol-

duğunu söylediler. Bu sünnet farklı farklı din algısı ortaya çıkarmasına ve bu farklılıklarla birbirlerinin kanını dökmeye varana kadar ihtilaf oluşturmasına rağmen bunu "Yahudi alimlerinin ihtilafında rahmet ve zenginlik vardır" diyerek telif ettiler.

Aslında kendi görüş ve içtihatlarını her şeyin üstünde görmelerine rağmen dertlerinin Tanrı'nın dinin daha iyi anlamak, şerefli elçilerinin peşinden gitmek olduğu yalanına kitleleri inandırdılar. Vahyin orijinal metnine müdahale ettiler, gizlediler, değiştirdiler, insan sözü karıştırdılar. Zira vahiy orijinal haliyle kalsaydı kendi kirli ve şeytani suratlarına ne kadar ustaca yapılmış maskeler geçirmiş olurlarsa olsunlar, vahiy onların maskelerini düşürür, şeytani suratlarını açığa çıkarırdı. O'nun için peş peşe gelen elçilerin getirdiği tüm vahiylerin orijinal haline hep müdahale ettiler. Onlar bu müdahale yetkilerinin tartışılmaz olduğunu insanlara göstermek için orijinal metnin içine güya yetkilerini vahiyden aldıklarını bildiren pasajlar bile eklediler.

> *"Harun'la oğullarını Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne getirip yıka. Harun'a kutsal giysileri giydir, bana kâhinlik etmesi için onu meshederek kutsal kıl. Oğullarını getirip mintanları giydir. Bana kâhinlik etmeleri için babaları gibi onları da meshet. Bu mesh onların kuşaklar boyu sürekli kâhin olmalarını sağlayacak." Musa her şeyi RAB'bin kendisine buyurduğu gibi yaptı.* (Çıkış 40/12-16)

> *"Mesh işleminden önce, Koenler'in kutsiyeti, yalnız onlara aittir, kalıtsal değildir. Mesh işlemi, bu özelliği ebedi ve kalıtsal kılmıştır. Bundan böyle Koenlik tarih boyunca babadan oğula geçecektir.* (Gözlem yayınevi. Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA ve Aftara. 2. Kitap Şemot s.507)

Vahye müdahale kalıtsal ve kutsal hale gelmiş, babadan oğula bir miras gibi devredilerek bu haksız otorite sağlama alınmış oldu. Artık kim ne diyebilirdi ki kitap onların kalıtsal müdahalesine onay veriyordu.

Rabbilerin din algısının oluşturduğu Musa ile Kur'an'ın Musa'sı karşı karşıya geldiğinde, tapınaklarında Kur'an'ın Musa'sına savaş açan konuşmalar yaptılar. Kitap, sünnet, icma, kıyas-ı fukaha ve çağdaş alimlerin yorumlarını devreye sokarak Kur'an'ın Musa'sının, İsa'sının sahte, kendilerinin biçim verdiği Musa ve İsa'nın gerçek olduğuna, otoritelerini kul ettirdikleri takipçilerine inandırmayı başardılar.

Varlığı yaratırken yorulan Yehva, İçki içen Nuh, Yalan söyleyen İbrahim, kızlarıyla ensest ilişki kuran Lut, babasını aldatan Yakup, komuta-

nın karısıyla yasak ilişkiye giren Davut, yediyüz karısı ve üçyüz cariyesinin putlara tapmalarına göz yumup sonra kendisi de putlara tapıp kafir olan Süleyman[43] gibi meselelerde ise yorumun dibine inildi, te'vilin bin türlüsü yapıldı ama ne olursa olsun sonunda en azından kendi dindaşları (kulları)[44] bunlara inandı.

Elimizde bulunan Tevrat ve İncil ne yazık ki bu din adamlarının ihanetinin her türünü gördüler hâlâ da görmekteler. Onlarda anlatılan kıssalar hep bu din adamlarının ustaca dizaynları ile şekillendi. Bu adamlar nereye ne sokacaklarını, hangi kelimeyi gizleyip hangisinin altını çizeceklerini, kendi sözlerini vahyin neresine monte edebileceklerini çok iyi biliyorlardı. Onların bu ustalığa ulaşmaları yılları alıyordu.

Kur'an'ın kendinden önceki kitapları tasdik etmesi tam da bu yalanları, tahrifleri, değiştirmeleri, insan sözü karıştırmaları ortaya çıkarmak içindi. Kur'an inerken gelen her ayet o şeytani suratlarını gizleyen maskelerini adeta parçalarcasına sıyırıp atıyordu. Yalanı ortaya çıkarıp tekzip ediyor, doğruyu ortaya çıkarıp onay veriyordu. Kur'an indikçe eski hallerini kaybedeceklerine dair derin bir ümitsizliğin içine düşüyorlardı.

Maide 5/3

اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِى مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِاِثْمٍ فَاِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

…Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Onlar elçilerin vahiylere istediklerini ekleyip çıkaracağını söylemişlerdi. Kur'an daha en baştan elçinin bile Yüce Allah'ın söylemediği bir şeyi Allah'a atfedemeyeceğini, bunu yaparsa çok şiddetli bir şekilde cezalandırılacağını[45] söylüyordu. Gönderilen vahyin sağlamlaştırıldığını, Allah

43 Bkz. Eski Ahit, 1. Krallar 11;1-13

44 Bkz. Tevbe 9/31

45 Kur'an 69 Hakka 44-46

tarafından açıklandığını[46], kendisi kapalı olmadığı gibi her şeyin açıklamasının O'nda olduğunu[47,] onda birbirini tutmaz şeylerin olmayacağını[48,] hiçbir şekilde Kur'an'dan başka bir kaynağın bu dinde kabul edilmeyeceğini[49] söylüyordu.

Kur'an yeterliydi ve kimse O'nu anlamak için O'ndan başka bir kaynağa ihtiyaç duymuyordu. Kur'an'a ilk iman edenler genelde kitabi olmayanlar olduğu için kafaları bulanık değildi ve Kur'an konularıyla ilgili kimsenin zihninde önceden gelen şablonlar yoktu. En başta Allah elçisinin zihninde şablonlar yoktu. Allah elçisi bile kitabın ve imanın ne demek olduğunu Kur'an'dan öğreniyordu.

Şura 42/52

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَاۜ مَا كُنْتَ تَدْرِى مَا الْكِتَابُوَلَا الْاِى
مَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِى بِهٖ مَنْ نَشَآءُ مِنْ عِبَادِنَاۜ وَاِنَّكَلَتَهْدِٓى اِلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍۙ

İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.

Kur'an'dan önce vahye muhatap olanları Muhammed (a.s)'e dolayısıyla Kur'an'a inanmamaya sevk eden başka bir etken ise Yakup'tan sonra gelen tüm elçilerin Yakup soyundan çıkması oldu. Bu durum İsrail oğulları denilen kardeşleri dinle karışık bir ırkçılığa sürükledi. Artık Allah elçiliği, onların tekeline geçmiş tüm Allah elçileri ve hatta Yehva onların milli değerlerine dönüştü. Başkalarının hele hiçbir şekilde daha önce ilahi vahye muhatap olmamışların, elçileri sahiplenme hakkı olamazdı...

Kur'an ise daha en baştan bu elçilerin tümünü sahipleniyor ancak onların izinden gittiğini söyleyenleri yalancılıkla suçlayıp, hiçbir zaman elçilerinin izinden gitmediklerini, vahiylere önem vermediklerini söylüyordu. Böylelikle Kur'an onların elinden her şeyi almış oluyordu.

Kur'an; din adamları kurullarını, konsülleri, seçilmişleri, kalıtsal ve kutsal bir şekilde kendinde vahye müdahale etme yetkisi görenleri, riva-

46 Kur'an 11 Hud 1-2

47 Kur'an 18 Kehf 54

48 Kur'an 18 Kehf 1-4

49 Kur'an 17 İsra 73

yetler yoluyla oluşturulmuş elçilerin "sünneti" denilen şeyleri tanımıyordu. Tanımamakla de kalmayıp mutlak bir şekilde mahkûm ediyordu.

Bakara 2/79

فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ عِندِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ

Elleriyle Kitap yazıp sonra onu az bir bedel karşılığında satmak için «Bu Allah katındandır» diyenlere yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü vay haline onların! Ve kazandıklarından ötürü vay haline onların!

Onlar, hadis ve içtihat külliyatları olan Mişna, Talmud, Gemara'larının da tıpkı Tevrat gibi "vahiy" olduğunu ama bunun yazılı metin olarak gelmediğini, Yehva ile elçiler arasındaki çok özel bir ilişkinin sonucunda oluştuğunu, hiçbir elçinin hevâ'sından konuşmayacağını, söyledikleri, yaptıkları ve sessiz kalmalarının da "vahiy" olduğunu dolayısıyla bunların da dinde otoritesi olduğunu söylemişlerdi. Hatta bu vahiy türünün Tevrat ve İncil'den daha üstün olduğunu, eğer yazılı olarak verilen vahiyle, rivayet yolu ile gelen vahiy çelişirse belirleyici olanın rivayet yoluyla gelen olduğunu söylüyorlardı. Örneğin; Yüce Allah'ın Kur'an'da da belirttiği kısas sistemi Tevrat'ta da yer aldığı halde aslında bir hadis külliyatı olan Talmud devreye girdiğinde vahiy tanınmaz hale gelmektedir.

> *"İki kişi kavga ederken gebe bir kadına çarpar, kadın erken doğum yapar ama başka bir zarar görmezse, saldırgan, kadının kocasının istediği ve yargıçların onayladığı miktarda para cezasına çarptırılacaktır. Ama başka bir zarar varsa, cana karşılık can, göze karşılık göz, dişe karşılık diş, ele karşılık el, ayağa karşılık ayak, yanığa karşılık yanık, yaraya karşılık yara, bereye karşılık bere ödenecektir".* (Çıkış 21/22-25)
>
> *"Pasuğun tam çevirisi "göze karşılık göz, dişe karşılık diş, ele karşılık el, ayağa karşılık ayak şeklindedir. Aynı durum sıradaki pasuk için de geçerlidir. Fakat bu ifadeler tam değil deyimsel anlamıyla değerlendirilmelidir (Talmud-Bava Kama 84a; Mehilta; Targum Yonatan; Raşi). Sözlü Tora yoluyla bildiğimiz üzere, sorumlu taraf zarar verdiği organa karşılık, o organın parasal değerini ödemekle yükümlüdür. Bu parasal değer şöyle hesaplanır. Kurban elini kaybetmişse, bu kişinin köle pazarında sağlamken ne kadar, elsizken ne kadar edeceği bilirkişi tarafından belirlenir. Tazminat, aradaki farktır. Hamile kadın örneğinde olduğu gibi, kölelik müessesesinin yürürlükten kalkmış olması, bu hesaplamanın yapılmasına engel değildir".*

> *"Gerçekten de ceza olarak suçluyu kör eden veya fiziksel bir zarar veren Yahudi mahkemesi hiçbir zaman olmamıştır. Tora'nın öngördüğü fiziksel cezalar, sadece belirli suçlar karşısında uygulanan idam ve kırbaç cezalarıdır. Yine de akla elde olmadan bir soru gelmektedir; Madem Tora burada parasal karşılıktan bahsetmekte, öyleyse bunu açık bir şekilde söylemek varken yanlış anlamaya yol açabilecek ifadelere neden yer vermektedir? Rambam ve diğer bir çok otorite, Tanrısal düzeyde suçlu kişinin, yaptığı sebebiyle gerçekten de kendi organını kaybetmeyi hak ettiğini belirtirler. Ve bu nedenden dolayı, sadece tazminat ödeyerek günahını tamamen telafi ettiğini düşünmemelidir. Suçlu, aynı zamanda kurbanın bir şekilde kendisini affetmesini sağlamalıdır. Fakat yine de bir Bet-Din, ödenecek parasal tazminatı belirlemenin ötesinde hiçbir şey yapmakla yetkili değildir. Ayrıca bkz. Vayikra 24:17-22 açk.* (Gözlem yayınevi. Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA ve Aftara. 2. Kitap Şemot s.255)

Tevrat ve İncil işte bu şekilde vahyin bile üstünde görülen rivayet ve Bet-Din denilen din adamları kurulları tarafından tahrif edilmiştir ve bu tahrif hâlâ devam etmektedir. Ehl-i kitabın din adamlarının Allah'ın vahyine müdahalesi sadece hükümlerde değildir. Aynı zamanda o kitaplarda geçen kıssalar da büyük tahrifata uğramıştır. Bu yönüyle o kitaplardaki kıssaların, Kur'an'da da anlatılan kıssaların tamamlayıcı bir yönünün olamayacağı açıktır. Kur'an varken o kıssalara sadece eklenen yalanları tespit edip tekzip etmek, gizlenen doğruları ortaya çıkarmak yani tasdik etmek için başvurulur. Bunun haricinde bir başvurunun olması, hele kaynak olarak kullanılması asla mümkün değildir.

Kur'an tüm bunlardan dolayı Yahudi ve Hıristiyanları kötü bir örnek olarak deşifre ve afişe ediyordu. Allah resulü ve beraberinde olanlar tek bir kere bile Kur'an'da anlatılan hükümler veya kıssalarla ilgili ne Bet-Dine[50] ne de Yahudi ve Hıristiyanların ellerinde bulunan Tevrat ve İncil'e başvurmadılar. Parça parça anlatılan İsrail oğulları kıssaları hakkında bile başvuran olmadı. Yani onları anlatan ayetleri gidip onlara sormadılar. Çünkü Kur'an onlara yetiyordu.

Ehli kitabın, Kur'an'ın bahsettiği tüm konularla ilgili bilgi ve şablonlarının olması, Kur'an'ın onların sahip çıkıp milli kahraman haline getir-

---

50 Din adamları kurulu. İbranice olan bu kelimeyi çağdaş insanın anlayacağı bir şekilde ifade edecek olursak "Diyanet işleri kurulu" şeklinde anlamamız daha isabetli olacaktır. Hıristiyanlıkta Papa'ları belirleyen, azizlerin kim ve nasıl olacağını içtihatla belirleyen kurul da bu cinsten bir kuruldur.

dikleri tüm elçileri onlardan ayırması ve onları bu elçilere ve getirdikleri vahye ihanet eden kişiler olarak kötü örnek göstermesi, onları bu halleriyle temelleri olmayan köksüzler[51] olarak nitelemesi, binlerce yıldır inandıkları, kutsadıkları, kendilerini onunla tanımladıkları geçmişlerinin yalan olduğunu söylemesi; onları müşrikler, Budistler, Mecusiler ve daha bilimum putperestten daha kötü duruma düşürüyordu. Ehli kitap dışındakiler hiç olmazsa kimseye ihanet etmemiş, resul öldürmemiş, vahyi tahrif etmemişlerdi. Kur'an'ın ehli kitabı kötü olarak nitelemelerinin hepsi onlar için, içine düştükleri kör kuyular gibi olmuştur. Düştükleri bu kör kuyuyu benimsemiş orayı kendilerine ev edinmişlerdir. Uzatılan Allah'ın (Hablullah-Kur'an) ipini ısrarla tutmamış ve tutmamaktalar.

Allah onları kör kuyuya atmamıştır. O kör kuyu din adamları tarafından kazılmış ve onlarda bu kör kuyuya gönüllü atlamışlardır. Kuyudan çıkmaları için uzatılan ipi ise ev olarak benimsedikleri kör kuyunun düşmanı olarak görmüşlerdir.

Kabul etmesi zor gelse de Kur'an'ın indirilmesinden hemen sonra ehli kitabın kör kuyularının hemen yanı başına aynı teknikle açılmış bir kör kuyu da Kur'an'a inandığını söyleyenler tarafından kazılmıştı. O kör kuyuya da Müslümanlar gönüllü olarak atlamışlar, onlar da kendilerine uzatılan Hablullah'ı ev olarak benimsedikleri kör kuyunun düşmanı olarak görmüşlerdi.

Bu süreç de tıpkı Yahudi ve Hıristiyanlardaki gibi işledi. Önce Allah'ın kitabının çok değerli olduğu, Yüce Allah'ın her insanın anlayacağı basit konuşmalar yapmayacağı ve şifre ve sırlarla dolu bu konuşmaların ancak Resul tarafından çözülebileceği, resulün Kur'an'ı "tebliğ"[52] eden değil "tafsil"[53] eden olduğu, Kur'an'ın Resul olmaksızın anlaşılamayacağı söylendi. Amaç "Alemlere Rahmet" olarak gönderilen Muhammed (a.s)'in görevinin basit bir ara kablosu rolü olamayacağı, O'nun dindeki yerinin çok daha üstün olduğunu ispatlamaktı. Onlara göre resulün görevinin sadece tebliğ etmek olduğunu söyleyen ayetler, resulü ara kablosu gibi önemsiz bir göreve layık görmek anlamına geliyordu. Onlara göre ayetleri tebliğ etmek, bunun için ölümü göze almak, her türlü zorluğa göğüs germek, ayetler kendisini yerden yere vuran cinsten de olsa eksiltmeden, çoğaltmadan[54] olduğu gibi tebliğ etmek basit bir işti. Bir kralın elçisi olmayı

---

51 Kur'an Bakara 2/113

52 Tebliğ; Olduğu gibi hedefine ulaştıran.

53 Tafsil; Kapalı olanı açıklayıp anlaşılır hale getiren.

54 Abese 1-10, İsra 73-75, Enfal 67,68 gibi ayetlerde Allah resulüne yapılan çok şid-

bile çok büyük bir iş olarak görenler, farkında olmadan Alemlerin Rabbine elçi olmayı da küçümsemiş oluyorlardı.

Böylelikle Kur'an, kapalı ve açıklanmaya muhtaç bir kitap, resul de kapalı ve şifreli olanı açıp deşifre eden konumuna getirildi. Yahudiler Sina dağında Yehva ile buluşmaya giden Musa'nın, dönüşte beraberinde iki şey getirdiğini söylemişlerdi. Biri yazılı vahiy olan Tora, diğeri ise şifreli ve kapalı bir şekilde yazılmış olan Tora'yı açıklayıp, deşifre eden sözlü Tora[55]. Bu sözlü Tora ise Musa'nın ölümünden yüzlerce yıl sonra Talmud[56] denilen hadis ve içtihat külliyatında toplanmıştı.

Kur'an onların milli ilahı Yehva'yı ellerinden alıyor, hiçbir zaman böyle bir İlah'ın var olmadığını söylüyordu. Sadece bunları söyleyip dursaydı belki Kur'an'a inanmak onlar için daha kolay olabilirdi. Fakat Kur'an onları Mecusi, müşrik, ya da Budistlerden daha kötü duruma sokacak şeyler söylüyordu. Onların Allah tarafından ilahi vahye muhatap kılınarak alemlere üstün kılındığını (2/40), ama onların ilahi vahyin üstüne batıl elbisesi giydirdiklerini (2/42), onlardan söz alınmasına rağmen (4/154) sözlerinde durmadıklarını (4/155), kendilerine gelen Allah elçilerini öldürdüklerini (2/61) ve daha birçok ihanetlerini anlatıp onları olumsuz örnek

---

detli uyarılar vardır. Bu uyarılar Muhammed (a.s)'ı yerden yere vurmasına rağmen O bunların tek harfini bile eksiltmeden, değiştirmeden, yumuşatmadan olduğu gibi tebliğ etmiştir. Bunu görmeyerek, O'na güya daha fazla değer verdiğini söyleyenler acaba hangi hata ve günahlarının tüm aleme ifşa olmasından hoşlanırlar. Ya da hangisi aynı samimiyetle kendi hatalarının örnek gösterilmesine razı olur. Sadece tebliğ eden bir resul olmayı ara kablosu olmaya denk görenler, kendilerini ne kadar da büyük görüyorlar. Sadece tebliğ eden bir resul olmak sanıldığından çok daha büyük bir görevdir. Bu görev yetmezmiş gibi bir de resule vahiyleri açıklama görevi yüklemek Allah resulüne yapılan en büyük haksızlıktır. Bu O'na asla altından kalkamayacağı bir görev yüklemek demektir. Alemlerinin Rabbinin sözünü açıklamak Alemlerin Rabbinin ayarında biri olmayı gerektirir. Resul Alemlerin Rabbi değildir. Üstelik Alemlerin Rabbi kapalı konuşmaz ki başkası onu açıklasın. Sözleri başkasının açıklamasına muhtaç biri ise Alemlerin Rabbi olamaz.

55 Bu bölüm Tevrat'ta Çıkış 20/18-21 pasajında anlatılmaktadır.

56 Talmud şeklindeki tekil kullanım okuyucuyu yanıltmasın. Bugün Yahudilerin elinde bir tane Talmud yoktur. İlk Talmud M.Ö 500 yıllarında Babil'de yazılmıştır ve Babil Talmud'u (Talmud Bavli) şeklinde bilinmektedir. Bunun yanında Yaruşalim Talmud'u, Filistin Talmud'u şeklinde bilinen Talmud'lar olduğu gibi çağdaş Talmud'lar da vardır. Yahudiler arasındaki ihtilaf bu Talmud'lardan kaynaklanmaktadır. İhtilaf genelde Tora'da geçen kelimeleri anlamlandırma ve bu anlamlardan çıkarılan hükümler, hükümler üzerinden yapılan içtihatlar etrafında olmaktadır.

olarak alemlere ifşa ediyordu. Kendi kitaplarında anlatılan Allah elçilerinin kıssalarını bir daha anlatıyor, tarih boyunca onların elçiler hakkında çizdiği portrelerden çok daha başka portreler çiziyordu.

Onlar tarih boyunca Yüce Allah'ın gönderdiği vahiyleri koruyup kolladıklarını, müdahale etmediklerini söyleyip durmuşlardı. Kur'an ise onların bu sözlerinin de yalan olduğunu, ilahi vahyi tahrif ettiklerini (5/13), birçok şeyini gizlediklerini (5/15), Allah'ın dediği birçok şeyi Allah'ın demediği şeylerle değiştirdiklerini (7/162) ve ilahi vahiylerin içine insan sözü karıştırdıklarını (2/79) söylüyordu. Defalarca ilahi vahye muhatap olmalarına rağmen, daima ihanet içinde olduklarını söylüyordu (2/85). Bununla da kalmayıp tüm kitap boyunca kullanılan lanet ifadelerinin üçte ikisini Yahudilere atfetmişti.

Kendilerini Yehva'nın gözdesi sayanlara Kur'an'ın bu söylemi çok ağır gelmişti. Mecusiler, Budistler hatta müşrikler bile Kur'an'da onlar kadar kötü anılmıyordu. Ehli Kitap olmayanların Kur'an'dan önceki durumlarını mazur gösterebilecek mazeretleri olabilirdi. Eninde sonunda onların içinden arka arkaya elçiler çıkmamıştı. Onlar öncesinde de "öteki" idiler. Fakat ehli kitabın Kur'an'dan önceki durumları için ortaya serecek bir mazeretleri yoktu. Yakup'tan sonra gelen Yusuf, Harun, Musa, Davut, Süleyman, Üzeyr, Lokman, Yunus, Eyüp, Zekeriyya, Yahya, İsa (a.s) ve daha birçokları hep onların içinden çıkmıştı. Yani onların geçmişlerini temize çıkaracak hiçbir mazeretleri yoktu. Çünkü Kur'an Muhammed (a.s)'e verilen bu vahyi öncekilere hiç benzemeyen yepyeni bir din olarak ortaya koymuyordu. Tam tersi bu vahyin, diğer elçilere verilen vahiy ile aynı (4/163) olduğunu söylüyordu. Muhammed (a.s)'in yolu ile önceki elçilerin yolunun aynı yol (6/83-95) olduğunu söyleyerek, önceki elçilere uyduklarını söyleyenleri dışlıyordu.

Ehli kitabın tüm bunları aşıp Kur'an'a iman etmeleri asla mümkün olamadı. Onları Kur'an'dan uzaklaştırıp karşısında pozisyon aldıran şeyler daha önce din diye sarıldıklarıydı. Kur'an'ın anlattığı her konu ile ilgili onların kafalarında ve kalplerinde yüzyıllar boyunca oluşmuş hazır şablonlar vardı. Bu şablonlar Rabbî dedikleri din adamları tarafından oluşturulmuştu. Zaten Kur'an'a ilk karşı çıkanlar da bu zümre oldu. Kur'an, ehl-i kitabı; içlerindeki bu din adamlarını dışlamaya, onları dinlemeyip sadece Allah'ın kulluğuna (3/64) gelmeye çağırıyordu ama dinlemediler. Allah adına kendi din adamlarına kul olmaya devam ettiler.

Ehl-i Kitap Kur'an'ı temiz bir akılla değerlendiremedi. O'nda eğrilik, eksiklik, birbirini tutmaz bilgiler bulmak için hep uğraştılar. Buna rağmen

Kur'an her defasında onları şaşırttı, gözlerini açmaya, taşlaşmış kalplerini yumuşatmaya çalıştı ama onlar kafalarındaki şablonları terk edemediler. Din adamlarının oluşturduğu bir tür hadis külliyatı olan Talmud'larına, Mişna'larına daha bir sıkı sarıldılar. Din adamlarının içtihatlarına, güya vahyi açıklamalarına daha bir önem vermeye başladılar. Kur'an'ın din adamlarını olumsuz nitelemesi ters tepmiş, din adamları onlar nazarında belki de hiç olmadıkları kadar itibar sahibi olmuşlardı. Kur'an'ın onları mahkum eden diline karşı din adamlarının engin kitap bilgilerine ihtiyaç duymuşlardı. Onları ifşa eden ayetler geldikçe onlar kendi aralarındaki safları daha bir sıklaştırmış, karşı duruşlarını daha bir sağlamlaştırmışlardı. Çünkü Kur'an onların hepsinin varlığını gayri meşru ilan etmişti. Kur'an onların tutunduğu dalları tek tek kırmış, sığınacakları hiçbir gizlilik bırakmamıştı.

Kur'an'ın inişinin tamamlanmasından çok da uzun olmayan bir zaman sonra ehl-i kitab'ın da hiç beklemedikleri şeyler olmaya başladı. Kur'an'a inanan Müslümanların din algısında da büyük değişimler yaşanmaya başladı. Müslümanlar da tıpkı kendileri gibi Allah elçisine verilen vahyi yetersiz görmeye ve Kur'an dışı kaynakları dinde otorite haline getirmeye başlamışlardı. Müslümanlar da tıpkı kendilerinin yaptığı gibi rivayet toplamaya ve bu rivayetler üzerinden din devşirme işine girişmişlerdi.

Küçük bir beldede mütevazi bir toplulukla başlayan İslam davası, çok kısa bir zaman içinde onlarca ülke barındıran sınırlara ve milyonlarca kişiden oluşan toplumlara ulaşmıştı. Bir yandan bu kontrolsüz büyümenin beraberinde getirdiği karmaşık ilişkiler Kur'an'ın indiği ortamda hiç yaşamadıkları yeni sorunları gündeme getirirken, diğer yandan yaşanılan iç çekişmeler, saltanat savaşları, kardeş kavgaları Müslümanları hazırlıksız yakalamıştı. Tüm bu olanlara çözüm üretilmesi gerekiyordu. En büyük kırılma da tam bu dönemde yaşandı. Müslümanlar da ellerinde tuttukları Kur'an'ın tüm bu sorunlar karşısında yeterli çözümleri sunamayacağına inanmaya başladılar. Kur'an'ın indiği ortamda yönetilmesi gereken koca bir imparatorluk, bir disiplin altında tutulması gereken farklı farklı yapılardan ve kültürlerden oluşmuş büyük halk kitleleri yoktu. Böylelikle bu sorunların çözümü için yeni bir yaklaşım gerekiyordu! Bu yeni yaklaşım tıpkı Yahudiler gibi Müslümanların da kendi Mişna'larını kendi Talmud'larını oluşturmasıyla formüle edildi...

Yahudiler kendi ellerinde olan vahyin kendilerine yetmediğini söylediklerinde iş işten geçmiş artık vahyin onların hayatları üzerindeki etkin-

liği bitmişti. Onlar ilk önce vahyin anlaşılmaz, zor ve sırlı olduğunu, doğru anlaşılması için rivayetlere ve din adamlarının açıklamalarına ihtiyaç olduğunu söyleyip sonrasında da din adamlarının kitap ve rivayetler üzerinden yaptıkları açıklamaların ve rivayetlerin vahiyden daha önemli olduğunu söylemişlerdi. Böylelikle Allah'ın gönderdiği dinden yepyeni bir din çıkardılar. İşte bu oluşturulan dine tutunarak Kur'an'a karşı durdular. Artık Musa vahyin anlattığı Musa değil, Kitap Allah'ın gönderdiği vahiy değildi.

> *"Ancak biz Yahudiler'i ve Yahudilik hakkında "gerçek" bilgi almak isteyen kişileri asıl ilgilendirmesi gereken, Tora metninin salt çevirisi değil, bu metnin ve ardındaki köklü kanuni ve felsefi geleneğin eşliğinde "Yahudiler'ce anlaşılma ve uygulanma" şekli olmalıdır. Zira Tora'nın herhangi bir çevirisi, metinsel ve filolojik bakımdan ne kadar doğru görünürse görünsün, geleneksel bazı açıklamaların refakati olmadığı sürece, yanıltıcı, hatta özellikle Yahudi kanunu söz konusu olduğunda yanlış olmaktan kurtulamaz.* (Gözlem yayınevi; Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA. 1. Kitap. Önsöz)

Sonunda vahyi onlarsız anlayamayız dedikleri gelenek ve din adamları, görüş ve içtihatlarıyla onları parçaladı. Yahudiler ilk önce kendi aralarında İsrail ve Yahuda devleti diye ikiye ayrıldılar (M.Ö 930). Daha sonra Ferisiler, Sadukiler, Esseniler diye yine parçalandılar (M.Ö 720). Artık bundan sonrasında yaşanan siyasi ya da dini her olay onları kendi aralarında farklılaşmaya itiyordu. Çünkü din adamları durdukları yere göre görüş belirtiyorlardı. İsa zamanında ise bu bölünme zirve yapmıştı. Allah'ın gönderdiği tek dinden, birbirini inkâr eden iki din ve bu dinlerin altında onlarca mezhep oluşturdular. İşin tuhafı hepsi de kendini vahye nispet ediyor, meşruiyetini vahiyden aldığını söylüyordu.

Kur'an'ın hemen inişinden sonra Müslümanların yaşadığı da bundan farklı olmadı. Hatta belki de tıpkısının aynısı yaşandı. Peşi sıra gelen büyük siyasi olaylar Müslümanları önce ikiye, alimler tarafından yapılan dini yorumlar ile kısa zamanda hesap edilemez boyutlarda böldü...

Tüm bunlar yaşanırken Kur'an daima başvurulan kaynak olma özelliğini kaybetmedi. Ne var ki bu kaynaklık ondaki çözümlere ulaşmak için değil, kendi görüşünü meşrulaştırmak içindi. Çözüm diye ortaya konulan bu görüşler geniş halk kitleleri tarafından kabul görünce, mezhepler dinleşti, kişiler kutsallaştı. Artık Kur'an okuyanlar, kafalarındaki hazır şablonlarla Kur'an'a bakmaya ve bu şablonlar üzerinden Kur'an'ı anlamaya çabalamaya başladı. Bu şablonlar zamanla o kadar etkili oldu ki Kur'an'ın

en açık ayetleri bile Müslümanların gözünü açmaya yetmedi. Mesela; Allah Kur'an'da açık bir şekilde Sebt (Şabat) yapanları lanetlediğini söylemesine[57] rağmen, sırf kafalardaki o taşlaşmış şablonlardan dolayı hem de hiç olmayacak bir tarihi rivayet[58] üzerinden Şabat'ı Allah'ın emrettiğini[59] söylediler.[60]

Bugün Kur'an'a yönelenler de ne yazık ki kendilerinden önceki din adamlarından aldıkları şablonlarla Kur'an'a yönelmektedirler. Bu şablonlar üzerinden Kur'an kelimelerine manalar verilmekte, bu oluşmuş manaların hem Kur'an içindeki çelişkileri hem de kıssalara verilen manalardaki çelişkiler hiç bir şekilde sorgulanamamaktadır. Din eğitimi önce oluşturulmuş şablonların belletilmesi ile başlamakta, Kur'an'a ise en son başvurulmaktadır. İşte bu yüzden yazılan mealler farklılık arz etmektedir. Hazır şablonlar Kur'an'ı ihtilaf üreten bir kitap haline getirmiştir. Günümüzde "Kur'an ihtilaf üreten bir kitaptır" söylemi ilahiyatçı tefsir profesörlerinin dillendirdiği bir cümle haline gelmiştir.

Kur'an çalışmalarının tamamının böyle olduğunu söylemek elbette haksızlık olacaktır. Az da olsa kendini mevcut şablonlardan kurtarmış çalışmalar bulunmaktadır.

Yüzyıllardır oluşmuş bu şablonlardan ne yazık ki kimse tamamen sıyrılabilmiş değildir. Kur'an kelimelerine mana verirken bu şablonları etkisizleştirmenin tek yolu ancak, harfi cer-ine kadar ele alınan tüm Kur'an kelimelerinin Kur'an'da geçtiği diğer yerlere göre anlamının keşfedilmesi ile olabilecek bir şeydir.

Kur'an kelimeleri insanların da konuştuğu bir dil olan Arapçadır. Bu durum birçok Kur'an ayetinde de ifade edilmektedir.[61] Fakat Kur'an'ın insanların konuştuğu dillerden herhangi biri üzerinden indirilmesi O'nu aynı dildeki herhangi bir metin konumuna düşürmemektedir. O metnin oluşumu tamamen Alemlerin Rabbinin takdiriyledir. O Levhi Mahfuz'da[62] olan kitaptan insan diline indirilen anlamlarla oluşturulmuştur. O her haliyle müstesna bir metindir. Bu yüzden O'na Arap dilindeki herhangi bir metin muamelesi yapmak haksızlığın en büyüğü olacaktır.

---

57 Bkz. Nisa 4/47

58 Bkz. Bakara 2/65 ayeti ile ilgili rivayeler.

59 Bkz. Nahl 16/124

60 Bu konuda; Yorgun Maymunlar Günü Sebt/Şabat - HMA Yayın/2018'da geniş açıklamalar mevcuttur.

61 Bkz. Fussilet 41/3

62 Bkz. Buruc 85/21-22

Kur'an'ın insanların konuştuğu bir dil olan Arapça üzerinden indirilmesi, Yüce Allah'ın söylemek istediklerini bu dildeki manaları kullanarak söylediği anlamına gelmemektedir. Nitekim Kur'an'ın inişinden önce kullanılan onlarca kelime Kur'an'la yepyeni bir anlam almıştır. İslam, Kur'an, şirk, iman, küfür, fısk, nifak, ehli kitap, kitap, ihsan, zekât, sıdk, Esma-ül hüsna'nın tamamı, hikmet, batıl ve daha yüzlerce kelime Kur'an'la gerçek anlamını bulmuştur. Kur'an'ı yapılandıran Arap dili değildir. Tam tersi Arap dilini yapılandıran Kur'an'dır. Kur'an'a mana veren Arap dili değildir, tam tersi Arap diline mana veren Kur'an'dır.

Şu bilinmelidir ki; Kur'an insanlıktan hiçbir şey almamış tam tersi hep insanlığa bir şeyler vermiştir. Kur'an sadece bir toplum oluşturmamıştır. Fakat O düşünme biçimi, değer yargıları ve ölçüleri, zihin, düşünce, tasavvur, akıl, geçmiş anlayışı, ânı yaşama biçimi, geleceği düzenleme yöntemi, eğri ve doğru tanımlamaları, iyi ve kötü sınıflandırması, varlık anlayışı kısacası her şeyi yapılandırmıştır. Bunu yaparken mevcut duruma değer katarak devrim gerçekleştirmiştir. Nasıl ki çölün kaba, hırçın, düzen bilmeyen, güçlünün haklı olduğu, insani değerlerin yerlerde süründüğü, cahil, ilimsiz, bilimsiz, aklını kullanmaktan aciz, herkesin herkesle savaş halinde olduğu Arap toplumunu almış, onları dünyanın efendileri, ileri görüşlü, medeni insanları haline getirmişse, tıpkı bunun gibi hiç kimsenin ehemmiyet vermediği çöl dilini alıp onu bambaşka bir yapıya büründürerek, kendi anlamlarıyla yeniden dizayn ederek ilmin vazgeçilmez dili haline getirmiştir.

İşte bu yüzden hiçbir insani dil kuralı ona hükmedememektedir. Hükmetseydi bir benzerini yapmak mümkün olurdu.

Bakara 2/23

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Kulumuza (Muhammed'e) parça parça indirdiğimiz şeyden şüpheniz varsa Allah ile aranıza koyduğunuz ulu kişilerinize yalvarın da ondakine denk bir sure getirin. İddianızda haklı iseniz yaparsınız!

İsra 17/88

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

De ki "Bu Kur'ân'ın bir benzerini çıkarmak için insanlar ve cinler toplansalar benzerini çıkaramazlar; isterse sırt sırta vermiş olsunlar."

Yüce Allah, şanına yakışır vahiylerini Arapça sayesinde yapmamış, kullarıyla konuşmayı Arapçadan öğrenmemiştir. Ama Arapça bir vahiy dili olmayı Kur'an'dan öğrenmiş, varlığın en uç boyutlarına ulaşacak ufka, Kur'an sayesinde ulaşmıştır.

Nedense Kur'an'ın metninin Arapça olması Müslümanların kafasında Arapçanın Kur'an üzerinde bir yönlendiriciliği olduğu izlenimini oluşturmuştur. Kur'an'ın kağıtlara yazılı tomar halinde indirilmemesi sanki metnin insan müdahalesiyle oluştuğu gibi algılanmaktadır. Hatta "Kur'an kitap değil, hitaptır!" söylemi ünlü ilahiyatçılar tarafından bile dillendirilmektedir. Bu yanlış algı Müslümanların Kur'an'ın metnine bakışında bir bulanıklık meydana getirmiştir.

Genelde Arapça dendiğinde homojen bir dil anlaşılır. Halbuki bu doğru değildir. Her dil gibi Arapça da ne Kur'an'ın inişinden önce ne de sonra homojen bir yapıda değildi. Yani Kur'an'ın inişinden önce tüm Araplar tek bir Arapçayı konuşmuyorlardı.

İslam'dan önce Araplar iki büyük ana gruba (Arab-ı aribe ve Arab-ı musta'ribe) ve bu gruplarda binlerce kabileye ayrılmışlardı. Arab-ı aribe denilen grup safkan Arapları, Arab-ı müsta'ribe denilen grup ise asılları Arap olmadığı halde sonradan Araplaşanları ifade ediyordu...

Kur'an çok iddialı bir kitaptır. Her iddiasına delil olarak yine elimizde bulunan Kur'an'ı delil olarak getirmektedir. Yani Kur'an kendi iddialarının ispatı olarak yine kendisini ortaya koymaktadır. Onda kullanılan dilin (Arapçanın) hiçbir şekilde eğriliği olmadığını yine kendisi söylemektedir.[63] Kelimelerinin Allah tarafından açıklandığı[64] da bildirilmiştir. Bu durumda; tüm akıllı varlıklar bir araya gelse benzerinin getiremeyeceği[65] iddiası ile ortaya konulan bir kitabın kelimelerinin anlamlarının ne olduğunu belirlemeye de kimsenin güç yetiremeyeceği açıktır.

Tüm bu sebeplerden dolayı Kur'an kelimelerinin manalarının ne olması gerektiği üzerinde sözlük manalarına başvurulduğunda tercihin hangi yönde olması gerektiğini yine Kur'an'ın belirlemesinin esas alınması gereği ortadadır. Diğer bir deyişle kelimelerin manalarını tercih ederken

63 Bkz. Kehf 18/1; Fussilet 41/3

64 Bkz. Hud 11/1-2

65 Bkz. Bakara 2/23; Yunus 10/37; Hud 11/13

rivayet, İsrailiyat ve tefsirlerdeki yorumların değil değil yine Kur'an'ın etkili olması elzemdir.

Buna rağmen hatadan ari olunamayacağı açıktır. Elinizdeki çalışmada da her türlü hatalar bize isabetler ise Yüce Allah'a aittir.

2- Kıssalarda geçen isimlerin, mekanların ve zamanların tespitini Kur'an'dan yapmaya çalışmak.

Kök harfleri KRE (Kaf, ra, elif) olan Kur'an kelimesi Kur'an'da tüm türevleriyle birlikte 88 defa geçmektedir. Kelimenin manaları ile ilgili El Müfredatta şunlar geçmektedir.

> *Kur'e "Kadının özel günleri" Aslında bu kelime normal halde olan kadının özel günlerine geçmesini ifade ettiği gibi normal günlerini de ifade eder. Bu kelime iki halin her ikisi için de kullanılır. Çünkü birlikte iki anlam için konulan her isim, tek başına olduğu zaman onların her birisine de isim olur. Dilciler "kur'e" kelimesinin "karae" yani "topladı" kelimesinden geldiğini söylemeleri şundandır; Onlar, yukarıda zikredildiği gibi, "tuhr/temizlik" zamanı ile hayız zamanını bir arada toplamayı itibara almışlardır. "Karae" Okurken harf ve kelimeleri bir arada toplamaktır. Ama toplumun bir araya getirilmesine bu kelime kullanılamaz. Bunun delili tek bir harfin okunmasına "karae" denmemesidir. Bazı alimler şöyle demişlerdir; Allah'ın gönderdiği kitaplar arasında Muhammed (a.s)'e verilen vahyin Kur'an diye adlandırılması, bütün ilahi kitapların semeresini/meyvesini topladığı içindir. Dahası bütün ilimlerin meyvesini topladığı içindir".*[66]

Muhammed (a.s)'e verilen son vahyin adının Kur'an diye isimlendirilmesi Yüce Allah tarafındandır. Son vahiy olmasından dolayı gelen vahiylerin ve elçilerin onda toplanması gayet doğaldır. Fakat bu ismin ona verilmesi sadece bunlarla sınırlı olmamalıdır. Yüce Allah'ın koyduğu bu isim ile gönderilen vahyin aynı özellikleri taşıyor olması gerekmektedir. Yani Kur'an ismi vahye verilmişse, vahyin kendisine verilen isimle müsemma olması gerekmektedir.

Tüm elçileri ve elçilere verilen vahiyleri topladığı gibi kendisinin de toplanmış ve üstelik toplananları açıklamış olması gerekmektedir.

Kur'an kelimesini en basit ve en çok bilinen anlamı "karae" "okumak" üzerinden anlamaya kalkışsak bile bu, iki şeyin bir arada toplanmış olmasını gerektirmektedir. Okuyanı ve okunanı. Bir metnin ortaya çıkması hep

---

66 Rağıb El İsfahani El Müfredat KRE maddesi

bir şeylerin toplanması ile mümkün olmaktadır. Önce tek başına herhangi bir anlamı olmayan harflerin bir araya toplanmasıyla kelimeler, kelimelerin bir araya toplanmasıyla cümleler, cümlelerin bir araya toplanmasıyla pasajlar, pasajların bir araya toplanmasıyla bölümler, bölümlerin bir araya toplanmasıyla kitap oluşmaktadır.

Kur'an Yusuf kıssası hariç hiçbir kıssayı kronolojik bir sıraya göre anlatmaz. Bunun yanında birkaç yer hariç kıssaların geçtiği mekânların da bilinen isimlerini vermez. Kıssalar çok geniş mekanlara yayılmasına rağmen Mısır,[67] Mekke,[68] Bekke,[69] Yesrib,[70] Babil,[71] Medine isimleri dışında isimlere pek rastlanılmaz. Kıssaların geçtiği zamanlar hakkında ise hemen hemen hiçbir açık belirti bulunmaz. Bu durum Kur'an'ın bunlara çok önem vermediği, zaman, mekân ve isimler konusunda bilinçli boşluklar bırakıldığı izlenimini doğurmuştur.

İslam tarihiyle ilgilenenler bu boşlukları görmüş rivayet, selef ulemasının görüşleri ve İsrailiyat ile doldurmaya çalışmışlardır. İsimler, mekanlar ve zaman tespitlerini bunlar üzerinden yapmışlardır. Bugüne kadar Kur'an kıssalarının Kur'an'a göre kronolojik bir sıraya getirilmesiyle ilgili bir çalışmanın yapılmamış olması büyük bir eksikliktir.

Kur'an kıssalarını rivayet ve İsrailiyat üzerinden anlamaya ve tamamlamaya çalışmak, zaman ve mekân tespitlerini bunlar üzerinden yapmak, Kur'an kıssalarında verilmeyen isimleri başka kaynaklardan belirlemeye çalışmak aslında Kur'an'a bakışta bir problemin olduğunu göstermektedir.

Kur'an her türlü eksiklikten münezzeh Yüce Allah'ın kelamıdır. Kıssa anlatımı sırasında kullanılan tekniklerin hepsi Yüce Allah tarafından belirlenmiştir. Kur'an kıssalarının bir kronoloji takip edilmeden tüm Kur'an'a serpiştirilerek anlatılması da Yüce Allah'ın belirlediği bir yöntemdir. Hiçbir işinde eksiği olmayan Yüce Allah bu yaptığında da eksik değildir. Bilinçli olarak eksik bırakıldığı sanılan boşluklar Kur'an'ın kendini koruma yöntemi olmalıdır.

Oralarda boşluk olduğu fikri, Kur'an kıssalarını Kur'an'la anlamamanın ve belki de tahrif edilmiş önceki kitaplarda verilen ince detayların etki-

67 Mısır kelimesi 5 defa geçer. 2 defa Yusuf kıssası bağlamında 12/21, 99 ve üç defa Musa kıssası bağlamında kullanılmıştır. 2/61—10/87—43/51.

68 Mekke kelimesi bir kere 48 Fetih 24 de geçer.

69 Bkz. Ali İmran 3/96

70 Bkz. Ahzab 33/13

71 Bkz. Bakara 2/102

si sonucu gelişmiştir. Kıssaları anlamak için başvurulan Tevrat ve İncil'in her bir kıssada geçen mekân ve kişi isimlerini en ince ayrıntısına kadar anlatması, zamanlar konusunda tarih verilmesi, Kur'an'ın da kıssaları onlara benzer bir şekilde anlatması gerektiği beklentisini beraberinde getirmiş olmalıdır.

Kur'an, tarihçilerin bu beklentisini karşılamayınca kıssaların boşlukları olduğu hükmüne varılmış ve bu boşlukların bilinçli olarak rivayetlere, ulemaya ve İsrailiyata bırakıldığı düşüncesi kendiliğinden oluşmuştur.

Kıssalarda boşluk olduğu düşüncesi en fazla İsrailiyatın işine yaramış, birçok Kur'an kıssası İsrailiyata göre şekillenmiş, birçok Kur'an kelimesinin anlamı İsrailiyat üzerinden belirlenmiştir. Mesela; Tarih boyunca Yahudilerin kendi dinlerine temel yaptıkları Şabatı[72] uygulayanlar Kur'an'da açık bir şekilde lanetlenirken,[73] şabat'ı israiliyat üzerinden anlayan alimlerimiz ayette geçen "ashabe-s sebt"[74] ibaresindeki "ashab" kelimesinin sebt yapanları değilde "sebt" yapmayanları kast ettiğini söylemişlerdir. Oysa Ashab kelimesi bir işi uzun süre yapmak, bir işin erbabı olmak anlamındadır. Bir işi yapmamak ya da bir işin erbabı olmamak kişiyi asla o şeyin ashabı yapmamaktadır. Kur'an'da 97 defa kullanılan bu kelimeye geçtiği 96 yerde *"bir işi uzun süre yapmak, bir yerde uzun süre kalmak, uzun süre arkadaşlık yapmak, bir işi icat etmek, ustası olmak"* manalarını verilirken, sırf Yahudilerin Şabatı, İsrailiyat üzerinden anlaşıldığı için kelimeye asla olmayacak bir mana verilmiştir.

Kur'an kıssalarında geçen mekân isimlerinin neresi olduğunun tespitinin de İsrailiyat üzerinden yapılması kıssaların ters yüz olmasına neden

---

72 Şabat; İslam alimleri tarafından Allah'ın bir zamanlar Yahudilere emrettiği "cumartesi günü çalışma yasağı" olarak anlaşılmıştır. Oysa Yahudiler için şabat bir günün adı değil, belli günlerde yaptıkları ibadetin adıdır. Bu günlerde yasak olan şey sadece çalışmamak değildir. Kendilerinin belirlediği bu yasaklar "39 melaha" şeklinde bilinmektedir. Bazı şabatlarda bu yasaklar daha fazla bazısında ise daha azdır. Üstelik bu günlerin cumartesi gününe denk gelmesi de gerekmemektedir. Mesela Yahudiler için en büyük şabat olan ve yılda bir kez kutlanan Yom Kipur 2015 ve 2016 yıllarında "Salı" gününe denk gelmiştir. Tevrat şabat kurallarına uymayanın cezasının ölüm olduğunu belirtir (Mısır'dan Çıkış 31/ 15-17). Bu konuda bkz. Yorgun Maymunlar Günü Sebt (Şabat).

73 Bkz. Nisa 4/47

74 Sebt kelimesi Kur'an'da 9 defa geçer. Ara vermek, kesmek, dinlenmek için işi durdurmak anlamına gelmektedir. Kur'an'da Yahudilerin şabat uygulaması bağlamında geçmiştir. Şabat kelimesi İbranice bir kelimedir ve o kelimenin de anlamı ara vermek, işi bırakmak anlamındadır. Yani Sebt tam olarak Şabat kelimesinin Kur'an'daki karşılığıdır.

olmuştur. Mesala; Kur'an iki yerde[75] Musa'nın elçi olarak seçildiği mekânın Mukaddes Tuva vadisi olduğunu bildirilmektedir. Bu yerin neresi olduğu hususunda tüm tefsirlerimizin söylediği şeylerin toplamından şu sonuçlar çıkmaktadır. Bu yer ya Lübnan taraflarında ya Sina yarımadasında ya da kızıl deniz kenarında bilinmeyen bir yerdir. Bu yerin bilinmiyor olmasına rağmen mukaddes olmasını ise "Musa orada vahiy aldığı için mukaddes olmuştur" şeklinde açıklamaktadırlar.

Oysa eğer bir yerin mukaddes olması Allah elçisinin orada vahiy almasına bağlıysa; Hud (a.s) orada vahiy aldığı için İrem'in, Yunusun vahiy aldığı Ninova'nın, İbrahim'in vahiy aldığı Babil, Harran ve Filistin'in nihayetinde Muhammed (a.s)'in vahiy aldığı tüm yerlerin mukaddes olması gerekmektedir. Yok eğer meseleyi Musa kıssaları bağlamında anlayacaksak, Musa'nın vahiy aldığı Mısır'ın da mukaddes olması gerekmektedir.

El Kuddüs olan Yüce Allah'tan başkasının bir yerin kutsal olup olmadığını belirlemesi açık bir şirk olmasına rağmen, İslam alimlerinin İsrailiyat baskısıyla yeni kutsallar arayışı içine girmesi, Kur'an kıssalarının anlaşılmasında İsrailiyatın oynadığı rolün büyüklüğünü göstermesi açısından ibretliktir.

Kur'an'da iki defa geçen بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى *bil vad-il mukaddesi Tuva* ibaresinde anlatılan bu mekanın bilinmiyor olduğunu söylemek kör olmayı gerektirir. Hem "vadi" hem "mukaddes" kelimeleri Arapça da bilinirlilik takısı olan ال *E L* takısı almışlardır. Sadece bu bile o vadinin yerinin Kur'an'da bildirilmiş olmasına yeterli delildir. Bir başka delil ise "mukaddes" kelimesinin kendisidir. İsmi mef'ul olan bu kelime, bir yerin kutsallığının o yer üzerinde görünüyor, biliniyor olmasını zorunlu kılmaktadır. Bir yer kutsal ise bu yere Arapça da "kudüs" denir. Bir yerin "kudüs" olması iki şeyi gerektirir.

- *Kutsal kılan*
- *Kutsal kılınanı kabul eden*

Yüce Allah sadece kendisinin El Kuddüs olduğunu bildirmektedir. Yani bir yerin veya şeyin kutsallığını belirleme yetkisi sadece ve sadece Allah'tadır. Bu yönüyle Allah kutsallığın failidir. Yani Allah, Mukaddis (kutsal kılan, kudüs yapan)'tir. Mukaddis olan sadece Allah'tır ve birinin bir yerin kutsallığını Allah'tan bağımsız belirlemesi kesinlikle şirktir. Allah tarafından kutsal kılınanın adı *Kudüs* olmaktadır. Allah'ın *Kudüs* yaptığının kabul edilmesi ve onun uygulanması ise o yerin *Mukaddes* olması demek-

[75] Bkz. Naziat 79/16; Ta-Ha 20/12

tir. Yani bir yer bilinmiyorsa, hatta sınırları kesin olarak belli edilmemişse o yerin mukaddes olmasına imkân yoktur.

Kur'an'da sınırları bilinen ve kutsallığı tanınan tek bir yer vardır. O yer Mescid-il Haram'dır. Musa (a.s) hacca gelmiştir ve orada elçiliğe seçilmiştir. Fakat Kur'an'da anlatılan kıssalarda olayların geçtiği mekânların tespitini Kur'an üzerinden değil de İsrailiyat üzerinden yapan alimlerimiz, Allah'ın bildirdiği tek kutsal yeri değil de bambaşka bir yerde bilinmeyen bir kutsal vadi daha icat etmişlerdir.

Sadece bu örnek bile Kur'an kıssalarında geçen isim, mekân ve yer tespitlerinin Kur'an'dan başka bir kaynak üzerinden yapılmasının doğru olmadığını göstermeye yeterlidir. Mukaddes Tuva vadisinin yerinin tespitinin Mescid-il Haram olarak yapılmaması, bugüne kadar İsrailiyat üzerinden anlaşılan İsrail oğulları kıssaları ile Kur'an'da anlatılan İsrail oğulları kıssalarının aslında ne kadar başka şeyler olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma Kur'an kıssaları bağlamında geçen isim, zaman ve mekân tespitlerinde tek kaynağın Kur'an olması gerektiği prensibinden yola çıkılarak yapılmıştır. Daha önce de belirtmiştik. Bu bir seçim değil zorunluluktur. En başta Yüce Allah her türlü eksiklikten münezzeh olduğu için O'nun mübarek kelamı olan Kur'an da eksikliği, yetersizliği ve boşluğu olmayan bir metindir. Herhangi bir yaratılmışın Kur'an'da boşluklar olduğunu sanması aslında Yüce Allah'a atılmış bir iftira olmaktadır. Allah yarattıklarında bir boşluk, bir eksik, bir gedik bırakmış mıdır ki, yarattıklarına düzen getiren kelamında eksiklik olsun?

Allah Alemlerin yoktan var edicisidir. Göklerde, yerde, denizlerde, toprağın altında, kanatlarıyla uçan, karnı üzerine sürünen, dört veya iki ayağıyla yürüyen, lütfedip bildirdiği veya lütfedip bildirmediği ne varsa hepsini o yaratmıştır ve hepsinin sahibi O'dur. Sahip olduğu her şeyi hiçbir desteğe, yardımcıya ihtiyaç duymadan tek başına yöneten O'dur. O alemlerin Hükümdarı, alemler ise O'nun hükümdarlığının tebaasıdır. İşte Eksiksiz ve mükemmel olan Hükümdarımızın tebaasını hangi prensiplere göre yönettiğinin bildirimi Kur'an'dır. O'nun bildirdiği bu kanunlar, varlığın anayasasıdır. Varlık bu anayasaya göre yönetilmekte, lehinde ya da aleyhinde olanları bu anayasaya göre bilmektedir.

Varlığın tek Hükümdarı nasıl ki tüm varlığı eksiği ve gediği olmadan düzenlemişse, varlığı yönettiği kanunlarının, kanunları açıklayan şerhlerinin, kanunları hazırlarken kullandığı kelimelerin, kullandığı dilin, anlattığı kıssaların da eksiğinin, gediğinin, boşluğunun veya herhangi bir eksikliğin bulunmaması gerekmektedir. Varlıkta eksik gedik bırakmaması nasıl

ki O'nun şanının bir gereği ise, kelamında eksik gedik olmaması da O'nun şanındandır.

Böylesine mükemmel bir Hükümdarın, böylesine mükemmel kelamının yanına, her adımında bin kusur bulunan, insan ürünü şeylerin konması, böylesine mükemmel olan kelamının yanına Yahudiler tarafından ihanete uğramış, tahrif edilmiş vahiylerin Kur'an kıssalarına yön verir şekilde sokulması olacak şey değildir. Kur'an varlığın nasıl olması gerektiğini belirleyen kusursuz prensipleri bildiriyorken, O'nun boşluklarının olduğunu düşünmek ve bu boşlukları rivayet, ulema görüşleri ve İsrailiyat ile doldurmaya kalkışmak Kur'an'ın değerini anlamamaktır.

Kur'an'la uğraşanlar, samimi bir şekilde O'nu anlayıp hayatının en vazgeçilmezi haline getirmeye çalışanlar şu basit fikri kendilerine prensip edinmelidir. Eğer Kur'an'da şunlar gibi ibareler geçiyorsa, o ibarelerde anlamadığı şeylerden dolayı kafasında sorular beliriyorsa kesinlikle Kur'an'dan başka bir şeyle sorularını cevaplamaya, anlamadıklarını Kur'an'dan başka bir şeyle anlamaya kalkışmamalıdırlar.

Yasin 36/13

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ

Onlara, kendilerine gönderilenlerin geldiği şehir halkını misal ver.

- *Bu şehir neresidir?*
- *Murselun "Gönderilenler" çoğul olarak gelen bu ifade kimleri kast etmektedir? "Bu olay hangi zamanda olmuştur.*

Araf 7/175

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِى آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ

Kendine ayetlerimizi verdiğimiz kişinin haberini onlara oku; ayetlerden sıyrılıp uzaklaştı da şeytan onu peşine taktı. Sonunda azgınlardan olup çıkıverdi.

- *Vetlu; "parçalarını doğru bir şekilde bir araya getirerek anlat" denilerek anlatılması istenen bu kıssanın diğer parçaları nerededir?*
- *Kendisine ayetler verildiği halde sıyrılıp uzaklaşarak, şeytanın peşine takılan bu adam kimdir?*
- *Bu adam hangi zamanda yaşamıştır.*

Araf 7/145

وَكَتَبْنَا لَهُ فِى الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَىْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا ۚ سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ

(Verdiğimiz) Levhalara, onun için her türlü öğüdü ve her şeyin açıklamasını yazdık. Dedik ki: "Bunlara sıkı sarıl; halkına emret, onlar da bu güzel levhalara sarılsınlar. Yoldan çıkmışların yurdunu yakında size göstereceğim."

- *Musa kıssası bağlamında geçen bu olay nerede olmuştur?*
- *Musa'ya verilen levhalara her şeyin açıklaması kim tarafından yazılmıştır?*
- *Her şeyin açıklaması levhalara nasıl sığmıştır?*
- *Ayette geçen ve Allah'ın "size göstereceğim" buyurduğu "fasıkların yurdu" neresidir ve Allah bu yurdu Musa ve beraberindekilere göstermiş midir?*

Daha yüzlerce mevzu ile ilgili belirmesi muhtemel yüzlerce sorunun cevabının aranacağı tek yer Kur'an'dır. Çünkü; üzerinden kafamızda soruların belirdiği metinde geçen kelimeleri, isimleri, mekanları, zamanları gündemimize getiren Yüce Allah'tır. İlmi her şeyi kuşatmış olan Yüce Allah, kelimelerini, cümle yapılarını, üzerinden misaller getirdiği kıssalarını her şeyini kendi belirlediği metinle muhatap kıldığı kullarının sorması, muhtemel sonsuz sayıda sorularını da kuşatmış ve cevaplarını da mutlaka vermiştir. Her şeyini kendi belirlediği metinle ilgili doğacak soruları bilememiş ve cevaplarını verememiş olması ihtimali bile imkân dışıdır. Hele boşluklar bırakıp bunları başka şeylerin doldurmasına müsaade etmiş olması Alemlerin hükümdarı olanın şanına asla yakışmamakta, bu O'na yapılmış iftira olmaktadır.

Şu iyice bilinmelidir; Bugün tüm alemde üzerinde şaibenin olmadığı, her yönüyle tahkim edilmiş, her yönüyle bereketli, hidayet edici, anlaşılmazı anlaşılır, bilinmezi bilinir kılan ne kelime ve cümle kuruluşlarında ne de kelime ve cümlelerin belirttiği anlamlarda birbirini tutmaz çelişkiler, başkası tarafından tamamlanacak eksiklikleri olmayan tek metin Kur'an'dır.

Varlığın tamamına yanılmaz şaşmaz ölçüler koyan tek metin Kur'an'dır. Bu kitabı açıklayacak şeyin ya da kimsenin en az O'nun aya-

rında olması gerekmektedir. Böyle bir metin olmadığına ve asla da olamayacağına göre Kur'an kıssalarında geçen isim, mekân ve zaman tespitlerinin yine Kur'an'dan başka bir şeyle yapılamayacağı bir zorunluluk olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

İşte bu çalışma böyle bir anlayışla Kur'an'da anlatılan İsrail oğulları kıssalarını yine Kur'an üzerinden anlamayı, kıssalarda geçen isim, mekân ve zaman tespitlerini Kur'an üzerinden yapmayı hedeflemektedir. Mamafih; Allah'ın kelamı anlamı asla tüketilemeyeceği, hiçbir yaratılmışın O'nu kuşatamayacağı kadar geniştir.

Lokman 31/27

وَلَوْ أَنَّمَا فِى الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Yeryüzündeki ağaçlar kalem, denizler mürekkep olsa ve arkasından yedi deniz eklense yine de Allah'ın sözleri bitmez. Allah güçlüdür, doğru karar verir.

Yapılan çalışma, yedi deniz mürekkep olsa da bitmeyecek Allah kelamından avuçlarımızı doldurma çabasıdır. Derinliklerine dalınmamış bu denizin hiç olmazsa çok küçük bir kısmını keşfetme çabasıdır. Bundan öte bir anlamı da olamaz zaten. Bu çalışma da isabet edilmiş olsun veya olmasın; her şey bizim Kur'an'dan anlayıp keşfettiklerimizdir. Asla Kur'an ya da Kur'an'ın kast ettiği anlamların tümü değildir ve olamaz!..

3- Ayetleri ve ayetlerin bahsettiği konuları bağlamlarıyla birlikte anlamaya çalışmak.

Bugün ehli kitabın elinde bulunan Tevrat ve İncil'in Allah tarafından vahiy edildiği inkâr edilemez bir Kur'an gerçeğidir.[76] Fakat öte yandan bu vahiylerin ehli kitap tarafından tahrif edildiği,[77] İnsan sözü karıştırıldığı,[78] değiştirildiği[79] ve gizlendiği de[80] inkâr edilemez bir Kur'an gerçeğidir. Bu yüzden Kur'an o kitapları tasdik edici yani yapılan tüm tahrifleri giderici, gizlenenleri ortaya çıkarıcı, değiştirilenleri tespit edici, karıştırılan insan sözlerini ayıklayıcıdır.

76 Bkz. Ali İmran 3/2; Maide 5/48

77 Bkz. Bakara 2/75-76

78 Bkz. Bakara 2/79

79 Bkz. Araf 7/162

80 Bkz. Bakara 2/42

Bu kadar önemli bir misyonu olmasına rağmen Kur'an, dünyanın en kolay ulaşılabilir kitabıdır. Kur'an üzerinde bir kısıtlama bulunmamakta, anlamak isteyen herkes O'nun üzerinde istediği çalışmayı yapabilmektedir. Kur'an kimsenin tekelinde olmadığı gibi Allah'tan başka kimsenin korumasında da değildir. Kur'an kim kendini ne kadar sahipleniyorsa o oranda onun kitabıdır. Hayatın vazgeçilmezi olacak kadar değerli olmasına rağmen en kolay ulaşılır olması, O'nun hayatla ne kadar iç içe olduğunu göstermektedir. Tıpkı su, hava, güneş gibi. Susuz yaşamanın imkânı yoktur ama bu kadar önemli olmasına rağmen en kolay elde edilen şey de su'dur. Kur'an'ın suyla olan benzerliği Kur'an'da birçok yerde vurgulanmıştır.

Kilise ve havraların bedava Kitab-ı Mukaddes (İncil ve Tevrat) dağıtması göz önüne getirilerek, onların da kolay ulaşılabilir kitaplar olduğu söylenebilir ama bu doğru değildir. Kur'an'ın orijinal metni kolay ulaşılabilirdir ve yeryüzünün her yanında bu metin aynıdır. Mealler ise Kur'an'ın kendisi değil, meal yazarının Kur'an'dan anladıklarıdır. Bunlarda değişiklik ve birbirini tutmaz şeylerin olması meal müelliflerinin anlayışından kaynaklanmaktadır. Her ne olursa olsun Kur'an'ın orijinal metni herkese açıktır.

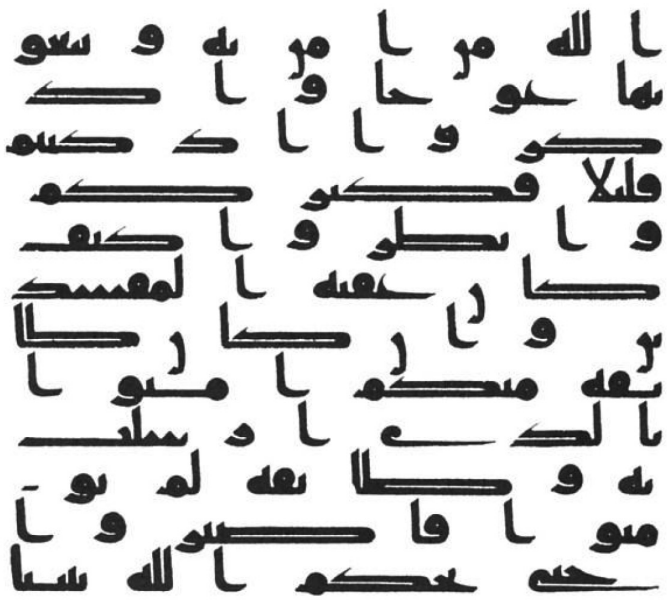

Kur'an'ın bu kadar ortada ve açık olması, üzerinde herkesin kolayca araştırma yapabiliyor olması bir yandan çok olumlu iken diğer yandan onu suiistimale açık hale de getirmektedir. İlk bakışta her türlü saldırı karşısında savunmasız bir kitap izlenimi oluşturmaktadır.

Kur'an'ın her konuda olduğu gibi bu konuda da sınırsız bir özgüveni vardır. O kimsenin korumasına ihtiyaç duymayan tek kitaptır. O kimseden koruma istemediği gibi her türlü suiistimale meydan okumaktadır.

Bakara 2/23

وَإِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Kulumuza (Muhammed'e) parça parça indirdiğimiz şeyden şüpheniz varsa Allah ile aranıza koyduğunuz şahitlerinizi çağırın da ondakine denk bir sure getirin. İddianızda haklı iseniz yaparsınız!

Kur'an'ın bu özgüveni Alemlerin Rabbinin kelamı olmasından kaynaklanmaktadır. O kelam insanlardan ya da yaratılmış herhangi bir varlıktan korunma talep etmemektedir. Kur'an'ın kendisini suiistimallerden koruyacak sistemler yine kendi bünyesinde mevcuttur. Bu sistemler aynı zamanda Kur'an'ı anlamanın da prensiplerini belirlemektedir. Bu prensiplere uymadan Kur'an'dan elde edilen anlamlar hiçbir şekilde Kur'an'a zarar veremezler. Fakat daima Kur'an'ın hidayetine muhtaç insana ciddi zarar vermektedir.

Kur'an'ın kelimeleri, ayetleri, konuları, kıssaları tıpkı canlı bir organizmayı oluşturan organlar gibi birbirlerine kopmaz bağlarla bağlıdır. Kur'an'a parçacı yaklaşmak bu dünyada kişiyi Kur'an'ın mübarek anlamlarından yoksun bırakacağı gibi ahirette de hesabı verilemeyecek büyük bir sorumluk ile karşı karşıya getirecektir.

Hicr 15/91-92

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ

(91) Bu Kur'ân'ı parça parça edenlere.

فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

(92) Rabbine yemin olsun ki onları tamamından sorguya çekeceğiz,

Ayette geçen عِضِينَ *idîne* kelimesinin aslı; bir hayvanı parçalarına bölerek kesmektir. Bir bütünü parçalara ayırma, toplumu bölme, insanları kısımlara ayırma anlamındadır. Türkçede kullanılan uzuv (uduv) kelimesi de bu kelimeden türemiştir ve bütünü oluşturan her bir parça anlamına gelmektedir.

Kur'an'da sadece bir kez bu ayette geçen عِضِينَ *idîne* kelimesi Kur'an'ı anlama biçiminin temelini atmaktadır. Parçalarına ayrılan her canlı varlık artık ölüdür ve ölmeden önceki anlamını kaybetmiştir. Bütünü öldürmeden kesilip ayrılan her parça bütünü eksik, kesilen parçayı ise işlevsiz hale sokmaktadır. Kimse Kur'an'ın bir parçasını hepten koparıp onu eksik bırakmaya güç yetiremez ama parçacı yaklaşımlar üzerinden elde edilen anlamlar insanlığı ölü veya eksik hale getirecektir.

Bütününün bir parçasını kesmek, bütünü başkasına muhtaç hale sokacağı gibi kesilen parçayı da kesenin elinde istediği şekilde değerlendireceği bir şeye dönüştürür. Mesela; bir koyunun ayaklarından birini kestiğinizde koyun artık hep muhtaç hale gelir. Kesilen ayağı ise sadece yiyebileceğiniz et demektir.

Elbette Kur'an bir koyun değildir ve parçalanması da mümkün değildir. Ama Kur'an canlı bir organizmadır. Ondaki anlamlar hayat vermek içindir.

Enfal 8/24

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

Ey inanıp güvenenler (müminler)! Size hayat verecek şeye çağırdığı zaman, Allah'ın ve Elçisi'nin çağrısına uyun. Bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer. Bir de hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

O'ndan kopartılarak, parçalanarak elde edilecek her anlam, tıpkı parçalarına ayrılmış bir koyun bedeni gibidir. O koyun parçaları, parçalayanın elinde bir et yığını halini almıştır. Parçalayan artık dilediğini yer, dilediğini dağıtır, dilediğini kızartır, dilediğini haşlar.

İslam tarihi boyunca Kur'an'a parçacı yaklaşılarak elde edilen anlamlardan Kur'an yenmemiş, kızartılmamıştır ama Müslümanlar bu anlamlara dayanarak birbirlerini parçalamış, her parçalayan gücünün yettiğini haşlamış, kızartmış ve yemiştir. Şu an Kur'an'a inandığını söyleyenlerin Allah adına birbirlerini öldürmelerini başka türlü izah edebilmek olanaksızdır.

Yüce Allah'ın varlığın tamamına koyduğu en büyük ilke "tevhid"dir. Bu ilke varlığın en küçüğünden en büyüğüne hâkim olan tek ilkesidir. Bu ilke olmaz ise hiçbir varlık, bırakın yok olmayı varlık sahnesine bile gelemez!..

Enbiya 21/22

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

Göklerde ve yerde Allah'tan başka ilahlar olsaydı, ikisi de bozulurdu. Bütün yönetimin (arşın) Sahibi olan Allah, onların nitelemelerinden uzaktır.

Nasıl ki varlığın temeli tevhid ise, Kur'an'ın temeli de tevhittir. Kur'an'daki her bir cümleye ayet dendiği gibi varlığa da ayet denmektedir. Yüce Allah hem yarattığı hem indirdiği ayetlerinin temeline tevhidi koymuştur. Aslında bu bile doğru bir anlatım değildir. Varlığın temeli de çatısı da içi de dışı da her şeyi de tevhiddir. Tevhid; Parçalanması mümkün olmayan bütündür. Parçalanması mümkün olmayan bu bütüne, parçalanırmış gibi davranmak tevhidi parçalamayacak ama ona parçalanırmış gibi davrananları paramparça edecektir ve etmiştir de. Bin parçaya ayrılmış Müslümanların bu hali bundan başka bir şeyle nasıl izah edilebilir mi?

Kur'an'ın kelime, ayet, sure şeklinde tasnif edilmesi sanki onun parçalanabilir bir yapısının olduğu izlenimini vermektedir. Oysa bu bir bütünün parçalarını anlatmamakta, bir bütünün parçalanamaz oluşumunu anlatmaktadır. Tıpkı varlığın oluşumu gibi. Hiçbir varlığın bünyesi tek bir elementten oluşmaz. Bütün varlık bir sürü elementin tevhid ilkesiyle bir araya gelmesinden oluşur. Hayat veren su bile oksijen ve hidrojenin birleşip bir araya gelmesiyle oluşmuştur. İkisi de yanıcı ve yakıcı olan bu elementlerin birlikteliği hayat veren bir sıvıya dönüşüyorsa ve parçalandığında hayat vermeyip, hayat alıyorsa Kur'an'da parçalardan oluşmuş hayat veren vahiydir. Bu vahiyler tıpkı suyu oluşturan elementlerin bir arada olmasının hayat vermesi gibi parçalanmayınca hayat vermektedir.

Tüm canlı organizmalar zamana ve mekâna bağımlı varlıklardır. Her canlı doğduğu gibi mutlaka ölür. Canlıların ölmesi aynı zamanda onun aktüel değerinin kaybolması demektir. Ölen canlının hayat içinde bir belirleyiciliği, etkisi kalmamış demektir. Yaşarken ne kadar etkili ve belirleyici olursa olsun aktüel değerinin devam etmesi mümkün değildir. Canlıların ölmesi aslında o canlıyı oluşturan trilyonlarca hücrenin artık işlevsiz kalmış olması demektir. Hücrelerin ölmesi ise zamanın o hücreler üzerinde yaptığı tahribat ile alakalıdır. Her hücre ne kadar sağlıklı olursa olsun,

zamanla ihtiyarlar, kendini yenilemede zorlanır, güçsüzleşir ve sonunda ölür. Hücrelerin yapısında zamandan ve hatta mekândan etkilenmeme kabiliyeti yoktur. Bu yüce Allah'ın canlı organizmalara koyduğu ilkedir. Allah her varlığa ve tabi ki insana belirlenmiş bir ömür süresi vermiştir. İnsanın oluşumundan eceline kadar geçen süreç şu ayette anlatılmıştır.

Hac 22/5

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۚ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ

Ey insanlar! Kabirlerden kalkma konusunda şüpheniz varsa (düşünün): Sizi önce topraktan sonra döllenmiş yumurtadan, sonra alakadan, sonra da bir çiğnem et parçasından belli belirsiz şekilde yarattık. Bu sözler, size olup biteni açıklamamız içindir. Yaşamasını tercih ettiğimizi belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde tutar, sonra sizi bir çocuk olarak çıkarırız. Sonra da ergenlik çağına eresiniz (diye yaşatırız). Kiminiz ölür, kiminiz de ömrün en düşkün çağına kadar yaşatılır ki bilirken bilemez hale gelsin. Toprağı da kupkuru görürsün ama üzerine suyu indirdik mi kıpırdar, kabarır ve her türlü güzel bitkiden bir eş bitirir.

İnsana konulan bu ilke onun yapısını oluşturan her bir parçanın, her bir hücrenin zaman içinde aktüelliğini yitirmesi üzerine kurulmuştur. Ona verilen canlılık belirlenen hayat süresi ile alakalıdır.

Kur'an'ın ömür süresi diye bir şey olmadığı gibi onun aktüel değerinin zamanla kaybolması mümkün değildir. Onu oluşturan her bir hücre (kelimeler) daima canlı, daima diri, daima sağlıklıdır. Zaman onun hücrelerini ihtiyarlatmaz, mekân onun yapısına etki etmez. O var olmasını bir başka şeye borçlu olmadığı, canlılığını bir elementten almadığı için canlılığı bu dünyanın etkileyiciliğinden etkilenmez. O hayat vericidir. Hayat verici olanın daima diri ve sağlam olması gerekmektedir. O herhangi bir etkenin ortaya getirdiği bir canlılığın değil, El Hayy olan Yüce Allah'ın canlılığındandır. Zaman ve mekândan etkilenen değil zaman ve mekânı etkileyendir. Hayat alan değil hayat verendir. O hastalanmaz, ihtiyarlamaz bir yapıdadır.

İşte bu şekilde canlılığı olan Kur'an'a parçacı bir şekilde yaklaşmak O'nun hayat veren anlamlarını öldürmek demektir. Kur'an kimseye muhtaç bir kitap değildir. O alemlerin Rabbinin sözüdür. Kur'an Alemlerin Rabbinin tüm sıfatlarının üzerinde görüldüğü bir metindir.

El Hayy olan konuşunca daima diri ve dirilere hayat kaynağı olacak şekilde konuşur. Es-Samed konuşunca, eksikliklerden arınmış bir şekilde konuşur. Er-Rahman konuşunca merhametle konuşur. Yüce Allah'ın Kur'an'da lütfedip bize bildirdiği tüm sıfatlarının etkisi Kur'an'dadır. O sıfatların etkisi hem lafız hem de manalardadır. Ne lafzı mânâdan ne mânâyı lafızdan koparmak mümkün değildir.

İşte tüm bu nedenlerden dolayı biz bu çalışmada Kur'an kelimelerinin diğer kelimelerle olan bağlarını, ayetlerin içinde bulunduğu pasajla, pasajların diğer pasajlarla olan bağlarını önceleyerek konuyu anlama yöntemini zorunlu olarak benimseyip uygulamaya çalışacağız. Elde edeceğimiz isabet Yüce Allah'ın Rahmeti sayesindedir. Muhtemel isabetsizliklerimiz ise tamamen bizdendir.

Sonuçta şu asla unutulmamalıdır. Kur'an her yönüyle mükemmel bir metindir. Kur'an ile Kur'an üzerinde insanların yaptığı çalışmalar ayrı şeylerdir. İnsanın bu mükemmel metin üzerinde yapacağı her çalışma sadece keşfetme ile sınırlı kalmalıdır. Kur'an'ı eksik bir metinmiş gibi görüp O'nu tamamlamak için O'ndan başkasına başvurularak yapılacak her çalışma, keşfedip yeni ufuklar açmayacağı gibi bilakis karanlığa boğacaktır. Alemlerin Rabbinin kelamının eksiksiz ve boşluğu olmayan bir kelam olduğuna güvenmek ve iman etmek her Müslümanın Müslüman olmasının ana sebebidir. Kur'an'ın eksik ve boşluğu olduğuna inanıp, bu boşlukları Kur'an dışı şeylerle doldurmaya kalkışmak, Yüce Allah'ı gerektiği gibi tanımamak ve O'na kusur izafe etmek anlamına gelmektedir. Kendisi her türlü kusurdan münezzeh olan Yüce Allah'ın mübarek kelamının da şanına yakışır olması O'nun Alemlerin tek Hükümdarı oluşunun gereği hatta zorunlu bir sonucudur.

Elbette ki Yahudi ve Hıristiyanlar Allah'ın kitabını tahrif ederken kafalarındaki düşünce Allah'la savaşmak değildi. Şeytan yaptıklarını süslü gösterdi ve Allah'ın kitabının eksik olduğu vehmine kapılıp tamamlamaya kalkıştılar.

Nahl 16/63

تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

Vallahi senden önceki toplumlara da elçiler gönderdik. Şeytan onlara, yaptıkları işi süslü gösterdi. O, bugün de onların dostudur. Onların hak ettiği acıklı bir azaptır.

Allah'ın kelamının kapalı olduğunu söyleyip daha iyi anlama adına başka şeylerle açmaya kalkıştılar. Elçilerinin sözlerini vahyin üzerinde gördüler. Din adamlarının vahiyler üzerinde yaptıkları yorum ve içtihatları dinin kendisi saydılar. Böyle yaparak kendilerini karanlığa, düşüncelerini mezbeleliğe mâhkum ettiler. Şirki ortadan kaldırmak için gönderilen Musa'yı şirk önderi, Allah'ın altında O'nun yardımcısı hiçbir ilahın olmadığını söylemek için gönderilen İsa'yı Tanrının oğlu yaptılar. Bunların hepsi şüphesiz Allah'ın vahyini eksik, kendi din adamlarının görüş ve içtihatlarını tamamlayıcı gördükleri için oldu. Tuhaf olanı ise tüm yapılanların daha fazla dindar olmak için yapılmasıydı...

Kur'an indiğinde kimse Kur'an'ı anlamak için Kur'an'dan başka bir şeye ihtiyaç duymadı. Bir parçası gelen vahyi anlamadıkları zaman, o vahyi daha iyi anlayacakları bir başka vahyin inmesini beklediler. Kendi ellerinde daha önceden kalma bir vahiy olmamasına rağmen, daha ilk ayetlerde bahsedilen balık sahibini[81], Musa'yı[82] gidip daha önceki vahiyleri ellerinde bulunduran kapı komşuları Yahudilere sormadılar. Sorularının cevaplarının mutlaka vahyin içinde olacağına ve olması gerektiğine kesin inandılar. Onlar Allah'tan, Allah Onlardan razı olarak görevlerini tamamladılar.

Allah resulünün irtihalinden sonra yaşanan ve hâlâ da yaşanmaya devam eden olumsuzluklar herkesin malumudur. Bunlardan yakınmanın devri geçmiştir, devir yakınma devri değildir. Kur'an'dan başka sarkıtılan Allah'ın ipi yoktur. Ya bu ipe sımsıkı yapışıp kurtuluruz ya da ipin sağlam olmadığını, ince olduğunu, yapısının güçlendirilmesi gerektiğini söyleyenlerin kuyruğuna takılarak aynı şeylerin yaşanmasına sebep oluruz.

Sonuçta Yüce Allah'ın divanında hesap verirken soruların hepsi Kur'an'dan olacaktır. Bu sorgu da Kur'an'ın parçalanmış kısımlarından değil tamamından olacaktır.

---

81 Balık sahibi ibaresi nuzul sıralamasında ikinci sırayı alan Kalem 68/48 suresinde geçmektedir

82 Musa (as) ilk inen surelerden olan A'la 87/19 suresinde geçmektedir.

Hicr 15/91-92

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ

(91) Bu Kur'ân'ı parça parça edenlere.

فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

(92) Rabbine yemin olsun ki elbette onları tamamından sorguya çekeceğiz,

Kur'an'da anlatılan İsrail oğulları kıssalarını yine Kur'an üzerinden anlamaya yönelik bu çalışma da izlediğimiz usulü özetleyecek olursak;

- Kıssalarda geçen kelimelerin anlamlarını kelimenin, Kur'an'da geçtiği diğer yerlerine bakarak keşfetmeye çalışmak,

- Kıssalar içerisinde geçen isim, mekân ve zamanı Kur'an'dan keşfetmeye çalışmak,

- Kelimelerin ayetlerle, ayetlerin pasajla, pasajın diğer pasajlarla olan bağlarını keşfetmeye çalışmak,

- Kelimeleri, ayetleri, pasajları kıssanın bütününden koparmadan anlamaya çalışmak,

- Her türlü parçacı yaklaşımdan kaçınarak Kur'an bütünlüğü içinde kıssayı keşfetmeye çalışmak.

İSRAİL OĞULLARI İSMİNİN KÖKENİ

Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman alimlerin tamamı İsrail kelimesinin Allah resulü Yakup'un lakabı olduğunda ittifak etmişlerdir. Var olan ihtilaflar bu lakabın kime atfedildiği hususunda değil, lakaba yüklenen anlamlar ile alakalıdır. Yahudiler ve Hıristiyanlar İsrail kelimesinin İbranice bir kelime ve anlamının Tevrat'ta belirtildiği şeklinde olduğu hususunda ittifak halindedirler. Kelimenin Tanrı ve insanlarla güreşen şeklinde kötü bir anlam taşıması yüzünden bu kelimenin üzerinde çok durulmuş. Bazıları kelimenin İsra kısmının Arapça, il kısmının ise İbranice olduğunu söylemiş. Bazıları da kelimenin İbranice olmakla beraber anlamının Abdullah, sağlam yapılı kul, gece yürüyen kul gibi anlamlara geldiğini söylemişlerdir.

Bu tartışmaların ötesinde kelimenin kökeni ile alakalı en eski deliller muharref Tevrat'ta yer alır. Kelimenin kötü ve bir Allah elçisine yakışmayan yönünü ön plana çıkararak Tevrat'taki anlamlarını kabul etmeyenler ortaya yorumdan öte bir şey koymamışlardır.

Bunun yanında Müslüman alimlerin sadece İsrail lakabının İbranicedeki kötü anlamlarına takılıp, yine İbranice olduğunu kabul ettikleri Yakup ismine yüklenen "hileci" şeklindeki kötü anlamını sorun etmemeleri tuhaf bir durumdur. Tevrat Yakup'un isminin konulmasını şu şekilde anlatır.

> *Doğum vakti gelince, Rebeka'nın ikiz oğulları oldu. İlk doğan oğlu kıpkırmızı ve tüylüydü; kırmızı bir cüppeyi andırıyordu. Adını Esav koydular. Sonra kardeşi doğdu. Eliyle Esav'ın topuğunu tutuyordu. Bu yüzden İshak ona Yakup adını verdi. Rebeka doğum yaptığında İshak altmış yaşındaydı.* (Yaratılış 25/24-26)

Tevrat'ın bu şekilde anlattığı Yakup'un adının konulması olayına aynı sayfada dipnot düşen Yahudi din bilginleri kelimenin İbranice ve anlamının da "topuk tutar veya hileci" olduğunu söylemektedirler.

Yakup İsrail oğullarının üçüncü büyük atasıdır. İÖ 1800 yıllarında yaşadı. İshak'ın Rebaka'dan doğan ikizlerden biri. İkizlerden, önce Esav, hemen ardından Yakup doğdu. Adını doğumunda gerçekleşen bir olaydan almıştır. Yakup doğduğunda eliyle kardeşi Esav'ın topuğunu tutmuştur. Bu yüzden İshak ona, İbranicede "topuk tutar" anlamına gelen bu adı verdi".[83]

Burada dikkati çeken, kelimenin kötü anlamlarından çok İbranice oluşudur. Yahudiler açısından kelimenin İbranice olması herhangi bir sorun teşkil etmez. Zira Tevrat'a göre İbranice yeryüzünde konuşulan ilk dildir. Haliyle, Âdem dahil tüm resuller İbranice konuştuğu gibi Tanrı'nın gönderdiği tüm vahiyler de İbranicedir.

Başlangıçta dünyadaki bütün insanlar aynı dili konuşur, aynı sözleri kullanırlardı. Doğuya göçerlerken Şinar bölgesinde bir ova bulup oraya yerleştiler.

Birbirlerine, "Gelin, tuğla yapıp iyice pişirelim" dediler. Taş yerine tuğla, harç yerine zift kullandılar. Sonra, "Kendimize bir kent kuralım" dediler, "Göklere erişecek bir kule dikip ün salalım. Böylece yeryüzüne dağılmayız."

RAB insanların yaptığı kentle kuleyi görmek için aşağıya indi. "Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yapmaya başladıklarına göre, düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar" dedi, "Gelin, aşağı inip dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar." Böylece RAB onları yeryüzüne dağıtarak kentin yapımını durdurdu. Bu nedenle kente Babil adı verildi. Çünkü RAB bütün insanların dilini orada karıştırmış ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıtmıştı. (Yaratılış 11/1-9)

Dillerin oluşumu ile ilgili bu Tevrat pasajını tefsir eden Yahudi din bilginleri[84] bu pasajı şu şekilde açıklamışlardır.

"Rambam, "More Nevuhim- Şaşırmışlar için Rehber" adlı eserinde Tora'nın temel ilkelerinden biri olarak, Tanrı'nın evreni sıfırdan yaratmış olduğunu ve insan soyunun Adam Arşon'dan (Adem) itibaren başladığını açıklar. İnsan soyunun tüm dünyaya dağılmış olup, birbirlerinden çok farklı dilleri konuşan değişik ırklara bölünmeleri, tek bir insandan geldikleri konusunda şüphe yaratabilirdi. Bu yüzden

83 Kutsal Kitap Sözlüğü; Yakup md.s.797

84 Yahudiler din bilginlerine "Rabbi" derler.

Tora, milletlerin soy ağacını sıralamakta, insanların dağılmalarının ve farklı diller konuşmalarının sebebini açıklamaktadır.

Bu pasajda anlatılan olaylar dünyanın yaratılışının 1996. yılında, Tufan'dan 340 yıl sonra meydana gelmektedir. Noah (Nuh) ve çocukları halen hayatta, Tanrı'yı keşfetmiş olan Avraam (İbrahim) ise 48 yaşındadır (Seder Olam). Dünyada bulunan tüm milletler bugünün Irak (Babil) topraklarında yoğunlaşmıştır ve herkes tek bir dili; "Loşan Akodeş- Kutsal Dil" olan İbraniceyi konuşmaktadır (Raşi)- ki bu, dünyanın yaratılışında kullanılan dildir (Mizrahi). (Gözlem Yayınevi; Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA ve Aftara. 1.Kitap Bereşit. S.71)

Olaya bu yönden bakıldığında sadece Yakup değil tüm resullerin adları İbranice olmaktadır. Bu durum Yahudiler açısından bir sorun teşkil etmez. Sonuçta "Loşan Akodeş" olan İbranice yeryüzünde konuşulan ilk dildir ve kutsaldır.

Fakat Hıristiyan din bilginleri Tevrat'ta verilen İbranice ilk konuşulan dilidir bilgisine katılmamaktadırlar.

"İbraniler: İbrahim soyundan gelenler, İsrailliler için kullanılan bir isimdir. İbranicede "İvri"dir; 'İ' ekinin eklenmesiyle oluşturulmuş bir sıfattır. Bu ekin eklenmemiş haliyle sözcük "eber"dir. Ever, Sam soyundan gelen birkaç halkın atasıdır (Yaratılış 10/24-25; 11/14-15 ve Tarihler 1/18-19). *Ancak İbrani isminin Ever'e dayanmış olması zayıf bir olasılıktır. Çünkü Ever'in soyundan gelen diğer halklar için kullanılmamıştır; örneğin Aramiler için İbrani ismi kullanılmamaktadır.*

Başka bir açıklama da sözün kökü olan "eber"in, 'üzerinden geçmiş olan' anlamı taşıyan bir biçime sahip olmasıdır. Septuaginta'da Yaratılış 14/13'te "İbrani Avram", üzerinden geçen Avram şeklinde Grekçeye çevrilmiştir, hahamların kullanımına göre bu kullanım, İbranilerin Kızıldeniz'i (Kamış Denizi) geçmesinden türemiştir.[85]

Yahudi ve Hıristiyanlar arasındaki bu tartışmayı bir kenara bırakıp meseleye Kur'an perspektifinden bakılacak olursa Tevrat'ın anlattığı Yakup'a isim koyma kıssasının doğru olmadığını söylememizde herhangi bir sakınca yoktur.

Kur'an'a göre Yakup'un ismi daha o doğmadan çok önceleri Yüce Allah tarafından belirlenmiştir.

---

85 Kitab-ı Mukaddes Şirketi; Kutsal Kitap Sözlüğü S.295 İbraniler md.

Hud 11/71

وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ

Karısı ayakta duruyordu; hemen gülüverdi. Biz de ona İshak'ı, İshak'ın arkasından da Yakub'u müjdeledik.

Bu ve daha birkaç ayette[86] İshak ve Yakup'un, ismi verilerek müjdelenmesi, bu isimlerin Allah tarafından belirlendiğini gösterir. Ama öte yandan İsmail, İbrahim'e müjdelenirken ismen müjdelenmemiş sadece *halim bir çocuk*[87] denmiştir. İshak ve Yakup'un isminin Allah tarafından konulmasında herhangi bir tuhaflık yoktur.

Meryem 19/7

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا

(Melekler dediler ki) "Zekeriya! Sana bir erkek çocuk müjdeliyoruz. Adı Yahya'dır. Daha önce hiç kimseyi ona adaş yapmadık.

Bu ayet bir taraftan Yahya'nın adının Yüce Allah tarafından belirlendiğini anlatırken diğer yandan da bu şekilde isim vermenin sadece Yahya ile sınırlı olmadığını, sadece Yahya isminin ondan önce kimseye verilmediğinden bahsetmektedir. Yani doğmadan ismi konulan ilk kişi Yahya değildir. Aynı şekilde İsa'nın ismi de daha anne karnına bile düşmeden annesi Meryem'e bildirilmiştir.

Al-i İmran 3/45

إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

Yine bir gün melekler Meryem'e dedi ki: "Meryem! Allah sana kendisinden bir söz müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. O, dünyada da ahirette de itibarlıdır ve Allah'a yakın olanlardandır.

Bunlar gibi İshak ve Yakup'un isimleri de Allah tarafından belirlenmiş, İbrahim ve karısına ismen müjdelenmişlerdir.

Bu durumda Yakup isminin İbranice bir isim olduğunun söylenmesi aynı zamanda İbrahim'in de İbranice konuşmuş olduğunu düşündürür ki

---

86 Bkz. En'am 6/84; Meryem 19/49; Enbiya 21/72; Ankebut 29/27

87 Bkz. Saffat 37/101

bu da Yahudilerin Loşan Akodeş dedikleri kutsal dil İbranice tezinin kabul edilmiş olduğu anlamına gelir. Bu durumda Yakup isminin anlamı hakkında söylenen *hileci veya topuk tutar* anlamını kabul etmek gerekir. Oysa aktarılan ayetlerde Yakup'un isminin Tevrat'ta anlatıldığı gibi olmadığı çok açık bir şekilde ifade edilmişti.

Bu çelişkinin Kur'an'da geçen isimler hakkında Kur'an üzerinden detaylı araştırma yapmayan Müslüman alimlerden kaynaklandığının söylenmesine gerek olmadığı açıktır.

Halbu ki Yüce Allah gönderdiği her elçiyi kavminin diliyle göndermiştir.

İbrahim 14/4

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Biz, her resulü kendi halkının dili ile gönderdik ki onlar için her şeyi ortaya koysun. Bundan sonra Allah, sapıklığı tercih edeni sapık sayar, hidayeti tercih edeni de yoluna kabul eder. Daima üstün ve bütün kararları doğru olan O'dur.

Şu halde İbrahim de kendi kavminin diliyle gönderilmiştir. İbrahim'in nerede/nerelerde yaşadığı ve konuştuğu dille ilgili Kur'an üzerinden bir çalışma yapılmamıştır. Hayatının bir bölümünün Mekke'de geçtiğine dair Kur'an'da pek çok ayet vardır[88]. İbrahim'in yaşadığı diğer yerlerin Kur'an üzerinden yapılması ile ilgili bir çalışma bulunmamasına rağmen şunu rahatlıkla söyleyebiliriz, bu yerler İbranice konuşulan yerler değildi.

Bu durumda Yakup isminin İbranice bir isim olması mümkün gözükmemektedir. Tarihçiler İbrahim'in Asurlu olduğunu ve Irak topraklarında doğduğunu, ateşe atılma olayından sonra vatanını terk ettiğini bildirmektedir. O topluma gönderilen bir resul olması demek, o toplumun dilini konuşuyor olması demektir. Bu dil hangi dildi? Elbette bu sorunun cevabını bulmak büyük bir çalışmadır. Burada ortaya koymaya çalışılan şey sadece Yakup isminin İbranice, anlamının da *hileci veya topuk tutar* şeklinde olmasın mümkün gözükmediğini ortaya koymaktır.

Öte yandan Yüce Allah kullarına birbirlerini kötü lakapla çağırma-

88 Mesela; İbrahim 14/37 – Bakara 2/124-144 – Hac 22/ 26-39

larını yasaklarken[89], dost edindiği İbrahim'in[90] torununa koyduğu *hileci veya topuk tutar* anlamında, resul olacak bir kişiye taşımasının hiç de uygun olmayacağı ismi vermesi, çelişki doğuracaktır.

Yakup'un lakabı olarak kabul edilen *İsrail* ismine gelince; bu lakabın Yakup'a atfedilmesi hususunda Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanlar arasında tam bir ittifakın bulunduğu, ihtilafların ise sadece ismin içeriği ile alakalı olduğunu belirtmiştik. Tevrat İsrail lakabının Yakup'a verilmesini şu şekilde anlatır.

> *Böylece Yakup arkada yalnız kaldı. Bir adam gün ağarıncaya kadar onunla güreşti. Yakup'u yenemeyeceğini anlayınca, onun uyluk kemiğinin başına çarptı. Öyle ki, güreşirken Yakup'un uyluk kemiği çıktı. Adam, "Bırak beni, gün ağarıyor" dedi.*
>
> *Yakup, "Beni kutsamadıkça seni bırakmam" diye yanıtladı.*
>
> *Adam, "Adın ne?" diye sordu.*
>
> *"Yakup."*
>
> *Adam, "Artık sana Yakup değil, İsrail denecek" dedi, "Çünkü Tanrı'yla, insanlarla güreşip yendin.* (Yaratılış 32/24-28)

Pasaja dikkat edilirse İsrail tanımlamasının Yakup'a bir lakap olarak değil tam tersi kalıcı bir isim olarak konulduğu görülecektir. Yukarıdaki pasajda Yakup'un güreştiği kişinin bir melek olduğu Yahudi din bilginleri tarafından belirtilmektedir[91]. Bu lakabın Yakup'ta kalıcı olması için Tanrı bir kez daha Yakup'a görünmüştür.

> *Yakup Paddan-Aram'dan dönünce, Tanrı ona yine görünerek onu kutsadı. "Sana Yakup diyorlar, ama bundan böyle adın Yakup değil, İsrail olacak" diyerek onun adını İsrail koydu.* (Yaratılış 35/9.10)

Bundan sonra "Tanrı'yla ve insanlarla güreşip yenen" anlamındaki *İsrail* ismi kalıcı olarak yerleşmiştir. Müslüman alimler için; Yakup'a bu şekilde lakap takılmasının değil de lakabın İbranice anlamlarının problem olması tuhaf bir durumdur.

---

89 "Ey inanıp güvenenler! Bir topluluk diğer topluluğu hafife almasın; hafife alınanlar daha iyi olabilirler. Kadınlar da başka kadınları hafife almasınlar; onlar daha iyi olabilirler. Birbirinizin kusurunu aramayın. Birbirinize kötü lakap takmayın. İnanmış bir kişiyi sapıklıkla nitelemek ne kötüdür! Dönüş yapmayanlar (tevbe etmeyenler) yanlış yapmış olurlar." Hucurat 49/11

90 Nisa 4/125

91 Gözlem Yayınevi, Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA ve Aftara. 1.Kitap Bereşit. S.155. 29 nolu açıklama.

Kur'an kıssalarının kronolojik akışı göz önüne getirildiğinde İsrail isminin ilk defa kullanılmaya başlanması Musa kıssaları bağlamındadır. Fakat bu kullanımların hepsi "Ben-i İsrail" (İsrail oğulları) şeklinde geçmektedir. Bu tamlama Kur'an'da 41 defa kullanılmasına rağmen tamlama olmadan "İsrail" şeklinde ise sadece 2 defa kullanılmaktadır. Bu iki kullanımdan birinde İsrail isminden Yakup'un kast edildiğine dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır.

Al-i İmran 3/93

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِى إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Tevrat'ın indirilmesinden önce İsrail'in kendine haram kıldığı yiyecekler dışında bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldir. De ki: "İddianızda haklı iseniz Tevrat'ı getirin de okuyun bakalım.

Bu ayette geçen İsrail kelimesinin Yakup olduğuna dair yapılan tefsirler bir delil üzerine değil tam tersi bir ön kabul üzerinedir. Bu ayette İsrail diye bahsedilen kişinin Yakup olduğuna dair herhangi bir delil bulunmamaktadır. İsrail isminin tamlama olmadan geçtiği ikinci ayet ise Meryem suresinde bulunmaktadır. Surenin başından İsrail isminin geçtiği ayete kadar sırayla; Zekeriyya, Yahya, Meryem, İsa, İbrahim, İshak, Yakup, Musa, Harun, İsmail ve İdris (a.s) kıssaları anlatıldıktan sonra ayet gelmekte ve şöyle buyurulmaktadır.

Meryem 19/58

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

İşte bunlar Allah'ın nimet verdiği nebilerdendir; Âdem'in soyundan, Nuh ile birlikte gemiye bindirdiklerimizden, İbrahim'in ve İsrail'in soyundan olup kendilerine doğru yolu gösterdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdir. Onlara Rahman'ın ayetleri okununca gözleri dolarak secdeye kapanırlardı.

Ayetin "işte bunlar" dediği kişiler ayete kadar kıssaları anlatılanlardır. Ayette sure boyunca kıssaları anlatılan isimlerin Âdem, Nuh ile birlikte gemide taşınanlar, İbrahim ve İsrail zürriyetinden olduğu belirtilmekte-

dir. Kur'an'da anlatılan resulleri bir kronolji üzerine getirecek olursak, surede geçen isimlerin resul oluş sıralamasını şu şekilde yapabiliriz.

Adem – Nuh – İbrahim – İsmail – İshak - İdris – Yakup – Musa – Harun – Zekeriyya – Yahya - Meryem – İsa

Aslında bu ayetten de İsrail denilen kişinin Yakup olduğu açık bir şekilde anlaşılmamaktadır. İsrail isminin Yakup'u kast ettiği benzer şekilde gelen ayetlerden çıkarılmıştır. En'am suresinde İbrahim kıssası anlatıldıktan sonra şöyle bir ayet gelmektedir.

Enam 6/84

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ ۖ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Biz ona İshak'ı ve Yakub'u armağan ettik; bunlara ve onun soyundan gelen Davud'a, Süleyman'a, Eyyub'a, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a doğru yolu gösterdik. Daha önce Nuh'a da doğru yolu göstermiştik. Biz, güzel davrananları işte böyle ödüllendiririz.

Bu ve benzeri ayetlerde geçen İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbat sıralamasından yola çıkılarak[92] Meryem süresinde geçen Adem, Nuh, İbrahim ve İsrail sıralamasında geçen İsrail kelimesinin Yakup olduğu hükmüne varılmıştır.

Kur'an'da ismi anılan elçileri Yakup'tan önce ve Yakup'tan sonra şeklinde bir tasnife tabi tutacak olursak şöyle bir sıralama yapmamızda herhangi bir sorun olmayacaktır.

Yakup'tan önce

1- Âdem 2- Nuh 3- Hud 4- Salih 5- İbrahim 6- Lut 7- İsmail 8- İshak

Yakup'tan sonra;

9- Yakup 10- Yusuf 11- İdris 12- Musa 13- Harun 14- Davut 15- Süleyman

16- Üzeyr 17- Eyüp 18- Yunus 19- El Yase 20- İlyas 21- Zekeriyya

22- Yahya 23-İsa 24- Muhammed (a.s.m).

(Muhammed (a.s) İsmail soyundandır. Burada yaptığımız liste resul oluş sıralamasıdır)[93]

---

92 Nisa 4/163 – Bakara 2/133, 136, 140 – Ali İmran 3/84

93 Kur'an'da ismi geçtiği halde listeye almadığımız Lokman, Zilkifl ve Zilkarneyn'in resul olup olmadıkları hususunda bir tartışma olduğu için liste dışı tuttuk. Bizim

Resullerin tamamı soy olarak birbirlerine bağlıdırlar. Bu soy bağında listede bulunan dört isim kilit rol oynamaktadır. En başta Âdem tüm resullerin soy atasıdır[94]. Resullerin ikinci soy ataları Nuh ve onunla beraber gemide olanlardır.[95] Nuh'tan sonra üçüncü soy atası İbrahim'dir. İbrahim'in kendinden sonra gelecek tüm resullerin soy atası olduğu pek çok ayette vurgulanmıştır.

Hadid 57/26

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ ۖ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

Nuh'u ve İbrahim'i elçi olarak gönderen biziz. Nübüvvet ve kitaba o ikisinin soyundan gelenleri atadık. O iki soydan gelenlerin bir kısmı doğru yoldadır, birçoğu da yoldan çıkmıştır.

İbrahim'de durum biraz değişmektedir. Çünkü iki oğlu vardır ve ikisi de resul kılınmıştır. İsmail ve İshak. Nübüvvetin İbrahim soyuna tahsis edilmesi demek İbrahim'den sonra gelecek tüm resullerin bu iki oğulun soyundan çıkacak olması demektir. Nitekim öyle de olmuştur. Bilindiği gibi İsmail ile Muhammed (a.s) arasında gelen tüm elçiler İshak soyundan çıkmıştır. İshak'tan sonra Yakup gelmiştir. Yusuf suresindeki anlatıma göre Yakup'un 12 oğlu vardır. Bu durumda resullük bu 12 evladın soyundan gelecektir.

Tevrat'taki anlatıma göre Yakup'un lakabı İsrail olarak belirlendikten sonra tarihte İsrail oğulları diye bilinenlerin ilk soy ataları bu 12 evlattır. Yani Yakup İsrail, 12 erkek evladı ise İsrail oğullarıdır.

Fakat bu şekildeki bilgi Kur'an tarafından teyid edilmemektedir. Mesela Yakup'tan yüzyıllar sonra Allah resulü olan Zekeriyya kendisinden sonrası için Yüce Allah'tan bir erkek evlat isterken şöyle demektedir.

---

kanaatlerimize göre bu üç isim yukarıdaki listeye aldığımız resullerden üçünün sıfatıdır. Hangileri olduğu ise başka bir çalışmanın konusudur.

94 Âdem'in yaratılan ilk insan olmasından dolayı tüm insanların soy atası görüşüne katılmıyoruz. Âdem tüm insanlığın değil sadece resullerin soy atasıdır. Kur'an'da Âdem'in yaratılmış ilk insan olduğuna dair herhangi bir delil yoktur. Hatta Kur'an'da Âdem'in yaratılışı bile isim verilerek anlatılmamıştır. İnsanın yaratılması ile ilgili iki kıssa anlatılır. Bir tanesi insanın yaratılması diğeri beşerin yaratılması. Tefsir ve meal yazarları insan ve beşer kelimelerinin aynı anlamda ve her ikisinin de Âdem'i kast ettiğini farz ederek hareket etmişlerdir.

95 Bkz. İsra 17/3

Meryem 19/5-6

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا

Benden sonra yerime geçecek olanlardan endişeliyim. Karım da kısır. Onun için bana, katından yerime geçecek (veli olacak) birini bağışla.

يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ ۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا

Hem bana, hem Yakup al'ine mirasçı olsun. Rabbim! Onu beğenilen bir kişi yap."

Zekeriyya "bana ve Yakup âl'ine" demiş, bana ve İsrail oğullarına dememiştir. Tevrat'a göre Yakup'a İsrail lakabının takılması Yusuf kıssası yaşanmadan öncedir. Fakat Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssasında zindana düşen Yusuf babasını lakabıyla değil adıyla anmıştır.

Yusuf 12/38

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ

Ben atalarım İbrahim, İshak ve Yakup'un milletine tabi oldum.

Yine tüm oğullarını başına toplayıp kendisinden sonra onlardan söz alan Yakup'a tüm oğulları hep bir ağızdan şu cevabı vermişlerdir.

Bakara 2/133

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

Yakub'un ölmek üzere iken ne yaptığını biliyor musunuz? Oğullarına, "Benden sonra neye kul olacaksınız?" diye sordu. Onlar, "Senin İlahına; ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın İlahına, o bir tek İlaha kul olacağız. Biz, zaten, O'na teslim olmuş kimseleriz!" dediler.

Kendisinden sonra gelen elçiler nezdinde Yakup hiç İsrail lakabıyla anılmamıştır. Bunun yanında kıyamete kadar hak yolu izlemeye çalışanlara şu buyurulmuştur.

Bakara 2/136

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

Siz şöyle söyleyin: "Biz Allah'a inanıp güvendik; bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene, Musa'ya ve İsa'ya verilene, Sahipleri (Rableri) tarafından Nebîlere ne verilmişse hepsine inandık. Hiçbirini diğerinden ayırmayız. Biz Allah'a teslim olmuş kimseleriz."

Dikkat edilirse Kur'an İsrail lakabını Yakup'a yakıştırmaktan kaçınmaktadır. Tevrat'a göre Yusuf kıssası yaşanırken Yakup artık İsrail lakabını almıştır. Ama Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssasında Yakup'un ismi üç defa[96] geçmesine rağmen İsrail lakabı hiç kullanılmamıştır.

İbranice bir kelime olan *İsrail* lakabının Yakup (a.s) zamanında ona takıldığını kabul etmek pek mümkün gözükmemektedir. Bu Yakup'un İbranice konuşuyor ve İbranice konuşulan bir halkın içinde yaşıyor olması demektir. Yani hem Yakup hem de içinde yaşadığı kavmin İbrani olması gerekmektedir. Oysa bu bizzat ehli kitap tarafından bile doğru kabul edilmeyen bir bilgidir.

> *"İbraniler: İbrahim soyundan gelenler, İsrailliler için kullanılan bir isimdir. İbranicede "İvri"dir; 'İ' ekinin eklenmesiyle oluşturulmuş bir sıfattır. Bu ekin eklenmemiş haliyle sözcük "eber"dir. Ever, Sam soyundan gelen birkaç halkın atasıdır* (Yaratılış 10/24-25; 11/14-15 ve Tarihler 1/18-19). *Ancak İbrani isminin Ever'e dayanmış olması zayıf bir olasılıktır. Çünkü Ever'in soyundan gelen diğer halklar için kullanılmamıştır; örneğin Aramiler için İbrani ismi kullanılmamaktadır.*
>
> *Başka bir açıklama da sözün kökü olan "eber"in, 'üzerinden geçmiş olan' anlamı taşıyan bir biçime sahip olmasıdır. Septuaginta'da Yaratılış 14/13'te "İbrani Avram", üzerinden geçen Avram şeklinde Grekçeye çevrilmiştir, hahamların kullanımına göre bu kullanım, İbranilerin Kızıldeniz'i (Kamış Denizi) geçmesinden türemiştir.*[97]

Eğer İbrani olmak ve İbranice konuşmak İbrahim ile alakalı ise bu durumda sadece İshak soyu değil, İsmail soyunun da İbrani olması ve İbranice konuşması gerekirdi. Bunun yanında Tevrat tüm İsrail oğullarının Mısır döneminde Loşan Akodeş (Kutsal dil) dedikleri İbraniceyi konuş-

96 Yusuf 12/6, 38, 68

97 Kitab-ı Mukaddes Şirketi; Kutsal Kitap Sözlüğü S.295 İbraniler md.

tuklarını söylemektedir. Mısırdan çıkarken İbranice konuşanların sayısıyla ilgili şu bilgi verilir.

> *İsrailliler kadın ve çocukların dışında altı yüz bin kadar erkekle yaya olarak Ramses'ten Sukkot'a doğru yola çıktılar. Daha pek çok kişi de onlarla birlikte gitti. Yanlarında çok sayıda davar ve sığır vardı. Mısır'dan getirdikleri hamurla mayasız pide pişirdiler. Maya yoktu. Çünkü Mısır'dan kovulmuşlar, kendilerine azık hazırlayacak zaman bulamamışlardı.*
>
> *İsrailliler Mısır'da dört yüz otuz yıl yaşadı. Dört yüz otuz yılın sonuncu günü RAB'bin halkı ordular halinde Mısır'ı terk etti. O gece RAB İsrailliler'i Mısır'dan çıkarmak için sürekli bekledi. İsrailliler de kuşaklar boyunca aynı gece RAB'bi yüceltmek için uyanık olmalıdır.*[98]

Kadın ve çocukların dışında altı yüz bin erkek. Bu sayıya kadınları ve çocukları da eklediğimizde sayı en az üç katı olmalıdır. Çünkü Firavun onların erkek çocuklarını öldürmelerine rağmen erkeklerin sayısı altı yüz bin kadardır. Bu durumda Mısır'dan çıktıklarında yaklaşık iki milyon insan İbranice konuşmaktadır.

Fakat ne tuhaftır ki Mısır döneminde bu kadar çok insan İbranice konuşmasına rağmen, arkeolojik kazılar sonucu o döneme ait bulguların içinde ki; insanlık tarihinde hakkında en fazla malumat ve kalıntının bulunduğu dönem Firavunlar dönemine ait buluntular olmasına rağmen tek bir satır bile İbranice buluntuya rastlanmamıştır.

Yine Tevrat, Mısır'dan çıktıktan sonra Musa'nın Sinay dağında Tanrı ile yaptığı konuşmayı tüm İsrail oğulları erkeklerinin duyduğundan bahsetmektedir.[99] Bunun yanında Tanrı'dan yazılı bir şekilde Tora'yı alan Musa, dağdan indikten sonra tüm İsrail oğullarını gruplar ve oymaklar halinde çadırına çağırtmış, herkese tek tek Tanrı'dan aldığı vahiyleri öğretmiştir.[100] Bu durumda bu tebliğler de İbranice olmalıdır.

Tüm bunlara rağmen ilk yazılı Tevrat bu olaylardan yaklaşık 800 yıl sonra ve Aramca'dan İbraniceye tercüme edilerek yapılmıştır. Üstelik bu İbranice çeviri bugünkü konuşulan İbranice üzerine değildir. O zaman yazılan bu Tevrat'ta herhangi bir noktalama ve harekeler yoktur. Tevrat'ın okuması kolaylaşsın diye harekelenmesi çok daha sonraki dönemlere ait-

---

98 Eski Ahit, Çıkış, Yaratılış 12/37- 42

99 Eski Ahit, Çıkış 19/1-25

100 Eski Ahit, Çıkış 20, 21, 22, 23, 24 bölümlerinin tamamı.

tir. Mesela; M.Ö 10 yüzyıla ait bir çömlek parçası üzerinde bulunan İbranice bir yazıyı okumak yıllar almıştır.[101]

Tüm bu bilgiler bize şunu vermektedir. İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Yusuf kesinlikle İbranice konuşmamışlardır. İbranicenin bir dil olarak oluşması en erken Mısır dönemindedir". Bu yüzden Yakup'a takılan ve İbranice anlamı "Tanrı ve insanlarla güreşen" şeklinde olan İsrail lakabının, Yakup'tan çok daha sonraki dönemlerde ona yakıştırıldığı ve sonrasında Tevrat'a konulduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an'ın Yakup'u gösterir şekilde 1 kere İsrail lakabını kullanması, bu lakabı kabul ettiği anlamına gelmez. Hele bu lakabı Yüce Allah'ın verdiği asla kabul edilebilecek bir şey değildir. büyük bir ihtimalle bu kelime ya sonradan İbraniceye girmiş ya da *Tanrı ve insanlarla güreşir* anlamını sonradan almıştır.

Kur'an'ın bunu Yakup'a atfen ve net olmayan şekilde tek bir defa kullanması kanaatimize göre oluşturulmuş bir olguyu görmesi anlamındadır. Doğrusu Kur'an'da anılan resullerin isimlerinin etimolojik kökenleri ile ilgili bir çalışmanın yapılması son derece önemli ve gereklidir.

---

101 Bununla ilgili 08.01.2010 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan şu haber ilgi çekicidir… Üniversiteden yapılan yazılı açıklamada, İsrailli arkeolog Gershon Galil'in Kral David'in hüküm sürdüğü dönemden kalma bir çömlek parçasındaki mürekkeple yazılmış yazıyı okumayı başarmasıyla, bu yazının bilinen en eski İbranice yazı olduğunun kanıtlandığı belirtildi. Yaklaşık 1,5 yıl önce bulunan 15 santimetreye 16,5 santimetrelik çömlek parçası, Elah Vadisi yakınlarında Yusuf Garfinkel tarafından bulunmuştu.Çömlek parçası üzerindeki yazıda, yoksullar, köleler, yabancılar, dullar ve öksüzlere nasıl muamele edileceğine ilişkin öneriler yer aldığı belirtiliyor.

İSRAİL OĞULLARI YAHUDİ MİDİR?

Kur'an'da anlatılan İsrail oğulları kıssalarının daha iyi anlaşılması için Kur'an'ın tanımlamak için ortaya koyduğu kavramların yerli yerinde kullanılması gerekmektedir. Kur'an Yakup oğulları soyundan gelme ve ilahi bir vahye muhatap olanlar için "Esbat, İsrail oğulları, Hedu, Yahudi, Yahudiyyen, Utul Kitap, Ehli Kitap kavramlarını kullanmaktadır. Genelde meal ve tefsirlerde bu kavramların hepsi biri diğerinin yerine kullanılmaktadır. Oysa kelimelerin farklılığı anlamın farklılığının en büyük göstergesi olmak zorundadır.

Kur'an Yakup ile başlayan İsrail oğulları kıssalarına yaklaşık bin ayet ayırmıştır. Bu bin ayeti bir kronolojiye tabi tutarsak ve Yakup'un yaklaşık olarak M.Ö 1800 lü yıllarda yaşamış olduğunu farz edersek Kur'an'ın inişine kadar geçen zaman dilimi yaklaşık 2500 yıla tekabül etmektedir. Kur'an'ın kullandığı Esbat, İsrail oğulları, Hedu, Yahudi, Yahudiyyen kavramları yakından incelendiğinde, bu uzun zaman dilimi içerisinde Yakup oğulları soyunun geçirdiği değişimin ve her bir kavramla kıssaların başka yönlerinin anlatıldığının anlaşılması için olduğu görülebilecektir.

Bu kavramların birinin diğerinin yerine kullanılması kast ettiği kişilerin anlaşılamamasına ve dolayısıyla muhatapların da karışmasına neden olmaktadır. Muhataplar karışınca ayetlerin bahsettiği zaman ve hatta geçen mekanlar bile birbirine karışmaktadır. Mesela Bakara 40. ayetten itibaren anlatılan kıssa "Ey İsrail oğulları" diye başlar. Bu hitabın muhataplarının genelde Allah resulü Muhammed (a.s) zamanında yaşayan Yahudiler olduğu söylenmiştir. Oysa burada kullanılan kavram hep "Hedu" şeklindedir. Kavramların yerli yerinde kullanılmaması neticesinde, Musa'dan bile daha önceki bir zaman dilimini anlatan ayetlerin muhatapların 2000 yıllık zaman kaymasıyla Medineli Yahudiler olduğu sanılmıştır. Bu yanlış tanımlama Kur'an boyunca anlatılan kıssaların birbirinden kopuk parçalar halinde anlaşılmasına neden olmuştur.

Kur'an ne kıssaları ne de kelimeleri itibari ile asla birbirinden kopuk parçalardan oluşmuş bir kitap değildir. Tam tersi her bir kelimesi, her bir kıssası çok boyutlu bağlarla birbirine bağlıdır. Zaten Kur'an'a parçacı yaklaşmak bizzat Kur'an tarafından kınanmış bir yaklaşım biçimidir[102].

Kur'an'ın ve Kur'an'ın anlattığı kıssaların birbirinden kopuk parçalar haline gelmeden anlaşılması, kıssaları anlatırken kullandığı kavramların anlamlarının yine Kur'an'dan tespiti ve tespit edilen kavramların Kur'an'ın kullandığı diğer kavramlarla olan bağlarının keşfedilmesi ile mümkün olabilmektedir.

Kur'an, kıssaları anlatırken konu edindiği kişileri tanımlamak için kullandığı kavramların anlamlarının Kur'an yerine İsrailiyat ve rivayet üzerinden tespit edilmesi, farklı anlam ve zamanları tanımlamak için kullanılan kavramların birbirine karışmasına neden olmuştur. Yakup'tan sonra gelen tüm elçilerin Muhammed (a.s) hariç geri kalanların tamamının Yakup soyu olduğu bir Kur'an gerçeğidir. Haklarında en fazla kıssa anlatılanların Yakup soyu olduğu da bir Kur'an gerçeğidir.

Yakup soyuna tahsis edilmiş ayetlere bakıldığında bu soyun zaman içinde farklı kavramlarla tanımlandığı görülecektir. Mesela Yakup ve Yusuf kıssalarının anlatıldığı ayetlere bakıldığında onun soyu için Esbat kelimesinin kullanıldığı rahatlıkla görülecektir.

Yakup'tan asırlar sonra gelen Musa zamanında ise İsrail oğullar kavramı kullanılmış ama hiçbir şekilde bu kavram Kur'an tarafından Yakup ve soyu ile özdeşleştirilmemiştir. Musa kıssaları kronolojik bir dizilimle okunduğunda Musa ile ilgili son ayetlerin "Mukaddes Topraklar" da yaşadıkları ile alakalı olduğu görülecektir. İşte bu kutsal topraklarda İsrail oğullarını tanımlamak için yeni bir kavram ilk defa kullanılmaya başlanmıştır. "Hedu". Döndüklerinden dönenler anlamında kullanılan bu kavram, kutsal topraklardan Medine'ye, oradan da günümüze kadar hala kullanılan bir kavramdır. Bu kavramların hiçbiri diğerinin yerine kullanılan kavramlar değildir.

Yani ne Esbat İsrail oğullarıdır, ne de İsrail oğulları Yahudidir.

Bakara 2/140

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ قُلْ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

102 Hicr 15/91-93

Yoksa İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbat'ın Huden (Hedu) veya Nasara olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: "Siz mi iyi bilirsiniz, Allah mı?" Allah'ın, kendisine gösterdiği bir gerçeği gizleyenden daha kötü kim olabilir? Yaptığınız hiçbir şey, Allah'a gizli kalmaz.

Bu ayet gayet açık bir şekilde Yakup'un İsrail, çocuklarının İsrail oğulları ve hedu (Yahudi) olmadığını söylemektedir. Bu kullanıma dikkat edildiğinde, Esbat olarak anılmış olan Yakup'un çocuklarının, ilk kez Musa zamanında kullanılmaya başlanan Hedu kavramıyla anılamayacağının bir göstergesidir.

Esbat kelimesinin kökü SBT (Sin Be Tı) harflerinden oluşur. Anlamı, rahat bir şekilde yayılmaktır. Kıvırcık olmayan düz saç, sarkmak, güzel huy, cömertlik anlamlarına geldiği gibi kız çocuklarından gelen torunlara da "Esbat[103]" denir. Bunun yanında aynı babanın soyundan gelen her bir kabile içinde bu kelime kullanılmaktadır.[104]

Kur'an'da 5 defa geçen bu kelime 4 defa El Esbat şeklinde geçmişken 1 defa Esbat şeklinde Arapçadaki belirlilik takısı "E L" olmadan geçmektedir. El Esbat şeklinde geldiği 4 yerde hep şu şekilde geçmektedir.

Bakara 2/136

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

Siz şöyle söyleyin: "Biz Allah'a inanıp güvendik; bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve Esbat'a indirilene, Musa'ya ve İsa'ya verilene, Sahipleri (Rableri) tarafından Nebîlere ne verilmişse hepsine inandık. Hiçbirini diğerinden ayırmayız. Biz Allah'a teslim olmuş kimseleriz."

---

103 el-Müncid {اَلسِّبْطُ ، اَلْأَسْبَاطُ): ولدالولد ويغلب على ولدالبنت مقابل الحفيدالذى ولدالإبن)} alı lügatte (اَلسِّبْطُ) kelimesi, çoğulu (اَلْأَسْبَاطُ) olarak gelir. Sözlük anlamı: Çocuğunun çocuğu. Ancak bu kelime daha çok kızdan doğma olan torun için kullanılır. Oysa (الحفيد) kelimesi de daha çok erkek çocuktan olan torun demektir.
Bu kelime, damla yayınevi tarafından yayımlanmış olan sözlükte (Kızdan doğan torun) olarak zikredilmiştir. Sözlüğü hazırlayan: İlyas Karslı'dır. Kelime hepsinde de (Sin) maddesinde geçmektedir. (Değerli Hocamız, Keşşaf ve daha bir çok eserin mütercimi Harun Ünal'ın katkılarıyla)

104 Rağıp El İsfahani; El Müfredat SBT md.

Bakara 2/140

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ قُلْ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

Yoksa İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbat'ın Yahudi veya Hristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: "Siz mi iyi bilirsiniz, Allah mı?" Allah'ın, kendisine gösterdiği bir gerçeği gizleyenden daha kötü kim olabilir? Yaptığınız hiçbir şey, Allah'a gizli kalmaz.

Al-i İmran 3/84

قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

De ki "Biz Allah'a inandık ve güvendik. Bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a ve Esbat'a indirilene, Musa'ya ve İsa'ya verilene; Nebilere Rableri tarafından ne verilmişse hepsine inandık. Hiçbirini diğerinden ayırmayız. Biz Allah'a teslim olmuş kimseleriz."

Nisa 4/163

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۚ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا

Biz, Nuh'a ve ondan sonra gelen nebilere nasıl vahyettiysek sana da öyle vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, Esbat'a, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiş, Davud'a ise Zebur vermiştik.

Bu dört ayete dikkat edildiğinde ***esbat*** kelimesi bir sıralamanın içinde gelmektedir. İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Esbat, Musa, İsa. Bu silsile içerisinde Esbat kelimesi hep Yakup'tan sonraya yerleştirilmiştir. Bu silsilenin geçtiği her yerde Yakup'tan sonra Allah resulü olduğu Kur'an' da sabit olan Yusuf'un ismi geçmez. Bu durum bize Esbat olarak adlandırılanların içinde, Yusuf'un olmadığını gösterir.

Bu durum karşısında, *esbat* kelimesinin kapsamının daraltılıp odaklanılmasının zorunluluğu vardır. İçinde *esbat* kelimesinin geçtiği ayetlerde şu elçilerin adı geçmektedir. İbrahim, İsmail, İshak bu üç isim Yakup'un ataları olan ondan önceki elçilerdir. Yakup isminden sonra gelen *esbat* kelimesinin ardından adı geçen elçiler ise şunlardır; Musa, Harun, Davut, Süleyman, Eyüp, Yunus, İsa.

Eğer Yakup kelimesinden sonra Esbat kelimesi geçmiş ve diğer elçilerin adı verilmemiş olsaydı Esbat kelimesinin kapsamı çok daha genişletilebilirdi. Zira Muhammed (a.s) hariç Yakup'tan sonra gelen tüm elçiler Yakup'un soyundan seçilmiştir.

Ankebut 29/27

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِى الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُ فِى الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

İbrahim'e İshak'ı ve Yakub'u bağışladık. Nübüvvet ve kitabı onun zürriyyeti içinden belirledik. Böylece onu Dünya'da ödüllendirmiş olduk. O Ahirette de iyilerden olacaktır.

Tüm Allah elçileri Yakup soyu olmasına rağmen ayetlerde "kız çocuklarından olma torunlar" anlamına gelen kelimeden sonra diğer elçilerin adlarının da sayılması Esbat şeklinde nitelendirilenlerin başka birilerini kast etmiş olmasını zorunlu kılmaktadır.

Yukarıya aldığımız ayetlere bakıldığında isimlerin bir kronoloji gözetilerek sayıldığı görülecektir. İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Esbat, Musa, İsa. Bu kronoloji Esbat diye nitelendirilenlerin Yakup ile Musa arasında kalan zaman diliminde oldukları açıkça görülmektedir.

Enam 6/84

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ ۖ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ

Biz ona İshak'ı ve Yakub'u armağan ettik; bunlara ve onun soyundan gelen Davud'a, Süleyman'a, Eyyub'a, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a doğru yolu gösterdik. Daha önce Nuh'a da doğru yolu göstermiştik. Biz, güzel davrananları işte böyle ödüllendiririz.

Yukarıdaki ayette Yakup soyu sayılırken Esbat kelimesi kullanılmamış, Yusuf (a.s)'un adı kullanılmıştır. Bu durum da Esbat olarak anılanlar içinde Yusuf'un olmadığını ortaya çıkmaktadır.

Araf 7/160

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ
أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ
أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا مِنْ
طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ۚ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

Esbat imamlar olarak onları on ikiye ayırmıştık. Topluluğu (kavmi) Musa'dan su isteyince: "Değneğini taşa vur" diye vahyettik; taştan on iki pınar fışkırdı. Tüm insanlar onların su içeceği yeri bildi. Üzerlerine bulutları gölgelik yaptık. Onlara kudret helvası ile bıldırcını adeta yağdırdık. "Size verdiğimiz temiz ve lezzetli rızıklardan yiyin" dedik. Onlar yanlışı bize yapmadılar, aksine yanlışı kendilerine yapıyorlardı.

Bu ayette ise Yakup'tan sonra gelenlerin Esbat şeklinde anılması, İsrail ve İsrail oğulları kavramlarının ortaya çıkışının Yakup'tan daha sonrasına dayandığını göstermektedir. Sonuçta Esbat kelimesinin İsrail oğullarının bu adla adlandırılmadan daha önceki durumunu gösteren bir kavram olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yanı sıra İsrail oğulları, Kur'an'da hep olumsuz bir örnek olarak anılırken *esbat* diye nitelendirilenler ise hep olumlu yönden anılmaktadır. Esbat kelimesinin "kızdan olma torunlar" manasını göz önüne aldığımızda Yakup'tan sonra vahyin mirasçılarının oğullar veya onların soyundan gelenler olmadığı sonucuna varılabilir...

Her ne olursa olsun Kur'an, İsrail ismini Yakup'a yakıştırmaktan bilinçli bir biçimde kaçınmaktadır. Bir tanımlama ya da olgu olarak kabul edilse de *İsrail* isminin olumsuz manası Yakup'a yakıştırılmamaktadır.

Bakara 2/136

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ
وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا
نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

Siz şöyle söyleyin: "Biz Allah'a inanıp güvendik; bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene, Musa'ya ve İsa'ya verilene, Sahipleri (Rableri) tarafından Nebîlere ne verilmişse hepsine inandık. Hiçbirini diğerinden ayırmayız. Biz Allah'a teslim olmuş kimseleriz."

Bu ayet Yakup'tan yaklaşık 2400 yıl sonra gelmiş ve Muhammed (a.s)'den sonra onun yolunu takip edecek olanlara hitap eden bir ayettir. Sonradan Yakup'a takılan İsrail lakabı Kur'an tarafından kabul edilebilir olsaydı, ayette geçen Yakup yerine *İsrail*, *Esbat* yerine ise İsrail oğulları ibaresinin gelmesi gerekirdi. Kur'an her yerde kıyamete kadar inanacak olanlara, izlemeleri gereken yolun Yakup'un yolu olduğunu söylemektedir.

Bakara 2/140

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ قُلْ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

Yoksa İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Esbat'ın Hedu veya Nasara olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: "Siz mi iyi bilirsiniz, Allah mı?" Allah'ın, kendisine gösterdiği bir gerçeği gizleyenden daha kötü kim olabilir? Yaptığınız hiçbir şey, Allah'a gizli kalmaz.

Daha önce değindiğimiz gibi bu ayet Esbat'ın yani Yakup (a.s)'un ardından gelen vahyin mirasçılarının *Hedu* ve *Nasara* olmadıklarını bildirmektedir. Bu durum bize Kur'an'da kullanılan ve genelde meal ve tefsirlerde Yakup soyu olarak tanımlanan *Beni İsrail, Hedu, Yahudi, Yahudiyyen, Nasara, En Nasara* kavramlarını farklı biçimde ele alma gereğini zorunlu kılmaktadır. Zira Kur'an'a göre ne Yakup oğulları İsrail oğullarıdır ne İsrail oğulları Hedu'dur ne de Hedu Yahudi'dir. Hepsi başka bir gerçeğe ve kıssaların başka bir yönüne işaret eden kavramlardır.

HÂDU KAVRAMINA YAHUDİ MANASI VERİLİR Mİ?

Kur'an'da 21 defa هَادُوا *hâdu* şeklinde geçen kavramın kök harfleri ه و د h+v+d şeklindedir. Bu kelimenin anlamları ile ilgili şunlar söylenmektedir.

> *Hevdun; hakka dönmek, tevbe etmek, yumuşak bir biçimde dönüş yapmak. Tehvid; Yumuşak, gecikmeli, ağır biçimde yürümek. Örfte "Hevdun" kelimesi tevbe anlamında kullanılır.*
>
> *Bazıları derki: Asıl itibariyle Yehud (Yahudiler) ifadesi "Hudne ileyke" (7/156) "biz sana döndük", sözünden alınmıştır. Bu daha önce, medih için kullanılan bir isimdi. Sonra şeriatleri nesh edilince, artık medih anlamı kalmasa da, onlar için kullanılmaya devam etti.*
>
> *Din konusunda Yahudilerin yoluna giren kişiye "Hede fulanun" denmektedir. "Hud" kelimesi aslında tevbe eden anlamına gelen "Heide" sözcüğünün çoğuludur. Bu aynı zamanda bir resulün ismidir*[105].

Bu kelimenin Kur'an'daki 21 kullanımının 7 tanesi هود şeklinde Allah resulü Hud (a.s)'un ismi olarak geçmektedir. 3 tanesi هودا şeklinde ***isim*** olarak, Araf 156. ayette ise Musa'nın dilinden "döndük" ***fiil*** şeklinde geçmiştir. Geri kalan 10 kullanımın tamamı هَادُوا (dönmüşler) şeklinde ve fiil olarak geçmiştir.

Yukarıda El Müfredat'tan yaptığımız alıntıda anlamı "döneklik yapmak, tevbe etmek" olan bu kelimenin Yahudiler şeklinde anlaşılması şu şekilde açıklanmıştı. "Asıl itibariyle Yehud (Yahudiler) ifadesi *Hudne ileyke* (7/156) *biz sana döndük*, sözünden alınmıştır. Bu daha önce, medih için kullanılan bir isimdi. Sonra şeriatleri nesh edilince, artık medih anlamı kalmasa da onlar için kullanılmaya devam etti."

---

105 El Müfredat. HVD maddesi

Rağıp El İsfahani bu kelimenin Yahudilere isim olmasını böyle açıklasa da Kur'an bu kelimeyi hiçbir şekilde medih olarak kullanmamıştır. Kelime Kur'an'da 11 defa ***fiil*** olarak geçmesine rağmen tüm tefsir ve meallerimiz bu kelimeyi hep ***isim*** olarak karşılamışlardır. *Fiil* olan *hedu* ibaresi, isim olarak bilinen Yahudi karşılığı ile çevrildiğinde Kur'an'ın bir gerçeği ifade etmek için verdiği "dönücüler, dönenler, dönekler" manasının üstü örtülmektedir.

Kur'an bu kelimeleri kullanarak, uzun bir tarihi döneme yayılmış Yakup oğulları kıssalarının geçirdiği evrelerin ipuçlarını vermektedir. Yakup'un kıssalarının anlatıldığı hiçbir yerde ne ona İsrail ne de oğullarına İsrail oğulları denmez. Kavram Musa'ya ilk verilen görev sırasında Kur'an'ın gündemine girer.[106] İsrailoğulları kıssalarında ise muhataplara *Hâdu* ya da Yahudi denmez.

ه و د h+v+d Kök harflerinden türetilen isim ve fiillere kök mana üzerinden anlam yüklenmesi bir zorunluluktur. Ana manası "bir durumdan başka bir duruma evrilmek, dönmek" olan ه و د (h+v+d) fiilinden türetilen هَادُوا (Hedu) kelimesi geçmiş zaman kipinde gelen bir fiildir ve çoğuldur (Fiili mazi-cemi-müzekker-ğaib). Bu fiilin manası "döndüler/döneklik yaptılar" şeklindedir. Bu yüzden bu kelimeyi bir ismi belirtir şekilde Yahudiler olarak çevirmek kabul edilemez.

Kur'an'da fiil olarak kullanılan هَادُوا kelimesi ile Arapça olmadığı gibi ve kökeni ile ilgili bambaşka bir dayanağı bulunan Yahudi kelimesi birbirine karıştırılmıştır. Yahudi kelimesi Kur'an ve İncil inmeden önce de kullanılan bir kelimeydi. Yahudi kelimesi bir dine mensup olanlardan daha çok, bir soya bir ırka mensup olanlar için kullanılır. Dini bir tanımlama ile ilgisi yoktur. Hatta bugün bile Yahudilerin dinine girenlere Yahudi denilmez. Yahudi olmak ancak Yahudi bir anneden doğmakla mümkündür.

Yahudi kelimesi köken olarak Yakup'un Lea isimli karısından olma dördüncü oğul Yahuda (ki kelimenin İbranice anlamı "Övgü"dür)'ya dayanmaktadır.

> *Dördüncü kez hamile kaldı ve bir erkek çocuk daha doğurdu. "Bu kez RAB'be övgüler sunacağım" dedi. Onun için çocuğa Yahuda adını verdi... (Yaratılış 29/35)*

Bu Tevrat pasajını tefsir eden Yahudi din bilginleri şöyle demektedirler.

---

106 Bkz. Ta-Ha 20/47

"Yeuda"- Bu isim, Tanrının ağza alınamayacak kadar Yüce isminin (Y-E-V-E) tüm harflerini içerir. Aynı zamanda bu ismin kökü "şükran" ve "övgü" anlamındadır (Sforno). Bu nedenle bu isimde "Tanrı'ya teşekkür" anlamı vardır. Lea özellikle bu noktada Tanrı'ya çok minnettardır. Çünkü Yaakov (Yakup)'un oniki oğlundan üçte birinin annesi olmuş, kendisine, payına düşen üç çocuktan fazlası bağışlanmıştır (Raşi)[107]".

"Hiduşe Arim "Yahudiler" tanımının, Yeuda isminden geldiğine dikkat çeker. Günümüzde yaşayan tüm Yahudiler'in Yeuda'nın soyundan gelmediği göz önünde bulundurulduğu zaman bu özellikle ilgi çekicidir (Zira en azından Koen ve Levi soyadlı olanlar Levi kabilesine mensupturlar)[108]".

Bizzat Yahudi din alimleri bile Yahudi kelimesinin nereden geldiğini bu şekilde açıklarlar. Kitab-ı Mukaddes üzerine ciddi bir çalışma yapan Hıristiyan din alimleri ise şöyle söylerler.

YAHUDİ; İlk atalardan biri olan Yehuda'nın isminden gelir. İlk olarak Yehuda'da yaşayanları betimlemek için kullanılmıştır. Bunlar diğer on oymağın oluşturduğu İsrail'den farklı bir isim taşımışlardır[109]. Babil sürgününden sonra (İÖ 587) yaygın bir şekilde bütün İbrani halkı için kullanılmaya başlanmıştır. Yahudilik ulusal bir kimliktir ve Yahudi halkını öteki uluslardan ayırır. Yahudi dili, Yahuda'da (Yahuda krallığı) konuşulan dili betimlemek için kullanılmıştır. Yeni ahit'te de bu halkı, Samiriyeliler, Tanrı'dan korkanlar ve öteki uluslardan ayırmak için kullanılmıştır[110].

Görüldüğü gibi Yahudi ve Hıristiyan din adamlarına göre bile Yahudi kavramı tüm ehli kitabı kapsamamaktadır. Kur'an'da fiil olarak geçen هَادُوا *hâdu* kelimesini ve hatta isim olarak geçen هُودًا *"Huden"* kelimesini bile *"Yahudiler"* şeklinde çevirmek doğru bir tanımlama olmamaktadır. Zira yukarıdaki alıntılardan da anlaşıldığı kadarıyla Yahudi kavramının

---

107 Yahudi alimleri burada Yakup'un dört karısı olduğuna ve 12 sayısı dörde bölündüğünde her kadının payına 3 erkek evlat düştüğüne fakat Lea'nın dört evlat doğurarak bu paydan daha çok hisse aldığına dikkat çekmektedirler. İlgili pasaj için Kitab-ı Mukaddes; Yaratılış 29 a bakılabilir.

108 Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA ve Aftara. Birinci kitap. Bereşit. S.222

109 Müellif burada Süleyman'dan sonra M.Ö 930 ikiye ayrılmış Yahuda ve İsrail krallıklarını kast etmektedir.

110 Kutsal Kitap Sözlüğü. Prof. Behnan Konutgan. Pastör Levent Kınran. Pastör İhsan Özbek. Dr. Mine Yıldırım. S.795.

hem kökeninin söylendiğinden çok farklı olması hem de çerçevesi, Tevrat'a uyanların tamamını kapsamamaktadır. Bunun üstüne Yahudi kavramının ilk defa kullanılmaya başlanması Kur'an'ın inişinden çok öncelere uzanmaktadır.

Tefsir ve meallerimiz *fiil* formunda gelen *hâdu* kelimesine ve *isim* formunda gelen *huden* kelimesine Yahudiler manası verdiği gibi Kur'an'da 9 defa kullanılan الْيَهُودُ *el Yehudu* kelimesine de *Yahudiler* manası vermişlerdir. Kur'an'ın bilinçli olarak farklı kavramlar kullanmasını göz ardı ederek birbirinden çok farklı olan kelimelerin hepsi aynı anlamda çevrilmiştir. Eğer hepsi aynı anlama gelecekse Rabbimizin farklı kavramlar kullanmasının anlamı nedir? Eğer her bir kavram diğeriyle aynı olsaydı Yüce Allah'ın farklı kelimeler kullanmasının hiçbir anlamı kalmazdı. Kaldı ki Arapçanın en temel kurallarından biri, "kelimelerin farklılığı anlamın farklılığına delalet eder" kuralıdır. Bu bilinmesine rağmen, 11 defa fiil olarak geçen هَادُوا *hâdu* "döndüler/döneklik yaptılar" kelimesine *Yahudiler* şeklinde isim anlamı vermenin hiçbir izahının olamaz.

Kur'an'da geçen kavramlara sonradan veya daha önceden terimleşmiş anlamlar yüklemek bizi Kur'an'ın anlattığı gerçeklerden başka yerlere götürecektir. Bu yüzden هَادُوا döndüler/döneklik yaptılar, هُودًا *huden* kelimesi ise dönücüler, dönenler, dönekler şeklinde çevrilmek zorundadır. Kelimelere bu anlam verildiği zaman kendiliğinden bir soru gündeme gelecektir.

- هَادُوا *Fiili nasıl bir dönmeyi ve nereden dönmeyi anlatıyor?*
- هُودًا *İsmi kimlere ve neden konuyor?*
- الْيَهُودُ *Kelimesi diğerlerinden farklı olarak El takısı almıştır. Belirlilik takısıyla gelen bu isim, kimleri kast etmektedir?*

Bu sorular çalışmanın ilerleyen bölümlerinde cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Şimdilik şunu demekle yetineceğiz. *Esbat, Beni İsrail, Hedu, Huden, El Yehudu ve Yahudiyyen* kelimelerinin hiçbiri diğerinin yerine kullanılamayacak Kur'an kavramlarıdır. Bu kavramların her biri, Yakup'tan sonra birçok Allah elçisiyle muhatap kılınanların geçirdiği evreleri anlatmaktadır. Bu evreler Kur'an'da anlatılan tüm İsrail oğulları kıssalarının yine Kur'an'a göre bir kronolojiye tabi tutularak okunması durumunda rahatlıkla görülecektir.

MUSEVİ KELİMESİ YAHUDİLER İÇİN KULLANILIR MI?

Kur'an hepsi birbirinden gelme nesiller[111] olarak 24 Allah resulünün bizzat ismini vererek kıssalarını anlatır. Hiç şüphesiz, hepsi de gönderildikleri toplumlar tarafından eziyet görmüşlerdir. Fakat en çetrefilli, en karışık ve en hain eziyetlerle karşılaşan elçiler kesinlikle Yakup soyundan gelen resullerdir. Bunun nedeni tarih boyunca var olan küfür ve şirkin sürekli biçim değiştirmesidir.

Kronolojik olarak Yakup'tan önce gelen resuller Adem, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, İsmail, İshak (a.s)'dır. Bu resullerin Kur'an'da anlatılan kıssalarına dikkatlice bakılırsa onlara karşı geliştirilen olumsuz tavırlar inkâr, delilik veya cinlenmişlik yakıştırması, yalancılıkla suçlama, toplum düşmanı ilan etme, gericilik yakıştırması şeklinde kendisini göstermektedir. Bu toplumlar tüm bunları, edindikleri dinlerini korumak amacıyla yapmışlardır. Gönderilen elçileri, şirk ve küfür üzerine oluşturulmuş dinlerinin düşmanı ilan etmişler ve onları kendi içlerinden çıkarıp dışlamışlardır. Hatta Salih ve İbrahim'de olduğu gibi öldürmeye bile kast etmişlerdir. Kısacası bu elçilerin toplumları, içlerinden çıkan elçilere hep karşı cephedeki düşman gibi davranmışlardır.

Vahiy düşmanlığı, Yakup zamanında biçim değiştirmiştir. İlk defa vahiyden yanaymış gibi görünerek vahye düşmanlık yapmak, bizzat Yakup'un oğulları tarafından geliştirilmiştir.

Oğullar, babaları Yakup'un Allah elçisi olduğunu bilip kabul etmelerine rağmen, Yusuf'a acımasız tuzaklar kurmuş, sonra da dönüp babalarına masum olduklarını söyleyebilmişlerdir. Onlar da, Nuh'un oğlu gibi babalarının Resullüğünü inkâr ederek karşı cephede yer alsalardı elbette Yakup için iş daha kolay olurdu...

---

111 Bkz. Maide 3/33; Meryem 19/58; Enam 6/83-90

Yakup'un oğullarının geliştirdiği, vahiyden yana gözükerek aldatma sapıklığı genetik bir hastalık gibi nesillerine de geçmiştir. Kur'an'ın hakka batıl elbisesi giydirmek[112] olarak deşifre ettiği bu sapıklık, Yakup'un oğullarının nesli tarafından icat edilmiş olan bir sapıklıktır. Bu nesil sadece burada da durmamıştır. İnsanlara iyi olmayı emredip kendileri iyi olmayanlar,[113] bir Allah elçisinin ardında durmalarına rağmen sahte ilahlara tapınanlar,[114] iman ettiklerini söyledikleri resullerinden Allah'ı açıkça göstermesini isteyenler[115], Allah'ın sözlerini değiştirenler,[116] Allah'a verdikleri sözlerinden dönenler,[117] kendi elleriyle yazdıklarına bu Allah katındandır diyenler[118] hep bunlardır. Bu nesil, sayamadığımız daha nice hainliği yaparlarken, hep kendilerini vahye inananlar olarak lanse etmişler yaptıklarına da güya vahyi dayanak almışlardır. Kendilerine gelen tüm elçilere ihanet etmelerine rağmen kendilerini vahyin samimi takipçileri olarak göstermişlerdir.

Adem'den Muhammed (a.s)'e kadar Yüce Allah tek bir din göndermiş olmasına rağmen onlar Allah'ın gönderdiği bu tek dinden başka dinler çıkarmışlardır. Tarih boyunca vahyi savunuyormuş gibi yaparak vahyi etkisiz kılmaya çalışmak, ustaca uyguladıkları taktikleri olmuştur. Allah'ın gönderdiği vahyin karşısına vahiy diyerek yutturdukları yalanlarını çıkarmışlardır. Bugün Yahudilik ve Hıristiyanlık diye bilinen, şirk ve küfür üzerine kurulu olduğu halde Allah tarafından gönderilmiş gibi lanse edilen dinleri de bunlar uydurmuşlardır.

Yahudilik, elçilere uymanın değil uymamanın sonucunda ortaya çıkan bir dindir!

Böyle olmasına rağmen Musa'yı takip eden, Musa'ya tabi olan anlamındaki *Musevi* kelimesini, onları tanımlamak için kullanmak, tarih boyunca yaptıkları ihanetlerini örtmektedir.

Musa'ya uymuş olsalardı, bugün ne Yahudilik ne de Hıristiyanlık diye bir din olmazdı. Musa'ya uymuş olsalardı onlar da Musa gibi kendilerini Müslüman, dinlerini İslam olarak bilirlerdi.[119] Hiç şüphesiz tüm elçiler

112 Bkz. Bakara 2/42
113 Bkz. Bakara 2/44
114 Bkz. Bakara 2/51
115 Bkz. Bakara 2/56
116 Bkz. Bakara 2/59
117 Bkz. Bakara 2/64
118 Bkz. Bakara 2/79
119 Bkz. Araf 7/143

gibi Musa da İslam'ın bir resulüdür.[120] Ne O, ne de diğer Allah elçileri başka bir din üzere gönderilmemişlerdir.[121]

Hal böyleyken; üzerlerinde, gönüllerinde, ibadetlerinde, dünya görüşlerinde, ahiret beklentilerinde Musa'dan eser bile olmayan Yahudileri Musevi diye adlandırmak aklı başında Mü'minin yapacağı bir iş değildir.[122]

İşin trajikomik tarafı, Musevi kelimesini uyduranların Yahudiler değil Müslümanlar oluşudur. Yahudiler bile kendilerini Musevi olarak tanıtmaya yanaşmazken, Müslümanların onları böyle adlandırmaları, neresinden bakılırsa bakılsın tam bir aymazlıktır.

Onların ellerinde bulunan ve tahrif ettikleri, değiştirdikleri, gizledikleri, insan sözü karıştırdıkları kitabın içinde Musa kıssalarının anlatılması asla onları Musevi yapmamaktadır. Onlar Allah'ın gönderdiği Musa'dan bambaşka bir Musa çıkarmış, yalan ve tezviratla süsledikleri sahte Musa'yı da gerçek Musa'nın yerine koymuşlardır. Tarih boyunca sergiledikleri münafık tavrı ilk önce Musa'ya karşı oynamışlardır.

Kur'an bize birini diğerinden ayırmadan tüm elçilere iman etmemizi buyurmaktadır.[123] Bu her mü'mini Muhammedi yaptığı gibi aynı zamanda Musevi, İsevi, Yahyavi, Zekeriyyavi, Yunusi, Eyyubi, Davudi, İbrahimi, Nuhi yapmaktadır. Çünkü Mü'min olmak demek onların yolundan gitmek demektir. Kur'an'a iman edenlerden başkasını (Musa'nın getirdiği vahye ihanet edenleri) Musevi olarak adlandırmak tam da Yahudice bir davranıştır.

Yahudilik bilindiği anlamıyla bir dini tanımlamak için kullanılsa da Yahudi ahlakı bulaşıcı bir virüs olup vahyi yetersiz görmeyi, vahyin tanımlamalarını beğenmeyip yeni kavramlar türetmeyi teşvik etmektedir. Bu ahlak; Allah resullerini Allah'ın ortağı olarak gören, Allah'ın vahiylerini dini bir enstrüman haline dönüştürüp onu dilediği şekle sokmaktan çekinmeyen ve Allah'ın kelimelerine Allah'ın yüklediği manaları değil de kendilerinin seçip beğendiği manaları giydiren bir anlayıştır.

Ne yazık ki bu ahlak Yahudiler dışında da oldukça yaygınlaşmış ve kökleşmiştir.

---

120 Bkz. Yunus 10/84

121 Bkz. Hac 22/78; Ali İmran 3/80-85

122 Bkz. Maide 19-27

123 Bkz. Bakara 2/285

YAKUP ve YUSUF

Kur'an'da dağınık bir şekilde anlatılan İsrail oğulları kıssalarını, kronolojik bir okumaya tabi tutmak isteyen birinin başlangıç noktası hiç şüphesiz Yakup olmalıdır. Zira tüm İsrail oğulları kıssaları aslında O'nun evlatlarını anlatır. Kur'an'da ismi 16 defa geçen Yakup hakkında en detaylı kıssa ise Yusuf kıssası bağlamında anlatılır. Diziliş sırasına göre on ikinci sırada olan sure adını her ne kadar Yusuf'tan almışsa da o kıssada sadece Yusuf değil aynı zamanda babası Yakup ve tarih boyunca İsrail oğulları diye anılacakların ilk ataları olan kardeşlerinin de kıssasıdır. Kur'an'ın "kıssaların en güzeli"[124] dediği bu sure aynı zamanda, bir kıssanın başından sonuna kadar bir seferde anlatıldığı tek suredir. Kur'an'da 27 defa geçen Yusuf isminin 25 tanesi bu surede geçmektedir.[125]

Yusuf'un başından geçen birçok olayla birlikte bir kadının da onun nefsinden murad almaya kalkışmasının anlatıldığı bu sure etrafında çok fazla edebiyat ve efsane oluşturulmuştur. Hatta sırf bu yüzden daha hicri birinci yüzyılda ortaya çıkan bazı fırkalar tarafından; "Yusuf suresi bir aşk hikayesidir!" denilerek Kur'an'dan sayılmamıştır.[126] Bu sureyi aşk hikayesidir deyip Kur'an'dan saymayan haricilere her ne kadar sapık denmişse de kıssayı bir aşk hikayesi gibi anlatanlara hiçbir eleştiri getirilmemiştir.

Esasen Kur'an kıssalarına öğüt alınacak meseller, hikmet çıkarılacak hikayeler gözüyle bakmanın bir sonucu olan parçacı yaklaşım, Yusuf kıssasının her adımından bir nasihat çıkarmıştır. Hepsi de müellifinin kıssadan anladıklarının yorumundan başka bir şey olmayan bu nasihatler elbette ki dikkate almaya değerdir.

Fakat; İsrail oğulları hakkında hem de bir kronoloji takip edilerek anlatılan bu uzun kıssanın, İsrail oğullarının Kur'an'da anlatılan upuzun tarihi üzerinde bir etkisi olmaması tuhaftır?

---

124 Bkz. Yusuf 12/3

125 Diğer ikisi 40/34 ve 6/84.

126 Harici mezhebinin acariyye kolu. TDV ansiklopedisi Hariciler md. C.16.s.174.

Her nedense, bu kıssanın diğer İsrail oğulları kıssaları ile hiçbir bağı kurulmadığı gibi bu uzun kıssanın Kur'an'ın hiçbir yeriyle bir bağı da kurulamamıştır!

Halbuki kıssa içindeki hadiselere çeşitli sorular sormak, bu nasihatlerin çok daha ötesinde bazı çıkarımlar yapmayı ve sayısız bağları ortaya çıkarmayı mümkün kılacaktır.

Ne yazık ki işi gücü sırf din üzerine fikir geliştirmek olan ilahiyatçıların; Kur'an'ı dikkate almadan Kur'an kıssalarına tarihi gerçekliğinden sıyrılmış darb-ı meseller gözüyle bakmaları ve bu tezlerini ispatlamak için de hacimli kitaplar[127] ile müktesebat üretmeleri Kur'an gerçeklerinin anlaşılmasının önüne set çekmektedir.

Bunlara göre Yusuf'un kuyuya atılmasında çıkarılması gereken çok büyük dersler vardır ama o kuyunun İsrail oğulları tarihinde bir etkisi ve diğer kıssalar ile herhangi bir bağı yoktur!.. Nefsinden murad almak isteyen güzel bir kadından kaçan delikanlı Yusuf'un, arkadan yırtılan gömleğinden çıkarılacak onlarca nasihat vardır ama o gömleğin diğer İsrail oğulları kıssaları üzerinde bir etkisi yoktur! Yusuf'un tahta çıkmasının en başta gördüğü rüya ile bir bağı vardır ama tahta çıkmış Yusuf'un sonradan köle haline gelmiş(!) İsrail oğulları ile bir ilişkisi söz konusu değildir!

Bu tür yaklaşımlar, Kur'an'da anlatılan kıssaları sadece ahlaki çıkarımlarda bulunulacak tarih kesitleri ya da misaller konumuna düşürmektedir. Sonuçta, kıssalara nasihat elde edilmesi gereken hikâye parçaları gözüyle bakma anlayışı, kıssaları birbirinden kopuk parçalar halinde anlamayı da beraberinde getirmiştir.

Şu bilinmelidir ki; Kur'an 77.437 kelimeden oluşmuş bir kitaptır ve bu kelimelerin hepsinin birbiriyle çok sıkı bağı vardır. Her bir kelimenin -ki isterse tüm Kur'an'da tek bir defa geçmiş olsun- diğer kelimelerle çok sıkı bağı bulunmakta ve her bir bağ anlamları belirleyici kılmaktadır. Kur'an'da boşa sarf edilmiş, anlamı olmayan, diğer kelimelerle bağı bulunmayan ya da anlama katkısı olmayan tek bir harf dahi yoktur. İster tek bir kere isterse yüzlerce kere geçsin her kelimenin anlama katkısı eşit düzeydedir.

Kelimelerin birbiriyle sıkı bağları olduğu gibi kıssaların da birbiriyle sıkı bağı vardır. Bu bağlar; Kur'an kelimeleri ve kıssalarda geçen yer/kişi isimleri ile ancak Kur'an'ı Kur'an ile anlama çabası içinde bulunabilir.

---

127 Mesela; M. Öztürk. Kur'an kıssaları ne söyler.

Bu yöntemle anlamaya çalışacağımız İsrail oğulları kıssaları için en uygun başlangıç Yakup, Yusuf ve kardeşlerin anlatıldığı Yusuf suresidir. Şüphesiz bu sure ile ilgili yapacağımız çalışma; bu kıssanın tarihi kronoloji içeresinde kendinden önceki zaman diliminde anlatılan kıssalarla nasıl bir bağının olduğu ve kendisinden sonra anlatılan kıssalara hangi temel unsurları aktardığını tespit etme ile sınırlıdır. Bu yüzden kıssadaki her ayet ve kelimenin üzerinde tüm detaylarıyla durulmayıp konumuzla ilgili kısımları irdelenecektir.

Şüphesiz ki kıssanın öncesi ve sonrası ile olan bağları bizim anlatabileceklerimizin çok üzerindedir. Yakup ve Yusuf'un anlatıldığı kıssanın kendisinden sonraki kıssalarla nasıl bir bağının olduğunu anlamak için kronolojik zaman dilimi içerisinde onlardan daha önce yaşamış ve kendisinden sonrası için kalıcı ilkelerin belirlendiği İbrahim (a.s)'e de bakmak gerekecektir.

Kur'an Yakup'un dedesi İbrahim'in kıssasını birçok yerde anlatır. Canlı olarak ateşe atılmak da dahil Yüce Allah tarafından çok çeşitli imtihanlara tabi tutulan İbrahim (a.s) tüm aşamalardan Yüce Allah'ı razı edecek şekilde başarıyla çıkmıştır.

Bakara 2/124

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

Bir zamanlar Sahibi (Rabbi), İbrahim'i bir takım sözlerle (emirlerle) imtihan etmiş, o da tam başarı göstermişti. Sahibi (Rabbi) ona: "Ben seni insanlara imam (önder) yapacağım!" dedi. O "Soyumdan da olsun!" deyince, "(Olur, ama) yanlış yapanlar, sözümün kapsamına girmez." dedi.

Yıpratıcı imtihanlar sonucunda Yüce Allah İbrahim'i tüm insanlığa imam yapacağını bildirmiştir. O da, aynı imamlığın kendi soyu arasından gelenleri de kapsamasını dilemiştir.

Hadid 57/26

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ ۖ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

Nuh'u ve İbrahim'i elçi olarak gönderen biziz. İkisinin soyunu Nübüvvet ve kitapla görevlendirdik. O iki soydan gelenlerin bir kısmı doğru yoldadır, bir çoğu da yoldan çıkmıştır.

Sonuçta daha İbrahim (a.s) hayattayken kendisinden sonra gelecek elçilerin kendi soyundan çıkacağı ona bildirilmiştir. Zira o, Allah'tan bunu dilemiş dileği de kabul edilmiştir. Daha kendisi hayattayken henüz doğmamış oğlu ve torununun Allah elçisi olacağı ona müjdelenmiştir.

Saffat 37/112

وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ

Bir nebi ve salih bir kişi olarak ona İshak'ı müjdeledik.

Ayetlerden anlaşıldığı kadarıyla İshak ve Yakup sadece İbrahim'e değil İbrahim'in karısına da müjdelenmiştir.

Hud 11/71

وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ

Karısı ayakta duruyordu; hemen gülüverdi. Biz de ona İshak'ı, İshak'ın arkasından da Yakub'u müjdeledik.

Böylece İbrahim (a.s)'a daha doğmamış çocuğundan Yakup diye bir torunları olacağı ve onun da Allah resulü olacağı çok önceden bildirilmiştir. İbrahim, ardından gelecek resullerin de kendi soyundan çıkacağını bilmektedir.

Geleneksel anlayışa göre, geleceği önceden bildirilen tek elçi Muhammed[128] (a.s)'dir. Oysa Kur'an bu bilgiyi doğrulamaz. İshak ve Yakup da daha doğmadan müjdelenen elçilerdendir. Bunun yanında İsa[129] ve Yahya[130] da daha annelerinin karnına bile düşmeden müjdelenmiş olan elçilerdir.

Nebilerin İbrahim soyundan çıkacağı bilgisini Yakup (a.s)'un bilmiyor olmasına da imkân yoktur. Hatta kendi çocukları içinden bir Allah elçisi çıkma beklentisi içine girmemiş olmasına da imkân yoktur. İbrahim soyundan gelecek her resulün çocuklarının illa da Allah resulü olacağına dair bir kural yoktur. Gelecek Resullerin belirlenmesi elçilerin ellerinde de değildir. Evet İbrahim soyu seçilmiştir ama bu soyun içerisinden ne zaman ve ne şekilde elçi geleceği sadece Allah tarafından planlanabilir bir durumdur.

Yakup ve Yusuf kıssasının arka planında ataları İbrahim'in kendisi ve soyunun insanlara imamlar kılınması yatmaktadır. Hatta bu arka plan,

128 Bkz. Saf 61/6

129 Bkz. Ali İmran 3/45,46

130 Bkz. Meryem 19/7

sadece Yakup ve Yusuf'la sınırlı değildir. İbrahim'den sonra gelen tüm elçilerin arka planında bu gerçek vardır. İbrahim'den sonra gelen tüm elçilerin hepsinde bulunan bu arka plan, hepsini birbirine bağladığı gibi mücadelelerine de yön vermiştir.

Mesela Yakup, Yusuf'un rüyasını İbrahim'le belirlenen bu arka plan üzerinden te'vil etmiştir.

Yusuf 12/6

وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Bu böyle olur; demek ki Rabbin seni seçecek ve olayların yorumunu (te'vilini) öğretecek, daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup ailesine olan nimetini de tamamlayacak. Senin Rabbin bilir, doğru kararlar verir."

Yine babası Yakup gibi Yusuf da düştüğü zindanda kendisini tanımlarken atası İbrahim ile başlayan şu arka plan tarif edilir.

Yusuf 12/38

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

Ben atalarımın dinine uymuş bulunuyorum; İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un dinine… Bizim herhangi bir şeyi Allah'a ortak saymaya hakkımız olamaz. İşte bu (Allah'ın ortağının olmaması), O'nun bize ve bütün insanlara olan büyük lütfudur. Ama insanların çoğu bunun kıymetini bilmez.

Aslında Kur'an'daki tüm kıssaların arka planında bu gerçek yatmaktadır. Yakup ve Yusuf kıssası bu arka plan olmadan anlaşılamaz. Anlaşılamadığı gibi Kur'an'ın kıssaların en güzeli dediği Yusuf'un ataları İbrahim ve İshak'la ve kendisinden sonra gelen tüm elçilerle olan bağları da kopar.

Nitekim öyle de olmuş, Kur'an'ın inişinden kısa bir süre sonra kıssaya aşk hikayesidir denmiş ve hatta Yusuf suresinin Kur'an'dan olmadığı[131] bile iddia edilmiştir. Bu yaklaşım tarihte kalmamış günümüzde de kimi akademisyenler tarafından dillendirilir olmuştur.

---

131 Harici mezhebinin acariyye kolu. TDV ansiklopedisi Hariciler md. C.16.s.174.

Bu yaklaşımın kendini dayandırdığı noktalar göz önüne alındığında gerçekten de Yusuf kıssası tefsir ve meallerde anlatıldığı şu şekliyle Kur'an'ın hiçbir yeriyle bağı olmayan, içinde aşk ve maceranın bulunduğu, hikmetli birtakım nasihatlerin çıkarılacağı mistik bir masala benzemektedir. Yakup bu masalın beyaz sakallı, bilge ve gizemli, oğluna aşırı düşkün, gözü yaşlı ihtiyar babası, Yusuf ise dillere destan güzelliği olan yakışıklı prensidir.

Biraz abartı gibi duran bu benzetme, tarihselci olarak tanınan ilahiyatçıların, "kıssalar öğüt alınsın diye anlatılmış tarihi enstanteneler, gerçekliği olmayan darbı mesellerdir" söyleminin sonucudur. Aşağıda bir meal çalışmasından alıntılanmış, Yusuf suresinin girişinde yer alan pasaj şöyledir.

> *"Surenin nüzul sebebiyle ilgili farklı rivayetler varsa da Mekkeli müşriklerin zulmüne maruz kalan Hz Peygamber ve müminleri teselli için indirildiği kesin gözükmektedir[132]".*

Görüldüğü gibi müellife göre kıssanın Kur'an içindeki değeri, "teselli olsun" diyedir. Kur'an kıssalarını teselli için anlatılmış birbirinden kopuk parçalar olarak gören bu anlayış, elbette kıssalar arasında kopmaz bağların olduğunu görmeyecek, İsrail oğullarının ilk atalarının kıssası olan Yusuf suresinin, tüm İsrail oğulları kıssalarına nasıl yön verdiğini hiç araştırma konusu dahi yapmayacaktır. Bu anlayışa göre her ikisi de Mısır'da Resullük yapmış Yusuf ile Musa arasında bir bağ yoktur. Kıssada bahsi geçenler İsrail oğullarının ilk ataları olmalarına rağmen Kur'an'da anlatılan diğer İsrail oğulları kıssalarının üzerinde de bir etkisi ve bağı yoktur ve olması da gerekmez!

Ne yazık ki bu sığ yaklaşımlarla Kur'an kıssalarının ele alınması onları sadece teselli alınacak masallara çevirmiştir.

Elbette Kur'an'ın teselli veren bir yanı vardır. Ama kıyamete kadar hayatın her alanında insanlığa hidayet etsin, onları her zaman karanlıklardan aydınlığa çıkarsın, aralarında çıkan anlaşmazlıkları çözsün, dünya ve ahiret mutluluğunun yolunu göstersin diye gönderilmiş Kur'an sadece teselli vermenin çok ötesinde, gerçekleri içermektedir.

Kur'an kıssalarını teselli alınacak darb-ı meseller mantığıyla anlamaya çalışmak, hiç şüphesiz İsrailiyat ve rivayetlerin kıssayı sunuş biçimlerinin oluşturduğu hazır şablonların etkisiyledir. İsrailiyat ve rivayet kültü; Yusuf kıssasını ihtiyar bir babanın, yakışıklı oğluna olan aşırı sevgisini

---

132 Mustafa Öztürk. Kur'an'ı Kerim Meali.s.274

kıskanan kardeşler temeli üzerine oturtmuştur. Bu kıssanın baş aktörleri olan Yakup ve Yusuf'un Allah resulleri olması hikâyeyi süsleyen bir motif gibi durmuş, olaylar vahyin yön verici etkisi olmadan kendi halinde akıp gitmiştir...

Kıssayı bu çerçeveye hapseden İsrailiyat ve rivayetler üzerinden tefsir etmeye ve meal yazmaya kalkışan müellifler, kıssayı daha detaylandırmak ve bağrında yatan gerçekleri(!) ortaya çıkarmak için bazı soruları sormayı da ihmal etmemiştir.

Mesela; bu kıssaya neden "ahsenel kasas-kıssaların en güzeli" dendiği sorulmuş ve şu cevaplar verilmiştir.

> *Bu kıssanın ihtiva ettiği ibret ve hükümler diğer kıssalarda yoktur. Bundan dolayı bu kıssaya kıssaların en güzeli denmiştir.*
>
> *Yusuf'un kardeşlerinin eziyetlerine güzel bir şekilde sabretmesi ve onları güzel bir şekilde affetmesinden dolayı bu kıssaya kıssaların en güzeli denmiştir.*
>
> *Peygamberlerin, salihlerin, meleklerin, şeytanların, cinlerin, insanların, hayvanların, kuşların, hükümdarların ve yönettiklerinin, tüccar, ilim adamları ve cahillerin, kadınların ve kadınların hilelerinin söz konusu edilmesi ve tevhid, fıkıh, siyer, rüya tabiri, siyaset, muaşeret, iktisat gibi hem dine hem dünyaya yarayacak pek çok faydalı huşular bulunmasından dolayı bu kıssaya kıssaların en güzeli denmiştir.*
>
> *Kıssada sözü edilen herkesin mutlu sona ulaşmasından dolayı kıssaya kıssaların en güzeli denmiştir*[133].

Bu cevapların hepsi rivayetlerin içinden derlenip toparlanmış ama kıssaya neden "kıssaların en güzeli" dendiği Kur'an'a sorulup cevabı da onun vermesine müsaade edilmemiştir.

Yusuf'un atıldığı kuyunun Arapçadaki ال takısıyla, yani bilinirlilik (marife) takısıyla gelmesi gözden kaçmamış ve herkesçe bilinen bu kuyunun nerde olduğu sorusu da sorulmuştur. Cevaben; Yakup'un evinden üç fersah uzaktaki bir kuyu veya Beyt-i Makdis kuyusu veya Ürdün arazisinde bir kuyu[134] şeklinde mülahazalar (ki bu cevapların hepsi İsrailiyat kaynaklıdır) ileri sürülmüştür. Sonuçta konu bilinsin diye sorulan soru, daha bilinmez bir hale büründürülmüştür. Benzer daha nice örnekler verilebilir.

---

133 İmam Kurtubi. El Camiu li Ahkami-l Kur'an. C.9 s.186

134 Er-Razi. Tefsir-i Kebir Mefatihu'l Ğayb. C.13.s.173

Şüphesiz bir şeyi daha iyi anlamanın yolu soru sormaktır. Ama bir konuda soru Kur'an'a sorulup, cevapları rivayet ve İsrailiyat üzerinden veriliyorsa, üstelik Kur'an'ın vereceği cevapların da bunlar olduğu söyleniyorsa ortada bir sorunun olduğu gayet açıktır.

Halbuki Kur'an, öz güveni son derece yüksek bir kitaptır. Bu özgüvenini, şüpheci davranarak "Kur'an insanlar tarafından da yapılabilir/yazılabilir" diyenlere defaatle meydan okuyarak göstermiştir.

Bakara 2/23

وَإِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Kulumuza (Muhammed'e) parça parça indirdiğimiz şeyden şüpheniz varsa Allah ile aranıza koyduğunuz ulu kişilerinize yalvarın da ondakine denk bir sure getirin. İddianızda haklı iseniz yaparsınız!

İsra 17/88

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

De ki "Bu Kur'ân'ın bir benzerini çıkarmak için insanlar ve cinler toplansalar benzerini çıkaramazlar; isterse sırt sırta vermiş olsunlar."

Kendisine bu kadar güvenen bir kitap, ne kadar zor ve karmaşık olursa olsun sorulan her soruyu cevaplamaya muktedir olmalıdır. Burada anlaşılması ve hatta iman edilmesi gereken şey Kur'an'ın kendisine sorulacak hiçbir soruyu cevaplamaktan kaçmayacağı ve kimseye muhtaç olmadığıdır. Kimse Kur'an'ın hamisi, koruyucusu ya da noter memuru değildir. O El Ğaniy olan Yüce Allah'ın sözüdür. Yaratılmış her şey Yüce Allah'a her daim muhtaçtır. Kendisine bu kadar muhtaç olunmasına rağmen O daima ulaşılması en kolay olandır. O'nun pak sözleri de hedefine (insan idraki) ulaşmada kimseye ihtiyaç duymayan ama herkesin O'na muhtaç olduğu, kolay ulaşılır olduğu halde hiç kimsenin O'na zarar veremeyeceği bir yapıdadır.

İşte bu durum Kur'an kıssaları üzerinden çıkarılan her sorunun cevabının yine Kur'an'da aranmasını zorunlu kılmaktadır. İnsanlar ve cinlerin toplanıp benzerini yapamayacakları bir kitabın açıklamasını ve ondan çıkan soruların cevaplarını bir başkasının vermesi istenilse bile mümkün değildir.

Belge değeri taşıyan tarihi bulgular, rivayetler hatta İsrailiyat bile yerine göre bir bilgi kaynağı olabilir. Fakat buralardan gelen bilgiler ne kadar sağlam olurlarsa olsunlar asla Kur'an onların peşine takılacak değildir. Tam tersi tüm bilgiler Kur'an'ın peşine takılmalı, Kur'an'dan onay alınca değer taşımalıdır. Onlar Kur'an için bir açıklama getiremezler ama tam tersi Kur'an onlar için bir açıklama mutlaka getirmiştir.

İsrailiyat'ın Kur'an'da geçen kıssaları daha iyi anlamak için sık sık başvurulan kaynak haline gelmesinin en temel sebebi Kur'an'da adı geçen tüm Allah elçilerinin kıssaların Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarında özellikle Tevrat ve İncil'de de anlatılıyor olmasıdır. Kur'an'da anlatılan kıssalarla Tevrat ve İncil'de anlatılan kıssalar karşılaştırılmalı okunduğunda, İsrailiyatın özellikle isim, yer ve zaman bildirimlerinde daha açık olduğu görülecektir. Mesela neredeyse 100 ayetle anlatılan Yakup, Yusuf ve kardeşler kıssasında hiçbir kardeşin ismi geçmez. Kardeşlerin ismi geçmediği gibi, farklı annelerden oldukları Kur'an tarafından da desteklendiği halde annelerin ismi de geçmez. Yusuf'un atıldığı kuyunun yeri, onu satın alan aziz ve karısının isimleri, o zaman ki kralın adı vs. de geçmez.

Fakat aynı kıssa Tevrat'tan okunduğunda rüya gördüğü anda Yusuf'un yaşından,[135] koyun otlatmaya gittikleri yerin adından,[136] Yusuf'u kuyudan çıkaran kervanın kimler olduğundan hatta kervanın yükünün ne olduğundan,[137] onu satın alan Aziz'in ve karısının adından[138] ve daha birçok ince ayrıntıdan bahsedildiği görülecektir. Bu durum sanki Tevrat'ın kıssaları daha iyi anlamada ve açıklamada yardımcı olacağı fikrini de beraberinde getirmiştir. İşte müfessir ve tarihçilerimizin İsrailiyat'a sık sık başvurmalarının arka planında bu durumu yatıyor olsa gerektir.

Tevrat'ın muharref olduğunu daha baştan kabul eden müelliflerimiz kendilerince bu başvurularında seçici olmuşlardır. Mesela Tevrat'ta elçilere atfedilen Nuh'un (haşa) içki içmesi, Lut'un (haşa) kızlarıyla zina yapıp hamile bırakması, Yakup'un (haşa) Tanrı ile güreşmesi, Yakup'un (haşa) ikiz kardeşini aldatması veya her şeyi altı günde yaratan Tanrı'nın (haşa) yedinci gün dinlenmesi gibi konulara şiddetle karşı çıkmışlardır. Yani Kur'an'la çeliştiği bariz olan konularda asla Tevrat'a itibar etmemiş ve üstelik bunların Yahudi bilginler tarafından Tevrat'a sonradan dahil edildiğini söylemişlerdir.

135 Yaratılış 37/2

136 Yaratılış 37/17

137 Yaratılış 37/25

138 Yaratılış 37/36

Ancak ilk bakışta Kur'an'la çelişmediği sanılan birçok konuda, İsrailiyat'a başvurmakta ise herhangi bir beis görmemişlerdir. Mesela; Yusuf kaç yaşında kuyuya atıldı, kaç yıl zindanda kaldı, kiminle evlendi, kaç çocuğu oldu, kaç yaşında öldü, kardeşlerin adları, olay olduğu sırada Yakup'un yaşı, zindanda rüya görenlerin kralın neyi oldukları gibi...

Görünüşe bakıldığında bu ve bunlar gibi küçük detayların Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssasıyla çelişmediği, bunların alınmasında herhangi bir mahsurun olmadığı izlenimi oluşmaktadır.

Herhalde yanılgı da burada başlamaktadır!..

Kur'an, Tevrat'ın tahrif edildiğini çok sık olarak tekrarlamaktadır. İlahi olsun ya da olmasın geçmişten gelen bir bilginin tahrif edilip başka bir hale sokulması kesinlikle gelinen son durumu meşrulaştırmak içindir. Mesela; Yüce Allah'ın insanlık için toplanma yeri, emin belde, kutsal belde, insanlığın istikameti olarak belirlediği yer hiç şüphesiz "Mescid'il Haram" dır. Yüce Allah Musa'yı burada elçiliğe seçmiş ve Mısır'da sapkınlık ve zulüm altında ezilen İsrail oğullarını Mısır'dan çıkardıktan sonra buraya yani Mescid'i Haram'a getirme görevi yüklemiştir. Musa önderliğinde Mısır'dan Mescid'i Haram'ın hemen yanı başına kadar gelen İsrail oğulları Yüce Allah'ın emrine muhalefet etmiş ve arkalarını dönüp gitmişlerdir. Arkalarını dönüp giden bu topluluk daha sonradan kendi durumlarını meşrulaştırmak için Allah'ın bildirmediği yepyeni kutsal bir belde uydurmuşlardır. Bu uydurmalarını meşrulaştırmak için de Musa'nın kitabını tahrif etmiş ve hatta Musa'nın da gelmeye çalıştığı yerin kendi uydurdukları bu kutsal belde olduğunu söyleyerek Musa'nın yeryüzünün tek kutsal beldesi olan Mescid'i Haram ile bağını koparmışlardır.[139]

Elbette böyle bir tahrifi yapmak için Musa kıssasını yeniden yazmışlardır. Yeniden yazılan bu kıssada hemen göze çarpan büyük tahrifler olduğu gibi, Mısır'dan Mekke'ye giden rota da tahrif edilmiştir. Mısır'dan Musa önderliğinde çıkan İsrail oğullarının yönü kimsenin sınırlarını tam olarak bilmediği ve kutsal olduğuna dair Kur'an'da tek bir delilin dahi bulunmadığı yepyeni mukaddes(!) topraklara çevrilmiştir. İşte Tevrat'ta geçen yer ve mekân isimleri yeni uydurulmuş bu rota üzerinde olan yer isimleridir.

Önemsiz ve Kur'an'la çelişmiyor gibi gözüken bu detaylar aslında Kur'an'la taban tabana zıt bir tahrifin meşru gözükmesi için üretilmiş bil-

---

139 Bu konuda daha detaylı bilgi almak isteyenler için www.tuvavadisi.org sitesinde Tuva Vadisi ve Arz-ı Mev'ud adlı iki çalışmayı yayınlamış bulunuyoruz.

gilerdir. Küçük bir detay olarak görülen Yahudilerin uydurduğu rota üzerindeki yer isimlerini almak, aslında uydurulmuş rotayı kabul etmek anlamına gelmektedir. Nitekim öyle de olmuş... Müslümanlar dahi Musa'nın izlediği rotanın, atası İbrahim tarafından yeniden inşa edilmiş Kâbe (Mescid'i Haram) olduğunu kabul edememektedirler. Buna delil olarak da Tevrat'ta geçen rota üzerindeki yer isimlerini getirmektedirler. Oysa nihai rotayı uyduran o rota üzerindeki yerleri de uydurmayı ihmal etmeyecektir...

Kur'an kıssalarının İsrailiyat üzerinden daha iyi anlaşılır hale geleceği vehmine kapılmak, büyük bir yanılgıdır. Zira Yahudilik ve Hıristiyanlık; Musa'ya, İsa'ya ve onlara indirilmiş olan Tevrat ve İncil'e uymanın bir sonucu değildir. Tam tersi uymamanın bir sonucudur. Eğer onlar Musa'ya ve İsa'ya uyup Tevrat ve İncil'e tabi olsalardı Yahudilik ve Hıristiyanlık diye isimler söz konusu olmazdı. Onlar da kendilerine Müslüman derlerdi.

Kur'an, Müslümanların Tevrat ve İncil'e ancak Kur'an'la ve sadece tasdik etmek için yönelmeleri gerektiğini bildirmiştir. Tasdik ise Tevrat ve İncil'e bulaşan uydurma, tahrif, değiştirme, çarpıtma, insan sözü karıştırma gibi pisliklerden temizleme işlemidir. Yalanı ortaya çıkarıp tekzip etmek, doğruya onay vermek demektir. Yoksa ne varsa olduğu gibi kabul etmek tasdik olmamaktadır.

Bu gerçeği gözden kaçırarak İsrailiyat ve rivayet üzerinden kıssaları güya daha anlaşılır kılma çabaları; iki resulün kıssası olan Yusuf kıssasını bir masala, İbrahim torunu olan Yakup'u masalın ihtiyar bilgesine, İbrahim'in torunu olan resul bir babanın resul olacak oğlu Yusuf'u ise masalın yakışıklı prensine çevirmiştir.

Kıssanın akışında zaman zaman gündeme gelen Resullüğün, olayların akışında bir belirleyiciliği ve yönlendiriciliğinin olduğu asla hissedilmemektedir. Resullüğe seçilen bir kulun kendi başına hareket edemeyeceği, resullerin herkesten çok vahye bağlı kalmaları en temel Kur'an gerçeklerinden biriyken, Yusuf ve Yakup'un kıssalarında neredeyse vahyin izine bile rastlanmaz.

Mesela Yusuf tahta çıkıp, kardeşlerine Yusuf olduğunu açıkladıktan sonra neden daha önceki resul olan babası Yakup'un yanına gitmek yerine O babasını kendine çağırmıştır. Üstüne önceki Resul olan babası itiraz etmeden Mısır'a gelmiştir? Oysa hiçbir Resul'ün Allah'ın izni olmadan görev yerini kendi kafasına göre terk edemeyeceği gerçeği, Allah'ın izni

olmadan görev yerini terk eden Yunus üzerinden anlatılmıştır.[140] Yunus için geçerli olan bu kural elbette ki tüm elçiler ve tabi ki Yakup için de geçerlidir.

Rivayet ve İsrailiyat'ın anlattığı Yakup ve Yusuf kıssasında bu ve benzeri Sünnetullah ile ilgili gerçekler asla hissedilmez. Hatta bir Allah resulü olan Yakup'a görevlendirildiği yeri terk ettiren şey Yusuf'un Allah elçisi olması değil, Mısır'a bakan oluşudur. Yakışıklı prens uzun bir maceradan sonra mutlu bir sonla tahta çıkmış, sevgisiyle yanıp tutuşan ihtiyar babasını yanına almış ve adeta "onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine" denilmiştir...

Yakup ve Yusuf kıssasını anlamak için en başta ve hiç unutulmaması gereken gerçek, Onların iki resul oldukları ve Onların hayatına, seçimlerine, mücadele ve sabırlarına sadece vahyin yön verdiğidir. Kur'an hikmetli öğütlerin çıkarılacağı bir masalı değil, iki Allah resulünün günümüze de doğrudan etki eden kıssasını anlatmıştır. Dahası tarih boyunca vahye ihanet etmeyi sistematik bir ahlak haline getiren İsrail oğullarının ilk atalarını anlatmıştır.

---

140 Yunus'un görev yerini terk etmesiyle alakalı olarak bkz; Yunus 10/97-98; Saffat 37/139-148; Kalem 68/48-50

KISSA KELİMESİ

Yusuf kıssasına geçmeden önce kök harfleri قصص (k+s+s) olan ve Kur'an'da 30 defa kullanılan *kıssa* kelimesi üzerinde biraz durmak gerekiyor. Bu Kur'an'da anlatılan kıssalara farklı yaklaşımların oluşması ve kelimeye yüklenen farklı anlamlar açısından önemlidir. Bazıları bu kelimeye yükledikleri "anlatma, hikâye etme" anlamından yola çıkarak, Kur'an'da geçen bazı kıssaların yaşanmamış şeyler olduğunu bile söylemişlerdir.[141] Hatta bazısı daha da ileri giderek özellikle Kehf suresinde anlatılan kıssaların gerçekliği olmadığını, sırf Kur'an'ın indiği ortamdaki Arap cahiliye aklına hitap ettiğini, dolayısıyla Kur'an'dan çıkarılması gerektiğini bile söyleyebilmiştir.[142]

Öte yandan Kur'an kıssalarında; isim, yer ve tarih belirtilmemesinden hareketle, kıssalardan yola çıkılarak tarihi olayların mekân, zaman ve şahıs bilgilerinin kronolojisinin yapılamayacağını söyleyenler de çıkmıştır.[143]

Kelimeye farklı anlamlar yükleseler de tüm müellifler; Kur'an'da anlatılan kıssaların birbirinden kopuk parçalar olduğu, kıssaların amacının önceki ümmetlerin davranışlarının sonuçlarına dikkat çekip muhatapların bu sonuçlardan sakındırmak olduğu, Kur'an'ın kıssa anlatmadaki amacının tarihe ışık tutmak olmadığı, kıssaların bir kronolojiye tabi tutulamayacağı, kıssaların ana hatlarıyla anlatıldığı, bu ana hatların tarihi anlamak ve tespit etmek için yeterli olmayacağı hususunda ittifak etmişlerdir.

---

141 Özellikle "Tarihselci" olarak adlandırılanlar

142 Bu söylem bir tv programında AÜ ilahiyat fakültesinde öğretim görevlisi olan Prof. İlhami Güler tarafından dillendirilmiştir. Daha sonrasında büyük oranda tepki görmesinden dolayı geri adım atarak söylediklerinin yanlış anlaşıldığını, maksadını aşan sözler söylediğini belirterek özür dilemiştir. Ama konuşmaları hala internet ortamında mevcuttur ve hiç de yanlış anlaşılmamıştır.

143 Prof. Mehmet Okuyan. Kur'an Kıssaları Ne Söyler.s.15

Bu durum قصص *kasas* kelimesine yüklenen anlamlardan kaynaklanmaktadır. Kurtubi Yusuf kıssasının en başındaki "kıssaların en güzeli" ibaresinin açıklaması bağlamında قصص *kasas* kelimesinin anlamının "bir şeyin izinden gitmek, bir şeyi takip etmek" olduğunu söyler.[144] İsfahani El Müfredatta kelimeye Kurtubi ile aynı anlamı verir. Sözlüklerde kelimenin fiil olarak manaları kesmek, kırpmak, anlatmak, ödeşmek, takip etmek, takas yapmak, kısas yapmak (bir suça misliyle ceza vermek), isim olarak ise masal, hikâye, öykü, nakil gibi anlamlarda geçmektedir. Türkçe de kullanılan ve bildiğimiz kesme aleti "makas" da bu kelimeden türemiştir. Kelime Kur'an'da geçtiği yerlerde yirmi defa fiil, on defa ise isim olarak geçmektedir.

Kur'an'daki kullanımlarında kelimenin; fiil olarak "anlatmak, izini sürmek", isim olarak ise "geçmişe ait haberler" anlamları ön plana çıkmaktadır. Fiil olarak geldiği yerlerde fail olarak Yüce Allah'a tek bir yerde (En'am 6/57) ve gizli özne olarak atfedilmiştir. Onun dışında anlatılan ya da izi sürdürülen şeylerin ilahi kökenli olduğunu belirtmek için Yusuf 12/3 de olduğu gibi hep "biz" failiyle gelmiştir.

Kıssa kelimesinin Kur'an içinde hangi anlama geldiğini daha iyi anlamak için, ilk önce kıssaların amacı üzerinde durmak gerekmektedir. Zira kelimeye yüklenen anlamlar daha çok Kur'an'da geçen kıssaların hangi amaca binaen anlatıldığı üzerinden belirlenmektedir. Kur'an'da anlatılan kıssaların amacının yerine göre teselli, yerine göre ibret, yerine göre uyarı ve müjde içerdiğini söylemek kıssa kelimesine yüklenen anlamı da etkileyecek ve kelimenin anlamını dersler çıkarılacak anlatı, hikâye, geçmişe ait ibretli haberler olarak belirleyecektir. Bu yüzden Kur'an'a konulan kıssaların hangi amaçla anlatıldığının belirlenmesi önemlidir.

Yüce Allah'ın Kur'an'ı göndermesinin bir amacı vardır. Bu amacın ne olduğuyla ilgili çok şey söylense de hepsinin üzerine oturacağı temel; hak ve batılın birbirine karışmayacak şekilde ayrılması[145] ve hatta batılın yok olup sadece hakkın[146] tahakkuk etmesidir. Hakkın kaynağının ne olduğuna dair kimsenin şüphesi yoktur. Hak, Alemlerin Rabbinin bizzat kendisi ve O'ndan gelen vahiylerdir.

Yunus 10/32

فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ

144 İmam Kurtubi. El Camiu li Ahkami'l Kur'an. C.9.s.185

145 6 En'am 55

146 8 Enfal 8

Sizin Hak Rabbiniz olan Allah işte budur. Hakkın ötesi sapıklık değildir de ya nedir? Nasıl oluyor da halden hale sokuluyorsunuz?

Lokman 31/30

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ

Bu şundandır: Allah, hakkın ta kendisidir. Onunla araya koyup yardıma çağırdıkları ise batıldır. Allah yücedir, büyüktür.

Yunus 10/108

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ

De ki "Ey insanlar! Size Rabbinizden hak gelmiştir. Artık kim yola gelirse kendi için gelir. Kim de yoldan çıkarsa kendi aleyhine çıkar. Ben sizin üzerinizde bir vekil değilim."

Hak kelimesinin anlamı; tartışmasız gerçek, tek ve en geçerli ilke, hedefi olmak, temeli olmak, gerçekten neşet eden gerçek, gerçek ve doğru şekilde elde edilen pay, muntazam, düzgün, adil, hakiki, bağlayıcı ve zorunlu[147] olan olup her şeyiyle Alemlerin Rabbi ve O'ndan gelenlerin ta kendisidir. Böyleyken; yanlış, düzmece, geçersiz, gerçekliği olmayan, tarif edilemeyen, hiçlik, hükümsüz, geçersiz, değersiz ve hiçbir işe yaramayan batıl nasıl ortaya çıkmaktadır?..

Hiç şüphesiz batılın ortaya çıkması, *hak* kavramına olan ilkesizce yaklaşımlardır. Hak kavramına yaklaşımın, ondan istifade etmenin tek yolu, bizzat hakkın kendisinin belirlediği ilkeler ve yöntemler ile mümkündür. Aslında kurallarını hakkın belirlemediği her ilke ilkesizliğin, biçimini hakkın belirlemediği her yöntem yöntemsizliğin ta kendisidir.

Hakkın belirlemediği ilkeler ve yöntemlerle (ilkesizlik ve yöntemsizlik) güya hak olanı daha iyi anlama çabası aslında batıl denilen şeyin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Bakara 2/42

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Hakka, ilkesizlikle (batıl ile) elbise giydirmeyin; hakkı bile bile gizlemeyin.

147 El Müfredat HKK maddesi

Bu demektir ki batıl, hakkın ilkesizlikle elbise giydirilmiş halidir. Yani yalın gerçek olan hakka elbise giydirmek onu batıl hale getirmek demektir. Çünkü bir şeye elbise giydirmenin amacı ya ayıp olanı örtmek ya da onu güzelleştirmek, daha görünür hale getirmektir.

Araf 7/26

يَا بَنِى آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِى سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا ۖ وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

"Ey âdemoğulları! Size, bedeninizi örten, bir de sizi güzel gösteren elbise verdik. İyi elbise, sizi koruyan elbisedir." Bunlar Allah'ın ayetleridir, belki akıllarını başlarına alırlar.

Hakkın gizlenecek ayıbı, örtülecek eksikliği, estetik gerektirecek çirkinliği, forma sokulacak fazlalığı, makul hale getirilecek aşırılığı, alay edilecek eğriliği, onu özürlü hale getiren kusuru yoktur ki örtülsün!.. O en güzel olup her türlü kusurdan ve ilkesizlikten münezzehtir.

Bakara 2/138

صِبْغَةَ اللَّهِ ۖ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً ۖ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ

(Onlara şöyle deyin:) "Biz Allah'ın boyasını bozmayız. Kimin boyası Allah'ın boyasından güzel olabilir ki? Biz yalnız O'na kulluk eden kimseleriz.

Kehf 18/1

اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا

Her şeyi güzel yapmak, kuluna bu Kitabı indiren Allah'a mahsustur. O, bunu (Kitabı) anlaşılmayacak biçimde çarpıtılabilecek bir yapıda oluşturmamıştır.

Hakkın açıklanarak, makyaj yapılarak daha güzel hale getirilmesi de mümkün değildir. Çünkü O zaten her şeyden haberdar olan, her şeyi bilen Yüce Allah tarafından açıklanmış olarak indirilmiştir.

Hud 11/1

الر ۚ كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

ELİF! LÂM! RÂ! Bu öyle bir kitaptır ki âyetleri hem muhkem kılınmış hem de doğru kararlar veren ve her şeyin iç yüzünü bilen Allah tarafından açıklanmıştır.

Bunun ötesinde, hakkı açıklamaya çalışmak ona ilkesizce elbise giydirmek değilse nedir?

Hak olan açıklanamaz zaten açıktır, süslenemez zaten en güzel haliyle gelmiştir, tasnif edilemez zaten Yüce Allah'ın tasnifi ile indirilmiştir... Bu durumda *hak* sadece keşfedilir!..

Hakkı açıklamaya kalkışmak Onun kapalı olduğunu zannetmenin bir sonucudur. Hakkın kapalı olduğu söylemi ise Yahudiler'in söylemidir. Onlar bu söylemlerinin ardına saklanarak Allah'ın tertemiz vahyi olan Tevrat'a batıl elbisesi giydirdiler. Hakkı eksik sayıp onu rivayet ve alimlerinin icmasıyla tamamlamaya kalkıştılar. Bir gelenek oluşturup bu geleneğin hakkı anlama da tek ölçü olduğunu söylediler.

> *"Ancak biz Yahudiler'i ve Yahudilik hakkında "gerçek" bilgi almak isteyen kişileri asıl ilgilendirmesi gereken, Tora*[148] *metninin salt çevirisi değil, bu metnin ve ardındaki köklü kanuni ve felsefi geleneğin eşliğinde "Yahudiler'ce anlaşılma ve uygulanma" şekli olmalıdır. Zira Tora'nın herhangi bir çevirisi, metinsel ve filolojik bakımdan ne kadar doğru görünürse görünsün, geleneksel bazı açıklamaların refakati olmadığı sürece, yanıltıcı, hatta özellikle Yahudi kanunu söz konusu olduğunda yanlış olmaktan kurtulamaz.* (Gözlem yayınevi; Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA. 1. Kitap. Önsöz)

Gelenek, rivayet, din adamlarının icması diyerek Allah'ın gönderdiği hak vahye batıl elbiseler giydirenler, tanınmaz hale getirdikleri vahyin bu oluşturulmuş haline gerçeğin ta kendisi dediler... İşte bugün elimizde bulunan Tevrat hakkın batıl elbisesi giydirilmiş halidir.

Bu durum Tevrat'ın her kelimesine, her hükmüne yansıdığı gibi hüküm bildirmeyen kıssalarına da yansımıştır. Yapı olarak Tevrat da; Âdem, Nuh, Hud, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, İsrail oğulları, Musa, Harun, Davut, Süleyman, Yunus, Eyüp, Lokman, Üzeyr, İlyas, El Yesa kıssalarından bahseder. Kur'an'da birkaçı hariç anlatılan kıssaların tümü Tevrat'ta da anlatılır...

Acaba neden Kur'an bu kıssaların tamamını yeniden anlatma gereği görmüştür?

Bunun en büyük nedeni Tevrat'ta anlatılan kıssalara Yahudi din adamları tarafından giydirilmiş batıl elbiseleridir. Bu yüzden Kur'an Musa'nın kıssasını anlatırken "hak olarak" demiştir.

---

148 Tora bugün elimizde bulunan Tevrat'ın ilk beş bölümü. Yahudilere göre bu beş bölüm Musa'ya sinay dağında verilen kitaptır.

Kasas 28/3

نَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Sana Musa ile Firavun'un olaylarını, hak olarak arka arkaya anlatacağız ki, inanan bir topluluk için faydalı olsun.

Hak olarak demiştir çünkü; Musa'nın kıssası üzerinde kat kat batıl elbisesi vardır. Kur'an Yahudilerin Tevrat'ta kat kat batıl elbiseler giydirdikleri Musa kıssasının en yalın, en gerçek, en anlaşılır, en açıklanmış, en güzel, en doğru halini yeniden anlatmıştır ki; batıl olan Musa kıssası ile hak olan Musa kıssası birbirinden ayrılabilsin!..

Kur'an Tevrat ve İncil'in Allah tarafından indirilmiş olduğunu söylemekle beraber, Kur'an'ın kendinden önceki tüm kitaplar ile bağının, *tasdik* olduğunu da bildirmiştir. Kur'an'ın kendisinden öncekileri tasdik etmesi demek onlardaki *tahrifi* gidermesi demektir. Bu tahrif; Allah'ın gönderdiği kelimeleri konuldukları yerden kaydırarak,[149] Allah'ın gönderdiği vahiyleri gizleyerek,[150] Allah'ın söylediklerini söylemediği şeylerle değiştirerek,[151] Allah'ın gönderdiği vahiylerin içine kendi sözlerini karıştırarak[152] yapılmıştır. Kur'an'ın bu kitapları tasdik etmesi, tüm bu tahrif unsurlarını ayıklayıp gerçeği yani hakkı ortaya çıkarması demektir.

Kur'an'ın bu konularda Yahudilerin tahriflerini ortaya çıkarabilmesi için; yeterliliğinin olması ve tüm detayları bünyesinde bulundurması gerekir. Ancak böyle bir Kur'an, üzerine elbiseler giydirilerek batıl hale çevrilmiş tüm resul kıssalarını hiçbir eksik bırakmadan tasdik etmeye muktedir olabilir! Bunun aksini düşünmek iman sorunudur...[153]

Olaya bu yönden bakıldığında Kur'an'da anlatılan kıssaların amacının Kur'an'ın amacıyla paralel olduğu görülür. "Hakkı ortaya çıkarmak ve batılı silmek" yani tasdik etmek. Bu amaç üzere ele alınan قصص *kasas* kelimesinin bir yönünün de tasdik ile alakalı olduğu açıktır.

Kur'an kıssalarının ibret, öğüt, nasihat, uyarı, müjde, teselli olacak özellikleri mutlaka vardır. Bunlar kıssaların sonucudur. Asıl amaç tasdiktir. Kur'an'ın kıssa anlatmadaki bu amacı gözardı edilmez ise kelimenin anlamının çok daha kapsamlı olduğu görülecektir.

---

149 Bkz. Maide 5/13; Bakara 2/75

150 Bkz. Maide 5/15; Bakara 2/42

151 Bkz. A'raf 7/162

152 Bkz. Bakara 2/79

153 Bkz. İsra 17/81

Kur'an kıssalarının kapsamı; Yahudiler tarafından oluşturulmuş vahiy ile gerçek vahyin arasını kesip ayırmak ve bozulanı ayıklamaktır. Böylelikle sahte bir kimlik ve kişilik kazandırılmış tüm resullerin gerçeği ortaya konulmuş olmaktadır.

Bu yüzden Kur'an'ın; kendi kıssalarının eksik görülüp, tasdik edilmeden Tevrat ve İncil ile tamamlanmasını hoş karşılamayacağı, böyle yapanlara da kendi gerçeklerini açmayacağı açıktır. Nitekim açmamıştır da...

Kur'an'da anlatılan kıssalar daha iyi anlaşılsın diye Tevrat'a veya İsrailiyat kaynaklı rivayetlere başvurarak ve *tasdik ilkesine*[154] bağlı kalınmadan alıntılanan küçük detaylar bile Kur'an'ın anlattığı kıssanın temellerini sarsmaya yetmektedir.

Şu örnek, önemsiz sayılan bilgilerin bile nasıl büyük sapmalara yol açtığını göstermeye yetecektir. Tevrat Yusuf'un kuyuya atılmasını şu şekilde anlatır;

> *Bir gün Yusuf'un kardeşleri babalarının sürüsünü gütmek için Şekem'e gittiler. İsrail Yusuf'a, "Kardeşlerin Şekem'de sürü güdüyorlar" dedi, "Gel seni de onların yanına göndereyim."*
>
> *Yusuf, "Hazırım" diye yanıtladı.*
>
> *Babası, "Git kardeşlerine ve sürüye bak" dedi, "Her şey yolunda mı, değil mi, bana haber getir." Böylece onu Hevron Vadisi'nden gönderdi.*
>
> *Yusuf Şekem'e vardı. Kırda dolaşırken bir adam onu görüp, "Ne arıyorsun?" diye sordu.*
>
> *Yusuf, "Kardeşlerimi arıyorum" diye yanıtladı, "Buralarda sürü güdüyorlar. Nerede olduklarını biliyor musun?"*
>
> *Adam, "Buradan ayrıldılar" dedi, "Dotan'a gidelim' dediklerini duydum."*
>
> *Böylece Yusuf kardeşlerinin peşinden gitti ve Dotan'da onları buldu. Kardeşleri onu uzaktan gördüler. Yusuf yanlarına varmadan, onu öldürmek için düzen kurdular. Birbirlerine, "İşte düş hastası geliyor" dediler, "Hadi onu öldürüp kuyulardan birine atalım. Yabanıl bir hayvan yedi deriz. Bakalım o zaman düşleri ne olacak!"*
>
> *Ruben bunu duyunca Yusuf'u kurtarmaya çalıştı: "Canına kıymayın" dedi, "Kan dökmeyin. Onu şu ıssız yerdeki kuyuya atın, ama kendisine dokunmayın." Amacı Yusuf'u kurtarıp babasına geri götürmekti.*

---

154 Yalanı ortaya çıkarıp tekzip, doğruyu ortaya koyup onay vermek.

Yusuf yanlarına varınca, kardeşleri sırtındaki renkli uzun giysiyi çekip çıkardılar ve onu susuz, boş bir kuyuya attılar.

Yemek yemek için oturduklarında, Gilat yönünden bir İsmaili kervanının geldiğini gördüler. Develeri kitre, pelesenk, laden yüklüydü. Mısır'a gidiyorlardı. Yahuda, kardeşlerine, "Kardeşimizi öldürür, suçumuzu gizlersek ne kazanırız?" dedi, "Gelin onu İsmaililer'e satalım. Böylece canına dokunmamış oluruz. Çünkü o kardeşimizdir, aynı kanı taşıyoruz." Kardeşleri kabul etti.

Midyanlı tüccarlar oradan geçerken, kardeşleri Yusuf'u kuyudan çekip çıkardılar, yirmi gümüşe İsmaililer'e sattılar. İsmaililer Yusuf'u Mısır'a götürdüler.[155]

Bu Tevrat pasajında; Yusuf'un kuyuya atıldığı yerin adından, Yusuf'u kuyudan çıkarıp Mısır'a götürerek köle olarak satan İsmailî (Hz. İsmail soyu) kervandan ve kervanın yükünden bile bahsedilmektedir. Yusuf'un atıldığı kuyunun nerede olduğu tefsircilerimizi de meşgul etmiş ama sadece bu soruya verdikleri cevaplarda ihtilaf etmişlerdir.

Yakup'un evinden üç fersah uzaktaki bir kuyu veya Beyt-i Makdis kuyusu veya Ürdün arazisinde bir kuyu[156] şeklinde verilen cevapların kaynağının İsrailiyat olduğu, yukarıdaki Tevrat pasajından anlaşılmaktadır.

Bu kuyunun yerinin ne önemi var denilerek mesele geçiştirilebilir!..

Oysa bu küçük detayın bile çok büyük önemi vardır. Tefsirlerin Yusuf'un atıldığı kuyuya verdiği her üç cevap da Yakup'un Filistin civarında yaşadığı düşünülerek verilen cevaplardır. Yukarıdaki her üç cevaptan hangisi alınırsa alınsın sonuçta Yakup, dedesinin (İbrahim) insanlığı çağırmakla görevlendirildiği insanlığın merkezi olan, yeryüzünün emin ve kutsal tek beldesi Mekke'de yaşamamaktadır.

Yukarıdaki Tevrat pasajında Yusuf'un kuyuya atıldığı yerin Şekem civarında Dotan diye bir mekân olduğu geçmektedir. Kutsal kitap atlası ve birçok tarihçi bu yerin bugün Filistin civarında bulunan *Nablus* olduğunu söylemektedir. Nablus, bugün *batı şeria* diye bilinen yerin adıdır. Jaruselam şehrine 63 km uzaklıkta bir şehirdir. Şehir, iki dağ arasından geçen bir nehrin iki kıyısına kurulmuştur. Yani dağlık ve sulak bir yerdir.

Tevrat pasajına göre Yakup bu şehre yarım günlük mesafede ikamet etmektedir. Tevrat'a göre Yakup'un burada oturuyor olması, bu toprakların dedesine vaat edilen Arz-ı Mevud[157] olduğundan dolayıdır.

---

155 Yaratılış 37/12-28

156 Er-Razi. Tefsir-i Kebir Mefatihu'l Ğayb. C.13.s.173

157 Bkz. Bakara 2/127

Tevrat, İbrahim'in diğer oğlu İsmail'i konu edinmesine rağmen İbrahim ve İsmail'in beraber inşa ettiği Kabe'den hiç bahsetmez. Garip olan ise Tevrat'ın Yakup'un hayatını kıssa ederken Kâbe'den hiç bahsetmemiş olması değildir. Çünkü Kur'an, zaten Tevrat'ın Yahudilerin ihanetine uğrayarak tahrif edildiğini söylemektedir. Garip belki de çok hazin olan asla tahrif edilmemiş Kur'an'ı tefsir eden tefsircilerin ve Kur'an kıssaları üzerinden tarih belirleyen tarihçilerimizin de Yakup ile Kâbe arasında organik bir bağ kuramamalarıdır. Çünkü Yakup'un yaşadığı yer ile ilgili olarak onlar da Tevrat'la aynı şeyi söylemektedirler...

Mekke'den çok uzaklardaki Batı Şeria...

Peki o Batı Şeria'da yaşarken dedesinin ilan ettiği Haccı kim yönetmektedir? Allah'ın İbrahim'e emrettiği şu görevleri kim yerine getirmektedir?

Bakara 2/125

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

Kâbe'yi insanların toplanacakları ve güven içinde olacakları bir yer yaptık. Siz makam-ı İbrahim'i (İbrahim'in dua için durduğu yerleri), dua yerleri yapın. İbrahim ile İsmail'e görev verdik: "Evimi (Kâbe'yi); tavaf edenler, itikâfta bulunanlar, rükû ve secde edenler için tertemiz tutun!" dedik.

Dedesine vaad edilen Arz-ı Mevud'a mirasçı görülen Yakup neden dedesinin Kâbe ile ilgili görevlerinin mirasçısı değildir. O bir resul değil midir? İnsanlığa emredilen İbrahim makamında Rabbin divanında durma emri O'nun için geçerli değil midir? O İsmail ve İshak'tan sonra Yüce Allah'ın seçtiği o gün için son elçi değil midir? O'ndan sonra gelecek elçi henüz gelmediği için babası İshak'ın, amcası İsmail'in ve dedesi İbrahim'in Resullük mirası O'nun omuzlarında değil midir? Kâbe'siz bir Resullüğün hatta Müslümanlığın ve hatta insanlığın olması mümkün müdür?

İşte bu soruları sorma gereği bile duymayan ulemamız, Tevrat'taki bilgiyi doğru ve önemsiz sayarak Yakup'un yaşadığı yerin Mekke'den çok uzak ve hiç alakası olmayan bir yer olarak belirlemekte bir beis görmemişlerdir. Oysa Tevrat'ta geçen küçük ve önemsiz sayılan bu bilgi dahi Kur'an'la tasdik (yalanı ortaya çıkarıp tekzip etmek, doğruyu ortaya çıkarıp onay vermek) edilmeliydi.

Kur'an'a bakıldığında Tevrat'ın verdiği bu bilginin gerçek ile çeliştiği görülecektir. Bugün; Tevrat'ın *Şekem* dediği yerin *Nablus* (Batı Şeria) denilen yer olduğu ve bu yerin bir nehrin iki kıyısına kurulu dağlık verimli bir yer olduğu iddia ediliyor. Tevrat'ın verdiği bu bilgi, Kur'an tarafından şu şekillerde onaylanmamakta, tam tersi yalanlanmaktadır...

Mısır'da tahta çıkan Yusuf ailesinin yaşadığı yeri belirten bir söz söylemektedir.

Yusuf 12/100

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Yusuf, anasını, babasını tahtının üstüne çıkardı. Kardeşleriyle birlikte karşısında eğildiler. Yusuf dedi ki "Babacığım! İşte bu, vaktiyle gördüğüm rüyanın çıkmasıdır. Rabbim onu gerçeğe çevirdi. Hapisten çıkardığı zaman da bana iyilikte bulunmuştu. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra Rabbim sizi çölden buraya getirdi. Benim Rabbim, tercih ettiği şeyi en ince ayrıntısına kadar yapar. Çünkü her şeyi bilen ve kararları doğru olan O'dur."

Ayette geçen *"... Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra Rabbim sizi çölden buraya getirdi..."* ifadesi tefsircilerimizin hiç dikkatini çekmemiştir!.. Kur'an açıkça, Yakup ve ailesinin yaşadığı yerin çöllük bir yer olduğunu belirtmektedir...

Tevrat, Yusuf'u Mısır'a götürenlerin İsmail'in soyuna mensup kişiler olduğunu söylemektedir.

İsmail ile Yakup arasında ne kadar süre geçtiği bilinemese de arada sadece bir neslin olduğu ortadadır. İsmail 4 kadınla evlenmiş dahi olsa, İsmail oğullarının nüfusunun yüz bile etmeyeceği hesaplanabilir... Tevrat'ı tahrif edenlerin İsmail soyuyla bir alıp veremediklerinin olduğu Muhammed (a.s)'e olan davranışlarından da bellidir.

Farz edelim ki bu kervan Tevrat'ın dediği gibi İsmaili bir kervan olsun!.. Yukarıdaki Tevrat pasajında bu kervanın yükünün kitre, pelesenk, laden olduğu ifade ediliyor.

Kitre özellikle Anadolu ve İran'da yetişen dikenli bir bitkiden elde edilen özsudur. Anadolu'da bu özsuya "geven balı" denmektedir. Ayrıca

bu bitkiden elde edilen özsu çeşitli aşamalardan geçirilerek bir zamk çeşidi elde edilir. Bu bitkinin anayurdu İran ve Anadolu'dur.

Pelesenk ise çok çeşitli bitkilerden elde edilen ağızda çiğnenen kokulu bir reçine olmanın yanı sıra, kerestesi mobilya ve gemicilik yapımında kullanılan son derece değerli bir ağacın da adıdır. Laden ise ladengil familyasından beyaz, kırmızı, pembe çiçekler açan, hoş kokulu, reçinesi parfüm yapımında kullanılan küçük bir ağaç türüdür. Yetiştiği yerler Akdeniz sahilleridir.

Tevrat'ın anlattığı İsmaili kervanın yüküne bakılırsa bu kervanın geldiği yerin son derece sulak, ziraat ve ağaç yetiştirmeye elverişli bir yer olması gerekmektedir. Oysa Kur'an 14/37 deki ayetinde ailesinden bir kısmını Kabe'nin yanına getiren İbrahim'in şöyle dua ettiğini bildirmektedir. "*Rabbimiz! Ben soyumdan bir kısmını senin dokunulmaz Beytinin yanında, bitkisiz bir vadiye yerleştirdim."*[158] Bu ayetten de açıkça anlaşılmaktadır ki İsmail oğulları çiçeklerin, bitkilerin, ağaçların olduğu bir yerde yaşamamışlardır. Dolayısıyla güneyde olan Gilat'dan kuzey istikametinde olan Şekem'e gelip oradan tekrar güneye yönelerek Mısır'a gidecek olan kervanın yükünü kitre, pelesenk ve laden olarak oluşturması mümkün değildir.

Bunun yanında haritaya bakıldığında Nablus (Batı Şeria), Mekke'den Mısır'a gitmek üzere yola çıkmış bir İsmail oğulları kervanının yolunun üzerinde de değildir.

Bütün bu bilgilerden başka meselenin bir boyutu daha vardır. O da Yakup'un İbrahim torunu bir resul olmasıdır. Kur'an birkaç yerde Yakup'tan binlerce sene sonra gelen bizler için dini şu şekilde anlamamızı bildirmektedir.

Bakara 2/130

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ ۚ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

Kendini zavallı duruma sokandan başka, kim İbrahim'in milletinden yüz çevirir? Biz onu dünyada seçkin kıldık, ahirette de iyiler arasında olacaktır.

158 Bkz. İbrahim 14/37

Al-i İmran 3/95

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

De ki: "Allah doğruları söyler; İbrahim'in dosdoğru milletine uyun. O, müşriklerden (Allah'ı ikinci sıraya koyanlardan) değildi."

Nisa 4/125

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

Kimin dini, samimi olarak kendini Allah'a vermiş olanın dininden güzel olabilir? O (kişi), İbrahim'in dosdoğru milletine uymuştur. Allah, İbrahim'i dost edinmiştir.

Yüce Allah binlerce yıl sonra gelecek Muhammed (a.s)'e İbrahim milletine uy demişken, İbrahim'i görmüş olması dahi olası olan torunu Yakup'a; "İbrahim milletine uy!" denmemesi mümkün olabilir mi?

Bu Kur'an gerçekleri karşısında; Yakup (a.s)'un başka bir din, başka bir şeriat, başka bir millet üzere olabileceğini düşünmek bile akla ziyandır.

Ayetlerde geçen وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا *"vet tebaa millete İbrahime hanifen / İbrahim'in dosdoğru milletine uy"* ibaresindeki millet kavramı Kur'an'da 18 defa geçmektedir. Kelimenin kök harfleri م ل m+l+l dir ve "yazdırmak, dikte ettirmek, kâtibe yazacağı şeyleri söylemek" manalarını içerir. Bunun yanında ulus, din, yol, toplum gibi anlamlara da gelir... Meal ve tefsirlerde genelde din olarak çevrilen bu kelime Kur'an'da İbrahim'den başka hiç resule atfen gelmemiştir. Mesela; Kur'an'da Nuh milleti, Musa milleti, İsa milleti ve hatta Muhammed milleti şeklinde gelen hiç bir ibare yoktur. Bunun nedeni, İbrahim ile insanlığa yeniden bildirilen Kâbe'dir.

İnsanlık için kurulan ilk evdir Kâbe.

Al-i İmran 3/96

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ

İnsanlar için kurulan ilk ev, Bekke'de olandır. Bereketli ve herkese doğru yönü (kıbleyi) göstersin diye kurulmuştur.

İnsanlık için kurulan ilk ev olmasına rağmen Nuh tufanında Kâbe kaybolmuştur. Kaybolan Kâbe Allah'ın dost edindiği İbrahim'e gösterilmiştir.

Hac 22/26

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

İbrahim'e Beyt'in yerini gösterdiğimiz zaman, "Bana hiçbir şeyi ortak sayma; tavaf edenler, kıyam, rüku ve secde edenler için Beytimi temiz tut" demiştik.

İnsanlık için kurulan bu eve gitmek Yüce Allah'ın insanlık üzerindeki hakkıdır. Bu hak insanlığı bir kez daha Allah'a borçlu hale getirmektedir.

Al-i İmran 3/97

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ ۖ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا ۗ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

Orada apaçık göstergeler (ayetler), İbrahim'in (ibadet için) durduğu yerler vardır. Oraya kim girerse güvende olur. Bir yolunu bulup gidebilenlerin o Beyt'te, Ka'be'de hac yapması, Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır. Kim bunu göz ardı ederse bilsin ki Allah'ın kimseye ihtiyacı olmaz. Bunu göz ardı edenler bilsinler ki Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur.

Gücü yetenlerin o beyti hac etmesi, Allah'ın insanlık üzerinde belirlediği borcudur. Ancak bu borcun ödeneceği mekan, zaman ve eylemler kaybolmuştur. Nuh'tan sonra, kaybolan Kabe'yi kimse hac etmemiş ve orada nelerin ne şekilde yapılması gerektiği unutulmuştur. Yüce Allah alacaklı, insanlık borçludur. Borçlu ile alacaklı arasındaki en mühim mesele borcun ne zaman ve ne şekilde ödeneceğidir...

Kur'an'ın en uzun ayeti Bakara 2/282 ayetidir. Bu ayetin konusu borç alışverişinde nelerin yapılması gerektiğini bildirmektedir.

Bakara 2/282

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ ۚ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ۚ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ ۚ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا

Ey inanıp güvenenler, birbirinize belli bir vadeye kadar borçlandığınızda borcunuzu yazın. Bir yazıcı, aranızda doğru olarak yazsın. Yazıcı yazmaktan kaçınmasın, Allah (bu ayette) nasıl öğretiyorsa, öyle yazsın. Yazı-

yı borçlu yazdırsın, Sahibi (Rabbi) olan Allah'tan çekinsin de borçtan bir şeyi eksiltmesin…

Bu ayet borç veren ve borç alan arasında güvenilir bir yazıcının bulunmasını ve kendisine dikte edilenleri eksiltmeden yazmasını buyurmaktadır. Kâtip hakkında her iki taraf için onun güvenilir olduğuna dair mutabakat gerekmektedir.

İbrahim (a.s) tıpkı bu örnekteki; alacaklı Yüce Allah ile borçlu insanoğlu arasında da borcun nasıl ödeneceğini yazan ve borçlu olduğunu kabul eden ile borcu veren arasındaki, güvenilir kâtip gibidir. İşte İbrahim'in *menasiklerini* yazdığı ve ne zaman ne şekilde ödeneceğini bildiren bu yazıya millet denmektedir.

Bakara 2/128

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

"Rabbimiz! İkimizi sana teslim olmuş kişiler yap, soyumuzdan gelenlerden de sana teslim olmuş bir toplum oluştur! Bize menâsikimizi (hac ve umre ibadetlerini yapacağımız yerleri) göster ve yönelişimizi (tevbemizi) kabul et! Sana yönelenleri (tevbe edenleri) kabul eden, iyiliği bol olan Sen'sin!"

"Bize menasikimizi göster!" Bu duayı yapan İbrahim'in kast ettiği herhalde nasıl namaz kılınacağı, nasıl oruç tutulacağı değildir. O bu duayı Kâbe'yi oğlu İsmail ile beraber inşa ettiğinde yapmıştır. Kâbe hariç, İslam'ın tüm menasikleri zaten biliniyordu. O'nun bilmediği hac ile ilgili menasiklerdi. İşte bu menasikler tüm resuller içinden İbrahim'e bildirilmiştir. Bu bildirim bir nevi *"beyti hac etmek Allah'ın insanlık üzerinde hakkıdır"*[159] ibaresinden çıkan borcu ödeme şeklidir. *Millet* kelimesi de zaten borcun nasıl ödeneceğini yazan kâtibin yazdıklarıdır. Bu durumda *millete İbrahim* tam da bu olmaktadır.[160]

Bu zorunlu aradan sonra tekrar konumuz olan Yakup (a.s)'a dönecek olursak; O uzun süredir Kâbe olmadığı için insanlığın gündeminden çıkmış haccın kendisi aracılığıyla insanlığa duyurulduğu İbrahim'in torunudur. Diğer yandan Yakup (a.s), Allah tarafından insanlığa önder seçilmiş

159 Bkz. Ali İmran 3/97

160 Millete İbrahim ile ilgili çok daha geniş çalışma http://www.tuvavadisi.org/millet-kavrami-uzerine-arastirma/ adresinde incelenebilir.

bir resuldür. Hem resul olması hem insanlığa önder kılınan İbrahim[161] torunu olması, Yakup (a.s)'a yaşadığı müddetçe Kabe'ye sahip çıkmasını, insanlığın önüne düşüp imamlık vazifesini yerine getirmesini zorunlu kılmaktadır. O yaşadığı çağda vahyin kendisine emanet edildiği güvenilir resuldür. İşte bu durum, Yakup (a.s)'un Kâbe ile bağının sanıldığı gibi platonik değil canlı ve organik olmasını gerektirir.

İsrailiyat üzerinden alıntılanıp anlaşılmaya çalışılan Yakup (a.s)'un; Mekke'ye sırtını dönerek Kur'an'dan hiçbir delili olmayan Yahudilerin Mescidi'l Haram'a rakip olsun diye uydurdukları bambaşka vaat edilmiş topraklara gitmiş olması mümkün değildir. O atası İbrahim'den sonra haccın ne olduğunu ve Allah'ın insanlık üzerinde hakkının nasıl ödenmesi gerektiğini insanlığa bildiren, insanlığa vahiy ve hikmeti öğreten, yaşadığı dönemin Resul ve Nebî olan imamıdır.

Bu çerçeveden daha da geriye *kıssa* kelimesine dönecek olursak; Yakup (a.s)'un Kâbe ile bağını kuramayanlar, Kur'an'ın O'nun hakkında anlattıklarına sadece ibret alınacak masallar gözüyle bakacaklar ve *kıssa* kelimesine de *"ataların geçmişe dönük ibretlik masalları"* diyecektir. Nitekim böyle olmuş ve halen de bu anlayış devam etmektedir.

İşin bir başka vahim boyutu da Kur'an'ın ve Kur'an kıssalarının tarihsel bir olgu olarak görülüp, bunların geçmişe ait şeyler olduğunun söylenmesidir. Aslında bu, Kur'an kıssalarına *esatirül evvelin* yani *eskilerin masalları* demenin başka bir yoludur. Şu iyice bilinmelidir ki Kur'an'da geçmişe ait, geçmişte kalması gereken, günümüze taşınamayacak tek bir *harf-i cer* dahi yoktur. Kur'an her dönem ve çağda aktüel değerini asla yitirmeyecek olan bir kitaptır. Bunun da ötesinde insanlık ne kadar ileri giderse gitsin Kur'an daima insanlığın önünde olacaktır.

Kur'an insanlığa hidayet etmesi için gönderilmiştir. Hidayet ise önde olmayı zorunlu kılmaktadır. Dondurulmuş, hayatın dışına itilmiş ve insanlığın gerisinde bırakılmış bir kitap insanlığa hidayet edemez. Her çağ ve dönemde insanlığı kuşatamayacak bir kitap insanlığı içine düştüğü karanlıklardan çıkaramaz. Hidayet etmek en basit anlamıyla "hedefe giden en doğru ve en tehlikesiz yolu bilmek, himayesine aldığının önünden giderek sağ salim hedefine ulaştırmak demektir". Bunu yapabilmenin tek bir yolu; çıkılan menzili, şu an bulunulan noktayı ve varılacak yeri bilmektir.

---

161 Bkz. "Bir zamanlar Rabbi, İbrahim'i bir takım sözlerle (emirlerle) imtihan etmiş, o da tam başarı göstermişti. Rabbi ona: "Ben seni insanlara imam (önder) yapacağım!" dedi. O "Soyumdan da olsun!" deyince, "(Olur, ama) yanlış yapanlar, sözümün kapsamına girmez." Bakara 2/124

Bunlardan birini dahi bilemeyen, asla hidayet edemez! Tam tersi himayesine aldıklarını bilinmez tehlikelere götürür. Hatta menzile varılsa bile orasının gelinmek istenilen yer olduğu dahi bilinemez...

Kur'an'ın kıssa anlatması sadece geçmişe ait haberlerden ibret alınması için değildir. O, hidayet edici olmanın gereği olarak kıssa anlatır. Böylece O'nu takip edenler hem nereden çıkıldığını, nerede olunduğunu ve nereye gidildiğini bilirler hem de bulundukları halin eğriliği ve doğruluğu hakkında durum tespiti yapabilirler.

Bunları yapmak hem geçmişi hem yaşanılan ânı hem de yaşanılacak olanları bilmeyi zorunlu kılar. Bu basit gerçeği aklı olan her canlı idrak edebilir. Sabah evinden çıktıktan sonra hafıza kaybına uğrayan biri ne nerede olduğunu bilebilir ne de akşam nereye döneceğini. İşte Kur'an geçmişi anlatarak yaşadığımız şu anı düzenlemekte ve bu düzenlemeyle döneceğimiz yere nasıl dönmemiz gerektiğini bildirmektedir.

İnsanlık gelişmişlik çizgisinin neresinde olursa olsun Kur'an o çizginin bittiği noktanın da ötesini kuşatmıştır ve daima insanlıktan önde olacaktır. Zamanı ve mekânı kuşatan Yüce Allah, başlangıcından sonuna kadar insanlığın çizgisini kuşatan bir Kur'an göndermiştir. O alemlerin Rabbinden indirilmiştir. O'nun insanlık çizgisinin bir yerinde, aktüel değerini yitirip insanlığın gerisinde kalabileceğini akıldan geçirmek bile Allah'a hakarettir.

Kur'an kıssalarını detaylandırılmamış sayıp yetersiz görerek İsrailiyata başvuran -en başta ulema olarak- herkes özellikle şunu çok iyi bilmelidir! Yüce Allah Yahudilik ve Hıristiyanlık diye bir din göndermemiştir. Bu dinlerin şu an var olması onların İsa ve Musa'ya uymalarının bir sonucu değil, tam tersi uymamalarının bir sonucudur. Farklı din mensuplarının varlığı, Allah'ın indirdiği Tevrat ve İncil'e uymanın değil uymamanın bir sonucudur.[162] Elçilere ve kitaplara uyulmadığı gibi hem kitapları hem elçilerin kıssaları tahrif edilmiş, değiştirilmiş, gizlemiş ve insan sözü karıştırmışlardır.

Bugün elde bulunan Tevrat ve İncil işte bu ihanetlerin sonucu oluşmuştur. Allah'ın vahyinden onlarca mezhep ve iki din (Yahudilik ve Hıristiyanlık) çıkarılmıştır. Her ikisi de doğru yolda değilken, her ikisi de hiçbir şey üzeri değilken sanki bir şeylermiş gibi, sanki onların anlattığı resul ve vahiy kavramları doğruymuş gibi Kur'an'da anlatılan kıssaları güya daha iyi anlayıp detaylandırmak adına onlara başvurmak onların girdiği keler deliğine girmekten başka bir anlam taşımamaktadır. Allah'ın son

---

162 Bkz. Bakara 2/253

vahyi olan Kur'an'ı açıklanması gereken kapalı metinler sayıp yeteri kadar detaylandırılmamış bilgiler olarak görmek de ellerindeki kitapları tahrif edenlerin yaptığını aynen yapmaktan başka bir şey değildir!..

Allah Musa adında bir elçiyi vahiyle beraber yollamıştır. Onlar; Musa'ya uymadıkları gibi O'nun getirdiği vahiyleri de bozmuşlar ama kendilerini resul ve vahyin has temsilcileri olarak göstermişlerdir. İhanetlerini meşrulaştırıp geleceği de istedikleri şekilde yönlendirebilmek için Musa'nın yaşanmışlığını ve vahiylerini, kendilerince uydurmuşlardır. Sonuçta ortaya Tahrif edilmiş bir Tevrat ve kişiliğinden, misyonundan soyutlanarak bambaşka bir karaktere bürünen Musa çıkmıştır.

Yüce Allah kullarına lütfederek Kur'an'ında gerçek Musa'yı bize tanıtmış, Yahudiler tarafından gerçek Musa'ya giydirilmiş elbiseleri bildirmiştir. Bize düşen Kur'an'ın anlattığı Musa ile Yahudilerin anlattığı Musa'yı tasdik etmek olmalıdır.[163]

Bunu yapabilmenin bir tek yolu, Kur'an'ın Musa hakkında uydurulan bu yalanları ortaya çıkaracak kapasitede olduğuna, her türlü detayı verdiğine güvenmektir. Bu güven yoksa zaten ortada bir iman sorunu var demektir.

Kur'an kendinden öncekileri tasdik (Yalanı ortaya çıkarıp tekzip etmek, doğruyu tespit edip onay vermek) eden bir kitaptır. Bir şeyi tasdik etmek ise onun izini sürmekle mümkündür. İz sürmek anlamına gelen kıssa kelimesinin anlamı işte tam da budur. Kur'an'ın kıssa anlatması ise öncekilerin izini sürüp yalanlarla gerçekleri birbirinden ayırmak için izlerini sürmektir. Elbette bu amaç üzerinden gidilse dahi her kıssadan alınacak hisseler de vardır. Ancak Kur'an'ın kıssa anlatmadaki öncelikli amacı kıssadan hisse almak değil öncekileri tasdik etmektir. Çünkü Kur'an kendinden öncekilere karışmış yalanları ortaya çıkarıp tekzip eden, doğruları ortaya çıkarıp onay veren "Musaddık" olan kitaptır.

Enam 6/92

وَهٰذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا ۚ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

Bereketli olan ve kendinden öncekileri tasdik eden bu Kitabı da biz indirdik. İndirdik ki Anakenti ve çevresini uyarasın. Namazlarına özen gösterip Ahirete inananlar, buna da inanırlar.

163 Musa hakkında uydurulan yalanları ortaya çıkarıp tekzip etmek, doğru olanları ortaya koyarak onaylamak.

Buraya kadar kıssalara nasıl bakılması gerektiğinin çerçevesini çizilmeye çalışılmıştır. Böylelikle bir yandan da bu çalışmanın yöntemi ortaya konmuş olmaktadır. Yöntemin ortaya çıkması bir yandan çalışmayı ilkelere bağlı kalmaya zorlarken diğer yandan muhtemel yanlış çıkarımları dışarıdan bakışla tespit etmenin imkanını da vermektedir. Sonuçta bu çalışmada ortaya konulanlar Kur'an'dan anladıklarımızdır. Bundan öte bir değer taşıması düşünülemez. Kaydedilen isabet Rabbimizin lütfundan, yanlış çıkarımlar ise eksikliğimizdendir. Yoksa Allah'ın kitabında eğrilik ve birbirini tutmaz bilgiler asla mevcut değildir.

GAFİL OLMAK

Yusuf kıssasına geçmeden önce kıssanın geçtiği zamandan öncesi ile ilgili birkaç şey söylemek yerinde olacaktır. Yusuf (a.s) ve Yakup (a.s) iki Allah resulüdür. Allah resulleri görevleri ve konumları itibariyle geçmişin mirasını devralan, geleceğe miras devreden kişilerdir. Yani her resulün hem kendinden öncesi hem de kendinden sonrası ile çok sıkı bağları vardır. Hiçbir resul türedi değildir. Hepsi Âdem'den Muhammed (a.s)'e kadar uzanan zincirin halkalarıdır. Hiçbirini bu zincirden koparamaz, hiçbirini diğerinden ayıramayız. Zaten bunun böyle olduğuna iman etmek Kur'an'ın en bilinen emridir.

"Birini diğerinden ayırmadan tüm resullere iman ederiz[164]*"*

Resullerin hepsi Yüce Allah'ın tek dini olan İslam'ı tebliğ etmekle görevlendirilmiştir. Hepsi İslam'ın resulleridir. Resullerden herhangi birinin başka bir din üzere gelmiş olması asla mümkün değildir. Yüce Allah'ın tek dini olan İslam, resulleri birbirine bağlayan bağdır. Onları birbirine bağlayan şeyin Allah'ın dini olan İslam olması, hepsinin kendinden öncesi ve sonrasıyla bağlarının İslam çerçevesinde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Ahkaf 46/9

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَىَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ

De ki "Ben türedi (bidat) resullerden değilim. Bana da size de ne yapılacağını bilmem. Ben sadece bana vahy edilene uyarım. Ben sadece doğruları açıklayan bir uyarıcıyım; o kadar."

Bu onları türedi (geçmişle bağı olmayan yeni) ve bidat (aslına uygun olmayan yeni) olmaktan kurtaran ana ilkedir. Eğer içlerinden bir tanesi

164 2 Bakara 136 ve 285—3 Al'i İmran 84

İslam'dan başka bir şey getirmiş olsaydı, bu muhatapları açısından yeni ve diğerlerinden kopuk olarak anlaşılırdı. Oysa Kur'an, resullerin getirdiklerinin türedi olduğunu ve öncekiler ile bağı olmayan bidatler olduğunu değil, tam tersi hepsinin birbirinin devamı olduğunu anlatır. Mesela En'am suresinde[165] tam 18 Allah elçisinin (İbrahim, İshak, Yakup, Davut, Süleyman, Eyyüp, Yusuf, Musa, Harun, Nuh, Zekeriyya, Yahya, İsa, İlyas, İsmail, Elyasa, Yunus, Lut) adı verildikten sonra şu emredilmiştir

Enam 6/90

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۖ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ

Bunlar, Allah'ın yola gelmiş saydığı kimselerdir; sen de onların yoluna gir. De ki "Ben Kur'ân'ı tebliğe karşılık sizden bir karşılık beklemiyorum. O, herkes için sadece bir öğüt ve doğru bilgidir, o kadar."

Eğer resullerin yolları ayrı ve getirdikleri din farklı olsaydı "sen de onların yoluna uy" denmesinin herhangi bir anlamı kalmazdı.

Yüce Allah'ın insanlığa bildirdiği uğruna yaşanılması gereken değerler hiçbir zaman değişmemiştir. Kur'an'da Âdem'den Muhammed'e kadar anlatılan resul kıssaları bunun en büyük delilidir. Her resul aynı hayat değerlerini, aynı prensiplerle tebliğ etmiştir. Kur'an insanlığa hiç duymadıkları yepyeni şeyler getirmemiştir. Kur'an insanlık tarihi boyunca gönderilen vahiylerin tıpkısının aynısıdır. Kur'an'da bulunan tüm hükümler, sosyal hayat düzeni, ceza ve mükafatlar öncesi olmayan yepyeni şeyler değillerdir. Tüm resullere ne verilmişse Muhammed'e de o verilmiş, tüm zamanlarda neye ne şekilde iman edilmesi emredilmişse, son vahye inananlara da aynı şeyler, aynı şekilde emredilmiştir.

Önceki resuller ile sonraki resul arasındaki en temel ilişki *"tasdik"* ilişkisidir. Yani sonra gelen elçi, kendisine verilen vahiyle, önceki vahye bulaşmış yalanları ortaya çıkarıp tekzip edecek, doğruları ortaya çıkarıp onay verecektir. Resullere verilen vahiylerdeki en küçük farklılık bile tasdik ilişkisinin kurulamamasına neden olacaktır. Çünkü tasdik ancak, önceki ve sonraki vahyin tıpatıp aynı olması durumunda mümkün olabilir. Birini diğerinden ayırmadan iman etmemiz gereken resuller arasında farklılık olması halinde bu, birinin diğerinden ayrılması anlamına gelecektir.

---

165 6 En'am 74 – 90 ayetler arası.

Resullerin birini anlamak ve inanmak hepsini anlamak ve inanmak, birini anlamamak ve inanmamak hepsini anlamamak ve inanmamak anlamına gelecektir. Yüce Allah'ın resulleri bir çoktur ama Yüce Allah'ın vahyi bir tektir. Vahiy ve resuller için bir benzetme yapacak olursak; Resuller bir tespihin taneleri, vahiy ise bu taneleri birbirine bağlayan iptir. Zaten Yüce Allah kendi vahyini sıkı sıkı yapışılması gereken bir ip olarak tanımlamıştır.[166]

Resullük makamı, Yüce Allah'ın belirlediği bir makamdır. Hiçbir resulün bu makamla ilgili bir tasarrufu, bir düzenlemesi, kendine göre bir dizaynı asla olamaz. Resuller Allah'a en bağlı ve sadık insanlardır. Onlar kendilerini elçi kılan Yüce Allah'a kul olmada insanlara en güzel örnektirler. Âdem ve Yunus gibi kendi başlarına bir tasarrufa kalkıştıklarında cezaların en ağırına muhatap olmaktadırlar. Onların resullük makamına seçilmeleri kendi istekleriyle olmamıştır ki bu makamlar onların tasarrufunda olabilsin!..

İşte bu yüzden Muhammed de kendisine kör geldi diye hoşnut olmayınca,[167] almaması gerekirken esir alınca[168] ve daha birçok tasarrufunda Allah tarafından ciddi şekilde uyarılmıştır.

Bu çerçeveden Yakup (a.s) ve Yusuf (a.s) da aynı değerler ve aynı prensiplerle tebliğe memur olmuşlardır. Kur'an'ın, tüm resuller hakkında söylediği her şey onlar içinde geçerlidir. Kur'an'ın Mescidi'l Haram ile ilgili söylediği her şey onlar için de geçerlidir. Nasıl ki Muhammed'i, İbrahim ve hatta daha öncesinden koparak anlamamız mümkün değilse, İbrahim'in torunları Yakup ve Yusuf'u da öncesinde ve sonrasında gelen resullerden koparak anlamamız mümkün değildir.

Yakup ve Yusuf, İbrahim'in devamı olan resullerdir. Yüce Allah İbrahim'i insanlığa imam yapmış, Nuh tufanında kaybolan Kâbe'yi yeniden inşa etme şerefini ona vermiş, insanlığı hacca çağırma vazifesini ona yüklemiş, unutulmuş hac menasiklerini onunla insanlığa tekrar öğretmiştir. Nuh'tan sonra insanlığın mahrum kaldığı emin beldenin sınırları İbrahim ile tekrar insanlığa bağışlanmıştır.

Yüce Allah İbrahim'i insanlara imam kıldığı gibi, duasına karşılık onun soyundan zulmetmeyenleri de imam kılacağının sözünü vermiştir.[169] Nitekim oğulları İshak ve İsmail, Nebî ve Resul seçilerek imam kılınmıştır. Oğul-

166 Ali İmran 3/103

167 Bkz. Abese 80/1-4

168 Bkz. Enfal 8/67

169 Bkz. Bakara 2/124

larından sonra torunu Yakup'ta kesinlikle insanlığa imam kılınmıştır. Bu isimlerin Nebî ve Resul seçilerek imam kılınması demek, atalarında bulunan imamlık vasıflarının tamamının onlarda da bulunuyor olması demektir.

İbrahim'i Kâbe'yi inşa etmesinden dolayı kendinden öncekilerle kıyaslarsak, onlar Kâbe ile alakalı olanlar hariç her yönden İbrahim ile aynı şeylere muhatap olmuşlardır. Ama Allah Onlara, İbrahim'e gösterdiği gibi beytin yerini göstermemiş[170] insanları hacca çağır,[171] "tavaf, kıyam, ruku ve secde edenler için evimi temiz" tut dememiş,[172] onlar evi yeniden inşa etmemiş[173], Kâbe'de İbrahim'den başkasına makam vermemiş,[174] hac menasiklerinin nasıl yerine getirileceğini onlara değil İbrahim'e bildirmiştir.[175]

İbrahim'in bu durumu, o'nu kendisinden önceki resullerden belirgin bir şekilde ayırırken, kendisinden sonraki resuller için de bir elçiden diğer elçiye geçecek olan mirası belirlemektedir. İşte bu durum İbrahim'den sonra gelen Nebî ve Resulleri imam yapmaktadır. Zira, kendisinden sonrakilerin de imam olacağının sözünü veren Yüce Allah, şart olarak İbrahim'i imam yapan şeylerin diğerlerinde de bulunması gerektiği kuralını koymuştur. Yani tavaf, ruku, secde, kıyam, itikaf ve orayı emin belde kabul edip gelen tüm insanlık için evin temiz tutulması, haccın ilan edilmesi, menasiklerin insanlara öğretilmesi, Kâbe'nin ma'mur halde kalması yani harap olmaması için bakımı, İbrahim makamına sahip çıkılması İbrahim'den sonra gelen Nebî ve Resullerin görevi olmak durumundadır ve hatta zorunludur.

Yakup, geldiği zaman itibariyle böyle bir mirasın varisidir. O'nun Resullüğünün bunlardan bağımsız olması düşünülemez. İbrahim ile Yakup arasında sadece bir nesil vardır. Yakup'un; insanlığa kendisinden hemen önce yeniden[176] bağışlanmış, insanlığın toplanma merkezi olan Kâbe'den soyutlanmış bir Resullüğünün olma ihtimali yoktur!..

Bakara 2/132

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

170 Bkz. Hac 22/26

171 Bkz. Hac 22/27

172 Bkz. Hac 22/26

173 Bkz. Bakara 2/127

174 Bkz. Al'i İmran 3/97

175 Bkz. Bakara 2/128

176 Kâbe Nuh tufanında kaybolmuştu.

İbrahim, bu dine uymayı oğullarına vasiyet etmişti. Yakup da öyle yaptı. Dedi ki: "Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti, son nefesinize kadar Allah'a teslim olmuş kişiler olarak yaşayın."

İbrahim bu dini oğullarına vasiyet etmiştir. Bu vasiyetin içine İbrahim'in bizzat kendi elleriyle inşa ettiği Kâbe'nin ve Kâbe ile ilgili görevlerin girmemiş olması asla düşünülemez. Bu vasiyet Yüce Allah'ın gönderdiği dinin her detayıyla, her menasik ve ibadetiyle, her hüküm ve nasihatiyle, namazıyla, haccıyla kısacası her şeyiyle yapılmış bir vasiyettir.

Öyleyse, Yakup ve Yusuf kıssasını onları bu geçmişten koparark anlamak, resul olmalarının olayların gelişiminde hiçbir katkısı yokmuş gibi lanse etmek kabul edilebilir bir şey değildir. İşte çizdiğimiz bu çerçevede onlar kendi çağlarında İbrahim mirasının varisçileridir. Bu onların geçmişle olan bağıdır. Bu geçmiş onların mücadelelerine, tercihlerine, yaptıklarına ve yapmadıklarına yansımak zorundadır. Başlarına gelen her olay Yüce Allah tarafından kontrol edilmiş, olaylara karşı geliştirdikleri tavır ise Yüce Allah tarafından onlara emredilmiştir. Yaşanılan hiçbir şey tesadüfi değildir. Yüce Allah'ın planı/yönlendirmesi dahilindedir.

Kur'an'ın anlattığı Yusuf kıssası bu bakış ile değerlendirildiğinde, kıssanın sadece ibret alınacak bir hikâye olmaktan daha öte; resul olan bir baba, resul olma sürecine giren bir oğul ve bu durumu kendi lehlerine çevirmeye çalışan diğer oğulların kıssası olduğu görülecektir.

Resul olan Yakup nübüvvetin İbrahim soyunda olduğunu,[177] kendisinin resul olmasının bunun bir sonucu olduğunu ve kendisinden sonra gelecek olan resulün evlatları arasından çıkacağını elbette bilmektedir. O Yüce Allah ile dedesi İbrahim arasında geçen tüm olayları da bilmektedir. Kendisinden sonra Resullüğün seyrinin nasıl olacağını da bilmektedir. O'nun bilmediği ve Allah bildirmez ise bilemeyeceği şey; kendisinden sonra gelecek resulün şimdi var olan evlatlarından biri mi yoksa onların oğulları arasından biri mi veyahut daha sonraki nesiller arasından biri mi olacağıdır.

Yakup'un Yusuf dahil kız, erkek tüm çocukları da Yakup'un bildiği bu şeyleri pekâlâ bilmektedir. Onlar İbrahim'den sonraki üçüncü nesildir. Yakup'un son resul olmadığı, ondan sonra gelecek olan resullerin kendilerinden biri ya da kendi soylarından biri olması gerektiği bilinmektedirler. Yusuf kıssasının işte böyle bir arka planı vardır.

---

177 Bkz. Nisa 4/54

Muhammed (a.s)'in son elçi olması bu arka planı anlamayı bizim için zorlaştırmış olabilir. Çünkü Kur'an Muhammed'den sonra bir elçinin gelmeyeceğini bildirmiştir. Fakat Yakup kendi zamanında kendisinin son elçi olmadığını bildiği gibi, kendisinden sonraki elçi ile alakalı olarak mutlaka bilgilendirilmiş o da insanları bilgilendirmiş olmalıdır! Yakup için kendisinden sonra, oğulları arasından birinin resul olacağı bilgisi sürpriz bir bilgi değildir. Bu, zaten olması gerekendir. Sonra gelecek resul bilgisi her zaman önceden verilmiş, insanlık bundan haberdar edilmiştir. Mesela, Muhammed (a.s)'in geleceği İsa tarafından daha o doğmadan yüzyıllar önce bildirilmiştir.[178] İsa'nın geleceği de o doğmadan yıllar önce insanlığa bildirilmiştir.[179] Ha keza Yahya,[180] İshak ve Yakup'un da Resullükleri daha onlar doğmadan hatta ana rahmine düşmeden önce bildirilmiştir.[181] Yani insanlık Muhammed (a.s)'e kadar daima bir resulden sonra, gelecek bir başka resul beklentisi içerisinde olmuştur.

Yakup'un kendisinden sonra bir resul geleceğini bilmiyor olmasının imkânı yoktur. Biraz önce belirttiğimiz gibi o sadece bir resulün geleceğini değil, o resul hakkında daha birçok şeyi biliyor olmalıdır. Resullerle ilgili bu ilkeler göz ardı edilerek Yusuf kıssasını doğru anlamak mümkün değildir. Nitekim tüm tefsirler Yusuf kıssasının arka planındaki bu ilkeleri göz ardı ettikleri için, kıssa iki resul kıssası olmaktan çıkmış, ihtiyar bir baba ve onun dillere destan güzelliğe sahip, yakışıklı oğlunun maceraları haline dönüşmüştür.

Yusuf kıssası önceki resul ile sonraki resul arasındaki arka planda yatan ve asla göz ardı edilmemesi gereken bu ilkeler temelinde anlaşılmalıdır. Bu zoraki açıklamalardan sonra Yusuf kıssasını incelemeye başlayabiliriz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Er Rahman, Er Rahim Allah adıyla

Yusuf 12/1-3

الر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ

(1) ELİF! LAM! RA! İşte El Mübin (açık ve açıklayıcı) o kitabın ayetleri.

178 Bkz. Saff 61/6

179 Bkz. Meryem 19/16-33

180 Bkz Meryem 19/1-15

181 Bkz. Hud 11/71 – Meryem 19/49

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

(2) Onu Arapça bir Kur'an olarak biz indirdik. Belki siz aklınızı kullanırsınız

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

(3) Sana vahy ettiğimiz bu Kur'an'da kıssaların en güzelini sana biz anlatıyoruz. Oysa sen bundan önce elbette (kıssanın böyle olduğuna dair) gafillerden biriydin.

Bu ayetlerde geçen El Kitap ve El Kur'an kelimeleri çok detaylı bir çalışmanın konusudur. En Yeşa Allah (Eğer Allah dilerse) bu çalışma başka bir platformda yapılacaktır. Yusuf suresinin ilk ayetleri ile ilgili üçüncü ayette geçen وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ *"oysa sen bundan önce elbette gafillerden biriydin"* cümlesi üzerinde biraz durmamızda fayda vardır. Çünkü bu kelime mealler tarafından genelde *"sen bu kıssadan tamamen habersizdin"* şeklinde çevrilmiş ve Muhammed (a.s)'in Kur'an inmezden önce Yusuf'u hiç bilmediği onunla ilgili herhangi bir kıssa duymadığı sonucuna gidilmiştir.

Fakat Muhammed (a.s)'in Kur'an inmezden önce Yusuf kıssasını hiç duymamış ve hiç bilmiyor olması realiteye ters düşmektedir. Zaten ayette geçen لَمِنَ الْغَافِلِينَ *le minel gafilin "sen gafillerden biriydin"* cümlesinde geçen "gafil" kelimesi bir şeyden tamamen habersiz olmayı değil, bir şeyin görünen yüzünden haberdar olmayı ama içeriğinden haberdar olmamayı ifade etmektedir. Üstelik kelime *"sen gafildin"* şeklinde değil *"sen gafillerden biriydin"* şeklinde çoğul olarak gelmektedir. Bu durumda Yusuf kıssasından habersiz olan sadece Muhammed (a.s) olmamakta, onunla beraber bir hayli insanın da haberdar olmaması gerekmektedir.

Şurası bir gerçektir; Yusuf kıssası ilk defa Kur'an'da anlatılmış bir kıssa değildir. Bu kıssa Kur'an'dan yüzlerce yıl önce indirilmiş Tevrat'ta da geçmektedir. Tevrat'a inandığını söyleyen Yahudi ve Hıristiyanlar çok eski zamanlardan beri Arabistan coğrafyasında yaşamaktadırlar. Hatta onların Arabistan yarımadasındaki varlıkları sanılandan çok daha fazladır. Bunun yanında hem Muhammed (a.s)'in yaşadığı Mekke'de yaşayanlar hem de dedesi Abdulmuttalib'in annesinin yaşadığı Yesrib şehrinin Arap sakinleri öteden beri Yahudiler ile içli dışlı olmuş ve hatta evlilikler bile yapılmıştır. Mesela, ünlü Sahabi Mus'ab b. Umeyr'in annesi bir grek

(Rum)'tir.[182] Yine Annemiz Hz. Hatice (r.a.)'in amcası Varaka b. Nevfel Muhammed (a.s)'in doğduğu yıllarda Hıristiyan olmuş ve bu din üzerine ömrünü tamamlamıştır. Hatta sadece Varaka'nın kendisi değil kız kardeşi de Hıristiyan olmuştur. Bu kadın İncil ve Tevrat okuyan ender kadınlardan biridir.[183] Mekke'de Hıristiyan olmuş Kureyş'liler sadece bunlarla sınırlı değildir. Osman b. Huveyris, Abdullah İbn Cahş, Zeyneb b. Cahş, Abdullah b. Cuda gibi çok bilinen isimlerde Hıristiyan olmuşlardır.

İslam'ın ortaya çıkmasına yakın, Yahudilerin Arabistan'ın her tarafına yayılmış olduğunu görürüz. Bunlar birbirine tutkun, gerek bireysel gerekse küçük topluluklar halinde, Akabe körfezindeki Eyle limanı'ndan Yemen ve Uman'ın en ücra köşelerine, Medine'den Bahreyn'e kadar uzanan bölgelere yayılmışlardı. Bunlara Makna'da, Va'di'l Kura'da, Teyma'da, Fedek'de, Ta'if'de kısacası bütün şehirlerde olduğu kadar fuar ve kervanlarda rastlamak mümkündür.[184]

Kur'an'ın 106. suresi Kureyş suresidir. Bu sure Mekkelilerin yaz ve kış olmak üzere ticari seferler yaptıklarından haber vermektedir. Bu seferlerin son duraklarına bakıldığında gidilen yerlerin Yahudi ve Hıristiyanların hakimiyetindeki bölgeler olduğu görülecektir. Arabistan'da kurulan ticari fuarlara her zaman Yahudi ve Hıristiyan tüccarlar da rağbet etmiştir.

Muhammed (a.s) ve Mekkeliler öteden beri ehli kitap ile ilişki içeresinde olmuşlardır. Dini bir etkilenme olmasa bile, onların Yahudi ve Hıristiyanların inancından haberdar olmamış olması, Tevrat ve İncil'de kıssaları uzun uzun anlatılan resulleri en azından duymamış olmaları mümkün gözükmemektedir. İşte bu durum o günkü Mekkelilerin ince detayları olmasa bile Yusuf'tan da haberdar olmaları gerektiği sonucuna götürmektedir.

Hepsinden öte Kur'an daha ilk ayetlerinde İsrail oğullarına, Musa'ya, Harun'a ve Yahudilerin ve Hıristiyanların iman ettiklerini iddia ettikleri daha bir çok resulün kıssalarını anlatmaktadır. Ta-Ha, Kasas, Ala, Fecr, Araf, Şuara, Zümer, Zuhruf, Kamer, Duhan, Ahkaf, Casiye, Meryem ve daha birçok sure yoğun bir şekilde o resulleri konu etmektedir.

Tüm bu sebepleri bir araya getirdiğimizde Yusuf suresinde geçen لَمِنَ الْغَافِلِينَ (le minel gafilin) cümlesinin "sen bundan habersizdin" şeklinde anlaşılmayacağı ortaya çıkmaktadır. Ayette çoğul olarak gelen الْغَافِلِين *el ğafilîn* kelimesi غ ف ل (ğ+f+l)kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 35 kelime bulunmaktadır. İhmal etmek, gafil olmak, sak-

182 M. Hamidullah, İslam Peygamberi s.43.prğ.57

183 M. Hamidullah, İslam Peygamberi s.67.prğ.119

184 M. Hamidullah, İslam Peygamberi s.460.prğ.914

lamak, gizlemek, hedefini şaşırtmak, boşa çıkarmak, oyalamak anlamlarında fiil olan kelimelerin türediği bu kökten isim olarak; Bir şeye dikkat etmeyen gafil, habersiz, isimsiz, tarihsiz, anonim, ansızın, birdenbire gibi isim kelimeler türemiştir.[185]

Biraz önce bu kelimenin bir şeyi hiç bilmemeyi, tamamen habersiz olmayı değil, bilmekle beraber içeriğinden haberdar olmamayı ifade ettiğini belirtmiştik. Mesela, bu kelime bir çok yerde وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ *"Allah yaptığınız şeylerin içeriğinden gafil değildir"*[186] şeklinde Allah'a atfen gelmiştir. Bu cümle Yüce Allah'ın sadece kullarının yaptıklarını değil, aynı zamanda amallerinin içeriğinin de ne olduğunu bildirmektedir. Yine kelime Araf suresinin 146.ayetinde, ayetlerin içeriğinden haberdar olmamayla alakalı gelmiştir.

Araf 7/146

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ

Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerimden uzaklaştıracağım. (Onlar) her âyeti görseler de ona iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Ama sapıklık yolunu görseler onu (hemen) yol edinirler. Bu, onların, âyetlerimizi yalanlamaları ve onlardan hep gafil olmaları sebebiyledir. (DİB meali)

Bu ayetin sonu ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ *"bu, onların ayetlerimizi yalanlamaları ve onlardan hep gafil olmaları sebebiyledir"* şeklinde bitmektedir. Kişilerin tamamen habersiz oldukları, hiç bilmedikleri ayetleri yalanlamaları mümkün değildir. Ayetleri yalanlama sebepleri ayetlerin içeriğinden haberdar olmamalarıdır. Yani bu ayetin bahsettiği gafil kişiler, ayetleri hiç duymamış, hiç bilmiyor değillerdir. Onların bilmediği ayetlerin içeriğidir.

Bu kelime Kur'an'da geçtiği yerlerde hep bir şeyden habersiz olmayı değil, o şeyin içeriğinden habersiz olmayı vurgulamaktadır. İşte bu yüzden anlamaya çalıştığımız Yusuf suresinin 3.ayeti Muhammed (a.s) ve en azından vahyin ilk muhataplarının Yusuf kıssasından habersiz olduklarını, hiç

185 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı ĞFL md.s.1685

186 Bakara 2/74, 85, 144, 149 – Ali İmran 3/149 – En'am 6/132

bilmediklerini değil, Yusuf'u bilmekle birlikte onun kıssasının Kur'an'da anlatıldığı şekliyle olduğunu bilmediklerini göstermektedir.

Fakat durum böyle olmasına rağmen Kur'an mealleri ve tefsirlerindeki Yusuf kıssası ile Tevrat'taki Yusuf kıssası karşılaştırmalı okunduğunda iki kıssanın çok büyük oranda birbirine benzediği ve hatta Tevrat'ta anlatılan kıssanın daha tutarlı olduğu rahatlıkla görülecektir. Bunun sebebi Kur'an'ın anlattığı Yusuf ile Tevrat'ın anlattığı Yusuf'un büyük oranda birbirlerine benzemesinden değildir. Bu benzerlik meal ve tefsir müelliflerinin Kur'an'ın anlattığı Yusuf kıssasını Tevrat'taki kıssaya benzetmek ve hatta aynısı haline getirmek için Yüce Allah'ın kelimelerine ilkesizce manalar yüklemelerinin sonucudur. Tefsir ve meal müellifleri peşinen Yahudilerin tahrif ettiği Tevrat'ta anlatılan Yusuf kıssasının, Kur'an'da anlatılan kıssa ile aynı olduğuna hükmetmiş, Tevrat'ta anlatılan detaylı Yusuf kıssasını asıl kabul ederek Kur'an'ın kıssasını da ona benzetmeye çalışmışlardır. Kıssa ilerledikçe bu benzetme çabalarının boyutlarının insanı dehşete düşüren seviyelerde olduğu daha iyi görülecektir.

Yusuf 12/3

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

Sana vahy ettiğimiz bu Kur'an'da kıssaların en güzelini sana biz anlatıyoruz. Oysa sen bundan önce elbette (kıssanın böyle olduğuna dair) gafillerden biriydin.

NOT: Çalışmanın düzeni ile ilgili bir durumu ifade etmek gerekmektedir. Bölüm başlarında incelemeye başlayacağımız ayeti çok bilinen bir meal üzerinden vereceğiz. Çoğunlukla bu meal Diyanet İşleri Başkanlığı meali olacaktır. Daha sonrasında ayetteki kelimelerle ilgili yaptığımız çalışma neticesinde daha doğru ve isabetli olduğunu öngördüğümüz ayet meallerini bölüm sonlarında vereceğiz.

YUSUF

Yusuf 12/4

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ

Hani Yûsuf, babasına "Babacığım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı" demişti (DİB meali).

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ "Hani Yusuf babasına demişti ki:"

Yüce Allah Kur'an'da 24 resulün ismini vererek kıssalarını anlatmıştır. Tefsir ve dilbilimcilerin neredeyse tamamı bu isimlerden sadece Nuh, Hud, Salih ve Muhammed isminin Arapça, diğerlerinin ise İbranice olduğuna hükmetmişlerdir. Bildiğimiz kadarıyla Kur'an'da geçen resul ve bazı yer isimlerinin etimolojik kökeni ile ilgili herhangi bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışmanın yapılmamasının ana sebebi, resul isimlerinin ya İbranice ya da Arapça olduğuna dair peşin kabullerdir. Bu peşin kabuller resullerin isimlerinin etimolojik kökenleri hakkında yapılacak bir çalışmayı önemsiz bir çalışma konumuna düşürmüştür.

Tefsir ulemasının bir kısmı Yusuf isminin kökeni ile ilgili İbranice olmadığına dair birtakım görüşler belirtse de karşı itirazların çok büyük bir kitle tarafından dillendirilmesinden dolayı geri adım atarak, bu ismin de İbranice olduğu sonucunu kabul etmişlerdir.

> *Genel olarak "Yusuf" kelimesinin "sin" harfi ötreli okunmuştur. Ancak Talha b. Musarrif bu kelimeyi hemzeli ve "sin" harfini esreli olarak "Yu'sif" şeklinde okumuştur. Ebu Zeyd hemzeli hemzeli ve "sin" harfi üstün olarak "Yu'sef" diye bir okuyuşu da nakletmektedir. Bu ismin munsarıf olmayışı, Arapça olmadığından dolayıdır. Bunun Arapça olduğu da söylenmiştir. Ebu'l Hasan el-Akta'a -hakim birisi*

idi – kendisi de şöyle demişti: Sözlükte "esef" üzüntü demektir. "Esif" ise köle demektir. Bu iki özellik de Yusuf'da vardı. Bundan dolayı ona Yusuf denmiştir.[187]

"Keşşaf sahibi şöyle demiştir: "Doğrusu "Yusuf" kelimesi, İbranice bir isimdir. Çünkü eğer o Arapça bir isim olsaydı, marife oluşunun dışında bir sebep bulunmadığı için munsarıf olurdu." Bazıları bu kelimeyi, sin'in kesresi ile, Yusif; bazıları da sin'in fethasıyla Yusef şeklinde okumuşlardı.[188]

Kur'an'da geçen isimlerin etimolojik kökenleri ile ilgili bu tür söylemlerin hepsi herhangi bir çalışmanın sonucunda elde edilmiş bilgiler değil, sadece peşin kabullerdir. Kur'an'da geçen isimlerin etimolojik kökenleri ile ilgili yapılacak bir çalışmanın diller, dillerin oluşumu, harfler, yazının ortaya çıkışı, önceki vahiylerin yazılıp kayıt altına alınması gibi konuları da kapsaması gerekmektedir. Bu çalışma yapılmadan Kur'an'da geçen isimlerin şu veya bu dilde olduğunu söylemek hiçbir delil değeri taşımayacağı gibi meseleyi daha karmaşık hale getirmekten başka bir işe yaramayacaktır.

Allah resullerinin hangi dillerde konuştuğu, Yüce Allah'tan aldığı vahiyleri hangi dil üzerine aldığı, vahiyler yazıya geçirildiyse hangi dilde yazıldığı gibi sorular henüz hiç sorulmamış sorular olarak ortada durmaktadır. Böyle bir çalışmanın bugüne kadar yapılamamasının ana sebebi, İslam ulemasının bu konularda hep peşin yargılarla ve kesinlikle İsrailiyat üzerinden gelen bilgilerle hareket etmesinden dolayıdır. Aynı peşin kabuller Yusuf ismi etrafında da oluşmuş ve İsrailiyat dışında herhangi bir delil olmadan bu ismin İbranice bir isim olduğu kabul edilmiştir.

Oysa bir ismin hangi dile ait olduğunu söylemek, aynı zamanda o ismi taşıyanların hangi dilde konuştuklarını da söylemek demektir. Yani Yusuf isminin İbranice bir kelime olduğuna hükmetmek, Yusuf, Yakup, İshak, İbrahim ve hatta İsmail'in de İbranice konuştukları anlamına gelecektir. Bu sonuç İbrahim'den sonra gelen tüm elçilerin İbranice konuştuklarını, Yüce Allah'tan aldıkları vahiylerin de İbranice olduğu çıkarımını beraberinde getirecektir. Biraz önce tefsir ulemasının Nuh, Hud, Salih ve Muhammed isimleri dışında kalan tüm isimlerin İbranice olduğuna hükmettiklerini belirtmiştik. Yahudi kaynaklarında Hud ve Salih isimleri zaten hiç geçmemektedir. Yani onlara göre bu isimlerle gelen Allah resulleri

187 Kurtubi, El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.187

188 F. Er-Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.159

yoktur. Aynı şekilde Muhammed ismi de geçmemektedir. Yahudiler zaten onu da resul olarak kabul etmemektedirler. Çünkü tahrif ettikleri Tevrat'a göre İsmail soyundan bir Allah resulünün gelmesi asla mümkün değildir.[189]

İslam ulemasının Kur'an'da geçen isimlerle ilgili bu peşin kabulleri tuhaf bir şekilde Yahudilerin İbranice hakkında söyledikleri "kutsal dil" (Laşon Akodeş) inanışını da desteklemektedir.

> *Başlangıçta dünyadaki bütün insanlar aynı dili konuşur, aynı sözleri kullanırlardı. Doğuya göçerlerken Şinar bölgesinde bir ova bulup oraya yerleştiler.*
>
> *Birbirlerine, "Gelin, tuğla yapıp iyice pişirelim" dediler. Taş yerine tuğla, harç yerine zift kullandılar. Sonra, "Kendimize bir kent kuralım" dediler, "Göklere erişecek bir kule dikip ün salalım. Böylece yeryüzüne dağılmayız."*
>
> *RAB insanların yaptığı kentle kuleyi görmek için aşağıya indi. "Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yapmaya başladıklarına göre, düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar" dedi, "Gelin, aşağı inip dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar." Böylece RAB onları yeryüzüne dağıtarak kentin yapımını durdurdu. Bu nedenle kente Babil adı verildi. Çünkü RAB bütün insanların dilini orada karıştırmış ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıtmıştı.*[190]
>
> *Eski Ahit'in bu pasajlarını tefsir eden Yahudi din bilginleri şunları söylemişlerdir.*
>
> *Bu bölümde anlatılacak olaylar dünyanın yaratılışının 1996.yılında, Tufan'dan 340 yıl sonra meydana gelmektedir. Noah ve çocukları halen hayatta, Tanrı'yı keşfetmiş olan Avraam ise 48 yaşındadır. Dünyada bulunan tüm milletler bugünün Irak (Babil) topraklarında yoğunlaşmış ve her kes tek bir dili; "Laşon Akodeş – Kutsal Dil" olan İbranice'yi konuşmaktadır (Raşi) – ki bu dünyanın yaratılışında kullanılan dildir (Mizrahi).*[191]

Yahudilerin bu kutsal dil teorisi en fazla desteği birçok resulün isminin İbranice olduğunu söyleyen İslam ulemasından! almaktadır. İslam Ulemasının tarih anlayışının birebir Yahudileri takip etmek üzerine te-

189 Eski Ahit, Yaratılış 17/1-27

190 Eski Ahit, Yaratılış 11/1-9

191 Gözlem Yayınevi, Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA ve Aftara 1.Kitap Bereşit s.71

mellendiğini ve özellikle Muhammed (a.s)'den önce gelen resullerin kıssaları ile ilgili İsrailiyatı herşeyin üstünde tuttuklarını daha önce belirtmiştik. Bu anlayış sadece olayların ortaya konuluş biçimi ile alakalı olmamış aynı zamanda kıssalarda geçen resullerin, kişilerin, şehirlerin, yolculuklar sırasında izlenilen rotaların, kutsal mekanların isimleri hakkında da kendisini göstermiştir. Günümüzde dahi özelde Yahudilik genelde ehli kitap hakkında araştırma yapan çağdaş ilahiyatçılar hep İsrailiyatın İbranice üzerinden geliştirdiği literatürü geçerli saymaktadırlar. Oysa bizzat ehli kitap alimlerinin kendileri "kutsal dil" söyleminin aksine görüş belirtmekte, İbranilerin ve İbranicenin sanıldığı gibi insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanmadığını, bir dil olarak kullanılmaya başlanmasının çok daha yakın dönemlerde olduğunu ifade etmektedirler.

> *İBRANİLER: İbrahim soyundan gelenler, İsrailliler için kullanılan bir isimdir. İbranicede "İvri"dir; "i" ekinin eklenmesiyle oluşturulmuş bir sıfattır. Bu ekin eklenmiş haliyle sözcük "eber"dir. Ever, Sam soyundan gelen birkaç halkın atasıdır (Yaratılış 10:24-25; 11:14-15). Ancak İbrani isminin Ever'e dayanmış olması zayıf bir olasılıktır, çünkü Ever soyundan gelen diğer halklar için kullanılmamıştır. Örneğin Aramiler için İbrani ismi kullanılmamaktadır.*
>
> *Başka bir açıklama da sözün kökü olan eber'in, "üzerinden geçmiş olan" anlamı taşıyan bir biçime sahip olmasıdır. Septuaginta'da Yaratılış 14:13'te "İbrani Avram"; üzerinden geçen Avram şeklinde grekçeye çevrilmiştir, hahamların kullanışına göre bu kullanım, İbranilerin Kızıldeniz'i (Kamış Denizi) geçmesinden türemiştir.*[192]

Görüldüğü gibi bizzat ehli kitap alimleri bile İbranilerin, dolayısıyla İbranicenin o kadar da eski olamayacağını söylemektedirler. Bunun yanında birçok tarihi bilgi İbranicenin gelişiminin Musa'dan çok daha sonraki dönemlerde olduğunu belirtmektedir.

Geleneksel din tarihçileri İsrail oğullarının kıssalarını anlatırken, onların Mısır'ın yönetimini elinde bulunduran Mısırlı Kıptilerin köleleri olduklarını ve onlar için şehirler tapınaklar inşa ettiklerinden bahsederler. Yani bu anlatıma göre İbraniler dilleri başka olan Kıptilerin köleleridir. Bu anlatım o gün İbranilerin İbranice, Kıptilerin ise Kıptice konuştukları sonucuna çıkmaktadır. İşte bu yaklaşım biçimi çözülmesi gereken çok önemli bir problemi beraberinde getirmektedir.

---

192 Pastör Dr. Behnan Konutgan, Pastör Levent Kınran, Pastör İhsan Özbek, Dr. Mine Yıldırım; Kutsal Kitap Sözlüğü İbrani md.s.295

Yüce Allah tüm resullerin kavimlerinin konuştukları dil üzerine gönderildiklerini açıkça belirtmektedir.

İbrahim 14/4

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın. Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir (DİB meali).

Şu hâlde Musa hangi dille gönderilmiştir. Kıptice mi, İbranice mi? Mısır'da İsrailoğullarının başka, Mısırlıların başka bir dil konuştuğu kabul edildiğinde Musa hangi dil ile gönderilirse gönderilsin sonuç karmaşa olacaktır. Çünkü Yüce Allah Tuva vadisinde Musa'yı resul olarak görevlendirildiğinde ona şu açık emri vermiştir.

Naziat 79/15-19

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ

(15) (Ey Muhammed!) Mûsâ'nın haberi sana geldi mi?

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى

(16) Hani, Rabbi ona mukaddes Tuvâ vadisinde şöyle seslenmişti:

اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ

(17) "Haydi Firavun'a git! Çünkü o azmıştır."

فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَىٰ أَنْ تَزَكَّىٰ

(18) Ona de ki: İster misin (küfür ve isyanından) temizlenesin?

وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ

(19) (Bir Elçi olarak) Rabbine (Sahibine) giden yolu sana göstereyim ki, (aşırı davranışlardan) çekinesin" (DİB meali)

İşte bu şekilde Yüce Allah tarafından Firavuna gönderilen Musa'nın elinde Yüce Allah'tan aldığı vahiyler bulunmaktadır. Fakat bu vahiyler Fi-

ravunun konuştuğu dil olan Kıptice mi, yoksa tarihçiler ve tefsircilerin İsrail oğullarının konuştuğu dil olduğunu söyledikleri İbranice midir? Bu durum her hâlükarda Musa için problem yaratacaktır. Çünkü vahye muhatap olanların vahyin diline itiraz edebilecekleri Arapça üzerinden şu şekilde belirtilmiştir.

Fussilet 41/44

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ

Eğer biz onu başka dilde bir Kur'an yapsaydık onlar mutlaka, "Onun âyetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Başka dilde bir kitap ve Arap bir peygamber öyle mi?" derlerdi. De ki: "O, inananlar için bir hidayet ve şifâdır. İnanmayanların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara kapalı ve anlaşılmaz gelir. (Sanki) onlara uzak bir yerden sesleniliyor (da anlamıyorlar)."

İşte bu durumda eğer Musa'ya verilen vahiyler Kıptice olsaydı İbranice konuşan İsrail oğulları, yok eğer vahiyler İsrailoğullarının konuştuğu dil olduğu söylenen İbranice olsaydı Firavun ve kavmi tıpkı yukarıdaki gibi itiraz edeceklerdi. Oysa Kur'an'da anlatılan Musa kıssalarına bakıldığında ne İsrail oğullarının ne de Firavun ve kavminin dil açısından vahiylere herhangi bir itirazının olmadığı görülecektir.

Sadece bu bile İslam ulemasının Kur'an'da geçen isimlerin kökeninin İbranice olduğuna dair geliştirdikleri söylemlerinin ne kadar köksüz ve peşin kabullerle olduğunu göstermeye yeterlidir.

Şüphesiz Kur'an'da geçen isimler, yazının oluşumu, dillerin ortaya çıkışı, vahiylerin dili gibi konular hakkında Kur'an'dan çıkarımlarda bulunmak ve reddedilmesi imkânsız bilgilere ulaşmak mümkündür. Böyle bir çalışmanın bugüne kadar hiç yapılmamış olması ise çok büyük bir kayıptır. Kayıptır çünkü; diller tarihi, yazının oluşumu, resullerin kıssaları üzerinden oluşturulmuş tarih anlayışı tamamen İsrailiyat kaynaklıdır. Bu bilgilerin İsrailiyat kaynaklı olması tarih anlayışımızın da İsrailiyat üzerinden şekillenmesine yol açmıştır.

Kur'an'da geçen resullerin isimlerinin etimolojik kökenleri ile ilgili bir çalışmayı buraya almamızın imkânı yoktur. Fakat buraya kadar an-

lattıklarımızdan şunu söyleyebiliriz. Yusuf ve diğer resullerin isimlerinin İbranice olduğunu söylemek peşin kabulden başka bir şey değildir ve bu kabullerin İsrailiyattan başka bir dayanağı da yoktur. Konumuzla alakalı olarak Yusuf isminin kökeninin de İbranice olamayacağı gün gibi aşikardır. Fakat bir şeyin ne olmadığını söylemek beraberinde ne olduğunu söyleme sorumluluğunu da getirmektedir. En Yeşa Allah (Allah dilerse) bu sorumluluğu başka bir çalışmaya bırakarak asıl konumuz olan Yusuf kıssasını incelemeye devam edeceğiz.

GÜNEŞ ve AY

Ayette geçen الشَّمْسَ *eşşems* kelimesi toplamda Kur'an'da 33 defa geçmektedir. Kelime sadece İnsan suresinin 13. ayetinde nekira olarak yani başında ال takısı olmadan شَمْسًا *şemsen* şeklinde geçmekte, geri kalan tüm kullanımları marife olarak الشَّمْسُ *eşşemsu* şeklinde geçmektedir.

الْقَمَرَ *El Kamer* kelimesi ise tüm Kur'an'da 27 defa geçmektedir. Bu kelime de sadece bir defa Furkan 61. ayette başında ال takısı olmadan nekira olarak قَمَرًا *kameren* şeklinde geçmektedir. Geri kalan tüm kullanımları marife olarak الْقَمَرَ *el kamere* şeklinde geçmektedir. Bu çalışmayı yaparken başvurduğumuz tüm tefsir ve mealler bir tek istisnası dahi olmadan bu iki kelimeye geçtiği her yerde hep güneş ve ay anlamı vermişlerdir. Fakat her iki kelimenin de Kur'an'daki kullanımlarına bakıldığında ortaya çok farklı bir durum çıkmaktadır.

Hatırlanacağı üzere Yusuf suresindeki ayete şu mana verilmişti.

Yusuf 12/4

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ

Hani Yûsuf, babasına "Babacığım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı" demişti (DİB meali).

Bu mealde ayetin sonundaki ikinci defa gelen رَأَيْتُهُمْ *reaytuhum "onları gördüm"* kelimesindeki هُمْ *hum* (onlar) zamiri *onbir gezegen, güneş ve ayı* göstermektedir. Zamiri müzekker (eril) bir zamirdir.

Fussilet 41/37

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِى خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

Gece, gündüz, güneş ve ay Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin (DİB meali).

Fakat bu ayette *"güneşe ve aya secde etmeyin, onları yaratan Allah'a secde edin"* cümlesinde geçen خَلَقَهُنَّ *halakahunne "onları yarattı"* kelimesinde güneş ve aya atfen gelen هُنَّ *hunne* zamiri müennes (dişil) bir zamirdir. Aynı gök cisimlerinin bir yerde müennes (dişil) bir yerde müzekker (eril) zamirle nitelenmesi kelimelerinin anlamının her yerde aynı anlama gelemeyeceği ihtimalinin bulunduğunu göstermektedir. Bu şekildeki farklı kullanımlar sadece örneğini verdiğimiz bu iki ayetle de sınırlı değildir.

Özellikle الشَّمْسَ *eşşems* kelimesine Kur'an'ın bir çok yerinde genelde müennes (dişil) zamirler ve fiiller atfedilmiştir. Mesela;

Şems 91/1-2

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا

(1) Güneşe ve onun aydınlığına andolsun,

وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا

(2) Onu izlediğinde Ay'a andolsun (DİB meali).

Bu iki ayette geçen هَا *ha* zamiri güneşi gösteren müennes (dişil) bir zamirdir. Bunun dışında Bakara 2/258 – Kehf 18/86, 90 – Ta-Ha 20/130 – Yasin 36/38, 40 – Fussilet 41/37 ayetlerinde de الشَّمْسَ *eşşems* kelimesini gösteren zamirler hep müennes gelmektedir. Aynı şekilde birçok ayette الشَّمْسَ *eşşems*) kelimesine atfen gelen fiiller de müennes (dişil) geçmektedir. Mesela:

Enam 6/78

فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَٰذَا رَبِّي هَٰذَا أَكْبَرُ ۖ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ

Güneşi doğarken görünce de "İşte benim Rabbim! Bu daha büyük" dedi. O da batınca (kavmine dönüp), "Ey kavmim! Ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım" dedi (DİB meali)

Bu ayette geçen أَفَلَتْ *efelet / batınca* fiil ve بَازِغَةً *beriat / doğarken* ismi fail[193] olan kelimeler الشَّمْسَ *eşşems* kelimesine atfen müennes olarak gel-

[193] DİB meali ayette geçen بَازِغَةً kelimesini fiil olarak "doğarken" şeklinde çevirmiş-

miştir. Kehf 18/17, 86, 90 – Tekvir 84/1 ayetlerinde de الشَّمْسَ *eşşems* kelimesine atfen gelen fiiller müennes olarak geçmektedir.

Fakat bu ayete dikkat edilirse الشَّمْسَ *eşşems* kelimesine atfen gelen fiiller müennes (dişil) olmasına rağmen kullanılan işaret zamiri هٰذَا *haza* şeklinde müzekker (eril) olarak gelmiştir. Bir başka yerde ise çok daha farklı bir durum ortaya çıkmaktadır.

Yasin 36/38

وَالشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ۚ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

Güneş yerleştirildiği yörüngesinde akıp gider. İşte bu, daima üstün ve bilgili olan Allah'ın koyduğu ölçüdür.

Yasin suresinin bu ayetinde الشَّمْسَ *eşşems* kelimesine atfen gelen تَجْرِى *yecrî* fiili müennes geçmişken, hemen iki ayet sonra ise,

Yasin 36/40

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِى لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

Ne güneş aya yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzmektedir (DİB meali)[194]

الشَّمْسَ *Eşşems* kelimesine atfen gelen يَنْبَغِى *yenbaî* fiili müennes, تُدْرِكَ *yudrike* fiili ise müzekkerdir. Yani bu meallere göre bir kelimeye hem de aynı ayet içerisinde hem müzekker hem de müennes fiiller atfedilmiştir.

Bunun yanında الشَّمْسَ eşşems ve الْقَمَرَ *elkamer* kelimelerinin aynı ayette geçtiği yerlerin birçoğunda fiiller müennes olarak gelmiştir.[195]

الشَّمْسَ E*şşems* ve الْقَمَرَ *elkamer* kelimelerinin Kur'an'daki kullanımlarının tamamına bakıldığında çoğunlukla الشَّمْسَ *eşşems* kelimesi müennes (dişil) الْقَمَرَ *elkamer* kelimesi ise müzekker (eril) olarak geçmektedir. Fakat bazı ayetlerde güneş ve aya müennes zamir atfedilirken, başka yerlerde ise müzekker zamir atfedilmiştir. Mesela:

---

tir. Oysa bu kelime fiil değil ismi faildir. Kelime, belirmek, ortaya çıkmak, görünmek anlamlarına gelen "Bezağa" fiilinden türetilip ismi fail haline getirildiği için anlamı, doğucu, ortaya çıkıcı, görünen şeklinde olmalıdır.

194 DİB mealinin bu ayete verdiği mana da sorunludur. Zira ayetin Arapça metninde الشَّمْسَ kelimesine atfen iki fiil (يَنْبَغِى - تُدْرِكَ) gelirken, çeviriye bir tek fiil yansıtılmış, fiillerden biri ise hiç çevrilmemiş, sanki yokmuş gibi görülmemiştir.

195 Mesela: Bkz; 21/33 – 22/18 – 30/29 – 35/13 – 39/5

Fussilet 41/37

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

Gece, gündüz, güneş ve ay Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin (DİB meali).

Bu ayette *"güneşe ve aya secde etmeyin, onları yaratan Allah'a secde edin"* cümlesinde geçen خَلَقَهُنَّ *halakahunne* "onları yarattı" kelimesinde güneş ve aya atfen gelen هُنَّ *hunne* zamiri müennes (dişil) bir zamirdir. Fakat burada da zamir tesniye (ikili) gelmesi gerekirken gelmemiş, üç veya daha fazla varlığı gösterir şekilde cem'i (çoğul) gelmiştir.

Ama öte yandan الشَّمْسَ *eşşems* ve الْقَمَرَ *elkamer* kelimelerinin aynı ayet içinde gelen bazı kullanımlarına baktığımızda bu seferde her ikisine atfen gelen fiiller müennes (dişil) değil eril olarak gelmektedir.

Zümer 39/5

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ ۖ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ

Gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine örtüyor. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Bunların her biri belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. İyi bilin ki O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır (DİB meali)

Ayette gündüz, gece, güneş ve ay sayıldıktan sonra hepsine atfen gelen يَجْرِي *yecrî* "akıp gider" fiili müzekker (eril) olarak gelmektedir.[196]

الْقَمَرَ *Elkamer* kelimesinin tek başına geldiği yerlerin bir çoğunda ise ona atfedilen fiil ve zamirler çoğunlukla eril olarak gelmektedir. Mesela;

Enam 6/77)

فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَٰذَا رَبِّي ۖ فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ

196 Bu ayet gibi başka ayetlerde de fiil müzekker olarak geçmektedir. Bkz: 21/33 – 22/18 – 30/29 – 35/13

Ay'ı doğarken görünce de "İşte Rabbim!" dedi. Ay da batınca, "Andolsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermezse, mutlaka ben de sapıklardan olurum" dedi (DİB meali).

Bu ayette الْقَمَرَ *elkamer* kelimesine atfen gelen hem أَفَلَ fiili hem de هٰذَا işaret zamiri müzekker (eril) formda gelmiştir.

Görüldüğü gibi Kur'an'da geçen الشَّمْسَ *eşşems* ve الْقَمَرَ *elkamer* kelimelerinin kelimelerinin tüm kullanımlarına bakıldığında bu kelimelere bazen müzekker (eril) fiil ve zamirler atfedilirken bazı yerlerde tam tersi müennes (dişil) zamir ve fiiller atfedilmiştir. Bu durum الْقَمَرَ *elkamer* kelimesinde nispeten daha azken, özellikle الشَّمْسَ *eşşems* kelimesinde daha yoğundur.

الشَّمْسَ *Eşşems* ve الْقَمَرَ *elkamer* kelimelerinin bu durumu ne ifade etmektedir? Aynı kelimeye bir yerde müennes, başka bir yerde müzekker fiil, sıfat ve zamirlerin atfedilmesinin Arap dili açısından açıklaması nedir? Bu farklı kullanımların anlama etkisi nedir?...

Doğrusu bunlar ve oluşacak daha birçok sorunun cevabı tek başına çok hacimli bir çalışmayı gerektirmektedir. Üstelik bu çalışma Arap dilini bilmenin çok daha ötesinde fizik, astronomi gibi gök cisimleri üzerinde bir uzmanlığı gerekli kılmaktadır. الشَّمْسَ *eşşems* ve الْقَمَرَ *elkamer* kelimelerinin Kur'an kullanımlarındaki farklılıklarına dikkat çekmiş olmakla yetinerek, bu ayetle ilgili şunları söyleyebiliriz.

Yüce Allah Kur'an'ın birçok yerinde gök, gökler ve gök cisimleri ile ilgili bize bilgiler vermektedir. Yüce Allah'ın verdiği bu bilgiler yaratılmış tüm varlıklar bir araya gelip yardımlaşsalar dahi asla elde edemeyecekleri bilgilerdir. Çünkü O'nun verdiği bilgiler bizzat o gök cisimlerini yaratanın verdiği bilgilerdir. İnsanoğlu tüm imkanlarını kullanarak o gök cisimlerini inceleyip, bilgi elde edebilir. Fakat ne kadar uğraşırsa uğraşsın o da bir yaratılmış bir varlıktır. Bundan dolayı elde edeceği bilgilerin tamamı yaratılmış olanın bir başka yaratılmış hakkında elde ettiği bilgiler olmanın ötesine geçmeyecektir. Değer açısından olaya bakıldığında Yüce Allah'ın verdiği bilgiler insan oğlunun kendi çabalarıyla elde ettiği bilgiler ile aynı kategori de bile olmamaktadır.

Çünkü, imkanları ne kadar gelişmiş olursa olsun insanının kendi çabasıyla elde edeceği bilgiler hep sınırlı bilgiler olacaktır. Elde ettiği bilgilerin kapsamı ne kadar geniş olursa olsun, varıp dayanacağı yer varlık resminin çok küçük, minicik bir parçasından öteye geçemeyecektir.

Yüce Allah kullarıyla Allah olarak konuşmuş, yarattıkları hakkında kullarına yaratıcı olarak bilgiler vermiştir. Yüce Allah'ın verdiği bu bilgiler varlığın en hakikatiyle ilgili bilgilerdir. Kur'an'ın her yanına serpiştirilmiş kelimelere yüklenen bu bilgilere ulaşmanın yegâne yolu, Kur'an'ın Yüce Allah'ın kelamı olduğuna inanmak ve ona teslim olarak sadece keşfetmeye çalışmaktır. Bunun dışındaki yaklaşım biçimleri o en değerli bilgilere ulaşımı zorlaştıracak ve hatta imkânsız hale getirecektir.

Kur'an'a iman ettiğini iddia eden İslam ulemasının(!) Kur'an'a karşı geliştirdikleri yaklaşım biçimlerine bakıldığında, onların çabalarının Kur'an'ı keşfetmekten daha çok Kur'an'a şekil vermek üzerine kurulduğu rahatlıkla görülecektir. Bu kitap onlar için paye edinebilecekleri bir mesleki enstrüman haline gelmiş gibidir. Menkıbeler, rivayetler, İsrailiyat, eski ulemanın görüşleri, hikayeler, masallar üzerinden ördükleri bir din anlayışını Kur'an üzerinden kitlelere kabul ettirmek, onların tasavvurlarında da kendi elleriyle inşa ettikleri bu dinin yer etmesini sağlamak için Kur'an kelimelerinin isim olanını fiile, fiil olanını isme, müzekker olanı müennese, müennes olanı müzekkere, tekil olanı çoğula, çoğul olanı tekile, mazi olanı müzariye, muzari olanı maziye çevirmekte herhangi bir beis görmemişlerdir. Sonuçta Kur'an gizemli masallar anlatan, gizemli bir kitaba dönüşmüştür.

Bugün Allah'a iman ettiğini söyleyen bir astro fizikçi dahi Kur'an'ın verdiği bilgilere güvenememekte, hiç dikkate almamaktadır. Allah'ın yarattığı varlık hakkında sınırlı gözlem kapasitesi ile sınırlı duyularla elde edilmiş her türlü bilgiye kutsallık kazandırılırken, O varlığı yoktan var eden, şu muhteşem düzeni kuran ve devam etmesi için daima müdahale eden Yüce Allah'ın verdiği bilgiler çağdışı, geri kalmış bilgiler konumuna düşürülmüştür. Bu sanal dinde güneş, namaz saatlerini belirleyen bir gök saati, Ay, ayların ne zaman başladığını ve ne zaman bittiğini söyleyen bir gök takviminden öteye geçmemiştir.

Tuhaf bir şekilde varlığı tek başına yaratanın Yüce Allah olduğu kabul edilmesine rağmen, varlığı tek başına yaratan Yüce Allah'ın kitabı varlığı anlamak için yetersiz ve eksik görülmüş ve hatta verdiği bilgiler tashih edilmesi gereken bilgiler konumuna düşürülmüştür. Bizzat bunu yapan İslam uleması(!) bulabildikleri her fırsatta bilimden bahseder ama Kur'an bilim kitabı değildir, tarihten bahseder ama Kur'an tarih kitabı değildir, Kur'an toplumlardan bahseder ama devlet kitabı değildir, Kur'an tıptan bahseder ama tıp kitabı değildir, Kur'an insandan bahseder ama insan kitabı değildir şeklinde güya akıllıca laflar ederek Kur'an'a kendilerince bir

yer belirlemişlerdir. Onlara göre Kur'an hepi topu 6236 cümleden (ayet), 77.500 kelimeden oluşmuş oldukça küçük bir kitaptır. Bu kadar küçük bir kitabın içine insanlığı ilgilendiren, insanlığa düzen getiren, tüm sorunlarına çözüm bulan, ilmi ve bilimsel gelişmeyi ilmin tüm dallarında sağlayacak bilgileri barındıran, varlığın içindeki her meseleyi açıklığa kavuşturan şeylerin sığması mümkün değildir. Bunlar için trilyonlarca ciltlik ansiklopediler gerekmektedir. Ne yazık ki bu anlayış Kur'an'a iman ettiğini söyleyen her Müslümana da sirayet etmiştir. Nedense Kur'an'ın her şeye yeteceği düşüncesi Müslümanlar tarafından dahi absürt ve saçma bir düşünce olarak kabul edilmektedir.

Kur'an her şeye yeter sözü en aklı başında olanlar tarafından hayret edilecek bir şey olarak algılanmaktadır. Oysa hayret edilmesi gereken Kur'an tek başına her şeye yetmez sözüdür. Kur'an'ın her şeye yetmeyeceğini söyleyecek ve buna inanacak biri önce bir dursun da kendisinin gözle görülemeyecek bir hücreden nasıl yaratıldığına baksın. İnsan gibi oldukça karmaşık bir varlığı küçücük bir hücrenin içine sığdıran Allah değil midir? Zayıf bir ağacın küçük bir yaprağının yaptığı fotosentezi sağlayabilmek için milyonlarca metrekare büyüklüğünde bir fabrika yapılması gerektiğini bilen insanoğlu, ağaçların yapraklarının her birine bu milyonlarca metrekarelik fabrikanın nasıl sığdırıldığına bir baksın. Etrafındaki şu muhteşem varlığa duyarsız gözlerle bakan insanoğlu küçücük bir tohumun içine dev gibi ağaçların nasıl sığdığına bir daha baksın da ondan sonra, şu koca ağaç bu tohumun içine sığmaz desin. Aynada kendisine baksın da bu koca gövde gözle görülemeyen o küçük spermin içine sığmaz desin.

Ne tuhaf bir yandan sivrisineği çok gelişmiş aletlerle inceleyen insanoğlu onun yaptığı kan analizini yapmak için 37 ayrı laboratuvar yapılmasını söyler, o küçücük sineğe 37 laboratuvarın sığacağını görür ama öte yandan Yüce Allah'ın kitabına her şeyin sığmasını akıl noksanlığı olarak addeder. Ne tuhaf! bir yandan gözle görülemeyen atomun içinde zapt edilemez bir enerjinin olduğunu gözleriyle gören insan, nasıl olur da Kur'an'ın içine her şeyin sığamayacağını söyler.

Kur'an yeter, yetmekle kalmaz fazla bile gelir. Çünkü konuşan, küçücük bir yaprağa milyonlarca metrekarelik fabrikalar, gözle görülmesi imkânsız olan atomlara çok büyük miktarlarda enerji, bir damla spermin içine insan gibi çok komplike bir varlığı, minicik bir tohumun içine dev gibi ağaçları sığdıran Yüce Allah'tır. Böyle biri konuşunca elbette ki şanına yakışır şekilde konuşur. Tüm varlığı derler toplar, en ince ayrıntısına kadar 6236 ayete sığdırır. Bunu yapmak O'nun için iş bile değildir.

Bugün evren, güneş, ay, gökler, denizler kısacası varlık hakkında Müslümanlar çok az, Yüce Allah'a teslim olmamış insanlar çok şey biliyorlarsa ve bilmek içinde ellerindeki tüm imkanları kullanıyorlarsa, bunun sebebi Müslümanların Kur'an'a olan ikiyüzlü imandır. Çünkü bu imanın temelinde Kur'an'a teslim olmak değil, tam tersi Kur'an'ı teslim almak vardır. Kur'an'ı teslim almaya çalışan kafa, varlığı da kendisine teslim olması gereken cisimler olarak görecek ve onları küçümseyecektir. Oysa Kur'an'ın kelimeleri de ayettir, zerreden kürreye her bir varlık da ayettir. Ayetler ise teslim alınması gereken değil teslim olunması gereken şeylerdir. Ayetler şekil verilen şeyler değil, keşfedilen şeylerdir.

Yusuf 12/4

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ

Bir zamanlar Yusuf babasına: "Babacığım, ben kesinlikle on bir Kevkeb ve o Şems'i ve o Kamer'i gördüm. Onları da benim için secde ediciler olarak gördüm" demişti.

RÜYA

Yusuf kıssasına geçmeden önce kıssanın geçtiği zamandan öncesi ile ilgili birkaç şey söylemek yerinde olacaktır. Yusuf (a.s) ve Yakup (a.s) iki Allah resulüdür. Allah resulleri görevleri ve konumları itibariyle geçmişin mirasını devralan, geleceğe miras devreden kişilerdir. Yani her resulün hem kendinden öncesi hem de kendinden sonrası ile çok sıkı bağları vardır. Hiçbir resul türedi değildir. Hepsi Âdem'den Muhammed (a.s)'e kadar uzanan bir zincirin halkalarıdır. Hiçbirini bu zincirden koparamaz, hiçbirini diğerinden ayıramayız. Zaten bunun böyle olduğuna iman etmek Kur'an'ın en bilinen emridir.

"Birini diğerinden ayırmadan tüm resullere iman ederiz[197]"

Resullerin hepsi Yüce Allah'ın tek dini olan İslam'ı tebliğ etmekle görevlendirilmiştir. Hepsi İslam'ın resulleridir. Başka bir dini getirmiş olmaları asla mümkün değildir. Onları birbirine bağlayan şeyin Allah'ın dini olan İslam olması, hepsinin kendinden öncesi ve sonrasıyla bağlarının İslam çerçevesinde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Ahkaf 46/9

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَىَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ

De ki "Ben türedi (bidat) resullerden değilim. Bana da size de ne yapılacağını bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece doğruları açıklayan bir uyarıcıyım; o kadar."

Bu onları türedi (geçmişle bağı olmayan yeni) ve bidat (asıl olana uygun olmayan yeni) olmaktan kurtaran ana ilkedir. Eğer içlerinden bir tanesi İslam'dan başka bir şey getirmiş olsaydı, bu muhatapları açısından yeni ve diğerlerinden kopuk olarak anlaşılırdı. Oysa Kur'an resullerin türedi olduğunu, getirdiklerinin ise diğerleri ile bağı olmayan bidatler oldu-

197 Bkz. Bakara 2/136, 285; Al'i İmran 3/84

ğunu değil, tam tersi hepsinin birbirinin devamı olduğunu anlatır. Mesela En'am suresinde[198] tam 18 Allah elçisinin (İbrahim, İshak, Yakup, Davut, Süleyman, Eyüp, Yusuf, Musa, Harun, Nuh, Zekeriyya, Yahya, İsa, İlyas, İsmail, Elyasa, Yunus, Lut) adı verildikten sonra şu emredilmiştir

Enam 6/90

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۖ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ

Bunlar, Allah'ın yola gelmiş saydığı kimselerdir; sen de onların yoluna gir. De ki "Ben Kur'ân'ı tebliğe karşılık sizden bir karşılık beklemiyorum. O, herkes için sadece bir öğüt ve doğru bilgidir, o kadar."

Bu resullerin yolları ayrı ve getirdikleri din farklı olsaydı "sen de onların yoluna uy" denmesinin herhangi bir anlamı kalmazdı.

Her resulün bulunduğu konumu kesinlikle kendisinden öncesinin etkisiyle olmaktadır. Mesela; Gelen en son elçi Muhammed'i, İbrahim'i (a.s) dikkate almadan anlamak asla mümkün değildir. Muhammed'in İbrahim'le kopmaz bağları vardır. Bu bağlar hem soy açısından hem de İbrahim'in verdiği mücadele açısındandır.

Bir kere Muhammed'in resul olma süreci İbrahim ile başlamıştır[199]. İkincisi Allah insanlığa imam kıldığı İbrahim'in soyundan da imamlar çıkaracağını İbrahim'e vaat etmiştir[200]. Üçüncü olarak ise Nübüvvet İbrahim soyuna verilmiştir[201]. Tüm bunlar Muhammed'i geçmişe bağlayan ve onu, geçmişle alakasız bir türedi ve bidat olmaktan çıkaran şeylerdir.

Bu durum sadece Muhammed'in kendisiyle alakalı bir durum değildir. Aynı zamanda O'na verilen vahiyler de türedi ve bidat değildir. Kur'an insanlığa hiç duymadıkları yepyeni şeyler getirmemiştir. Kur'an insanlık tarihi boyunca gönderilen vahiylerin tıpkısının aynısıdır. Kur'an'da bulunan tüm hükümler, sosyal hayat düzeni, ceza ve mükafatlar öncesi olmayan yeni şeyler değillerdir.

Yüce Allah'ın insana bildirdiği uğruna yaşanılması gereken değerler hiçbir zaman değişmemiştir. Kur'an'da Âdem'den İsa'ya kadar anlatılan kıssalar bunun en büyük delilidir. Her resul aynı hayat değerlerini, aynı prensiplerle tebliğ etmiştir.

198 Bkz. En'am 6/74, 90 ayetler arası.

199 Bkz. Bakara 2/129

200 Bkz. Bakara 2/124

201 Bkz. Hadid 57/26

Bu çerçeveden Yakup (a.s) ve Yusuf (a.s) da aynı değerler ve aynı prensiplerle tebliğe memur olmuşlardır. Kur'an'ın, İbrahim (a.s) hakkında söylediği her şey onlar için de geçerlidir. Kur'an'ın Mescidi'l Haram ile ilgili söylediği her şey onlar için de geçerlidir. Nasıl ki Muhammed'i İbrahim ve hatta daha öncesinden koparark anlamamız mümkün değilse, İbrahim'in torunları Yakup ve Yusuf'u da öncesinde ve sonrasında gelen resullerden koparark anlamamız mümkün değildir.

Sadece Yakup ve Yusuf değil Kur'an'ın ismini verdiği veya vermediği hiçbir resul öncesi ve sonrasıyla olan bağları olmadan değerlendirilemez ve anlaşılamaz.

Resullük makamı, Yüce Allah'ın belirlediği bir makamdır. Hiçbir resulün bu makamla ilgili bir tasarrufu, bir düzenlemesi, kendine göre bir dizaynı asla olamaz. Resuller Allah'a en bağlı ve sadık insanlardır. Onlar kendilerini elçi kılan Yüce Allah'a kul olmada insanlara en güzel örnektirler. Âdem ve Yunus gibi kendi başlarına bir tasarrufa kalkıştıklarında cezaların en ağırına muhatap olmaktadırlar. Onların resullük makamına seçilmeleri kendi istekleriyle olmamıştır ki bu makamlar onların tasarrufunda olabilsin!..

İşte bu yüzden Muhammed de kendisine kör geldi diye hoşnut olmayınca,[202] almaması gerekirken esir alınca[203] ve daha birçok tasarrufunda Allah tarafından ciddi şekilde uyarılmıştır. Konumuz olan Yusuf ve Yakup'un resullükleri de bu şekildedir.

Yakup ve Yusuf, İbrahim'in devamı olan resullerdir. Yüce Allah İbrahim'i insanlığa imam yapmış, Nuh tufanında kaybolan Kâbe'yi yeniden inşa etme şerefini ona vermiş, insanlığı hacca çağırma vazifesini ona yüklemiş, unutulmuş hac menasiklerini O'nunla insanlığa tekrar öğretmiştir. Nuh'tan sonra insanlığın mahrum kaldığı emin beldenin sınırları İbrahim ile tekrar insanlığa bağışlanmıştır.

Yüce Allah İbrahim'i insanlara imam kıldığı gibi, duasına karşılık O'nun soyundan zulmetmeyenleri de imam kılacağının sözünü vermiştir. Nitekim oğulları İshak ve İsmail, Nebî ve Resul seçilerek imam kılınmıştır. Oğullarından sonra Torunu Yakup da imam kılınmıştır. Bu isimlerin Nebî ve Resul seçilerek imam kılınması demek, atalarında bulunan imamlık vasıflarının tamamının onlarda da bulunuyor olması demektir.

İbrahim'i Kâbe'yi inşa etmesinden dolayı kendinden öncekilerle kıyaslarsak, Mesela, Hud ve Salih'in Kâbe olmadığı için İbrahim (a.s) le ara-

202 Bkz. Abese 80/1-4

203 Bkz. Enfal 8/67

larında bir farklılık oluşmaktadır. Onlar Kâbe ile alakalı olanlar hariç her yönden İbrahim ile aynı şeylere muhatap olmuşlardır. Ama Allah Onlara, İbrahim'e gösterdiği gibi beytin yerini göstermemiş[204] insanları hacca çağır,[205] "tavaf, kıyam, ruku ve secde edenler için evimi temiz" tut dememiş,[206] onlar evi yeniden inşa etmemiş[207], Kâbe'de İbrahim'den başkasına makam vermemiş,[208] hac menasiklerinin nasıl yerine getirileceğini onlara değil İbrahim'e bildirmiştir.[209]

İbrahim'in bu durumu, O'nu kendisinden önceki resullerden belirgin bir şekilde ayırırken, kendisinden sonraki resuller için de bir elçiden diğer elçiye geçen mirası belirlemektedir. İşte bu durum İbrahim'den sonra gelen Nebî ve Resulleri imam yapmaktadır. Zira, kendisinden sonrakilerin de imam olacağının sözünü veren Yüce Allah, şart olarak İbrahim'i imam yapan şeylerin diğerlerinde de bulunması gerektiği kuralını koymuştur. Yani tavaf, ruku, secde, kıyam yapanlar için evin temiz tutulması, haccın ilan edilmesi, menasiklerin insanlara öğretilmesi, Kâbe'nin ma'mur halde kalması yani harap olmaması için bakımı, İbrahim makamına sahip çıkılması İbrahim'den sonra gelen Nebî ve Resullerin görevi olmak durumundadır ve hatta zorunludur.

Yakup, geldiği zaman itibariyle böyle bir mirasın varisidir. O'nun Resullüğünün bunlardan bağımsız olması düşünülemez. İbrahim ile Yakup arasında sadece bir nesil vardır. Yakup'un, insanlığa kendisinden hemen önce yeniden[210] bağışlanmış Kâbe'den soyutlanmış bir Resullüğünün olma ihtimali bulunmamaktadır.

Bakara 2/132

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

İbrahim, bu dine uymayı oğullarına vasiyet etmişti. Yakup da öyle yaptı. Dedi ki: "Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti, son nefesinize kadar Allah'a teslim olmuş kişiler olarak yaşayın."

204 Bkz. Hac 22/26

205 Bkz. Hac 22/27

206 Bkz. Hac 22/26

207 Bkz. Bakara 2/127

208 Bkz. Al'i İmran 3/97

209 Bkz. Bakara 2/128

210 Kâbe Nuh tufanında kaybolmuştu.

İbrahim bu dini oğullarına vasiyet etmiştir. Bu vasiyetin içine bizzat İbrahim eliyle inşa edilen Kâbe'nin ve Kâbe ile ilgili şeylerin girmemesi düşünülemez. Bu vasiyet Yüce Allah'ın gönderdiği dinin her detayıyla, her menasik ve ibadetiyle, her hüküm ve nasihatiyle, namazıyla, haccıyla yapılmış bir vasiyettir. Aksine bir delil mevcut değildir.

Öyleyse, Yakup ve Yusuf kıssasını onları bu geçmişten koparark anlamak, resul olmalarının olayların gelişimine hiçbir katkısı yokmuş gibi lanse etmek kabul edilebilir bir şey değildir. İşte çizdiğimiz bu çerçevede onlar kendi çağlarında İbrahim mirasının varisçileridir. Bu onların geçmişle olan bağıdır. Bu geçmiş onların mücadelelerine, tercihlerine, yaptıklarına ve yapmadıklarına yansımak zorundadır. Başlarına gelen her olay Yüce Allah tarafından kontrol edilmiş, olaylara karşı geliştirdikleri tavır ise Yüce Allah tarafından onlara emredilmiştir. Yaşanılan hiçbir şey tesadüfi değildir. Yüce Allah'ın planı/yönlendirmesi dahilindedir.

Kur'an'ın anlattığı Yusuf kıssası bu bakış ile değerlendirildiğinde, kıssanın sadece ibret alınacak bir hikaye olmaktan daha öte; resul olan bir baba, resul olma sürecine giren bir oğul ve bu durumu kendi lehlerine çevirmeye çalışan diğer oğulların kıssası olduğu görülecektir.

Resul olan Yakup nübüvvetin İbrahim soyunda olduğunu,[211] kendisinin resul olmasının bunun bir sonucu olduğunu ve kendisinden sonra gelecek olan resulün evlatları arasından çıkacağını elbette bilmektedir. O Yüce Allah ile dedesi İbrahim arasında geçen tüm olayları da bilmektedir. Kendisinden sonra Resullüğün seyrinin nasıl olacağını da bilmektedir. O'nun bilmediği ve Allah bildirmez ise bilemeyeceği kendisinden sonra gelecek resulün şimdi var olan evlatlarından biri mi yoksa onların oğulları arasından biri mi veyahut daha sonraki nesiller arasından biri mi olacağıdır.

Yakup'un Yusuf dahil kız erkek tüm çocukları da Yakup'un bildiği bu şeyleri pekâlâ bilmektedir. Onlar İbrahim'den sonraki üçüncü nesildir. Yakup'un son resul olmadığı, ondan sonra gelecek olan resullerin kendilerinden biri ya da kendi soylarından biri olması gerektiği bilinmektedir.

Yusuf'un kıssası işte böyle bir ortamda başlar!,,

Yusuf 12/4

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ

211 Bkz. Nisa 4/54

Bir zamanlar Yusuf babasına: "Babacığım, ben kesinlikle on bir Kevkeb ve o Şems'i ve o Kamer'i gördüm. Onları da benim için secde ediciler olarak gördüm" demişti.

Yusuf'un gördüğü bu rüya en başta Yakup için kendisinden sonra kimin resul olacağının cevabıdır. Bu rüya Yusuf'un resul olduğunun değil, olacağının rüyasıdır.

Resullerin görevi, kendilerine insanlığa ulaştırmak için verilen vahiyleri eksiltmeden, çoğaltmadan, değiştirmeden ve gizlemeden tebliğ etmektir. Eğer Yüce Allah bunu bir resul olan Yakup'a vahiy olarak bildirseydi, Yakup'un bunu sadece oğullarına değil tüm insanlığa duyurması gerekirdi...

Peki, bir beşere daha resul olmadan ileride resul olacağını bildirmek Yüce Allah'ın ilkeleri arasında var mıdır?

Elbette vardır. Bizzat Yakup ve babası İshak daha annelerinin karnına bile düşmeden resul olacakları bildirilen resullerdir. Üstelik sadece ataları İbrahim'e değil annelerine de[212] de bildirilmiştir.

Hud 11/71

وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ

Karısı ayakta duruyordu; hemen gülüverdi. Biz de ona İshak'ı, İshak'ın arkasından da Yakub'u müjdeledik.

Meryem 19/49

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا

Onlardan ve Allah ile aralarına koyup yalvardıklarından uzaklaşınca ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık. Onların her ikisini de nebî yaptık.

İsa, evlenmemiş bakire bir kız olan Meryem'e daha anne karnına bile düşmeden müjdelenmiş, hatta mücadelesinin ne yönde olacağı, ileride O'na vahyedilecek kitabın adının İncil olacağı bile bildirilmiştir. Meryem,

[212] İbrahim'in eşinin adı Kur'an'da hiç geçmemektedir. Adının "Saray" iken değiştirilip prenses anlamına gelen "sara" konulması Tevrat'ta, Yaratılış 17/15 de şu şekilde geçer. Tanrı "Karın Saray'a gelince, ona artık Saray demeyeceksin" dedi. "Bundan böyle onun adı sara olacak". Bizim burada İbrahim'in eşini (ki resullerin eşleri müminlerin anneleridir) bu isimle anmamız Tevrat'taki bu anlatımı kabul ettiğimiz anlamına gelmemelidir.

oğlu İsa'ya verilecek kitabın adını daha oğlu kendi rahminde yaratılmadan önce bilmektedir.

Al-i İmran 3/45-48

إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

(45) Yine bir gün melekler Meryem'e dedi ki: "Meryem! Allah sana kendisinden bir söz müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. O, dünyada da ahirette de itibarlıdır ve Allah'a yakın olanlardandır.

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ

(46) Hem beşikte hem yetişkin çağda insanlara hitap edecek ve iyilerden olacaktır.

قَالَتْ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكِ اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

(47) Meryem, "Sahibim! Benim nasıl çocuğum olur? Bana erkek eli değmedi ki!" dedi. "Olacak!" dedi. Allah tercih ettiği şeyi yaratır. Bir işe karar verdi mi sadece "Ol" der ve o şey oluşur."

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ

(48) Allah ona Kitabı, Hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecektir.

İşte tıpkı bunlar gibi Yusuf da daha resul olmadan kardeşleri arasından resul namzeti olarak seçildiğini bilmiştir. Aslında gördüğü rüyanın resullükle alakasını kendisi değil, resul olan babası Yakup kurmuştur. Eğer babası bu alakayı kurmasaydı o kendiliğinden bunu bilemeyecekti.

Yusuf 12/5-6

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ

(12/5) (Babası): "Evladım! Rüyanı kardeşlerine kıssa etme. Yoksa, hileli bir yöntemle sana bir komplo kurarlar. Şüphesiz şeytan, insan için apaçık düşmandır" demişti.

وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

(12/6) İşte sana bildiriyorum: Rabbin seni bir süreçten geçirecek, sana hadiselerin te'vilinden öğretecek, tıpkı daha önce önderlerin İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup âl'ine de o nimetini tamamlayacak. Şüphesiz ki Alim, Hakim olan sadece Rabbin'dir.

Şüphesiz Allah resullerinin rüyalarının tamamı olmasa da bazı rüyaları Resullükleri ile alakalıdır. Mesela, İbrahim gördüğü rüya üzerine oğlu İsmail'i kurban etmeye kalkışmıştır.[213] Mekke'nin fethi Allah resulüne rüyasında gösterilmiş ve bu rüya Allah tarafından doğrulanmıştır.[214] Yine Allah resulüne gösterilen bir rüya Allah tarafından imtihan vesilesi kılınmıştır.[215]

Bunlar gibi Allah resullerinin gördükleri rüyalar bir değer taşırlar. Ama Yusuf'un gördüğü rüya bir resul rüyası değildir. Çünkü Yusuf henüz resul olmamıştır. Buna rağmen Yakup neden daha rüyayı bile yorumlamadan *"kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar"* demiştir? Eninde sonunda bu bir rüyadır ve insan rüyasında her şeyi görebilir. Neden bir rüyadan dolayı kardeşleri ona tuzak kursunlar? Yakup neden korkmaktadır? Üstelik Yakup bu rüyadan dolayı kardeşlerinin ona tuzak kuracağını neye dayanarak söylemektedir?

Bu soruların cevapları Yusuf kıssasının içine serpiştirilmiştir. Gücümüz yettiğince bu soruların cevaplarını yine Kur'an'da anlatılan kıssanın içinden bulmaya çalışalım.

Yakup Yusuf'un gördüğü rüyadan şunları çıkarmıştır.

- *Rabbin seni seçecek*
- *Sana hadiselerin te'vilini öğretecek*
- *Sana olan nimetini tamamlayacak*
- *Daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi Yakup âline olan nimetini tamamlayacak.*

213 Bkz. Saffat 37/83-113

214 Bkz. Fetih 48/27

215 Bkz. İsra 17/60

Yakup'un *"kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar"* demesinin sebebi işte bunlardır. Yusuf'un kardeşlerinin bu rüyadan dolayı Yusuf'a tuzak kurmaları için en azından babalarının ulaştığı çıkarımları onların da yapabiliyor olmalarını gerekli kılmaktadır. Ya da bu rüyanın ne anlama geldiğini Yakup gibi onlar da bilmektedirler. Bu iki ayet bir yandan bu kıssanın temelinin, Yakup'un Yusuf'a duyduğu sevgiyi kıskanan kardeşler olmadığını ortaya koyarken, diğer yandan kardeşlerin derdinin, baba sevgisini kıskanmak değil resullük beklentisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Yakup'un korkusu, Yusuf'un rüyasından kendisinin çıkardığı sonucu kardeşlerinin de çıkarabilecek kapasitede olduklarını bilmesi ve bu yüzden Yusuf'a zarar verebileceklerini kestirmesinden dolayıdır. Yakup'un, Yusuf'un rüyasından dolayı kardeşlerin tuzak kuracağını söylemesi aynı zamanda oğullar arasında resullük beklentisinin var olduğunu göstermektedir.

Hem Yakup hem de oğulları nübüvvetin İbrahim soyunda olduğunu bilmektedirler. Bunu bilmek demek Yakup'tan sonra gelecek elçinin Yakup soyundan birilerinin olacağını da bilmek demektir. İşte bu bilgi oğulları beklenti içine sokmuştur. Fakat onlar da Yakup gibi gelecek elçinin Yakup soyundan çıkacağını bilmelerine rağmen, kendi içlerinden biri mi yoksa kendilerinden sonraki nesil içinden biri mi olacağını bilmemektedirler. Nasıl ki Yakup Yusuf'un rüyasından kendinden sonraki elçinin Yusuf olduğunu çıkarmışsa, bu rüyadan diğer oğulların da aynı sonuca ulaşabilmesi mümkündür.

Yakup'un *"kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar"* ifadesi; kardeşlerin beklenti içinde olduğunu, bu beklentilerini babalarının da bildiğini, daha da önemlisi beklentilerine Yusuf'u dahil etmediklerini de Yakup'un bildiğini gösterir. En azından Yusuf'un resullüğe seçilmiş olmasından kardeşlerin asla memnun olmayacağı bir ortamın olduğunu Yakup (a.s) görebilmektedir. Kardeşlerin neden memnun olmayacakları ise Yakup'un rüyadan sonra Yusuf'a söylediklerinde yatmaktadır.

SENİ SEÇECEK

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ *"Rabbin seni seçecek"*

İbarede geçen "Yectebike" *seni seçecek* kelimesinin kök harfleri ج ب ی c+b+y dir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 12 kelime bulunmaktadır. Toplamak, biriktirmek, seçmek, kendisine ayırmak, aralarından çıkarıp almak, tercih etmek, ayıklamak, uydurmak, su biriktiren yer, geniş su havuzu, topluluk[216] anlamlarına gelmektedir.

Bu kelime yine seçmek manasına gelen اصْطَفَىٰ *istafa* kelimesinden farklıdır. *İstafa* kelimesi türünün en safını, en iyisini seçmek iken *ictiba* kelimesi bir yere getirmek, diğerleriyle buluşturmak için seçmek manasınadır. Genelde bu kelime elçiliğe seçilmek manasında kullanılmıştır. Ancak Kur'an'daki kullanımları detaylı incelendiğinde kelimeye böyle bir mana verilmesinin doğru olmadığı görülecektir.

Kalem 68/48-50

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ

(48) Balığın yuttuğu kişi gibi olma, Rabbinin kararı gelinceye kadar sıkıntılara sabret. O, mahcup bir şekilde yalvarıp yakarmıştı.

لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ

(49) Eğer Rabbinin iyiliği imdadına yetişmeseydi, aşağılanmış bir halde açık alana atılacaktı.

فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

(50) Fakat rabbi onu bir sürece soktu böylelikle onu kendini düzeltenlerden kıldı.

---

216 Yrd. Doç. Dr İlyas Karslı. El Mu'cemul Cedid. S.358, 359

Bu ayetler Yunus (a.s)'dan bahsetmektedir. Bilindiği üzere Yunus elçiliğe seçilmiş ve nüfusu yüz binden daha fazla bir yere resul olarak görevlendirilmiş ama Yüce Allah'ın izni olmadan görev yerini terk etmişti. Bindiği bir gemiden bir şekilde denize atılmıştı. İşte yukarıdaki ayetler bundan sonrasını anlatmaktadır. Son ayetin ilk kelimesine bakıldığında Yunus için kullanılan kelime *ictiba* kelimesidir. Bu kelime elçiliğe seçilmeyi kast ediyor olsaydı daha önceden elçiliğe seçilmiş Yunus hakkında kullanılmazdı. Tam tersi burada elçiliğe seçilmiş Yunus'un rabbin emrine karşı geldiği ve bunu temizlemek için bir sürece sokulduğu anlaşılmaktadır. Bu ayetteki kelime, hatalardan arınmak, saf, arı, duru hale gelmek için bir sürece sokulmayı göstermektedir.

Al-i İmran 3/179

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ ۖ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ

Allah müminleri, bu halde bırakmaz, zamanla temizi pisten ayırır. Allah gizli bilgilerini de sizinle paylaşmaz. Lakin Allah elçilerden dilediğini (ğaybı açmak için) bir sürecin içine sokar. Siz, Allah'a ve elçilerine inanıp güvenin. Eğer inanıp güvenir ve kendinizi korursanız büyük bir ödülü hak edersiniz.

Bu ayette Yüce Allah'ın ğaybı kimseye açmayacağından bahsedilmektedir. Fakat başka bir yerde ğaybı razı olacağına (uygun gördüğüne) açabileceğini de bildirmektedir.

Cin 72/26-27

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا

(26) Bütün gizli bilgileri (gaybı) bilen O'dur. O, gaybını kimseye açmaz;

إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا

(27) Razı olduğu (Uygun gördüğü) bir elçi olursa başka. Onun da önüne ve arkasına gözcüler diker.

İşte Ali İmran suresindeki ayette geçen وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ *"lakin Allah resullerden dilediğini (ğayba muttali olması için) seçer (bir sürecin içine sokar)"* cümleciğine dikkat edilirse bu seçimin zaten seçilmiş

resuller arasından olduğu görülecektir. Bu seçim Cin suresinde bahsedilen uygun hale getirilmek için bir sürece sokulmadır. Yani *"ictiba"* kelimesiyle seçilen Resul henüz ğayba muttali olmamış fakat uygun hale gelmesi için bir sürece sokulmuştur.

Aynı şekilde bu kelime zaten seçilmiş olan fakat yasak ağaçtan yediği için cennetten kovulan Âdem için de kullanılmıştır.[217] Bu kullanımlar bize "ictiba" kelimesinin yalın anlamının *seçmek* değil, "bir şeye uygun hale getirmek için seçmek, saflaştırmak için sürece sokmak" manasında olduğunu göstermektedir.

Yusuf'un rüyasını yorumlarken Yakup'un يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ *"Yectebike rabbuke"* demesi *"Rabbin seni uygun hale getirmek için bir süreçten geçirecek"* anlamındadır. Bu Yusuf'un resul olmaya hazırlanacağını bildirdiği gibi, Yusuf'un önünde uzun bir sürecin olduğunu da bildirmektedir. Yakup'un *"Yectebike rabbuke"* demesini *"rabbin seni seçecek"* diye çevirmek yanlıştır. Görülen rüya zaten Yusuf'un seçilmiş olması manasına gelmektedir. *Yectebike* kelimesinin Yusuf'un bu seçime uygun hale gelmesi için bir süreçten geçeceği anlamında olması, kıssanın genel akışına daha uygundur. Yusuf'un uygun hale getirilmesi ise hem kardeşleri arasından seçilip ayıklanması hem de kendi kusurlarından ayıklanıp seçkin hale getirilmesi içindir.

Aynı zamanda Yakup'un, Yusuf'a *"yectebike"* demesinden, Yakup'un Yusuf'un gireceği süreçten haberdar olduğu anlaşılmaktadır.

Yusuf'un bir sürecin içine girdiği, kıssanın gördüğü rüyayla başlaması ve yine kıssanın *"rüyamın te'vili buymuş"* şeklinde bitmesinden de bellidir. Yusuf kardeşleri arasından seçilip ayıklanacağı gibi, kendi kusurlarından da ayıklanacaktır. Yusuf'un bir nevi rafine olmak için sürecin içine sokulmasının amacı *"sana hadiselerin te'vilinden öğretecek"* cümlesidir. Dikkat edilirse *"öğretecek"* denmektedir. Bu sürecin ne zaman biteceği Yusuf'un elinde olmadığı gibi hadiselerin te'vilinden öğrenme seviyesine gelip gelmediğini belirlemek de Yusuf'un elinde değildir. Rüya, sadece uzun sürecin başladığını bildirmektedir.

Buna benzer bir süreç Musa'da da vardır. Yüce Allah Musa'yı elçiliğe seçtiğini bildirdiğinde, ona annesinin onu doğurmasından, nehre bırakmasından, firavunun sarayında büyümesinden, adam öldürüp Medyen'e kaçmasından, oradan ayrılıp Mukaddes Vadiye gelmesine kadar olan süreci hatırlattıktan sonra *"bir (plan) kader üzerine geldin"* buyurarak Mu-

217 Bkz. Ta-Ha 20/122

sa'nın yaşadığı tüm sürecin O'nu elçiliğe seçmek için bir plan dahilinde gerçekleştirildiğini buyurmuştur.[218] Bu sürecin Musa'nın rafine olup elçiliği yüklenme seviyesine getirilmesi olduğu anlaşılmaktadır.

Yusuf'un gördüğü rüya da, önünde böyle bir sürecin başladığını bildirmektedir. Aslında o böyle bir sürecin olduğunu bilmemektedir. Yusuf'un gördüğü rüyadan bu çıkarımı yapan Yakup'tur. Eğer Yusuf rüyasını babasına anlatmasa, gördüğü rüyanın bu süreçle alakalı olduğunu hiç bilmeyecektir. Yakup'un rüyayı bu şekilde yorumlaması O'nun bir Allah resulü olmasından ve kendinden sonra gelecek elçinin en azından özelliklerinden haberdar olmasından dolayıdır.

---

218 Bkz. Ta-Ha 20/38-40

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ أَنِ اقْذِفِيهِ Bir gün annenin gönlüne şunları ilham etmiştik: فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ ۚ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي "Musa'yı sandığa koy, suya bırak da sular onu kıyıya atsın, benim de onun da düşmanı olan biri onu alsın" demiştik. Üzerine de katımızdan bir sevgi koymuştuk ki gözümüzün önünde yetişesin"

إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَنْ يَكْفُلُهُ ۖ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ۚ فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَا مُوسَىٰ Kız kardeşin (arkadan) takip ediyordu. (Onlar seni alınca) şöyle demişti: "Buna bakacak birini size göstereyim mi?" Bu yolla seni anana geri vermiştik ki gözü aydın olsun, kaygılanmasın. (Sonra) birini öldürmüştün de seni o tasadan da kurtarmıştık. Seni çeşitli imtihanlardan geçirmiştik. Nihayet yıllarca Medyen halkı arasında kalmıştın. Sonra bir plan dâhilinde buraya geldin, ey Musa.

HADİSELERİN TE'VİLİ

وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ "Sana hadiselerin te'vilin'den (bir kısmını) öğretecek"

Yukarıdaki cümlede ibarenin "*min te'vili / te'vilin'den*" şeklinde gelmesinden, hadiselerin te'vil'inin tamamının değil bir kısmının öğretileceği anlaşılmaktadır. Hadiselerin tamamının te'vilini bilmek "El Alim, El Habir, El Latif gibi sıfatlara sahip olmayı gerekli kılmaktadır ve bu sıfatlar sadece Yüce Allah'a mahsustur. *"Min Te'vili"* (te'vilinden) denmesi bu te'vilin bir sınırının olduğunu belirtir. Zira yaşanan bir hadise, kimisi için bir son olabileceği gibi bir başkası için başlangıç olabilir. Sonuçta şu dünyada yaşanan her olayın te'vili sadece ahirette son bulacaktır.

تَأْوِيلِ *Te'vili* kelimesi "asıla dönüş" anlamındaki أ و ل (e+v+l) kelimesinden türemiştir ve anlamı "bir şeyi, ilmen ve fiilen kast edilen manaya çevirmektir.[219]" Bunun yanında "öncelik vermek, öne almak, açıklamak, yorumlamak, ilk haline döndürmek, aslına döndürmek[220]" manaları da vardır. "Kur'an'da bu kökten türemiş 170 kullanım bulunmaktadır. İncelediğimiz ayette olduğu gibi تَأْوِيلِ *te'vili* şeklinde sekizi Yusuf suresinde olmak üzere 17 kullanım bulunmaktadır. Türkçede de kullanılan bu kelimeye kast ettiği mananın tam tersi yönde "bir şeyi aslından çevirmek" manası verilmektedir. Fakat bu kullanım doğru değildir. Çünkü kelime "*bir şeyi aslından çevirmeyi*" değil "*aslına çevirmeyi*" kast etmektedir.

Te'vil kelimesinin geçtiği ayetler karşılaştırmalı bir meal okumasına tabi tutulduğunda kelimeye "yorum,[221] hakikat, sonuç, asıl[222] manaları ve-

---

219 El Müfredat EVL maddesi

220 Yrd. Doç. Dr İlyas Karslı. El Mu'cemu'l Cedid s.126

221 Ali Bulaç, Abdullah Parlıyan, Ahmet Varol, Bayraktar Bayraklı, Diyanet İşleri (eski-yeni), Kadri çelik, Suat Yıldırım, Yaşar Nuri Öztürk mealleri

222 A.Baki Gölpınarlı, Ahmet Tekin, Diyanet Vakfı, Hayrat Neşriyat, Muhammed

rildiği, bazı meallerin ise kelimeyi hiç çevirmeden te'vil olarak karşıladıkları görülecektir. Kelimenin Kur'an'daki 17 kullanımına baktığımızda bilinenden bilinmeyene, görünenden görülmeyene, gerçekleşmiş olandan henüz gerçekleşmemiş olana doğru bir anlam kapsamı olduğu göze çarpmaktadır.

Araf 7/53

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ ۚ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۚ قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

Onlar, onun te'vilinden başkasını mı bekliyorlar? Onun te'vili geldiği gün, evvelce onu unutmuş olanlar şöyle diyeceklerdir: "Rabbimizin elçileri gerçeğin kendisini getirmişlerdi. Şimdi bize şefaat edecek kimseler var mı ki şefaat etsinler? Ya da geri gönderilsek de yapıp ettiğimiz işlerden başkasını yapsak olmaz mı?" Onlar kendilerine yazık etmiş kimselerdir. Uydurdukları şeyler de kaybolmuş olacaktır.

Bu ayette iki kere geçen *te'vil* kelimesi, bilinen ama henüz gerçekleşerek sonuca ulaşmamış olan bir şeyi kast ederek kullanılmaktadır. Bilinen şey ne olursa olsun bilgi seviyesindedir. Bilinen o şeyin aslı (te'vili) başa gelmesi, bilgi seviyesinde olan o şeyin gerçekleşmesidir. Buradan yola çıkarak te'vil kelimesinin bilinen ve görünenin ulaşacağı nihai durum anlamına geldiğini söyleyebiliriz.

Yunus 10/39

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ ۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ

Öyle değil, onlar o ilimle kavrayamadıkları ve henüz gelmemiş olanı (Kur'an'ı) yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalana sarılmışlardı. Yanlışlar içindekilerin sonunun nasıl olduğunu bir düşün.

Bu ayette de te'vil kelimesi, bilinen bir şeyin henüz gerçekleşmemiş aslı anlamında kullanılmıştır. Bu kelime olaylar üzerinden yoğun kullanımını, Kehf suresinde Musa ve bir kul kıssasının anlatıldığı pasajlarda[223] bulmaktadır.

Esed, Süleyman Ateş, Şaban Piriş mealleri

223 Bkz. Kehf 18/60-82

Bilindiği gibi bu pasajda hiçbir şey sormamak şartıyla Allah'ın ilim öğrettiği *bir kul* ile arkadaş olan Musa, bir yolculuğa çıkar. Bu yolculukta Musa'nın arkadaş olduğu *bir kul*, önce fakirlere ait bir gemiyi deler, ardından masum bir çocuğu öldürür, en sonunda ise kendilerine kötü davranan bir kasabada yıkılmak üzere olan bir duvarı ücret almadan onarır. Tüm bu işleri yaparken kendisine itiraz eden Musa'ya hep arkadaşlık şartı olan "hiçbir şey sormamayı" hatırlatır. En sonunda da Musa'nın sabredememesinden dolayı arkadaşlığın bittiğini söyler.

Kehf 18/78

قَالَ هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ ۚ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

Dedi ki "İşte bu, benimle seni ayırır. Ama ben, dayanamadığın şeylerin te'vilini sana bildireceğim.

Bir kulun "sabredemediğin şeyler" dediği geminin delinmesi, çocuğun öldürülmesi, duvarın tamiridir yani gerçekleşmiş hadiselerdir. Bunların te'vili ise yapılanların nasıl bir sonuca ulaşacağıdır. Bu üç olaydan sadece bir tanesi sonuca ulaşmıştır. Diğer ikisinin ise bir kulun istediği sonuca ulaşıp ulaşmadığı bilinmemektedir. Geminin delinmesi Musa'nın sabredemediği şey, geminin delinmesi ile hasarlı hale gelen gemiye zalim kralın el koymaması ise sabredilemeyen hadisenin te'vilidir. Bu te'vil istenilen sonuca ulaşmış, nihayetinde gemi yolculukları kesintiye uğramadan karşıya geçmişlerdir.

Bu şekilde "*istenilen sonuca yönlendirmek için, o an yaşanan hadiselere doğru müdahalelerde bulunmaya* ***te'vil*** *denmektedir*". Bunun için yaşanan olayı doğru tahlil etmek ve istenmeyen sonuçlardan korunmak için yapılacak müdahalenin de doğru olması gerekmektedir. Eğer bir kul gemiyi delmenin dışında bir hasar vermiş olsaydı, bu doğru bir müdahale olmaz, zalim kral yine de ona el koyardı. Tekrar edecek olursak doğru zamanda, doğru yerde, doğru şekilde yapılan müdahaleyle hadiseleri istenilen sonuca yönlendirmenin adına *"te'vil"* denmektedir.

Kehf 18/79

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا

O gemi, denizde çalışan miskinlere aitti, yolları üstünde her gemiye zorla el koyan bir kral vardı; bu sebeple onu hasarlı hale getirmek istedim.

Bu ayette Musa'nın arkadaşının söylediklerine dikkatlice bakarsak aslında bir değil iki tane te'vil yaptığı görülecektir. Birincisi, gemiyi delmemiş olsaydı karşılaşacakları sonucu söylemesi, ikincisi geminin delinmesiyle karşılaştıkları sonucu bildirmesi. Bir kul geminin içindeyken olayları okumuş yani görünenden görünmeyene ulaşarak, geminin bu haliyle yoluna devam etmesinin "zorba hükümdarın el koyacağı" sonucuna ulaşmıştır. Müdahale edilmez ise karşılaşılması mukadder olan bir olaya müdahale etmiş ve olayın doğru yönde seyretmesini sağlamıştır. Sonuçta gemiye el konulması doğru olmayan bir te'vil, geminin delinerek zorba kraldan kurtarılması doğru olan bir te'vil olmuştur.

Kehf 18/80-81

وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا

Oğlan çocuğuna gelince, anası babası inanıp güvenmiş (mümin) kimselerdi. Onları azgınlığa ve nankörlüğe sürüklemesinden korktuk.

فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا

İstedik ki Rableri, onun yerine daha gelişkin bir yapıda ve daha merhametli olabilecek bir çocuk versin.[224]

Bir kul bu ayette de iki tane te'vil yapmış, olayın müdahale edilmeden ulaşacağı sonuçla, müdahale edildikten sonra ulaşılacak sonuçlarını çıkarmıştır. Tıpkı bunun gibi yıkılan duvarın tamirinde de iki te'vil yani müdahale edilmeden ulaşılacak sonuç ile müdahale edildikten sonra ulaşılacak sonuç vardır.

Kehf 18/82

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ۚ ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

Duvar ise şehirdeki iki yetim oğlanındı. Altında onlara ait bir gömü vardı. Babaları iyi bir kimse idi. Rabbin istedi ki erginlik çağına gelsinler de

224 Burada bir hatırlatma yapmayı uygun görüyoruz. Kehf suresinde anlatılan Musa ve bir kul kıssası, hakkında en fazla spekülasyon üretilen bir kıssadır. Biz burada bu kıssayı değil Yusuf kıssasında geçen te'vil kelimesini anlatmaya ve anlamaya çalışıyoruz. Amacımız te'vil kelimesinin Kur'an'daki kullanımlarına bakarak Yusuf suresinde geçen te'vil kelimesin Yusuf kıssasında ne anlama geldiğine ulaşmaktır.

gömülerini çıkarsınlar. Bu, Rabbinin bir ikramıdır. Ben bunları, kendiliğimden yapmış değilim. İşte katlanmaya güç yetiremediğin işlerin iç yüzü budur."

Te'vil kelimesinin Kehf suresindeki kullanımları bize bu kelimenin "görünenden görünmeyene, bilinenden bilenmeyene, olayların akışından yola çıkarak nasıl sonuçlanacağına ulaşmak" anlamının olduğunu göstermektedir. Bu kelimenin Yusuf suresinde 8 kullanımı vardır. Bu kullanımlara yeri gelince değinilecektir.

Yusuf suresindeki وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ibarenin ikinci kelimesi olan الْأَحَادِيثِ ehadis kelimesine gelince. Kök harfleri ح د ث (h+d+s) olan bu kelime Kur'an'da 36 kez kullanılmıştır. "Araz olsun cevher olsun bir şeyin başta yok iken sonradan var olması, icat edilen şey, yeni bir şey, duyarak veya vahiy yoluyla veya insana uykusunda gelen her söz, efsane, güzel konuşma,[225] mesaj, konu, söz, olay, olgu, ortaya çıkarmak"[226] anlamlarındadır.

Kur'an'daki kullanımlarında kelime; anlatmak,[227] haber vermek, açıklamak,[228] ortaya çıkarmak, meydana getirmek,[229] yeni, sonradan gelen,[230] mesaj, konu, haber,[231] söz,[232] olay, olgu,[233] efsane[234] anlamlarında kullanılmıştır.[235]

İncelediğimiz Yusuf suresindeki ibarede ise; olay, olgu, yaşanan şey anlamında kullanılmıştır. Bu anlama göre وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ibaresi "*görünen ve şu an yaşanan olayların nasıl bir sonuca ulaşacağını bilmeyi ve doğru müdahalelerde bulunmayı sana öğretecek*" manasına gelmektedir.

Kehf suresinde anlatılan bir kul, hadiselerin hangi sonuca ulaşacağını bilip şu ana müdahale ederek, olayların başka bir sonuçla sonuçlanmasını sağlamıştı. Yusuf'a *hadiselerin te'vili*'nden öğretilmesi, ona kendisinin

225 R. E. İsfahani. El Müfredat HDS maddesi.

226 Mehmet Okuyan. Kur'an sözlüğü HDS maddesi.s.231

227 Bkz. Zilzal 99/4

228 Bkz. Bakara 2/76; Duha 93/11

229 Bkz. Talak 65/1; Ta-ha 20/113

230 Bkz. Enbiya 21/2; Şuara 26/5

231 Bkz. Necm 53/59; Nisa 4/178; Kehf 18/6; Vakıa 56/81; Tur 52/34; Kalem 68/44

232 Bkz. Zümer 39/23; Nisa 4/42-87

233 Bkz. Ta-ha 20/9; Zariyat 51/24

234 Bkz. Sebe 34/19; Mü'minun 23/44

235 Mehmet Okuyan; Kur'an Sözlüğü

yaşayacağı bir kısım hadiselere müdahale ederek sonucu değiştirme imkanı verecektir. Yusuf'a hadiselerin te'vilinden öğretilecek olmasının amacı, onu yaşanan ânâ aktif ve doğru bir şekilde müdahale etme seviyesine getirmek içindir.

Bu durum aynı zamanda bir önceki يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ ibaresiyle şöyle bir bağ kurmaktadır. *Yectebike* kelimesi "bir şeye uygun hale getirmek için bir sürecin içine sokma" anlamındaydı. Bu süreç Yusuf'un kendi eksikliklerinden ayıklanıp rafine edilmesidir. Rafine haline gelen Yusuf "hadiselerin te'vilini" yani görünen olayları doğru okuyup, istenmeyen bir sonuca gitmemesi için doğru müdahalelerde bulunma" seviyesine gelmiş olacaktır. Bunun için Yusuf'ta şu özelliklerin bulunması gerekmektedir.

- *Yaşanan olayları doğru anlamak.*
- *Yaşanan olayların müdahale olmaz ise ulaşacağı sonucu doğru anlamak.*
- *Yaşanan olayların istenilen doğru sonuca ulaşması için doğru zamanda, doğru yerde ve doğru şekilde müdahalelerde bulunmak.*

Geleneksel anlayışta her nedense, ayette geçen وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ *"sana hadiselerin te'vilinden öğretilecek"* ibaresinden hep Yusuf'un surenin ilerleyen bölümlerinde yapacağı rüya yorumlarının kast edildiği anlamı çıkarılmıştır. Oysa ayette açık bir şekilde "*sana hadiselerin te'vilinden öğretilecek*" denmektedir. İbarede geçen الْأَحَادِيثِ *el ehadis* kelimesinin anlamları içinde "rüya" anlamı hiç yoktur. Kaldı ki rüya yorumlamayı kendi rüyasını yorumlayan babasından da pekâlâ öğrenebilirdi. Hatta bir önceki ayette geçen *"rüyanı kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar"* cümlesinden Yusuf'un kardeşlerinin de rüyayı babaları gibi yorumlayabilecek kapasitede oldukları anlaşılmaktadır.

Daha önce de dile getirildiği gibi bu düşünce şekli hep Yusuf kıssasını İsrailiyat üzerinden anlamlandırmanın bir sonucudur. Resul olacak Yusuf'u, gizemli bir rüya yorumcusu olarak görmek ve göstermek aşırı indirgemeci bir Yahudi tavrıdır.

Yusuf'a öğretilecek olan rüya te'vili değil, hadiselerin te'vilidir.

Yusuf'a, görülen rüyaların ne yönde gerçekleşeceği değil, yaşanan olayların gidişatına bakarak nasıl sonuçlanacağını bilmenin ilmi öğretilecektir. Bu duruma şöyle bir örnekle açıklık getirelim.

Bir ziraat mühendisi elinde tuttuğu küçücük bir tohuma bakarak, tohumun doğru toprağa ekilmesi, doğru bakım yapılması, gereken yağışı alması durumunda yüzyıl sonrasında bu tohumun koskoca bir ağaca dönüşeceğini söylemesi bir nevi te'vildir. Hatta bu ziraat mühendisi, sadece o tohumu inceleyerek ağacın yıllar içinde hangi seviyede gelişeceğini, gövde kalınlığından dal genişliğine, vereceği meyve miktarından ne zaman öleceğine dair birçok şeyi de söyleyebilir. Onun bu yaptığı kahinlik veya gayb haberi vermek değil, tohumun bağlı bulunduğu yasaları, bu yasaların uygun ortamlarda nasıl gerçekleşeceğini bilmesidir. İşte tıpkı bunun gibi olaylara hâkim yasaları bilip, hadiselerin gidişatından nasıl sonuçlanacağını bilmek ve istenmeyen sonuçlara ulaşmamak için öncesinde müdahale etmek, hadiselerin te'vilidir.

Bir hadisenin oluşması için bağlı bulunulan zaman, içinde yaşanılan mekân, hadise oluşturacak kişiler, hadiseleri oluşturan kişileri hadiseleri yaşamaya yönelten fikir, inanç, değer yargıları, zorunluluklar ve istekler gibi çok sayıda unsurun bir araya gelmesi gerekmektedir. Bunların hepsini doğru okuyabilenler elbette ki hadiseleri doğru yöne yönlendirmek için hangi müdahalelerde bulanacaklarını bilirler. İşte Yakup'un *"hadiselerin te'vilinden öğretecek"* demesi bu olmalıdır. Aynı zamanda *"öğretecek"* kelimesinden hadiselerin te'vilinin kişinin çabasıyla elde edilemeyecek bir şey olduğu anlaşılmaktadır.

TAMAMLANMASI GEREKEN NİMET

وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

…Tıpkı daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi, sana ve Yakup âl'ine de o nimeti tamamlayacaktır. Senin Rabbin bilir, doğru kararlar verir."

Bu ayetin (Yusuf 12/6) üzerinde çok durmamızın sebebi tüm kıssanın bu ayette anlatılanlar çerçevesinde gelişmiş olmasındandır. Ayette Allah resulü Yakup'un bildirdiği bir çerçeve vardır. Yakup bu çerçeveyi vahye dayanarak çizmekte, vahyin kendisine öğrettikleri ile yaşanandan, yaşanacak olana ulaşmaktadır. Kıssa ilerledikçe bu ayette geçen kelimelerin, olayların anlaşılması üzerindeki etkisi daha net görülecektir.

"Sana ve Yakup âl'ine o nimeti tamamlayacak" cümleciğinde üzerinde duracağımız ilk kelime, Kur'an'da 22 defa geçen ve ت م م (t+m+m) kök harflerinden türemiş يُتِمُّ *yutimmu* kelimesidir. İlk başta kelimenin ayetteki tüm fiiller gibi müzari, yani şimdiki/geniş/gelecek zaman kalıbında gelmesi, tamamlanacak şeyin henüz tamam olmadığı, eksik olduğu anlamını vermektedir. Kelimenin anlamı, *"bir şeyin kendisinden başka bir şeye ihtiyaç duymayacak duruma varması, son sınırına gelmesi"* dir. Kendisinden başka bir şeye ihtiyaç duyan şeye *"nakıs"* denir. Bu hem sayılarda hem dokunulan şeylerde kullanılır.[236] Tamam olmak, tahakkuk edip yerine getirmek, cüzleri (bölümleri) tamam olmak, bitivermek, tamamlanmak, ikmal etmek, tamamlamak için ilave etmek, bütünleştirmek, tüm, tam, bütün"[237] anlamları bulunmaktadır.

---

236 R. El İsfahani. El Müfredat. TMM maddesi.

237 Yrd. Doç.Dr İlyas Karslı. El Mu'cemu'l Cedid

Kelime, gerekli şartlarıyla bir gün içinde tutulan orucu tamamlamak,[238] hac ve umreyi Allah için tamamlamak,[239] emzirme süresini tamamlamak,[240] yapılması gerekenlerin eksiksiz yapılmasını belirtir şekilde kullanıldığı gibi, Musa'ya kitabın eksiksiz verilmesi,[241] anlaşmaya eksiksiz uymak,[242] anlaşılan miktara ilave etmek[243] gibi anlamlarda da kullanılmıştır. Bunlar dışında söylenen sözün yerine gelmesi,[244] nuru tamamlamak[245] ve Yusuf suresinde incelediğimiz gibi *nimeti tamamlamak* anlamlarında da kullanılmıştır.

Yakup'un söylediği "sana o nimeti tamamlayacak, Yakup âl'ine de" ibaresinden Yusuf ve Yakup âl'i için tamamlanacak nimetin henüz tamamlanmadığını, Yusuf ve Yakup âl'inin nimet konusunda henüz nakıs yani eksik olduğu anlaşılmaktadır. Yusuf ve Yakup âl'ine tamamlanacak bu nimetin ne olduğu, yine ayette geçen *"tıpkı daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi"* ibaresinden anlaşılmaktadır. Zira Yusuf ve Yakup âl'ine henüz tamamlanmamış olan nimet, İbrahim ve İshak'a tamamlanmıştır. Zaten İbarede geçen كَمَا *keme / tıpkı* kelimesi tamamlanacak bu nimetin hem şekil hem de içerik olarak İbrahim ve İshak'a tamamlanan nimetin aynısı olmasını gerektirmektedir. Bu aynîlik, nimetin içeriği ile alakalı olduğu gibi, nimetin tamamlanma şekli için de geçerlidir. Ayrıca Yakup'un bu söylemi, İbrahim ve İshak'a tamamlanmış nimetin ne olduğunu Yakup'un bildiğini göstermektedir.

Tefsircilerimizin çoğu bu nimetin "nübüvvet" olduğunu söylemiş ve ayette geçen "Yakup âl'ine" ibaresinden Yakup'un tüm çocuklarının da resul oldukları kanaatine ulaşmışlardır. Mesele burada da kalmamış, Yakup'un diğer oğullarının Yusuf'a oynadıkları oyunu öne sürerek resullerin ismet sıfatına sahip olup olmadıklarını da tartışmışlardır.[246]

Eğer bu nimet sadece nübüvvet olsaydı İbrahim ve İshak'ın yanında amcası İsmail'i de sayması gerekirdi. İsmail'in sayılmamasını ayette geçen أَبَوَيْكَ *ebaveyke / babaların* kelimesinden yola çıkarak babasının babası ve

238 Bakara 2/187
239 Bakara 2/196
240 Bakara 2/233
241 En'am 6/154
242 Tevbe 9/4
243 Kasas 28/27
244 Hud 11/119
245 Tevbe 9/32
246 Fahruddin Er-Razi. Tefsir-i Kebir. C.13.s.165

onun da babası şeklinde bir açıklama getirilebilir. Ama Bakara 133 ayetinde çocuklarından söz alırken atalar arasına İsmail'in de dahil edildiği görülecektir. Bunun yanında 2/136-140; 3/84; 4/163; 6/84-85 ayetlerinde İsmail de atalar arasında sayılmıştır. Öte yandan Yakup kendi ismini de saymamış Yakup âl'ine demiştir.

Kur'an'da İshak'ın ismi 17 defa geçmesine rağmen onun ile ilgili hiçbir kıssa anlatılmaz. Geçtiği tüm yerlerde ondan sadır olmuş herhangi bir olay anlatılmadığı gibi tek bir fiilinden bile bahsedilmez. Bu yönüyle İshak, Kur'an'da ismi geçtiği halde kıssası anlatılmayan tek resuldür. İshak hakkında bildiğimiz tek şey O'nun İbrahim'in oğlu, Yakup'un babası, İsmail'in kardeşi olan bir nebî - resul olduğudur. Bu durum zoraki olarak bakışları, nimetin tamamlandığı ve hakkında geniş malumat bulunan İbrahim (a.s)'e yöneltmektedir.

Ayette dikkat çeken şeylerden bir tanesi de, *âl* kelimesinin sadece Yakup'a atfen gelmesidir. ***Âl*** kelimesinin "Aile, soy, zürriyet" anlamı göz önüne alındığında İshak, Yakup, Yusuf ve onlardan sonra gelen elçilerin tamamı zaten İbrahim'in zürriyetidir. Ama ayette İbrahim âl'i değil sadece ismi geçmiştir. Bu durum tamamlanan nimetin daha İbrahim hayattayken O'nun tarafından bilinmiş olmasını gerekli kılmaktadır.

Allah dostu İbrahim'in[247] Kur'an'da anlatılan kıssalarına baktığımızda İbrahim'in kendisi için Yüce Allah'tan iki şey istediğini görürüz. Bunlardan bir tanesini, kavmi ve babası ile giriştiği uzun mücadeleden sonra doğduğu ve yaşadığı toprakları terk ederken istemiştir.

Saffat 37/100

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

Ya Rab! Bana salihlerden birini bağışla" (diye yalvardı).

Yüce Allah İbrahim'in bu isteğini yerine getirmiş ve O'na İsmail'i bağışlamıştır. İbrahim, daha küçük yaşlarda olmasına rağmen İsmail'i ve annesini Allah'ın kendisine gösterdiği[248] evinin yanına yerleştirmiştir.[249] Yüce Allah verdiği mücadeleden dolayı seçilmiş İbrahim'i bir daha seçmiş ve O'nu insanlığa imam kılacağını bildirmiştir. İbrahim ise bu imamlığın soyunu da kapsamasını dilemiştir. İşte bu, İbrahim'in kendisi için Yüce Allah'tan istediği ikinci şeydir. Yüce Allah İbrahim'in bu isteğini, zalimle-

247 Nisa 4/125

248 Hac 22/26

249 İbrahim 14/37

ri kapsamayacağı şartıyla kabul etmiştir.[250] Bu olay olduğunda henüz İbrahim'in bir tek oğlu vardır. İsmail babasıyla beraber mücadele edecek yaşa geldiğinde[251] ikisi Nuh tufanında kaybolmuş Kâbe'yi insanlık için yeniden inşa etmişlerdir.[252] İnşa etmişlerdir ama uzun bir süredir yapılmadığı için hac menasikleri unutulmuştur. İbrahim Yüce Allah'tan bu menasiklerin bildirilmesini dilemiştir.[253] Hac menasikleri içinde bulunan kurban, bir rüya yoluyla İbrahim'e bildirilmiştir ama kurbanlık olarak İsmail gösterilmiştir.[254] Her şeye rağmen İbrahim ve İsmail, Rabbin emrine tam teslimiyet göstermişlerdir.[255] Yüce Allah ikisinin teslimiyetine karşılık İsmail'i İbrahim'e bağışladığı[256] gibi mükafat olarak üzerine İshak'ı vermiştir.[257]

Artık İbrahim (a.s)'in iki oğlu vardır. İbrahim, daha öncesinde Yüce Allah O'nu insanlığa imam yapacağını söylediğinde "soyumdan da" demiş, Rabbi O'na *"evet ama zalimler hariç"* demişti.[258] İshak doğmuştur ve zalimlerden değildir. Yüce Allah'ın İbrahim'e sözü gereği İshak da resullerden olmalıdır. O'nun resul olarak seçilmesi İbrahim'e olan nimetin tamamlanmasıdır. İshak'a nimetin tamamlanması ise nübüvvetin oğlu Yakup'a verilmesidir. Yakup kendi ismini saymamıştır çünkü artık Yusuf'un elçi olacağı kendine belli olmuştur, yani *"o nimeti sana tamamlayacak"* ibaresi aslında bu nimetin aynı zaman da kendisine de tamamlanmış olması demektir. İsmail'in adını anmaması ise İsmail soyundan henüz bir elçinin çıkmamış olmasındandır. İbrahim'e ise nimet tastamam verilmiş her iki[259] oğlu da Allah resulü kılınmıştır.[260]

Tefsircilerimiz, ayette geçen *"Yakup âl'i"* ibaresinden kast edilenlerin o an Yakup'un tüm oğulları (kızlar hariç) olduğunu ve hepsinin de peygamber[261] olduklarını söylemişlerdir. Bu kelime te'vil kelimesinin de türe-

250 Bakara 2/124

251 Saffat 37/102

252 Bakara 2/127

253 Bakara 2/128

254 Saffat 37/102

255 Bkz. Saffat 37/103

256 Bkz. Saffat 37/107

257 Bkz. Saffat 37/112

258 Bkz. Bakara 2/124

259 Bkz. Saffat 37/112-113

260 Bkz. Meryem 19/54

261 Tüm çalışmalarımızda Allah resullerini kast eder şekilde "peygamber" kelimesini özenle kullanmamaya çalışıyoruz. Zira Farsça olan bu kelime mecusiliğe ait bir kavramdır. Daha çok ateş tapınaklarındaki kahinlere verilen addır. Arapça-

diği أ و ل (e+v+l) kökünden türemiştir. Ayette geçtiği gibi آلِ *"âl"* şeklinde Kur'an'da 26 kullanım bulunmaktadır. Bu 26 kullanımın dağılımı şöyle özetlenebilir.

- *Firavun âl'i 14 kez*[262]
- *İbrahim âl'i 2 kez*[263]
- *Lut âl'i 4 kez*[264]
- *İmran âl'i 1 kez*[265]
- *Harun âl'i 1 kez*[266]
- *Musa âl'i 1 kez*[267]
- *Yakup âl'i 2 kez*[268]
- *Davut âl'i 1 kez*[269]

Âl kelimesinin bu kullanımlarına baktığımızda Lut'ta olduğu gibi kızların da kavramın kapsamına girdiğini görüyoruz. Eğer bu kavram kızları da kapsıyorsa şu ayet farklı bir gerçeğe işaret ediyor demektir.

Nisa 4/54

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا

Yoksa Allah'ın ikramından pay verdiği kimseleri çekemiyorlar mı? Oysa İbrahim âl'ine Kitap ve hikmet verdik, onlara büyük hükümranlık bahşettik.

Ayette bahsedilen âl kelimesinden İbrahim'in iki oğlu ve onların soyundan gelenlerin değil de sadece İsmail ve İshak'ın kast edilmiş olması gerekmektedir. Eğer tüm soyu olsaydı İbrahim'in torunları arasında bulunan kızların da buna dahil olması gerekirdi. Oysa Kur'an, resullerin sadece

daki Allah Resulü kavramının karşılığı değildir. Buradaki kullanım kaynaklarda böyle geçtiği için zorakidir.

262 Bkz. Kur'an Sureleri: 2/49-50; 3/11; 7/130-141; 8/52-54 (iki kez); 14/6; 28/8; 40/28-45-46; 54/41

263 Bkz. Ali İmran 3/33; Nisa 4/54

264 Bkz. Kur'an Sureleri: 54/34; 27/56; 15/59-61

265 Bkz. Ali İmran 3/33

266 Bkz. Bakara 2/248

267 Bkz. Bakara 2/248

268 Bkz. Kur'an Sureleri: 12/6; 19/6

269 Bkz. Sebe 34/13

erkeklerden seçildiğini açık bir biçimde ifade etmektedir.[270] Bu durumda *âl'i İbrahim* ibaresinin kapsamına sadece yaşayan iki erkek oğlunun girmiş olması gerekmektedir. Yoksa onların soyundan gelenler bu kapsama girmemektedir. İbrahim'in âl'i, İshak ve İsmail'dir çünkü İbrahim'in bu ikisinden başka çocuğu yoktur. Eğer olsaydı kız olsun erkek olsun, onlar da İbrahim Âl'i olurlardı. İshak'ın âl'i ise Yakup olmaktadır.[271] Yakup'un âl'i ise o an yaşayan oğulları ve kızları olmaktadır.

Buradan *âl* kavramının kızlar dahil evlatların hepsini kast ettiği anlamı çıkmaktadır. Torunlar ve devamından gelen nesil için, Kur'an'da zürriyet kavramı kullanılmıştır. Yani *âl* kelimesi sadece kişinin kendi çocuklarını kapsar şekilde sınırlı bir anlama sahiptir. Yoksa çocuklarının çocukları yani torunlar bu kelimenin kapsamına girmemektedir.

- *Âl ; erkek ya da kız tüm çocuklar.*
- *Ehl; Anne/ler dahil tüm aile bireyleri ve resule gelene iman edip peşinden gidenler.*
- *Zürriyet; Erkek çocuklar ve bu çocukların soyundan gelen erkek torunlar ve devamındaki erkek neslin erkek nesli.*

Bu durumda incelediğimiz ayette geçen *âl'i Yakup* kavramının kapsamına sadece o an yaşayan Yakup'un erkek veya kız tüm çocukları girmektedir. Çocuklarından doğan torunları bu kelimenin kapsamına girmemektedir. Bu durum da kız çocuklarından resul olamayacağına göre ya Yakup'un sayılarının 12 olduğu söylenen erkek evladı olmasına rağmen hiç kız çocuğu yoktur ya da Yakup âl'ine tamamlanacak nimet nübüvvet değildir.

Kur'an'da kendisine vahiy verilenler ismen anıldığı gibi adı geçmeyen fakat geldikleri belli olan resuller de vardır. Mesela Talut ve Calut kıssasının anlatıldığı ayetler kümesinde Musa'dan sonra geldiği belli olan bir resulden bahsedilmekte ama adı verilmemektedir.

Bakara 2/246

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا ۖ قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا ۖ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

270 Bkz. Kur'an Sureleri: 12/109; 21/7; 16/43

271 Bu durum Tevrat'ta (Yaratılış 25;19-26) anlatılan Yakup kıssasında İshak'ın iki oğlu olduğu söyleminin yalan olduğunu ortaya koymaktadır.

Musa'dan sonra, İsrailoğullarının ileri gelenlerini gözünde canlandırmadın mı? Onlar Nebîlerine "İçimizden bir melik tayin et de Allah yolunda savaşalım!" demişlerdi. "Ya savaş emredilir de savaşmazsanız?" dedi. "Kaybedecek neyimiz kaldı ki Allah yolunda savaşmayalım! Hem yurtlarımızdan çıkarılmışız hem çocuklarımızdan ayrı düşürülmüşüz." dediler. Savaş üzerlerine yazılınca, pek azı dışında hepsi kaçıverdi. O zalimleri bilen Allah'tır.

Bunun gibi Hud ile Nuh arasında ismi verilmeyen ve kıssası da anlatılmayan, fakat ikisi arasında gelmiş oldukları söylenen elçiler vardır.

Ahkaf 46/21

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

Ad halkından olan Hud'u da anlat; Ahkaf'ta halkını uyarmıştı. Aslında ondan önce de sonra da nice uyarıcılar gelip geçti. Hud şöyle demişti: "Allah'tan başkasına kul olmayın. Bir gün büyük bir azabın altında kalmanızdan korkuyorum."

Yine Kur'an'da ismi geçenlerin dışında da resullerin olduğu bildirilmektedir.

Nisa 4/164

وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا

Kendilerinden sana bahsettiğimiz elçiler de gönderdik, hiç bahsetmediğimiz elçiler de gönderdik. Allah, Musa ile konuştu.

Bunların dışında Kur'an'da kendilerine vahy edildiği, hatta Yahudi veya Hıristiyan olmadıkları ve hatta Kur'an'a iman ettiğini söyleyenlere onların yolundan gitmesi emredilen başka birileri daha vardır.

Al-i İmran 3/84

قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

De ki "Biz Allah'a inandık ve güvendik. Bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a ve Esbat'a indirilene, Musa'ya ve İsa'ya verilene; Nebilere Rableri tarafından ne verilmişse hepsine inandık. Hiçbirini diğerinden ayırmayız. Biz Allah'a teslim olmuş kimseleriz."

Nisa 4/163

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۚ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا

Biz, Nuh'a ve ondan sonra gelen nebilere nasıl vahyettiysek sana da öyle vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, Esbat'a, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiş, Davud'a ise Zebur vermiştik.

Bu ayetlere biraz dikkatli bakıldığında tüm mü'minlere birini diğerinden ayırmadan iman edilmesi zorunlu olan resullerin isimleri verilmektedir. İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Esbat, Musa, İsa. Bu ismi geçenlere iman edilmesi rahatlıkla anlaşılmaktadır. Çünkü hepsi tanınan, bilinen ve kıssaları Kur'an'da geçen resullerdir. Fakat hemen Yakup'tan sonrasına konumlandırılan ***Esbat*** kimdir? Üstelik bu kelime bir kişinin ismini bildiren tekil bir isim değil, bir topluluğu işaret eden çoğul bir isimdir. Daha önceki bölümlerde bu kelimenin üzerinde durmuş ve anlamının "*kız çocuklarından olma torunlar*" manasına geldiğini belirtmiştik. Kelime geçtiği 4 yerde hemen Yakup'tan sonrasına konumlandırılmıştır. Bu durumda "Esbat" kelimesinden kast edilenler, Yakup'un kızı / kızlarından olma torunları olmalıdır. Yani Yakup'un oğulları dışında kızı veya kızlarının da olduğu anlaşılmaktadır.

Yüce Allah, İbrahim'e *"seni insanlığa imam yapacağım"* dediğinde, İbrahim *"zürriyetimden de"* şeklinde istekte bulunmuştu. Bir resulün kızlarından gelecek nesil içinden resul çıkmayacağına dair hiçbir delil yoktur. Nitekim Kur'an'da Meryem örneği reddi imkânsız bir şekilde durmaktadır.

Al-i İmran 3/42

وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَىٰ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ

Bir gün melekler Meryem'e de şöyle seslendiler: "Meryem! Allah seni seçti, tertemiz yaptı ve çağdaşın olan kadınlara üstün kıldı.

Buradan kız çocuklarının da resul olacağı çıkarımını yapmak olanağı yoktur. Ancak bir resulün kız çocuklarının, resullük mirasını devralacak resullerin annesi olabileceği çıkarımı pekala yapılabilir. Nitekim Meryem kız olduğu halde Ulul Azm olan bir resulü hem de erkeksiz doğurmuştur.

Al-i İmran 3/45

إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

Bir zamanlar melekler dedi ki: "Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir söz müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. O, dünyada da ahirette de itibarlıdır ve Allah'a yakın olanlardandır.

Geleneksel anlayışa göre Yakup'tan sonra gelen tüm elçiler Yusuf'a tuzak kuran kardeşlerin soyundan gelmedir. Fakat o kardeşler Yusuf'a tuzak kurarak, resul olan babalarına ve Yusuf'a hainlik edip zalim olmuşlardır. Oysa ki Yüce Allah, İbrahim soyundan gelenlere elçiliği vereceğini söylerken tek bir şart koşmuştu; *Zalimler ahdime erişmez!..*

Bu kardeşler Yusuf suresi boyunca anlatılan kıssada yaptıklarından pişman olmamış, suçlarını itiraf etmemiş, babalarını aldatmaya uzun süre devam etmişlerdir. Sûre boyunca yaptıkları zalimlikten pişman olduklarını belirten tek bir sözlerine rastlanmamaktadır. Sûrenin sonunda gösterdikleri pişmanlık ise yaptıkları kötü işin farkına varılmış olması ve kaçacak delikleri kalmadığı içindir. Allah "zalimler" ahdime erişmez buyurmuştur. O halde bunlar da söz konusu ahde erişmemişlerdir.

Fakat burada daha önemli bir soru çıkmaktadır. Normal şartlarda resullük mirası Yusuf'a ve onun soyundan gelenlere ait olması gerekirdi. Fakat resullük Yakup'tan Yusuf'a, Yusuf'tan ise kız kardeşinin/kardeşlerinin nesline geçmiştir...

Bu neden böyle olmuştur?

İşte Yusuf kıssası baştan sona bu sorunun cevabına tahsis edilmiş bir sure olup ilerleyen bölümlerde bu net olarak görülecektir.

Esbat denilenler kimdir, kaç kişidirler, Kur'an'da kıssaları anlatılmış mıdır? Gibi sorular elbette önemli sorulardır. Çünkü bize, onları diğer resullerden ayırmadan iman etmemiz,[272] onların yolundan gitmemiz emredilmektedir.[273] Kim olduklarını bilmediğimiz, yollarını tanımadığımız ki-

272 Bakara 2/136

273 Ali İmran 3/84

şilere iman etmek elbette imkansızdır. Bu soruların cevapları Kur'an'da kesinlikle vardır. Fakat bu çalışmanın konusu değildir.

Buraya kadar yazdıklarımız ile şunu demek istiyoruz! Yusuf'un gördüğü rüya zaten onun seçildiğinin işaretidir. Fakat o *hâdiselerin te'vilinden* çıkarımlar yapabilmesi için uzun bir sürecin içine sokulmuştur. Hâdiselerin te'vili ise rüya te'vilinden farklıdır. Rüya tabiri, rüyada görülenin yaşamdaki karşılığıdır. Hadiselerin te'vili ise yaşanan şeylerin sonucunun nereye varacağına ulaşma bilgisidir. Gerektiğinde yaşanan şeylere müdahale ederek yaşanacak olanları istenilen sonuca doğru yöneltmektir. Yani yaşamı yönlendirmek!..

Rüyalar yaşanan şeyler olmadığı için asla hâdise diye adlandırılamazlar. Hâdise yaşanan olaya denir. Rüya ise uykuda görülen ve yaşanmamış olaya denir. Rüyaların gerçek hayatta karşılıklarının olması bile rüyayı hâdise yani gerçek yapmaz. Ayetteki ibare, hiçbir karışıklık ve yanlış anlaşılmaya müsaade etmeyecek kadar açıktır; *Sana hâdiselerin te'vilinden öğretecek!..*

İbrahim ve İshak'a tamamlanmış, Yusuf ve Yakup âl'ine tamamlanacak olan nimet ise nübüvvetin tıpkı İbrahim'den İshak'a, İshak'tan Yakup'a, Yakup'tan Yusuf'a geçtiği gibi Yusuf'tan da O'nun soyuna geçmesidir. Fakat bu miras Yusuf'un soyuna değil de Esbat'a geçmiştir. Yusuf suresi baştan sona bu durumun nedenlerini ve Yusuf (a.s)'un seçilmesinin süreçlerini anlatmaktadır..

الْأَسْبَاطِ *El Esbat* kelimesi Kur'an'da sadece 5 defa kullanılmasına rağmen oldukça hacimli bir çalışmayı hak eden bir kavramdır. Böylesi bir çalışmayı buraya almak, geleneğin içine düştüğü yanlışlarla karışık hale getirdiği konudan bizi de gereğinden fazla uzaklaştıracak ve çalışmanın çehresini değiştirecektir. الْأَسْبَاطِ *El Esbat* kelimesinin bir ucu Yusuf ve kardeşlerine diğer ucu ise Musa'ya ve hatta Meryem'e uzanmaktadır. Bu kavram, Yusuf ve Musa arasında yaşanan olayları inceleyeceğimiz sonraki çalışmalarda ele alınacaktır.

KİME KULLUK EDECEKSİNİZ?

Yakup (a.s); Yusuf (a.s)'un rüyasını onun Allah Resullüğüne getirilme sürecine girdiği şeklinde anladıktan sonra, diğer kardeşlerin takınacağı tavrı bildiğinden onlardan başka bir şekilde söz almaktadır. Kanaatimize göre kıssa tam da burada bizi, Yusuf suresi dışında Yakup'un bir olayın parçası olarak anlatıldığı tek yer olan Bakara suresine götürmektedir. Ne yazık ki bu ayet Yakup ve Yusuf kıssasından koparılmış, sanki Yusuf suresindeki kıssa ile hiçbir bağı yokmuş gibi takdim edilmiştir. Aslında ayet çok açık olmasına rağmen, Yusuf kıssasına İsrailiyat ve rivayetlerin kafalarda oluşturduğu şablonlarla yaklaşmanın sonucunda anlaşılamaz ve kıssanın bütünlüğünden kopuk bir şekle sokulmuştur.

Bakara 2/133

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

Yakub'un ölmek üzere iken ne yaptığını biliyor musunuz? Oğullarına, "Benden sonra neye kul olacaksınız" diye sordu. Onlar, "Senin İlahına; ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın İlahına, o bir tek İlaha kul olacağız. Biz, zaten, O'na teslim olmuş kimseleriz!" dediler.

Bu ayet tüm meallerde yukarıya aldığımız gibi çevrilmiştir. Ayet bu şekliyle okunduğunda gözümüzde şöyle bir sahne canlanmaktadır. Yakup ölüm döşeğindedir, tüm oğullarını başına toplamış ve kendisinin ölümünden sonra Allah'ın dinine uymaları konusunda uyarılar yapmaktadır. Eğer Yakup ve Yusuf kıssasını bir kronolojiye göre okursak yukarıdaki ayetin anlattığı olay, Yusuf suresinde anlatılan uzun kıssadan sonra olmak zo-

rundadır. Fakat kronolojik olarak bu ayeti Yusuf suresinden sonraki bir döneme koyduğumuzda, cevaplanması gereken çok önemli sorular ile karşı karşıya kalınacaktır...

Şöyle ki; Yakup'un ölüm döşeğinde olması Yusuf'un elçi olmasından çok sonraki bir dönemde olmuştur. Ayette Yakup'un "benden sonra" demesi kendi yokluğunda oğullarının gerçek dinden dönme endişesinden kaynaklanmaktadır. Ama oğulları arasında bir Allah elçisi olan Yusuf da vardır. Ölmek üzere olan bir Allah elçisi kendi oğulları arasında bulunan ve bizzat İbrahim'in, İsmail'in, İshak'ın ve kendisinin İlahı tarafından elçiliğe seçilip mirası devralan oğlundan "benden sonra kime kulluk edeceksiniz" şeklinde söz alması ve oğullarının da "İbrahim, İsmail ve İshak'ın İlahına şeklinde cevap vermeleri nasıl izah edilebilir? Eğer oğulları arasında bulunan Allah resulünü, bir resul olarak kendisi dikkate almayacaksa ve resul olan bu oğulu resul olmayan diğer oğullarla bir tutacaksa, iki resul arasındaki bu güvensiz ilişkiyi nasıl anlayacağız?

Bu gibi sorular Yakup kıssasının küçük bir bölümünü oluşturan Bakara suresindeki ayete farklı yaklaşmayı gerektirmektedir.

En başta ayette Yakup'un "benden sonra neye kulluk edeceksiniz" demesi onun kendisinden sonra bir endişe taşıdığının göstergesidir. Eğer bu olay olduğu sırada Yusuf elçi olmuş olsaydı, onun böyle bir endişe taşıması anlamsız olurdu. Bu durumda ayetteki olay kesinlikle Yusuf'un henüz elçi olmadığı bir dönemde yaşanmış olmalıdır.

Bu olayın Yakup'un ölmek üzereyken yaşandığı fikri; ayette geçen إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ *iz hadera Yakub'el mevt* cümleciğinin *"Yakup ölmek üzere iken"* şeklinde çevrilmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa ayette geçen bu ibare en katıksız haliyle çevrildiğinde *"bir zamanlar Yakup ölüme hazır olmuştu"* şeklinde olmalıdır. *Hadera* kelimesi Kur'an'da 25 defa geçmektedir. "Hazır bulundu, önce gaipti sonra geldi, katıldı, şehir sakini, kaygılandı, peşin alışveriş" anlamları vardır. Türkçede kullandığımız "hazır" kelimesi de buradan dilimize geçmiştir. Ayette geçen bu kelimeden yola çıkarak Yakup'un ölüm döşeğinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Hadera kelimesine yüklenilen bu yanlış anlam aynı zamanda miras ve vasiyet ayetlerinin de yanlış anlaşılmasına neden olmuştur.[274] Önemine binaen bizi asıl konumuzdan uzaklaştıracak olmasını da göze alarak, içinde *hadera* kelimesinin geçtiği ve çok yanlış manaların verildiği bir ayeti bu-

274 Hadera kelimesi ile ilgili "Yorgun Maymunlar Günü Sebt/Şabat" adlı kitabımızda daha geniş bir inceleme yer almaktadır.

rada ele almak istiyoruz. İnceleyeceğimiz ayetin konusu miras ve vasiyet olmasına rağmen ele aldığımız Yakup ve oğulları ile yakından alakalıdır. İki ayet arasındaki bağ her ikisinde de "Hadera" kelimesinin geçmiş olmasıdır. Bir yerdeki yanlış anlama domino etkisi yapmıştır.

Bakara 2/180

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır (mal) bırakmışsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya meşru bir tarzda vasiyette bulunması -Allah'a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir hak olarak- size farz kılındı. (DİB Meali)

Yakup'un kıssasının anlatıldığı Bakara 2/133 ayetindeki ibare ile bu ayette geçen ibare birbirinin tıpatıp aynısıdır. Bakara 2/133 de ele aldığımız ibare *"İz hadera Ya'kub'el mevt"* şeklinde geçerken burada *"İze hadera ehadekum-ul mevt"* şeklindedir. İki ibare arasındaki tek fark birinde fail Ya'kup iken diğerinde *(ehadekum) sizden biridir*.

Bakara 2/180 ayeti okunduğunda anlaşılan şey, öleceğini anlayan birinin vasiyet etmesi şeklindedir. Bu ayetin gözümüzde canlandırdığı sahne ile Bakara 2/133 ayetindeki sahne aynıdır. Birinde ölüm döşeğine düşmüş Yakup, oğullarını başına toplamıştır ve onlara "benden sonra kime kulluk edeceksiniz" demektedir. Diğerinde ise yine ölmek üzere olan birisi etrafındakilere malını mülkünü kime bırakacağını vasiyet etmektedir.

Eğer miras ayetini bu şekilde anlayacaksak, vasiyet etmek sadece birazdan öleceğini anlayanlar içindir deme zorunluluğu vardır.[275] Konuyu ihtiyarlık sürecine girmek zaten ölüme yaklaşmak, ölüme her an hazır olmak demektir şeklinde te'vil etmenin de imkânı yoktur. Zira vasiyet edilecekler arasında kendisinden çok daha yaşlı olması gereken anne baba da bulunmaktadır. Annesi babası ölüme yaklaşmamış ve miras alma konumunda olan birinin ölmek üzere olmasını anlamanın imkânı yoktur. Annesi babası sağ ve miras alma konumunda olduğu halde kişiye ölümün gelmesi ya kesin onlardan önce öleceğini bilmesi ya da çok ağır bir hastalık, ölümcül bir yara, kurtulma imkânı olmayan bir durumda söz konusu olabilir. Kaldı ki bu durumda insan ne kadar vasiyet edebilir ve hukuki

[275] Geleneğimiz; söz konusu ayetin, Tevbe suresinde inen ve miras konusunda marufu belirleyen ayetler ile nesh olduğunu ilan ederek sorunu kökten çözmüştür.

olarak bu vasiyet ne kadar geçerlidir bu da ayrı bir tartışmanın konusudur. Ama her ne olursa olsun ne zaman öleceğini bilerek vasiyet etmek, hiçbir hukukun dikkate almayacağı vasiyet olmaktadır. Hepsinden öte Kur'an, hiç kimsenin ne zaman öleceğini bilemeyeceğini altını çizerek belirtir!

Al-i İmran 3/145

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا ۗ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا ۚ وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ

Allah'ın izni olmadan, yazılı eceli gelmeden kimse ölmez. Kim dünyalık isterse ona ondan veririz. Kim ahiretlik isterse ona da ondan veririz. Biz, görevini yapanları ödüllendireceğiz.

Enam 6/61

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ ۖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ

O, kulları üzerinde tam hâkimdir; size korumalar gönderir. Sizden birine ölüm gelince elçilerimiz onu vefat ettirirler. Onlar (ölüm melekleri olan o elçiler) hata yapmazlar.

Tevbe 9/116

إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'a aittir. Yaşatan O'dur, öldüren de O'dur. Sizin Allah'a tercih edeceğiniz ne bir dostunuz ne de yardımcınız vardır.

Yunus 10/56

هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Hayat veren de O'dur; alan da O. Hepiniz O'na döndürüleceksiniz.

Lokman 31/34

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ ۖ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۖ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

Kıyamet saati ile ilgili bilgi Allah'a aittir. Yağmuru o indirir, rahimlerde bulunanı o bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede/ne zaman öleceğini bilemez. Allah bilir, her şeyin iç yüzünü bilir.

Bu ayetlerden sonra *Bakara 2/180* de geçen vasiyet ayetine tekrar döndüğümüzde *"içinizden birine ölüm geldiği zaman"* şeklinde çevrilen ibarenin, Kur'an bütünlüğünde kurulması mümkün olmayacak bir cümle olduğu görülür. Çünkü birinin kendisine gelenin ölüm olduğunu bilmesi demek, Allah'ın kendisine biçtiği ömür suresinin ne zaman ve nerede bittiğini bilmesi, görevli ölüm meleklerini görmesi demektir. Zira Yüce Allah Lokman 31/34 de *"kimse nerede/ne zaman öleceğini bilemez"* buyurmuşken, *"ize hadera ehadekum-ul mevt"* ibaresini *"içinizden birine ölüm geldiği zaman"* şeklinde çevirmek asla Kur'an bütünlüğüyle uyuşmayacaktır. Oysa bu ibarenin tüm çevirilerinden, gelenin ölüm olduğu yani nerede ne zaman ölüneceğinin biliniyor olduğu sonucu çıkmaktadır.

Yüce Allah ölümün insanlara çok çeşitli zamanlarda geleceğini bildirmektedir.

Hac 22/5

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِى الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۚ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ

Ey insanlar! Kabirlerden kalkma konusunda şüpheniz varsa (düşünün): Sizi önce topraktan sonra döllenmiş yumurtadan, sonra alakadan, sonra da bir çiğnem et parçasından belli belirsiz şekilde yarattık. Bu sözler, size olup biteni açıklamamız içindir. Yaşamasını tercih ettiğimizi belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde tutar, sonra sizi bir çocuk olarak çıkarırız. Sonra da ergenlik çağına eresiniz (diye yaşatırız). Kiminiz ölür, kiminiz de ömrün en düşkün çağına kadar yaşatılır ki bilirken bilemez hale gelsin. Toprağı da kupkuru görürsün ama üzerine suyu indirdik mi kıpırdar, kabarır ve her türlü güzel bitkinden bir eş bitirir.

Yaşamın nasıl başladığından nasıl biteceğine kadar uzanan bu ayet, insanı; topraktan, anne karnındaki oluşumuna kadar anlattıktan sonra

"Sonra da ergenlik çağına eresiniz (diye yaşatırız). Kiminiz ölür, kiminiz de ömrün en düşkün çağına kadar yaşatılır ki bilirken bilemez hale gelsin" buyurmaktadır. Bu ayet ölümün çocukken, gençken ve ihtiyarken insana gelebileceğini bildirmektedir. Zira ömür sürrslanimrelerini ve kimin nerede/ne zaman öleceğini belirleyen sadece Allah'tır.

Tüm bu ayetlerden başka Bakara 2/180 ayette geçen *"ize Hadera ehadekum-ul mevt"* ibaresinin başındaki *"ize"* edatı başına geldiği *mazi* (geçmiş zaman kipi) fiilleri *muzariye* (gelecek, şimdiki, geniş zaman) çevirmektedir. Yani cümle kesinlikle *"gelecek zamana"* dönük çevrilmek zorundadır. Bu durumda ibarenin anlamı; *"içinizden birine ölüm **geldiği** zaman"* değil *"içinizden birine ölüm **geleceği** zaman"* olmak zorundadır.

Kur'an'da çoğunlukla kıyamet ayetleri bağlamında geçen *"ize"* edatı hep geçmiş zaman kipinde gelen kıyamet ayetlerini gelecek zamana çevirmektedir. Tekvir suresindeki ayetler konuyu yeterince açıklamaktadır..

Tekvir 81/1-8

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ

(1) Güneşin çevresi sarılacağı zaman

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ

(2) Yıldızlar kararacağı zaman

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ

(3) Dağlar yürütüleceği zaman

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ

(4) Birlik ve beraberlikler bitirileceği zaman

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ

(5) Yabani hayvanlar bir araya getirileceği zaman

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ

(6) Denizler kaynatılacağı zaman

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ

(7) Nefisler çitleştireleceği zaman

وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ

(8) Diri diri gömülen kıza sorulacağı zaman

Bu ayetlerde kullanılan fiillerin tamamı mazi (geçmiş zaman)'dır ama cümlenin başına *ize* gelmesi manayı müzariye (gelecek zaman) çevirmiştir. Bu basit Arapça dil kuralı meal müellifleri tarafından çok iyi biliniyor olmasına rağmen Bakara 2/180 ayette söz konusu kural göz ardı edilmiştir. Allah'ın kelimelerine karşı yapılan bu özensizlik sonuçta Allah'ın kelimelerinin yanlış anlaşılmasına ya da hiç anlaşılmamasına neden olmuştur. Çok önceleri bir yerde yapılmış yanlış, sorgulanmayıp tekrarlanmış ve yanlış her tarafa sirayet etmiştir.

Bakara 2/180'de geçen ibarenin *"içinizden birine ölüm geldiği zaman"* şeklinde çevrilmesi hukuka da aykırıdır. Zira ölüm döşeğine düşmüş[276] kişinin (ki buna dilimizde *sekerât* denir) artık aklı başından gitmiştir. Aklı başında olsa bile yapacağı vasiyet özgür iradesiyle olmayacak ölüm baskısı ve korkusuyla olacaktır. Yani iradesi çok büyük baskı altında olacaktır. Ne İslam ne de en kötü beşerî bir hukuk sistemi böyle duruma düşmüş kişinin söyleyeceğini geçerli saymaz.

Oysa ayet; ölüm sarhoşluğuna kapılanlara değil, tam tersi çok genç yaşta olsa bile Allah'a iman eden birinin eğer mal mülk sahibi olmaya başlamışsa ve arkasında vasiyet edeceği birileri varsa, onun keyfini çatma düşüncesine kapılmadan yarın ölüm kendisine gelecekmiş gibi vasiyet etmesini bildirmektedir.

Ayette geçen ibarenin şu şekilde çevrilmesi daha uygun olacaktır..

Bakara 2/180

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

Eğer geride mal bırakacaksa içinizden birinin ölüme hazır olması size şu şekilde yazılmıştır. Onu, anası, babası ve en yakınları arasında (Kur'an'da) belirlenmiş paylara göre vasiyet etsin. Bu müttakîler üzerindeki bir haktır.

Ayet ihtiyarlayıp eli ayağı tutmaz hale geldikten sonrasından değil, daha yolun başında, ilk mal mülk sahibi olunmaya başlanıldığı zamandan bahsetmektedir. İnsanın sahip olduğunu zannettiklerine asla sahip olmadığını, her an ölüp gidecekmiş gibi yaşaması gerektiğini, dünya malının üstüne çöreklenip keyfini çatmamayı, Yüce Allah'ın karşısına her an çıkmaya hazır olmayı hatırlatmaktadır. Ayet; insanı aldatan biriktirme tutkusunun[277] esiri olmamanın yolunun, ilk sahip olunan şeyin her an başka-

276 Bkz. Kaf 50/19

277 Bkz. Tekasür 102/1

sına bırakılıp gidilecek şeyler olduğunu bilmekten ve daima ölüme hazır olmaktan bahsetmektedir. Bu ayet insana süslü gösterilenlerin[278] süslerine aldanılmadan yaşamayı, ne kadar debdebeli olursa olsun onların değerinin başkasına terk edilip gidilecek şeyler olduğunu hiçbir zaman akıldan çıkarmadan yaşamayı öğretmektedir.

Bu açıklamalardan sonra tekrar Yakup kıssasına yani Bakara 2/133 Ayete dönecek olursak; ele aldığımız *"iz hadera Yakub'el Mevt"* ibaresinin *"Yakup ölüm döşeğindeyken"* şeklinde çevrilemeyeceği açıktır. Bu ibare ***"Yakup ölüme hazırlandığı zaman"*** şeklinde anlaşılmalıdır. Yakup bir Allah resulüdür. O'nun kendisinden sonrası için tek endişesi Allah'ın davasıdır. O'nun ölüme hazır olması kendisinden sonra davanın akıbetinin ne olacağını artık biliyor olmasıdır. O, Yusuf'un rüyasından kendisinden sonra gelecek elçinin varlığını öğrenmiştir. Bir sonraki elçinin geleceğini, kim olacağını bilmek zaten olması gerekendir. Zira Yakup'un bizzat kendisinin ve babası İshak'ın resul olacakları daha anne karnına bile düşmeden dedesi İbrahim'e müjdelenmişti. Sonrasında Yahya, İsa ve Muhammed de daha doğmadan resul olacakları önceden bilinenlerden olacaktır. Önceki elçinin, sonraki elçi ile kurması gereken ilişki ise şu şekilde belirlenmiştir.

Al-i İmran 3/81

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ۚ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي ۖ قَالُوا أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ

Allah nebilerden kesin söz aldığında şöyle demiştir: "Size Kitap ve hikmet veririm de elinizde olanı onaylayan bir elçi gelirse kesinlikle ona inanacaksınız ve destek vereceksiniz. Bunu kabul ettiniz mi? Bu ağır yükü (ısr) yüklendiniz mi?". Onlar da "Kabul ettik" demişlerdir. Allah: "Siz buna şahit olun, sizinle beraber ben de şahidim" demiştir.

Yakup kendisinden sonra oğlu Yusuf'un kendisinde olanı tasdik edecek bir resul olacağını artık öğrenmiştir. Yusuf'un önündeki süreci başarıyla geçip Allah resulü olarak görevlendirilmesi kendi açısından bir sorun değildir. Yusuf "ben Allah'ın resulüyüm" dediğinde O'na inanacak ve O'na destek olacaktır ama diğer oğulları ile ilgili şüpheleri vardır.

---

278 Bkz. Ali İmran 3/14

Daha Yusuf'un rüyasını duyar duymaz "kardeşlerine anlatma" diyen Yakup, oğullarının nasıl bir yapıda olduklarını herkesten daha fazla bilmektedir. Kendi soyundan çıkması gereken resulün Yusuf olmasının diğer kardeşler üzerinde olumsuz bir etki bırakacağını da bilmektedir. Yusuf'un gördüğü rüyayı onun ileride elçi seçileceği şeklinde yorumlayan Yakup, diğer oğullarının Yusuf'a zorluk çıkarmaması için rüyadan sonra onları toplamış ve onlara *"Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?"* sorusunu sormuştur.

Oğullar ve Esbatın; "Senin, İbrahim, İsmail, İshak'ın ilahına" şeklinde cevap vermeleri aslında Yakup'un onlara bildirdiği din üzerine olacaklarını yani durumlarını değiştirmeyeceklerini söylemeleridir. Çünkü İbrahim, İsmail, İshak ve Yakup'un ilahına kul olmak demek Allah tarafından gönderilen elçilere ve elçilerin getirdiği vahye uymak demektir. Oğulların bu şekilde cevap vermesi babalarının geldiği şekille (İbrahim soyu) ve babalarının getirdikleriyle gelen elçiye uyacakları, inanacakları ve destek olacakları anlamına gelmektedir.

Yakup'un kendisinden sonra gelecek elçinin Yusuf olduğunu bilmesi demek, artık O'nun bir mirasçısının olduğu anlamına gelmektedir. Resuller çok sayıda oğlu da olsa Allah tarafından belirlenmedikçe Resullüklerine mirasçı tayin edemezler. Bir resulden sonra kimin resul olacağını belirleyen Yüce Allah'tır. Yusuf'un rüyası ile Yakup, Allah tarafından kendisine bir vasi belirlendiğini anlamıştır. Kendisini resul yapan Allah ona bir vasi tayin etmişse artık vasiyet etmesi, kendisinden sonra gelecek elçinin işini kolaylaştırması gerekmektedir ve bu onun ölüme tastamam hazır olması demektir. Ne zaman öleceğini asla bilemeyen Yakup, Yusuf'un tayin edilmesi ile her an ölüme hazır, vasisi olan bir resul konumundadır. Bu yüzden Bakara 2/132 de İbrahim ve Yakup'un dini oğullarına vasiyyet ettikleri belirtilmiştir. Çünkü her ikisinin de vasisi daha onlar hayattayken Allah tarafından belirlenmiştir.

Bakara 2/132

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

İbrahim, bu dini oğullarına vasiyet etmişti. Yakup da öyle yaptı. Dedi ki: "Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti, son nefesinize kadar Allah'a teslim olmuş kişiler olarak yaşayın."

BABA SEVGİSİ Mİ?

Yusuf 12/7-8

لَقَدْ كَانَ فِى يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ

(7) Şurası bir gerçek ki Yusuf'ta ve kardeşlerinde, araştırmak isteyen herkesin çıkaracağı dersler vardır.

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

(8) Bir gün kardeşleri şöyle dediler: "babamızın Yusuf ve kardeşini bizden daha çok tercih ettiği kesin. Oysa güçlü ve birbirine bağlı olanlar biziz. Babamız gerçekten açık bir sapkınlık içinde."

Geleneksel anlayış bu ayetten yola çıkarak Yusuf kıssasının temelinin, Yakup'un Yusuf'a olan aşırı sevgisinin kardeşleri kıskançlığa ittiğini ve devamında gelişen olayların bu ana fikir etrafında döndüğünü söylemiştir. Tefsirlerimizin pek çoğu Yakup'un Yusuf ve kardeşine olan aşırı düşkünlüğünü kabul etmiş ve kendilerince bunu çeşitli şekillerde te'vil etmişlerdir.[279] Bu te'viller müelliflere göre farklılık arz etse de hepsinin üzerinde ittifak ettiği olgu, Yakup'un diğer kardeşleri rahatsız edecek şekilde Yusuf ve kardeşine aşırı düşkün olduğudur. Tüm meal ve tefsir müelliflerinin delil olarak getirdiği ise ayette geçen ve *"Babamızın Yusuf ve kardeşini bizden daha çok sevdiği kesin"* şeklinde manalandırılan إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا cümlesidir.

Bazı tefsircilerimiz Kur'an'da kadınlar, altın, gümüş gibi oğulların da imtihan olduğunu bildiren bazı ayetler[280] olduğunu hatırlatarak, Yakup'un oğullarına aşırı bağlılığının O'nun şahsi bir içtihadı olduğunu, in-

279 Er Razi Tefsiri Kebir.c.13.s.169

280 Bkz. Ali İmran 3/14

san olması hasebiyle sevgisinin irade dışı bir şey olduğunu, Yakup'un da bundan uzak olmadığını, dolayısıyla insani duygularının ağır basarak Yusuf ve kardeşini diğerlerinden daha çok sevdiğini söylemişlerdir.

Oysa ki kıssayı anlatan tüm ayetler birbiriyle anlamaya çalışıldığında bunun doğru olmadığını, Yakup'un Yusuf'a olan düşkünlüğünün sebebinin çok farklı olduğu görülebilecektir.

Yusuf ve kardeşleri arasında kardeşliğe uymayacak şeylerin olduğu daha ilk ayetlerden anlaşılmaktadır. Yusuf'un rüyasını dinleyen Yakup'un ilk sözü "kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar" şeklinde olmuştur. Bir rüyadan dolayı küçük kardeşe tuzak kurmanın baba sevgisini kıskanmayla hiçbir alakası yoktur. Kardeşlerin Yusuf ile bir alıp veremediklerinin olduğu daha kıssanın en başında göze çarpmaktadır. Bu husumetin sebebinin mutlaka anlaşılması gerekmektedir. Çünkü bu sebep kıssanın akışını belirleme de hatta kıssanın yüksek kimliğine etki etmektedir. Yusuf Sure'si, baba sevgisini kıskananlar kıssasına dönüştüğünde Kur'an'ın diğer yerleriyle tüm bağlarını koparmakta, sadece ibret alınacak bir masala dönüşmektedir. Ne kendinden öncesinin Yusuf üzerinde bir etkisi kalmaktadır ne de Yusuf'un kendisinden sonrasını belirleyen bir aktivitesi kalmamaktadır. Kur'an'ın içinde ama Kur'an'ın hiçbir yeriyle bağı olmayan bir sûre haline dönüşmektedir.

Daha rüyayı duyar duymaz Yakup'a "kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar" dedirten kardeşlerin husumeti, baba sevgisini kıskanmak gibi çok basit bir açıklamayla geçiştirilecek gibi durmamaktadır.

Bu nasıl bir gözü dönmüşlüktür ki sırf bir rüya gördü diye küçük bir çocuk öldürülmeye kalkışılsın!..

Hazırda bulunan rivayetler ve İsrailiyatın konforuna sığınarak sorgulanmadan kabul edilen sebepler, kardeşlerin yaptığı cürümlerin yanında çok yavan kalmaktadır. Bunlar ancak ayetler düşünülmeden (tedebbür etmeden) kabul edilebilir. Mesela; Yusuf suresindeki ayette *"Babamızın Yusuf ve kardeşini bizden çok sevdiği kesin"* denmektedir. Ama kuyuya sadece Yusuf atılmaktadır. Oysa ayette açıkça "Yusuf ve kardeşi" buyurulmaktadır. Madem babalarının sadece kendilerini sevmesini istemekteler, bu durumda Yusuf 'un kardeşini de öldürmeye kalkışmaları gerekirdi. Kardeşi sağ kaldığında, maksatlarına ulaşmış olmayacaklarını bilmemeleri mümkün değildir. Hepsinden öte Yusuf'u aşırı sevmek, bu sevgiden dolayı evlatlar arasında ayırım yapmak Yusuf'un kusuru mudur ki bu haksızlık Yusuf ortadan kaldırılınca giderilmiş olsun! Nitekim giderilememiştir.

Üstelik kardeşlerin bizzat kendileri, Yusuf ve kardeşinin babaları tarafından kendilerinden daha fazla sevilmesinin kusurunu babalarında görmektedirler. *"Babamızın Yusuf ve kardeşini bizden daha fazla sevdiği kesin. Oysa biz kuvvetli bir topluluğuz. Babamızın açık bir sapıklık içinde olduğu da kesin"* Yusuf'un babaları tarafından fazla sevilmesini babalarının kusuru görerek *"babamızın açık bir sapıklıkta olduğu kesin"* demelerine rağmen neden sadece Yusuf'u öldürmek istemişlerdir? Oysa Sapık! dedikleri babalarıdır, öldürmek istedikleri ise Yusuf...

Rivayet ve İsrailiyat'ın kardeşler hakkında çizdiği bu portre son derece acemice, yavan ve düşük karakterlidir. Bir Allah resulünün çocukları olan bu evlatlar babalarının vahyinden hiç mi nasiplenmemişlerdir ki, bir rüyadan ya da babalarının sevgisinden dolayı bir cana kıymayı bile göze alacak kadar aşağılıktırlar.

Diyelim ki onlar bu kadar aşağılıklar, Allah'ın vahyini taşımaya layık görülerek resul olma gibi çok yüksek bir göreve getirilmiş Yakup, onların bu hallerini göremedi mi ki; *"rüyanı kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar"* diyecek kadar oğullarına güvenmediği halde bu kadar güvenilmez olan oğullarına *"Yusuf'u bizimle gönder oynasın eğlensin"* dediklerinde kendi elleriyle en sevdiği oğlunu teslim etmiştir.

Görüldüğü gibi, olayı kardeşlerin baba sevgisini kıskanma şeklinde aktarmak en başta Yakup olmak kaydıyla, kıssadaki herkesin ve hatta her şeyin seviyesini aşağı çekmekte, içinden çıkılamaz soruları beraberinde getirmektedir.

Tüm bu soruların cevabı yine Kur'an'da aranmalıdır. Kur'an özgüveni çok yüksek olan, altından kalkamayacağı, cevapsız bırakacağı bir sorunun olması düşünülemeyecek bir kitaptır. Zira O Allah'ın ilmiyle inmiştir.

Kardeşlerin Yusuf'u öldürme planlarının sebebi baba sevgisini kıskanmak değilse nedir?

Yusuf'un kuyuya atılması babasıyla ayrılığın başlangıcı olmuştur ve bu ayrılık yıllarca sürmüştür. Geçen yıllar Yakup'un Yusuf'a duyduğu sevgiyi yok etmemiş tam tersi daha da çoğaltmıştır. Hatta bitmeyen bu sevgiden dolayı oğullar babalarına "Yusuf diye diye helak olacaksın"[281] demişlerdir. Sonunda Yusuf ile karşılaştıklarında söyledikleri şey olması gerekenden başkadır.

---

281 Bkz. Yusuf 12/85

Yusuf 12/91

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ

Dediler ki "Vallahi Allah seni bize gerçekten tercih etmiş. Biz hatalı davranmıştık."

Eğer baba sevgisini kıskandıklarından dolayı Yusuf'u öldürmek istemiş olsalardı tam burada *"ne yaparsak yapalım babamız senden vazgeçmedi"* demeleri gerekirdi. Oysa onlar *"Tallahi Allah seni bize tercih etmiş, kesinlikle biz hatalıyız"* demişlerdir. İşte bu cümle kardeşlerin Yusuf'a olan hasedinin baba sevgisini kıskanmaktan değil, Allah'ın tercihini yönlendirme isteğinden kaynaklandığını göstermektedir. Üstelik bu ayet, onların bu tercihin içeriğini de bildiklerini göstermektedir.

Bunu biraz daha kuvvetlendirmek için surenin en başına yeniden dönmek gerekir... Yusuf babasına rüyasını anlatmış, O rüyasını kardeşlerine anlatma dedikten sonra üzerinde çok uzun durduğumuz ayette şunları söylemişti.

Yusuf 12/6

وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Böylece; Rabbin seni (uygun hale getirmek için) seçecek ve hadiselerin te'vilinden öğretecek, Tıpkı daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi, sana ve Yakup âl'ine de o nimeti tamamlayacaktır. Senin Rabbin bilir, doğru kararlar verir."

Yakup'un bu söyledikleri, Yusuf'un rüyasının te'vili olarak görülmüştür. Oysa rüya ile te'vil arasında mutlaka bir bağ olması gerekmektedir. Hatta yine Yusuf suresinde üç tane rüya te'vili bizzat Yusuf tarafından yapılmaktadır. Sırası geldiğinde bu rüyalara(!) detaylıca değinilecektir ama Yusuf'un rüya yorumlarına bakıldığında rüyada görülenlerle gerçek hayat arasında bir bağ kurulmuştur. Zindan arkadaşının rüyasında üzüm sıkmasını, "efendine şarap sunacaksın" şeklinde, diğer zindan arkadaşının başının üstünde ekmek yiyen kuşları ise onun ölmesine bağlamıştır.[282] Yani rüyada görülen sembollerle gerçek hayat arasındaki bağ kurulmuştur.

---

[282] Katılmadığımız geleneğin bu açıklaması, ayetlere gelindiğinde detaylandırılacaktır

Ama Yakup'un söylediklerinin rüyada görülen hiçbir sembolle alakası kurulmamıştır. Yusuf rüyasında *"on bir gezegen, güneş ve ayın benim için emre amade olduklarını gördüm"* demiştir. Yakup ise *"Allah seni seçecek, hadiselerin te'vilinden öğretecek, sana ve Yakup âl'ine olan nimetini tamamlayacak"* demiştir. Rüya ile söylenenler arasında en ufak bir benzerlik yoktur. Kaldı ki ne ayetin öncesinden ne de sonrasından Yakup'un söylediklerinin rüya te'vili olduğunu belirtecek tek bir delil yoktur. Kıssanın en sonunda gelen şu ayet rüyanın te'vilinin ne olduğunu göstermektedir.

Yusuf 12/100

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Yusuf, anasını, babasını tahtının üstüne çıkardı. Kardeşleriyle birlikte karşısında eğildiler. Yusuf dedi ki "Babacığım! İşte bu, vaktiyle gördüğüm rüyanın çıkmasıdır. Rabbim onu gerçeğe çevirdi. Hapisten çıkardığı zaman da bana iyilikte bulunmuştu. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra Rabbim sizi çölden buraya getirdi. Benim Rabbim, tercih ettiği şeyi en ince ayrıntısına kadar yapar. Çünkü her şeyi bilen ve kararları doğru olan O'dur."

Rüyanın te'vili bu ayette geçenler oluyorsa, Yakup'un söylediği *"rabbin seni uygun hale gelesin diye bir sürece sokacak, sana hadiselerin te'vilinden öğretecek, sana ve Yakup aline olan nimeti tamamlayacak"* çıkarımı nasıl anlaşılacaktır?

Her elçi kendisinden sonra gelecek olan elçiyi bilmektedir. Buna; İbrahim'e kendisinden sonra İshak'ın hatta İshak'tan sonra Yakup'un geleceğinin bildirilmesini,[283] İsa'nın kendisinden yüzlerce yıl sonra gelecek elçinin bildirmesini,[284] hatta Tevrat ve İncil'de bırakın resulü, resulün yanındakilerin özelliklerinin bildirilmesini[285] delil olarak sayabiliriz.

Yakup, kendisinden sonra evlatlarından birinin Allah elçisi olacağını, elçi olmadan uzun bir süreçten geçirileceğini, hadiselerin te'vilinden ona öğretileceğini, İbrahim ve İshak'a tamamlanan o nimetin Ona da tamam-

283 Bkz. Enbiya 21/72

284 Bkz. Saf 61/6

285 Bkz. Fetih 48/29

lanacağını pekâlâ bilmektedir. Çünkü bu bilgiler rüya yorumlarıyla elde edilemeyecek kadar ulaşılamaz, ancak vahiyle bilinmesi durumunda kesin ifade edilebilecek bilgilerdir.

Yakup'un vahiyle bildiği kendisinden sonraki elçinin özellikleri elbette ki diğer oğulları tarafından da biliniyordu. Onların bu bilgileri bilmiyor olması demek Yakup'un kendisine gelen vahyi bildirmemiş olması anlamına gelir ki bu asla mümkün değildir. Resullerin kendilerine gelen vahyi, içeriği her ne olursa olsun insanlığa iletmemiş olması ağır cezayı ve hatta ağır azabı gerektiren bir davranıştır.

Bu yüzden hem Yakup hem oğullar bir sonraki elçilerin kendilerinden biri olacağını elbette bilmektedirler. Bilinmeyen tek şey kimin elçi olacağıdır. Yusuf'un rüyası artık kim olacak sorusunun da cevaplandığını göstermiştir. Yüce Allah özelliklerini vahiyle bildirdiği bir sonraki elçinin ismini yine vahiy yoluyla Yakup'a bildirseydi, Yakup'un bunu tüm insanlığa dolayısıyla oğullarına iletmesi gerekirdi. Yani asla saklamaz, asla Yusuf'a kardeşlerine anlatma diyemez, kendisi anlatırdı.

Tam burada ayette geçen ve istisnasız her müellif tarafından "daha çok seviyor" şeklinde çevrilen أَحَبُّ *ehabbu* kelimesine değinmek gerekir. Kur'an'da kök harfleri حبب HBB olan kelimeden türemiş ve 95 kullanımı bulunmaktadır. Asıl olarak kelime buğday ve arpa gibi yiyecek maddelerinin taneleri[286] için kullanılır. Sevmek, beğenmek, hoşlanmak gibi manalarının yanında tercih etmek anlamında da kullanılmıştır. Nitekim İsfahani El Müfredatta kelimenin "ala" harfi cerriyle geldiğinde geçişli olduğunu ve tercih etme anlamına geldiğini söylemiştir.[287]

Kelime tercih etme anlamında yine Yusuf kıssası içinde kullanılmaktadır.

Yusuf 12/33

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ

Yusuf dedi ki: "Rabbim! Bu kadınların isteklerine uymaktansa hapsi tercih ederim…

Bu kelime Kur'an'da tercih etme anlamında daha birçok yerde kullanılmıştır.[288] Tüm bunlardan sonra *"Babamızın Yusuf ve kardeşini bizden daha çok sevdiği açık"* şeklinde çevrilen إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا

286 Bkz. Bakara 2/261; Enam 6/59; Kaf 50/9

287 R.El İsfahani. El Müfredat. HBB maddesi.

288 Kur'an'da Bkz. 2/177; 8/23-24; 14/3; 16/107; 41/17; 76/8

cümlenin *"Babamızın Yusuf ve kardeşini bizden daha çok tercih ettiği kesin"* şeklinde çevrilmesinin kıssanın genel karakterine daha uygun olduğu görülecektir. Ayetin devam cümlesi bu tercihin oğullar tarafından neden yanlış görüldüğünün yine oğullar tarafından kendilerince açıklaması vardır.

Yusuf 12/8

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

Bir gün kardeşleri şöyle dediler: "babamızın Yusuf ve kardeşini bizden daha çok tercih ettiği kesin. Oysa güçlü ve birbirine bağlı olanlar biziz. Babamızın açık bir dalalet (sapıklık) içinde olduğu elbette kesindir."

Ayetin genel diline bakıldığında kardeşlerin kullandığı dilin bir ayrım içerdiği hemen göze çarpacaktır. Kendi kardeşleri olmalarına rağmen Yusuf ve kardeşini ötekileştirmişlerdir. "Oysa güçlü kuvvetli olan biziz" diyerek de hem "nahnu" hem de "usbetun" kelimesinin kapsam alanına Yusuf ve kardeşini sokmamışlardır. Bu ayrımcı dili kullanan kardeşler en sonunda çok kararlı bir dille babaları tarafından kendilerinin tercih edilmemesinin sebebinin babalarının açık bir sapıklığı/yanlışı/delaleti/yanılgısı olduğunu söylemişlerdir.

Onları bu derecede cüretkâr ve saldırgan kılan "o tercihin" ne olduğu üzerinde bir sonraki ayette durulacaktır. Fakat meselenin daha iyi anlaşılması için ayette geçen "usbetun" kelimesinin üzerinde biraz durmak gerekir.

Ayette geçen عُصْبَةٌ *usbetun* kelimesi kök harfleri ع ص ب (a+s+b) dir. Kur'an'da bu kökten türemiş 5 kelime bulunmaktadır. Kelimenin manaları hakkında Müfredatta şunlar söylenmektedir.

عصب *Usbe*; eklem sinirleri. Lahmun asibun; Çok sinirli olan et. Ma'sub; Hayvandan çekilen sinirlerle bağlanan şey. Sonra her türlü bağlanmaya عصب *usbe* denmiştir. عُصْبَة *Usbet* birbirine kenetlenmiş, söz, eylem ve amaç birlikteliği olan, birbirini desteklemek amacıyla bir araya gelen topluluk.[289]

Kardeşlerin, bu topluluğun içine Yusuf ve kardeşini dahil etmedikleri daha önce belirtilmişti. Bu duruma tersten bakıldığında Yusuf ve kardeşinin de onlarla amaç, eylem ve söz birliği içinde olmadıkları görülecektir.

289 R.El İsfahani. El Müfredat. ASB maddesi.

Aslında o sıralarda Yusuf'un yaşını göz önüne aldığımızda Yusuf istese dahi onlarla söz, eylem ve amaç birlikteliği yapacak durumda değildir. *Usbetun* kelimesinde ön plana çıkan şey kuvvettir. Yani gücü kuvveti olmayanın, istese dahi diğerlerine katılarak "*usbetun*" şeklinde tanımlanan topluluğun bir parçası olmasının imkânı yoktur. Bunun için güç, kuvvet ve olgunluğa erişmiş bir irade gerekir. Nitekim, kardeşler babalarından Yusuf'u kendileriyle göndermelerini istediklerinde, Yakup onlara *"kurt yer"* demiş, onlarsa şu cevabı vermişlerdir.

Yusuf 12/14

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ

Dediler ki "Biz birbirine kenetlenmiş güçlü, kuvvetli bir toplulukken onu kurt yerse o zaman biz gerçekten aciz kimseleriz demektir".

Yusuf ise bu olaylar olduğu sırada henüz bir ğulamdır.[290] Kur'an'da 13 defa geçen "ğulam" kelimesi kendi başına iradesini kullanamayan bu yüzden cezai ehliyeti olmayan kişi anlamına[291] gelmektedir. Sözlüklerde "ğulam" diye tabir edilen kişinin en fazla bıyıkları yeni terlemiş bir yaşta olduğu söylenmektedir.[292] Yusuf en fazla bıyıkları terlemiş bir delikanlıysa kardeşi ondan da küçük demektir. Bu durumda Yusuf ve kardeşi isteseler dahi güç ve kuvvetin ön plana çıktığı "usbetun" kelimesinin kapsam alanına dahil olamayacaklardır.

Ayetin sonundaki إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ *"Babamızın açık bir dalalet/yanılgı/şaşkınlık içinde olduğu elbette kesin"* ibaresine gelince. Tefsircilerimiz Yakup'un bir Allah resulü olmasından dolayı oğulları tarafından O'na yakıştırılan "delalet" (şaşkınlık/sapıklık) üzerine pek çok yorum yapmışlardır. Kur'an'da 191 defa geçen ve en basit ifadeyle "doğrudan sapma" anlamı olan bu kelime üzerinde durmayacağız. Her ne olursa olsun oğullar babalarının yanlış bir iş yapmakta olduğuna kesin inanmaktadırlar. Hatta إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ibaresinde geçen *tekid* ifadeleri bu inançlarının çok kuvvetli olduğunu göstermektedir. Küçücük bir cümlede üç tane *tekid* ifadesi vardır.

Birincisi ibarenin başında gelen إِنَّ edatı. Bu edat kendisinden sonra gelen şeyin kesinliğini ifade eder. İkincisi ise لَفِى *lefî* harfi cer'in başında

290 Bkz. Yusuf 12/14

291 Ğulam kelimesinin cezai ehliyeti olmayan kişi anlamındaki kullanımı için bkz. Kehf 18/74

292 Bkz.El Müfredat ĞLM md.

gelen ل harfi. Bu harf cümlede anlatılan düşünceye "elbette" anlamı verir. Üçüncüsü ise cümlenin sonunda gelen مُبِين munîn/apaçık kelimesi. Kısacık bir cümlede üç tane tekid ifade eden şeyin (Edat, harfi cer, kelime) gelmesi oğulların, babalarına atfettikleri sapkınlığa! ne kadar inanmış olduklarını gösterir. O kadar inanmışlardır ki babalarının bu yanlışını her yerde dillendirmiş ve hatta kendilerinden başkalarını da buna inandırmış olmalıdırlar. Bu, kıssanın ilerleyen bölümünde anlaşılmaktadır. Yusuf Mısır'a gitmiş, Mısır'da ileride anlatılacak olayları yaşadıktan sonra kardeşlerine Yusuf olduğunu bildirmiş ve babalarının yanına dönen kardeşlerine, görme sorunu yaşayan babasının gözlerine sürmesi için gömleğini göndermiştir.

Yusuf 12/94-95

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ

(94) Kervan oradan ayrılınca Yakup dedi ki "Ben gerçekten Yusuf'un kokusunu alıyorum. Keşke beni bunak saymasanız."

قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ

(95) Dediler ki "Vallahi sen eski yanılgına gömülüp kalmışsın."

Tüm evlatlar Mısır'da olduğu için "Sen hala eski yanılgının/hatanın/şaşkınlığın/sapkınlığının içindesin" sözünü söyleyenler onlar değildirler. Bu sözü o an Yakup'un yanında bulunan ve öteden beri içlerinde yaşadıkları toplum söylemektedir. Bunlar anne/ler, gelinler, torunlar olabileceği gibi başkaları da olabilir. Fakat önemli olan bunu diyenlerin kim oldukları değil إِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ eski sapkınlığın/hatan/yanlışın/yanılgın demeleridir. Bu da oğulların babalarının yanlışlar içinde olduğunu diğer insanlara kabul ettirdiği anlamına gelmektedir.

ضَلَالٍ *Dalalin* kelimesi Yusuf kıssasında 3 kez geçmektedir. Bunlardan biri 8. ayette oğullar tarafından babalarına atfen, diğeri 95. ayette oğullar dışında kalanlar tarafından yine Yakup'a atfen, üçüncüsü ise 30. ayette şehirli kadınlar tarafından, Yusuf'un nefsinden murad almak isteyen azizin karısına atfen kullanılmaktadır.

Şimdi Yakup hakkında ilk defa إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ diyen oğullardır. Oğullar dışında *"eski şaşkınlığındasın"* diyenler ise başkalarıdır. Eski şaşkınlık diyerek kast edilen kardeşlerin 8. ayette ona söyledikleridir. Bu durumda sadece kardeşler değil onlar haricinde bulunanlar da Yakup'un bir

şaşkınlık/hata/yanlış içinde olduğuna inanmaktadırlar. Dahası *kadim* kelimesinden dolayı çok uzun zamandır bu fikirde oldukları anlaşılmaktadır.

Yakup'a kendi oğulları tarafından yakıştırılan ضَلَالٍ *dalalin* kelimesini Yusuf'a duyduğu sevgiyle açıklamak tatminkâr değildir. Üstelik ضَلَالٍ *dalalin* kelimesi ne kadar te'vil edilirse edilsin en hafif tabirle *doğrudan sapmadır*. Olay o kadar basit olamayacak kadar ciddi gözükmektedir. Bir Allah resulünün oğulları olan insanlara; إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ *"Babamızın açık bir sapkınlık/hata/yanlış içinde olduğu elbette kesindir"* dedirtecek çok daha esaslı sebepler olmalıdır. Bu sebep bir sonraki ayette kısmen gün yüzüne çıkmaktadır.

KONUŞAN KİM?

Yusuf 12/9

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

"Yusuf'u öldürün ya da bir yere atın gitsin de babanızın vechi size geçsin. Ondan sonra Salihlerden bir kavim olursunuz.

Bu ayette ilk dikkat çeken şey dilin değişmesidir. Bir önceki ayette konuşan Yusuf'un kardeşleriydi. Çoğul şeklinde gelen "*kalu*" (dediler), "*ebeine*" (babamız), "*nahnu*" (biz) kelimeleri gayet açık bir şekilde konuşanların kimliğini vermektedir. Fakat bu ayette isimler ve fiillerin kullanım şeklinden, konuşanın kardeşlerden biri olmadığı anlaşılmaktadır. *"Öldürün, atın - babanızın veçhi size geçsin - kavim olursunuz."* Bir sonraki ayette ise konuşanın yine kardeşlerden biri olduğu açıkça anlaşılmaktadır. قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ *"Onlardan sözü dinlenen biri dedi."* İki ayet arasında konuşan ve kelimelerin kullanım biçiminden onlardan biri olmadığı anlaşılan, kimdir? Ayetteki kelimelerin tahlili ve Kur'an'daki kullanımlarına geçmeden bu sorunun cevaplanması önemlidir. Zira kelimeler söyleyen kişiye göre anlam kazanacaktır.

Kıssa içerisinde hiçbir bağlantısı ve olaylar içinde etkinliği olmamasına rağmen zaman zaman başka bir *kişinin* de işin içine karıştırıldığı görülmektedir. Daha surenin başında Yusuf rüyasını babasına anlattığında babası bir uyarı yapmış ama ardından olayın içine hiçte alakası yokmuş gibi duran birini de karıştırmıştır.

Yusuf 12/5

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ

Dedi ki "Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma; sana bir oyun oynarlar. Çünkü Şeytan insanın açık düşmanıdır.

"Şeytan insan için apaçık bir düşmandır." Yakup şeytanın olaylar üzerinde etkin bir rol oynadığını söylemesine rağmen, kıssanın başından sonuna kadar şeytanın adı, biri bu ayette olmak üzere sadece 3 kez geçmektedir. Yukarıdaki ayeti kıssanın tümünü göz önüne getirip anlamaya çalıştığımızda şeytanın açık düşmanlığı ile ilgili herhangi bir olayın geçmediğini, Yakup'un *"şeytan açık düşmandır"* sözünün anlama hiçbir katkısının olmadığı görülecektir. Öyleyse Yakup neden, *"şeytan açık bir düşmandır"* demiştir. Yakup'un şeytan açık düşmandır demesinin anlama bir katkısı olmadığı gibi, kıssayı geleneğin anlattığı şekilde kabul ettiğimizde şeytan apaçık düşmandır sözünü çıkarmanın da anlamdan hiçbir şey götürmediği görülecektir. Yani bu söz anlama bir katkı sunmadığı gibi, göz ardı edildiğinde de anlamdan bir şey kaybettirmemektedir. Haşa boş bir söz gibi olmaktadır.

Yusuf suresinde şeytanın isminin geçtiği diğer iki yerde de durum buradakinden farklı değildir.

Yusuf 12/42

وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ

Yusuf kurtulacağını düşündüğü kişiye dedi ki "Efendinin yanında benden bahset." Ancak Şeytan efendisine doğru bilgiyi vermeyi önemsiz gösterdi. Dolayısıyla Yusuf hapiste birkaç yıl kaldı.

Yusuf 12/100

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِى إِذْ أَخْرَجَنِى مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِى وَبَيْنَ إِخْوَتِى ۚ إِنَّ رَبِّى لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Yusuf, anasını, babasını tahtının üstüne çıkardı. Kardeşleriyle birlikte karşısında eğildiler. Yusuf dedi ki "Babacığım! İşte bu, vaktiyle gördüğüm rüyanın çıkmasıdır. Rabbim onu gerçeğe çevirdi. Hapisten çıkardığı zaman da bana iyilikte bulunmuştu. Şeytan benimle kardeşlerimin arası-

nı açtıktan sonra Rabbim sizi çölden buraya getirdi. Benim Rabbim, tercih ettiği şeyi en ince ayrıntısına kadar yapar. Çünkü her şeyi bilen ve kararları doğru olan O'dur."

Aslında ayetlerde Şeytan, etkin bir kişilik olarak anlatılmıştır. Ancak tefsirlerde olaylara dahil edilirken, şeytanın olaylar üzerindeki etkinliği görülmemiş, olayları yönlendirmedeki rolü yok sayılmıştır. Bunun en önemli nedeni Yüce Kur'an'ın pek çok ayette tanıttığı şeytanın yeteri kadar tanınmıyor ve bilinmiyor olmasıdır!

Şeytan hakkında iki hâkim görüş vardır. Bir tanesi tüm kötülüklerin anası görülüp, insanın tüm olumsuz davranışlarının kendisine yüklendiği, sorumluluğu hep şeytanda gören ve insanı masumlaştıran anlayış. Diğeri ise olaylar üzerinde şeytanın etkinliğini tamamen kaldırıp, şeytanı adeta var ama yok hükmünde kabul eden anlayış.

Bu iki anlayışı bir tarafa bırakıp, ayetlerde geçen ve şeytana atfedilen fiiller ile alakalı sorularımıza geçelim.

· 12/5. ayet; "Şeytan insanın açık düşmanıdır."

- Şeytanın düşmanlığı nedir ve bu düşmanlığı nasıl icra etmektedir?

· 12/42. ayet; "Şeytan ona efendisine doğru bilgiyi vermeyi önemsiz gösterdi."

- Şeytanın önemsiz gösterdiği bu bilgi nedir ve şeytan önemsiz göstermeyi hangi yolla yapmıştır?

· 12/100. ayet; Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra..."

- Şeytan Yusuf ile kardeşlerinin arasını; nerede, nasıl ve hangi unsurları kullanarak açmıştır?

Burada unutulmaması gereken başka bir durum daha vardır. Yakup'un oğulları bir Allah resulünün neslidir. Babalarına Yüce Allah vahyetmektedir. O vahiylerin içinde de şeytan en az Kur'an'da tanıtıldığı gibi tanıtılmış, onun oyun ve tuzakları en az Kur'an'daki kadar haber verilmiş olmalıdır. Şeytan hakkında Kur'an'da anlatılanların Yakup'a da vahyedilmediğini ve Yakup'a vahyedilenlerden oğullarının haberinin olmadığını düşünmek imkansızdır. Dolayısıyla şeytanın gerçek mahiyeti hakkında yaşadıkları çağda belki de şeytan hakkında en fazla malumat sahibi olması gerekenler onlar olmalıdır. Buna rağmen şeytan Yusuf ile kardeşlerinin arasını açmayı becerebilmiştir.[293]

---

293 Kur'an'da anlatılan şeytan hakkında detaylı bir çalışmayı buraya koymanın imkânı yoktur. Bizim anlatacaklarımız şeytanın Yusuf kıssasındaki etkin rolünü an-

Kıssada anlatıldığı şekliyle meseleye yaklaşacak olursak üç farklı kişi tarafından şeytanın üç ayrı eyleminden bahsedildiği görülecektir.

1. *Yakup'a göre (12/5) şeytan; insanın açık düşmanı olduğu için kardeşlerin Yusuf'a tuzak kurmalarını sağlayacaktır.*
2. *Yüce Allah'a göre (12/42) şeytan; zindan da Yusuf'un kurtulacağını düşündüğü kişiye, Yusuf'un zindandan kurtulması için, ona Yusuf'u kralın yanında anmayı unutturandır.*
3. *Yusuf'a göre (12/100) şeytan; kardeşleri ile arasını açandır.*

Peki şeytan bu eylemleri nasıl yapmıştır? Mesela kardeşlerin tuzak kurmasını sağlamak için; zatı ile görünerek, onların karşısına çıkarak, onlarla konuşup ikna ederek mi yapmıştır! Yusuf'un zindan arkadaşına unutturmayı zihninin içine girerek mi yapmıştır! Kardeşlerin arasını açmayı onların arasına karışarak, bedeni ile fiili olarak görünerek mi yapmıştır!

Kur'an'da anlatılan şeytan kavramının bilinmeyen, görünmeyen,[294] cinlerden olan[295] bir varlık olduğu gibi insanlardan da şeytanların olduğu bildirilmektedir,[296] Bu şeytanların insanları aldatmalarının vesvese,[297] fısıltı,[298] yaldızlı sözler,[299] yoluyla olduğu da bildirilmektedir. Şeytan tüm bunları vahy ederek yapmaktadır. İlgili ayet şöyledir.

Enam 6/112

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ۚ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

Her nebiye insan ve cin şeytanlarından, tıpkı bunlar gibi düşmanlar oluşturmuşuzdur. Onlardan bazıları bazısına aldatmak için süslü kaviller vahy ederler. Rabbi'nin tercihi farklı olsaydı (zorlayıcı bir düzen kursaydı) bunu yapamazlardı. Onları iftiraları ile baş başa bırak.

---

lamaya yöneliktir. Dolayısıyla Kur'an'da anlatılan şeytan ile ilgili burada söyleyeceklerimiz yetersiz gelecektir. Kur'an'ı yine Kur'an ile anlamaya yönelik çalışmalar henüz çok yenidir. Kur'an'ı Kur'an'la anlama yönünde çalışma yapanlar için bu konu el değmemiş bir konu olarak durmaktadır.

294 Bkz. Araf 7/27

295 Bkz. Kehf 18/50

296 Bkz. Enam 6/112; Nas 114/6

297 Bkz. Nas 114/4-5

298 Bkz. Araf 7/200

299 Bkz. Enam 6/112

Kur'an'da 78 defa kullanılan vahiy kelimesi, gizli ve bilinmeyen bir yolla iletilen söz anlamındadır. Biz insanlar için, Yüce Allah'ın kullarına vahy etmesi asla tecrübe edilebilecek bir saha değildir. Bu yönden Allah resulleri, bu tecrübeyi yaşayabilen çok özel insanlardır.

Şeytan'ın Allah'tan vahiy alıp onu kullara iletmesi kesin bir şekilde onun hem yapamayacağı hem de güç yetirmeyeceği bir iştir.

Şuara 26/210-211

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ

(210) Kur'ân'ı şeytanlar indirmedi.

وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ

(211) Bu onların yapabileceği bir iş değildir; buna güçleri de yetmez.

Şeytanın Yüce Allah'tan vahiy alıp kullara getirme imkânı yoktur ama kendi uydurduğu bir bilgiyi, vaat ve süslü sözleri vahy etme imkânı vardır. Yukarıya aldığımız Enam 6/112 ayette bu açıkça görülmektedir.

İşte Yusuf'un *"şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtı"* dediği olay, kardeşlerin kendi aralarında yaptığı konuşma sırasında *"Yusuf'u öldürün ya da bir yere atın gitsin de babanızın vechi size geçsin, ondan sonra Salihlerden bir kavim olursunuz"* şeklinde şeytandan gelen vahyin ta kendisidir. Zira konuşmanın başında "*dedi*" şeklinde bir kelimenin olmaması, bu konuşmanın bilinmeyen bir yolla, şeytan tarafından vahy edilerek ilka edildiğini göstermektedir.

Kardeşlerin, babaları Yakup'un elçiliğinin kendilerine geçmesi istekleri vardır ama Yusuf'u öldürmek ve kuyuya atmak gibi bir düşünceleri yoktur. Onlar kendi aralarında babalarından sonra elçiliğin kendilerinden birileri olması gerektiğini konuşurken şeytan onlardan birine vahy etmiştir. Şeytanın vahyettiği kişi, bir sonraki ayetten anlaşılmaktadır.

Olayı hatırlamak için üç ayete yeniden bakalım.

Yusuf 12/8-10

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

(8) Bir gün kardeşleri şöyle dediler: "babamızın Yusuf ve kardeşini bizden daha çok tercih ettiği kesin. Oysa güçlü ve birbirine bağlı olanlar biziz. Babamız gerçekten açık bir sapkınlık içinde."

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

(9) "Yusuf'u öldürün ya da bir yere atın gitsin de babanızın vechi size geçsin. Ondan sonra Salihlerden bir kavim olursunuz.

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

(10) İçlerinden sözü dinlenen biri şöyle dedi: "Yusuf'u öldürmeyin, o su çukurunun dibine bırakın da kervanlardan biri onu alsın. Yapacaksanız böyle yapın."

Şeytanın vahy ettiği 12/10. ayette geçen "kale kailun minhum / içlerinden sözü dinlenen dedi ki" ifadesi ile belirtilen kişidir. Yakup en başta "kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır" diyerek bir temennide bulunmuştur. Onun bu temennisi içlerinde haset olan oğullarını tanımasından dolayı idi. Bu temenni aynı zamanda Yakup'un en zayıf noktası olmuştur. İşte şeytan tam da buradan devreye girmiştir.

Hac 22/52-54

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

(52) Senden önce de elçi veya nebi olarak gönderdiğimiz kimselerden hangisi bir şey tasarlasa Şeytan onun tasarladığı şeye mutlaka bir pislik bulaştırmıştır. Arkasından Allah, şeytanın bulaştırdığını gidermiş sonra da âyetlerini (zihinlerde) iyice pekiştirmiştir. Allah bilir, doğru karar verir.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ

(53) Şeytanın bulaştırdığı şeye izin vermemiz, kalplerinde hastalık olanlar ile kalpleri katı olanları imtihan içindir. Yanlış yapanlar, tam olarak ayrılmış ve uzaklaşmış olurlar.

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

(54) Bunun (Allah'ın şeytanların karıştırdığına izin vermesinin) bir sebebi de kendilerine o bilginin ulaştığı kimselerin, onun (ayetlerin) senin Sahibinden gelen bir gerçek olduğunu bilmelerini, ona inanmalarını ve kalplerinin ona yatışmasını sağlamaktır. Allah inanıp güvenenleri elbette doğru bir yola yönlendirir.

Yusuf'un uzun yolculuğunun ilk nüvesi esasen kardeşlerin kendi aralarında yaptıkları konuşma ile başlamıştır. Yaşanan tüm olaylar bu konuşmanın peşi sıra gelmiştir. Anneleri farklı olan kardeşe verilecek elçiliği kıskanan baba bir kardeşler, ruh dünyalarını şeytanın vahyine uygun hale getirmişlerdir. Şeytanın vahy etmesi için kulun salih olmaması gerekmektedir. Zira salih kulların üzerinde şeytanın bir etkisi yoktur.

Hicr 15/39-42

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِى لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

(39) İblis dedi ki "Rabbim! Beni aşırılığa sevk etmene karşılık ben de bunlara dünyadakileri süsleyeceğim ve hepsini aşırılığa sevk edeceğim.

إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

(40) Sana yürekten bağlı olanları değil."

قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَىَّ مُسْتَقِيمٌ

(41) Allah dedi ki "Bu, bana varan doğru yoldur.

إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ

(42) Kullarımın üzerinde senin bir üstünlüğün (gücün, yetkin) yoktur. Yanlışa saplanıp sana uyanlar başka."

Kardeşler, Yüce Allah'ın dinini herkesten çok iyi bilenlerdir. *"Babamızın Yusuf ve kardeşini bizden daha çok tercih ettiği açık. Oysa güçlü kuvvetli, birbirine bağlı olanlar biziz. Babamız açık bir sapıklık içinde"* diyerek salih durumlarını bozmuş, babalarının veçhinin kendilerine kalmasını istemişler, bir Allah Resul'ü olan babalarının açık bir yanlış/hata/sapkınlık içinde olduğunu söyleyecek kadar da ileri gitmişlerdir. Oysa bir resulun yanlış yapması durumunda Allah tarafından ya cezalandırılacaklarını (Âdem ve Yunus gibi) ya da çok şiddetli hitaba maruz kalacağını pekâla bilmeleri gerekirdi.[300] Hele mevzu bir sonraki resul ile alakalıysa burada

[300] Elçiye yapılan uyarı, ikaz ve azarlamalarla ilgili bkz. Abese 80/1-4; Tahrim 66/1;

Yakup'un yanlış yapma imkânı zaten olamaz!.. Ama kendilerini güçlü gören kardeşler buna rağmen babalarının doğru yapmadığını söyleyebilmişlerdir.

İşte şeytanın kullar üzerindeki sultasının başladığı nokta tam da burasıdır. Konuşmaya dahil olmuş, onları, onların kendisini göremeyecekleri yerden görmüş, süslü sözlerle içlerindeki en sözü dinlenilene vahy etmiştir. Şeytanın ilka ettiği o vahiy onlara cazip gelmiştir.

Yusuf 12/9

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

"Öldürün Yusuf'u veya (görünür şekilde)[301] bir kökten söküp atın onu ki; babanızın şeref ve itibarı (Resullüğü)[302] size geçsin. Bundan sonrasında bir Salihler kavmi olursunuz."

Hakka 69/44-47; Enfal 8/67 İsra 17/73-75

301 Ayette geçen "evitrahuhu" kelimesinin asıl anlamı "bir şeyi görünsün diye atmaktır" Parantez içi yaptığımız (görünür bir şekilde) şeklindeki açıklamamız bundan dolayıdır.

302 وَجْهُ Kelimesinin şeref ve itibar anlamına dayanarak.

BABANIZIN VECHİ

Yusuf 12/9-10

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

"Yusuf'u öldürün ya da bir yere atın gitsin de babanızın vechi size geçsin. Ondan sonra Salihlerden bir kavim olursunuz.

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

İçlerinden sözü dinlenen biri şöyle dedi: "Yusuf'u öldürmeyin, o su çukurunun dibine bırakın da kervanlardan biri onu alsın. Yapacaksanız böyle yapın."

Biraz önce 12/9 ayette konuşanın şeytan olduğunu görmüştük. Bu iki ayetten çıkan sonuç, her ne şekilde olursa olsun hedef, Yakup'tan sonra resullüğün kendisinden devam edeceği anlaşılan Yusuf'a tuzak kurmaktır. Ayetlere dikkat edilirse, tuzak kurmanın sebebi olarak ortaya konulan gerekçe *"babanızın vechi size geçsin"* şeklindedir. Bunun hiçbir kardeş tarafından dillendirilmemesine ve bunu şeytanın söylemesine rağmen Yusuf'a tuzak kurmanın amacı budur. Bu amaç kardeşler tarafından da kabul edilmiş olacak ki kimse bunu konu etmemiş sadece tuzağın nasıl kurulacağı hakkında konuşmuşlardır.

Peki uğruna kardeş katili olmayı bile göze aldıran, "Babalarının veçhi nedir?" Vahy ederek bunu kardeşlerin kafasına koyan şeytan bununla ne elde etmek istemiştir? Şeytanın bu vahyine balıklama atlayan kardeşlere, kardeşlerini öldürmeyi bile cazip hale getiren şeytanın, babanızın veçhi dediği bu şey neden bu kadar önemlidir? Son olarak kardeşleri, Yusuf'u öldürdüklerinde, babalarının veçhinin kendilerine geçeceğini onlara düşündüren şey nedir?

Elbette ki bu soruların cevabı Kur'an kelimelerine tutunarak bulunmalıdır. Kur'an'da 78 defa kullanılan bu kelime; yüz,[303] yön,[304] Allah rızası,[305] şeref, itibar,[306] tüm benlik, samimiyet,[307] ummak, ümit etmek,[308] çehre,[309] göndermek, yönlendirmek,[310] gereği gibi,[311] şahsiyet, insanın kendisi,[312] başlangıç, başı[313] anlamlarına gelmektedir.

Ayette geçen وَجْهُ أَبِيكُمْ *"vechu ebikum"* ibaresi mealler tarafından şu çeşitlilikte çevrilmiştir. "Babanızın sevgi ve alakası",[314] "Babanız artık onu göremesin",[315] Babanızın teveccühü",[316] "Babanızın yüzü"[317]. Bunun yanında Diyanet İşlerinin eski mealinde "Babanız size yönelsin" şeklinde çevrilmişken yeni baskısında bu ibare "Babanız sadece size yönelsin" şeklinde anlamlandırılmıştır.

Yakup'un çok sevdiği Yusuf ölünce Yakup'un, (Yusuf'a olan) tüm sevgi / alaka / yönelme / yüz / teveccühü, -*"Yusuf ve kardeşi babamıza bizden daha sevgilidir"* demelerine karşın- kardeşlere geçecekse, Yusuf'un kardeşi (Bünyamin) sağ kalırsa bu nasıl olacaktır! Madem kardeşlerin derdi, babalarının Yusuf ve kardeşine olan sevgisini kendilerine yöneltmektir, arada engel olarak gördükleri Bünyamin'i neden sağ bırakmışlardır? Kaldı ki kıssanın ilerleyen bölümünde Yakup'un sağ kalan kardeşe korumacı tavrının devam ettiği görülmektedir. Daha da önemlisi "Yusuf'u kurt yedi" yalanına hiç inanmayan Yakup, oğullarının Yusuf hakkında kendisine yalan söylediklerini bildiği halde Yusuf'un kardeşini yine de onlara güvenerek Mısır'a göndermiştir...

---

303 Bkz. İbrahim 14/50

304 Bkz. Bakara 2/144

305 Bkz. İnsan 76/9

306 Bkz. Ahzab 33/69 ; Ali İmran 3/72

307 Bkz. Lokman 31/22

308 Bkz. Kasas 2822

309 Bkz. Hac 22/11

310 Bkz. Nahl 16/76

311 Bkz. Maide 5/108

312 Bkz. Nisa 4/125

313 Bkz. Ali İmran 3/72

314 Abdullah Parlıyan, Bayraktar Bayraklı, Cemal Külünkoğlu, Muhammed Esed, Suat Yıldırım, Yaşar Nuri Öztürk mealleri.

315 Abdulbaki Gölpınarlı meali.

316 Ahmet Tekin, Hasan Basri Çantay, Diyanet Vakfı mealleri.

317 Ahmet Varol, Elmalılı Hamdi Yazır, Kadri Çelik, Ömer Nasuhi Bilmen mealleri.

Neresinden bakılırsa bakılsın "vech" kelimesine; sevgi, ilgi alaka gibi anlamların yüklenmesi büyük bir tutarsızlığı beraberinde getirmektedir.

Vech kelimesinin olması gereken anlamını söylemeden önce, "babanızın veçhi size geçsin" ibaresindeki "geçsin" diye çevirdiğimiz kök harfleri خ ل و (h+l+v)olan يَخْلُ "*yahlu*" kelimesi de tahlil edilmelidir... Kelime Kur'an'da 28 defa geçer. Başbaşa kalmak,[318] serbest bırakmak,[319] içindekini dışarı atmak, boşalmak,[320] önceden geçmek,[321] geçen,[322] gelip geçmek[323].

Ayette geçen ibare يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ "babanızın vechi size geçsin" şeklindeydi. Yakup'un Yusuf'a duyduğu sevgi Yakup'un kalbinde olup biten bir olaydır. Bunun diğerlerine geçmesi demek bu sevginin Yakup'un kalbinden çıkıp onlara geçmesi ve Yakup'ta bir şey kalmaması demektir. Bu durumda babalarının Yusuf'a duyduğu sevgi kendilerine geçecek, Yusuf'u seven kendileri olacaktır. Ayetteki "yahlu" kelimesi bir şeyin birindeyken diğerine geçmesi ve öncekinin ondan mahrum hale gelmesi demektir. Kelimeye bu anlamıyla bakıldığında *"yahlu lekum veçhi ebikum"* ibaresi, şu an babanızda olan vech size geçsin ve vech sahibi olan siz olun anlamına gelmektedir. Eğer Vech kelimesine meallerin yüklediği sevgi manasını yüklersek mana şu şekle gelmektedir. *Babanızın Yusuf'a duyduğu sevgi size geçsin ve Yusuf'u babanız gibi seven siz olun.*

Genelde meal ve tefsirlerin, *"Yahlu lekum veçhi ebikum"* cümlesine *"Yusuf'u öldürün ki babanız bundan sonra sadece sizi sevsin"* şeklinde yükledikleri anlam, ayetteki kelimeler ön plana çıkarılarak değil, kıssa hakkında var olan şablonlar ön plana çıkarılarak verilmiş anlamdır.

Kelimelere biraz dikkat edilerek bakıldığında *"Yusuf'u öldürün veya uzak bir yere atın ki babanızın veçhi size geçsin"* cümlesinde kendilerine geçmesi gereken veçhin babalarında değil, öldürmek istedikleri Yusuf'ta olduğu hemen görülecektir.

Birine duyulan sevginin bir başkasına geçmesi mümkün değildir. Her bir sevgi kalbe ekilen tohum gibidir. Zaten sevgi kelimesi tohum kelimesinden türemedir. Kalp bir tarla sevgi de bu tarlaya serpilen tohum olsa ve sayıları binleri bulsa dahi hiçbiri diğerinin yerine geçemez. Bırakın kar-

318 Bkz. Bakara 2/14-76

319 Bkz. Tevbe 9/5

320 Bkz. İnşikak 84/4

321 Bkz. Bakara 2/134-141; Ali İmran 3/137-144; Maide 5/75; Rad 13/6

322 Bkz. Hakka 69/24

323 Bkz. Fatır 35/24

deşleri Yakup istese bile Yusuf'a duyduğu sevgiyi diğer oğullarına geçiremez. Diğer oğullara duyduğu sevgiyi de Yusuf'a geçiremez.

Tüm bu sebeplerden dolayı يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ ibaresine ***"babanızın şerefi size geçsin"*** manasının verilmesini daha uygun görüyoruz. Bu sözü söyleyenin şeytan olduğunu daha önce belirtmiştik. Peki şeytanın size geçsin diyerek kardeşleri kandırdığı "şeref, itibar" nedir?

Elbette ki Yakup'un şeref ve itibarı; Allah'ın onu resul olarak seçmesi, vahiylerini kullara iletme görevi vermesi, insanlara örnek imam kılmasıdır. Yakup resul seçilmeseydi kimse O'nun adını bile anmayacak varlığından dahi haberdar olunmayacaktı. Yakup'un ölümünün üzerinden binlerce yıl zaman geçmesine rağmen insanlar Onu biliyorsa bu, Yüce Allah'ın resullük makamının Ona verdiği şeref ve itibar sayesindedir. Şeytanın babanızın şerefi size geçsin dediği budur. Yusuf'un babalarından sonra gelecek elçi olması, babalarının veçhinin Yusuf'a geçecek olması demektir.

Yakup'un oğulları, sonradan kendilerini "İsrailoğulları" ya da "İsrail'in Bina ettikleri" olarak tanımlayacak olan insanların ilk atalarıdır. İlk atalarında olan bu haslet bir virüs gibi soylarına da geçecek ve tarih boyunca kendilerine gönderilen elçileri beğenmeyip öldüreceklerdir. Şeytanın, Yusuf'un kardeşlerinin zihnine vahy ettiği resulleri öldürme fikri, sonraki neslin zihinlerinden hiç çıkmamıştır.

Bakara 2/87

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ ۖ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۗ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ

Musa'ya o kitabı vermiş, ardından da onun izinden giden elçiler göndermiştik. Meryem oğlu İsa'ya da açık belgeler (mucizeler) vermiş, onu Kutsal Ruh ile güçlendirmiştik. Hoşunuza gitmeyen bir şeyle gelen her elçiye istikbarlaşarak kafa mı tutmalıydınız? Kimini yalancı sayıp, kimini de öldürmeli miydiniz?

Al-i İmran 3/21

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

Allah'ın ayetlerini görmezlikten gelen, nebîlerini haksız yere öldüren ve Kıstı emredenleri de öldürenler var ya! Onlara elem verici bir azabı müjdele!

Aslında onları resulleri öldürmeye kadar götüren şey, sadece iç benliklerinde doğan resul seçileni beğenmeyip, başka birini/birilerini o makama daha uygun görmektir. Bundan sonrası, şeytanın vahyine, her türlü ayartmasına, fısıltı ve vesvesesine hazır hale gelmektir. Üstelik elçiyi beğenmemek sadece onların yaptığı bir şey değildir.

Sad 38/8

أَأُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا ۚ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي ۖ بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ

"Bu bilgi aramızdan ona mı indirildi?" derler. Aslında bunların benim bilgimden şüpheleri var. Yok yok... Henüz azabımı tatmadılar.

Allah elçilerini beğenmemek demek, elçilik verilen kişinin o göreve layık görülmemesi demektir. Ama bu beğenmemenin sadece bir cephesidir. İkinci cephe ise Allah resullerine Allah'ın verdiği değeri az görüp, onları sadece Allah'ta olması gereken sıfatlarla sıfatlandırmaktır. Allah'ın gönderdiği resullere reva görülen bu iki davranış, Allah'ın o muazzez tek dininden iki uyduruk din peydah etmiştir. Yahudilik ve Hıristiyanlık.

Birincisi tıpkı Yusuf'un kardeşlerinin yaptığı gibi yapmış, Resullüğü miras alınacak bir mal, Allah'ın iradesi zorlanarak ele geçirilecek bir paye sanmış ve tarih boyunca gelen resulleri (kendi anlayışlarında) inanılmaz bir düzeysizliğe çekmiştir. Tevrat'ta anlatılan içki içen Nuh, kızlarıyla zina yapan Lut, yalan söyleyen İbrahim, Tanrı ile güreşen ve Allah resulü olan babasını aldatan Yakup, İsrail oğullarına adeta hizmetçi olan Musa, kafir ilan edilen Süleyman ve daha birçok zırva bu yaklaşımın sonucudur.

Tertemiz Meryem'i Allah'a eş atayarak, ondan babasız doğan İsa'ya, Allah'ı baba yaparak, Yüce Allah'ın makamını anne, baba ve oğuldan oluşan mutlu aile tablosuna çevirmek, ardından babanın oğlunu insanlık için feda etmesiyle, insanın sorumluluğunu ortadan kaldırarak adeta her günaha kutsallık kazandırmak da büyük bir günah çemberidir...

Her iki düşünce şeytanın vahy etmesi sonucu insan zihnine yerleşmiştir. Resuller ne sıradan insanlar gibidirler ne de Tanrı gibidirler. Onlar Allah'ın Kur'an'ında anlattığı gibidirler. Allah onları nereye koymuşsa bu onlar için şereflerin en büyüğü, itibarların en bulunmazıdır. Hiç kimse resullerine Allah'tan daha düşkün olamayacağı gibi, hiç kimse Allah'ın

resullerine Allah kadar lütufkâr olamayacaktır. Resul, Yüce Allah'ın elçilik makamına getirdiği beşerdir. Resul olan beşerleri anlamanın ve onların yolundan gitmenin biricik yolu vahiylere uymaktır. Bunun başka bir yolunun olabileceğini düşünmek bile vahye ihanettir. Onlar, vahiy onları nasıl anlatıyorsa öyledirler. Onların şerefleri ve itibarları da Yüce Allah'ın kendi tertemiz sözlerini insanlara iletmek için onlara güvenmesidir. Allah'ın güvenmesinden daha büyük bir şeref, Allah'ın onların Resullük işini hakkıyla yapacaklarına itimat etmesinden daha büyük bir itibar asla düşünülemez. Çünkü bu şeref ve itibar dünyalar verilse bile elde edilemeyecek, eşi benzeri, dengi olmayan bir şeref ve itibardır.

Şeytanın vesvesesi ile Yüce Allah'ın iradesini zorlayarak bu şeref ve itibarı elde etmek asla mümkün değildir. Tıpkı Yusuf'un kardeşlerinin kalkıştığı oyunda olduğu gibi...

NEREDEN BİLİYORLAR

Bir önceki bölümde şeytanın vahy ederek; kendi kardeşlerini öldürmeyi onlara nasıl telkin ettiğini ve resul olacağı babası tarafından kendisine bildirilen Yusuf yerine kendilerinden birinin resul olması gerektiği fikrini zihinlerine nasıl soktuğunu görmüştük. Fakat bu anlattıklarımızdan ortaya cevaplanması gereken çok ciddi bir soru çıkmaktadır. Yusuf'un kardeşleri, babalarından sonra gelecek elçinin Yusuf olacağını biliyorlar mıydı?

Önceki bölümlerde Kur'an'ın kıssa anlatmasının en önemli amacının önceki kitapları tasdik (yalanı ortaya çıkarıp tekzip etmek, doğruyu ortaya çıkarıp onay vermek) olduğunu söylemiştik. Önceki ve sonraki resul arasında bu tür bir ilişkinin olması Yüce Allah'ın belirlemesiyledir. Bunda resullerin herhangi bir seçme hakkı yoktur.

Al-i İmran 3/81

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ۚ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي ۖ قَالُوا أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ

Allah nebilerden kesin söz aldığında şöyle demiştir: "Size Kitap ve hikmet veririm de elinizde olanı onaylayan bir elçi gelirse kesinlikle ona inanacaksınız ve destek vereceksiniz. Bunu kabul ettiniz mi? Bu ağır yükü (ısr) yüklendiniz mi?". Onlar da "Kabul ettik" demişlerdir. Allah: "Siz buna şahit olun, sizinle beraber ben de şahidim" demiştir.

Bu ayet, önceki resul ile sonraki resul arasında olması gereken ilişkinin çerçevesini çizmektedir. Doğrusu Kur'an'da anlatılan kıssalar arasında önceki resulün sonrakini tanımaması, sonraki resulün önceki resulü kabul etmemesi gibi bir durum hiç anlatılmamaktadır. Hatta aynı anda

Zekeriyya, Yahya, İsa gibi üç resulün geldiği zamanlar da olmuş ama bu resuller arasında tek bir problem yaşanmamıştır. Bunun gibi İbrahim, İsmail, Lut da aynı zamanlarda yaşamıştır. Musa ve Harun aynı anda iki kardeş olarak, Davut ve Süleyman aynı zamanlarda baba oğul olarak gelmiş elçilerdir.

Elçiler arasında çekememezlik, sonrakini beğenmeme, kendisine indirilenden başkasını kabul etmeme gibi durumlar söz konusu bile değildir. Hatta Musa ve Harun gibi aynı zamanda, aynı yerde, aynı görevlerle gelen iki elçi arasında bile kim önder olacak, kimin sözü dinlenecek, şeklinde bir çekişmenin olduğu Kur'an'da geçmez. İster aynı zaman da ister zaman aralığı ile gelsinler resuller arasında asla böyle bir problem yaşanmamıştır.

Ancak aynı durum, resullere tabi olanlar için hiç de öyle değildir. Önceki ümmetlerle sonraki ümmetler arasında hep kendisine indirilenden başkasına inanmamak problemi vardır.

Bakara 2/91

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

Onlara, "Allah'ın indirdiğine inanıp güvenin!" denince, "Biz bize indirilene güveniriz!" der, gerisini görmezlikten gelirler. Hâlbuki o, tümüyle gerçektir ve yanlarındakini onaylayıcı özelliktedir. De ki "Kitabınıza inanıyordunuz da şimdiye kadar Allah'ın nebîlerini ne diye öldürüyordunuz?"

"Biz bize indirilene inanırız!" Dikkat edilirse bu sözü söyleyenlerin hep önceki ümmetler olduğu görülecektir. Yahudiler, İncil'i ve Kur'an'ı kabul etmezler ama İncil'den önce gelen tüm kitapları kabul ederler. Zaten Tevrat, Musa'dan İsa'ya kadar gelmiş elçilere verilen kitapların toplamıdır. 39 Bölümden oluşan Tevrat'ta yaklaşık 55 nebinin kıssası anlatılır. Yahudiler bu kitaplardan sonra inmiş İncil ve Kur'an'ı Allah'ın gönderdiğine inanmazlar.

Hıristiyanlar da kendilerinden önce ki tüm kitaplara inanırlar. Hıristiyanlara göre Tevrat *Eski Ahit*, İncil ise *Yeni Ahit*'tir. Eski Ahit tanınmaz ise Yeni Ahit'in bir hükmü kalmamaktadır. Bu yüzden *Hıristiyanların* Kitab-ı Mukaddes dedikleri kitap, Tevrat ve İncil'den oluşmadır. Fakat iş İncil'den sonra inen Kur'an'a gelince, onlar da tıpkı Yahudiler gibi "biz bize indirilene inanırız" derler.

Kur'an ise Yüce Allah'a iman etmenin en başına Kur'an'a ve önceki kitaplara inanmayı koymuştur. Hem de hiçbirini diğerinden ayırmadan.

Kur'an son kitap, Muhammed (a.s) son elçi olduğu için bizim Kur'an'dan sonra gelecek bir kitaba, Muhammed (a.s)'den sonra gelecek bir elçiye inanma gibi ağır bir yükümüz (Isr) yoktur. Eğer olsaydı biz de Yahudi ve Hıristiyanların düştüğü konuma düşer *"Biz sadece, bize indirilene inanırız!"* der miydik acaba!

Kur'an bir yandan önceki ümmetlerin sonraki elçiye inanıp, desteklemelerini bir şart olarak ortaya koyarken, diğer yandan ise sonraki resulün nasıl bileneceğini de bildirerek, önceki ümmetlerin sonraki elçiye uymamak için öne sürecekleri tüm bahaneleri ortadan kaldırmaktadır. Mesela, İsa kendisinden sonraki elçinin adının Ahmet olacağını bildirirken, O'na indirilen İncil ise İsa'nın adını verdiği elçinin ve hatta elçinin yanında bulunanların özelliklerini de bildirmiş olmalıdır. Tüm bu bildirimler İsa'ya tabi olanların; "Evet İsa bize Ahmet adında bir elçinin geleceğini bildirdi. Ama ben İsa'nın bildirdiği Ahmet'in bu Ahmet olduğunu nereden bileceğim!" sorularının cevabı olarak gelmiştir.

Saf 61/6

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِى إِسْرَائِيلَ إِنِّى رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنْ بَعْدِى اسْمُهُ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ

Meryem oğlu İsa da şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Ben, Allah'ın elçisiyim; size, önümde bulunan Tevrat'tan olanı onaylamak ve benden sonra gelecek ve ayırıcı özelliği Ahmed olan elçiyi müjdelemek için geldim." İsa onlara açık belgelerle gelince: "Bu, açık bir büyüdür" demişlerdi.

Araf 7/157

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِىَّ الْأُمِّىَّ الَّذِى يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِى التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِى كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِى أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Onlar ümmi nebi olan bu Rasul'e uyan kimselerdir. Onun özelliğini yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı bulurlar. O Resul onlara, marufa uygun olanı emreder ve münkeri yasaklar. Temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar. Isr'larını, üzerlerindeki ağır yükleri kaldırıp atar. Kim ona inanır, onu destekler, ona yardım eder ve onunla birlikte indirilen nûra (Kitaba) uyarsa, işte onlar umduklarına kavuşacak olanlardır."

Fetih 48/29

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ۚ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا ۖ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

Muhammed Allah'ın elçisidir. Onunla birlik olanların, kendini doğrulara kapatanlara karşı sarsılmaz duruşları vardır. Birbirlerine karşı ise merhametlidirler. Allah'ın rızasını ve ikramını kazanmak için rüku ve secde ettiklerini görürsün. Onları tanıtan, secdenin yüzlerinde bıraktığı etkidir. Tevrat'ta da böyle anılırlar. İncil'de ise filiz vermiş ekine benzetilirler. Güçlenmiş, kalınlaşmış, sapı üzerinde dik durmuş, çiftçileri pek hayran bırakan ekin gibidir. Bunlar, kendini doğrulara kapatanları kıskandırmak içindir. Allah, onlardan inanıp güvenen ve iyi işler yapanlara bağışlama ve büyük bir ödül vadetmiştir.

Tevbe 9/111

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ ۚ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

Allah, inanıp güvenenlerin kendilerini ve mallarını Cennete karşılık satın almıştır. Allah yolunda çarpışırlar; öldürürler ve ölürler. Bu Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da verdiği gerçek sözdür. Sözünü Allah'tan daha iyi tutan kimdir? Öyleyse yaptığınız bu satıştan dolayı sevinin. Bu, büyük bir kurtuluştur.

İşte tüm bu ayetler önceki ümmetlere sonradan gelecek olan resulü ve hatta etrafındaki insanların özellikleri de tanıtılarak bildirilmiştir. Bunun sebebi; tanımıyorduk, bilmiyorduk gibi bahanelerin arkasına sığınmamaları olduğu gibi, çıkması muhtemel sahte elçilere karşı da aldanmamaları için bir önlem olması içindir...

Tarih kitaplarını karıştıranlar, İsa gelmezden önce Yahudilerin çok şiddetle Onu beklediklerine dair yüzlerce hadise bulacaklardır. Muhammed (a.s) gelmezden önce de Yahudi ve Hıristiyanların şiddetle O'nu beklediğine dair yüzlerce rivayet bulunmaktadır. Hatta bu rivayetlerde onun hicret edeceği yeri dahi Yahudi ve Hıristiyanların bildiği görülür.

Daha Resullüğünün en başında sevgili annemiz Hatice'nin Hıristiyan olan ve eski kitapları çok iyi bilen amcası Varaka b. Nevfel'in anlatılanlar üzerine *"Sana gelen şey Musa'ya inen namustur keşke ben de bu iş için genç olsaydım. Kavmin tarafından sürgün edileceğin zaman keşke hayatta olsam da sana yardım etsem"* dediğini aktaran rivayet[324] bir hayli meşhurdur.

Yahudi ve Hıristiyanların daha gelmeden Muhammed (a.s)'i bildiklerine dair rivayetler bir hayli fazladır. Bunların hepsinden önemlisi, önceki resullere kendilerinden sonra gelecek resulün bilgisinin verilmiş olduğunun, Kur'an ila sabit olduğudur.

Yüce Kur'an'ın koyduğu bu ilke sadece Musa, İsa, Muhammed (a.s) için değil tüm elçiler ve elçilere uyan ümmetler için de geçerlidir. Tabi ki konumuz olan Yakup ve Yusuf içinde... Sonraki resuller hakkında verilen bilgiler vahiy iledir! Resullerin bunları kendilerine tabi olanlara tebliğ etmemiş olması da mümkün değildir. Zira kendisine gelen vahyi insanlara bildirmeyen resul görevini yapmamış demektedir.

Maide 5/67

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۖ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۚ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

Ey Elçi! Rabbinden sana ne indirildiyse onu tebliğ et. Tebliğ etmezsen vazifeni yapmış olmazsın. Allah, seni insanlardan korur. Allah, kâfirler topluluğunu yola getirmez.

Bu durumda Yakup'a da kendinden sonraki elçinin vahiyle bildirilmiş olması ve Yakup'un da bunu tebliğ etmiş olması kaçınılmaz olmak-

---

324 İbn Kesir. El - Bidaye ve'n Nihaye. C.3.s.9-10. Bu rivayet istisnasız tüm tarih kitaplarında vardır.

tadır. Daha önceki bölümlerde Yusuf'un gördüğü rüya üzerine Yakup'un *"Allah seni bir süreçten geçirerek uygun hale getirecek, sana hadiselerin te'vilinden öğretecek, sana ve Yakup âline olan o nimeti tamamlayacak. Tıpkı daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi!"* şeklinde söylediklerinin Yusuf'un rüyasının te'vili olmadığını, bu bilgilerin ancak vahiyle bilinebilecek bilgiler olması gerektiğini söylemiştik.

Bu yüzden sadece Yakup'un oğulları değil, vahyin kendisine ulaştığı herkes bir resulün geleceğini, onun Yakup oğulları arasından çıkacağını, güneş, ay ve onbir yıldızın ona secde ettiği bir rüyayı göreceğini, uzun bir süreçten geçirilip hadiselerin te'vilinden öğrenmeye müsait hale getirileceğini, o nimetin ataları İbrahim ve İshak da olduğu gibi Ona ve Yakup âl'ine de tamamlanacağını biliyor olmalıdır. İşte tam da bu yüzden Yakup Yusuf'a, "rüyanı anlatma" demiştir. Çünkü tüm oğulları aynı beklenti içindedir...

Peki kardeşler vahiyle özellikleri anlatılan ama ismi verilmeyen, kendi içlerinden çıkmasını bekledikleri elçinin Yusuf olduğunu bildiler mi? Bildiler ise nereden bildiler?

Yusuf'un kardeşleri ile yaşadığı olaylarda henüz cezai ehliyeti olmayan, tek başına sorumluluk üstlenemeyecek kadar küçük olduğunu 12/19. Ayette geçen *ğulam* kelimesinden anlıyoruz. Kendi içlerinden çıkmasını bekledikleri elçinin özelliklerini kardeşlerin mutlaka biliyor olmaları gerektiğini de az önce söylemiştik. O elçinin özelliklerini de 6. ayetten öğrenmiştik. Bu özellikler arasında sayılan يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ *yectebike rabbuke* ibaresinin de *"Rabbin seni uygun hale getirmek için seçecek"* manasına geldiğini daha önce belirtmiştik. Yüce Allah'ın geçireceği bu süreç uzun ve çok zahmetli, kuvvetlilik ve dayanıklılık gerektiren bir süreçtir. O sıralar henüz bir ğulam olan Yusuf için de çok ağır gelecek bir süreçtir. Kardeşlerin söylediği *"oysa güçlü kuvvetli, eylem ve söz birliği yapmış olan biziz"* sözü hem Yusuf hem de Yusuf'un geçeceği süreçler bilinerek söylenmiş bir söz olmalıdır. Bu sözle kast ettikleri, geçilecek ağır sürece kendilerinin daha dayanıklı olduklarıdır. En sonunda babamızın açık bir yanlış/hata/sapıklık içinde olduğu elbette kesin" demeleri, daha ğulam olan bir çocuğa yüklenecek ağır sorumluluğu düşünmelerinden de olabilir. Dolayısıyla "daha ağzı süt kokan bir çocuğa babamızın yaptığı bu yönelme açık bir yanlıştır" demek istemektedirler. Şeytan da onları tam buradan yakalamış ve hemen devreye girerek; "madem ki Yusuf daha dünkü çocuktur ve onun ağır süreçlerden geçemeyeceğini düşünüyorsunuz, madem ki siz güçlü kuvvetli

ve süreçlere dayanıklı olan biziz diyorsunuz, o halde Yusuf'u öldürün ki babanızın şeref ve itibarı size geçsin" şeklinde vahy etmiştir.

Yusuf rüyasını anlatmadığı halde diğer kardeşlerin bunu biliyor olması, Yakup'un rüyadan sonra ona karşı daha ilgili davranışlarından olmalıdır. Onlar son zamanlarda babalarının Yusuf'a karşı korumacı tavrını görmüş ve bundan dolayı içlerinden çıkması beklenen resulün Yusuf olacağı çıkarımını yapmış olmadırlar.

12/14 ayette bu konuya tekrar dönülecek olup kelime kelime ilerledikçe resmin daha netleştiği görülecektir.

KUYU
-1-

Yusuf 12/10

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

İçlerinden sözü dinlenen biri şöyle dedi: "Yusuf'u öldürmeyin ve onu o Cubb'un ğayabatına atın da kervanlardan biri onu alsın. Eğer siz yapacaksanız."

Yüce Allah insanlık tarihi içinde mütemadiyen elçiler ve elçilerle beraber kitaplar göndermiştir. Geleneksel anlayışa göre elçiler çok olmasına rağmen gönderilen kitaplar Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an şeklinde sadece dört tanedir. Fakat bu bilgi oldukça yanlış bir bilgidir. Bu yanlış anlayışın en büyük sebebi, Nebi ve Resul kavramlarına yüklenen yanlış anlamlardır.

Geleneğe göre Resul; kendisine yeni bir kitap ve yeni bir şeriat verilen elçidir. Nebi ise; Elçi olmasına rağmen kendisine yeni bir kitap verilmeyip, kendisinden önce kitap ve şeriat verilen resulün getirdiklerini tebliğ etmekle görevlendirilendir. Bu anlayışın Kur'an'dan bir dayanağı olmadığı gibi, yanlış olduğu Kur'an tarafından da ortaya konmaktadır.

Kur'an tüm nebilere kitap verildiğini söylemektedir.[325] Bunun yanında gelenekte kendisine kitap verilmediği söylenen elçilerin, hem nebi hem de resul olduklarını söylemektedir. Mesela geleneğin kendisine kitap verilmeyen nebi olduğunu söylediği İsmail hakkında Kur'an tersini söylemektedir.

Meryem 19/54

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

Bu Kitap'ta İsmail'i de anlat. O, vadine sadık bir resul ve nebi idi.

---

325 Bkz. Bakara 2/213

Bunun gibi yine geleneğin söylediği gönderilen kitapların sayısının dört olduğu bilgisi de yanlıştır. Geleneğe göre Tevrat Musa'ya, Zebur Davut'a, İncil İsa'ya ve Kur'an Muhammed (a.s)'e verilmiştir. Zebur, İncil ve Kur'an hakkında söylenenler doğru olmakla beraber Tevrat hakkında söylenen doğru değildir. Zira Tevrat Musa'ya verilen kitabın adı değildir. Kur'an'da 18 defa geçen Tevrat kelimesi sadece Musa'ya değil hiçbir resule atfen geçmemektedir[326].

Yapmayı sürdürmek, tekrar tekrar yapmak anlamındaki تار (t+r) kök harflerinden türeyen *Tevrat* kelimesi arka arkaya gönderilen kitapları ifade etsin diye kullanılmıştır. Musa'ya verilen kitap da dahil olmak kaydıyla, İsa'ya (İsa hariç) kadar gelen tüm elçilere verilen kitapların toplamına verilen addır.

Bugün elimizde bulunan Tevrat 39 kitaptan oluşmuştur. Musa'ya verilen kitap ise şu an elimizde bulunan Tevrat'ın ilk beş bölümüdür. Kur'an, Yahudilerin Musa'ya verilen de dahil işte bu kitapların tamamını tahrif ettiklerini söylemektedir.

Konumuz olan Yusuf kıssası şu an elimizde bulunan Tevrat'ta Musa'ya verilen kitabın içinde geçmektedir. Bu durum Yusuf kıssasının çok eski zamanlardan beri anlatıla geldiğinin kanıtıdır.

Gelenek tarafından yanlış bilinen bir başka bilgi ise, İsa'nın Tevrat'ı kabul etmediği bilgisidir. Geleneğe göre Hıristiyanlık ile Yahudiliğin ortaya çıkmasının ana sebebi Yahudilerin İncil'i, Hıristiyanların ise Tevrat'ı inkar etmeleridir. Bu bilgi de doğru değildir. Yahudilerin İsa'dan önce gönderilen tüm kitapları kabul edip inandıkları ama İsa'ya verilen İncil'e inanmadıkları doğrudur. Ama Hıristiyanların İsa'dan önce gelen elçilere verilen kitapların toplamı olan Tevrat'ı inkar ettikleri yanlış bilgidir.

Bilinenin tam aksine Hıristiyanlar Tevrat'a inanır hatta kendi inançlarının meşruiyet kaynağı olarak Tevrat'ı gösterirler. Onlara göre Tevrat Eski ahittir. Yani Yüce Allah'ın İsa'dan önceki resullerle yaptığı sözleşmelerdir. İsa'dan önceki resullerin Tanrı ile yaptığı bu sözleşmelerin kapsamında annesinden babasız doğacak İsa'ya inanma zorunluluğu vardır. İsa geldiğinde Tanrı ile yapılan sözleşme yenilenecektir. İşte bu yüzden Hıristiyanlar İncil'e yeni ahit yani yeni sözleşme derler.

Hıristiyanların da Tevrat'a inanması Tevrat'ta anlatılan ve uzunca geçmişi olan bu kıssalara onların da inandığının göstergesidir..

---

326 Kur'an'da Bkz. Ali İmran3/3, 48, 50, 65, 93; Maide 5/43, 44, 46, 66, 68, 110; Araf 7/157; Tevbe 9/111; Fetih 48/29; Saff 61/6; Cum'a 62/5

İncelediğimiz Yakup ve Yusuf kıssası elimizde bulunan Tevrat'ın daha ilk bölümlerinde anlatılmaktadır.[327] En az Musa zamanından beri kayıt altına alınmış bu kıssanın ilk defa Kur'an'la anlatılmadığı kesindir. Kur'an gelmezden önce de tüm insanlık olmasa bile en azından Yahudi ve Hıristiyanlar Yusuf kıssasını biliyorlardı.

Tefsir müellifleri 3. ayette geçen *"sen bu kıssadan gafildin"* ibaresinin açıklaması sadedinde Yahudi ve Hıristiyanların çok iyi bildikleri Yusuf kıssasının Kur'an'da da anlatılmasını Muhammed (a.s)'in resullük deliline bağlayarak şunları söylemektedirler.

> *Yahudi alimleri müşriklerin ileri gelenlerine şöyle dedikleri rivayet edilmiştir. "Hz. Muhammed'e, Yakup'un ailesinin Şam'dan Mısır'a niçin gittiklerini ve Yusuf'un kıssasını sorun." İşte bunun üzerine Cenab-ı Hak, bu ayetleri indirdi burada kendisinin, onlar bu ayeti anlayıp bilgi edinsinler diye, bu kıssayı Arapça anlattığını bildirdi…*
>
> *Daha sonra Cenab-ı Hak "Sen ise daha evvel bundan hiç haberdar olmayanlardan idin" buyurmuştur. Yani biz sana vahyetmezden önce Yusuf ve kardeşlerinin kıssasını bilmiyordun demektir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s) bunu, ancak vahiy sayesinde öğrenmiştir.*[328]

Tefsirlerimizin hemen hemen hepsi bu surenin inmesi ile ilgili ise şu rivayeti aktarmaktadırlar.

Rivayet edildiğine göre Said b. Cübeyr şöyle demiştir. "Allah Teala, Hz. Muhammed (s.a.s)'e Kur'an'ı indirip, O da kavmine okuduğunda, onlar, "Ya Resulellah, keşke bize kıssa anlatsan" dediler de işte bunun üzerine bu sure indi.

Buna göre Mekkelilerin Yusuf kıssasından hiç haberi yoktur ve bu kıssanın indirilmesi Mekkelilerin kıssa dinleme isteği üzerinedir.

Çok eski zamanlardan beri bilinen bu kıssanın Mekkeliler ve hatta Muhammed (a.s) tarafından duyulmamış ve bilinmiyor olması tuhaftır. Mekke, şehir olarak çölün iç kısımlarında, etrafındaki medeniyetlerden izole olmuş uzak bir şehir olarak gözükse de gerek Mekke'den geçen kadim ticaret yolu ve gerekse bizzat Mekkelilerin kuzey ve güneye[329] yaptıkları ticari seferler onların dünyadan ziyadesiyle haberdar olmalarını sağlamıştır. Mesela Rum[330]

---

327 Elimizde bulunan Tevrat Yaratılış 25. Bölümünden 50.bölüme kadar oldukça hacimli bir şekilde Yakup ve Yusuf'un kıssasını anlatmaktadır.

328 Er-Razi. Tefsir-i Kebir.c.13.s.157-158.

329 Kureyş 106 suresi bu seferlerden bahsetmektedir.

330 Bkz. Rum 30/1-4

suresi, Kureyş'in kendilerinden çok uzaklarda cereyan eden Roma ve Sasani savaşıyla ne kadar alakalı olduklarını göstermektedir.

Bunun yanında Allah resulü Muhammed (a.s)'in daha küçük yaşta amcasıyla beraber ticari seferlere katılıp, özellikle ehli kitabın yoğun olduğu bölgelere gittiği hatta burada rahip Bahira[331] isminde bir Hıristiyan rahiple karşılaştığı anlatılan en meşhur olaylardan biridir. Hatice annemiz ile evlenmeden önce ve sonra ticaret için ehli kitabın olduğu bölgelere hatta Hıristiyan hakimiyeti altında deniz aşırı bir ülke olan Habeşistan'a[332] bile gittiği rivayet edilmektedir. O zamanlar dört tanesi en büyük olmak kaydıyla bir yılda Arap yarımadasının çeşitli yerlerinde yirmiye yakın uluslararası ticaret fuarlarının düzenlendiği, bu fuarlara ehli kitaptan olanların rağbet ettiği de bilinmektedir.

Tüm bunlar şunu göstermektedir ki, hem Allah resulü hem de Mekkeliler ehli kitabı ve ehli kitabın inandığı resulleri duymamış olamazlar...

Yusuf suresinin 12/3 ayetinde *"bundan önce sen bundan gafildin"* şeklinde bir ibarenin gelmesi Allah resulünün bu kıssadan hiç haberinin olmadığını değil, Kur'an'da anlatıldığı şekliyle haberinin olmadığını kast ediyor olmalıdır.

Yusuf kıssasının Tevrat'a konu olması Musa zamanındadır. Tevrat'ın bu konuyu Kur'an'dan çok daha önce yazılı belge haline getirdiği, Kur'an tarafından da teyit edilir. [333] Bu durum Yusuf kıssasının dilden dile anlatılan bir kıssa olması bir tarafa, Tevrat'ta geçtiği için ehli kitap tarafından iman edilmesi gereken bir husus olduğunun göstergesidir.

Kur'an'ın benzeri Tevrat ve İncil'de de geçen kıssaları yeniden anlatmasının sebebi, o kıssalara karıştırılmış Yahudi ve Hıristiyan yalanlarını ortaya çıkarıp tekzip etmek, gizlenenleri açığa çıkarmak, değiştirilenleri tespit etmek yani *tasdik etmek* içindir. Kur'an'ın bunu yapabilmesi kendi anlattığı kıssaların diğer kitaplarda geçen kıssaları kuşatıcı mahiyette olmasındandır. Bu sebeple ehli kitap tarafından Kur'an'ın inişinden çok daha eski zamanlarda bilinen ve hatta yazılı belge haline getirilen Yusuf kıssasını her yönüyle kuşatıcı şekilde ele almak tasdikin bir gereğidir.

Bu durum şöyle bir yöntemi zorunlu kılmaktadır. Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssası, hiçbir başka kaynağa ihtiyaç duymadan sadece Kur'an bütünlüğü içinde ele alınmalıdır. Zira karıştırılan her yalan, Yüce Allah'ın

---

331 M.Hamidullah. İslam Peygamberi.s.54

332 M.Hamidullah İslam peygamberi s.65

333 Bkz. En'am 6/91

resullerinin yansıtılan kimlik ve kişiliklerinde büyük sapmalara yol açtığı gibi, Allah'ın tek dini olan İslam'dan başka dinlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yahudilerin Yusuf dedikleri kişi ile Kur'an'ın Yusuf dediği kişinin, sanki iki farklı kişilik ve iki farklı dinin resulüymüş gibi algılanmasına sebep olmaktadır.

Ne yazık ki bugün yaşanan tam da budur! Yüce Allah insanlığa tek bir din göndermişken bu dinden üç din çıkarılmış ve bu dinlere inananlar kendi paylarına düşene razı olup diğerlerinin yanlış olduğunu söylemiştir.

İsa'ya inandığını söyleyenler, kendinden öncekini tasdik etmek için gönderilen kitabı kendinden öncekine uydurmuştur.

Maide 5/46

وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ ۖ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ

Sonra onların izinden Meryem oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı tasdik etsin diye gönderdik. Ona da içinde bir rehber ve nur olan İncil'i, önündeki Tevrat'ı tasdik etsin, çekinerek korunanlar için bir rehber ve doğru bilgi (öğüt) olsun diye verdik.

Hıristiyanlar, kendilerinden önce indirilmiş olana olduğu gibi onay vererek Allah'ın pak kitabı İncil'i, tahrif edilmiş Tevrat'a uydurmuşlardır.

Allah daha sonra aynı amaçla *Kur'an* göndermiştir. Kur'an'dan önce indirilmiş tüm kitaplara ve resullere hiçbirini diğerinden ayırmadan inanmak koşul olarak belirlenmiştir.

Bakara 2/136

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

Siz şöyle söyleyin: "Biz Allah'a inanıp güvendik; bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene, Musa'ya ve İsa'ya verilene, Sahipleri (Rableri) tarafından Nebîlere ne verilmişse hepsine inandık. Hiçbirini diğerinden ayırmayız. Biz Allah'a teslim olmuş kimseleriz."

Fakat Yüce Kur'an'ın "hiçbirini diğerinden ayırmadan" şeklinde belirlediği bu iman, sadece Yüce Allah'ın o resulleri gönderip o kitapları indirdiği bilgisi ile sınırlı kalmış, bunun ötesine geçmemiştir. Önceki kitaplara ve resullere karşı hiçbir sorumluluk yüklemeyip, sadece sözde kalan bu iman tersine işlemiştir. Sanki Kur'an'ın önceki kitapları tasdik etme kapasitesine sahip olmadığı zannı galip gelmiştir. Kur'an'ın o resullerin kıssalarını anlatmada, kişiliklerini tanıtmada, verdikleri mücadeleyi detaylandırmakta eksik bıraktıkları varmış gibi düşünülüp, kıssalar önceki kitaplar üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır..

Bugün bilinçaltında Tevrat Yahudilerin, İncil Hıristiyanların, Kur'an Müslümanların kitabıdır! Bu anlayışa göre Yahudilik ve Hıristiyanlık Tevrat ve İncil'e inanmanın doğal sonucudur. Onları Yahudi ve Hıristiyan yapan şey de son kitap Kur'an'a inanmamalarıdır.

Oysa ki, Yahudilik ve Hıristiyanlık Kur'an'a inanmamaktan değil, Yüce Allah'ın gönderdiği Tevrat ve İncil'i tahrif etmekten kaynaklanmaktadır ve bu tahrif Kur'an'ın inişinden çok önceleri yapılmıştır. Yüce Allah hiçbir zaman İslam'dan başka bir dini göndermemiş, her çağda İslam'a inananları hep Müslüman olarak adlandırmışken onlar bu dinden saparak kendilerini Yahudi ve Hıristiyan olarak adlandırmışlardır. Böylelikle, Allah'a ait olan dine ait tüm anonim değerleri kendi gruplarına hasretmişlerdir.

Hac 22/78

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ ۖ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ

Allah yolunda hakkıyla mücadele (cihad) edin. Size fırsat veren O'dur. Bu dinde size bir güçlük yüklememiştir. Babanız İbrahim'in milletine uyun. Allah size daha önce 'Müslüman (tam teslim olan)' adını verdi. Bu kitapta da o adı verdi ki elçimiz size örnek olsun. Siz de insanlara örnek olasınız. Namazı tam kılın, zekâtı verin ve Allah'a sıkı sarılın. O sizin en yakınınızdır; ne iyi dost ve ne iyi yardımcıdır.

Allah'ın dinini ve kendileri için seçip beğendiği Müslüman ismini Kur'an gelmezden çok daha önceleri tahrif ederek Yahudi ve Hıristiyan ismini alanlar meşruiyetlerini tahrif ettikleri Tevrat ve İncil'e dayandırırlar.

İşte Kur'an onların bu temellerinin boş olduğunu ortaya çıkarmak için ortadadır. Bunu da Tevrat ve İncil'e karıştırılan yalan, tahrif, gizleme, değiştirme, insan sözü katma gibi pisliklerini temizleyerek yapmakta ve onların ne Tevrat'tan ne İncil'den ve ne de Kur'an'dan bir temellerinin olmayacağını ortaya koymaktadır.[334]

Onlar kendilerine meşruiyet kazandırmak için Tevrat ve İncil'i tahrif ederken bunu birkaç meseleyle sınırlı tutmamışlar, resullerin kıssalarını da kendilerine uydurup tahrif etmişlerdir. Kur'an indirilmeden önce onlarla beraber tüm insanlığın bildiği resul kıssaları onların tahrif ettikleri kıssalardır. Kur'an'ın bu kıssaları yeniden anlatması tüm insanlığa imam[335] olan resullerin doğru tanınması içindir.

Anlamaya çalıştığımız Yusuf kıssası da insanlığa imam kılınmış iki resulün (Yakup ve Yusuf) kıssasıdır ve bu kıssa da ehli kitap tarafından tahrif edilerek bambaşka bir şekle büründürülmüştür. Kur'an'ın Tevrat'ta olduğu halde bu kıssayı anlatması gerçek Yusuf'un kim olduğunun insanlık tarafından bilinmesi içindir.

Kur'an indirilmeden önce insanlık tarafından bilinen tahrif edilmiş Yusuf kıssasının en çok bilinen kısmı hiç şüphesiz onun kuyuya atılma olayıdır. Kıssa bu kuyuyla özdeşleşmiştir. Bugün tüm insanlık gibi Müslümanlarda Yusuf kıssasını en çok kuyuya atılma olayı ile bilmektedir. Müslümanlar açısından kuyuya atılma olayının en kuvvetli delilinin de bu bölümde ele alacağımız ayet olduğu söylenmektedir.

Yusuf 12/10

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

İçlerinden sözü dinlenen biri şöyle dedi: "Yusuf'u öldürmeyin, o cubbun gayabatına atın da kervanlardan biri onu alsın. Yapacaksanız böyle yapın."

Delil olarak getirilen bu ayet aynı zamanda Yusuf'un kuyuya atılması etrafında birçok sorunun da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öte yandan Yusuf'un kuyuya atılmasının bu kadar çok biliniyor olması ortaya çıkan soruların üzerinde baskı yapmış, konuyla uğraşanlar ya hiç soru sormamış ya soru sormuş ama cevabı İsrailiyat üzerinden vermiş ya da soruları sormuş ama cevapsız bırakmıştır.

---

334 Bkz. Maide 5/68

335 Bkz. Bakara 2/124

Bu soruların en başında ayette geçen ve genelde "*kuyunun dibi*" olarak çevrilen غَيَابَتِ الْجُبِّ / *ğayabat-il cubbi* baresidir. Bu ibareden çıkan ilk soru "kuyu" olarak çevrilen ama Arapça metinde bilinirlilik yani ال takısıyla الْجُبّ *cubbi* şeklinde gelen ve bundan dolayı bilinmesi zorunlu olan o kuyu nerededir. İkinci soru ise ibarenin başında gelen kök harfleri غيب (ğ+y+b) olan ve "dip" olarak çevrilen غَيَابَتِ *ğayabati* kelimesinin çoğul mu yoksa tekil mi olduğu hakkındadır.

Arapçadaki ال takısıyla gelen kuyunun الْجُبّ *elcubbi* nerede olduğu sorulmuş ve şu cevaplar verilmiştir.

> *Cubb kelimesinin başındaki elif lâm (ال), bu kuyunun daha önce bahsi geçmiş – malum – bir kuyu olmasını gerektirir. Bu sebeple alimler, bu kuyunun neresi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Katâde, "bunun Beyt-i Makdis Kuyusu olduğunu" söyler. Vehb, "bunun ürdün arazisinde bir kuyu olduğunu" söylemiştir. Mukâtil de, "bu kuyunun Hz. Yakup'un evine üç fersah uzaklıkta bir yerde olduğunu" söylemiştir.*[336]

Kelimenin başındaki ال takısından bu kuyunun malum, bilinen bir yer olması gerektiğinden yola çıkılarak, "kuyu nerededir" sorusuna verilen cevaplar, cevap olmaktan daha çok, bilinmezi çoğaltmaktadır. Kuyunun nerede olduğu ile ilgili verilen cevapların hiçbirinin İsrailiyattan başka bir delili yoktur. Yüce Kur'an'da kelimelerin başına getirilen ال takısı ihtilaf çıkarmak için değil tam tersi ihtilaf edilmesin diye konmuştur. Kuyu nerededir sorusunun cevabında ihtilaf edilip üç farklı cevap verilmesinin en büyük nedeni, sorunun Kur'an'da geçen bir kelimeden dolayı çıkarılmış olmasına rağmen, cevapların başka yerlerde aranmış olmasındandır. Madem soru Kur'an'da anlatılan bir kıssanın içinde geçen bir kelimenin kast ettiği yerin neresi olduğu ile ilgilidir, o zaman cevabın da mutlaka Kur'an'da olması gerekmektedir. Yani soruyu cevaplayacak olan yegâne merci, kıssayı anlatan, o kelimeye kıssasında yer veren Kur'an olmalıdır.

Tıpkı *El Cubb* kelimesinde olduğu gibi ibarenin diğer kelimesi olan غَيَابَتِ *ğayabati* hakkında da ihtilaf edilmiştir.

> *Ayette* وَأَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ *"O'nu bir kuyunun dibine bırakın" denilmiştir. Bu ifade ile ilgili birkaç mesele vardır.*
>
> *Nafi, hem burada hem de bundan sonra gelen yerde, kelimeyi ğayabat şeklinde cem'i (çoğul) okurken, diğer kıraat imamları her iki yerde de müfred (tekil) okumuşlardır. Bunun cem'i (çoğul) olarak okunmasının sebebi şu olabilir; Kuyunun kenar ve köşeleri vardır. Binâenaleyh*

336 Er-Razi. Tefsir-i Kebir c.13.s.173

kuyunun içinde kenar, köşe, dip bulunmuş olur. Bu kelimeyi müfred okuyanlar ise şöyle demişlerdir; "Bununla Yusuf'un saklanabileceği, kuyudaki bir yer kast edilmiştir. Dolayısıyla bunu müfred (tekil) okumak daha hususi olur ve kast edilen manaya daha çok delalet eder. Cühderi ise bunu "fi ğaybetil cubbi" (kuyunun gaybında) şeklinde okumuştur.[337]

Cevap sadedinde verilen bu açıklamalar konuya açıklık getirmediği gibi bilinmezleri çoğaltarak daha çok soru sorma ihtiyacı doğurmaktadır. Kelime tekil mi, çoğul mu? Tekil okuyanlar neden tekil, çoğul okuyanlar neden çoğul okuyorlar? Hakkında üç seçenek sunulan Yakup'un evi gerçekte neredeydi? Beyt-i Makdis neresi? Ürdün toprakları derken neresi kast ediliyor? Görüldüğü gibi sorduğumuz tek bir soruya verilen cevaplar daha fazla soruya neden olup meseleyi karmaşık hale getirmektedir.

Sorular burada durmamaktadır. Açıklamada bazı tefsirciler tarafından; *ğayabat* kelimesinin kullanılmasının gerekçesi olarak, kuyunun birçok bilinmeyen yanları olduğunu ileri sürülmüştü. Oysa hemen ayetin devamında kardeşlerin يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ *"bir kervan onu alsın"* dedikleri görülecektir...

Kardeşler dibi bilinmeyen bir kuyunun içine attıkları Yusuf'un, bir kervan tarafından alınacağını nereden bilmektedirler? Eğer bu bilgi özel bir şey değilse, kardeşlerini attıkları kuyunun dibi hakkında herkesin bilgisi var demektir. Kuyunun bilinmeyen dibine attıkları kardeşlerinin ölmeyip bir kervan tarafından alınacağını bilmek, kuyunun dibini de bilmeyi gerekli kılmaktadır!..

Bu kuyu 12/19'da yine karşımıza çıkacaktır. O ayette olay tam da kardeşlerin dediği gibi gelişmekte, oradan geçen bir kervanın sucuları kuyudan su çekmek için kovalarını kuyuya daldırmaktalar... Ama kovadan bekledikleri gibi su değil de bir ğulam çıkmaktadır. Kervan'ın o bölgenin insanları olmadıkları bellidir ama buna rağmen hem kuyudan hem de kuyunun dibinde su olduğundan haberdardırlar. Bu durumda; yabancı olan kervanlar bile o kuyuyu ve kuyunun içinden su çıkacağını bilmekteyken, nasıl oluyor da gayb (bilinmeyen) kelimesinden türemiş "gayabet" kelimesi *"o kuyunun bilinmeyen dibi"* anlamına gelmektedir.

Hem kuyunun Arapçadaki bilinirlilik ال takısıyla الْجُبّ *el cubbi / o kuyu* şeklinde gelmesi, hem kuyunun dibine attıkları Yusuf'un bir kervan tarafından alınacağının bilinmesi ve hem de kervanın kuyu ve kuyudaki

337 Er-Razi. Tefsir-i Kebir c.13.s.172-173

sudan haberdar olması *"kuyunun dibine atın"* şeklinde çevrilen وَأَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ cümlesine daha yakından bakmayı ve kıssa içinde cümlenin nasıl bir rol oynadığını tespit etmeyi elzem kılmaktadır.

Bunun yanında ayetin bir önceki ayetle bağlantısına bakıldığında daha başka sorular da gündeme gelmektedir. Bir önceki ayette şunlar geçmişti.

Yusuf 12/9

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

"Yusuf'u öldürün ya da bir yere atın gitsin de babanızın vechi size geçsin. Ondan sonra Salihlerden bir kavim olursunuz.

Bu ayeti incelediğimiz bölümde, ayette geçen konuşmanın şeytana ait olduğunu belirtmiştik. Konuşmaya dikkat edilirse Yusuf hakkında yapılması istenen iki şey olduğu görülecektir. *"Öldürün ya da bir yere atın."* *"Ya da"* şeklinde çevrilen أَو *ev* edatı kelimeye *ya bu ya şu* anlamı vererek iki şıktan birini yapmalarını önermektedir.

Fakat bir sonraki ayete baktığımızda bir önceki cümleyle bağının olması gerekenden farklı olduğu görülecektir.

Yusuf 12/10

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

İçlerinden sözü dinlenen biri şöyle dedi: "Yusuf'u öldürmeyin ve onu o Cubb'un ğayblerine atın da kervanlardan biri onu alsın. Eğer siz yapacaksanız".

Bir önceki ayette önerme *"öldürün ya da bir yere atın"* şeklinde iki alternatifli olarak gelmişti. Bir sonraki ayette bu iki alternatif şöyle görülmektedir. *"Öldürmeyin ve o cubbun gayblerine atın"*! Her iki ayette kullanılan iki alternatifi ve bağlacı şu şekilde tasnif edelim.

	ALTERNATİF	**BAĞLAÇ**	**ALTERNATİF**
Ayet 12/9	Yusuf'u öldürün	veya	bir yere atın
Ayet 12/10	Yusuf'u öldürmeyin	ve	o kuyunun dibine atın

Eğer 12/10, bir önceki ayette gelen iki alternatiften birini yapıp diğerini yapmamayı söylüyor olsaydı aradaki bağlacın *lakin, fakat, ama* şeklinde

farklı olması gerekirdi. Fakat iki alternatif arasına bunlardan biri gelmemiş (و) *vav* harfi gelmiştir. Bağlacın bu şekilde olması kelimenin en başındaki لَا "*la*" olumsuzluk edatının etkisinin tüm cümleye hâkim olmasını gerekli kılmaktadır. Bu durumda ayetin manası "*İçlerinden sözü dinlenen biri dedi ki; Yusuf'u öldürmeyin ve kuyunun dibine atmayın"* şeklinde olmalıydı.

Arap dilinde و "vav" harfinin cümle ve kelimeler üzerinde 23 farklı şekillerde kullanımı vardır.[338] Fakat bu kullanımların hiçbirinde و "vav" harfi kendinden önce gelen olumsuz mananın kendisinden sonrasına geçmesine engel değildir. Demek istediğimiz daha iyi anlaşılsın diye başka bir ayeti örnek göstermek istiyoruz.

Bakara 2/42

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Hakkı, bâtıl kılığına sokmayın ve hakkı bile bile gizlemeyin.

Bu ayet'in en başında gelen لَا *la* edatının olumsuz anlamı و *vav* harfinden sonra gelen fiilin başında لَا *la* harfi olmamasına rağmen, olumsuz mana o fiile de geçmiş, kelime sanki başında لَا *la* varmış gibi olumsuz anlam kazanmıştır.

Bir başka soru ise, kullanılan fiiller farklı farklı olmasına rağmen, verilen manaların aynı olmasından kaynaklanmaktadır. Mesela; 12/9'da geçen اطْرَحُوهُ *etrahuhu* fiiline "*onu atın"*, 12/10'da geçen وَأَلْقُوهُ *veelkuhu* fiiline yine "*onu atın"* ve daha ileride 12/15'de geçen أَنْ يَجْعَلُوهُ *enyec-aluhu* fiiline de *"onu atmak için"* manaları verilmiştir. Fiiller farklı olmasına rağmen her üçünde de mana Yusuf'u kuyuya/bir yere atmak şeklinde çevrilmiştir.

İçinde فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ *"o kuyunun dibi"* ibaresinin geçtiği 12/15 ayette durum daha vahimdir.

---

338 1-Atıf vavı. 2- Veya (أَوِ) anlamındaki vav. 3- Ba harfi ceri anlamındaki vav. 4-Lam'ı ta'lil anlamındaki vav. 5-Müzari fiili nasb eden atıf vavı. 6- Söz başı (İstinaf/ibtida) vavı. 7-Hal vavı. 8- Yemin vavı. 9- Vakit bildiren vav. 10- Maa anlamındaki vav. 11-Rubbe vavı. 12- Lusuk vavı. 13- Sekiz vavı. 14- Ziyade (İkham) vavı. 15- Müzekker çoğul zamiri olan vav. 16-Müzekker çoğul ve ret alameti olan vav. 17-Dolgu vavı. 18-Müzekkerlik vavı. 19-Hatırlama vavı. 20-Duruş (vakıf) vavı. 21-İnkar vavı. 22-Sarf vavı. 23-İz vavı. Vav harfinin Kur'an'daki ve Arapçadaki kullanımları için daha geniş bilgi Fatma Karamollaoğlu. Kur'an ışığında belağat dersleri. Meani ilmi, Beyan ilmi kitaplarına bakınız. Ayrıca Yrd. Doç. Dr Halil İbrahim Tunç. Kur'an'ı Kerim'de Edatlar.

Yusuf 12/15

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Yûsuf'u götürüp kuyunun dibine bırakmaya karar verdikleri zaman biz de ona, "Andolsun, (senin Yûsuf olduğunun) farkında değillerken onların bu işlerini sen kendilerine haber vereceksin" diye vahyettik.

Aşağı yukarı tüm mealler ayeti yukarıdaki Diyanet Vakfı Mealinde olduğu gibi çevirmişlerdir. Yukarıdaki mealde *"kuyunun dibine bırakmaya"* şeklinde çevrilen أَنْ يَجْعَلُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ ibaresindeki يَجْعَلُوهُ *yecaluhu* fiilinin Kur'an'daki 346 kullanımlarından hiçbirinde ve hiçbir sözlükte kelimenin *bırakmak* ya da *atmak* anlamı yoktur. Kelimenin fiil olarak manaları; *kılmak, atamak, yapmak, şekle sokmak, düzenlemek, belirlemek*[339] şeklindedir. Kelimenin bu anlamları üzerinden أَنْ يَجْعَلُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ ibaresine anlam verildiğinde *"onu yapmak için kuyunun diplerinde"* şeklinde tuhaf bir cümle çıkmaktadır!..

Yine kervanın Yusuf'u kuyudan çıkarma olayını anlatan ayette de ciddi sorular vardır.

Yusuf 12/19-20

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هٰذَا غُلَامٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

(19) Bir kervan gelmiş, sucularını suya göndermişlerdi. Sucu kovasını kuyuya salınca, "Müjde! Müjde! İşte bir oğlan!" dedi. Onu alıp bir ticaret malı olarak sakladılar. Oysa Allah, onların yaptıklarını biliyordu.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ

(20) Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona değer vermiyorlardı.

Bu iki ayete bakıldığında fiiller tekil ve çoğul arasında gidip gelmektedir. Mesela 19. ayetin başında وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ *"kervan geldi"* şeklinde kervana atfedilen fiil *tekil* gelirken, hemen sonrasında gelen فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ سَيَّارَةٌ "*sucularını gönderdiler"* ibaresinde fiil *çoğula* dönüşmektedir. Bir sonraki ibarede ise suculara atfedilen فَأَدْلَىٰ *feedlâ* fiil tekrar *tekil* hale dönmektedir.

339 R.El İsfahani. El Müfredat CAL md.

Sonrasında ise durum daha da karmaşık hal almaktadır. وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً *"Onu alıp ticaret malı olarak sakladılar"* ibaresinde Yusuf'u saklayanın kervan olduğu söylenmektedir. Oysa kervanın bir çukurda bulduğu çocuğu saklamasının hiçbir anlamı yoktur. Üstelik Yusuf gulam olmasına rağmen etrafında olup bitenleri anlayacak yaştadır. Kuyudan ta Mısır'a kadar uzun bir yolculukta böyle bir çocuğu saklamaları hiç mümkün gözükmemektedir. Bunun yanında bu olaylar olurken Yusuf'un kurtulmak için herhangi bir çabasının olmaması da garip ve çok dikkat çekicidir.

Bu kuyu Yusuf ve kardeşlerinin hayvan otlatmaya geldikleri, bildikleri bir yerdedir. Yusuf'u kuyuya attıktan sonra kardeşlerin akşam babalarına gelmesinden anlıyoruz ki kuyu ile Yakup'un bulunduğu yer arasında çok uzun bir mesafe yoktur. Kervanın oradan geçen yabancılara ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, nasıl oluyor da Yusuf bildiği topraklarda kendisini köle haline getiren bu yabancı kervandan kurtulmak için hiç çaba sarf etmez!..

Bir sonraki ayet ise وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ *"ona değer vermemişlerdi"* şeklinde bitmektedir. Hem Yusuf'a değer vermeyip hem de onu belki de aylar süren uzun yolculukları boyunca çok değerli bir şeymiş gibi saklamaları da tuhaf durmaktadır...

Büyük bir sorun da şurada bizi bekler!..

Yusuf'u kuyuya atan kardeşler babalarına yalancı kana bulanmış gömlekle gelip *"Yusuf'u kurt yedi"* dediklerinde Yakup onların yalanına inanmamıştı. Ama inanmamış olmasına rağmen Yusuf'u bulmak için herhangi bir çabanın içine de girmediği anlaşılmaktadır. Bu durumu fark eden müfessirlerimiz şunları demiştir.

> *Yusuf'un kardeşlerinin yalan ve hıyanetleri ortaya çıktığına göre, Yakup buna daha niçin sabretmiştir? Yusuf şayet hala yaşıyor idiyse, onu içinde bulunduğu darlık ve sıkıntılardan kurtarmak için; yok eğer, onu hakikaten öldürmüş iseler, onlara kısas tatbik etmek için, Yakup daha niçin meseleyi iyice araştırıp tetkik etmek hususunda elinden geleni yapmamıştır? Binaenaleyh bu sabrın uygun olmayan bir konuda gösterilmiş olduğu sabit olur.*
>
> *Bu soruyu kuvvetlendiren hususlardan birisi de şudur. Yakup, Yusuf'un sağ ve selamette olduğunu biliyordu. Çünkü o, daha önce ona "Rabbin seni öylece beğenip seçecek… Sana, rüya tabirine ait bilgi verecek" (Yusuf 6) demişti. Görünen o ki, o bu sözü, kendisine gelen vahiyden dolayı söylemiştir.*

Yakup, Yusuf'un sağ ve selamette olduğunu bildiğine göre, onu arayıp bulmak için çaba sarfetmesi gerekirdi. Ve yine Yakup, haddi zatında, kadr-u kıymeti, mertebesi büyük bir adamdı…ve şerefli büyük bir ocaktan geliyordu. Bütün herkes onu biliyor, onu tanıyor, ona güveniyor ve onu büyük biliyorlardı. Bianenaleyh, eğer o Yusuf'u iyice araştırıp soruştursaydı, mesele ortaya çıkacak, meşhur olacak ve meselenin kapalı bir tarafı kalmayacaktı. Şu halde Yusuf'un bulunmasını, yanında olmasını arzulamasına ve onu çok sevmesine ve onu araması da kendisine vacip olan şeylerden olmasına rağmen, onu aramamış olmasının sebebi nedir? Böylece sabit olur ki, bu durumda gösterilen sabır hem aklen hem de dinen kınanmıştır.

Buna cevabımız, şöyle denilmekten başka cevap olmadığını söylememizdir: Allah Teala Yakup'u, mihnetini arttırmak ve meseleyi ona daha zorlaştırmak için, Yusuf'u aramaktan onu men etmiştir.[340]

Görüldüğü gibi tefsirlerimize göre aslında tüm bunlar *Yakup'un mihnetini artırmak* içindir. Tefsir sadedinde yapılan bu açıklamaya eleştiri yaparak meseleyi bir tefsir eleştirisine çevirmek gereksizdir. Öte yandan kıssadan çıkan sorulara verilen bu cevapların yeterli olmadığı da gayet açıktır.

Buraya kadar gündeme getirdiğimiz sorulara elimizden geldiği kadar cevap vermeye geçmeden önce şunun bilinmesi gerekmektedir. Her ne çıkarımda bulunursak bulunalım bu sadece bizim çalışmalarımız neticesinde ulaştığımız sonuçlardır. Bundan daha öte bir anlam ve değer taşıması mümkün değildir. Sadece ortaya koyacağımız sonuçların Kur'an bütünlüğüne daha uygun sonuçlar olduğu düşüncesindeyiz. Sonuçta ortaya koymaya çalışılan temel olgu; Kur'an kıssalarının hikmetli nasihatler çıkarılacak masallardan çok daha ciddi, çok daha kapsamlı, çok daha büyük hedefleri içeriyor olduğudur.

Olayın tasdik boyutunu da ihmal etmeme gereği ortadadır. Geleneğin Tefsir ve meallerde anlattığı Yusuf kıssası, bu haliyle bırakın Tevrat'ta anlatılan kıssayı tasdik etmeyi, tam tersi Tevrat'ta anlatılan kıssanın kötü bir kopyası durumundadır. Bu Yüce Kur'an'ın kendisinden değil, Kur'an kelimelerine manalar veren tefsir ve meal müelliflerinin kafalarındaki İsrailiyat kaynaklı hazır şablonlardandır.

Tespit ettiğimiz tüm sorulara herkesi tatmin edecek cevaplar verebileceğimizi asla iddia etmiyoruz. Fakat Kur'an'ın bizzat kendisi, akla gelebilecek her türlü soruya ne kadar zor olursa olsun mutlaka cevap vereceğini

340 Er-Razi Tefsir-i Kebir c.13 s.186

belirtmiştir.[341] Kur'an'ın kendisinden kaynaklansın veya kaynaklanmasın her türlü meseleye yeteceğine,[342] Kur'an'ın hidayetin ta kendisi[343] olduğuna, yolunu şaşırmışların elinden tutup her türlü meselede doğruya götüreceğine[344] iman ediyoruz. Nuruyla her türlü karanlıkta kalmış, aydınlanmamış meseleyi aydınlatacağına,[345] ihtilafları bitiren kitap olmasından dolayı her türlü düğümü onun çözeceğine,[346] O'nda bir eğriliğin,[347] bir açmazın,[348] tafsil edilmemiş[349] bir bilginin, gerçekliği olmayan bir pratiğinin[350] olmadığına ve olamayacağına kesin olarak iman ediyoruz.

Her konuda Kur'an'ın bizi doğru cevaplara götüreceğine güveniyoruz. Olması kuvvetle muhtemel yanlışların, kapalı kalan yerlerin, hataların Kur'an'ın gösterdiği istikametten gitmeyen bizlerden kaynaklandığını peşinen itiraf ediyoruz.

341 Bkz. Enam 6/126
342 Bkz. Yunus 10/15
343 Bkz. İsra 17/9
344 Bkz. Zümer 39/27
345 Bkz. Maide 5/16
346 Bkz. Bakara 2/213
347 Bkz. Kehf 18/1
348 Bkz. Nisa 4/82
349 Bkz. Hud 11/1
350 Bkz. Nisa 4/105

KUYU
-2-

"*Babanızın veçhi size geçsin*" ibaresini incelediğimiz bölümde kardeşlerin babalarından kendilerine geçmesini istedikleri şeyin Yakup'un Yusuf'a duyduğu sevgi olmadığını, *vech* kelimesinden kast edilen şeyin Yakup'un Resullüğü olduğunu, kardeşlerin Yusuf'a olan davranışlarının kökeninde de Resullük mirasının Yusuf'a değil de kendilerine geçmesini istemeleri olduğunu söylemiştik.

Peki Yusuf'u öldürerek ya da onu bir kuyuya atarak veya uzak diyarlara sürgüne göndererek Resullüğün kendilerine geçmesini sağlamaları mümkün müdür?

Bu sorunun cevabını verebilmek için Yüce Allah'ın resullerin seçilmesi ile ilgili belirlediği kuralların bilinmesi gerekmektedir. Bu kuralların bilinmesi ise en başa, Resullüğün ilk nasıl başladığına dönmemizi zorunlu kılmaktadır.

İlk Resul dediğimizde akla gelen isim kesinlikle Âdem olacaktır. Fakat geleneğe göre Âdem'in aynı zamanda ilk insan olduğu, sadece resullerin değil tüm insanların atası olduğu, insanlığın Âdem ve Havva'dan doğan ikiz çocukların çaprazlama evliliği sonucu gelişip çoğaldığı inancı Âdem'i anlamanın önündeki en büyük engeldir.[351]

Tezimiz; Âdem'in tüm insanlığın ilk atası olmadığı, onun ilk nebi ve tüm nebilerin ilk atası olduğu şeklindedir. Temelde şu ayet bu gerçeği hiçbir yanlış anlaşılmaya fırsat vermeden ortaya koymaktadır.

---

[351] Âdem hakkındaki şimdilik sadece kanaatimizin; onun ilk insan olmadığı, tüm insanların soy atası olmadığı, insanlığın Adem'in ikiz doğan çocuklarının ensest ilişki kurması sonucunda gelişmediği şeklinde olduğunu belirtmekle yetinip, çok detaylı cevapları konuyla ilgili bir başka çalışmaya bırakalım.

Bakara 2/213

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۖ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ ۗ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, onlara müjde veren ve uyarılarda bulunan nebîler gönderdi; onlarla birlikte, gerçekleri içeren kitap da indirdi ki ayrılığa düştükleri konularda insanlar arasında o kitap hükmetsin. Kendilerine kitap verilenlerden başkası ayrılığa düşmedi. Açık belgeler geldikten sonra birbirlerine hakimiyet kurmak istedikleri için böyle oldu. Sonra anlaşamadıkları konuda, Allah, müminleri, kendi onayıyla doğruya ulaştırdı. Allah, doğruları tercih edeni doğru yola yöneltir.

"İnsanlar tek bir ümmetti Allah müjdeci ve uyarıcı nebiler gönderdi." Âdem, Yüce Allah'ın konuştuğu ilk nebidir.[352] Yukarıdaki ayette *"insanlar tek bir ümmetti"* denmiş ardından *"Allah müjdeci ve uyarıcı olarak nebiler gönderdi"* buyurulmuştur. Âdem işte bu ayette belirtilen nebilerin ilkidir ve nebilerin gelme sürecinin insanlığın ortaya çıkışından sonra olduğu apaçık bir şekilde ifade edilmiştir. Tüm resuller de onun soyundan gelmiştir. Bu gerçek birçok ayete[353] konu olmuştur.

Meryem 19/58

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ۖ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

İşte bunlar Allah'ın nimet verdiği; Âdem'in soyundan, Nuh ile birlikte gemiye bindirdiklerimizden, İbrahim'in ve İsrail'in (Yakup'un) soyundan olup kendilerine doğru yolu gösterdiğimiz ve seçtiğimiz nebilerdir. Onlara Rahman'ın ayetleri okununca gözleri dolarak secdeye kapanırlardı.

Nebilerin Âdem soyundan gelme olduğu bu ayetten de açıkça anlaşılmaktadır. Bundan başka 18 tane resulün isminin geçtiği şu pasaj, resullerin birbirleri arasında soy bağı olduğunu ortaya koymaktadır.

---

352 Bakara 2/30-37

353 Ali İmran 3/33, 34

Enam 6/83-87

وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

(83) Bu bizim delilimizdir, onu halkına karşı İbrahim'e de verdik. Kurduğumuz düzene göre kimini derece derece yükseltiriz. Senin Rabbin, doğru kararlar verendir ve bilendir.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ ۖ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

(84) Biz ona İshak'ı ve Yakub'u armağan ettik; bunlara ve onun soyundan gelen Davud'a, Süleyman'a, Eyyub'a, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a doğru yolu gösterdik. Daha önce Nuh'a da doğru yolu göstermiştik. Biz, güzel davrananları işte böyle ödüllendiririz.

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ

(85) Zekeriya, Yahya, İsa ve İlyas; bunların hepsi iyilerdendi.

وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ

(86) İsmail'i, Elyesa'ı, Yunus'u, Lut'u; bunlardan her birini çağdaşlarından üstün kıldık.

وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ ۖ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

(87) Babaları, soyları ve kardeşleri... Onları da seçtik ve onlara da doğru yolu gösterdik.

Nuh, İbrahim, Lut, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Musa, Harun, Davut, Süleyman, Eyyup, İlyas, Elyasa, Yunus, Zekeriyya, Yahya ve İsa, 18 resul ve bunların hepsi ya kardeş ya baba ya da oğuldur. Yani hepsi birbiriyle bildiğimiz manada soy bağı olan *beşer*lerdir.[354]

Bu şekilde birbiriyle soy bağı olan resuller için İbrahim daha belirgin bir rol oynamıştır. O Yüce Allah'ın kendisini tabi tuttuğu imtihanları tastamam yerine getirmiş ve Yüce Allah da Onu insanlığa imam yapacağını bildirmiştir.

354 Bkz. Hicr 15/28 Not; aynı surenin 26. Ayetinde geçen insan kelimesi ile 28. Ayette geçen beşer kelimeleri farkına dikkat edilmelidir.

Bakara 2/124

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

Bir zamanlar Sahibi (Rabbi), İbrahim'i bir takım sözlerle (emirlerle) imtihan etmiş, o da tam başarı göstermişti. Sahibi (Rabbi) ona: "Ben seni insanlara imam (önder) yapacağım!" dedi. O "Soyumdan da olsun!" deyince, "(Olur, ama) yanlış yapanlar, sözümün kapsamına girmez." dedi.

Kendisini insanlığa imam yapan Yüce Allah'tan bu imamlığın soyunu da kapsamasını ve Yüce Allah'ın verdiği sözün soyu içinde geçerli olmasını dilemiştir. Bu dilek zalimleri kapsamamak kaydıyla kabul edilmiş ve İbrahim'den sonra gelecek tüm nebilerin Onun soyundan çıkacağı belirtilmiştir.

Ankebut 29/27

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

İbrahim'e İshak'ı ve Yakub'u bağışladık. Nübüvvete ve o kitaba Onun soyundan gelenleri atadık. Böylece onu Dünya'da ödüllendirmiş olduk. O Ahirette de iyilerden olacaktır.

Nübüvvetin Onun soyundan geleceği yani Rabbi Ona "*seni insanlara imam yapacağım"* dediğinde duasının kabul edildiği daha O ölmeden bildirilmiştir. Nitekim bu imamlık İsmail ve İshak'a sonrasında ise Yakup'a geçmiştir. Onların resul seçilmeleri bunun en büyük kanıtıdır.

İşte bu bilgi hem Yakup hem de oğulları tarafından kesinlikle bilinmektedir. Yusuf'un daha ğulam denilecek bir yaşta yani zürriyeti olmadığı için ölmesi durumunda resullük, mecburen Yakup'un diğer çocukları arasından ya da onların soyundan olan birilerine verilecektir. Bunun başka yolu yoktur. Bu durumda Yüce Allah, ya İbrahim'e verdiği sözden dönecek İbrahim soyuna verdiği nübüvveti İbrahim soyundan alacak ya da başka seçenek olmadığı için onlardan birini ya da onlardan birinin soyunu seçecektir.

En başta "Peki Yusuf'u öldürerek ya da onu bir kuyuya atarak veya uzak diyarlara sürgüne göndererek resullüğün kendilerine geçmesini sağlamaları mümkün müdür?" şeklinde bir soru sormuştuk. Bu sorunun Yusuf'un ölmesi durumunda resullüğün Yakup'un diğer çocuklarından biri ya da onların soylarından biri olacağı kısmını anlatmış olduk. Fakat Yusuf'un öldürülmeyip sürgüne gönderilmesi durumunda bu olamayacaktır.

Kardeşlerin böylesi büyük bir işe kalkışmaları, Yüce Allah'ın Yusuf'u resul yapacağının kardeşler tarafından da biliniyor olmasındandır.

Bu durumda Yusuf'u kuyuya atmaları ve sonrasında bir kervanın onu alıp götürmesi, istedikleri *"babanızın veçhi size geçsin"* amacına onları ulaştırmayacaktır. Yani Yusuf yaşadığı müddetçe babalarının veçhinin onlardan birine geçmesi asla mümkün olmayacaktır. Nitekim kıssanın sonunda bu amaçlarına ulaşamadıkları belli olmuştur.

Eğer onlar Yüce Allah'ın nübüvveti İbrahim soyuna tahsis ettiğini biliyorlarsa, Yusuf'un da babaları Yakup'tan sonra elçi olacağı onlara belli olduysa, onlar da resullüğün kendilerine ya da kendi soylarına geçmelerini istiyorlarsa, Yusuf'u kuyuya atarak buna engel olamayacaklarını bilmemeleri mümkün değildir. Kulunu resul yapacak Allah yedi kat yerin dibinde de olsa kesinlikle ona ulaşabileceği gibi resullüğü de ona ulaştırır!

Öyleyse Yusuf yaşadığı müddetçe ne babalarının veçhinin ne babalarının sevgisinin kendilerine geçmeyeceğini bilen kardeşler, neden Yusuf'u öldürmemişlerdir? Onlar nasıl bir oyun ya da zorlama ile babalarının veçhinin kendilerine geçmesini sağlamak istemektedirler?

Bir tuhaf durum da; kardeşlerin kuyuya attıkları Yusuf'u bir kervanın alacağını önceden bilmeleridir. "Dibi bilinmeyen kuyuya atılan bir çocuğun başına neler gelir!" diye bir soru sorulsa, herhalde "onu oradan geçen bir kervan alır" ihtimali yeryüzünde kimsenin aklına gelmez. Ama her nasılsa yeryüzünde hiç kimsenin aklına gelmeyecek ihtimal bu kardeşlerin aklına gelmiş ve çok daha tuhafı, sanki geleceği görmüşler gibi olay tam da onların söylediği gibi cereyan etmiştir. Hadi diyelim ki bunu bildiler fakat o kervanın Yusuf'u saklayacaklarını nereden bildiler! Bir şekilde buna da göz yumduk diyelim, Yusuf'un düştüğü kötü durumdan kurtulup geri gelmeyeceğinden, kurdukları tuzağı ve başından geçenleri babalarına anlatmayacağından ya da biriyle haber göndermeyeceğinden nasıl emin oldular!..

Daha önceki *bölümlerde "Yusuf'u öldürün veya onu bir yere atın ki babanızın veçhi size geçsin"* diyenin şeytan olduğunu söylemiştik. Şeytan Yusuf yaşadığı müddetçe resullüğün ondan başkasına geçmeyeceğini herkesten iyi bilmektedir. Şu halde *öldürün* dedikten sonra *veya onu bir yere atın* dememiş, bambaşka bir şey demiş olmalıdır.

Yusuf 12/9

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

"Öldürün Yusuf'u veya (görünür şekilde) bir kökten söküp atın onu ki; babanızın şeref ve itibarı (Resullüğü) size geçsin. Bundan sonrasında bir Salihler kavmi olursunuz."

"Kökünü koparın" şeklinde çevirdiğimiz اطْرَحُوهُ أَرْضًا *etrahuhu erden* ibaresindeki اطْرَحُوهُ *etrahuhu* kelimesinin kökü طرح (t+r+h) dir. Kelime şu manalara gelmektedir.

Görünsün diye atmak, ortaya atmak, tartışmaya açmak, cevaplansın diye soru yöneltmek, hasmını yenmek, ihale etmek, ihaleye çıkarmak, bir sayıyı diğerinden çıkarmak, konuyu bütün açıklığı ile ortaya koymak, araştırmaya açmak.[355]

Bu kelimenin atmak manasının vurgusu bir şeyi görünsün diye atmaktır. İbarenin ikinci kelimesi أَرْضًا *erden* ise;

"Halı, keçe üzerinde durmak, çayır çimen, yaranın azıp irin toplaması, cin çarpması, nezle olmak, mütevazi olmak, kök salmak, yerleşmek." [356]

Kelimelerin manalarını göz önüne aldığımızda kardeşler içinden en sözü dinlenilene vahy eden şeytan, *"Yusuf'u öldürün veya kökünü çıkarıp atın"* demekte ve hatta kökünün sökülmüş olduğunun görülmesi gerektiğini fısıldamaktadır. Şeytanın vahyine dört elle sarılan kardeşlerin içinden en sözü dinlenilen, şeytanın kendisini suladığı vahiyle kardeşlerini sulamaktadır.

Yusuf 12/10

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

İçlerinden sözü dinlenen: "Eğer uygulayanlar (ben değil) sizler olacaksanız, yemin olsun ki, Yusuf'u o hadımlığın bilinmezliklerine kavuşturarak kahredin/etkisiz hale getirin, ki; (o zaman bildiğiniz) o kervan onu köle olarak alacaktır" dedi.

Babalarının veçhine göz dikmiş tüm kardeşlere söylenen bu şeytani fikir şöyle formüle edilmiştir. Babanızın veçhinin size geçmesi için illa da bir şey yapacaksanız, onu O cubbun gayblerine atarak öldürün. Böylelikle bir kervan onu alacaktır. Cümlenin başındaki لَا *lâ* edatı olumsuzluk değil *kasem* yani *yemin* lam'ıdır. Bu, onların Yusuf'un başına bir iş getirmek için takındıkları kararlı tavrı göstermektedir.

---

355 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. El Mu'cemu-l Cedid. TRH maddesi.s.1486

356 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. El Mu'cemu-l Cedid ERD maddesi.s.63

"O CUBBUN GAYBLERİ" NE DEMEKTİR?

Kuyunun dibi olarak çevrilen فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ *fi ğayabet-il cubbi* ibaresinin kuyu dibi manasına gelmeyeceği 12/15 ayette geçen أَنْ يَجْعَلُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ *en yec'alu hu fi ğayabet-il cubbi* ibaresinden anlaşılmaktadır. Tüm meal ve tefsirler tarafından *"Onu kuyuya bırakmak/atmak için"* şeklinde çevrilen bu kelimedeki يَجْعَلُوهُ *yecalu-hu* fiili asla *bırakmak/atmak* manasına kullanılamaz. Çünkü bu kelimenin ne sözlüklerde ne de Kur'an'da geçtiği 346 yerde bırakmak/atmak manası bulunmamaktadır. Bu kelimeye *bırakmak/atmak* manası vermek (gizlenmesi mümkün olmayan) tahriften başka bir şey değildir.

يَجْعَلُوهُ *yecalu-hu* Fiili sonundaki هُ zamiri ile birlikte *"onu yapmak, onu şekle sokmak, onu kılmak, onu … haline getirmek*" manalarına gelmektedir.

Ayette geçen El cubbi kelimesi ise şu manalara gelmektedir.

"Kesmek, kökünden kesmek, cinsel organını kökünden kesmek." الإسلام يجب ما قبله ***"İslam geçmişte olan kötülükleri kökünden kesip atar".***

Yenmek, üstün gelmek. جب الناس العدو ***İnsanlar düşmanı yendi.***

Birbirinin kız kardeşiyle evlenmek. تجابا

Cübbe giymek. اجتبابا

Kuyu, çukur. جب ***(Cubbun)***

Erkeklik organın kesilmiş olması. جب ***(Cebbun)***

Erkeklik organı kökünden kesilmiş olan kimse. مجبوب ***(Mecbub).***[357]

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan ve aşağıdaki sebeplerden dolayı Yusuf'un kuyuya atılma olayı üzerinde ciddi şüpheler ortaya çıkmaktadır.

---

357 Yrd. Doç. Dr İlyas Karslı. El Mu'cemu-l Cedid. CBB maddesi. S. 354

1. *12/8. ayette babamız, biz, bizden, babamıza kelimeleri geçmesinden dolayı konuşanın kardeşler olduğu kesindir ve kendilerinden birinin değil de Yusuf'un babalarından sonra resul olmasından ya da olma ihtimalinden rahatsız olmuşlardır. Bunun sebeplerinin başında annelerinin ayrı olması gelmektedir. Annelerinin ayrı olduğunun en büyük delili ise 12/59. ayette geçen ve Yusuf'un kendi kardeşini kast ederek (bi ehin lekum min ebikum) "babanızdan olan kardeşinizi bana getirin" demesidir.*

2. *12/9. ayette konuşan şeytandır. Bu Yusuf'un 12/100. ayette dediği (en nezağa-ş şeytanu beyni ve beyne ihvati) "şeytan benimle kardeşlerinin arasını açmıştı" ibaresinden açıkça anlaşılmaktadır. Şeytanın insana vahy etmesi ile ilgili açıklamaları "Konuşan kim!" bölümünde yapmıştık. Şeytan, içlerinde en sözü dinlenilene "öldürün veya kökünü koparın ki babanızın veçhi size geçsin" şeklinde vahy etmişti. Ayette geçen TRH ve ERD kelimeleri üzerinde de yukarıda duruldu. Böylece; "Babanızın veçhi size geçsin" ibaresinde geçen vech kelimesinin Yakup'un resullüğünden başka bir şey olmayacağı görüldü...*

3. *12/10. ayette şeytanın vahyine maruz kalan içlerindeki en sözü dinlenilen kardeşin dediklerinin "Yusuf'u öldürmeyin ve onu kuyuya atın" şeklinde Arapça açısından anlamsız bir cümle yapısıyla geldiğinden ayetin en başında gelen La edatının olumsuzluk etkisinin cümle boyunca devam etmesi gerektiğini, eğer baştakı la'nın olumsuzluk etkisi devam etmeyecekse arada gelen "ve" edatının yerinde lakin, fakat, ama şeklinde başka bir edatın olması gerektiğini örnekler ile ortaya konuldu. Bu yüzden en başta gelen La edatının olumsuzluk la'sı değil yemin la'sı olması gerektiğini tespiti yapıldı...*

4. *12/10. ve 12/15. ayette geçen ve genelde kuyu diye çevrilen kelimenin başında el yani bilinirlilik takısı bulunmasından dolayı eğer bu kelimeye illa da kuyu manası verilecekse bunun "o kuyu" şeklinde bilinir bir kuyu olması gerektiğini, tefsircilerin bu kuyuyla ilgili verdikleri 3 ayrı cevabın ve cevaplarda belirtilen kuyuların da bilinmiyor olması sebebiyle kelimenin kuyu anlamına gelmeyebileceğini söylemiştik.*

5. *Yine 12/10. ve 12/15. ayetlerde kuyu diye çevrilen kelimeyle bir tamlama oluşturan ve "dip" diye çevrilen gayabat kelimesinin bilinmezlik ifade eden gayb kelimesinden türediğini, kuyunun için-*

de ne olduğu ve olacağı bilinmemesi gerektiğinden dolayı bu kelimenin "dip" anlamına gelmeyeceği ifade edilmişti. Çünkü; hem oradan geçen kervanın kuyuyu ve kuyunun içinden su çıkacağını hem de kardeşlerin Yusuf'u kuyuya atmalarının sonucunda bir kervanın onu almasıyla sonuçlanacağını bildiğini bunun da tuhaf olduğu tespiti yapılmıştı.

6. *12/15. ayette geçen ve "kuyunun dibine atın/bırakın" şeklinde anlam verilen "yec'aluhu fi gayabat-l cubbi" ibaresinde geçen kök harfleri "CAL" olan "yec'aluhu" fiilinin hem Kur'an'daki 346 kullanımında hem sözlük ve lügatlarda atmak/bırakmak anlamının olmadığını, bu kelimenin bir şeyi bir hale sokmak, belirlemek, atamak, kılmak, belirlemek, tayin etmek, yapmak anlamlarında olduğunu "yec'aluhu fi gayabati-l cubbi" ibaresinin asla "onu kuyuya atın/bırakın" anlamına gelemeyeceğini söylemiştik. Doğru anlamın "onu gayabati-l cubbi haline getirin/şekline sokun/ kılın"olması gerektiğini belirtmiştik.*

Tüm bunlar bize şunu göstermektedir ki, Kur'an kelimelerine mana verenler, zihinlerindeki kıssaya İsrailiyat'a ait şablonları kullanarak, Kur'an'daki Yusuf kıssasının Tevrat'ta anlatılan Yusuf kıssasının kötü bir kopyası olmasına yol açmışlardır. Yüce Allah'ın Tevrat'ın tahrif edildiğini, içine insan sözü karıştırıldığını, Allah'ın söylemediği şeylerle değiştirildiğini, birçok yerinin ise gizlendiğini söylemesi dikkate alınmamış, tasdik (doğrunun ortaya çıkarılıp onay verilmesi, yalanın ortaya çıkarılıp tekzip) edilmesi gereken Tevrat, Kur'an kıssalarını anlama ve açıklama da kaynak olarak alınmıştır. Sonuçta Kur'an'ın Yusuf kıssasında Yahudiler tarafından uydurulmuş yalanları ortaya çıkaracak, tahriflerini deşifre edecek durumu kalmamıştır.

Tutunduğumuz Kur'an kelimeleri Yusuf hakkında en çok bilinen kuyuya atılma olayının aslında hiç olmadığını göstermektedir. Özellikle 12/15. ayette geçen *"yec'aluhu fi gayabati-l cubbi"* ibaresi Yusuf'un bir kuyuya atılmasından değil, Onun (fi gayabati-l) gayabatın içinde El-cubbi haline getirilmesinden bahsetmektedir. Yani onun cinsel organlarının kesilmesinden. فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ İbaresinde kuyu/çukur anlamına gelen kelime الْجُبِّ *el cubbi* kelimesi değil فِى غَيَابَتِ *fi gayabati-l cubbi* kelimesidir.[358] **El Cubbi الْجُبِّ kelimesi ise hadım edilmiş, cinsel organı kesilmiş manasına gelmektedir.**

358 R.El İsfahani El Müfredat GYB maddesi. İsfahani فِى غَيَابَتِ kelimesinin çukur yer manasına geldiğini söylemektedir.

Buna göre incelediğimiz ayetlerin manası şöyle olmak durumundadır.

Yusuf 12/8-9

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

Bir gün kardeşleri şöyle dediler: "Babamızın Yusuf'u ve öz kardeşini bizden çok tercih ettiği açık.[359] Oysa biz sağlam bir topluluğuz. Babamız gerçekten açık bir sapkınlık içinde."

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

"Öldürün Yusuf'u veya kökünü söküp atın (kökünü kurutun) ki babanızın veçhi sadece size geçsin, ancak bundan sonra düzelmiş bir kavim olabilirsiniz."

Bu ayette konuşan şeytandır. Bu konuşma kardeşlerin içinden en çok sözü dinlenene vahiy şeklinde olmuştur. Bu yüzden ayetin başında *"dedi"* ibaresi yoktur.

Yusuf 12/10

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

İçlerinden sözü dinlenen biri şöyle dedi: "Eğer yapacaksanız andolsun ki çukurun içinde Yusuf'u hadımlığa kavuşturarak kahredin/etkisiz hale getirin ki bildiğiniz[360] o kervan onu köle olarak[361] alsın.

---

359 Bu ayette geçen أَحَبُّ kelimesinin daha çok sevmek manasına gelmediğini söylemiştik. Yine Yusuf suresinin 12/33. ayetinde bu kelime aynı formda "daha fazla tercih etmek" manasında kullanılmıştır.

360 Bildiğiniz o kervan diye çevirmemizin gerekçesi السَّيَّارَةِ kelimesinin başında bulunan EL takısıdır.

361 Köle yapsın diye çevirdiğimiz يَلْتَقِطْهُ kelimesi "buluntu veya atılmış çocuk" anlamındadır. Kardeşlerin Yusuf hakkında özellikle bu kelimeyi kullanmasının temel sebebi Lakit yani buluntu olan biri hiç kimse ile vela bağı kuramaz ve kimse de ona vela yoluyla mirasçı olamaz. Üstelik bu hadım edilmiş bir çocuk olursa resul bile olsa devamı olmayacak demektir. Öte yandan kardeşlerin bu kelimeyi kullanması onların Yusuf'u kervana buluntu çocuk olarak satmayı planladıkları anlamına gelmektedir. Zira onlar kervanlardan herhangi biri demeyiş "o kervan

Burada içlerinden en sözü dinlenilenin kullandığı dil tıpkı şeytanın kullandığı dil gibidir. Kendisi fikri ortaya atmasına rağmen ve Yusuf kendisinin de kardeşi olmasına rağmen "*öldürelim*" değil "*öldürün*", "*hadım edelim*" değil "*hadım edin*", "*böyle yapalım*" değil "*böyle yapın*" şeklinde konuşmuştur. Yani sanki sadece fikri vermiş ama bu fikrin uygulamasından kendini uzak tutmuştur. Onun neden böyle bir dil kullandığına kıssanın sonlarına doğru bir daha dönülecektir.

Görüldüğü gibi kardeşler Yusuf'u basitçe kuyuya atmamışlar, onun cinsellik organını keserek nesil sahibi olmasını engellemişlerdir. Böyle yapmalarındaki amaç Yüce Allah'ı kendilerine mecbur bırakmaktır. Zira Yusuf'un nesli olması durumunda elçilik onun neslinden devam edecektir. Bu Yüce Allah'ın İbrahim'e verdiği sözün gereğidir.[362] Yusuf'un ölmesi veya neslinin olmaması durumunda Yüce Allah ya onlardan birini resul yapacak ya da İbrahim'e verdiği sözden dönecektir. Yüce Allah sözünden dönmeyeceğine göre mecburen onlardan birini ya da onlardan birinin neslini seçecektir. Yusuf ve kardeşinin annelerinin farklı olduğu ayetle de sabittir.[363]

Yahudiler sırf başka anneden oldu diye İsmail hakkında da aynı şeyi yapmışlardır. Onlara göre İsmail İbrahim'in Mısırlı köleden olma oğludur ve bir kölenin oğlunun resul olması onlara göre asla mümkün değildir.[364] Sırf bundan dolayı İsmail soyundan olma Muhammed (a.s)'in Resullüğünü de kabul etmemişlerdir. Bu şeytani vahyi, tarih boyunca taşımışlar ve aynı zamanda bir inanç temeli olarak Yüce Allah'ın gönderdiği Tevrat'ı da bu yönde tahrif ederek değiştirmişlerdir. Bu gelenek Yahudilerin ilk ataları olan Yakup'un 10 oğlu tarafından başlatılmıştır. Şeytanın vahyi onlara Allah'ın vahyinden daha sevgili olmuştur.

İlk atalarının izinden giderek tarih boyunca vahye ihanet eden Yahudiler, ihanetlerinden vazgeçip vahye uyacaklarına tam tersini yaparak vahyi ihanetlerine uydurmuşlar, küfürlerini, isyanlarını, hainliklerini kurumsallaştırarak din haline getirmişlerdir. Yüce Allah'tan gelen tertemiz vahiyleri ve vahiylerle anlatılan resul kıssalarını yeniden düzenleyerek kendi ihanetlerine uygun hale getirmişlerdir.

---

demişlerdir. LKT kelimesi ile ilgili bkz. El Müfredat LKT md. Ve İmam Kurtubi; El Camiu li Ahkamil Kur'an c.9.s.206.

362 Bakara 2/124

363 Yusuf 12/59 "sizin için babanızdan olan kardeşinizi"

364 Kitabı Mukaddes Yaratılış 17/1-27.

İşin acı tarafı Müslüman alimler tarafından yapılanlardır!..

Yahudilerin ihanetlerine meşruiyyet kazandırmak için tahrif ettiği, gizleyip değiştirdiği, yetmeyip insan sözü karıştırdığı kıssalar baş köşeye konmuş, çok değerli bilgi muamelesi yapılarak onlar üzerinden Kur'an kıssaları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bununla da yetinilmeyip Kur'an kelimelerine Yahudilerin tahrif ettiği kıssada anlatılan olaylara göre manalar verilmiştir. Hatta bunun için yani asla vazgeçemedikleri İsrailiyat uğruna kelimelere ne Kur'an'da ne sözlüklerde hiç olmayan manalar yüklemişlerdir. Daha da kötüsü Kur'an'dan çıkan sorulara Kur'an'dan cevap aramak yerine İsrailiyat üzerinden cevaplamışlardır.

İşte bu yolla şekillenen Kur'an'daki Yusuf kıssası adım adım İsrailiyatta anlatılan kıssaya uydurulmuştur. Yusuf ve kardeşleri arasında geçenler bir Resullük meselesiyken babalarının sevgisini bölüşmek istemeyen kardeşler masalına çevrilmiştir.

Bu yüzden bizim söylediğimiz, "kardeşler Yusuf'u kuyuya atmadılar, kuyuda hadım ettiler, onun neslini kurutarak Yusuf'tan sonra elçiliğin kendilerine ya da kendi soylarından birine geçmesi için Yüce Allah'ı zorladılar" iddiasının tarih boyunca İsrailiyat üzerinden anlatılan ve zihinlere iyice yerleşmiş Yusuf kıssasıyla uyuşmadığını biliyoruz. Kıssanın ilerleyen bölümlerde bu uyuşmazlığın daha artacağını da biliyoruz. Kur'an kıssaları hakkında uçuk[365] iddialarda bulunulan şu dönemde bu açıklamaların da uçuklukla niteleneceğinin farkındayız.

Bu çalışmanın bir tek iddiası vardır. Kur'an kapalı, anlaşılmaz, eksik, yetersiz bir kitap değildir. Kur'an'ın anlattığı kıssalarda başkaları tarafından doldurulacak boşluklar yoktur. Kur'an, anlattığı kıssalardan çıkabilecek her türlü soruyu ne kadar çetrefilli ve zor olursa olsun cevaplayacak kapasitedir. Kur'an, kelimelerine tutunan hiç kimseyi yarı yolda bırakmayan vefalı bir kitaptır.

Sonuçta iki seçenek arasında bir seçim yapmalıyız.

Birincisi; Kur'an'ın hiçbir şekilde hiçbir şeye ve kimseye muhtaç olmayan Yüce Allah tarafından eksiksiz ve açıklanmış bir şekilde gönderildiğidir. Kur'an'ın; kendinden önce yine Yüce Allah tarafından gönderilmiş kitaplara karıştırılmış tüm yalanları ortaya çıkarıp tekzip edecek ve ne

365 Nuh'un 46 katlı son teknoloji gemisi olduğu, tüm canlıların genlerini gemideki laboratuvarlarda sakladığı, cep telefonu kullandığı, Zul Karneyn'in uçan daireye binip zamanda yolculuk yaptığı, galaksiler arası gidip geldiği gibi.

kadar derinlere gizlenirse gizlensin tüm doğruları ortaya çıkarıp onay verecek kapasitede olduğu ve Kur'an'ı anlamak için yine Kur'an'a başvurulması gerektiğidir.

İkincisi ise; Kur'an'ın kapalı, şifreli, bilinçli boşluklarının olduğu, kullandığı dilin başkaları tarafından düzeltilmesi gerektiği, kıssalarından sadece öğüt ve nasihatler çıkarılacağı, insanlık tarihini anlama da Kur'an'ın yetersiz kalacağı, Kur'an'ı anlamak için İsrailiyat ve rivayetlere mutlaka ihtiyaç duyulacağı, herkesin eline alıp anlama çabası içine girmesinin yanlış olduğu, ilahiyatçılara başvurulması gerektiğidir.

Ne yazık ki Müslümanların çok büyük bir çoğunluğu ikinci seçeneği tercih etmişlerdir. Sonuçta zihinlerde oluşan Yusuf kıssası bu ikinci tercihin çizdiği istikamette şekillenmiştir. Evet bizim mütevazi çalışmalarımız sonucunda elde ettiklerimiz bu ikinci seçeneğe kesinlikle uymayacaktır.

Yusuf 12/111

لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِى الْأَلْبَابِ ۗ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Onların kıssalarında (ardından gidilecek izlerinde) Ul'ul Elbab için ibret vardır. Bu (asıl olanı bozmak için) uydurulmuş yeni bir hadise değildir. Aksine öncesinde (asıl) olanı tasdik (doğruyu ortaya çıkarıp onay veren, yalanı tespit edip tekzip) eden ve her şeyi açıkça ortaya koyan, inananlar için benzersiz bir kılavuz ve benzersiz bir rahmettir.

TUZAK

Herhangi bir yaratılmış hangi dili kullanırsa kullansın, ne kadar dile hâkim olursa olsun, konuşur ya da ortaya bir metin koyarsa, mutlaka insani kusurlara müptela olmaktan kendini kurtaramaz. Düz bir okumayla dilden kaynaklanan eksikliklerden kendini arındırsa bile, tüm kelimeleri birbirine bağlı, biri diğerini açıklayan, açıklamaları da açıklayarak insanı anlamın sonsuzluğuna doğru bir yolculuğa çıkaracak, her aşamasında birbirini tamamlayan, güçlendiren bir metin olabilmesi asla mümkün değildir.

Kur'an'ın dili insanların konuştuğu bir dil olan Arapçadır. Kur'an her türlü dil kusurlarından uzaktır. İçinde boşa sarf edilmiş, işe yaramayan, anlama katkısı olmayan, tutarsız, çelişkili tek bir harfi bile yoktur. Tüm harfler, kelimeler, cümleler, pasajlar, sureler birbirine sımsıkı bağlarla bağlıdır. O bu haliyle atomların oluşturduğu hücreler, hücrelerin oluşturduğu organlar, organların oluşturduğu çok hassas canlı bir organizma gibidir. Aslında "gibidir" sözü fazladan sarf edilmiştir. O canlı bir organizma olduğu gibi canlılık veren bir kitaptır.

Enfal 8/24

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

Ey inanıp güvenenler (müminler)! Size hayat verecek şeye çağırdığı zaman, Allah'ın ve Elçisi'nin çağrısına uyun. Bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer. Bir de hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Her canlı organizma zamanın ve mekânın aşındırmasına maruz kalarak ihtiyarlar, eskir ve hassasiyetini kaybeder. Her canlı organizma doğar yaşar ve ölür. Ama Kur'an El Hay olan Yüce Allah'ın sözüdür. Zamanın değişmesinin, onu ihtiyarlatmasının, eskitmesinin, canlılığından ve hassasiyetinden bir şeyleri eksiltmesinin imkânı yoktur. O her dönem ve çağda

ilk indiği gündeki gibi canlı, ilk indiği gündeki gibi hassas, ilk indiği gündeki gibi taptazedir. Bu kullandığı dil açısından böyle olduğu gibi konuları itibari ile de böyledir. Son zamanlarda birtakım tarihselcilerin Kur'an'ı eskimiş bir metin olarak göstermek istemelerine rağmen, O'nun içinde eskimiş, aktüel değerini yitirmiş, zamanın gerekliliklerinin gerisinde kalmış, yenilerin tabiriyle demode olmuş tek bir harfi dahi yoktur ve olması da mümkün değildir.

Kullandığı dil ve bahsettiği konuları itibariyle birbirini tutmaz, çelişkili, akıl dışı, hayatta karşılığı olmayan tek bir bilgi kırıntısı dahi yoktur ve olması da mümkün değildir. Yanlış kurulmuş bir cümlesi, fazlalık olarak konulmuş yada eksik kalmış tek bir harfi bile yoktur.

Bahsettiği konulardan doğabilecek tüm soruları en kapsamlı şekilde cevaplandırmaya muktedir bir kitaptır. Bunun için hiçbir yaratılmışa muhtaç değildir. Bu inanç ve güven ile kendisine yaklaşmayanı umursamayan bir kitaptır. Evet Kur'an kendisine teslim olmayanı asla umursamaz. Hele kendisine teslim olmadığı gibi onu teslim almayana kalkışanı her dönem ve çağda rezil rüsvay edecek kudrettedir.

Kur'an'a yaklaşmanın, onun canlılık veren pınarından içmenin, dünya ve ahiret mutluluğuna ermenin bir tek yolu vardır. Onun Alemlerin tek sultanı olan Yüce Allah'ın en mükemmel buyrukları olduğunu kabul edip, şüpheden, tereddütten, kibirden uzak bir teslimiyetle bağlanmak...

Kur'an bunun haricinde bir yaklaşımla kendisine yaklaşanı asla umursamaz, ciddiye de almaz.

Hele onu eksik, kapalı, anlaşılmaz, açıklanması için başkasına muhtaç olarak görenleri umursamadığı gibi hiçbir güzelliğini de onlara açmaz. Kur'an'ı Kur'an dışı kaynaklarla anlamanın mümkün olabileceği zannına kapılanlar şunu iyi bilmelidir ki; siz Kur'an'ı açıkladığınızı zannettikçe o kapanacak, siz ona ulaştığınızı zannettiğinizde o sizin ulaşamayacağınız kadar uzaklaşacak, siz onu biçimlendirdiğinizi zannettikçe o size alçaklık damgasını vuracaktır.

Kur'an bünyesine aldığı kelimeler ve kıssalardan doğacak her soruyu cevaplandırmaya muktedirdir. Çünkü her soru aslında bir taleptir ve fiili bir duadır. Yüce Allah kendisinden isteyen, talep eden hiç kimseyi cevapsız bırakacak değildir. O kendisine yöneleni daima doğruya yönelten *El Hadi*'dir. Kur'an'dan kaynaklanan soruların cevap aranacağı tek yer yine Kur'an'dır. Bu durumda Kur'an kendisini açacak, ne kadar zor ve karmaşık olursa olsun her türlü soruyu kesinlikle cevaplayacaktır.

Tarih boyunca Kur'an'ı daha anlaşılır kılma adına tefsir yazanlar, Kur'an'a soru sormuşlardır. Ama bu soruların cevabını Kur'an'da aramak yerine, Kur'an dışı ne kadar İsrailiyat ve rivayet varsa onlarda aramışlardır. Bulduklarını zannettikleri cevaplar ise Kur'an'ın anlaşılmasına değil tam tersi anlaşılmamasına hizmet etmiştir / etmektedir.

Tefsircilerimiz ele aldığımız Yusuf kıssasını da anlamak için sorular sormuş ve bu soruları cevaplamıştır. Aslında sorulan sorular Kur'an okuyan herkesin aklına gelebilecek türden sorulardır. Kur'an'ın insana soru sordurma ihtiyacı hissettirmesi, onun anlama çabalarının en başına talep etmeyi koymasından kaynaklanmaktadır. Evet Kur'an anlama çabası içine girenlerin kitabıdır. Etrafındaki sayısız mucizelere duyarsız kalamayan insanların kitabıdır. Zaten anlama derdi olmayanın Kur'an'la ne işi olabilir ki?

Evet Kur'an kendisini anlamak için okuyana soru sordurtur ve soru sordurttuğu kişiyi de elinden tutup anlamın sonsuzluğuna doğru bir yolculuğa çıkarır. Ama dediğimiz gibi cevapları yine Kur'an'da aramak kaydıyla!..

İncelediğimiz Yusuf kıssasında da cevaplanması gereken onlarca soru belirmektedir. Bu sorular sadece biz de değil Kur'an daha iyi anlaşılsın! diye çaba gösteren tefsircilerimizde de belirmiştir. Mesela; Razi oldukça hacimli tefsirinde, sahte kanla bulanmış gömleğiyle gelip Yusuf'u bir kurt yedi diyen oğullarına inanmamasına rağmen, Yakup'un neden onu aramaya gitmediğini şu şekilde sormuştur.

> *Bu kıssada, Yusuf'un kardeşlerinin yalan ve hıyanetleri ortaya çıktığına göre, Yakup buna daha niçin sabretmiştir? Yusuf hala yaşıyor idiyse, onu içinde bulunduğu darlık ve sıkıntılardan kurtarmak için; yok eğer, öldürmüş iseler, onlara kısas tatbik etmek için, Yakup daha niçin meseleyi iyice araştırıp tetkik etmek hususunda elinden geleni yapmamıştır? Binaenaleyh bu, sabrın uygun olmayan bir konuda gösterilmiş olduğu sabit olur.*

Oldukça oturaklı ve yerinde olan bu soruyu daha birçok delille kuvvetlendiren Razi, bu sorunun cevabı için ise şunları söyler...

> *Buna cevabımız, şu şekilde denilmekten başka cevap olmadığını söylememizdir; Allah Teala Yakup'u, mihnetini artırmak ve meseleyi daha da zorlaştırmak için, Yusuf'u aramaktan onu men etmiştir*[366].

366 Er Razi Tefsir-i Kebir c.13.s.186

Dağ fare doğurdu dedirten bu cevap, çok güzel bir sorunun anlama doğru yaptırtacağı bir yolculuğun önünü kestiği gibi kaos kapısını açmış, aklın devre dışı kalmasına yol açmıştır.

Raziye göre; Yakup'un mihnetini artırmak için Yusuf'u aramayı men eden Allah, insanlığa imam olsun, adaleti tesis etsin, haklıyı haksızdan ayırsın diye gönderdiği resulüne bir haksızlığa göz yummasını emretmiştir!..

Bu durumda; oğullarının söylediği ve küçük bir çocuğun bile inanmayacağı yalanlara sessiz kalarak Yakup'un Allah karşısında düştüğü pozisyonun, kendi resulünü en saçma yalanlara bile inanan, inanmasa bile yalanın arkasına düşmeyen pasif, işlevsiz bir resul haline getirmiş olması ile kafalarda oluşturacağı şüphelerin hiç önemi yoktur. Kendi oğullarının böylesine saçma yalanlarına göz yuman bir resul insanlar arasında adaleti nasıl yerine getirecektir? şeklinde bir sorunun daha belireceğini hesap bile edememiştir. Kendi oğlu olsun ya da olmasın sonuçta işlenmiş bir cinayet ve bu cinayeti örtmek için uydurulmuş son derece saçma yalanlar vardır. Bir resulün bunlara sessiz kalması risaletin üzerine gölge düşürmeyecek midir? İnsanlar arasında adaletle hükmetsin diye kendisine verilen vahiyleri, kendi oğullarına uygulamayan bir resul nasıl olacak da insanlığa hidayet edecek ve imam olacaktır?

İslam düşüncesinin temellerini anlamlandırmaya soyunmuş geleneğin yere göğe sığdıramadığı alimler, daha bu gibi birçok sorunun akla gelmesi durumunda ne cevap verilmesi gerektiğini akıllarına bile getirmemiştir.

Oysa; "Madem Yakup neden Yusuf'u aramaya gitmedi!" sorusu Kur'an'ın anlattığı kıssadan çıkarılmıştır? O halde bu kıssayı anlatan Yüce Allah'ın akla gelecek bu tür soruları öngördüğüne inanarak, cevapların yine Kur'an'da aranması gerekmez miydi? Razi bunu yapmamış, cevabı kendince vermiştir ve verdiği cevap anlaşılmaya değil tam tersi konunun hiç anlaşılmamasına neden olmuştur. Cevap diye verdiği şeylerden onlarca soru çıkmıştır. Hem de en başta sorulan bir tek sorudan daha ciddi sorular.

İşte bu tür yaklaşımlar Yusuf kıssasını dibi görünmeyen bir kuyuya, aklın işlemediği epik bir masala çevirmiştir. Yanlış anlaşılmalara fırsat vermemek için şunu tekrar etmemizde fayda vardır. Yanlış olan şey soru sormak değildir. Çünkü Kur'an zaten soru sordurtan bir kitaptır. Yanlış olan şey Kur'an'ın sordurttuğu sorulara Kur'an'dan cevap aramamaktır.

Yalan kanla bulanmış gömleğiyle gelip "Yusuf'u bir kurt yedi" diyen oğullarına inanmadığı halde; "Neden Yusuf'u aramaya gitmedi!" sorusu, yerinde ve haklı bir sorudur. Fakat bu soruya cevap vermesi gereken ne Razi ne de başka bir yaratılmıştır. Bizzat soruyu sordurtan Kur'an'ın kendisidir. Kur'an'ın kendi anlattığı kıssalardan neşet eden/edecek olan sorulara cevap verme kudretinde olmadığını düşünmek ise, basit bir metot sorunu olmanın çok ötesinde bir iman sorunudur.

Bu çalışmanın çerçevesinin Kur'an'ı Kur'an ile anlamak olduğunu daha en başından belirtmiştik. Kur'an kıssalarından ortaya çıkan soruları yine Kur'an ile cevaplandırmak tercih değil bir zorunluluktur. İşte bu istikamette kıssaya kaldığımız yerden devam edelim.

Yusuf 12/11-14

قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ

(11) (Babalarına geldiler ve) "Ey babamız! Neden Yusuf konusunda bize güvenmez oldun? Oysa biz hep onun iyiliğini isteriz" dediler.

أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

(12) Yarın onu bizimle gönder de yesin içsin, eğlensin. Biz onu iyi koruruz."

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

(13) Dedi ki "Aslında ben, alıp götürürsünüz dalgın bir anınızda onu kurt yer, diye kaygılanıyorum"

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ

(14) Dediler ki "Biz birbirine kenetlenmiş bir toplulukken onu kurt yerse o zaman bütün itibarımızı kaybederiz."

Bu dört ayet oğulların, Yusuf'u kendilerine karşı koruyan Yakup'u nasıl ikna ettiklerini anlatmaktadır. Daha kıssanın başında Yakup'un bizzat kendisi *"rüyanı kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar"* diyerek Yusuf için en büyük tehlikenin diğer oğulları olduğunu bildirmişti. Fakat yukarıda aynı oğulların Yakup'u ikna etmek için söylediği şeylere bakıldığında sanki böyle bir endişesi yokmuş gibi kolayca ikna olmuştur. Üstelik tuhaf bir gerekçe ile; "Yarın onu bizimle gönder de yesin içsin, eğlensin."

Sanki Yakup, Yusuf yanındayken onun oynamasına, yiyip içmesine izin vermemektedir. Sanki Yusuf hapistedir. Yakup'un Yusuf'a karşı korumacı tavrı zaten kardeşlerinin ona tuzak kurma tehlikesinden kaynaklanmaktadır. Sırf yesin içsin, kırlarda oynasın diye gözü gibi sakındığı Yusuf'u ona tuzak kuracak kardeşlerine bile bile teslim etmesi akıl alacak gibi değildir. "Yesin içsin ve oynasın" diye çevrilen يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ *yertag've yel'gab* kelimelerinin anlamlarına ve Kur'an'daki kullanımlarına baktığımızda durum daha da akıl almaz hale gelmektedir.

يَرْتَعْ *Yertag* kelimesi Kur'an'da sadece bir kere ve bu ayette kullanılmaktadır. Bolluk bereket içinde yaşamak, dilediği gibi yiyip içmek, pervasızca ve oburca yemek ve içmek, başkasının malını istediği gibi yiyerek zevkü sefa sürmek, dedikodu yapmak[367] manalarına gelmektedir. Bu kelime aynı zamanda hayvanların otlatılması içinde kullanılmaktadır. Fakat bu kelimenin hayvanlara nispeti ayette geçen formuyla değildir. Mesela; رتع الكلا ibaresi otlak verimli olup davarlara yetecek derecede olması manasındadır. Ayette bu fiil Yusuf'a nispetle gelmektedir.

"Oynasın" diye çevrilen وَيَلْعَبْ *yel'gab* fiiline gelince; *Bebeğin ağzının suyu akması, oynamak, eğlenmek, boşa vakit geçirmek*[368] anlamlarında olan bu kelime Kur'an'da 20 defa kullanılmaktadır ve bu kelimenin Kur'an'daki tüm kullanımları olumsuzdur. Dünya hayatının aldatıcı bir oyun olduğu,[369] dinlerini oyun edinenler,[370] vahyi alaya alanlar,[371] varlığın amaçsız bir oyun için yaratılmadığı[372] hep bu kelime üzerinden anlatılmaktadır. Bu fiil Kur'an'da daima kaçınılması gereken bir fiil olarak tanıtılmaktadır. Evet kelimenin oyun oynama anlamı vardır. Ama Yakup daha en başta Yusuf'a *"Allah seni seçecek"* diyerek onun kendisinden sonra gelecek resul olacağını bildirmişti. Yani Yusuf yarın ne olacağını bilinmeyen amaçsız herhangi bir çocuk değildir. Yakup, onu oyun ihtiyacını karşılamak için hem de kardeşlerden ona bir zarar gelebileceğini bilmesine rağmen niye göndersin!

Burada şöyle bir çelişki de ortaya çıkmaktadır. Eninde sonunda Yusuf sadece bir rüya görmüştür ve insan rüyasında her şeyi görebilir. Üstelik gördüğü rüya çok fantastik bir rüyadır. Güneş, ay ve on bir yıldızın kendi-

---

367 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. Yeni Sözlük. RTA md.s.1008

368 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. Yeni Sözlük. LAB md.s.1907

369 Hadid 57/20

370 En'am 6/70 – A'raf 7/51

371 Tevbe 9/65; Enbiya 21/2

372 Enbiya 21/16

sine secde ettiğini görmüştür. Bu rüya gerçekliği ortaya çıkmadıktan sonra nasıl bir tehlike arz edebilir ki, kardeşler ona bu rüyadan dolayı tuzak kursunlar. Madem ki oğullar böylesine fantastik bir rüyadan dolayı kardeşleri Yusuf'a tuzak kuracak kadar ileri gidebilecek kapasitedirler, o halde sırf oynasın, yesin içsin diye Yusuf'u nasıl kardeşlerine güvenip verebilir? Yakup'un bu kadar basiretsiz olması mümkün müdür?

Bunun yanında Yakup, kendisinden Yusuf'u isteyen kardeşlerine *"onu o kurt yer"* gibi bambaşka bir gerekçe ortaya atmaktadır. En başta Yusuf'a *"kardeşlerin sana tuzak kurarlar"* diyerek oğulları hakkında çok endişeli olduğunu belirtmiştir. Ama oğulları gelip Yusuf'u ondan isteyince asıl korkusunu değil de bambaşka bir korkusunu dile getirmiştir. *Onu o kurt yer*. Bu çelişkiyi gören tefsircilerimiz; "Yakup'un oğullarını kırmamak için içindekini seslendiremediğini yani aslında onlardan korkmasına rağmen bunu dile getirmemiş, o yüzden onu o kurt yer" demiştir, şeklinde bir açıklama yapmışlardır. Bu değerlendirme düpedüz, Yakup'a iki yüzlü davrandı demenin dolambaçlı halde söylenmesinden başka bir anlama gelmez! Böyleyse, Allah'ın resulü olan Yakup'un, hakkı söyleme de korkak ve pısırık davrandığı söylenmiş olmaktadır!

Sorular bitmeyecektir...

Madem gittikleri yerde kurt saldırısı olma ihtimali vardır, Yakup neden sadece Yusuf hakkında korkmaktadır. Diğer çocuklar onun oğulları değil midir ki Yakup sadece Yusuf hakkında endişe etmektedir. Yakup diğer oğullarını bu kadar mı sevmemektedir! Onun için kurdun onlara saldırmasının bir ehemmiyeti yoktur, sadece Yusuf'a saldırmasının ehemmiyeti vardır! Madem öyle onları bu kadar sevmiyorken neden sırf oynaması ve yiyip içmesi için Yusuf'u bu kadar sevmediği oğullarına teslim etmektedir.

Geleneğin anlattığı Yusuf kıssası bu haliyle daha birçok çelişkiyi ortaya çıkarmıştır. Bu sorular anlatılan kıssa da doldurulması gereken boşluklarının, giderilmesi gereken çelişkilerinin olduğu izlenimini vermektedir. Her nasılsa hiçbir tefsirci ayette geçen الذِّئْبُ *ezzi'bu* kelimesin neden Arapçada bilinirlilik takısı olan ال ile ve tekil olarak *"o kurt"* şeklinde geldiğini hiç sorgulamamıştır.

Yakup'un o kurt diyerek adeta adres göstermesi, onun kurtlar ve özellikle o kurt hakkında bilgisinin olması gerektiğini zorunlu kılmaktadır. Yusuf suresinin 12/100. ayetinde Yakup ve oğullarının yaşadığı yerlerin çöl olduğu belirtilmiştir. Halbuki yeryüzünde kurtların yaşamadığı

iki coğrafya vardır. Yağmur ormanları ve çöller. Diyelim ki buna rağmen onların bulunduğu bölgeye bir kurt dadanmıştır. Madem Yakup oraya dadanmış olan *o kurdu* bilmektedir, o halde dünyanın o bölgesinde yaşayan kurtların[373] boylarının en fazla 50 cm, ağırlıklarının en fazla 40 kg olduğunu ve 4-5 kg dan fazla bir şey yiyemeyeceğini de bilmesi gerekir!.. Böyle olduğu halde oğulları, Yusuf'un kanlı gömleği ile kendisine gelip *"onu o kurt yedi"* dediklerinde, bir kurdun onu son kırıntısına kadar yemesinin imkanı olmadığını da bilmesi gerekirdi. Buna rağmen hiç bir şey söylememiş, Yusuf'u son kırıntısına kadar yiyen kurdun nasıl olurda gömleği sağlam bıraktığını da sorgulamamış, Yusuf'u aramaya gitmemiş, başka herhangi bir şey sormamış sadece *"yaptığınız iş size süslü gösterildi"* demekle yetinerek kabuğuna kapanmıştır. Evet onların yalan söylediğini söyleyerek inanmadığını belirtmiştir ama bu durumu ortaya çıkarmak için herhangi bir çaba göstermemiştir.

Geleneksel olarak anlatılan ve bu şekilde birçok soruya muhatap olan kıssanın, gerçekte nasıl olduğunu anlamak kelimelerin üzerine yoğunlaşmakla mümkündür. Bunun için ilk önce kurt diye çevrilen ama illa da kurt manası verilecekse aslında "o kurt" diye çevrilmesi gereken الذِّئْبُ kelimesine bakmak gerekmektedir. Bu kelime Kur'an'da sadece 3 defa ve Yusuf kıssası bağlamında ve hepsi de الذِّئْبُ şeklinde ال takısıyla geçmektedir.

* ذاب فلان فلانا-ذابا ***Kınamak ayıplamak, yemek, kovmak, aşağılamak, hor ve hakir görmek, hayvanı sürüp götürmek, bir araya toplamak, düzeltmek.***

* ذاب فلان ***Kurt gibi kurnaz davrandı, kurtluk yaptı.***

* ذؤب الفرس ***At kurdun saldırısına uğradı.***

* ذؤابة الشجرة ***Ağacın en yüksek dalı.***

---

373 Kurtlar hakkında basit bir internet araması yapıldığında bile bulunabilecek şu bilgiler oldukça dikkat çekicidir. Öncelikle Kurtlar anatomisi neredeyse hiç değişikliğe uğramamış canlılar arasındadır. Yağmur ormanları ve çöl dışında yaşarlar. Dünyadaki bilinen en büyük iki kurt'tan bir tanesi 1939 yılında Alaska'da vurulmuştur. 80 cm boyunda ve 79.4 kg ağırlığındadır. İkincisi yakın zamanda Bulgaristan'da vurulmuştur. 85cm boyunda ve 80 kg ağırlığındadır. Bu kadar büyük olan bir kurt bile tek seferde ancak 9 kg et yiyebilmektedir. Büyük kurtlar hep dünyanın kuzeyinde soğuk bölgelerde yaşamaktadır. Türkiye'de yaşayan ve hint (İran) kurdu denilen kurtların boyları en fazla 60 cm, ağırlıkları ise en fazla 50 kg dır. Daha güneye inildikçe hem kurtların boyları küçülmekte hem de yiyecek miktarları azalmaktadır. Mesela Ürdün civarlarında bulunan kızıl kurtların boyları sadece 50 cm ağırlıkları ise en fazla 20-35 kg dır. Bu kurtların yiyebileceği et miktarı sadece 5 kg dır. Bu arada dünyanın en büyük kaplanları 15 kg, en büyük aslanları 15-27 kg et yiyebilmektedirler.

* ذؤابة قومه Kavminin öncüsü, kavminin lideri.

* ذءيب Kurt gibi; Kurnazlık ve pislik yönünden kurt gibi olan kimse.

* الانسن ذءب للانسن İnsan insanın kurdudur.

* داء الذءب Açlık

Kelimenin bu manaları içinden *"kurt"* anlamını seçmenin beraberinde getirdiği soruları ve sorunları az önce aktarmıştık. Yakup'un وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ demesinin *"siz ondan gafilken onu o kurdun yemesinden korkuyorum"* anlamından başka bir anlama gelmesi gerekmektedir. Bu cümlede geçen أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ ibaresini *"o kurdun onu yemesinden"* şeklinde çevirmek daha çok İsrailiyat'ta anlatılan Yusuf kıssasının baskısıyladır.

Tevrat'ta kıssanın bu bölümü şöyle anlatılmaktadır.

> *Bunun üzerine bir teke keserek Yusuf'un renkli uzun giysisini kanına buladılar. Giysiyi babalarına götürerek, "Bunu bulduk" dediler, "Bak, bakalım, oğlunun mu, değil mi?"*
>
> *Yakup giysiyi tanıdı, "Evet, bu oğlumun giysisi" dedi, "Onu yabanıl bir hayvan yemiş olmalı. Yusuf'u parçalamış olsa gerek."* [374]

Yusuf kıssasında beliren tüm sorulara Tevrat'tan cevaplar bulmayı maharet sayan tefsircilerimiz, Kur'an'daki kıssa Tevrat'ta anlatılana uysun diye çaba sarf etmiş ve hatta kelimelerin mana tercihlerini Tevrat'ta anlatılan kıssaya göre yapmışlardır. Sonuçta Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssasının Tevrat'ta anlatılanın kötü bir kopyası olmasını sağlamışlardır. Tüm Müslümanların zihinlerinde Kur'an'ın anlattığı Yusuf kıssası değil, Tevrat'ın anlattığı Yusuf kıssası yer etmiştir. Böylelikle zihinlere yerleştirilen bu kıssa İsrailiyat olmazsa asla cevaplanamayacak sorularla doludur.

Oysa Yakup وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ derken; *"onu o kurdun yemesinden korkuyorum"* değil, *"en büyüğünüzün onu heder etmesinden korkuyorum"* demiştir. Bu cümleye bu anlamı vermenin önünde Arapça açısından hiçbir dilsel engel yoktur. Burada tek engel yüzlerce yıldır İsrailiyat üzerinden anlatılan Yusuf kıssasının zihinlerde oluşturduğu şablonlardır. *"O en büyüğünüzün onu heder etmesinden korkuyorum"* manası bu şablonlara uygun düşmeyecektir... Fakat Yusuf kıssasını, iki resulün kıssası olmaktan çıkarıp Kur'an'ın diğer yerleriyle tüm bağlarını koparark, epik bir masala döndüren de bu şablonlar değil midir?

374 Eski Ahit. Yaratılış 37/31-33

Verilen bu mananın daha iyi anlaşılabilmesi için cümlede geçen يَأْكُلَهُ *ye'kulehu* fiilinin de manalarına bakmak gerekmektedir. Kök harfleri اكل (e+k+l) olan bu fiil Kur'an'da 109 defa kullanılmaktadır. Bir şey yemek,[375] parçalamak,[376] otlamak,[377] gagalamak,[378] yakmak,[379] kemirmek,[380] polen toplamak,[381] meyve,[382] lezzet,[383] heder etmek[384] manalarına gelmektedir[385].

Kelimenin Kur'an kullanımlarına dikkat edildiğinde kelime canlıların yemek yemesi için kullanıldığı gibi, insanların başkasının mallarını haksız şekilde zimmetlerine geçirmesi içinde kullanılmıştır.

Bakara 2/188

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Bile bile günaha girip insanların mallarını yemek için malınızı (rüşvet olarak) yetkililere vermeyin.

Bu ayette geçen *"mallarınızı aranızda haksız yere yemeyin"* buyruğu açıktır ki bildiğimiz manada bir şeyi yemekten değil haksız yere el koymaktan veya ele geçirmekten bahsetmektedir. Zira mallarınızı diye çevrilen kelimenin yenilecek gıda maddelerinden değil, değer teşkil eden dünyalıklar olduğu gayet açıktır.

Yakup, وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ *"ve ecafu en ye'kulehu'zzi'bu ve eztum anhu ğafilun"* derken oğullarının en büyüğünün Yusuf'a zarar vermesini kast etmiştir. Onun için الذِّئْبُ *ezzi'bu* kelimesini kullanması, en büyük oğlunun kendisinden ayrı bir yol çizdiğini, Yusuf'a olan hasedinin onu kurt gibi vahşi yapmaya kadar götürdüğünü ifade etmek içindir.

---

375 Bkz. Bakara 2/35; Nisa 4/6; Furkan 25/7-8

376 Bkz. Maide 5/3

377 Bkz. Araf 7/73; Hud 11/64; Sebe 32/27

378 Bkz. Yusuf 12/36

379 Bkz. Ali İmran 3/183

380 Bkz. Sebe 34/14

381 Bkz. Nahl 16/69

382 Bkz. Rad 13/35

383 Bkz. Rad 13/4

384 Bkz. Bakara 2/188

385 Mehmet Okuyan. Kur'an Sözlüğü EKL md.s.83

Burada hemen şu soru akla gelebilir. Yusuf'u babalarından isteyen oğullar arasında en büyük kardeşin olmadığının delili nedir ki Yakup onun gıyabında konuşmuş olsun?

Bu sorunun cevabı 12/15 ayette geçen şu cümlede verilmektedir. فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ *"Onunla beraber gittiklerinde Yusuf'u çukurda hadım haline getirmek için hepsi bir araya geldi."* Ayette geçen وَأَجْمَعُوا (ve ec'meu) "ve toplandılar" kelimesi kardeşlerin en başta bir arada olmadıklarını göstermektedir. Eğer onlar en baştan bir arada olsalardı burada geçen وَأَجْمَعُوا (ve ec'meu) fiilinin hiçbir anlamı kalmazdı. İşte bu yüzden Yakup وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُون derken *"o en büyüğünüzün onu heder etmesinden korkuyorum"* demiş ve oğullarını ona dikkat etmeleri hususunda uyarmıştır. Onu tarif ederken الذِّئْبُ *ezzi'bu* kelimesini kullanması ise onun Yusuf'a zarar vermede sınırları aşıp tuzak kuracağını bilmesindendir.

Yakup'un bilmediği, tüm oğullarının bu işin içinde olduğudur. Bu yüzden Yusuf'u onlara teslim etmek için *"Biz birbirine kenetlenmiş bir toplulukken onu kurt yerse o zaman bütün itibarımızı kaybederiz."* diyen oğullarına kolayca ikna olmuştur. Onlar, hasedinden vahşi bir kurda dönüşmüş kardeşle birlikte hareket etmediklerini, ondan gelebilecek tehlikeye karşı Yusuf'u koruyacaklarını söylemişlerdir. Yusuf'u babalarından aldıklarında büyük kardeşle bir araya gelmiş ve çukurda Yusuf'u hadım etmişlerdir. Daha en baştan Yusuf'u hadım ederek bir kervana satmayı planlamışlardır. Bu planın tüm suçunu ise büyük kardeş üstlenmiştir. Bu durum kıssanın ilerleyen bölümlerinde şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Yusuf uzun bir maceradan sonra Mısır'da sözü dinlenir bakan olmuştur. Kardeşleri müptela oldukları kıtlık yüzünden Mısır'a gelmiş, zahire istemek için Yusuf'un karşısına çıkmışlardır. Yusuf onlara zahire vermekle beraber bir daha ki gelişlerinde baba bir kardeşlerini de yanlarında getirmelerini söylemiştir. Zahire ile babalarının yanına gelen oğullar babalarına, ikinci seferde yetkilinin "diğer kardeşiniz de (Yusuf'un ana bir kardeşi Bünyamin) sizinle gelmezse zahire alamazsınız" dediğini iletmişlerdir.

Yakup onlara bu oğlunu (Bünyamin'i) ancak şu şartlar altında vereceğini söylemiştir.

Yusuf 12/66

قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِى بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ

Yakup dedi ki "Ben onu sizinle göndermem; hepinizi kuşatan bir felaket olmadıkça onu bana getireceğinize dair Allah adına sağlam söz verirseniz başka." Ona o sağlam sözü verdikleri zaman dedi ki "Konuştuklarımıza vekil olan Allah'tır."

Yakup'un istediği şart *Allah adına sağlam bir söz* vermeleridir. Oğullar bu sözü verdikten sonra Yusuf'un ana bir kardeşini de yanlarına alarak Mısır'a gitmiş, tekrar Yusuf'un karşısına çıkmışlardır. Onlara zahire veren Yusuf, kardeşinin zahiresinin içine kralın tasını gizlemiştir. Sonunda kralın tasına karşılık kardeşini yanında alıkoymuştur. Yusuf'a kendilerinden birini alıkoyup onu serbest bırakmasını söylemelerine rağmen Yusuf bunu kabul etmemiştir. Bir kenara çekildiklerinde içlerinden en büyüğü şunları söylemiştir.

Yusuf 12/80

فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۖ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

Ondan umutlarını kesince bir yana çekilip fısıldaştılar: Büyükleri dedi ki "Bilmiyor musunuz babamız sizden Allah adına kesin söz almıştı? Daha önce de Yusuf'a karşı aşırılıklar yapmıştınız. Ben buradan hiçbir yere ayrılmam. Babamın izni olur ya da Allah benimle ilgili bir karar verirse başka; en iyi kararı o verir.

Büyük kardeş kendisini dışarıda tutarak *"babanız **sizden** Allah adına söz almıştı"* diyerek kendisinin söz verenler arasında olmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda *"daha önce Yusuf'a karşı aşırılıklar yapmıştınız"* diyerek Yusuf'un hadım edilmesinde fiilen rol oynamadığını söylemiştir. Ancak *"babam izin verirse veya Allah hakkımda bir hüküm verirse"* diyerek Yusuf'a yapılan şeylerin akıl vericisinin (O Kurt'un) kendisi olduğunu da itiraf etmiştir.

Aslında büyük kardeş tıpkı şeytan gibi davranmıştır. Kardeşlerine vaat etmiş, akıl vermiş, onları babalarına ihanet etmeye sevk etmiş ama bir kenara çekilerek ben sadece söyledim yapan sizsiniz demiştir. Şimdi en başta söylenen *"babamız Yusuf ve kardeşini bizden daha çok tercih ediyor"* dediklerinde, babaları ile kendi aralarında engel olarak gördükleri iki kardeş de heder olmuştur. En büyük kardeşin bu işi şeytanla beraber planla-

ması, belki de en büyük olarak kendisini Yakup'tan sonra onun mirasını devralmaya hak görmesinden kaynaklanmaktadır.

Tevrat okunduğunda şu rahatlıkla görülecektir. Bir resulden sonra onun yerine geçecek en büyük erkek evlattır. İlk doğan olmaktan kaynaklanan bir üstünlük vardır. Bu bir kural olarak Tevrat'a konmuştur.

> *"Bütün* ilk doğanlar *benimdir; ister sığır, ister davar olsun,* ilk doğan *erkek hayvanlarınızın tümü bana aittir*[386].
>
> *Çünkü bütün* ilk doğanlar *benimdir. Mısır'da* ilk doğanların *hepsini yok ettiğim gün, İsrail'de insan olsun hayvan olsun bütün* ilk doğanları *kendime ayırdım. Onlar benim olacak. Ben RAB'bim.*[387]"
>
> *Sonra RAB Musa'ya, "İsrailliler'in bir aylık ve daha yukarı yaştaki* ilk doğan *bütün erkeklerini say, adlarını yaz" dedi*[388]

Aslında Tevrat'ın bu söyleminin apaçık bir tahrif olduğu işte Kur'an'ın anlattığı Yusuf kıssasından anlaşılmaktadır. İlk doğan kültü silinmez bir miras gibi sonradan kendilerini İsrail oğulları diye adlandıracak kişilere bu en büyük kardeşten geçmiştir. Bu şeytani miras daha sonra Yahudiler'e geçecek ve asırlarca şeytanın mirasına hak miras denilerek sahip çıkılacaktır.

Nihayetinde tüm kardeşler hem Yusuf'un hem de kardeşinin kaybolup gitmesinden memnun olmuşlardır. Zira babaları onları üçüncü defa Mısır'a yollarken Yusuf ve kardeşini araştırın diyerek sıkı sıkıya tembihlemesine rağmen onlar ne Yusuf'u soruşturmuş ne de tekrar karşısına çıktıkları Yusuf'a alıkonulan kardeşlerinin akıbetini hiç sormamışlardır (87 ve 88 ayetler).

Bu açıklamalar ışığında Yakup'un Yusuf hakkındaki endişesini dile getirdiği ayeti tekrar ele alalım.

Yusuf 12/13

قَالَ إِنِّى لَيَحْزُنُنِى أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

Dedi ki "ona ilgisiz kalmanız elbette beni hüzünlendirir fakat o kurt gibi gaddar ve kurnaz olanın onu heder etmesinden de korkuyorum. Siz onun iç yüzünden gaflette olanlarsınız.

386 Eski Ahit. Çıkış. 34/19

387 Eski Ahit.Tesniye 3/13

388 Eski Ahit.Tesniye 3/40

Ayette geçen وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ibaresini "Siz onun iç yüzünü bilmiyorsunuz" şeklinde çevirmemizin sebebi cümlede geçen عَنْهُ harfi cer ve zamirinin bir şeyin dışından değil, o şeyin görünmeyen içyüzünden bahsediyor olmasındandır. "Onun hakkında, onun görünen değil görünmeyen tarafından" demektir. Kaldı ki ayette gayet açık bir şekilde "ondan gafil olursunuz" değil, "ondan gafilsiniz" denilmektedir.

Bu durumda Yakup, kendisinden Yusuf'u isteyen oğullarının Yusuf'a karşı aşırı düşmanlık besleyen ve hasedinden kurtlaşmış en büyük ağabeyleriyle beraber hareket ettiklerini bilmemektedir. O Yusuf için tek zarar verecek olanın en büyük olduğunu düşünmektedir. İşte bu yüzden Yusuf'u onlara kolayca teslim etmiştir.

Kıssanın bu bölümüne şekil veren ayet anlaşıldıktan sonra bu bölüme tekrar baktığımızda ortaya şöyle bir durum çıkmaktadır.

Yusuf 12/11

قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ

"Ey babamız! Ne oldu sana ki; Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun? Gerçekten biz onun için elbette ki samimi olanlarız.

Ayette geçen لَنَاصِحُونَ kelimesi Kur'an'da 13 defa kullanılmaktadır. Asıl anlamı "muhatabın yararına olan bir işi veya sözü araştırıp bulmak[389] olan bu kelime "nasihat, öğüt, samimiyet, temiz kalplilik, art niyeti olmamak, tavsiye, öz, halis[390] anlamlarına da gelmektedir. Bu kelimenin ön plana çıkan anlamı "birine bir işi yapmasını söylerken, ya da muhatabın yararına olacak bir bilgiyi verirken herhangi bir çıkar gözetmemek, sadece muhatabı korumayı düşünmektir. Kardeşlerin babalarından Yusuf'u isterken kendileri hakkında "biz onun için hep nasihun olduk" şeklinde bir açıklamaya ihtiyaç duymaları aynı zamanda tehlikesi açık bir şekilde bilinen en büyük ağabeyleri ile beraber hareket etmedikleri anlamına da gelmektedir. Demek ki içlerinden Yusuf için nasihun olmayan var ki böyle bir şeyi söyleme ihtiyacı hissetmişlerdir.

Yusuf 12/12

أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

389 R.E.İsfahani; El Müfredat NSH md.

390 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. Yeni Sözlük. NSH md. s.2011

Yarın onu bizimle gönder de yesin içsin, eğlensin. Kesinlikle biz onun için yemin olsun ki koruyucularız.

Daha babaları herhangi bir tehlikeden bahsetmeden onlar Yusuf için koruyucular olduklarından bahsetmektedirler. Kök harfleri خفظ (h+f+z) olan bu kelime Kur'an'da 44 defa kullanılmaktadır. Bazen nefsin, anlamaya yol açan unsurları için kullanılır. Bazen de bir şeyi nefiste kaydetmek anlamında söylenir. Bazen de gücün kullanılması anlamında kullanılır. Mesela, şunu ezberledim denir. Bunu yanında her kaybedilmiş şeyi aramak, alışılmış şeyi araştırmak ve korumak için de kullanılır.[391] Namusu korumak,[392] sadık olmak,[393] devam etmek,[394] elde bulundurmak,[395] dikkat etmek, gözetmek,[396] bekçilik yapmak[397] anlamlarında kullanılmıştır.

Kardeşlerin Yusuf için kendilerinin koruyucu olduğunu söylemeleri onun tehlikeye maruz kalabileceğini kendilerinin de bilmesinden kaynaklanmaktadır.

Yusuf 12/13

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

Dedi ki "ona ilgisiz kalmanız elbette beni hüzünlendirir fakat o kurt gibi gaddar ve kurnaz olanın onu heder etmesinden de korkuyorum. Siz onun iç yüzünden gaflette olanlarsınız.

Yusuf 12/14

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ

Dediler ki "Biz güçlü bir toplulukken onu o kurt gibi kurnaz ve gaddar[398] olan gasp[399] ederse o zaman biz elbette ki hüsranda olanlarız demektir."

Tüm oğullarının aslında söz birliği ettiğinden habersiz olan Yakup, bu yüzden kolayca Yusuf'u kardeşleriyle birlikte göndermiştir. Oğulları-

391 R. El İsfahani, El Müfredat HFZ md.

392 Bkz. Nisa 4/34

393 Bkz. Nisa Maide 5/89

394 Bkz. Nisa Bakara 2/238

395 Bkz. Nisa Yusuf 12/55

396 Bkz. Nisa Yusuf 12/63

397 Bkz. Nisa Şura 42/6

398 17. ayetteki dipnotlar

399 17. ayetteki dipnotlar.

nın tuzaklarından habersiz olan Yakup oğlu Yusuf'u bir daha ancak yıllar sonra Mısır'da görecektir.

Yusuf 12/15

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Ne zaman ki onu götürdüler ve hadımlığın bilinmezliklerine sokmak için bir araya geldiler,[400] ona "bu tuzaklarını (hiç beklemedikleri bir anda)[401] kendilerine bildireceğinin farkına varamıyorlar" diye vahy ettik.

400 أَنْ يَجْعَلُوهُ kelimesindeki CEALE fiilinin "kılmak, yapmak, atamak, şekle sokmak, biçim vermek, tayin etmek" anlamlarına dayanarak.

401 Nebee "tüm yalanlardan arınmış şok edici haberi vermek" anlamındadır. Şok ediciliği iki şekildedir. Birincisi hiç beklenmeyen bir anda gerçekleşmesi, ikincisi, şok edici bir şekilde gerçekleşmesi. Parantez içi açıklama buna daynamaktadır.

GÖMLEK

Daha önceki bölümlerde الْجُبِّ *el cubbi* kelimesinin kuyu anlamına gelmediğini, hadım etmek, cinsel organını kökünden kesmek manalarına geldiğini belirtmiş, kardeşlerinin amacının Yusuf'u hadım ederek soyunu engellemek olduğunu, bu şekilde babalarının Resullük mirasının kendilerine ya da kendi soylarına geçmesini sağlamaya çalışmak olduğunu söylemiştik. Fakat الْجُبِّ *el cubbi* kelimesinin geldiği iki ayette de bu işi yapıp yapmadıkları anlaşılmamaktadır. 12/10. ayette içlerinden en sözü dinlenen konuşmuş ve *"andolsun ki eğer yapacaksanız Yusuf'u çukurda hadımlığa kavuşturarak kahredin ki o kervan onu alsın"* demişti. Bu onların hepsinin ortaklaşa aldığı bir karardı. Aldıkları bu kararı uygulamak için babalarına gelip Yusuf'u ondan istemiş, babalarının *"en büyüğünüzün onu heder etmesinden korkuyorum"* demesi üzerine yeminler ederek onu koruyup kollayacaklarını söylemişlerdi. Sonunda Yusuf'u babalarından koparmayı başarmışlardı.

Yusuf 12/15

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Böylelikle onu götürüp çukurun içinde onu hadım haline getirmek için toplandıklarında, biz ona "Onlar, senin onların bu tuzaklarını kesinlikle açığa çıkaracağının farkında değiller" diye vahyettik.

Yusuf'u hadım etmek için toplandıklarından bahseden bu ayetten de yapmak üzere toplandıkları işi yapıp yapmadıkları hala anlaşılmamaktadır. Ayette sadece *"hadım etmek için toplandıklarında"* denmektedir. Bu işi yapıp yapmadıkları kıssanın ilerleyen bölümlerinde kesin olarak anlaşılacaktır.

Kıssa kelimesinin iz takip etmek manasına geldiğini ilk bölümlerde söylemiştik. İşte Kur'an kardeşlerin Yusuf'u hadım etmeyle ilgili izini bırakmış-

tır. Bu iz takip edildiğinde sonuçta bizi nereye çıkaracağı görülecektir. Şimdilik acele etmeden her bırakılan izi detaylıca incelemeye devam edelim...

En son kardeşler Yusuf'u babasından almış, hadım etmek üzere çukura doğru götürmüşlerdir. Kur'an çukurun içinde bu işi yapıp yapmadıklarının anlaşılmasını ileri bölümlere bırakarak, kardeşlerin babalarına dönüşlerini anlatmaya başlamıştır.

Yusuf 12/16

وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ

Ağıtlar yakarak akşamüzeri babalarına geldiler.

Bu ayete daha önce değinmiş, Yakup'un yaşadığı yer ile Yusuf'un öldürüldüğü söylenen yerin sabah gidilip bir süre eyleştikten sonra akşam gelinecek kadar yakın bir mesafe olduğunu belirtmiştik. Ulaşım imkanlarının bugünkü gibi olmadığı o dönemlere göre bu mesafe uzak olmayan bir mesafedir. عِشَاءً *İşaen* kelimesi yatsı vakti anlamına da gelmektedir. Bu kardeşlerin eve en fazla gecenin karanlığının henüz çökmeye başladığı akşam namazı sonu vaktinde geldiğini belirtmektedir. Her durumda çok uzak olmayan bir mesafedir.

Yusuf 12/17-18

قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

(17) "Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yûsuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) onu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın" dediler.

وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ

Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakub dedi ki: "Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır."

Bu iki ayet tüm meal ve tefsirlerde yukarıya aldığımız Diyanet Vakfı Meali'ne benzer şekilde çevrilmiştir. Bu çalışmada mümkün olduğu kadar meal ve tefsir eleştirisi yapmayacağımızı söylemiştik. Ama ne yazık ki

zihinlerdeki Yusuf kıssası bu mealler üzerinden şekillenmiştir. Ne kadar çaba göstersek de bu iki ayetin neden TDV mealinde çevrildiği gibi olamayacağını ve nasıl olması gerektiğini ortaya koyma zorunluluğu vardır. Zira bu iki ayette anlatılanların doğru anlaşılmaması tüm kıssanın anlaşılmamasına yol açacaktır.

Bu mealin anlattığına göre sahne şöyle canlanmaktadır. Yusuf'u kuyuya atan kardeşler, ellerinde Yusuf'un sahte kana bulanmış bir gömleği ile yalandan ağlayarak babalarına gelmekteler. *"Baba biz gittik yarışıyorduk, Yusuf'u elbiselerimizin yanında bırakmıştık, bir de ne görelim, senin dikkatli olmamız konusunda uyardığın o kurt var ya! işte o kurt Yusuf'u yemiş, yutmuş, geride tek bir kırıntısını bile bırakmamış, işte bu elimizdeki de Yusuf'un sapasağlam kanlı gömleği"*

Yakup ise çocuklarının bu anlatımı üzerine hiçbir şey sormamış, Yusuf'un kanlı gömleğini bağrına basarak *"siz yalan söylediniz, bundan sonra bana düşen güzel bir sabırdır"* diyerek köşesine çekilmiştir.

Şimdi sahneyi bu şekilde resmeden meallere soralım.

- *Yakup'un tüm oğullarının tepkisine rağmen, gözü gibi sakındığı Yusuf'a olan sevgisi bu kadar mıdır?*
- *Otlatmaya götürdükleri hayvanlar dururken kurdun hayvanları bırakıp Yusuf'u yemesini tuhaf bulmayacak mıdır?*
- *Bir kurdun nasıl olurda bir cesedi gerisinde tek bir kırıntı bile bırakmadan yiyebildiğini sormayacak mıdır?*
- *Hadi diyelim ki bazı yerlerini yiyip yuttu fakat asla ağzından sığmayacak kafatasını, omuz, basen ve diğer büyük kemiklerini bir kurdun yutmasının imkanının olmayacağını sormayacak mıdır?*
- *Bir kurdun bir cesedi yemesinin günler alabileceğini, bu kadar zamanda, değil bir kurt on kurt bile olsa Yusuf'un cesedinden geriye bir şeylerin kalması gerektiğini sormayacak mıdır?*
- *Kurdun Yusuf'u yeme süresinin çok uzun olacağını göz önüne alarak, bu kadar uzun zaman da hangi yarışla meşgul olduklarını bu kadar uzun süren bir yarışa nasıl dayandıklarını sormayacak mıdır?*
- *Tek bir kırıntısı kalmayana kadar Yusuf'un cesedini yiyen kurdun nasıl olurda gömleğe zarar vermediğini sormayacak mıdır?*
- *Siz yalan söylüyorsunuz dediği halde çok sevdiği oğlunu aramayacak mıdır?*

– *Kendisine söylenen bu aptalca yalanı sorgulamayacak ve hiçbir şey yapmayacak mıdır?*

Herkesin aklına gelebilecek bu sorular tefsircilerimizin de aklına gelmiş, soruları sorduktan sonra şu cevabı vermişlerdir.

> *Buna cevabımız, şu şekilde denilmekten başka cevap olmadığını söylememizdir; Allah Teala Yakup'u, mihnetini artırmak ve meseleyi daha da zorlaştırmak için, Yusuf'u aramaktan onu men etmiştir.*
>
> *Bir de, belki de o, hallerin karinesiyle, çocuklarının güçlü kuvvetli olduklarını ve kendisine, Yusuf'u arayıp bulma imkanı vermeyeceklerini; eğer Yusuf'u araştırmada fazla ileri giderse, onların belki de kendisine eziyet vermeye ve hatta öldürmeye yöneleceklerini biliyordu. Ve yine Allahu Teala'nın, Yusuf'u bela ve mihnetlerden koruyacağını ve neticede, onun şanının büyüyüp yüceleceğini biliyordu; ama o çocuklarının sırrını ifşa etmeyi arzulamamış ve onları, insanların diline düşürmeye de gönlü razı olmamıştı. Çünkü, çocuklardan biri diğerine zulmederse, baba şiddetli bir üzüntüye düşer; zira mazlum olan, kendi öcünü almazsa, babanın kalbi mazlum olan çocuğu için yanar. Eğer öcünü alsa, bu sefer babanın yüreği kendisinden öc alınan evladı için yanıp yıkılır. Dolayısıyla Yakup böyle bir belanın ortasında kalınca, en doğrusu susup sabretmek ve işi tamamen Allah'a havale etmek olduğunu düşündü.*[402]

Böyle cevap veren tefsircimize, Yakup'un öyle düşündüğünü nereden çıkardınız diye sorduğumuzda bir cevap alabileceğimizi sanmıyoruz. Ona göre galiba Yakup insanlar arasında adaletle hükmetsin diye gönderilen bir resul değildir[403] ve galiba onun elinde böylesi durumlarda neler yapması gerektiğini söyleyen bir kitap da yoktur.[404] Aklınca makul cevaplar verdiğini zanneden tefsircimiz, resmettiği gibi bir resule olan inancın sarsılacağını hiç düşünmemektedir. Çocuklarının sırrını ifşa edip insanların gözünden düşürmek istemeyen Yakup'a, Yusuf'un neden yanında olmadığını kimse sormayacak mıdır? Oğullarının sırrını ifşa etmemek için, nasıl olsa Allah onu korur diyerek Yusuf'un köle olmasına, yıllarca Allah'a inanmayanlara hizmet etmesine, iftiralara uğramasına, zindanlarda çürümesine razıdır. Hani Yakup Yusuf'u tüm oğullarından çok daha fazla seviyordu? Madem Yusuf'u Allah'ın koruyacağını biliyordu o halde çocuk-

---

402 Er Razi Tefsir-i Kebir c.13.s.186

403 Bakara 2/213

404 Bakara 2/136 – Ali İmran 3/84

ları ondan Yusuf'u istediklerinde neden *"ben onu bir kurdun yemesinden korkuyorum"* demiştir. Bunu çocuklarına söylerken Allah'ın Yusuf'u nasıl olsa koruyacağını bilmiyor muydu?

Okuyucu şunu bilmelidir ki; tefsir ve meal yazarları akla gelen soruları ya İsrailiyat üzerinden ya da bulamazlarsa, yukarıda olduğu gibi kendiliklerinden cevaplamaktadırlar. Onlara göre bu sorular her aklı olanın aklına gelebilecek makul sorulardır ama bu soruların cevaplarının Kur'an'dan bulunması makul değildir. Hele bu soruların ortaya çıkmasının bizzat kendilerinin Kur'an kıssalarını İsrailiyatta anlatılan kıssaya uydurma çabalarının bir sonucu olduğu hiç akıllarına gelmemektedir.

Önce İsrailiyatı başvurulacak kaynak zannedip meşrulaştırıyorlar. Daha sonra kaynak zannettikleri yalanlarla dolu İsrailiyat ile Kur'an kıssalarını anlamaya çalışıyorlar. Ardından bu çabaları sonucu açmaza giren kıssa hakkında yukarıdaki gibi nerden aldıkları belli olmayan kendilerinden menkul kanaatleri ile bu açmazlardan çıkmaya çalışıyorlar. Fakat yukarıda da örneğini verdiğimiz gibi açmazlardan çıkmak için belirttikleri; her kanaat, tefsir niyetine yaptıkları her yorum Kur'an kıssalarını daha akıldışı, daha anlaşılmaz bir hale sokmakta ve Kur'an'ı da çelişkiler yumağı haline getirmektedir. İsrailiyat kafalara o kadar yerleşmiştir ki ayetlerdeki kelimelere bile rasgele ve hiçbir ilke gözetmeden manalar vermekten çekinmemişlerdir.

Mesela 12/16 ve 12/18 ayetlerinin başlangıç kelimesi وَجَاءُوا mazi (geçmiş zaman) fiiline 12/16. ayette *"geldiler"* anlamı verirlerken 12/18. ayette aynı formdaki aynı fiile *"getirdiler"* manası vermekte herhangi bir beis görmemektedirler. Oysa Kur'an'da 278 defa kullanılan bu fiilin *"getirme"* manasına gelebilmesi için ya kelimenin جِيءَ (cie) şeklinde[405] gelmesi ya da önünde ب *bi* harfi ceri'i ile جَاؤُ بِا (ceu bi) şeklinde[406] gelmesi gerekmektedir. 12/18 ayette olduğu gibi وَجَاءُوا عَلَىٰ *vecau ala* şeklinde önünde عَلَىٰ harfi cer'i ile gelirse bu kelimenin *"getirmek"* manasına çevrilmesi mümkün değildir.[407]

---

405 Bu şekilde kullanım için bkz. 39/69 – 89/23 – 10/81 – 3/49, 50 – 7/106 – 43/24, 63

406 Bkz. 3/49, 50, 184 – 7/116 – 24/11, 13 – 2/87, 92 – 5/70 Aslında bu kullanımlarda da salt anlamda getirdi/getirdiler manası verilemez. Bir şeyle veya bir şeye geldiler anlamında "… İle "geldiler, … e geldiler" manası vardır. Fakat gelen beraberinde bir şeyle geldiği için beraberine aldığı o şeyi de getirmiş olmaktadır.

407 Diyanet işleri mealinde 18. ayetteki ceu kelimesi "getirdiler" şeklinde çevrilmişken, TDV mealinde ise aynı kelime "geldiler" şeklinde çevrilmiştir. Bu kelime TDV mealinden başka Ömer Nasuhi Bilmen mealinde de "geldiler" şeklinde

Kelimelere bu şekilde rasgele manalar vermenin bir tek açıklaması vardır. Kur'an kıssasını İsrailyat üzerinden anlamaya çalışmak! Yusuf kıssasının bu bölümü Tevrat'ta şöyle geçmektedir.

> *Bunun üzerine bir teke keserek Yusuf'un renkli uzun giysisini kanına buladılar. Giysiyi babalarına götürerek, "Bunu bulduk" dediler, "Bak, bakalım, oğlunun mu, değil mi?*[408]*"*

İşte bu anlatım kesin doğru kabul edilmiş, Kur'an'ın da bu anlatıma uygun hale getirilmesine çalışılmıştır. Yakup'un oğullarının Yusuf'un teke kanıyla boyanmış gömleğiyle babalarına gelmeleri Tevrat'ın zihinlere yerleştirdiği şablondan başka bir şey değildir. Kur'an da bu şablona uygun hale gelsin diye; 12/18 ayette geçen وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ cümleciğinden asla *"onun yalancı kanla bulanmış gömleğini getirdiler"* şeklinde bir anlam çıkmazken, kelimelere olmayacak manalar vererek, harfi cerleri yok sayarak ayeti göz göre göre tahrif etmişlerdir. Sonuçta ne yazık ki Kur'an'a iman eden Müslüman zihinlerde Kur'an'ın anlattığı değil, tefsirciler eliyle Kur'an'a sokulan İsrailiyatın anlattığı Yusuf kıssası yer etmiştir.

وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ Cümleciğine "onun yalancı kanla bulanmış gömleğini getirdiler" anlamını veren tefsircilerimiz, bu ibarede geçen قَمِيصِهِ *kamisihi* kelimesinin ***parçalanmamış bütün bir gömlek*** olduğunu fark etmiş ve her aklı olanın soracağı soruları kendileri sormuş ve tabi ki kendileri cevaplamıştır.

Önce gömleğin Yusuf'un üzerinden nasıl çıkarıldığını şu şekilde anlatmaktadırlar.

> *Suddi şöyle demiştir: "Yusuf kardeşleriyle beraber yola çıkınca, onlar ona şiddetli bir düşmanlık gösterdiler. Derken, onlardan birisi Yusuf'u dövmeye başladı; o, ötekinden yardım isteyince, bu sefer o bırakıp bu onu dövmeye başladı. İçlerinde hiçbir merhametli kimse bulunmuyordu. Onu öldürünceye kadar dövdüler. Yusuf ise şöyle diyordu; ah Yakup, bir bilsen oğluna neler yapılıyor!.. "Bunun üzerine Yahuda "siz bana, onu öldürmeyeceğinize dair söz vermemiş miydiniz?" deyince, onu içine atılmak üzere kuyuya götürdüler.*
>
> *Yusuf kuyunun kenarına asılıp tutunmuş vaziyette iken gömleğini sırtından çıkardılar. Gayeleri ise gömleğe kan bulaştırıp, bunu Yakup'a*

çevrilmiştir. Baktığımız 24 mealin bir çoğu kelimeye "getirdiler" manası verirken Edip Yüksel meali "bulaştırdılar", Muhammed Esed meali "çıkarıp gösterdiler" manası vermiştir.

408 Eski Ahit, Yaratılış /37/31, 32

sunmaktı. Bunun üzerine Yusuf, "üzerimi örtebilmem için, gömleğimi bana verin!" deyince onlar, "sana arkadaş, enis olmaları için, güneşe, aya ve onbir yıldıza seslen!.." dediler. Sonra da onu, kuyuya sarkıttılar, kuyunun yarısına vardığında, ölmesi için oradan aşağı bıraktılar. Kuyunun içinde ise, (bir miktar) su bulunuyordu. Yusuf oraya düştü, sonra da, (yine kuyunun dibinde bulunan) bir kayaya sığındı. Ağlayarak o kayanın üzerine çıktı. Bunun üzerine yukarıdakiler ona seslendiler. Yusuf onların insafa ve merhamete geldiğini sanarak, onlara karşılık verdi. Bunun üzerine hemen onlar, onu taşla ezmek isteyince Yehuda ayağa kalktı ve onlara mâni oldu. Yahuda, Yusuf'a yemek getiriyordu…"

Rivayet edildiğine göre Yusuf kuyunun dibine atılınca, "Ey, gâib olmayan, her şeyden haberi olan! Ey, uzak olmayan, yakın olan! Ey, galebe edilemeyen, hep galip olan Allah'ım! Benim şu halimi genişlet ve bana bir çıkış yolu göster!.." diye yakarmıştır.

Yine rivayet edildiğine göre, İbrahim de ateşe atıldığında elbiseleri çıkarılmıştı. Derken Cebrail ona, cennet ipeğinden bir gömlek getirmiş ve onu giydirmişti. Sonra İbrahim bu gömleği İshak'a, İshak Yakup'a vermiştir. Yakup da bu gömleği bir muskanın içine koyarak Yusuf'un boynuna asmıştı. Sonra Cebrail gelmiş ve bunu oradan çıkararak, Yusuf'a giydirmişti.[409]

En değme romancılara ve hayalperest masalcılara kök söktürecek bu anlatım, bugün elden ele dolaşan ve ciddiye alınan meallerdeki ayetlerin tefsiri olarak anlatılmaktadır. Yukarıdaki alıntıda kullanılan dile bakıldığında böyle bir anlatımı yapabilecek kişinin bizzat olaya şahit olması ya da elinde vahiy gibi kesin bir bilginin bulunması gerektiği kendiliğinden anlaşılacaktır. Ne yazık ki; eleştirmeye bile gerek duyulmayacak kadar masalımsı bu anlatımlar üzerinden rivayet edilen Yusuf kıssası zihinlere yerleşmiştir. Bu masalı Yusuf suresinin bağlamına kıssanın tefsiri olarak koyanlar Kur'an kelimelerine tabi ki bu anlatıma uygun manalar vereceklerdir ve vermişlerdir de.

Yusuf'un gömleğinin yukarıdaki gibi soyulduğunu anlatan tefsircilerimiz gömleğin herhangi bir parçalanma olmaksızın, kana bulanarak Yakup'a getirilmesi ile ilgili ise şunları söylemektedirler.

Said İbn Cübeyr şöyle demiştir; "Onlar Yusuf'un gömleğine o gömlek yırtık olmaksızın, sahte kan sürünce, Yakup onlara; Yalan söylüyor-

409 Er Razi, Tefsir-i Kebir. C.13.s.178

sunuz!.. Eğer onu kurt yemiş olsaydı, onun gömleği yırtılmış olurdu..” demiştir.

Suddi’nin şöyle dediği rivayet edilmiştir; “Yakup, “Bu kurt pek de merhametliymiş!.. Onun etini, gömleğini yırtmadan nasıl yemiş?!” demiştir”

Yine rivayet edildiğine göre Yakup bunu söyleyince, onlardan birisi, “Onu belki de hırsızlar öldürmüştür” demiş, bunun üzerinde de, Yakup “Onlar, onu öldürmektense, gömleğini almaya daha çok muhtaç oldukları halde, nasıl olur da onu öldürüp gömleğini almazlar!..” demiştir. Binâenaleyh, onların sözleri birbirini tutmayınca, bundan ötürü onların yalan söylediğini anladı ve sonra “Artık bana düşen güzel bir sabırdır” dedi.[410]

Böylelikle, kurt Yusuf’u geride bir tek parçasını dahi bırakmayacak şekilde yediği halde ve nasıl olur da gömlek sağlam kalır sorusunun da cevabı verildiğine göre herhangi bir sorun kalmamıştır. Bu konuşmaların nerede geçtiği, doğru olup olmadığı, bunu söyleyenin bizzat görmüş, şahit olmuş gerekir gibi gereksiz(!) ayrıntılara boğulmanın bir anlamı yoktur.[411]

İşte Kur’an’da anlatılan Yusuf kıssasının böyle olduğuna inananlar kelimelere bu anlatımlara uygun manalar vermişler ve kıssanın bu şekilde biçimlenmesine yol açmışlardır. İsrailiyat’ın açık bir saçmalığı olmadığı sürece İsrailiyata, İsrailiyatta olmadığında haberin nereden ve nasıl geldiğine bile bakmadan rivayetlere, rivayetlerde de yok ise kendi hayal güçlerine başvuran tefsircilerimizin, Kur’an tefsiri yapmalarına rağmen başvurmadıkları tek kaynak galiba Kur’an’dır. Kur’an’ı anlamak (anlamlandırmak) için her şeye başvurmayı mübah gören anlayış, elbette ki; Kur’an ancak Kur’an ile anlaşılır ilkesini küçümseyecek ve her fırsatta dışlayacaktır. Kur’an ancak Kur’an’la anlaşılır demek asla ilmi dışlamak değildir. Bu Kur’an’a iman etmenin, ona tam olarak güvenmenin bir gereği olduğu gibi, ilmi dışlama söyleminin aksine, ilim diye yutturulmaya çalışılan saçmalıkları dışlamaktır.

Öte yandan kibrin batağına düşerek söylediklerimizin ilmin ta kendisi olduğunu iddia etmiyoruz. İlim Kur’an’ın kendisidir. Bizim söylediklerimiz/söyleyeceklerimiz Kur’an’ı anlama çabası sonucu elde ettiklerimiz-

---

410 Er Razi, Tefsir-i Kebir, c.13.s.184

411 Rivayet ve hadis ayrımı yapamayanlar Razi’nin bu aktarımının Muhammed (a.s)’in hadisi olduğunu zannedebilirler. Bu hadis değildir, ismi verilen kişilerin anlattıklarıdır. Yani sadece rivayettir.

dir. Ne Kur'an'dır ne de ilim. Bizi bu çalışmaya sevk eden sebep sadece tefsir ve mealler tarafından çizilen Yakup ve Yusuf portresinin kalbimize yatmamasıdır. Sonuçta bu iki isim Allah'ın vahyi emanet etmeye layık gördüğü iki Allah resulüdür yani insanlığın en seçkinleri, insanlığın imamıdırlar. Bunların Kur'an'da anlatılan kıssalarının Kur'an'ın diğer ayetleriyle bağı olmayan, kendilerinden önceki resullerden onlara, onlardan ise kendilerinden sonraki resullere bir şey geçmemiş olması mümkün değildir.

Bir başka sebep ise Kur'an kendisinden önceki kitapları tasdik (doğruyu ortaya çıkarıp onaylayan, yalanı ortaya çıkarıp tekzip) eden bir kitaptır. Bu şu demektir. Yahudiler tarafından alabildiğine tahrif edilmiş Tevrat'ta da anlatılan Yusuf kıssası saklanmış gerçekleri ortaya çıksın, karıştırılmış yalanları ayıklansın diye Kur'an'a arz edilmelidir. Yani Tevrat'ta anlatılan Yusuf kıssası Kur'an üzerinden anlaşılmalıdır. Kur'an'a iman eden bizlerin, Yusuf kıssasını açıklamak ve daha iyi anlamak için Tevrat'ı kaynak olarak kabul edip, güya kıssadaki boşlukları onunla doldurması olacak iş değildir. Kaynak Kur'an'dır. Bir şey daha iyi anlaşılmak isteniyorsa, onu daha iyi anlaşılır hale getirmesi gereken Kur'an'dır. Kur'an kendi kendini anlaşılır hale getiremiyorsa hangi yaratılmış onu anlaşılır kılmaya güç yetirebilir?

Yakup ve Yusuf bizim için bir masalın iki figürü değildir. Onlar bizim iman ettiğimiz iki Allah Resulüdür. İnsanlığın en şereflileri, insanlığın göz bebeği, insanlığın örneği, insanlığın liderleri, imamlarıdır. Kur'an'ın onların kıssalarını anlatmasının yegâne sebebi onların Resullükleridir. Bu iki isim asla Yahudilerin resulleri değillerdir. Çünkü onlar bu iki isme ve daha birçok Allah resulüne durmadan ihanet etmişlerdir. Onların getirdiği vahiylere sadık kalmamışlar, dahası o tertemiz vahiyleri kendi pisliklerriyle örterek, değiştirerek, tahrif ederek, insan sözü karıştırarak tanınmaz hale getirmişlerdir. Yüce Allah'ın kitabı olan Tevrat'a koyduğu Yakup ve Yusuf kıssası da bu ahlaksız saldırılara maruz kalmıştır. Yüce Allah'ın onların kıssalarını Kur'an'da yeniden anlatmasının tek sebebi, Yakup ve Yusuf'un Yahudiler tarafından çığırından çıkarılmış kişiliklerini korumaktır. Kur'an'da anlatılan Yakup ve Yusuf kıssasında bunu yapmaya yetecek bilgi fazlasıyla vardır. Çünkü Kur'an açıklanmak için Tevrat'a muhtaç değildir. Ama Tevrat Yahudi hezeyanlarından temizlenmek için Kur'an'a muhtaçtır.

Eğer biz de Yahudi hezeyanlarıyla bambaşka kişiliklere büründürülmüş, iman etmeyle yükümlü olduğumuz Yakup ve Yusuf'u anlamak isti-

yorsak yapacak tek şey vardır. İsrailiyat üzerinden anlatılan tüm masalları bir kenara bırakıp Kur'an kelimelerine tutunmak. Yoksa Kur'an'ın anlattığı değil de tahrif edilmiş Tevrat'ın anlattığı Yakup ve Yusuf'a iman etmiş oluruz. Bu imanın Yahudi imanı olduğunu söylemeye gerek bile yoktur.

Kur'an kelimelerine tutunarak Yakup ve Yusuf kıssasını anlamak için çabalamaya devam edelim. İlk önce 12/18 ayette geçen kelimelerin üzerinde duralım.

Yusuf 12/18

وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ

Ayetin başında gelen وَجَاءُوا *veceu* fiilinin kök harfleri جَاءَ (c+e) dir ve Kur'an'da çeşitli formlarda 278 kez kullanılmaktadır.

> ***Hem somut hem de soyut şeyler için kullanılır. Ayrıca bizzat ve emri ile gelen, hem de bir yer, iş veya zamanı kast eden için kullanılır.***[412]

Bu fiil gelmek anlamına kullanıldığı gibi getirmek anlamına da kullanılmaktadır. Kelimenin *"getirme"* manası ancak, جِيء şeklinde baştaki harfin harekesi esre olursa olmaktadır. Bu şekilde *"ciet"*,[413] *"ci'tuke"*,[414] *"ci'tukum"*,[415] *"ci'tum"*,[416] *"ci'tumune"*,[417] *"ci'tene"*,[418] *"ci'tehum"*,[419] "ci'ne",[420] "ci'neke",[421] "ci'nekum",[422] "ci'nehum",[423] "cie"[424] formlarındaki kelimelerin hepsinde "getirmek" manasına gelmektedir.

جَاءَ *Cae* şeklinde olan kelimeler önündeki harfi cer'e göre şu anlamlara gelmektedir.

---

412 R.El İsfahani, El Müfredat CYE md.

413 Bkz. Bakara 2/71; Araf 7/106; Kehf 18/71-74; Meryem 19/27; Ta-Ha 20/40

414 Bkz. Şu'ara 26/30; Neml 27/22

415 Bkz. Ali İmran 3/49-50; Araf 7/105; Zuhruf 43/24-63

416 Bkz. Yunus 10/81

417 Bkz. Enam 6/94; Kehf 18/48

418 Bkz. Araf 7/70-129; Yunus 10/78; Yusuf 11/53; Ta-Ha 20/57; Enbiya 21/55; Ahkaf 46/22

419 Bkz. Maide 5/110; Rum 30/58

420 Bkz. Nisa 4/41; Yusuf 12/71-88; Nahl 16/89; İsra 17/104; Kehf 18/109

421 Bkz. Hicr 15/63; Ta-Ha 20/47; Furkan 25/33

422 Bkz. Zuhruf 43/78

423 Bkz. Araf 7/52

424 Bkz. Zümer 39/63; Fecr 89/23

- جاء به..... ***ile gelmek, getirmek***
- جَآءَ ه..... ***gelmede birine galip olmak***
- جاءه اؤ اله..... ***bir şeye, bir yere gelmek***
- جاء الامر..... ***bir işi yapmak***
- جاء المطر..... ***yağmur yağmak***
- جاء الامر..... ***iş olmak, meydan gelmek***
- جاء عليه..... ***uymak, uygun hale gelmek***
- جاء من..... ***den, dan gelmek***

Bu fiilin meal ve tefsirlerde جَآءَ (gelmek) formunda olmasına rağmen "getirmek" manasına kullanılması daha çok جاء به formunda olanla alakalıdır. Aslında bu şekilde kullanımlarında da kelimeye *"getirmek"* manası verilmesi doğru değildir. جاء به *…ile gelmek, bir şeyle gelmek* manasındadır. Ama böyle olmasına rağmen جاء به şeklinde gelen kelimelere ısrarla *getirmek* manası verilmektedir. Mesela aşağıda TDV mealini ele alalım.

Maide 5/70

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِى إِسْرَائِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلاً ۖ كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ

Andolsun ki İsrailoğullarının sağlam sözünü aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin arzu etmediğini (ilâhî hükümleri) getirdi ise bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler.

TDV vakfı meali bu ayette geçen جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ ibaresine *"peygamber onlara nefislerinin arzu etmediğini getirdi"* manası verilmiştir. Oysa hiçbir resulün kendiliğinden bir şey getirmeyeceği en bariz Kur'an gerçeğidir. Onlar elçi olarak seçilirler, onlara ayetler verilir ve gönderilirler. Onlar da gönderildikleri yere gelirler. Bu ibarede geçen *cee* fiiline getirdi manası vermek aynı zamanda ibarede geçen بِمَا *bima* ismi mevsul'un ve harfi cer'in kaybolmasına da yol açmıştır. Oysa جَاءَ *cee* kelimesine asli manası olan "gelmek" anlamı verilseydi ayetin anlamı hem harfi cer'i (ب) hem de ismi mevsul'u (ما) ortaya çıkarırdı.

Andolsun ki İsrail oğullarının sağlam sözünü aldık ve onlara resuller gönderdik. Ne zaman ki bir resul onlara nefislerinin hoşlanmadığı şey ile geldi, bir kısmını yalanladılar ve bir kısmını da öldürdüler.

Böyle olmasına rağmen meal ve tefsirlerin büyük çoğunluğu جاء به *ceebihi* şeklinde gelen kelimelere hep "getirmek" manası vermişlerdir. Yusuf suresinin 12/18 ayetinde gelen وَجَاءُوا عَلَىٰ kelimesine gelince. Daha önce iki meal hariç tüm meallerin kelimeye "*getirdiler*" anlamı verdiklerini belirtmiştik. Kur'an'da bu ayette olduğu gibi وَجَاءُوا *veceu* fiilinden sonra عَلَىٰ *ala* harfi cer'in geldiği kullanım sadece bir tanedir.

Nur 24/13

لَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ۚ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ

Bir de o çete bu suçlama için dört şahit getirseydi ya? Getiremediklerine göre onlar Allah'ın yanında yalancı kimselerdir.

Şahitlikle ilgili gelen bu ayette de yukarıdaki gibi bir çeviri yapılması harfi cerlerin ve hatta zamirlerin kaybolmasına yol açmıştır. Bu ayette de جَاءُوا *ceu* kelimesine asli anlamı olan "gelmek" manası verilseydi hiçbir zamir ve harfi cer kaybolmazdı. *"**Onun üzerine (gözleriyle gören) dört şahitle gelmeleri gerekmez miydi?**"* Zaten ayetin devamına bakılırsa hemen sonrasında "*getirmek*" manasına gelen يَأْتُوا *ye'tu* fiilinin kullanıldığı görülecektir. Aynı ayetin içinde hem جَاءُوا *ceu* fiiline hem de يَأْتُوا *ye'tu* fiiline "getirmek" manasının verilmesinin ne dilbilgisi açısından ne de mana açısından geçerli hiçbir gerekçesi yoktur.

Bu kadar açıklamadan sonra Yusuf suresi 12/18 ayette gelen وَجَاءُوا عَلَىٰ *veceu ala* ibaresine hiçbir şekilde getirmek manası verilemeyeceğini söyleyebiliriz. وَجَاءُوا عَلَىٰ *Veceu ala* kelimesinin doğru çevirisi *"…üzerine geldiler, …hale geldiler"* şeklinde olmak zorundadır. Şu halde ibare zorunlu olarak bildiğimiz fiziki manada yürüyerek gelmekten değil, bir duruma, bir hâle gelmekten, bir şeye uygun olmaktan bahsetmektedir. Çünkü ayet grubuna baktığımızda 12/16 da *"akşamüzeri babalarına ağlayarak geldiler"* denmektedir. Kardeşler gelmişler ve babalarına Yusuf'un başına gelenler hakkında yalanlarını söylemişlerdir. Sahne değişmemiştir hâlâ babalarının yanındadırlar. Bu yüzden zaten gelmiş olanların bir daha gelmiş olmaları anlamsız olmaktadır.

Ayette ele alacağımız ikinci kelime tüm meal ve tefsirlerde gömlek diye çevrilen قَمِيصِه*kamisihi* kelimesidir. Kur'an'da 6 defa geçen kullanımların tamamı Yusuf suresindedir.

قمص Kelimesi bildiğimiz gömlek demektir. Giyilebilen şeyler için kullanılan تقمصه fiili, onu giymeyi anlatır.و قمص البعير يقمص Fiili ise devenin kızışması, dişisinin üzerine atlaması manasına gelmektedir. Kelimesi ise, tuttuğunda deveyi kıvrandıran ve yerinde duramaz hale getiren bir tür hastalıktır.[425]

Tepinmek, koşmak, sallamak, gömlek yapmak, rol yapmak, başkasını canlandırmak, taklit etmek,[426]

hayvan iki ellerini (ön ayaklarını) beraber kaldırıp beraber koyarak hamur yoğurur gibi geveleyerek yürümek, deve vs sıçramak ürküp kaçmak, bir şeyden nefret edip yüz çevirmek, denizin dalgası gemiyi şuraya buraya oynatıp çalkalamak, ırgalamak, su üzerinde uçan bir çeşit sivrisinek, küçük sinek, yumurtadan henüz çıkmış çekirge.[427]

وَجَاءُوا عَلَىٰ *Veceu ala* kelimesinin fiziki bir gelmekten değil, bir hale, bir duruma gelmekten bahsettiğini daha önce belirtmiştik. Bu durumda وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِه *Veceu ala kamisihi* ibaresine bizce verilecek en doğru anlam *"ondan nefret eder hale geldiler"* manasıdır. قَمِيصِه *Kamisihi* Kelimesinin sonunda gelen "hi" zamiri ise bir önceki ayette geçen الذِّئْبُ *ezi'bu* göstermektedir. O zaman mana **"O (kovulmuş ola)'ndan nefret eder hale geldiler"** şeklinde olmaktadır.

bidamin kazibin tamlamasına gelince; بِدَمٍ كَذِبٍ Ayetin devamındaki دمو *bidamin* kelimesinin kök harfleri بِدَم Tamlamada geçen d+m+v) dir) ve Kur'an'da bu kelime 10 defa kullanılmaktadır. Bu kelimenin oldukça geniş manası vardır.

- دم الشيء به دما..... *boyamak, boya sürmek, sıvamak.*
- دم الجدار بالكلس..... *duvarı kireçle boyadı.*
- دم عينيه..... *gözlerini boyadı.*
- دم فلانا ..... *fena halde işkence yaptı.*
- دم الرجل..... *hızla yürüyüp gitmek.*
- دم الحصان انثاه ..... *erkek at dişisine cinsel amaçlı binmek.*
- دم الجسد ..... *kemikleri gizlenecek derecede şişman olmak.*

425 R.El İsfahani, El Müfredat KMS md.

426 Yrd. Doç. Dr İlyas Karslı, Yeni Sözlük. KMS md.s.1818

427 Arif Erkan, El Beyan, Büyük Sözlük. KMS md. s.1909

- دمُ..... *(demmun) kan.*
- دم..... *(dummun) soy ilişkisi, soy yakınlığı, nesep yakınlığı.*[428]

Tamlamanın ikinci kelimesi olan كَذِبٍ *kazibin* ibaresi Kur'an'da 282 defa geçmektedir. Hem söylenen sözde hem de yapılan işte gerçek olmayanı ifade etmek.[429] İftira etmek, hata etmek, aldatmak, yalanlamak, yalanla isnat etmek, inkar etmek[430] anlamlarına gelen bu kelime ele aldığımız ayette (Yusuf 18) bize göre iftira manasına gelmektedir.

Bu durumda Yusuf 18 de geçen بِدَمٍ كَذِبٍ وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ cümlesi şu manaya gelmelidir. ***"Ondan, iftira ile sıvanmış nefret eder haline geldiler (büründüler)."*** Bu cümle Yusuf'un kardeşlerinin rol yaptıklarını, yalandan en büyüklerine büyük bir nefret gösterisi içine girdiklerini bildirmektedir.

Evet onlar Yusuf'u hadım etmenin ve onu kaybetmenin suçunu büyük abilerine atmışlardır. Çünkü büyük abileri Yusuf'u hadım etme fikrini vermiş ama o fiili kendisinin yapmayacağını açık açık ifade etmiştir.

Yusuf 12/10

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

İçlerinden sözü dinlenen biri şöyle dedi: "Eğer siz yapacaksanız Andolsun ki çukurun içinde Yusuf'u hadımlığa kavuşturarak kahredin/etkisiz hale getirin ki bildiğiniz o kervan onu köle olarak alsın.

Çok daha sonraları ise yine bu fiili kendisinin yapmadığını bir kez daha belirtecektir.

Yusuf 12/80

فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۖ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

---

428 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük DMV md.s.904

429 R.El İsfahani, El Müfredat KZB md.

430 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük, KZB md.s.1850

Ondan umutlarını kesince bir yana çekilip fısıldaştılar: Büyükleri dedi ki "Bilmiyor musunuz babamız sizden Allah adına kesin söz almıştı? Daha önce de Yusuf'a karşı aşırılıklar yapmıştınız. Ben buradan hiçbir yere ayrılmam. Babamın izni olur ya da Allah benimle ilgili bir karar verirse başka; en iyi kararı o verir.

Her iki ayette kullandığı kelimelere dikkat edilirse bu büyük kardeşin; *"siz yapın, siz etkisiz hale getirin, babanız sizden söz almıştı, Yusuf'a karşı siz aşırılık yapmıştınız"* şeklinde kendisini dışarıda tutarak konuştuğu hemen görülecektir. O tıpkı şeytan gibi sadece fikri vermiş, onları bir işi yapmaya ikna etmiş sonrada geri çekilmiştir. Şeytan da ona bir kere vahyetmiş, o da bu vahiyle şeytan rolünü seve seve üstlenmiştir. Kardeşler de fiili kendileri yaptıkları halde babalarına bunu yapanın abileri olduğunu söylemişlerdir. Aslında böyle yapmalarını, suçu kendi üzerine atmalarını yine büyük kardeş söylemiştir. Kıssanın sonlarına doğru bu konu üzerinde daha fazla durulacak, bu iftirayı kendisine atmalarını söyleyenin de büyük kardeş olduğunu gösterilmeye çalışılacaktır.

Şu kadarının bilinmesi önemlidir; bu düzen, bu tuzak büyük kardeş tarafından en ince detayına kadar şeytanca tasarlanmıştır!..

* * *

Ağlayarak babalarına gelen kardeşler güya olanlara çok üzülmektedirler. Bunu yapanın abileri olduğunu söylediklerinde ise sahte bir gösteri sergilemişler, abilerinden nefret eder gibi yapmışlardır. Aslında onlar bu olaydan sonra da abileri ile iç içedirler. Hatta yiyecek temin etmek için Mısır'a beraber gitmişlerdir. Hadım ettikten sonra Yusuf'u kervana satana kadar o gizlemiştir.

Yusuf 12/16-18

وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ

(16) Ağıtlar yakarak akşamüzeri babalarına geldiler.

قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

(17) "Ey babamız! Gitmiştik, yarışacaktık. Yûsuf'u da eşyamızın yanında terk etmiştik. (Bir de ne görelim) o kurt gibi gaddar ve kurnaz olan [431]

431 الذِّئْبُ Kelimesinin "kurt gibi kurnaz ve gaddar oldu ve bir kavmin lideri" anlamına dayanarak. Kelimenin başındaki ال takısı çeviriye "o" şeklinde yansımıştır.

onu gasp etmiş.[432] (onu koruma sözümüze) Sadıklar olsaydık da sen zaten bize hiçbir zaman[433] güvenen biri değildin.

وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ

(18) Onun nefretini[434] yalancı bir makyajla[435] büründüler.[436] (Yakup) dedi ki; hayır öyle değil, hasediniz[437] size bir tuzağı süslü göstermiş. Bundan sonrası[438] güzel sonucu beklemektir.[439] Vasıflandıracağınız şeye karşı yardımı umulacak sadece Allah'tır.

---

432 Kelimesinin gasp etti, heder etti ve haksız yere birinin malını yemek anlamındaki "mal yemenin" bildiğimiz manada malı ağız yoluyla yemek olmadığı, malı sahibinden alıp başkasının zimmetine geçirdi anlamından yola çıkarak bu manaya ulaşılmıştır.

433 Olumsuzluğun ب harfi cer'i ile gelmesi, güven ihtimalinin hiç olmadığını pekiştirmektedir.

434 قَمِيصِه Kelimesinin nefret etmek manasına dayanarak.

435 بِدَمٍ kelimesinin sıvamak, boyamak manasına dayanarak.

436 وَجَاءُوا عَلَىٰ İbaresinin ala harfi ceri ile geldiğinde bir şeyin üzerine, bir halin üzerine geldiler anlamına dayanarak.

437 نفس kelimesinin "kıskançlık, haset" manaları için bkz. Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük, NFS md.s. 2032

438 Bundan sonrası anlamı ف harfinden kaynaklanmaktadır.

439 صبر kelimesinin "sakin etmeksizin sonucu beklemek" manası için bkz. Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük, SBR md.s.1390

SUCU

Genelde tüm Kur'an kıssaları, özelde Yusuf kıssası etrafında oluşturulan efsanelerin ana sebebinin, geleneğin resmettiği kıssasın çok fazla boşluklarının ve birbirini tutmaz yerlerinin olduğundan kaynaklandığını söylemiştik. Geleneksel anlayış bu boşlukların Kur'an tarafından bilinçli olarak bırakıldığını düşünmüş ve kendince bulabildiği her imkanla bu boşlukları doldurmaya çalışmıştır. İsrailiyat, rivayet, eskilere atfedilen sözler eline geçirdiği imkanların sadece bir kaçıdır. Birbirini tutmaz yerlerle ilgili ise oldukça fazla yorum yapmış, kendince tenakuzdan çıkmanın yolunu aramıştır.

Hepsinin iyi niyetli olduğuna inandığımız bu çabalar, boşlukları dolduramadığı, çelişkileri gideremediği gibi daha fazla boşlukların ve çelişkilerin oluşmasına neden olmuştur. Bazen bu çabalar sonucu elde edilen ve tefsir sadedinde anlatılan bilgiler, saçmalama seviyesinin bile üstüne çıkmıştır. Ne yazık ki bu yaklaşımlar Kur'an'ı kapalı ve anlaşılması çok zor bir metin haline getirdiği gibi kıssalarını da efsanevi masallara çevirmiştir.

Mesela Kur'an daha Yusuf kıssasını anlatmadan Allah, resulüne şunu söylemektedir.

Yusuf 12/3

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

Şimdi, vahyettiğimiz bu âyet kümeleriyle sana hikâyelerin en güzelini anlatacağız. Oysaki daha önce sen bundan tamamen habersizdin.

Bu ayetten şunu anlıyoruz ki Allah Resulü kıssaların en güzeli olan Yusuf kıssasından habersizdir. En azından Kur'an'da anlatıldığı şeklinden habersizdir. Yusuf kıssasında başından sonuna kadar Yakup ve Yusuf isminden başka hiçbir isimden bahsedilmez. "Daha önce sen bundan haber-

sizdin" denildiğine göre Allah Resulü kıssanın iyi ya da kötü figürlerinin hiçbirinin ismini bilmemektedir. Fakat Kur'an'ın teyidiyle Allah Resulünün bilmediği isimlerin hepsi tefsirlerde aktarılmaktadır. Mesela ele alacağımız ayet bağlamında tefsirlerimizde şunlar söylenmiştir.

Yusuf 12/19

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

Bir kervan geldi, sucularını gönderdiler. Kovasını suya sarkıttı. "Ne mutlu bana! İşte bir oğlan çocuğu!" diye haykırdı. Yusuf'un kardeşleri satılık köle olsun diye gerçeği gizlediler. Allah onların ne yaptıklarını biliyordu.

İbn Abbas (r.a.): "Bu Medyen'den Mısır'a giden, fakat yolu şaşırdıkları için, izlemeleri gereken güzergahın dışında giden, böylece de Yusuf'un atıldığı kuyunun bulunduğu yere uğrayan bir yolcu kafilesi" demektedir. "O kuyu ise, ancak çobanların işine yarayan bir kuyu olup, çölün meskun mahallerden uzak bir yerinde" demiştir. Yine kuyunun suyu çorak iken Yusuf (a.s) içine atılınca tatlı olduğu; kervan sahiplerinin, kendilerine su getirsin diye, Malik b. Za'r el-Huzai adında birini kuyuya yolladıkları da rivayet edilmiştir.[440]

Şimdi Allah resulüne "sen daha önce bilmiyordun" denilmesine ve ayetlerde kervanın kimlere ait olduğundan, yolunu şaşırdığından, kuyunun meskun mahalden uzak olduğundan, suyunun tatlı oluşundan, sucunun adının Malik b. Za'r El-Huzai olduğundan bahsedilmemesine rağmen İbn Abbas'a atfedilen bu rivayet nereden bilinmektedir? Hayret uyandıracak kadar detayların verildiği rivayette yer alan bu bilgilere nereden ulaşılmıştır?

Hayret uyandıracak kadar ayrıntılı bilgiler sadece bunlar ile sınırlı değildir. Yine ayette geçen يَا بُشْرَىٰ *ya buşra* ibaresinin tefsiri için şunlar söylenmiştir.

Suddi'nin söylediği görüşe göre Ya Buşra! diye nida eden sakanın arkadaşı idi ve sakanın adı "Büşra" idi. Binânaleyh o ona, senin "Ya Zeyd" dediğin gibi, "Ya Büşra!" demiştir.

A'meş'in de şöyle söylediği rivayet edilmiştir; "Saka, adı "Büşra" olan bir kadına seslenerek "Ya Büşra!" dedi.[441]

---

440 F. Er-Razi, Tefsir-i Kebir, c.13.s.188

441 F. Er-Razi, Tefsir-i Kebir, c.13.s.189

Büyük tefsircimiz "Muhammed (a.s)'in bilmediği ve Kur'an'ın da bildirmediği bu bilgileri siz nereden biliyorsunuz" sorusunu sormamış, kervanın kimlere ait olduğunu, kuyunun suyunun tatlı olduğunu, sucunun adını, sucunun yanındaki kadının dahi adını tespit ederek kendince kıssanın boşluklarını doldurmuştur...

İşin garip tarafı tefsircilerin raviler üzerinden aktardığı bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, kervanın Medyen'den geldiği dışındaki kalan bilgilerin hiçbiri İsrailiyat kaynaklarında da yoktur.[442] Uydurma olduğu her halinden bellidir.

Burada sorun olan rivayetin uydurma olması değildir. Asıl sorun bu uydurma rivayetin tefsir malzemesi olarak en ciddi tefsir kaynaklarına alınmış olmasıdır. Kur'an'ı tefsir etmek gibi son derece ciddi sorumluluk gerektiren bir işe soyunan tefsir müelliflerinin, böylesi rivayetleri Kur'an tefsiri olarak eserlerine almaya değer görmeleri, aslında onların Kur'an'ı tefsir ederken nasıl bir yaklaşım içerisinde olduklarını göstermektedir. Tefsir ve meallerin anlattığı bu ve benzeri rivayetler üzerinden Yusuf kıssasını anlamaya çalışanlar, elbette ki Kur'an'ın anlattığı kıssaları bu rivayetlere göre biçimlendireceklerdir.

İşte boşluklar da bu yaklaşımlarla Kur'an kelimelerine manalar vermekten kaynaklanmaktadır. Çelişki ve altından kalkılamaz sorular meydana çıkaran da bu anlayıştır. Bu anlayış 12/10. ayete *"Onu öldürmeyin bir kuyuya atın ki bir kervan onu alsın"* manası vermiş, sonra da Yusuf'un atıldığı kuyunun kervan yolu üzerinde olmadığını, Yusuf'u kuyudan işte bu kervanın adı malik olan sucusunun çıkardığını söylemektedir. O zaman kardeşler geleceği görmüşlerdir. Medyenli bir kervanın yolunu kaybedeceğini ve gelip kuyudan Yusuf'u çıkaracaklarını bilmişlerdir. Bu durunda Allah Resullerinde bile olmayan geleceği görme yetisi Yusuf'un kardeşlerinde var olmalıdır!..

Bir kere boşluk ve çelişki oluştuğunda artık bu çelişki ve boşluktan kurtulmak için tefsir, rivayet, İsrailiyat, görüşler ve yorumların ardı arkası kesilmeyecektir. Her yorum başka bir çelişkiyi, her İsrailiyat başka bir

---

442 Eski Ahit'te bu bölüm şöyle anlatılır: "Yemek yemek için oturduklarında, Gilat yönünden bir İsmaili kervanının geldiğini gördüler. Develeri kitre, pelesenk, laden yüklüydü. Mısır'a gidiyorlardı. Yahuda, kardeşlerine, "Kardeşimizi öldürür, suçumuzu gizlersek ne kazanırız?" dedi, "Gelin onu İsmaililer'e satalım. Böylece canına dokunmamış oluruz. Çünkü o kardeşimizdir, aynı kanı taşıyoruz." Kardeşleri kabul etti. Midyanlı tüccarlar oradan geçerken, kardeşleri Yusuf'u kuyudan çekip çıkardılar, yirmi gümüşe İsmaililer'e sattılar. İsmaililer Yusuf'u Mısır'a götürdüler." Yaratılış 37/25 - 28

boşluğu beraberinde getirecek ve Kur'an'ın anlattığı kıssa bunların altında görünmez olacaktır ve ne yazık ki olmuştur da. Daha da acısı zihinlere yerleşen Yusuf kıssası işte bu anlatımların resmettiği kıssadır.

İsrailiyat ve rivayetlerle çizilmiş bu resmin dışında şeyler söylemek elbette kolayca kabul görmeyecektir. Ancak Kur'an'ın anlattığı kıssaların kelimelerine tutunulduğunda Yusuf veya diğer kıssaların; anlatılanın çok dışında olduğunu, kıssalarda kullanılan kelimelerin ve anlatılan olayların Kur'an'ın her yeriyle kopmaz bağlarının bulunduğunu, Kur'an'ın hiçbir rivayet ve İsrailiyat'a ihtiyaç duymayacak kadar net ve açıklanmış olduğu görülebilecektir.[443]

Yusuf'u hadım eden kardeşlerin daha en başta Yusuf'u köle olarak satmayı planladıkları 12/10. ayetten anlaşılmıştı. Sonrasında bu planlarını nasıl gerçekleştirdiklerini anlamaya çalışacağız. Fakat bunu yaparken hep yaptığımız gibi önce geleneğin verdiği mealleri verecek ve neden o mealle-rin olmaması gerektiğini irdeleyeceğiz.

Yusuf 12/19-20

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

Bir kervan geldi, sucularını gönderdiler. Kovasını suya sarkıttı. "Ne mutlu bana! İşte bir oğlan çocuğu!" diye haykırdı. (Yusuf'un kardeşleri) satılık köle olsun diye gerçeği gizlediler. Allah onların ne yaptıklarını biliyordu.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ

Yusuf'u pek ucuza, birkaç dirheme, sattılar. Yanlarında değeri yokmuş gibi davrandılar.

Bu iki ayet tüm meal ve tefsirlerde yukarıdakine yakın şekilde geçmektedir. Fakat tefsirlerimiz Yusuf'u kuyudan kimin çıkardığı ve Yusuf'un kim tarafından satıldığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.[444] Biz bu ihtilafları buraya almayıp sadece ayetlerde geçen kelimeler üzerinde duracağız. İlk üzerinde duracağımız kelime *"sucuları"* şeklinde çevrilen وَارِدَهُمْ *varidehum* kelimesidir.

---

443 Vardığımız sıradışı görülebilecek (!) manalardaki tüm yanlışların bize ait olduğunu, hepsinin sadece çabalarımız sonucunda ulaştığımız kanaatler olduğunu, bundan daha öte bir anlam taşımadığını tekrar vurgulamak isteriz.

444 Er Razi Tefsir-i Kebir, c.13.s.190

Kelime Kur'an'da 11 defa kullanılmaktadır. Kök harfleri ورد (v+r+d) olan kelimenin asıl anlamı; suyu aramaktır. Daha sonra diğer şeylerde de kullanılmıştır. "veredtü-l mae" suya vardım, "eridu" varacağım, "vuruden" varmak. "ene varidun" ben varıcıyım. "Vird" varılması hedeflenen su, salgın halde gelen sıtma günü, korkunçluğundan dolayı ateş, "mevrud" varılacak yer. "Varid" milletin önüne geçip onlara su verendir. "Varid" şahdamarı.[445]

Kur'an'da bu kelimenin haricinde sulamak, suvarmak manasında kullanılan bir başka kelime daha vardır. سقى *Saka* Kelimesi. Bu kelime de Kur'an'da 25 kez kullanılmaktadır. Bu iki kelime arasındaki temel fark وَارِدَ kelimesi insanları veya hayvanları suya götürmeyi ifade ederken سقى *saka* kelimesi suyu insanlara veya hayvanlara getirmek manasınadır. Mesela Kasas 28/23 de suyu kuyudan ya da nehirden alıp hayvanlara götürmek سقى *saka* kelimesi üzerinden anlatılmıştır.

Kasas 28/23

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۖ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصْدِرَ الرِّعَاءُ ۖ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ

Medyen suyunun başına varınca bir takım insanlar gördü, hayvanlarını suluyorlardı. Arkalarında iki kadın vardı; onlar da sürülerini engelliyordu. Musa onlara; "ne yapmak istiyorsunuz?" deyince; "Çobanlar çekilmeden hayvanlarımızı sulamayız. Babamız çok yaşlı" dediler.

Fakat وَارِدَ *varide* kelimesi tam tersi olarak bir topluluğun önüne düşerek onları suya ya da varılacak herhangi bir hedefe götüren kişi için kullanılmıştır.

Hud 11/98

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۖ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ

Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne düşecek ve onları (çekip) ateşe götürecektir. Varacakları yer ne kötü yerdir![446]

Firavun kendi kavminin önüne düşüp onları ateşe götürmesi فَأَوْرَدَهُمُ *feevradehum* kelimesi üzerinden anlatılmaktadır. Firavuna bu kelimenin

445 EL Müfredat VRD md.

446 TDV meali.

yakıştırılması, kavminin onun emri altında, onun fikirleri ve onun dini çerçevesinde, ardından gitmesi dolayısıyladır. Kur'an'da erkek çocuklarını öldürenin firavun olduğu çeşitli ayetlerde geçmektedir.

Bakara 2/49

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ

Sizi Firavun hanedanından kurtarmıştık. Size en ağır cezayı vermeye çalışıyor, oğullarınızı öldürüyor, kadınlarınızı ise sağ bırakmak istiyorlardı. İşin içinde, Sahibiniz (Rabbiniz) olarak yaptığım büyük bir imtihan vardı.

Fakat evleri tek tek dolaşarak, çocukları bulup onları tek tek öldürenin Firavun olmadığı ve olmayacağı aşikardır. Bu işleri aptallaştırdığı kavmi yapmıştır. Ama böyle bir işi icat eden, emri altındakileri çok güzel bir şeymiş gibi bu işi yapmaya ikna eden firavundur. Yani Firavun çoban gibi kavmini peşine takmış, kendi belirlediği hedefe onları götürmüştür. Kavmi ise canla başla onun dediklerini yerine getirmeye çalışmıştır. O cinayetleri işleyen değil azmettirendir, o zulümleri uygulayan değil, icat edendir.

Burada güncel bir örnek vermek istiyoruz. İkinci dünya savaşında milyonlarca insanın ölümünden, Yahudilerin fırınlarında yakılmasından Hitler sorumlu tutulmuştur. Oysa hitler ne bir Yahudi'yi kendi elleriyle yakmıştır ne de silahıyla bir tek mermi sıkmıştır. O, fikri ortaya koymuş, fikirlerin uygulanması için halkını ikna etmiş, halkı da seve seve onun peşine takılmış, milyonlarca insanı onun gösterdiği hedefler doğrultusunda öldürmüşlerdir. Bu durumda Hitler ve onun gibiler kavimlerinin "Varid"-leri olmaktadırlar. Yani *azmettiricileri*.

Yusuf 12/10. ayette şeytanın vahyini kardeşlerine çok parlak bir fikirmiş gibi sunan "içlerinde en sözü dinlenen" büyük kardeş de kendi kardeşlerinin "varid"i (azmettiricisi) olmuştur. O fikri vermiş, planı kurmuş diğerleri ise uygulamıştır.

Bu durumda Yusuf 12/19 da geçen وَارِدَهُمْ *varidehum* kelimesi "onların sucuları" anlamında değil, tıpkı Firavun için kullanıldığı gibi, bir hedefe varmak için peşine takılan kişi anlamında kullanılmıştır. Yani *"onların lideri, fikirleriyle yön veren, onları yönlendiren, azmettiren"* anlamındadır.

Yusuf 12/19. ayet وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ (bir kervan geldi) şeklinde başlamış hem "geldi" fiili hem "kervan" ismi müfred (tekil) ve müennes (dişi siğa)

gelmiştir. Ama hemen ardından gelen فَأَرْسَلُوا (gönderdiler) fiili ise cemi (çoğul) ve müzekker (erkek siğa) olarak gelmiştir. Bu durum tefsircilerin de dikkatini çekmiş ve وَارِدَهُمْ fiilinin faili olarak "*kervandakiler*" açıklaması yapılmıştır. وَارِدَ *Varide* kelimesi tekil bir ismi faildir. Yani suya gönderilen bir tek sucudur. Fakat ayetin hemen devamında en az iki insan arasında olması gereken bir konuşma vardır. قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ Dedi ki *"Müjde! işte bir oğlan çocuğu."* Bu cümlede birinin diğerine müjde vermesi vardır. O zaman suya gönderilen bir tek sucu kimle konuşmuştur. Bazı meal yazarları bu açmazı görmüş ve sanki sucu kendi kendiyle konuşmuş gibi "Müjde bana işte bir oğlan çocuğu" şeklinde meallendirmiştir. Oysa ayette "bana" anlamı verecek hiçbir şey yoktur. Hemen bu cümlenin devamında ise sucu bir tane olmasına rağmen وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً *"onu bir ticaret malı olarak sakladılar"* şeklinde yine çoğul bir fiil gelmektedir.

Bir sonraki ayette ise birbirlerini müjdeleyip sevindirdikleri ve hatta Mısır'a kadar gizlemeyi bile göze aldıkları Yusuf'a hiç kıymet vermedikleri söylenmektedir. Satarken de onu önemsiz bir paraya satmışlardır.

Ayete verilen *"Bir kervan geldi ve sucularını (kuyuya) gönderdiler, o da (gidip) kovasını saldı, (Yusuf'u görünce) «Müjde! İşte bir oğlan!» dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir"* mealinde bu kadar çok açmaz olmasına rağmen ısrarla bu mananın üzerinde durmak, İsrailiyatla örülmüş kıssaların kafalarda ne kadar sağlam yer edindiğini göstermektedir.

Açmazları bir daha tekrarlayalım.

Sucu olarak çevrilen وَارِدَ *varide* kelimesi gidip suyu getiren değil, insanların veya hayvanların önüne düşerek suya götüren manasındadır. Yani suyu insanlara değil, insanları suya götürendir. Bu yüzden bu kelime sucu manasına değil, fikir veren önder manasında olmalıdır.

1. *Sucu bir tanedir ama en az iki kişi arasında* قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ *"dedi ki; müjde bu bir oğlan çocuğu" şeklinde bir konuşma geçmektedir. Burada kim kime neyin müjdesini vermiştir.*
2. *Sucu bir tane olmasına rağmen "bir ticaret malı olarak onu sakladılar" denilerek saklayanların çoğul (en az üç kişi) olduğu belirtilmiştir.*
3. *"Kervan geldi" ibaresinde kullanılan kelimeler müfred ve müennes iken* فَأَرْسَلُوا *(gönderdiler) fiili cemi müzekker olarak gelmiştir.*
4. *Kuyudan çıkardıkları Yusuf'a sevinip müjde bile verenler, binbir*

zahmete katlanıp onu Mısır'a kadar gizlemeyi bile göze almışlardır ama buna rağmen bir sonraki ayet hiç kıymet vermediklerini ve önemsenmeyecek bir paraya sattıklarından haber vermektedir.

5. *Su çekmek için kuyuya sarkıtılan kovadan su yerine çocuk çıkması çok tuhaf ve hatta korkulacak bir durumdur. Böyle bir şey insanın merakını uyandırıp onlarca soru sormasını gerektirir. Fakat sucu kuyudan bir çocuk çıkması gibi acaip bir durumla karşılaşmasına rağmen sanki beklediği ve umduğu bir şeyin birden gerçekleşmesi gibi "müjde bana" demiştir*

İşte bu ve uzatılabilecek diğer sebepler meal ve tefsircilerin ayete İsrailiyat üzerinden mana verdiklerini hatta kıssayı İsrailiyata uydurmak için büyük çaba sarf ettiklerini göstermektedir. Tüm bunları bir kenara bırakarak kelimeleri anlamaya devam edelim.

Ayette geçen فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ibaresi de Yusuf'un sucular tarafından kuyudan çıkarılma kurgusu üzerinden anlaşılmış ve *"kovasını sarkıttı"* manası verilmiştir. İbarede geçen her iki kelime de دلو (d+l+v) kök harflerinden türemiştir. Bu kelime Kur'an'da, ikisi bu ayette olmak üzere sadece 4 defa kullanılmıştır.

> *"Delevtü-t delve" kovayı çıkardım, bazılarına göre ise bu söz kovayı sarkıttım anlamındadır. Bu kelime istiare yoluyla bir şeye varma anlamında da kullanılır. "Tudlu" rüşvet vermek anlamında 2/180 ayetinde kullanılmıştır. 53/8 de ise sarktı anlamındadır.*[447]
>
> *"Delevtü-t bi-d delvi" kovayla su çektim. "delevtü bi fulanun ileyk" falancayı sana aracı yaptım, sana ulaşmak için falancayı araya koydum. "Edle fulanun delvehu" sarkıtmak, göndermek, kova vb yi kuyuya sarkıtmak, yukarıdan aşağıya doğru uzatmak. "edla" delil sundu. "Yudli" rüşvet verdi. Açıklamada bulunmak, oy vermek, ulaşmak, aynı görüşte olmak, naz yapmak, nesep bakımından irtibatlı olmak, tongaya düşürmek, aldatmak, düşük göstermek, indirgemek, üzerine düşeni yapmak.*[448]

Bu açıklamalardan sonra ayetin وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ kısmına şu manayı vermek daha doğru olmalıdır. ***"Bir kervan geldi (Yusuf'un kardeşleri) azmettiricilerini (sözüne uydukları önderlerini) gönderdiler. Bunun üzerine O kendisine düşen (yakışan) aracılığı yaptı."***

---

447 El Müfredat DLV md.

448 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. Yeni Sözlük. DLV md.s.894

Şeytanın vahyini uygulayan büyük kardeş tıpkı şeytan gibi davranmıştır. Fikri o vermiş, planı o kurmuş, yönlendirmeyi o yapmıştır ama fiilleri kendisi yapmamıştır. O sadece bir hedefi vaat etmiş, o hedefi işbirlikçi kardeşlerine tatlı göstermiştir. Diğerleri ise canla başla bunları gerçekleştirmeye uğraşmışlardır. Kıssanın ilerleyen bölümlerinde bu "*varid*" kendisini temize çıkarıp kardeşlerini yüz üstü bırakacaktır. Tıpkı şeytan gibi... [449]

Ayetin devamında gelen قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ ۚ cümlesine gelince, az önce tefsirlerimizin ayette geçen *"Ya Büşra"* ibaresi için nasıl bir açıklama getirdiklerini aktarmıştık. Meallerimiz bu cümleyi şu şekillerde çevirmişlerdir. "Müjde! Diye bağırdı, burada bir genç var,"[450] Hey müjde!...bu bir çocuk dedi[451]", ""Müjde" dedi, işte bir erkek çocuk[452]", ""Müjde! Müjde! İşte bir oğlan" dedi[453]", "Müjde, burada bir erkek çocuk var!, dedi[454]", "â…müjde bu bir gulam, dedi[455]", "Ne kısmet! diye bağırdı, "bir oğlan çocuğu bu[456]" diğer kalan meallerin hepsinde de çeviriler bunlara benzer şekildedir.

İbarede geçen يَا *ya* nida harfi Kur'an'da 360 defa geçmektedir. Bu kullanımların çoğu "ya eyyühellezine amenu", "ya ehlel kitap", "ya beni İsrail", "ya Adem", "ya beni Adem", "ya kavmi", "ya Musa" şekillerinde bir fail yani seslenilen kişisi belli olarak gelmiştir. Bu kullanımların hepsinde يَا *ya* harfi "Ey iman edenler, Ey ehli kitap" gibi Ey! anlamında nida içermektedir.

Kur'an'da bu kullanımların dışında 26 defa faili belli olmayan şekilde kullanılmıştır. Bunların birçoğu يَا لَيْتَنِي *ya leyteni* şeklinde "yazıklar olsun bana" veya يَا لَيْتَنَا *ya leytena* şeklinde "yazıklar olsun bize" anlamında geçmiştir. Yusuf 12/19 da geçtiği gibi failinin belli olmadığı şekliyle ise ikisi Yusuf suresinde olmak kaydıyla sadece 3 defa geçmektedir. Bu 3 kullanımdan ikisinde dolaylı da olsa muhatap kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Yasin 36/30

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

449 Bkz. İbrahim 14/22

450 Abdulbaki Gölpınarlı meali.

451 Ali Bulaç meali

452 Bayraktar Bayraklı meali

453 Diyanet İşleri Başkanlığı meali (yeni) ve TDV meali

454 Edip Yüksel meali

455 Elmalılı Hamdi Yazır meali (orijinal)

456 Muhammed Esed meali

Tarifsiz bir kayıp halinde olan o kullara çok yazık! Onlara resulle bir şey geliyor, onların yaptığı tek şey, onunla alaya etmek oluyor.

Yusuf 12/84

وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ

Onlardan yüz çevirdi, şu an üzerinde bulunduğum üzüntü ne tarifsiz bir üzüntü diye sızlandı ve kederini içine gömmesi yüzünden gözlerine boz geldi. (TDV meali)

Bu durumda Yusuf suresindeki يَا بُشْرَىٰ *ya buşra* ibaresi Kur'an'da benzeri olmayan bir ifadedir. İbarede geçen nida harfinin "yazık, vah" anlamına gelmesi de mümkün değildir. Çünkü hemen sonra gelen Büşra kelimesi "beklenen ve umulan sevindirici, mutluluk verici haber" demektir. Kur'an'daki kullanımlarından da yola çıkarak bu ibarenin anlamının "ne sevindirici haber" ya da "ne kadar iyi bir haber" olduğunu söylememizde herhangi bir sorun olmamalıdır.

Ayette geçen "gulam" kelimesine gelince Kur'an'da 13 defa kullanılan bu kelime "köle, hizmetçi, uşak, oğlan çocuğu, on yaşını geçip buluğ çağına erişen çocuk[457] anlamlarındadır.

Yusuf'un kardeşleri daha en başta bir köle olarak kervana satmayı planladıkları için burada geçen gulam kelimesine köle anlamının verilmesinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz. O ayette kardeşlerin beklediği herhangi bir kervan değildir. Beklenen özellikle köle ticareti ile uğraşan bir kervandır. Bunu ayette geçen şu ibareden anlıyoruz. يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ "O kervan onu köle olarak alıp götürsün." Bu durumda işi köle ticareti yapmak ve sermayesi de köleler olan bir kervan için, çok ucuza kapattıkları bir köle sevindirici bir durum olmaktadır. Çünkü o kervan köle ticareti yapan ve bu ticaret üzerinden kâr etmeyi hedefleyen bir kervandır. Yoksa herhangi bir kervanın üstelik ait olmadığı bir bölgede bir kişiyi sahipsiz de olsa alıkoyması o kervan için çok büyük bir sorun teşkil edecektir. Ancak amacı köle ticareti üzerinden kâr etmek olan bir kervan için yolda bulunmuş bir köle, müjde yani umulan ve beklenilen iyi bir haber olabilir.

Buna göre ayette geçen قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ cümlesinin ***"Şu (buluntu)[458]çocuk (köle)ne sevindirici bir haber"*** şeklinde çevrilmesi daha isa-

457 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı,Yeni Sözlük ĞLM md.s.1689

458 Parantez içinde koyduğumuz "buluntu" şeklinde ilave metninde yoktur. Bizim bu ilavemiz 1o.ayette geçen "yeltekithu ba'de-s seyyarat" ifadesinde geçen ve

betli gözükmektedir.

Ayetin devamında geçen وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ibaresine tüm meal ve tefsirler *"onu ticaret için gizlediler"* anlamı vermişlerdir. Tefsirler bu anlamı verdikten sonra onun kim/kimler tarafından ne şekilde gizlendiği ile ilgili uzun rivayetler aktarmışlardır.[459] Ayette geçen bu ibare buraya aktarmaya gerek duymadığımız dipnottaki kaynaktan ulaşılabilecek rivayetler üzerinden anlaşılmıştır.

İbarede geçen ve genelde "ticaret malı" olarak çevrilen بِضَاعَةً *bidaaten* kelimesi Kur'an'da 7 defa geçmektedir. Bu 7 kullanımın 6 tanesi Yusuf suresinde diğer bir tanesi ise Rum 30/4. ayette geçmektedir. Rum 30/4 ve Yusuf 12/42 daki iki kullanım بِضْعَ سِنِينَ şeklinde ve "birkaç sene" anlamında kullanılmıştır. Bu kelime بِضْعَ *bid'at* şeklinde sayı ifade eder şeklinde geldiğinde genelde 3-9 arası bir sayıyı ifade etmektedir. Bu iki kullanım haricindeki 5 kullanımın hepsi بِضَاعَةً *bidaaten* şeklinde ve hepsi de Yusuf suresinde geçmektedir. Oldukça geniş bir anlam alanı olan bu kelimenin kök harfleri بضع (b+d+a) dir. Önemine binaen bu kelime üzerinde fazla duracağız.

- بضع..... ***Deşmek, neşterle yarmak.***
- بضع التاجر البضاعة..... ***Ticaret yapmak***
- بضع اللحم..... ***Eti kesti birazını aldı***
- بضع الرجل الكلام..... ***Adam sözü anladı***
- بضع الرجل من صاحبه..... ***Adam arkadaşının devamlı tavsiyesinden bıktı***
- ابضع الماء فلانا..... ***Suyu içip kandı, içtiği su kendisini tamamen kandırdı***
- ابضع التاجر الشىء..... ***Sermaye edindi, ticaretini yaptı***
- باضع زوجيه..... ***Hanımıyla cinsel ilişki kurdu***
- باضع..... ***Kesen, kesip koparan, ticaret yapan, ticaret erbabı***
- بضاع..... ***Cinsel ilişki***
- بضاعة..... ***Ticaret malı, sermaye***

buluntu çocuk anlamı olan "lakate" kelimesine dayanmaktadır. Yusuf'un kardeşleri daha en baştan Onu bir köle kervanına köle olarak satmayı planlamışlardır. Lakit kelimesinin buluntu çocuk anlamı ile ilgili bkz. İmam Kurtubi, El Camiu li Ahkami'l Kur'an. C.9.s.206

459 Bkz. İmam Kurtubi, El Camiu li Ahkami'l Kur'an. C.9.s.236 ve Er Razi Tefsir-i Kebir.c.13.s.196

- اخرج ما غنده من بضاعة..... *Söylemeyi tasarladığı şeyi söyledi*
- بُضعٌ..... *Kadın cinsel organı, cinsel ilişki, nikah-mehir-talak üçlüsü*
- بِضعٌ..... *Kopup ayrılan parça, üç ile dokuz arası sayıyı ifade eder.*

Kelimenin çeşitli formlarda daha birçok anlamı olmasına rağmen bu kadarı meselenin anlaşılması için yeterlidir. Ayette geçen وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً *veesrruhu bi da'ate* ibaresinde geçen bu kelimeye meal ve tefsirlerimizin hepsi *ticaret malı, sermaye* anlamı verdiğini söylemiştik. Evet bu kelimenin *sermaye* anlamı vardır. Fakat bu sermaye henüz mala dönüşmemiş nakdi bir sermayedir. Yani para, altın, gümüş cinsinden bir sermayedir. Mal olarak ortaya konan şey sermaye değil, sermaye için verilmiş şeydir. Onun sermayeye dönüşmesi nakdi hale gelmesidir.

Mesela Yusuf'un kardeşleri zahire almak için yanlarında getirdikleri بضاعة *bidaaten* kelimesiyle ifade edilmiştir. Fakat bu öyle bir şeydir ki Yusuf بضاعة *bidaaten* kelimesiyle ifade edilen sermayeyi zahirenin içine koymuştur.

Yusuf 12/62

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

Yusuf emrindeki gençlere dedi ki "Sermayelerini (Onların bidaalarını) yüklerinin içine koyun, ailelerine dönünce onun kendi sermayeleri olduğunu belki anlarlar. Bakarsınız tekrar gelirler."

Bu ayetten anlaşılmaktadır ki bu sermaye bir çuvalın içine konulup fark edilmeyecek kadar küçük bir hacim tutmaktadır. Bu sermayenin altın gümüş cinsinden bir şey olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Eve gelip yüklerini açıncaya kadar bu sermayenin zahirelerinin içinde olduğunu anlamamışlardır. Yüklerini açınca ise zahirenin içinden çıkanı yine aynı kelimeyle ifade etmişlerdir.

Yusuf 12/65

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي ۖ هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۖ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ

Yüklerini açınca sermayelerinin (Bidaalarının) kendilerine iade edildiğini gördüler. Dediler ki "Ey babamız! Daha ne isteriz; işte sermayemiz (Bidaa'mız), o da iade edilmiş. Ailemize yiyecek getiririz, kardeşimizi koruruz, bir deve yükü de fazla alırız. Bu tahsisat bize azdır."

Bu ayette açıkça anlaşılmaktadır ki ellerindeki بِضَاعَتَهُمْ *bidaatehum* "nakdi sermayelerini" vermişlerdir. Karşılığında aldıkları şeye ise مَتَاعَهُمْ *metaehum* "mal, meta" denmiştir. Ticaret için nakdi olmayan sermayeye مَتَاعَهُمْ *meta*, mal denmiş, mal, meta almak için verilen şeye ise بِضَاعَتَهُمْ *bidaatehum* denmiştir. Diğer ayetlerde[460] de kullanım bu şekildedir.

İşte bu durum 12/19 da geçen وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً *veeserruhu bidaaten* ibaresine *"ticaret için sakladılar"* anlamını vermenin doğru olamayacağını göstermektedir. Ayrıca ticaret için sermayenin saklanması ticareti imkansız hale getirmektedir. Tam tersi ticaretin olması için önce malın ve mal karşılığında verilecek bedelin ortaya çıkması gerekmektedir. Saklı bir sermaye ortaya çıkmadıkça hiçbir ticaret olmaz.

Bunun yanında tefsirler bu ibareden yola çıkarak Yusuf'u kuyudan çıkaran sucunun/sucuların Yusuf'u buldukları yerden ta Mısır'a kadar sakladıklarını, diğerlerinden gizleyerek veya yalan söyleyerek gerçeği gizlediklerini söylemektedirler. O günün şartlarında kervanların günlerce hatta haftalarca yol aldıkları göz önüne getirildiğinde Yusuf'u Mısır'a kadar saklamanın oldukça zahmetli olacağını anlamak herhalde zor olmayacaktır. Bulununca sevinip müjdelenen ve saklamak için bu kadar çok zahmete katlanılan Yusuf gayet ucuz bir bedele satılmaktadır. Üstelik 12/20. ayette *"ve kenu fihi mine-z zahidin"* ona daha önce de hiç kıymet vermemişlerdi" buyurulmaktadır. Bu durumda hiç kıymet vermedikleri ve çok ucuz bir bedele sattıkları bir ticaret Metaını gizlemek için bu kadar ağır bedeller ödemiş olmaları hiçbir şekilde inandırıcı gelmemektedir.

İşte tüm bunlar وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً *veeserruhu bidaaten* ibaresine *"onu ticaret için gizlediler"* anlamı verilmesinin asla doğru olmayacağını göstermektedir. Zaten tefsirler verilen bu anlamlar üzerinden çıkarak kimin Yusuf'u gizlediği hakkında ihtilaf etmişlerdir.[461] *"Onu ticaret için gizlediler"* anlamanın verilmesinin doğru olmadığını söylediğimiz için bu tartışmaları buraya aktarmayacağız.

---

460 Bkz. Yusuf 12/88

461 Bu ihtilaflar hakkında bkz. Bkz. İmam Kurtubi, El Camiu li Ahkami'l Kur'an. C.9.s.236 ve Er Razi Tefsir-i Kebir.c.13.s.196

بضاعة *Bidaaten* kelimesinin sermaye anlamına gelemeyeceğini söyledik ama ne anlama gelebileceğini belirtmedik. Bu kelimenin anlamını ibarenin diğer kelimesi olan سرر (s+r+r) kelimesini inceledikten sonra vermeyi daha uygun görüyoruz.

سرر *Serre* kelimesi Kur'an'da 44 defa kullanılmaktadır.

Yine el-Müncid'den, (Sin) harfi maddesi: (سَرَّ) kelimesi ile ilgili türevlerinde aşağıdaki bilgi verilmektedir: Kelime lügatte şu şekilde verilmektedir:

{(أَسَرَّ ، إِسْرَارًا): نسبه إلى السرّ٠ والسر: كتمه /أظهره (ضدٌّ)} Bir şeyi sırra, gizliliğe nispet etmektir. Sır, bir şeyi gizlemek, saklamak, ketm etmek demektir. Kelime zıt anlamlı olarak aynı zamanda (أظهره) manasına da gelir, bu da onu izhar etti, ortaya çıkardı, açıkladı gibi manaları içerir.

Aynı Kelime, "el-Misbah el-Münir" adlı Arapçadan Arapçaya olan bu sözlükte aşağıda görüleceği gibi açıklanmıştır. Eser: Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Feyyumî el-Makarrî adlı zata aittir, tek cilttir. Eserde ilgili kelime konu ile alakalı kısımda şu şekilde açıklanmaktadır:

(وأسررته أظْهَرْتُهُ فهو من الأضداد) "Onu (israr ettim), yani (onu izhar edip ortaya çıkardım) demektir ve kelime ezdaddandır yani zıt anlamlı kelimelerdendir. Bu arada madde tümüyle ele alınırken tek ayet içinde yer şu iki cümleyi örnek olarak veriyor. Bunlardan biri: (تُسِرُّونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ) [Mümtehine, 60/1] *ve ikincisi de (تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ) cümlesidir.* [Mümtehine, 60/1]

Sağani diyor ki: (وأسررت الْمَوَدَّةَ و بالمودة) ifadesini ele aldığımızda (الْمَوَدَّةُ) kelimesinin (B) harfi olmaksızın yalın olarak gelmesiyle (B) harfiyle (بِالْمَوَدَّةِ) şeklinde gelmiş olması, ilgili kelimenin aynı zamanda hem onun nakizi, zıt anlamlısı olana, hem de nazirine/benzerine hamledilir, yorumlanır.

Hem açığa vurmak hem de gizlemek anlamına kullanılan bu kelimenin öne çıkan manasının bir şeyi açıkken gizli hale getirmek değil gizli, içte olan şeyi dışa vurmak olduğu anlaşılmaktadır.

Kelimeye sadece gizlemek anlamı yüklemek Kur'an'daki birçok ayete yanlış ve tam tersi manalar verilmesine yol açmıştır. Mesela;

Yunus 10/54

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ ۗ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

Yanlışlara dalmış her bir kişinin elinde yeryüzünün bütün malları olsa, o gün tereddüt etmeden fidye olarak verirler. Azabı görünce için için pişmanlık duyacaklardır. Aralarındaki yargılama hakka uygun şekilde yapılmış ve haksızlığa uğratılmamışlardır.

Meal ve tefsir yazarlarının büyük çoğunluğu bu ayette geçen وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ *veeserrun nedamete* ibaresine *"için için pişmanlık duyarlar"* ya da *"pişmanlıklarını gizlerler"* anlamı vermektedirler. Baktığımız meallerden sadece birkaç tanesi ise tam tersi *"pişmanlıklarını açığa vururlar"* manası vermiştir. Bu ayette geçen وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ *veeserrun nedamete* ibaresi Kur'an bütünlüğünde ele alındığında *"için için pişmanlık duyarlar"* veya "pişmanlıklarını gizlerler" şeklinde mana verilmesi asla mümkün değildir. Böyle bir mana vermek Kur'an'da bir çelişkinin oluşmasına neden olmaktadır.

Tarık 86/9

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ

Sırların ortaya dökületeceği gün,

Hakka 69/18

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنْكُمْ خَافِيَةٌ

Allah'ın önüne o gün çıkarılırsınız, gizliniz saklınız kalmaz.

Enam 6/28

بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

Aslında daha önce gizledikleri şey karşılarına dikilir. Geriye gönderilseler, kendilerine konan yasaklara yine dönerler. Çünkü onlar, yalancıdırlar.

Şimdi bu şekilde bahseden ve Kur'an'da ateşi gördüklerinde her türlü pişmanlığı duyup, kendi ailesini, çocuklarını, kabilesini ve hatta tüm dünyayı feda ederek kendisini kurtarma girişimlerinden bahseden[462] onlarca ayet varken, azap ile karşı karşıya kalındığında pişmanlık nasıl gizlenebilecektir? Yüce Allah'ın tehdit ettiği azap ile karşılaşmalarına rağmen içlerindeki pişmanlığı belli etmeyeceklerse daha hangi durum bu kişilerin içlerindeki pişmanlığı açığa çıkarabilecektir? Ahirette insanların içlerinde

462 Meselâ bkz. 69/25-29 –70/10-15

olanları gizlemeye çalışacakları sadece Allah vardır. Çünkü din gününün sahibi Allah'tır. Şu halde onlar eğer içlerindeki pişmanlığı gizleyebiliyorlarsa Allah'tan da gizleyebiliyorlar demektir. Bu tabi ki mümkün değildir!

İşte bu sebepten ayette geçen وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ *veeserrun nedamete* ibaresi pişmanlıklarını gizlerler veya için için yanarlar anlamında değil, tüm pişmanlıkları açığa çıkar anlamında olmalıdır. Seb'e 34/33 de geçen bu ibare orada da aynı anlama yani *"tüm pişmanlıkları açığa çıkar"* anlamına gelmektedir.

Tüm bu açıklamalar bize göstermiştir ki Yusuf 12/19 da geçen اسروه *eserruhu* kelimesinin açığa çıkarma anlamı da bulunmaktadır. Şimdi ayette geçen وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً *veeserruhu bidaaten* ibaresine bütüncül bir anlam verilmesi durumunda en doğru anlamın ***"onun etinin (cinsel organının) kesik olduğunu açığa vurdular"*** daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Yusuf'u alıp götürecek olan kervanın uğraş alanının köle ticareti olduğunu daha önce işlemiştik. Şu gayet iyi bilinmektedir. İşi köle ticareti olanlar bir köleyi satmak üzere aldıklarında sağlıklı olup olmadıklarına, uzuvlarının tamam olup olmadığına çok dikkatli bir şekilde mutlaka bakmaktadırlar. Her satın aldıkları köle onlar için "mal" hükmünde ve bunu yapmadaki amaçlarının para kazanmak olduğu düşünüldüğünde bu en olması gereken bir durumdur. Dolayısıyla Yusuf'u satın alan kervanın da böyle bir şey yapacağı gayet aşikardır. Yani kardeşlerin Yusuf'un hadımlığını gizlemeleri mümkün değildir. Zira köle pazarlarında satılan köleler dişlerinden, ayak parmaklarına ve hatta cinsel organlarına kadar teşhir edilirlerdi.

İşte tam da bu yüzden kardeşler Yusuf'un hadımlığını teşhir ettiler. Cinsel organı olmayan bir kölenin her zaman en makbul köle olduğu küçük bir araştırmayla bile ulaşılabilir bir bilgidir. Cinsel organı olmayan kölenin makbul oluşu, cinsel ihtiyaç duysa bile bunu giderecek durumu olmadığı için evlenmeye, çoluğu çocuğu olmayacağı için mala, mülke ihtiyaç duymayacak olmasındandır. Satın alanın ailesinin içine rahatça girebilir, efendisi, kızları veya eşleri hakkında herhangi bir endişe duymadan onu evine alabilirdi. Mesela; Osmanlı, hadım olan kapı kullarının birçoğunu eğittikten sonra özellikle Mısır'a vali tayin ederdi. Bunun nedeni valinin çocukları olmayacağı için mala mülke ihtiyaç duymayacağı ve bu yüzden herhangi bir yolsuzluk yapmaya tenezzül etmeyeceği kanaatidir.[463]

[463] Kölelerin hadım edilmesiyle ilgili çok daha geniş bilgi içi bkz. TDV İslam Ansiklopedisi c.15.s.1 HADIM md.

En makbul köle her zaman için hadım köle olmuştur. Hatta genellikle köle haline getirilenler iğdiş edilmiştir. İğdiş edilmiş olmak genelde kölelik alameti olarak bilinmiştir. Özgür olduğu halde iğdiş edilmiş birinin kendisini özgür olarak başkalarına kabul ettirmesi hiç kolay değildir.

Geleneksel olarak anlatılan kıssa da şu iki soru daima cevapsız kalmış, cevap sadedinde aktarılan yorum ve rivayetler ise soruları cevaplamak yerinde bilinmezliği daha da çoğaltmıştır.

1. *Yakup oğullarının Yusuf hakkında yalan söylediklerini bildiği halde neden Yusuf'u aramak için herhangi bir girişimde bulunmamıştır.*
2. *Kervan'a köle olarak satılan Yusuf neden kendini kurtarmak için herhangi bir girişimde bulunmamıştır.*

Bu sorulardan birincisinin cevabını kısmen verilmişti. Kıssanın daha ilerleyen bölümlerinde, 12/83-84 ayetlerini işlerken konu üzerinde daha detaylı durulacaktır. İkinci soruya gelince; Yusuf'un kendini kurtarmak için yetersiz de kalsa bir çaba sarf etmiş olduğunu birazdan işleyeceğimiz 12/20. ayette görülecektir. Fakat kardeşleri tarafından iğdiş edilmiş birinin ne kadar çırpınırsa çırpınsın karşısındakileri özgür biri olduğuna inandırması hiç de kolay değildir. Hatta imkânsız denecek kadar zordur. Hele karşısındakilere onun köle olduğunu söyleyen on kişi bulunursa, bu on kişiye karşı tek başına onun sözlerinin hiçbir şey ifade etmeyeceği gayet açıktır. Dahası 12/10. ayette kardeşler يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ demişlerdir. İbarede geçen السَّيَّارَة *esseyarete* (o kervan) kelimesinin başında Arapçada bilinirlilik takısı ال olması, kardeşlerin bu kervanı iyi bildiklerini göstermektedir. Bu durumda 10 kardeşin çok iyi bildiği bu kervandaki herkes elbette Yusuf'a değil onlara inanacaktır. Bir sonraki ayette bu konuya biraz daha değinilecektir.

12/19. ayetin son kısmındaki وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ *"vallahi alimun bima yea'melune"* cümlesine gelince; Cümlede geçen يَعْمَلُونَ *yea'melune* fiilinin muzari (geniş, şimdiki, gelecek zaman kipinde) olması, عَلِيمٌ *alimun* kelimesinin *sıfat* olması sebebiyle verilecek anlamın da şimdiki ya da gelecek zamana dönük olmasını gerektirmektedir. Bu durumda anlam *"Allah ise onların yapacakları şeyleri de bilendir"* veya *"Allah ise yapıyor oldukları şeyleri de bilendir"* şeklinde olmak durumundadır. Fakat يَعْمَلُونَ *yea'melune* fiili insanın bilinçli olarak, tasarlayarak yaptıkları şeyler demektir. İnsandan sadır olan her hareket fiildir ama amel değildir. Bir şeyin amel ola-

bilmesi için o şeyin bilinçli olarak yapılıyor olması gerekmektedir.[464] Eğer bir hareketin içinde bilinç ve tasarlama yoksa o şey amel olmamakta sadece fiil olmaktadır. Bu durumda ayette geçen يَعْمَلُون *yea'melune* kelimesine *"tasarlayıp yapıyor oldukları"* anlamı vermemizin hiçbir sakıncası olmamalıdır. Kıssada buraya kadar anlatılan olayların hepsinin bir tasarıyı gerçekleştirmek için yapıldığı göz önüne alındığında kelimeye *"tasarlama"* vurgusunun verilmesinin daha doğru olacağı anlaşılacaktır. Bu durumda ayetin çevirisi şu şekilde olmalıdır.

Yusuf 12/19

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

(Bekledikleri o) kervan geldi,[465] bunun üzerine[466] onlar (Yusuf'un kardeşleri) azmettiricilerini[467] gönderdiler. O da üzerine düşen[468] aracılığını yaptı[469]. (Kervandakilere) şu köle çocuk[470] (sizin için) ne kadar iyi bir haber.[471] Ve onun etinin kesik olduğunu[472] açığa çıkardılar (gösterdiler).[473] Allah bu şeyi (tasarlayarak) yapıyor olduklarını elbette bilendir.

---

464 İsfahani, El Müfredat AML md.

465 سَيَّارَةٌ Kelimesinin başında takısı olmadığı halde "o kervan" diye çevirmemizin sebebi, bu kelimenin 10.ayetteki kullanımına dayanmaktadır.

466 Bunun üzerine anlamı fiilin başındaki ف harfine dayanmaktadır.

467 وَارِدَ Kelimesinin önder, lider, bir fikir ve düşünce etrafında insanları birleştiren, onları yönetip sevk eden anlamlarına dayanarak bu anlam tercih edilmiştir.

468 دَلْوَهُ Kelimesinin "üzerine düşen görev" anlamına dayanarak.

469 فَأَدْلَىٰ Kelimesinin aracılık yapmak anlamına dayanarak.

470 غُلَامٌ Kelimesinin köle çocuk anlamına dayanarak.

471 بُشْرَىٰ Kelimesinin beklenen ve umulan bir şeyin haberi anlamına dayanarak.

472 بِضَاعَةً Kelimesinin bütünden bir parçayı koparıp atmak manasına dayanarak.

473 وَأَسَرُّوهُ Kelimesinin açığa vurmak anlamına dayanarak.

DEĞER VERMEMİŞLERDİ!..

Bu kitapta son olarak ele alacağımız ayet 12/20. ayettir. Bu ayet Yusuf'un baba ocağına bir daha dönmemek üzere ayrılışından bahseden ayettir. Bundan sonra Yusuf kıssasının Mısır dönemi açılacaktır. Tüm diğerlerinde olduğu gibi bu ayet de büyük bir gayret sarf edilerek rivayetlere göre şekillendirilmiş, kelimeler için yapılan mana tercihleri rivayetlerde anlatılanların baskısıyla yapılmıştır. Ayet tüm meal ve tefsirlerde aşağıya aldığımız Diyanet İşleri Başkanlığı Mealinde olduğu şekle çok yakın anlamlandırılmıştır.

Yusuf 12/20

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ

Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona değer vermiyorlardı. (DİB Meali)

Aslında ayete verilen meale biraz dikkat edildiğinde bu çevirinin çok tuhaf bir çeviri olduğu hemen anlaşılacaktır. *"Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar."* Sanki burada sorun olan şey Yusuf'un ucuza satılmış olmasıdır! Yani eğer Yusuf birkaç dirheme değil de mesela; bir ton altına satılsaydı o zaman sorun olmayacak mıydı? Ya da onu ucuza sattılar ibaresine tersten yaklaşacak olursak *"aslında daha pahalıya satabilirlerdi"* demek mi isteniyor? *"Zaten ona değer vermiyorlardı"* buyurulması onu ucuz fiyata sattıklarından dolayı mı söylenmektedir? Onu birkaç dirheme değil de tonlarca altına satmış olsalardı değer vermiş olurlar mıydı?

Bizim bu sorularımıza *"aslında burada Yusuf'a önem vermedikleri anlatılmaktadır"* gibi bir savunmanın gelebileceğini biliyoruz. Zaten sorun da budur! Yusuf'a değer vermemeleri bu şekilde çevirilerle parayla ölçülebilir bir anlam üzerine taşınmaktadır. Yusuf Allah tarafından elçiliğe

namzet seçilmiştir. Bu 12/6 da, Allah resulü olan babası Yakup tarafından dile getirilmiştir. Bu durumda Yusuf'un ucuz veya tam fiyatında veya pahalı olması ne demektir?

Yüce Allah bir köle olarak Yusuf'un değerini bilmediler mi demektedir? Aslında Yusuf sattıkları paradan çok daha fazla ederdi mi demek istemektedir? *"Zaten ona değer vermiyorlardı"* buyurarak köle haline getirilmiş Yusuf'un köle olarak kaç para ettiğini bilmiyorlardı demek mi istenmiştir? Eğer bahsedilen Yusuf'un resul olarak değeri ise değil yüzlerce ton altın, tüm alemleri verilseydi bile bu yine de Yusuf'un değerinin tam karşılığı olamazdı! Öyleyse Resullük hangi maddi değerle tartılabilecek bir değerdir? O halde yeryüzündeki hangi değer verilseydi Yusuf *pek ucuz fiyata* gitmemiş olurdu?

Daha da garip olan, madem Yusuf'a hiç kıymet vermemişlerdi o halde geleneksel anlatımdaki kıssaya göre, kuyuya sarkıtılan kovanın ipine tutunarak yukarı çıkan Yusuf'u gördüklerinde neden; *"ââ..müjde işte bir oğlan çocuğu"* çok sevindirici bir haber diye birbirlerini müjdelemişlerdir? Ayrıca, neden kuyudan Mısır'a kadar bin bir zahmete katlanarak onu saklamışlardır? Bu kadar ağır zahmete katlandıktan sonra onu pek ucuz bir fiyata, birkaç dirheme satmaları ise anlamsız değil midir? Ancak daha da ilginç olan, ayeti bu şekilde çevirmenin tuhaflığının fark edilmemiş olmasıdır.

Tefsir müellifleri de ayetten sorular çıkarmış ve elbette ki klasik yaklaşım metotları ile cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplar görüşleri aktarma şeklinde olmuş ve ortaya bir soru ama onlarca cevap çıkmıştır. Mesela 12/20. ayetin sonunda gelen وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ *"zaten ona değer vermemişlerdi"* şeklinde çevrilen ibareye *"Değer vermeyenler kim?"* sorusu sorulmuş ve şu cevaplar verilmiştir.

1. *Yusuf'a değer vermemiş olanlar kervandakilerdir.*
2. *Yusuf'a değer vermemiş olanlar suculardır.*
3. *Yusuf'a değer vermemiş olanlar kardeşleridir.*

Seç beğen al şeklinde sunulan her bir seçeneğin ardına rivayetler eklenmiş, böylelikle Kur'an, anlattığı şeyi kesin anlatmayan, öyle de böyle de mana çıkarılabilecek bir kitap haline dönüştürülmüştür. Sonuçta gayet açık olan Kur'an ibaresi kapalı ve karışık hale gelmiş, bu karışıklıktan kurtulmak için yine rivayet ve İsrailiyata başvurulmuştur.

Ayette geçen الزَّاهِدِينَ *ezzahidine* kelimesi ال takısıyla gelmesine rağmen ihtilaf edilip 3 farklı seçenekle bu kelimenin sucuları, kervandakileri

ve kardeşleri kast ettiğini söylemek hakikaten çok tuhaftır. Kelimenin anlamı tüm meal ve tefsirlerde *"değer vermediler"* şeklinde geçmiştir. Ayetin tamamı içinde bu kelimenin kullanımına baktığımızda, kelimenin anlamının ayete değer bilmemek anlamında yansıdığı rahatlıkla görülecektir. *"Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona değer vermemişlerdi."* Bu çeviriden anlaşılan şey, değer vermedikleri için onu ucuza sattılar, onun değerini anlamadılar, değerini anlasalardı daha pahalıya satabilirlerdi şeklindedir.

الزَّاهِدِينَ *El Zahid* kelimesinin kök harfleri زهد (z+h+d) dir. Kur'an'da sadece burada geçen kelime özellikle tasavvuf literatüründe çok meşhurdur. Kelimenin değer vermemek, iltifat etmemek manasından yola çıkılarak dünyadan el etek çekmiş, aza razı olan, çoğa tamah etmeyen kişiye "*zahid*" denmiştir. Azımsamak, az görmek, değer vermemek, basit ve küçük kabul etmek, az bulup değersiz saymak[474] manalarına gelen kelimenin temelinde bir şeyin değerini anlamadığı için onu değersiz görmek değil, tam tersi değerini bildiği halde değer vermemek, iltifat edilebilir olduğu halde kendi isteğiyle ve bilinçli olarak iltifat etmemek, çoğu elde edebilme kudretinde olduğu halde tamah etmeyerek bile bile bundan vazgeçmek anlamı vardır. Bir şeyin değerini bilemediğinden dolayı onu azımsayana, küçümseyene "*zahid*" denemez. *Zahid* olmak her şeyin değer ve kıymetinin ne olduğunu bilerek onlardan vazgeçmek demektir. Elindeki elmasın değerini bilmediğinden dolayı ona cam muamelesi yapana *zahid* denmez. Elindeki elmasın elmas olduğunu bildiği halde ona tamah etmeyip cam değeri verene *zahid* denir.

وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ *Ve kânu fîhi minezzahidîne* cümlesinin başında bir geçmişi ifade eden *"kenu"* olduğundan ve *"zahid"* kelimesinin başında ال takısı olmasından dolayı bu cümlede bahsedilenlerin, Yusuf'un kardeşlerinden başkasını kast etmiş olma ihtimali yoktur. Cümlenin anlamı ise *"**Zaten önce de gerçek değerini bildikleri halde ona değer vermemişlerdi**"* şeklinde olmalıdır.

Ayetteki بِثَمَنٍ بَخْسٍ *"bisemani bahsi"* ibaresindeki kelimelere gelince; ibarenin ilk kelimesi بِثَمَنٍ *bisemani* Kur'an'da 19 defa kullanılmıştır. Kök harfleri ثمن (s+m+n) olan kelime *"değerli olmak, değeri yüksek olmak"* anlamlarındadır. Kur'an'da "Samin[475]- sekizinci", "semani[476] ve semani-

474 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük. ZHD md.s.1212

475 Bkz. Kehf 18/22

476 Bkz. Kehf 18/27

yeh[477]- sekiz", "semanin[478]- seksen", "es-sümün[479]- sekizde bir (1/8)", ve bu ayette geçtiği gibi "semen[480]- değer, paha" anlamlarında kullanılmıştır. Bir şeyin değerini belirtir şekilde geldiğinde yüksek değer vurgusu vardır. Kelimenin başında ال takısı gelmemesi *"eşsiz değer, paha biçilemez değer"* anlamını vermeyi de mümkün kılmaktadır.

بَخْسٍ *Bahsi* kelimesi ise Kur'an'da 7 defa kullanılmaktadır. *"Eksiltmek, eksik ölçmek, eksik takdir etmek, eksik olarak değerlendirmek, eksik verip hakkını yemek, ölçüde hile yapmak, kötüleyerek bir şeyin gerçek değerini düşürmek, birbirini ayıplayarak kötü göstermek"*[481] manalarına gelmektedir. Bir şeyin değerini düşürmenin iki yolu vardır. Birincisi maddi olarak ondan azaltarak. İkincisi ise manipülasyon yaparak olur. Çok değerli olan bir şey hakkında bile bile kötü şeyler söyleyerek insanların değerli bir şeye değer vermemesini sağlamak böyledir.

Bu durumda ayetin manası şöyle olmalıdır.

Yusuf 12/20

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ

Onun eşsiz değerini[482] düşürerek,[483] sayılabilir[484] dirhemlere[485] sattılar. Zaten[486] daha önce de, onun[487] değerini bile bile küçümseyenlerden olmuşlardı.[488]

---

477 Bkz. Enam 6/143; Zümer 39/6; Hakka 69/7, 17

478 Bkz. 24/9

479 Bkz. Nisa 4/12

480 Bkz. Bakara 2/41, 79, 174; Ali İmran 3/77, 187, 199; Maide 5/44, 106; Tevbe 9/9; Nahl 16/95

481 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük. BHS md.s.146

482 بِثَمَنٍ Kelimesinin yüksek değer, paha anlamına ve kelimenin nekira gelmesine dayanarak.

483 بِثَمَنٍ Kelimesinin ayıplamak, kusurlu göstermek manalarına dayanarak.

484 مَعْدُودَةٍ Kelimesinin sayılmış, sayılması mümkün olan anlamlarına dayanarak.

485 دَرَاهِمَ kelimenin ayette cem'i (çoğul) kullanımına dayanarak.

486 وَ Harfine ve sonrasında gelen anlamın harfe yüklediği misyona dayanarak.

487 فِيهِ Harfi cer ve zamir kullanımına dayanarak.

488 الزَّاهِدِينَ Kelimesinin "bir şeyin değerini bildiği halde onu küçümsemek, ona iltifat etmemek manalarına dayanarak.

AYET MEALLERİ

سُورَةُ يُوسُفَ

YUSUF 12. SURE; 1-20

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
Bismillahirrahmanirrahim
(Er Rahman, Er Rahim Allah adıyla)

الر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ

(12/1) ELİF! LAM! RA! İşte bunlar El Mubin (açık ve açıklayıcı) o kitabın ayetleri.

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

(12/2) Onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Belki siz aklınızı kullanırsınız

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

(12/3) Sana vahyettiğimiz işte bu (Arapça) Kur'an'la, bundan önce iç yüzünü bilmeyenlerden[489] biri olduğun kıssaların en güzelini sana biz anlatıyoruz.

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ

---

489 بِمَا kelimesi bir harfi cer ve bir ismi mevsulden oluşmuş bir kelimedir. "şeylerle" ya da "şeyle" anlamı vermektedir. Kelimede kullanılan ismi mevsulün tekili ve çoğulu aynıdır.

(12/4) Bir zamanlar Yusuf babasına: "Babacığım, ben kesinlikle on bir Kevkeb ve o Şems'i ve o Kamer'i gördüm. Onları da benim için secde ediciler olarak gördüm" demişti.

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ

(12/5) (Babası): "Evladım! Rüyanı kardeşlerine kıssa etme. Yoksa, hileli bir yöntemle sana bir komplo kurarlar. Şüphesiz şeytan, insan için apaçık düşmandır" demişti.

وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

(12/6) İşte sana bildiriyorum: Rabbin seni bir süreçten geçirecek, sana hadiselerin te'vilinden öğretecek, tıpkı daha önce önderlerin İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup âl'ine de o nimetini tamamlayacak. Şüphesiz ki Alim, Hakim olan sadece Rabbin'dir.

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ

(12/7) Gerçeği talep edenler için[490] Yusuf ve kardeşleri hakkında bu anlatılanların[491] gerçeği gösteren işaretler[492] olduğunda[493] hiç şüphe yoktur.[494]

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

---

490 Soru sormanın amacı gerçeği öğrenmektir. Hele bu soru Kur'an'a soruluyorsa kişinin ulaşacağı şey gerçekten başka bir şey değildir. Bu yüzden لِلسَّائِلِينَ kelimesine "gerçeği talep edenler için" anlamı verilmiştir.

491 "hakkında bu anlatılanlar" şeklinde çevirimiz ayette geçen فِي harfi cer'i'ne dayanmaktadır. Bu harfi cer bir şeyin içeriğine işaret etmektedir. فِي يُوسُفَ ibaresi normal olarak Yusuf'ta şeklinde çevrilmesi gerekmektedir. Fakat Yusuf dendiğinde Kur'an dışındaki bilgiler değil, Yusuf'un Kur'an'da anlatılan kıssası kast edilmektedir. Yusuf'un ve kardeşlerini soranlar için ayetler olması, Yusuf'un sorulacağı tek yerin Kur'an olmasındandır. Bu yüzden harfi cer'i'ne "Yusuf ve kardeşleri hakkında bu anlatılanlar" anlamı uygun görülmüştür.

492 آيَاتٌ Kelimesinin işaret, alamet, belge anlamlarına dayanarak bu mana verilmiştir. Allah'ın tüm ayetleri gerçeğin belgeleridir.

493 كَانَ Fiilinin oldu, idi, ..haline geldi anlamlarına dayanarak.

494 لَقَدْ İbaresini oluşturan ل harfinin ve قد edatının kesinlik anlamına dayanarak.

(12/8) Bir gün (kardeşleri şöyle) demişlerdi: "elbette ki Yusuf ve kardeşi babamıza bizden daha tercihe şayandır. Oysa güçlü bir topluluk olan biziz. Babamız gerçekten açık bir sapkınlık içinde.[495]"

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

(12/9) "Öldürün Yusuf'u veya (görünür şekilde)[496] bir kökten söküp atın onu ki; babanızın şeref ve itibarı (Resullüğü)[497] size geçsin. Bundan sonrasında bir Salihler kavmi olursunuz."

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

(12/10) İçlerinden sözü dinlenen: "Eğer uygulayanlar (ben değil)[498] sizler olacaksanız, yemin olsun ki,[499] Yusuf'u o hadımlığın bilinmezliklerine[500] kavuşturarak[501] kahredin/etkisiz hale[502] getirin, ki; (o zaman bildiğiniz)[503] o kervan onu köle olarak[504] alacaktır" dedi.

---

495 Bu ayette geçen أَحَبُّ kelimesi yine Yusuf suresinin 33.ayetinde "daha çok tercih etmek" manasında kullanılmıştır.

496 Ayette geçen "evitrahuhu" kelimesinin asıl anlamı "bir şeyi görünsün diye atmaktır" Parantez içi yaptığımız (görünür bir şekilde) şeklindeki açıklamamız bundan dolayıdır.

497 وَجْهُ Kelimesinin şeref ve itibar anlamına dayanarak.

498 (beni karıştırmadan) şeklindeki parantez içi cümlemiz, bu kardeşin fikir veren, azmettiren ama fiili olarak yapılanlardan uzak durmasından kaynaklanmaktadır. 19.ayette aracılık yapan, 83 ve 84.ayetlerde konuşurken hep kendini yapılanların dışında tutmasından dolayı bu parantez içi cümle konulmuştur.

499 لَ Kasem Lam'ı olarak alınmıştır.

500 الْجُبِّ Kelimesinin cinsel organı kökten kesilmek anlamına dayanarak. Ayrıca bu kelimenin başındaki ال takısının bilinen bir şeyden bahsediyor olmasına dayanarak.

501 وَأَلْقُوهُ Fiilinin kavuşmak, iletmek manalarına dayanarak.

502 تَقْتُلُوا Kelimesinin kahretmek, etkisiz hale getirmek anlamlarına dayanarak. Bu şekilde Kur'an'da pek çok kullanım vardır. Mesela; Müddessir 19 ve 20. Ayetlerde geçen KUTİLE öldürmek manasında değildir.

503 Bildiğiniz o kervan diye çevirmemizin gerekçesi السَّيَّارَةِ kelimesinin başında bulunan EL takısıdır.

504 Köle yapsın diye çevirdiğimiz يَلْتَقِطْهُ kelimesindeki LKT "buluntu veya atılmış çocuk" anlamındadır. Kardeşlerin Yusuf hakkında özellikle bu kelimeyi kullanmasının temel sebebi Lakit yani buluntu olan biri hiç kimse ile vela bağı kuramaz ve kimse de ona vela yoluyla mirasçı olamaz. Üstelik bu hadım edilmiş bir çocuk

قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ

(12/11) "Ey babamız! Ne oldu sana ki; Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun? Gerçekten biz onun için elbette ki samimi olanlarız.

أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

(12/12) Yarın onu bizimle gönder de yesin içsin, eğlensin. Kesinlikle biz onun için yemin olsun ki koruyucularız.

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

(12/13) Dedi ki "ona ilgisiz kalmanız elbette beni hüzünlendirir fakat o kurt gibi gaddar ve kurnaz olanın[505] onu heder etmesinden[506]de korkuyorum. Siz onun iç yüzünden[507] gaflette olanlarsınız.

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ

(12/14) Dediler ki "Biz güçlü bir toplulukken onu o kurt gibi kurnaz ve gaddar[508] olan gasp[509] ederse o zaman biz elbette ki hüsranda olanlarız demektir."

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

(12/15) Ne zaman ki onu götürdüler ve hadımlığın bilinmezliklerine sokmak için bir araya geldiler,[510] ona "bu tuzaklarını (hiç beklemedikleri bir

---

olursa resul bile olsa devamı olmayacak demektir. Öte yandan kardeşlerin bu kelimeyi kullanması onların Yusuf'u kervana buluntu çocuk olarak satmayı planladıkları anlamına gelmektedir. Zira onlar kervanlardan herhangi biri dememiş "o kervan demişlerdir. LKT kelimesi ile ilgili bkz. El Müfredat LKT md. Ve İmam Kurtubi; El Camiu li Ahkamil Kur'an c.9.s.206.

505 17. ayetteki dipnotlar.

506 17. ayetteki dipnotlar

507 غَافِلُونَ kelimesi bir şeyden habersiz olmayı değil, haberli ve göz önünde olanın iç yüzünü bilmemeyi ifade eder.

508 17. ayetteki dipnotlar

509 17. ayetteki dipnotlar.

510 أَنْ يَجْعَلُوهُ kelimesindeki CEALE fiilinin "kılmak, yapmak, atamak, şekle sokmak, biçim vermek, tayin etmek" anlamlarına dayanarak.

anda)[511] kendilerine bildireceğinin farkına varamıyorlar" diye vahy ettik.

وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ

(12/16) Ağıtlar yakarak akşamüzeri babalarına geldiler.

قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

(12/17) "Ey babamız! Gitmiştik, yarışacaktık. Yûsuf'u da eşyamızın yanında terk etmiştik. (Bir de ne görelim) o kurt gibi gaddar ve kurnaz olan[512] onu gasp etmiş.[513] (onu koruma sözümüze) Sadıklar olsaydık da sen zaten bize hiçbir zaman[514] güvenen biri değildin.

وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ

(12/18) Onun nefretini[515] yalancı bir makyajla[516] büründüler. [517] (Yakup) dedi ki; hayır öyle değil, hasediniz[518] size bir tuzağı süslü göstermiş. Bundan sonrası[519] güzel sonucu beklemektir.[520] Vasıflandıracağınız şeye karşı yardımı umulacak sadece Allah'tır.

---

511 Nebee "tüm yalanlardan arınmış şok edici haberi vermek" anlamındadır. Şok ediciliği iki şekildedir. Birincisi hiç beklenmeyen bir anda gerçekleşmesi, ikincisi, şok edici bir şekilde gerçekleşmesi. Parantez içi açıklama buna daynamaktadır.

512 الذِّئْبُ Kelimesinin "kurt gibi kurnaz ve gaddar oldu ve bir kavmin lideri" anlamına dayanarak. Kelimenin başındaki ال takısı çeviriye "o" şeklinde yansımıştır.

513 Kelimesinin gasp etti, heder etti ve haksız yere birinin malını yemek anlamındaki "mal yemenin" bildiğimiz manada malı ağız yoluyla yemek olmadığı, malı sahibinden alıp başkasının zimmetine geçirdi anlamından yola çıkarak bu manaya ulaşılmıştır.

514 Olumsuzluğun ب harfi cer'i ile gelmesi, güven ihtimalinin hiç olmadığını pekiştirmektedir.

515 قَمِيصِهِ Kelimesinin nefret etmek manasına dayanarak.

516 بِدَمٍ kelimesinin sıvamak, boyamak manasına dayanarak.

517 وَجَاءُوا عَلَىٰ İbaresinin ala harfi ceri ile geldiğinde bir şeyin üzerine, bir halin üzerine geldiler anlamına dayanarak.

518 نفس kelimesinin "kıskançlık, haset" manaları için bkz. Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük, NFS md.s. 2032

519 Bundan sonrası anlamı ف harfinden kaynaklanmaktadır.

520 صبر kelimesinin "sakin etmeksizin sonucu beklemek" manası için bkz. Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük, SBR md.s.1390

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

(12/19) (Bekledikleri o) kervan geldi,[521] bunun üzerine[522] onlar (Yusuf'un kardeşleri) azmettiricilerini[523] gönderdiler. O da üzerine düşen[524] aracılığını yaptı[525]. (Kervandakilere) şu köle çocuk[526] (sizin için) ne kadar iyi bir haber.[527] Ve onun etinin kesik olduğunu[528] açığa çıkardılar (gösterdiler).[529] Allah bu şeyi (tasarlayarak) yapıyor olduklarını elbette bilendir.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ

(12/20) Onun eşsiz değerini[530] düşürerek,[531] sayılabilir[532] dirhemlere[533] sattılar. Zaten[534] daha önce de, onun[535] değerini bile bile küçümseyenlerden olmuşlardı.[536]

---

521 سَيَّارَةٌ Kelimesinin başında takısı olmadığı halde "o kervan" diye çevirmemizin sebebi, bu kelimenin 10.ayetteki kullanımına dayanmaktadır.

522 Bunun üzerine anlamı fiilin başındaki ف harfine dayanmaktadır.

523 وَارِدَ Kelimesinin önder, lider, bir fikir ve düşünce etrafında insanları birleştiren, onları yönetip sevk eden anlamlarına dayanarak bu anlam tercih edilmiştir.

524 دَلْوَهُ Kelimesinin "üzerine düşen görev" anlamına dayanarak.

525 فَأَدْلَىٰ Kelimesinin aracılık yapmak anlamına dayanarak.

526 غُلَامٌ Kelimesinin köle çocuk anlamına dayanarak.

527 بُشْرَى Kelimesinin beklenen ve umulan bir şeyin haberi anlamına dayanarak.

528 بِضَاعَةً Kelimesinin bütünden bir parçayı koparıp atmak manasına dayanarak.

529 وَأَسَرُّوهُ Kelimesinin açığa vurmak anlamına dayanarak.

530 بِثَمَنٍ Kelimesinin yüksek değer, paha anlamına ve kelimenin nekira gelmesine dayanarak.

531 بِثَمَنٍ Kelimesinin ayıplamak, kusurlu göstermek manalarına dayanarak.

532 مَعْدُودَةٍ Kelimesinin sayılmış, sayılması mümkün olan anlamlarına dayanarak.

533 دَرَاهِمَ kelimenin ayette cem'i (çoğul) kullanımına dayanarak.

534 وَ Harfine ve sonrasında gelen anlamın harfe yüklediği misyona dayanarak.

535 فِيهِ Harfi cer ve zamir kullanımına dayanarak.

536 الزَّاهِدِينَ Kelimesinin "bir şeyin değerini bildiği halde onu küçümsemek, ona iltifat etmemek manalarına dayanarak.

YUSUF'U SATIN ALAN ADAM ve KARISI

Kıssayı anlatan ayetlerdeki kelimeleri incelemeye başlamadan önce şu açıklamayı da yapmamız bir karışıklığı önleyecektir. İncelemeye başladığımız ayeti ilk önce çok bilinen bir meal üzerinden vereceğiz. Kelimeleri teker teker inceledikten sonra bölüm sonunda çalışmalarımız neticesinde elde ettiğimiz meal verilecektir.

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِى مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Onu satın alan Mısırlı kişi, hanımına dedi ki: "Ona iyi bak. Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz." İşte böylece biz Yûsuf'u o yere (Mısır'a) yerleştirdik ve ona (rüyadaki) olayların yorumunu öğretelim diye böyle yaptık. Allah, işinde galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler (DİB meali).

Bu ayet Yusuf kıssasının Mısır dönemini anlatmaya başlayan ilk ayettir. Ayetteki kelimeler üzerinde durmadan önce Yüce Allah'ın kıssayı anlatış düzeni ile ilgili bir hususun altının çizilmesi gerekmektedir. Çünkü Yusuf kıssasını Kur'an'daki diğer kıssalardan ayıran en belirgin husus onun düzenidir. Kur'an'da ismi geçen nebilerin kıssaları tüm Kur'an'a serpiştirilmişken, Yusuf kıssası bir yerde toplu halde anlatılmaktadır.

Yusuf kıssasının bir yerde toplu halde anlatılması beraberinde kıssanın izlerini Yüce Allah'ın belirttiği düzende takip etmeyi zorunlu kılmaktadır. Olaylar ve kişiler hakkında Yüce Allah'ın henüz belirtmediği şeyleri ön kabuller üzerinden peşinen tanımlamak, kıssanın anlatılış düzenine uymamak anlamına gelecektir. Mesela yukarıya aldığımız ayette Yusuf'u

köle olarak satın alıp evine getiren bir adamdan ve onun karısından bahsedilmektedir. Ayette adam ve karısının kimler olduğunu belirtecek herhangi bir tanımlama veya sıfat bulunmamaktadır. Kıssayı anlamaya çalışan bizler Yüce Allah'ın verdiği bu bilgilerle yetinmeli, onun tanıtmadığı kişileri adam şu kişidir, şu işi yapmaktadır, adı falandır, karısının ismi filandır şeklinde bir tanımlamanın içine girmemeliyiz.

En başta şunun bilinmesi gerekir. Kimse bir kıssayı Yüce Allah'tan daha güzel anlatamaz. İkinci olarak Kur'an'a iman eden bizlere düşen; Kur'an'a teslim olmak, onun düzenine müdahale ederek onu teslim almaya, onun anlattığı kıssaya Yüce Allah'ın belirtmediği açıklamaları getirerek ona şekil vermeye kalkışmamaktır. Unutulmamalıdır ki bu Kur'an'ı ve Yusuf suresini, bu düzenle vahy eden Yüce Allah'tır. Neyin ne zaman ve hangi aşamada bilinmesi gerektiğini, kimin ne zaman ve hangi kelimelerle tanımlanması gerektiğini bildiren Yüce Allah'tır. Bir ayette Yüce Allah birilerinden ne kadar bahsetmişse bize düşen Yüce Allah'ın verdiği o bilgilere razı olup yetinmektir. Kur'an'ın verdiği bilgilerle yetinmeyerek ayetteki kişiler hakkında bilgiler vermek Yüce Allah'ın en güzel kelamını kirletmekten başka bir anlama gelmeyecektir.

Durum böyle olması gerekirken; kıssayı tefsir eden müfessirlerimiz 21. ayette Yusuf'u satın alan adam ve karısı hakkında tanıtıcı hiçbir bilgi verilmemişken ne kıssanın öncesinde ne de sonrasında asla olmayan detayları vermişlerdir.

> *Ed-Dahhak der ki: Onu satın alan kişi Mısır hükümdarı idi, lakabı da "Aziz"di. Es-Süheyli ise adı Kıtfir'di demektedir. İbn İshak ise şöyle der: Adı Itfir b. Rüveyhib'dir, onu hanımı Ra'il için satın almıştı. Bunu da El-Maverdi nakletmektedir. Hanımının adının Zeliha olduğu da söylenmiştir.*[537]
>
> *İbn Abbas der ki: Onu satın alan kişi Mısır hükümdarının veziri Kıtfir'dir. Hükümdarın adı ise Reyyan b. Velid'dir.*
>
> *Yusuf'u satın alan bu Aziz, hükümdarın hazinelerinin yöneticisi idi. Yusuf'u, Malik b. Du'r'dan yirmi dinara satın almıştı. Ayrıca ona bir takım elbise ve iki çift ayakkabı da vermişti.*

537 Tam burada alıntı yaptığımız kitabın mütercimi (M. Beşir Eryarsoy) şu dip notu düşmüştür. "Sahih bir senet ile Hz.Peygamber'e ya da en azından ashaptan birisine ulaştırılamayan bu tür bilgileri hem ihtiyatla karşılamak gerektiğini, hem de bunların İlahi Kelam'ın anlaşılmasında pek katkılarının olmadığını hatırda tutmamız gerekmektedir." Garip olan şudur ki Mütercimin okuyucuyu uyarmak zorunda kaldığı bu bilgiler, kitabın müellifi tarafından hatırda tutulmamış ve Kur'an ayetlerinin tefsiri bağlamında aktarılmıştır.

Diğer bir açıklamaya göre Yusuf açık artırma yolu ile satıldı ve değeri ağırlığının birkaç katı misk, anber, ipek, gümüş, altın, inci ve mücevheratı buldu ki, bunların değerini Allah'tan başka kimse bilemez. Kıtfir bu bedel karşılığında onu Malik b. Du'r'dan satın almıştı. Bunu da Vehb b. Münebbih söylemiştir.[538]

Razi kendi tefsirinde bu alıntıda yapılan açıklamaları aktardıktan sonra "Bil ki bu rivayetlerin ifade ettiği hususlardan hiçbirine Kur'an delalet etmemektedir. Yine hiçbir sahih hadiste bunlar yer almamıştır. Allah'ın kitabının tefsiri, bu rivayetlerden hiçbirine dayandırılamaz. Akıllı olan için en uygunu, bunları anlatmaktan sakınması, geri durmasıdır"[539] diyerek Kurtubi'nin kitabına aldıklarının uzak durulması gereken bilgiler olduğunu söylemiştir. Fakat "akıllı kişi uzak durmalıdır" dediği bilgilerden kendisi uzak durmamış, ayette Yusuf'u satın alan adam ve karısı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmediği halde o da; Yusuf'u satın alan adamın Mısır Aziz'i yani Mısır kralının veziri olduğunu söylemiş, ve diğerleri gibi ayetteki adamın karısının kıssanın en kötü karakteri olan Aziz'in karısı olduğunu söyleyenler zincirine eklenmiştir.

Üstelik Razi'de diğerleri gibi adamın ve kadının kim olduğunu kıssanın içinden değil, rivayetler üzerinden belirlemiştir. Kıssanın ve hatta Kur'an'ın hiçbir yerinde Yusuf'u satın alan adam ve karısının Mısır kralının veziri ve karısı olduğuna dair tek bir delil yoktur. Hiçbir müfessir de Kur'an'dan buna dair bir delil ortaya koymamıştır. Yapılan tek şey rivayetler üzerinden elde edilen peşin kabullerin, Kur'an ayetlerine monte edilmesidir. Kur'an'da adam ve karısının, Mısır veziri ve karısı olduğuna dair en ufak bir bilgi kırıntısı olmamasına rağmen, rivayetler adam ve karısı hakkındaki detaylı bilgileri nereden almışlardır?

İsmaililer Yusuf›u Mısır›a götürmüştü. Firavunun görevlisi, muhafız birliği komutanı Mısırlı Potifar onu İsmaililer›den satın almıştı. RAB Yusuf›la birlikteydi ve onu başarılı kılıyordu. Yusuf Mısırlı efendisinin evinde kalıyordu. Efendisi RAB›bin Yusuf›la birlikte olduğunu, yaptığı her işte onu başarılı kıldığını gördü. Yusuf›tan hoşnut kalarak onu özel hizmetine aldı. Evinin ve sahip olduğu her şeyin sorumluluğunu ona verdi. Yusuf'u evinin ve sahip olduğu her şeyin sorumlusu atadığı andan itibaren RAB Yusuf sayesinde Potifar'ın evini kutsadı. Evini, tarlasını, kendisine ait her şeyi bereketli kıldı. Potifar sahip olduğu her

538 Kurtubi, El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.242

539 Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.194

şeyin sorumluluğunu Yusuf'a verdi; yediği yemek dışında hiçbir şeyle ilgilenmedi.[540]

Yusuf'u satın alan adam ve karısının, Mısır veziri (Aziz) ve karısı (Aziz'in karısı) olduğuna dair bilgi Kur'an'ın verdiği bir bilgi değil muharref Tevrat'ın verdiği bir bilgidir. 21.ayette ve dahası Yusuf suresinin tamamında bu bilginin doğru olduğunu gösterecek tek bir delil dahi yoktur. Tevrat'ın verdiği bu bilgiyi alıp kıssada geçen kişileri bu bilgiler üzerinden tanımlamak ve tanıtmak, daha en baştan kıssayı Yüce Allah'ın belirlediği düzenin dışına çıkarmak ve kıssayı Yüce Allah'ın anlatmadığı bir biçime sokmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Nitekim öyle de olmuş Yusuf kıssası Yüce Allah'ın anlattığından çok daha başka bir şekle sokulmuştur. Eğer surenin içinde hatta Kur'an'ın herhangi bir yerinde Yusuf'u satın alan adam ve karısının Mısır Aziz'i ve karısı olduğunu belirten bir delil olsaydı, ortaya bunun konulması gerekirdi. Ama bu yapılmamış, Kur'an'ın anlattığı kıssa Yahudilerin tahrif ettiği Tevrat üzerinden anlaşılmıştır.

Ayette kişileri tanıtan herhangi bir şey olmamasına rağmen peşinen adam ve karısının kim olduğunun söylenmesi, aslında, ayetteki adamı işaret eden الَّذِى *ellezî* ismi mevsulunün kullanılış biçiminden ortaya çıkan çok önemli bir durumun görülmemesine neden olmuştur. İsmi mevsuller daha önce geçmiş marife (bilinen) bir ismin yerine kullanılan kelimelerdir. Fakat anlamaya çalıştığımız ayetten öncesine baktığımızda Yusuf'u satın alan adamla ilgili hiçbir bilginin verilmediği görülecektir. Aslında ismi mevsul olmasından dolayı ayetin ilk cümlesinin anlamı الَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ **"Onu (Yusuf'u) Mısır'da satın alan da o kişiydi"** olması gerekmekte ve "o kişi" diye belirtilen adamın, metnin daha öncesinde bahsedilmiş marife bir isim olması gerekmektedir. Zaten Arapçanın yardımcı kelimelerinden olan ismi mevsullerin bir metin içindeki görevi kendinden önceki cümleyi kendisinden sonraki cümleye bağlamaktır.

Aslında tek başına Kur'an'daki ismi mevsullerin konumları bile, Kur'an'ın ancak Kur'an'la anlaşılması gerektiğinin en büyük delilidir. Çünkü her nerede ismi mevsul gelmiş ise bu, o cümlenin kendisinden öncesine veya Kur'an'ın başka bir yerine bağlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Durumun daha iyi anlaşılması için ismi mevsullerin Arapçadaki kullanım şekilleriyle ilgili daha detaylı bilgiler vermek yerinde olacaktır.

---

540 Eski Ahit, Yaratılış 39/1-6

İsmi Mevsul: İki cümle arasında bağ kuran, anlamı kendisinden sonra gelen ve "sıla cümlesi" adı verilen bir cümle ile tamamlanan kelimelerdir. Türkçede "ilgi zamiri" terimi ile karşılanan ismi mevsullerin tek başlarına anlamları olmadığı halde, cümlede ilişki içinde bulunduğu isimlerin dilbilgisel rollerine (fail-meful) uygun olarak -en, -an, -dığı, -deki, -anı, -eni, -ona, -ene, -dekini, -dakini, -andan,- enden gibi değişik anlamsal katkıda bulunurlar. İki çeşit ismi mevsul vardır.

1- *Çekimsiz (müşterek) İsm-i mevsuller.*

a) مَنْ *Tekil-ikili-çoğul, eril-dişil tüm şahıslara özgü ismi mevsuldur.*

b) مَا *Tekil-ikili-çoğul, eril-dişil tüm nesnelere özgü ismi mevsuldur.*

2- *Çekimli (Has) İsm-i Mevsuller:*

Nicelik ve cinsiyet yönünden çekimlenebilen İsm-i Mevsullerdir.

Çoğul (Cem'i)	İkili (Tesniye)	Tekil (Müfred)	Cinsiyet
اَلَّذين	اَللَّذَان – اَللَّذَيْنِ	اَلَّذِي	Eril (Müzekker)
اَللَّاتِي – اَللَّوَاتِي - اَللَّاتِي	اللَّتَانِ – اَللَّتَيْنِ	اَلَّتِي.	Dişil (Müennes)
-ki onlar, -ki onları	-ki o ikisi	-ki o, -ki onu	Anlam

Çekimi olan Has İsm-i Mevsuller'in iki türlü kullanımı söz konusudur.

a- İsm-i Mevsuller marife kabul edildikleri için; bir cümlede marife durumunda olan mübteda, haber, fail, mef'ulun bih, mecrur isim gibi temel öğelerin sıfatı görevini üstlenirler.

b- İsm-i Mevsuller mübteda, haber, fail, mef'ulun bih, mecrur isim gibi öğelerden birinin sıfatı durumunda olmadan, doğrudan doğruya cümlenin temel öğelerinden biri olarak da görev yapabilirler.

NOT: Her ism-i mevsul'dan sonra mutlaka açıklayıcı bir cümle gelmek zorundadır. Sıla cümlesi adı verilen bu cümlede ya bir isim, veya bir fiil, veyahut da bir şibih cümle (harfi cerli veya zarflı bir cümlecik) olmak durumundadır.

Sıla cümlesinin, bir isim veya fiil cümlesi olması durumunda , bu cümlelerde ism-i mevsule dönen ve "Aid Zamir" adı verilen bir zamir bulunur. Bu zamir ya fiil bünyesinde var olan açık ya da gizli bir zamir, veya fiile bitişen mansup bir zamir, veyahut da bir harfi cer ya da isme bitişen mecrur bir zamir olmak zorundadır. Sıla cümlesi ile İsm-i Mevsul arasında bir

bağ kuran aid zamirin, tekillik-ikilik-çoğulluk, ve erillik-dişillik yönlerinden ismi mevsul ile tam bir uyum içinde olması gerekir. Şibih cümlesi biçimindeki sıla cümlelerinde ismi mevsule dönen aid zamir bulunmaz.

Bir cümleyi tam ve doğru analiz edebilmek için; İsm-i Mevsulden sonra gelen ve sıla cümlesi adını verdiğimiz cümledeki öğelerle, ana cümlede yer alan temel öğeler birbirine kesinlikle karıştırılmamaldır.

İsm-i Mevsuller her zaman marife yani bilinirlilik durumundadır.

NOT: İsm-i Mevsul'den sonra gelen sıla cümlesinin iraptan mahalli yoktur. Yani – her ne kadar bir sıla cümlesi kendi içinde irap edilebilirse dene sıla cümlesi içindeki öğelerin ne de bir bütün halindeki sıla cümlesinin, ana cümlenin temel öğelerinden biri olması düşünülemez.

NOT: İsm-i işaretlerde olduğu gibi İsm-i Mevsuller de, akılsız bir çoğulun sıfatı durumundaysa, bu takdirde, ism-i mevsul olan sözcük müfred-müeennes olarak اَلَّتِی şeklinde gelir.[541]

Kur'an'da tüm formlarıyla beraber 1464 tane ism-i mevsul (ilgi zamiri) bulunmaktadır. Bunlardan 78 tanesi اَلَّتِی elletî şeklinde müfred (tekil) - müeennes (dişil) formda gelmiştir. Yusuf suresinde toplam 13 tane ismi mevsul bulunmaktadır.

İsm-i mevsullerle ilgili bu açıklamalar şunu göstermektedir ki; eğer bir cümlenin içinde bir ism-i mevsul geçmişse, o ismi mevsul daha önceki cümleler içinde geçmiş marife bir ismin yerine kullanılmış demektir. Buna göre 21. ayette hakkında tanıtıcı herhangi bir bilgi verilmeyen adam ve karısı ile ilgili daha önceki ayetlerde bilgi verilmiş olmasını zorunlu kılmaktadır. Oysa 21. ayetten öncesinde adam ve karısı hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Hatta 21. Ayet kıssanın Mısır dönemini anlatan ilk ayettir yani öncesinde اَلَّذِی ellezî ism-i mevsulün kimi kast ettiği önceki bölümlerde geçmeyen bir ayettir. Normal bir metinde olmaması gereken bu durum Kur'an'da örneğine sıkça rastlanan bir durumdur.

Bu duruma sebep olan şey nedir?

Eğer Arapça yazılmış herhangi bir metin ismi mevsulleri Kur'an'ın kullandığı gibi kullansaydı Arapça dilbilgisi kurallarına göre buna anlatım bozukluğu denilebilirdi. Fakat Kur'an herhangi bir metin değildir. Onda anlatım bozukluğu, gramer hatası gibi kusurların bulunması mümkün değildir.

---

541 Doç. Dr. Hüseyin Günday-Doç. Dr. Şener Şahin; Arapça Dilbilgisi, Nahiv Bilgisi s.193 -- Dr. Mustafa Meral Çörtü, Sarf Nahiv s.223 – Prof. Dr. Mehmet Maksudoğlu, Arapça Dilbilgisi, Sarf-Nahiv s.127

Tüm Arap dil kuralları hep giriş, gelişme, sonuç şeklinde yazılmış metinler düşünülerek belirlenmiş kurallardır. İnsan tarafından yazılmış tüm metinler başı, ortası, sonu belli olan metinlerdir. Böyle metinler oldukları için onlar ismi mevsulleri, kimleri kast ettiklerinin açıklaması mutlaka daha öncesinden tanıtıldıktan sonra kullanırlar.

Kur'an başı ve sonu olan bir metin değildir. Kur'an kim neresinden okumaya başlarsa orası onun için başlangıçtır ve asla sonu olmayan bir metindir. Kur'an okumayla bitirilecek bir kitap değildir. Onun şu an iki kapak arasında bir kitap olması asla onu Arap dilinde yazılmış herhangi bir metin konumuna indirgeyemez. Kur'an Arapçanın kurallarının mahkûmu değil, tam tersi o dilin üzerinde de denetleyici ve belirleyicidir. Onun ismi mevsulleri öncesi olmadan kullanması demek, o ism-i mevsulü anlamanın tek yolunun tüm Kur'an'la bağ kurarak olacağı demektir. Mesela, Bakara suresinin ilk beş ayeti iman eden muttakilerden söz etmektedir. Altıncı ayet ise birdenbire kafirlerden bahsetmektedir.

Bakara 2/6

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

Gerçek şu ki, kâfir olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler (DİB meali).

Aslında bu çeviri sorunlu bir çeviridir çünkü; mealde "kâfir olanlar" şeklinde isim olarak çevrilen كَفَرُوا *Keferu* kelimesi isim değil fiildir. Kelimelerin fiilken isme çevrilmesi özellikle ayetteki ism-i mevsulün dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır. Eğer bu meali yapanlar ayetteki ism-i mevsulü dikkate alsalardı ayetin mealini *"Senin onları uyarmış olmanın veya asla uyarmayacak olmanın aleyhlerinde eşit olup inanmayacaklar da kesinlikle inkar etmiş o kimselerdir."* şeklinde vermeleri gerekirdi. Her ne olursa olsun ayetin başında gelen ve "o kimseler" şeklinde çevrilen الَّذِينَ *ellezine* ism-i mevsulün kimleri kast ettiğinin daha öncesinde belirtilmesi gerekmektedir. Fakat önceki beş ayet kafirlik etmiş kişilerden bahsetmemektedir. Şu hâlde asli görevi iki cümle arasında bağ kurmak olan الَّذِينَ *ellezine* ism-i mevsulü hangi cümleyi bu cümleye bağlamaktadır?

Bu sorunun cevabı: ayetin başındaki ismi mevsul ayeti tüm Kur'an'a bağlamaktadır şeklinde olmak zorundadır. Ayetin başında "kafirlik etmiş o kişiler" şeklinde gelen ibarenin kast ettiği kişiler tüm Kur'an'da kâfir olarak tanıtılan kimselerdir. Kur'an'da bu şekilde yüzlerce kullanımı bulunan

ismi mevsuller ayetleri ayetlere, sureleri surelere bağlayan köprü vazifesi görmektedirler. İnsan tarafından yazılmış tüm metinlerde ism-i mevsuller önceki cümleyi sonraki cümleye bağlamaktadır. Çünkü insan yapımı metinlerin tamamının bir başlangıcı ve bir sonu muhakkak vardır. Oysa Kur'an'ın ne bir başlangıcı ne de bir sonu yoktur.

İsmi mevsullerin görevlerinin daha iyi anlaşılması için birkaç örnek daha vermemiz isabetli olacaktır.

İbrahim 14/39

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ

Övgülerin tamamı Allah'a aittir. Kocamış olmama rağmen bana İsmail ile İshak'ı bağışlayan da O'dur. Rabbim duaları elbette işitir.

Mesela bu ayette الَّذِى ellezine kelimesi kendisinden önce gelen marife olan Allah isminin yerine kullanılmaktadır. İsm-i mevsullerin metin içindeki görevi, kendinden önceki cümleyi kendisinden sonraki cümleye bağlamaktır. Zaten Mevsul kelimesi ulaştırma, bağlama, kavuşturma anlamındaki *vasl* kelimesinden türemiş bir kelimedir. İsm-i mevsul'un kelime anlamı kavuşturan, bağlayan isimler demektir.

İsra 17/99

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا

Bunlar hiç düşünmeyecekler mi şüphesiz ki Allah; gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir olan, onlar için hakkında şüphe olmayan bir ölçü koyan da O'dur. O zalimler kafirlikten başka her şeye diretirler.

İşte bu durum Kur'an'da bir hayli kullanılan ism-i mevsullerle ilgili, Kur'an'a özgü bir yaklaşımın olmasını zorunlu kılmaktadır. Normal metinler içerisinde ism-i mevsuller öncesini sonrasına bağlarken, Kur'an'da ayetleri ayetlere, kıssaları kıssalara bağlamakta adeta her ayeti ve hatta her kelimeyi tüm Kur'an'la sıkı bir ilişki içerine sokarak güvence altına almaktadır.

Bu durumda anlamaya çalıştığımız 21.ayette geçen الَّذِى *ellezî* ism-i mevsulü öncelikle, bu ayeti kıssanın başka bir yerine sonrasında tüm

Kur'an'a bağlamış olmaktadır. İsm-i mevsul yok sayılarak Yusuf'u satın alan adam hakkında yapılan tüm nitelemeler Kur'an'ı açıklamaktan daha çok, onu daha kapalı ve anlaşılmaz hale sokmaktadır. Tuhaf olan şudur ki; ism-i mevsullerle ilgili yaptığımız açıklamalar, aslında Arapçanın en temel ve en basit kurallarından biri olmasına rağmen; hepsi de çok iyi derecede Arapça bilen tefsir ve meal müelliflerinin, sanki Kur'an'daki Arapça herhangi bir kurala bağlı olmayan Arapça imiş gibi davranmalarıdır.

Yüce Allah Kur'an'ı: Kur'an,[542] Kitap,[543] Zikir,[544] Hak,[545] Huda,[546] Rahmet,[547] Beyyine,[548] Nur,[549] Kavl,[550] Furkan,[551] Şifa,[552] Ahsenü'l-Hadis,[553] Burhan,[554] Mev'iza,[555] Ruh,[556] Kelamullah,[557] Sıdk,[558] Hablullah,[559] Vahiy[560] gibi isimlerle andığı gibi: Arapça,[561] Musaddık,[562] Besair,[563] Müheymin,[564] Mu-

542 Bkz. Isra 17/9; Fussilet 41/16; Yusuf 12/2; Bakara 2/185
543 Bkz. Ahkaf 46/30; Araf 7/196, 204; Bakara 2/2; Enbiya 21/10
544 Bkz. Hicr 15/6; Mü'minun 23/71; Yasin 36/11
545 Bkz. Ra'd 13/1, 19; Zuhruf 43/78; Ahkaf 46/7
546 Bkz. Cinn 72/13; Necm 53/23; En'am 6/157
547 Bkz. Neml 27/77; Lokman 31/3; Casiye 45/20
548 Bkz. Muhammed 47/14; Mü'min 40/66; Hud 11/17
549 Bkz. Araf 7/157; Şura 42/52; Teğabun 64/8
550 Bkz. Kasas 28/51; Mü'minun 23/68; Zümer 39/17-18
551 Bkz. Furkan 25/1; Bakara 2/185
552 Bkz. Isra 17/82; Yunus 10/57
553 Bkz. Zümer 39/23
554 Bkz. Nisa 4/174
555 Bkz. Ali İmran 3/138; Yunus 10/57
556 Bkz. Şura 42/52; 17/85
557 Bkz. Tevbe 9/6; Bakara 2/75
558 Bkz. Zümer 39/32-33
559 Bkz. Ali İmran 3/103
560 Bkz. Şura 42/51; Necm 53/3-4
561 Bkz. Ra'd 13/37; Ta-Ha 20/113
562 Bkz. Bakara 2/41, 89
563 Bkz. En'am 6/104
564 Bkz. Maide 5/48

bin,[565] Mübarek,[566] Mufassal,[567] Aziz,[568] Mecid,[569] Kerim,[570] Hakim[571] gibi bir çok sıfatla da nitelemiştir. Kur'an'ın Arapça olması onun en başta gelen bir özelliğidir. Üstelik Kur'an'daki Arapça herhangi bir eksiği, kusuru olmayan ve kolaylaştırılmış bir Arapçadır.

Meryem 19/97

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا

Başka sebepten değil, onunla (Kur'an'la) müttakileri müjdelemen için ve yine onunla (Kur'an'la) her inatçı kavmi uyarman için, onu (Kur'an'ı) senin lisanınla kolaylaştırdık.

Duhan 44/58

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

Başka sebepten değil, doğru bilgiler edinirler umuduyla onu (Kur'an'ı) senin lisanınla kolaylaştırdık.

Yusuf 12/2

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

Şüphesiz ki biz Arapça bir Kur'an indirdik. Belki siz doğru bağlantılar kurarsınız.

Zümer 39/28

قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

Sorumlu davranırlar umuduyla eğriliği olmayan Arapça bir Kur'an (indirdik).

Yüce Allah Kur'an'ın kolaylaştırılmış ve pürüzü olmayan bir Arapçası olduğunu söylemesine rağmen, nedense hep Kur'an'ın Arapçasının zor, karışık ve hatta pürüzlü olduğu şeklinde davranılmıştır. Elbette ki bu dav-

565 Bkz. Maide 5/15
566 Bkz. En'am 6/155
567 Bkz. Hud 11/1; Araf 7/52
568 Bkz. Fussilet 41/41
569 Bkz. Kaf 50/1; Buruc 85/21
570 Bkz. Vakıa 56/77
571 Bkz. Neml 27/6; Yunus 10/1

ranış biçimleri, en büyük mucize olan Kur'an'ı meal ve tefsircilerin elinde şekilden şekle sokulan bir oyun hamuruna çevirmiştir.

Tüm bu açıklamalardan sonra 21. ayete dönecek olursak; ayetin başında gelen ve Yusuf'u satın alan adamı niteleyen الَّذِی *ellezî* ism-i mevsulünün Arap dil kurallarına göre görevi iki cümle arasında bağ kurmaktadır. İsm-i mevsuller her zaman marife oldukları için 21. ayette belirtilen kişinin de bilinir olması gerekmektedir. Bu durumda bu kişi hakkında açıklamanın kıssanın başka bir ayetinde yapılmış olması gerekmektedir. Yüce Allah'ın ileride tanıtacağı bu kişiyi Tevrat'taki anlatımdan kaynaklanan ön kabulle, Mısır veziri şeklinde niteleyip, adını bile vermek asla doğru değildir. Madem Yüce Allah 21. ayette bu kişiyi açıklamak için, başka bir ayette olan الَّذِی *ellezî* ism-i mevsulü ile nitelemiştir, şu hâlde Kur'an'a teslim olmanın gereği olarak bizim de o açıklama gelene kadar kıssanın düzenine uymamız imani bir zorunluluktur. Bu ismi mevsulü dikkate alarak ayetin ilk cümlesine mana verilmesi durumunda, daha isabetli meal aşağıdaki gibi olmalıdır.

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِی اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِی مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِی الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Mısır'da Onu satın alıp kadınına: "Bize faydalı olacağını veya evlat edinmeyi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla" diyen de o kişiydi. İşte bu şekilde; Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

ONA MESVASINI İKRAM ET!

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِى مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Onu satın alan Mısırlı kişi, hanımına dedi ki: "Ona iyi bak. Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz." İşte böylece biz Yûsuf'u o yere (Mısır'a) yerleştirdik ve ona (rüyadaki) olayların yorumunu öğretelim diye böyle yaptık. Allah, işinde galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler (DİB meali).

Yusuf'un kardeşleri tarafından köle kervanına satıldığı sırada, henüz bir gulam olduğunu 19. ayette görmüştük. Gulam kelimesi, bıyığı yeni terlemiş genç, ergenlik çağına yeni girdiği belli olan çocuk demektir.[572] Erkek çocuklarının ergenlik yaşının genel olarak 13 yaş olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Bu durumda Yusuf Mısır'a geldiğinde ergenlik çağına yeni girmiş 13 yaşında bir delikanlıdır dememizde herhangi bir sakınca olmamalıdır.

6. Ayette Yakup, Yusuf'a "*sana hadiselerin tevilinden öğretecek*" demişti. Bu ayette geçen وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ (*hadiselerin tevilinden öğretelim diye*) ibaresinden Yakup'un çok önceden haber verdiği hadiselerin tevilinden öğretilme sürecine başlandığı anlaşılmaktadır. Yukarıdaki mealde olduğu gibi bu ibareyi "*rüya yorumlarını öğretelim diye*" şeklinde çevirmenin doğru olmadığını bir önceki kitapta ortaya koymuştuk. Arapça metin gayet açık bir şekilde "li nuallimehu min te'vilil ehadis" demektedir. Ehadis kelimesinin anlamları içinde rüya anlamı olmadığı gibi, kelimenin

572 R. El İsfahani. El Müfredat ĞLM md.

Kur'an'daki 36 kullanımının hiçbirinde bu kelimeye rüya anlamı verilmemiştir. Ehadis kelimesi üzerinde detaylı açıklamalar daha önce işlediğimiz 6. ayette yapılmıştı

Fakat biz burada içinde hadiselerin tevilinin de geçtiği cümlenin tamamını alarak başka bir şeye dikkat çekmek istiyoruz.

وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ Ayetteki bu cümle yukarıdaki mealde *İşte böylece biz Yûsuf'u o yere (Mısır'a) yerleştirdik ve ona (rüyadaki) olayların yorumunu öğretelim diye böyle yaptık*" şeklinde çevrilmişti.

Çeviride parantez içinde belirtilen (rüyadaki) açıklamasının yanlış olduğunu zaten söylemiştik. Bu cümle Mısır'a gelene kadar Yusuf'a henüz hadiselerin tevilinden ona öğretilmeye başlanmadığını, öğretime başlamak için mekân olarak Mısır'ın seçildiğini belirtmektedir.

Ayette geçen مَكَّنَّا *mekenna* kelimesi birkaç istisna dışında meallerin çoğu tarafından "yerleştirdik" olarak çevrilmektedir. Kelime كون k+v+n kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da 18 defa kullanılmıştır. *Büyümek, değeri artmak, değerli olmak, imkân vermek, imkânı olmak, mümkün olmak, elvermek, makineleşmek, imkân tanımak, bir şeyi yapmaya imkân bulmak, yerleşmek, mekân tutmak, ulaşılabilir olmak, değerli itibarlı, olabilir*[573] anlamlarına gelmektedir.

Yusuf kıssasının akışına bakıldığında bu kelimeye yüklenecek doğru anlamın "imkân verdik" olduğu rahatlıkla görülecektir. Bunun nedeni, Mısır'da onu satın alan adam karısına "*ondan faydalanırız veya evlat ediniriz*" demesidir. Kim olursa olsun, evlat edinmeyi düşündüğü birine köle muamelesi yapmanın doğru olmayacağı ortadır. Önce köle olup sonra evlatlığa dönüştürülen biri, köle olduğu zamanları hiç unutmayacaktır. Kendisini evlat edinen kişiye ne kadar iyi olursa olsun tam bağlanamayacaktır. Dolayısıyla Yusuf hakkında söylenen مَكَّنَّا *mekkenna* kelimesi, yerleştirdik değil "imkân verdik" anlamında olmalıdır. Kaldı ki, Yusuf'un Mısır'a yerleşmesine Yüce Allah değil ona hainçe tuzak kuran kardeşleri sebep olmuştur.

Yusuf'un kavuştuğu imkanlara gelince, bu imkânlar Yusuf'a hadiselerin tevilinden öğretilme süreciyle alakalı olmalıdır. Hadiselerin tevilinden öğrenmek için hadiseler yaşamak, hadiselere müdahale etmek gerekmektedir. Üstelik bu hadiselerin de önlem alınmadığında çok kötü sonuçlar doğuracak ve birçok insanı etkileyecek hadiseler olması gerekmektedir.

573 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. Yeni sözlük MKN md. s.1960

Sonuçta Yüce Allah, insanlığın imamı olacak bir resulü eğitmektedir. Ona öğretilecek hadiselerin tevili, kesinlikle onun resullük görevine hazırlanmasını sağlayacak çok önemli hadiseler olmak durumundadır. Yani ona hadiselerin öğretilmesi sadece onun şahsını ilgilendiren şeyler değil, tüm insanlığı bağlayacak şeylerdir. İşte bu yüzden Yusuf'a verilen imkân, tevilini öğreneceği hadiseleri yaşama imkanıdır.

Biraz önce Yusuf'u satın alan adamın karısına "onu evlat ediniriz" şeklinde bir cümle sarf ettiğini, bu cümleyi sarf edecek kişinin ise evlat edinmeyi düşündüğü bir kişiye köle muamelesi yapmasının doğru olmayacağını söylemiştik. Aslında bu konuda siyer kitaplarında çok güzel bir örnek bulunmaktadır. Zeyd b.Harise Kur'an'da ismen anılan tek sahabidir.[574] Bir köle olarak geldiği Mekke'de henüz resul olmadığı dönemlerde Muhammed (a.s) tarafından satın alınmış ve özgürlüğüne kavuşturulmuştur. Bir yandan kendisine yapılan bu karşılıksız iyilik, diğer yandan Muhammed (a.s)'in eşsiz ahlakı Zeyd'i her zaman Allah resulünün sadık bir dostu yapmıştır. Bu dostluk o kadar onun ruhunda kök salmıştır ki, bir müddet sonra kendisini bulan ve fidye vererek kurtarmak isteyen öz babasını bile dinlememiş, onu hiçbir zaman terk etmemiştir.[575]

Kendi öz kardeşleri tarafından hadım edilmiş, üstüne aşağılanıp köle olarak satılmış bir çocuğun, kendisine oldukça yabancı olan insanlara alışabilmesi ve onların evladı gibi olabilmesi için, en başta boynuna takılan kölelik tasmasından kurtarılması gerekmektedir. Daha eve yeni getirdiği pazardan satın alınmış bir köle için "evlat ediniriz" demek zaten Yusuf'un en başta köle olarak görülmediğini ortaya koymaktadır. Bunun böyle olduğunu adamın karısına söylediği şu cümleden anlıyoruz.

أَكْرِمِى مَثْوَاهُ / Ekrimî mesvahu. Ona mesvasını ikram et.

Bu ibare mealler tarafından şu çeşitlilikle çevrilmiştir.

Buna izzetle muamele et.[576]

Ona iyi bak.[577]

İzzet ikramda bulun, güzel ağırla.[578]

Onun yerini üstün tut.[579]

---

574 Bkz. Ahzab 33/37

575 Muhammed Hamidullah. İslam Peygamberi. 134 nolu paragraf.

576 Abdulbaki Gölpınarlı meali.

577 Abdullah Parlıyan meali.

578 Ahmet Tekin meali.

579 Ali Bulaç meali.

Bunun yerini iyi yap, kendisine güzel bak.[580]

Ona iyi bak.[581]

Onun yerini yüce tut.[582]

أَكْرِمِى مَثْوَاهُ "Ekrimi Mesvahu" İbaresini "ona iyi bak" şeklinde bir çeviriyle karşılayanlar ayette geçen kelimelerin birini hiç çevirmemiş olmaktadırlar. *"İzzet ikramda bulun, güzel ağırla", "bunun yerini iyi yap, kendisine güzel bak" ve "buna izzetle muamele et"* şeklinde çevirenler ise; biri *isim* diğeri *fiil* olan iki kelimeyi de *fiile* çevirmektedirler.

"Bunun yerini üstün tut, onun yerini yüce tut" şeklindeki çevirilere gelince. Yusuf henüz eve girmemiştir. O evde veya o ailede henüz bir yer sahibi değildir. Herhangi bir olay da yaşamadığı için, onun kendisinden kaynaklanan değerli bir konumu olduğunu, ev sahibi ve sahibesinin bilmesine imkân yoktur. Şu hâlde Yusuf'un değerli tutulacak konumunun ne olduğu bir soru işaretine dönüşmektedir. Bu karışıklığın oluşmasına neden olan şey ibarede geçen مَثْوَاه *mesvahu* kelimesidir. Bu kelimeyi hiç çevirmeden أَكْرِمِى مَثْوَاهُ ibaresine bir anlam verecek olursak, ifade "*Ona mesvasını ikram et*" şeklinde olmak durumundadır.

مَثْوَاه Kelimesinin kök harfleri ثوى s+v+y'dir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 14 kullanım bulunmaktadır. Kalmak, yerleşmek, ikamet etmek, ikameti sürdürmek, barınmak, misafir ağırlamak, son karargâh, kabir, hayvan ağılı, pansiyon, konaklama yeri[583] anlamlarına gelmektedir.

Kelimenin Kur'an'daki kullanımlarından bir tanesi hariç hepsi مَثْوًى *mesven* şeklinde ve hepsi de Allah'a karşı gelenlerin ahirette gelip yerleşecekleri son karargâh, nihai olarak kalınacak son yer olan cehennemi ifade etmek için kullanılmıştır.

Nahl 16/29

فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ

Cehennemde sürekli kalmak üzere girin onun kapılarından. Kibri sahiplenenlerin kalacağı son karargâh ne kötüdür.

---

580 A. Fikri Yavuz meali.

581 Bayraktar Bayraklı meali -- Diyanet İşleri Başkanlığı Meali (eski ve yeni) -- Edip Yüksel meali – Elmalılı meali – Muhammed Esed meali – Mustafa İslamoğlu meali – Suat Yıldırım meali – Süleyman Ateş meali – Yaşar Nuri Öztürk meali.

582 Hayrat neşriyat meali – Kadri Çelik meali – Ömer Nasuhi Bilmen meali.

583 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. Yeni Sözlük SVY md. s.352

Bu ayet, kelimenin anlamının gelip yerleşilecek son mekân olduğunu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu kelime Kur'an'da manevi anlamda bir makamı gösterebilecek şekilde hiç geçmemektedir. Zaten sözlük anlamları içinde de böyle bir kullanımı biz bulamadık.

Şu hâlde ortaya çok önemli bir soru çıkmaktadır! Yusuf pazardan satın alınan bir köledir ve çok iyi bir şekilde tanınmamaktadır. Beğenilmeyip kusurlu bulunursa başkasına satılma ve hatta öldürülme ihtimali bulunmaktadır. Nitekim kıssanın ilerleyen bölümlerinde suçsuz olduğunu bildikleri halde onu zindana atacaklardır. O zaman bir köle için gelip yerleşilecek son karargâh ne olmaktadır?

Üstelik bu ibarede geçen *mesva* kelimesine bitişik bir de zamir vardır. Kelimeye zamirin birleşmesi bu kelimeyi marife bir isim tamlaması haline getirmektedir. İsim tamlamaları zaten kelimelerdeki kapalılığı gidermek için yapılmaktadır. İsim tamlamaları ile ilgili daha detaylı bilgi kıssanın ilerleyen bölümlerinde verilecektir. Aynı zamanda kelimelere bitişen zamirler, bitiştikleri kelimenin sahipleri olduğu anlamını da vermektedir. Bu yönde Kur'an'da yüzlerce örnek bulunur. Mesela, دِينِكُمْ *dinikum* sizin dininiz, أَبْصَارِهِمْ *ebsarihim* onların gözleri, وَأَخُوهُ *ve ehuhu* onun kardeşleri gibi. İsme bitişen bir zamir aynı zamanda o isimde belirtilen şeyin sahibi olduğu anlamına gelmektedir.

Bu durumda ayette geçen مَثْوَاه *mesvahu* kelimesinden kast edilen "*mesva*" Yusuf'un kendisinin sahip olduğu ve adamın da bildiği mesvadır. Fakat bu mesva Yusuf'un elinde değil kadının elindedir. Yani kadının Yusuf'a ikram edeceği mesva'nın sahibi Yusuf'tur ama Yusuf'un bu mesvası kadının eline geçmiştir. Onu ikram etmesi demek zaten Yusuf'un olan bir şeyi Yusuf'a geri vermek anlamına gelmektedir.

Adamın "onu evlat ediniriz" demesinden anlaşıldığına göre bu mesva Yusuf'un özgürlüğüdür. Yusuf'un olduğu halde kadına "*ona mesvasını ikram et*" demesi, aslında "ona özgürlüğünü geri ver" anlamına gelmektedir. İşte bu yüzden adam karısına "*onu evlat ediniriz*" demektedir. Bir kölenin gelip yerleşebileceği son karargâh elbette özgürlüğüdür. Çünkü özgürlük doğal olandır ve Yüce Allah tüm kullarını özgür konumlarını başkalarına kul olarak kaybetmemeye çağırmaktadır.

İbarenin ikinci kelimesi أَكْرِمِى *ekrimî* Kur'an'da 47 defa kullanılmaktadır. Cömert olmak, kolayca vermek, değerli ve saygın olmak, günahlardan temizlenmek, yüceltmek, büyütmek, ödüllendirmek, ödül vermek, lütfetmek, misafirperverlik, onur anlamlarına[584] gelmektedir.

---

584 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. KRM md. s. 1853

Kelimenin Kur'an'daki kullanımları: üstün kılmak,[585] ikram etmek,[586] değerli vakur,[587] ikram eden,[588]ikram edilen[589] şeklindedir.

Kelimenin Yusuf suresindeki kullanımı asıl itibariyle karşıdakine bir onurlandırmanın ulaştırılması, ardından herhangi bir aşağılama veya küçük görmenin gelmediği bir fayda görme veya insana çok değerli bir şeyin verilmesi ya da kazandırılması anlamındadır.[590]

Yusuf köle kaldığı müddetçe ona nasıl bir ikram yapılırsa yapılsın ardından mutlaka bir aşağılama, küçük görme olacaktır. İkram ettikten sonra köle olduğu için ona herhangi bir işin buyurulması aşağılama ve küçük görmedir. Çünkü o, bu iş görmeyi özgür iradesiyle değil, köle olmasından dolayı yapmış olacaktır. Ne kadar iyi davranılırsa davranılsın köle olmak başlı başına bir aşağılanmadır. مَثْوَاه *mesvahu* Kelimesi Kur'an'daki tüm kullanımlarında hep kötülerin nihai olarak gidip yerleşecekleri kötü bir yer olarak geçmektedir. Eğer kelimenin Kur'an'daki "son karargah, son yerleşim yeri" anlamına gelen kullanımlarını göz önüne alırsak "ekrimu mesvahu" ibaresi "ona kötü yerini ikram et" gibi bir anlama gelecektir. Kelimenin Kur'an'daki kullanımlarına göre "mesva" ikram edilecek bir şey değildir. Tam tersi kaçınılacak, sakınılacak ve gitmemek için çaba sarf edilecek bir yerdir.

Mesva kelimesinin Kur'an'daki kullanımlarına bakıldığında o yere gidenlerden çok, yerin kendisinin kötülendiği görülecektir. Mesva; zalimlerin,[591] birbirini saptıran cin ve insanların,[592] kibirlenenlerin, kafirlerin,[593] Allah düşmanlarının[594] gideceği yer olarak anlatılmaktadır. Bu durumda o kişilerin kimler olduğu gidilecek yerden belli olmaktadır. Yani onların ne ve kim oldukları gidecekleri yer ile bilinmektedir.

---

585 Bkz. İsra 17/62, 70

586 Bkz. 89/15, 17; Yusuf 12/21

587 Bkz. Nisa 4/31; Enfal 8/4, 74; Yusuf 12/31; İsra 17/23; Hac 22/50; Müminun 23/116; Nur 24/26; Şuara 26/7; Kasas 27/29, 40; Lokman 31/10; Ahzab 33/31, 44; Sebe 34/4; Yasin 36/11; Duhan 44/17, 26, 49; Vakıa 56/44, 77; Hadid 57/11, 18; Hakka 69/40; Tekvir 81/19; İnfitar 82/6; Furkan 25/27; Abese 80/16; İnfitar 82/11; Hucurat 49/13; Alak 96/3

588 Bkz. Hac 22/18

589 Bkz. Abese 80/13; Enbiya 21/26; Saffat 37/42; Mearic 70/35; Yasin 36/27; Zariyat 51/24

590 R. El İsfahani: El Müfredat KRM md.

591 Bkz. Ali İmran 3/151

592 Bkz. Enam 6/128; Nahl 16/129; Zümer 39/60, 72; Mümin 40/76

593 Bkz. Ankebut 29/68; Zümer 39/32; Muhammed 47/12

594 Bkz. Zümer 41/24

Mesva kelimesi tek bir yerde diğer kullanımlarından farklı olarak ahiret için değil dünya için kullanılmaktadır.

Muhammed 47/19

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ

Şunu bil ki Allah'tan başka ilah yoktur; hem kendi günahın, hem de inanmış erkek ve kadınların günahları için bağışlanma talebinde bulun. Allah, sizin halden hale geçenlerinizi de durumunda sabit olanlarınızı da biliyor.

Bu ayette مَثْوَاكُمْ *mesvakum* kelimesi مُتَقَلَّبَكُمْ *mütekallebekum* kelimesinin zıt anlamlısı olarak kullanılmıştır. Mutekalleb kelimesinin gezilip dolaşılan yer manası olduğu gibi *değişen, değişken* manaları da vardır. Meal müellifleri genelde bu iki ibareyi "*gezip dolaştığınız yeri de karar kıldığınız yeri de bilir*" şeklinde çevirmişlerdir. Fakat bu mananın verilmesi durumunda gezip dolaşılan yerlerin sahiplerinin, gezip dolaşanlar olması gerekmektedir. Şehrin sokakları, ya da çöllerde gezip dolaşılan yerlerin sahipleri arasında Yahudiler, münafıklar ve müşrikler de bulunmaktaydı. İşte bu yüzden meallerin bu iki kelimeye verdikleri anlam doğru olmamalıdır. Bizim مُتَقَلَّبَكُمْ *mütekallebekum* kelimesine verdiğimiz "*halden hale geçenler*" anlamı, imanda karar kılmamış olanları ve مَثْوَاكُمْ *mesvakum* kelimesine verdiğimiz "*durumunda sabit olanlar*" anlamı ise imanda kararlı olanları göstermektedir. Muhammed suresinde geçen ayetin başına, ayetten önceki ve sonraki ayetlere ve surenin genel akışına bakıldığında bu anlamın daha uygun olduğu görülecektir.

Mesva kelimesi olumlu anlamıyla Yusuf suresinde bir kez daha kullanılmaktadır.

Yusuf 12/23

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

Bulunduğu evin kadını, ısrarla ondan yararlanmak istedi. Bütün kapıları kapadı. "Haydi, gel" dedi. Yusuf: "Allah'a sığınırım. O benim Rabbimdir. Benim mesvamı ihsan etti. Çünkü yanlış yapanlar umduklarına kavuşamazlar" dedi (DİB meali).

İlerleyen bölümlerde bu ayeti inceleyeceğiz fakat burada biz 21. ayetle bağlantılı olan إِنَّهُ رَبِّى أَحْسَنَ مَثْوَاىَ *innehu rabbî ehsane mesvaya* cümlesi üzerinde duracağız. Bu cümle içinde geçen مَثْوَاىَ *mesvaya* kelimesinin sonunda gelen ى *y* harfi, "benim" anlamında zamirdir. Zamir bitiştiği ismin sahibini belirtir. Dolayısıyla burada geçen مَثْوَاىَ *mesvaya* kelimesinin anlamı kesinlikle "*benim mesvam*" olmak durumundadır. 21. ayette bu kelime مَثْوَاه *mesvahu* şeklinde ve "onun mesvası" anlamında geçmişti. Burada ise مَثْوَاىَ *mesvaya* şeklinde ve "benim mesvam" anlamına gelmektedir. Her iki ayette geçen kelimeleri geçtikleri ibare ile birlikte ele aldığımızda şöyle olmaktadır.

21. ayet; أَكْرِمِى مَثْوَاهُ Onun mesvasını ikram et.

23. ayet; أَحْسَنَ مَثْوَاىَ Benim mesvamı ihsan etmişti.

Bu her iki kullanıma baktığımızda kelimenin ikamet etmek, barınmak anlamına gelmeyeceği açıktır. Mesva; her iki ayette de Yusuf'un kendisine ait mesvasıdır. Oysa 21. Ayette Yusuf'un Mısır'a ilk defa geldiği belirtilmişti. Onun Mısır'da kendisine ait bir mesvasının (barınacak, ikamet edilecek yer) olması mümkün değildir. Yusuf'u satın alan adam karısına أَكْرِمِى مَثْوَاهُ *ekrimî mesvâhu* "onun sahip olduğu mesvasını ona ikram et" derken, onu kölelik zilletinden kurtar, onu helak eden bu durumdan kurtar yani *zaten olması gereken özgürlüğüne kavuştur* demiş olmalıdır. 23. ayette ise Yusuf bu duruma kavuşmuş olduğunu yani özgürleştirilmiş olduğunu beyan etmektedir.

Pazarda alınıp satılan bir köle için gelip halini değiştirmeyeceği son karargâh elbette özgürlüğüdür. Onun haricindeki hallerin hepsi geçici ve değişkendir. Bir köle (aslında tüm insanlık) için üzerinde sabit kalacağı tek ve son durum, özgür olmasıdır. Özgür olmadıktan sonra hiçbir durum, hiçbir yer, hiçbir konum Mesva değildir.

Bu kadar açıklamadan sonra ayete aşağıdaki gibi mana verebiliriz.

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِى مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Mısır'da Onu satın alıp kadınına: "Bize faydalı olacağını veya evlat edinmeyi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla" diyen de o kişiydi. İşte bu şekilde; Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

MUHSİNLERİN ÖDÜLÜ

(22. Ayet)

Daha önceki bölümlerde Yusuf'un yaşının tespitini "*gulam*" kelimesinden yapmış ve 3-21 ayetler arasında anlatılan olaylarda ergenlik çağına yeni girmiş, bıyıkları daha yeni terlemeye başlamış çağlarda, yani 13 yaş civarlarında olması gerektiğini söylemiştik. O yaşıyla alakalı olarak en son şeyler bir önceki ayette söylenmişti. O ayetten bir yandan Yusuf'un köleliğinin bittiğini diğer taraftan hadiselerin tevilinden öğretilme sürecinin başladığını öğrenmiştik.

Birinci kitapta 6. ayette geçen "hadiselerin tevilinden öğretecek" ibaresi üzerinde durmuş ve bunun anlamının "*yaşanan olayları istenilen sonuca ulaştırmak için âna müdahale etme*" olduğunu belirtmiştik. Hadiseleri istenilen sonuca ulaştırmak için özgür bir irade ile beraber müdahale etme imkanlarının da olması gerekmektedir.

Yusuf 12/22

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Olgunluk çağına ulaştığında hüküm ve ilim verdik. Muhsinleri işte böyle ödüllendiririz.

Bu ayette geçen وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ (olgunluk çağına eriştiğinde) kelimesinden Yusuf'un gulam olarak Mısır'a gelişinden sonra bir hayli zamanın geçmiş olduğunu anlıyoruz. Bu ibareden Yusuf'un yaşını tespit edemesek de وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ (olgunluk çağına eriştiğinde) ibaresinin ne anlama geldiğini tespit edebiliriz.

أَشُدَّه Eşuddehu kelimesi شدد ş+d+d kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 102 kullanım bulunmaktadır. "Güçlendir-

mek,[595] sıkıntı vermek,[596] bağlamak,[597] savurmak,[598] şiddetli, güçlü,[599] sert,[600] olgunluk çağı[601] anlamlarında kullanılmıştır.[602] Ele aldığımız ayetteki formda ise bu kelimenin 8 kullanımı vardır. Bu kullanımlardan yaş tespiti yapamasak da gelinen durumun (eşud çağının) nasıl bir hal olduğunu anlayabiliriz.

Mesela;

6/152; 17/34 ve 18/82 de bu kelime herhangi bir himayeye ihtiyaç duymadan kendi malını idare edebilecek kapasiteye ulaşmak.

22/5; 40/67; 46/15 ve 28/14 olgunluk çağı, himayeye ihtiyaç duymamak anlamlarında geçmektedir.

Bu kullanımlardan yola çıkarak Yusuf'un ulaştığı yaşın, herhangi bir himayeye ihtiyaç duymadan, yaptığı hareketlerin, malının, verilen hikmet ve ilmin lehinde ya da aleyhinde olabilecek şeyleri bilebilecek ve bunlara gerekli önlemleri alabilecek yaşta olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ayetin devamında *ona ilim ve hüküm verdik* buyurulmaktadır. İlmin değerinin ne olduğunu bilmeyene ilim, hikmetin hayattaki karşılığından anlamayana hikmet verilmiş olması mümkün değildir.

Bu ayette geçen وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا (*olgunluk çağına erişince hüküm ve ilim verdik*) ibaresi, resullerin hayatlarında olan bir evreden de haber vermektedir. Kur'an'da bu ibare çok geçmesine ve birçok resule ilim ve hikmet verdik buyurulmasına rağmen, bu ayette geçtiği أَشُدَّهُ gibi "olgunluk çağına gelince ilim ve hikmet verdik" şeklinde sadece iki defa geçmektedir. Bu iki kullanımın birisi burada Yusuf için diğeri ise Kasas suresi 14. ayette Musa için geçmektedir.

"Olgunluk çağına erişince ona hikmet ve ilim verdik" cümlesinden Yusuf'a ve Musa'ya resullük verildiği anlamı çıkarmamız mümkün değildir. Zira bu cümlenin Musa için kullanımına baktığımızda, ona ilim ve hik-

---

595 Bkz. Sad 38/20; İnsan 76/28; Kasas 28/35; Ta-Ha 20/31

596 Bkz. Yunus 10/88

597 Bkz. Muhammed 47/4

598 Bkz. İbrahim 14/18

599 Bkz. Ali İmran 3/11; Bakara 2/165, 196, 211; Ali İmran 3/4, 56; Maide 5/2, 98; Araf 7/164; Enfal 8/13, 25, 48, 52; Hud 11/80, 102; RAd 13/13; İsra 17/5; Hadid 57/27

600 Bkz. Fetih 48/29

601 Bkz. Enam 6/152; Hac 22/5; 40/67; Yusuf 12/22; İsra 17/34; Kehf 18/82; Kasas 28/14; Ahkaf 46/15

602 Mehmet Okuyan. Kur'an Sözlüğü.s.458

metin, Mukaddes Tuva Vadisinde[603] resullük verilmeden çok daha önceki dönemlerde olduğu görülecektir. Kasas 14. ayette Musa için "*olgunluk çağına erişince ona ilim ve hikmet verdik*" denildikten hemen sonra, Musa, istemeden bir adam öldürecek, Medyen'e kaçacak, orada 8-10 yıl civarında bilge bir adama hizmet edecek, daha sonra oradan ayrılacak ve Mukaddes Tuva Vadisinde resul seçilecektir.[604]

Şu hâlde "*olgunluk çağına erişince ona ilim ve hikmet verdik*" cümlesinden anlaşılması gereken nedir?

حُكْمًا *hükmen* kelimesi حكم h+k+m kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 210 kullanım bulunmaktadır. Bir şeyi ıslah etmek için alıkoymak, engellemektir. Bunun için hayvan gem'ine hayvanın hakemesi denmiştir. Hakemtü-d dabbe, hayvanı yular ile kontrol ettim. Ehkamtuha, hayvana bir yular takmak[605] anlamından türemiş bu kelime Kur'an'da şu anlamlarda geçmektedir.

Hüküm vermek,[606] prensip, kural, hüküm,[607] hakem tayin etmek,[608] sağlamlaştırmak, sağlamlaştırılmak,[609] hakem, hâkim,[610] muhakeme gücü,[611] açık,[612] hakimiyet,[613] hikmet, hikmetli.[614]

Ele aldığımız ayette kelime حُكْمًا şeklinde geçmektedir. Kur'an kullanımları ve lügat manaları göz önüne alındığında bu kelimeye yüklenmesi gereken doğru anlam "*doğru karar verme yeteneği*" veya "*muhakeme yeteneği*" veya "*hükmetme kabiliyeti*" olması gerekmektedir.

Yusuf'a verilen ikinci şey olan ilme gelince, kelime ayette عِلْمًا *ilmen* şeklinde geçmiştir. Bu kelime kök anlamı "damgalamak, işaretlemek, işaret koymak, bir şeyin kolayca anlaşılması ve ayırt edilmesi için üzerine bel-

603 Bkz. Ta-Ha 20/12; Naziat 79/16

604 Musa'nın yaşadığı bu süreç için bkz. Kasas 28/14-32 ve Ta-Ha 20/12-41

605 R. El İsfahani, El Müfredat HKM md.

606 Bkz. Bakara 2/113; 40/48; Maide 5/42; Nisa 4/58; Ali İmran 3/23; Maide 5/44, 45, 47, 95; Hac 22/56, 69; Enbiya 21 /78

607 Bkz. Maide 5/50; Enam 6/62; Rad 13/37, 41; Kehf 18/26; Maide 5/43; Kasas 28/70, 88

608 Bkz. Nisa 4/60, 65; Maide 5/43

609 Bkz. Hac 22/52; Hud 11/1

610 Bkz. Nisa 4/35; Enam 6/114; Araf 7/87; Yunus 10/109; Hud 11/45; Tin 95/8

611 Bkz. Enam 6/89; Meryem 19/12; Enbiya 21/74, 79; Şuara 26/21, 83; Ali İmran 3/79

612 Bkz. Ali İmran 3/7; Muhammed 47/20

613 Bkz. Enam 6/57; Yusuf 12/40, 67

614 Bkz. Bakara 2/269, 129, 151, 231; Ali İmran 3/48, 81, 164

li işaret ya da damga koymak[615]" olan علم *aleme* kelimesinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 854 kullanım bulunmaktadır.

Yusuf'a verilen bu ilim nedir?

Bu soru tefsir müelliflerini de oldukça meşgul etmiş bir sorudur. Fakat bu soru Kur'an'dan neşet eden bir sorudur ve cevabının da Kur'an'da olması gerekmektedir.

Sorunun surenin içinde var olan cevabına geçmeden önce آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا "bir doğru karar verebilme yeteneği ve bir ilim verdik" ibresinde geçen *hükmen* ve *ilmen* kelimelerinin her konuyu ve her şeyi kapsamadığını bir sınırı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Doğru karar verebilme yeteneği varlıktaki her şeyi kapsamamaktadır. Yusuf'a verilen doğru karar verme yeteneğinin her şeyi kapsaması mümkün değildir. Zaten kelimenin sonunun tenvinli gelmesi mecburen anlamın "bir hükmetme yeteneği" olmasını zorunlu kılmaktadır.

Aynı şekilde ilmen kelimesinin de her şeyi kapsayan bir ilim değil, sadece bir konudaki ilim olmasını zorunlu kılmaktadır.

Yusuf'a verilen ilmen (bir ilim) ve hükmen (bir doğru karar verme yeteneği) nedir?

Hem 6.ayette hem de 21.ayette Yusuf'a hadiselerin tevilinden öğretilmeye başlandığını görmüştük. Ayette Yusuf'a bir ilmin ve bir muhakeme yeteneğinin verildiği söylenmektedir. Yani ilmi ve hükmü Yusuf kendi çabasıyla elde etmemiş Yüce Allah ona vermiştir. En başından beri hadiselerin tevilinden öğretilen kişinin öğreneceği ilim elbette ki "hadiselerin tevili" ilmi olmak durumundadır. Hüküm ise kendisine verilen bu ilmi doğru kullanma kabiliyeti olmalıdır. Bu Yusuf'un kendisine verilen hadiselerin tevili ilmine hükmettiğini, onun altında kalmadığını, doğru yönlendirme kabiliyetinde olduğunu göstermektedir.

Bu durumda 22. ayette geçen آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا "*Ona bir ilim ve bir muhakeme yeteneği verdik*" ibaresinden kast edilenin hadiseleri tevil etme ilmi ve bu ilmi doğru kullanacak muhakeme kabiliyeti olduğu anlaşılmaktadır.

Ayetin bir sonraki cümlesinde وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ "*Muhsinlere işte böyle karşılık veririz*" buyurulmaktadır. Bu bize Yusuf'a verilen muhakeme yeteneği ve ilmin sergilediği, doğru ve en güzel tavırlar neticesinde olduğunu göstermektedir.

---

615 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. Yeni Sözlük ALM md. s.1618

Peki Yusuf ne yapmıştır da Muhsinlerden olmuş ve ne yapmıştır da böyle bir karşılığı hak etmiştir? Bu soruları cevaplamak için kelimelere tutunmaktan başka yol yoktur.

الْمُحْسِنِينَ El Muhsinin kelimesi *akıl, duygu, arzu tarafından güzel görünen şeyleri*[616] ifade eden حُسْن husn kelimesinin kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 194 kelime bulunmaktadır. حسنة İyilik,[617] bolluk,[618] genişlik,[619] iyi kişiler,[620] bir yeri niteler şekilde güzel,[621] bir ameli niteler şekilde güzel,[622] akıl, davranış, arzu, duygu, amel, insanlarla ilişkileri yönünden güzel davranış içinde olanlar[623] anlamlarına gelmektedir.

Kelime Yusuf suresinde geçtiği şekliyle (4 defa مُحْسِنٌ şeklinde, 1 defa مُحْسِنُونَ şeklinde ve 33 defa الْمُحْسِنِينَ şeklinde) Kur'an'da 44 yerde geçmektedir. Bu kelimenin Yusuf 22 deki kullanımına baktığımızda kelimenin ال takısıyla الْمُحْسِنِينَ şeklinde geldiği görülecektir. Bu da Yusuf'u Muhsin kılan şeylerin bizim tarafımızdan bilenen şeyler olması gerektiği anlamına gelmektedir. Bizim Yusuf'a verilen Muhsin sıfatının ne olduğunu ve nereden geldiğini bilebilmemiz için onun fiillerinden bahsedilmiş olması gerekmektedir. Oysa 21. ve 22. Ayet arasında Yusuf'un tek bir fiilinden bahsedilmemektedir. Şu hâlde biz Yusuf'un, muhsinliği nasıl elde ettiğini nereden bileceğiz?

Aslında bu sorunun cevabını kısmen de olsa "en güzelin en güzel sözleri" bölümünde vermiştik.

Bu sorunun en güzel cevabı Yüce Allah tarafından şu şekilde verilmiştir.

Nisa 4/125

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

616 R. El İsfahani; El Müfredat HSN md.

617 Bkz. Nisa 4/78

618 Bkz. Araf 7/131

619 Bkz. Nisa 4/78

620 Bkz. Nisa 4/69

621 Bkz. Furkan 25/76

622 Bkz. 18/30

623 Bkz. Bakara 2/58, 195, 236; Ali İmran 3/144, 148; Maide 5/13, 85, 93; Araf 7/56, 161

Tüm yönelişlerinde Allah'a gönülden teslim olmuş, dosdoğru İbrahim milletine tabi olmuş, Muhsin olan o kimseden kimin dini daha güzel olabilir ki? Allah, İbrahim'i dost edinmiştir.

Hiç kimse, Muhsin kime denir sorusunu bundan daha iyi cevaplandıramaz.

Yüce Allah sıfatları en güzel olandır.[624] Varlığı en güzel şekilde yaratmıştır.[625] İnsanı da en güzel yaratmıştır.[626] Yarattığı insanı en güzel amelleri yapsınlar diye imtihan edendir.[627] Kulları imtihanda başarılı olsun diye en güzel sözler gönderendir, çünkü en güzel amele en güzel sözler iletir.[628] En güzel olanın, en güzel yaratılmış evreninde, en güzel yaratılan insan, en güzele ulaşması için, en güzel sözlere tabi olduğunda verilecek karşılık da en güzel olacaktır.[629]

Babası bir Allah resulü olan, kendisine de Allah resulü olacağı bildirilen bir kişinin Muhsin olması, babasına bildirilen en güzel vahiylere tabi olmasından başka bir şeyden dolayı olmamalıdır. Zaten bunun dışında bir muhsinlik yoktur! Yani hadım edilmiş halde bir köle kervanıyla Mısır'a gelen Yusuf, kendisini pazardan satın alıp, özgürleştirenlerin yanında sadece vahye göre yaşamıştır. Babası ona daha yolun başında "*yectebike rabbuke*" yani "*seni saflaştırmak, arındırmak, rafine etmek için bir sürece sokacak*"[630] demiştir. Yusuf'un, babasının bu söylediklerini unutmuş olması mümkün değildir. Nitekim unutmamış Muhsinlerden olmuş ve Rabbi de ona *hadiselerin tevil ilmini* ve bu ilmi doğru kullanma yeteneğini vermiştir. Ona verilen ödül, önündeki uzun süreçte geçtiği bir aşamanın ödülüdür. Babası ona "yectebike rabbuke" demiştir ama bu seçilme Yusuf'un davranışları ile birebir alakalıdır. Eğer doğru hareket etmese aşamaları geçemeyecek, eğer doğru hareket etmese rafine olamayacaktır. Rabbi onu uzun bir sürece sokmuştur ama bu süreçten geçmek tamamen Yusuf'un sorumluluğundadır. Bu aşamalardan geçmesi için tamamen vahyin doğrultusunda hareket etmelidir. Eğer bu doğrultudan sapma gösterirse bir sonraki aşamaya geçemeyecek, bu sefer de geçemediği aşama için başka

624 Bkz. Araf 7/180; 20/8; 59/24

625 Bkz. Bakara 2/138; Müminun 23/14; Saffat 37/125

626 Bkz. Tin 95/4; Miminun 23/14

627 Bkz. Mülk 67/2; Ahkaf 46/16; Kehf 18/7; Hud 11/7

628 Bkz. Nisa 4/59, 125; Yusuf 12/3; Zümer 39/23, 55

629 Bkz. Ahkaf 46/16; Zümer 39/35; Ankebut 29/7; Furkan 25/24; Nur 24/38; Nahl 16/96, 97; Tevbe 9/121.

630 Bkz. Yusuf 12/6

bir şey devreye girecektir. 22. ayette "*Muhsinlere işte bu şekilde karşılık veririz*" buyurulması Yusuf'un aşamaları doğru geçtiği, hayatının tüm yönelişlerini Yüce Allah'a has kıldığı, İbrahim milletine[631] tabi olduğu, içten Yüce Allah'a teslim olduğu anlamına gelmektedir. Vahye uygun davranmış, vahye göre yaşamış ve Rabbi de ona karşılık vermiştir. Bu karşılık aynı zamanda önündeki uzun süreçlerden birinin bittiği diğerinin başladığı anlamına gelmektedir. Bu aşamada imtihanlar daha da zorlaşacaktır.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalar doğrultusunda 22. ayetin meali aşağıdaki gibi olmalıdır.

Yusuf 12/22

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Olgunluk çağına ulaştığında ona (Yusuf'a) bir muhakeme yeteneği ve bir ilim verdik. Biz, Muhsinlere işte böyle karşılık veririz."

631 İbrahim milleti hep İbrahim'in dini olarak algılanmıştır. Fakat millet kelimesi din anlamına gelmemektedir. Bu kelime kişiyi yükümlülük altına sokan, süresi ve şekli belirlenerek kayıt altına alınmış yükümlülük anlamına gelmektedir. Bu kelime Yüce Allah'ın tüm insanlığa İbrahim vesilesiyle bildirdiği hac yükümlülüğü anlamına gelmektedir. Bu kelimeyle ilgili daha geniş bir çalışma www.tuvavadisi.org sitesinde yayınlanmış bulunmaktadır.

SORUŞTURMA

Yusuf 12/23

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّى أَحْسَنَ مَثْوَاىَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, "Haydi gelsene!" dedi. O ise, "Allah'a sığınırım, çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler" dedi (DİB meali)

Yüce Allah'ın, mübarek Kur'an'ında en güzel kelimelerle anlattığı kıssalarına, hiçbir ön kabul olmadan ve geleneğin oluşturduğu hiçbir şablona yaslanmadan gösterilecek her türlü anlama çabası mutlaka sonuç verecektir. Ama ne yazık ki hiç böyle olmamış, her ayet ve her kelime ile ilgili ön kabuller devreye girmiş, şablonlar belirleyici olmuştur. Mesela, 21. ayette olduğu gibi bu ayette de hiçbir ayırıcı ve tanıtıcı özelliği gündeme getirilmeden bir kadından bahsedilmektedir. Ne bir isim ne de bir unvan verilmemiştir. Hatta öyle ki; ayetteki kişinin kadın olduğu fiillerin ve kullanılan zamirlerin dişil formda gelmesinden anlaşılmaktadır.

Tam burada şunun altının çizilmesi gerekmektedir. Kıssayı bu şekilde anlatan Yüce Allah'tır. O kıssayı bu şekilde anlatmışsa, bu kıssanın ve kıssada anlatılan olayların en güzel tarafından en güzel şekilde anlatılmış olduğu anlamına gelmektedir. Kıssayı anlamak, ayetlerde geçen kişileri tanımak için Yüce Allah'ın önüne geçercesine ön kabul ve şablonlarla peşinen kıssada bahsi geçen kadın şu kişidir, adı budur şeklinde bir yaklaşım sergilemek, sadece kıssayı anlamanın önüne geçmekle kalmayacak aynı zamanda yanlış anlaşılmasına da neden olacaktır. Elbette ki ayetleri ayetlerle anlayarak kıssanın ilerisinde geçen olaylarla, bu ayette anlatılanları birleştirerek kişilerin kimliğini tespit etmek mümkündür. Ama bunu yapmak bile doğru olmayacak, olayların karışık bir hale gelmesini sağlayacaktır.

Kur'an'ı anlamaya çalışan kim olursa olsun, ilk bilmesi ve hatta iman etmesi gereken şey, tam bir teslimiyet ve sarsılmaz bir güvenle Kur'an'a yani Kur'an'ı gönderen Allah'a teslim olmak ve asla ondan daha atik davranarak, kıssaları onun anlatmadığı biçime sokmamaktır. Kıssadaki olaylar Yüce Allah'ın belirlediği bir düzenle anlatılmaktadır ve bu düzen Yüce Allah'ın sonsuz ilmi ile oluşturulmuş bir düzendir.

Özellikleri itibarıyla Yusuf suresine baktığımızda, bu surenin diğer surelerden ayırıcı en belirgin özelliğinin, tüm olayların bir surede ve bir kronoloji takip edilerek anlatılmış tek kıssa olma özelliği olduğu görülecektir. Kur'an'ın anlattığı diğer kıssalar tüm Kur'an'a serpiştirilmişken Yusuf kıssası toplu halde ve bir yerde anlatılmıştır. Bunun yanında Yüce Allah, Yusuf kıssasını hiçbir sureyi tanımlamadığı şekilde tanımlamakta ve bu kıssaya "ahsenü'l kasas" (kıssaların en güzeli) demektedir.

Yusuf kıssasının en güzel kıssa oluşu sadece anlatılan olaylarla veya olaylardan çıkarılan derslerle, hikmetli öğütlerle sınırlı değildir. Aynı zamanda bu kıssa anlatılırken kullanılan kelimelerle, kelimelerin dizilişiyle, olayların anlatılış biçimi ile de ilgili olmak zorundadır. Çünkü Yüce Allah "kıssaların en güzeli" derken çıkarılacak hikmetler, alınacak dersler veya gramer açısından en güzeldir dememiş, genel olarak her şeyiyle "en güzel kıssa" demiştir. Bu genel kullanım onun her yönüyle ve tabi ki olayları anlatış biçiminde kullanılan düzenle de en güzel kıssa olmasını gerekli kılmaktadır.

Kur'an'ın içine serpiştirilmiş başka bir kıssayı inceliyor olsaydık, olayların sıralamasını yani kronolojisini bir çaba ile ortaya koymak kişinin uğraşları sonucu olabilirdi. Ama eğer kıssa Yüce Allah tarafından tek bir yere toplanmış ve bizzat O'nun tarafından olaylar bir dizilime tabi tutulmuşsa, bir Mü'min olarak yapılması gereken bu düzene teslim olmak ve kıssayı Yüce Allah'ın anlattığı düzen içinde anlamaya çabalamaktır. Çünkü bu düzen Yüce Allah'ın belirlediği en güzel düzendir.

Fakat pratikte öyle olmamış ayette geçen zamirler hemen isme dönüştürülmüş, kelimeler ise ön kabulle bilinen olaylar üzerinden anlamlandırılmıştır. Hatta bunun için Yüce Allah'ın aktardığı olaylar yetersiz görülmüş, kıssayı anlamak için rivayet, İsrailiyat ve alimlerin görüşlerinden oluşan yeni yeni olaylar türetilerek Yüce Allah'ın anlattığı kıssaya eklenmiştir. Hatta sadece rivayet eklenmemiş Yüce Allah ile kulları arasında geçen ve resuller bildirmez ise bilinemeyecek yeni vahiyler dahi bulunup kıssaya eklenmiştir.

Yusuf 12/23-24

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

(23) Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, "Haydi gelsene!" dedi. O ise, "Allah'a sığınırım, çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler" dedi (DİB meali)

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ

(24) And olsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı. Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı. (DİB meali)

Yüce Allah bu iki ayette hiçbir tanıtıcı özellik vermeden bir kadının ve sadece "o" (hüve) zamiri ile belirttiği Yusuf arasında geçen bir olaydan haber vermektedir. Eski-yeni tüm meal ve tefsirler bu ayete dayanarak, olayda geçen kadının Yusuf ile zina yapmak için kapıları kapattığını, şehvetli bir şekilde Yusuf'a "*heyte leke*" (haydi gel) dediğini söylemiş ve açıklamalarını bu yönde yapmış, olayın devamını şehvet, cinsellik ve zina temeli üzerinden şekillendirmişlerdir. Onları, bu şekilde düşünmeye ve kıssadaki kelimelere bu yönde mana vermeye Yüce Allah'ın olayları anlatırken kullandığı kelimeler mi yöneltmiştir? Yoksa bu anlayışlar ön kabul ve şablonlar üzerinden mi oluşmuştur? İşte bunun tespiti Yüce Allah'ın ayette kullandığı kelimeleri doğru anlamaktan geçmektedir. Kelimelerin anlamları üzerinde durmadan önce tamamı olmasa da tefsirlerin yukarıya aldığımız ayetlerin kelimelerini nasıl anladıklarını aktarmak gerekmektedir.

> *Bil ki Yusuf son derece güzel ve yakışıklı idi. Binâenaleyh o kadın, onu görünce, ona karşı arzu duydu. Şöyle de denildi: Onun kocası âciz (şehvetten kesilmiş) idi.*[632]

Daha ayetlerdeki kelimeleri anlamaya bile başlamadan Yusuf'un son derece yakışıklı, kadının kocasının ise şehvetten kesilmiş olduğu ön kabulüyle ayeti tefsir etmeye başlayan müfessirimizin, bu bilgileri ayetin hangi kelimelerinden çıkardığı gerçekten merak konusudur. Çünkü ayete bak-

632 Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.199

tığımızda Yusuf'un güzelliği ile ilgili herhangi bir şey olmadığı gibi, Yusuf suresinin tamamında bile Yusuf'un olağanüstü güzelliği ile ilgili tek bir kelime dahi bulunmamaktadır. Ayette kadının kocası ile ilgili bir bilgi bulunmadığı gibi, kadının evli ve bir kocası olduğuna dair de bir bilgi mevcut değildir.

Tüm tefsir ve meallerde ayetlerdeki kelimelere verilen manalar hep bu ön kabuller üzerinden oluşmuştur. Yüce Allah ayette kadının kimliği ile ilgili herhangi bir bilgi vermemişken, bu kadının Aziz'in karısı olduğunu söylemek asla doğru değildir. Yüce Allah bu sureyi bir düzene koymuş, olayları ve kişileri bu düzen içinde anlamamızı istemiştir. Eğer Yüce Allah henüz ayette geçen bu kadın için tanıtıcı bir özellik vermemişse o kadın Aziz'in karısıdır diyerek olaya yön vermek, kişilere tarif getirmek asla doğru bir sonuca götürmeyecektir. İşte bu düzen içinde ayetteki kelimeleri anlamaya çalışalım.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ ***Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi (DİB meali);*** Anlamaya çalıştığımız ayetin ilk cümlesi neredeyse tüm mealler tarafından bu meale yakın şekilde çevrilmiştir. Mealde "(gönlünü kaptırıp) arzuladığı şeyi elde etmek istedi" anlamının çıkarıldığı kelime sadece وَرَاوَدَتْهُ *ravedethu* kelimesidir. Bu çeviriye göre ayetteki وَرَاوَدَتْهُ *ravedethu* kelimesi hem gönlünü kaptırmak hem arzulamak hem de arzuladığı şeyi elde etmeyi istemek manasına gelmektedir.

Kelimeye verilen bu mana aynı zamanda geleneksel anlayışın şekillendirdiği Yusuf kıssasının temelini oluşturmuştur. Bilinen Yusuf kıssasının temelinde, Mısır vezirinin (Aziz'in) karısının delicesine âşık olduğu Yusuf'la zina yapmak için odanın kapıları kilitlemesi ve bunu kabul etmeyerek kapıya koşan Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılması olayı bulunmaktadır. Diğer olayların hepsi temeldeki bu olayın devamı niteliğindedir. Temeli oluşturan bu olayın merkezinde ise وَرَاوَدَتْهُ *ravedethu* kelimesi bulunmaktadır. Yani bu kelime sonrasında gelişen olayların anlaşılması için anahtar vazifesi görmektedir.

Razi bu kelimenin anlamını; *"Arapçada kadın ile erkekten her biri, diğeri ile cinsi münasebet etmeye niyetlenip yöneldiği zaman* رَاوَدَتْهُ عَنْ نَفْسِهِ veya رَاوَد فُلاَنٌ جَارِيَتَهُ عَنْ نَفْسِهَا *denir"* şeklinde açıklamıştır.[633]

633 Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.199

Aynı kelime ile ilgili Kurtubi, şu açıklamaları getirmiştir; المراودة : Murad almak istemek, aslında yumuşaklıkla dilemek ve talepte bulunmak demektir. الرَوْد والرياد de otlak aramak demektir. bu kelimenin yavaşlık kelimesinden geldiği de söylenmiştir. Buna göre المراودة kelimesi yumuşak şekilde istemek ve talep etmek anlamındadır.[634]

وَرَاوَدَتْهُ Kelimesi ر و د / r+v+d kökünden türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş 148 kullanım bulunmaktadır. Kelime asıl itibarıyla bir şeyi kibarca istemek, bir şeyi istemek için gidip gelmek manasınadır.[635]

اَرْوَدَ يُرْوِدُ Yavaş hareket etti/etmektedir. راد Bir şeyin ardından koşturmak kelimesinden türemiştir. اِرَادَة kelimesinin asıl anlamı; Şehvet, dilek ve umuttan oluşan bir güçtür. Bu kelime, yapılmasının veya yapılmamasının gerekli olduğuna karar verilen bir şeye nefsin meyletmesi için ad yapılmıştır. Bu kelime kimi zaman işin evveli için kullanılır; o da nefsin bir şeye meylidir/özlemidir. Kimi zaman da işin sonu için kullanılır; o da işin yapılmasının veya yapılmamasının gerekli olduğuna karar vermektir. İrade, Allah için kullanıldığında onunla başlangıç değil sonuç kast edilir. Zira Yüce Allah meyletme/özlem duyma anlamından münezzehtir.[636]

Bu kelimenin ayette geçtiği şekliyle kullanıldığı bazı cümleler şu şekildedir.

- رَاوَدَ الرَّجُلُ صَاحِبَهُ عَلى - مُرَاوَدَةً *Dilemek, istemek, …e ikna etmek, …e razı etmek, …için kandırmak, birisini kandırmak suretiyle emeline ulaşmak, ayartmak, caydırmak.*
- رَاوَدَ الرَّجُل المَرْاَة *Kadını ayartmaya çalıştı.*
- رَاوَدَه عَنْ *den caydırdı, …den alıkoydu.*
- رَاوَد ُه على *e sürükledi, …e ikna etti, …e itti.*
- رَاوَدَ الرَّجُل صَاحِبَهُ عَلَى السَّفَرِ مَعَهُ اِلَى الحَجّ *Arkadaşından kendisiyle hacca gitmesini istedi.*
- تُرَاوَدَ فُلاَن *Üzerinde düşünmek, müzakerede bulunmak.*[637]

634 Kurtubi, El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.248

635 R.El İsfahani El Müfredat RVD md. Kurtubi El Camiu Li Ahkami'l Kur'an. c.s.248. Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı Yeni Sözlük RVD md.s.1150.

636 R.El İsfahani El Müfredat RVD md.

637 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı Yeni Sözlük RVD md.s.1150.

- *Kelimenin Kur'an kullanımları; istemek,[638] yüz tutmak,[639] ikna etmeye çabalamak,[640] kısa zaman,[641] yararlanmak istemek,[642] soruşturmak,[643] şeklindedir.*

Anlamaya çalıştığımız وَرَاوَدَتْهُ kelimesinin tüm formlarında ister istemek olsun ister ayartmaya çalışmak olsun ister bilgi edinmek için soruşturmak olsun ön plana çıkan şey, yapılacak şeyde herhangi bir zorlama uygulamamak, istediğini elde etmek için karşı tarafı ikna etmek anlamında olduğudur. Herhangi bir zorlama olması durumunda zorlamayı yapan insan için bu kelime kullanılmamaktadır.

Bu kelime, incelediğimiz وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ cümlesinde genelde hep "o (Yusuf) onun evindeyken kadın onu ayartmaya çalıştı" veya yukarıya aldığımız DİB mealinde olduğu gibi *"Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi"* şeklinde çevrilmiştir. Fakat bu kelimeye hem arzulamak hem arzuladığını elde etmek hem de istemek manaları yüklemenin doğru olmadığını belirtmiştik. Cümle عَنْ نَفْسِهِ وَرَاوَدَتْهُ şeklinde olsaydı *"onu ayartmak istedi"* yahut "onu baştan çıkarmaya çalıştı" şeklinde çevrilebilirdi. Ama ayetin devamında وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ *"kapıları kilitledi"* gibi bir ibarenin olması, bunun onu ayartma manasına gelmesinin mümkün olamayacağının açık delilidir. Zira ayartmaya çalışmak demek onu yapmak istenilen şeye ikna ederek razı etmek demektir. Kapıları kapatıp ona tek seçenek bırakmak *"ayartmaya çalışmak"* değil düpedüz tecavüze yeltenmek, bir şeye zorlamaktır. Ayartmak demek bir kişiyi istemediği bir şey konusunda ikna edip onu ister hale getirmek, onun o konuda iştahını kabartmak demektir.

Kelime tam da bu anlamıyla yine Yusuf suresinde başka bir olay bağlamında kullanılmıştır.

Yıllar sonra Yusuf zindandan çıkıp Mısır tarımını eline aldığında, kıtlıktan kırılan kardeşleri erzak istemek için karşısına çıkmışlardır. Yusuf onlara erzaklarını vermiş ama bir dahaki gelişlerinde baba bir kardeşlerini yanlarında getirmezlerse onlara erzak vermeyeceğini söylemiştir.

---

638 Bkz. Bakara 2/26, 185, 233; Maide 5/17; Rad 13/11; Hud 11/34; Hac 22/14, 16; Kasas 28/19; Rum 30/38

639 Bkz. Kehf 18/77

640 Bkz. Yusuf 12/61

641 Bkz. Tarık 86/17

642 Bkz. Yusuf 12/32, 51; Kamer 54/37

643 Bkz. Yusuf 12/23, 26, 32, 51

Yusuf 12/61

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ

Onun hakkında babasını ikna etmeye çalışacağız ve biz kesinlikle (bunda) elbette etkin (fail) olanlarız.

İşte bu ayette aynı kelime yakın gelecek zamanı bildiren س harfiyle birlikte ve *"ikna edeceğiz"* anlamında gelmiştir. Kelimenin gelecek zamanla ilgili kullanılmasının sebebi ise, fiilin ikna eden ve ikna edilenin bir arada olmasını gerekli kılmasından dolayıdır. Bu kelime Arapçadaki مفَاعَلَةٌ *Mufaale* babında olan bir kelimedir. Bu veznin özelliği söz konusu fiilin tek başına yapılamayacağı mutlaka aynı fiile başkasının da dahil olmasını gerekli kılmaktadır. Muşâreket yani Türkçedeki işdeş kelimeleri ifade etmektedir. Mesela, aynı babtan gelen başka bir kelime olan قَاتَلَ *katele* fiili aşağıdaki ayette şu şekilde geçmiştir.

Al-i İmran 3/146

وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

Nice peygamberler var ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostu savaştı da bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah, sabredenleri sever (DİB meali).

Bu ayette Nebiler ve onlarla birlikte olanların Allah yolunda yaptıkları savaşlar قَاتَلَ *katele* fiili üzerinden anlatılmaktadır. Fakat ayette kiminle ve ne şekilde savaşıldığından bahsedilmemektedir. Ama buna rağmen Nebilerin bu savaşı kendi kendilerine yapmadıkları, hiç bahsedilmese bile kendileri dışından başka birileriyle savaştıkları, aynı fiile başkalarının da dahil olduğu anlaşılmaktadır. Yani bu fiilin قَاتَلَ *katele* şeklinde kullanılması mutlaka iki tarafın aynı fiili yaptıklarını yani birbirleriyle savaştıklarını göstermektedir.

Yine aynı bab'tan gelen كَاتَبَ *katebe* fiili "yazıştı" anlamına gelmektedir. Kelimeye tekil olarak yazıştı manası verilse de, yazışmanın başka biriyle yapıldığı ve onun da buna karşılık verdiği anlaşılmaktadır.

صَارَعَ "Güreşti." Takdir edilmelidir ki güreşmek iki kişi ile olabilecek bir iştir. Yani bu bab'tan gelen kelimeler tekil olarak anlamlandırılsa da fiillerin yapılabilmesi için mutlaka başkasının da aynı fiilde işdeş olması gerekmektedir.

İncelediğimiz رَاوَدَتْهُ kelimesinin bulunduğu bab'ın bu özelliğini göz önüne aldığımızda ve kelimeye meal ve tefsirlerin tercih ettiği "şehvet duymak, arzu duymak" manası üzerinden anlam verdiğimizde; ortaya çıkan anlam kadın ve "Yusuf karşılıklı olarak birbirlerinden murat almak istedi" ya da "kadın Yusuf'u ayartmaya çalıştı, Yusuf da bu ayartmaya olumlu karşılık verdi" şekline gelecektir.

Aslında tefsirlerimiz ve meallerimiz zaten olayın tam da bu şekilde geliştiğini yani kadının Yusuf'a, Yusuf'un da kadına meyli olduğunu söylemişlerdir. Birazdan bunlarla ilgili alıntılarda bulunacağız. Ama ayetin hemen devamına baktığımızda Yusuf, *"Konumumu en güzel kılan rabbim tek sığınaktır"* demekte ve asla böyle bir meylinin olmadığını göstermektedir. Değilse Yusuf'un Allah tek sığınaktır sözü yalan bir söz olacaktır ki bu da Allah resullerine atılan bir iftira olacaktır.

Bunlardan başka hemen bir ayet önce Yüce Allah Yusuf'un Muhsinlerden olduğu için ilim ve hüküm verilerek ödüllendirildiğini buyurmuştu. Muhsin olarak tanıtılan bir kişinin şehvetine yenik düşerek süfli düşünceler içinde olabilmesi mümkün değildir.

Tüm bunlar رَاوَدَتْهُ kelimesine DİB ve diğer meallerde olduğu gibi "*(gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi"* şeklinde bir anlamın verilmesinin mümkün olamayacağını göstermektedir.

Bu kelime Kur'an'da; 8 tanesi Yusuf suresinde olmak üzere 148 defa geçmektedir. Yusuf suresindeki kullanımların 7 tanesi hep aynı bab'ta رَاوَدَ *ravede* şeklinde, bir tanesi ise اَرَادَ *erade* şeklinde başka bir bab'ta geçmektedir. Bu kelime رَاوَدَ *ravede* şeklinde Yusuf suresi dışında sadece bir kere aşağıdaki ayette geçmektedir.

Kamer 54/37

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ

Andolsun ki misafirleri hakkında onu ısrarla soruşturmuşlardı, böylece biz gözlerini silmiştik: "Artık tadın azabımı ve uyarılarımı."

Lut kavmi hakkındaki bu ayet, helak edilen o kavmin Lut'a gelen misafirleri hakkındaki aşırılıklarından bahsetmektedir. Hicr suresinde daha detaylıca anlatılan kıssada azgın kavim Lut'un kapısına dayanmış ve ısrarla ondan misafirlerini kendilerine vermelerini istemiş, misafirler hakkında onu sıkıştırmışlardı.[644] Ayete dikkat edilirse cümlenin *"misafirleri hakkın-*

644 Bkz. Hicr 15/61-76; Hud 11/77-83

da onu…" şeklinde olduğu görülecektir. Yani ayette geçen رَاوَدُوهُ *raveduhu* fiilinde azgın kavimle işteş olan misafirler değil Lut'dur. Lut'un azgın kavimle işteş olduğu bu fiilin tam olarak ne anlama geldiğini anlamak için, Lut ve misafirleri kıssasının detaylıca anlatıldığı ayetleri hatırlamak faydalı olacaktır.

Hicr 15/67-73

وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ

(67) Şehir halkı sevinerek geldiler.

قَالَ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ

(68) Lût, dedi ki: "Şüphesiz bunlar benim misafirlerimdir. Sakın beni rezil etmeyin."

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ

(69) "Allah'a karşı gelmekten sakının, beni utandırmayın" dedi.

قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ

(70) Onlar şu karşılığı vermişlerdi: "Sana kimsenin işine karışma dememiş miydik?"

قَالَ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

(71) Lût: "İşte kızlarım. Eğer yapacaksanız (onlarla evlenebilirsiniz)" dedi

لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ

(72) (Melekler, Lût'a:) "Ömrüne andolsun ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş hâlde, sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler)" dediler.

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ

(73) Derken güneşin doğuşu sırasında, o korkunç uğultulu ses onları yakalayıverdi.

(Bu ayet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealinden alınmıştır)

İşte Lut'un kavmi ile işteş olduğu رَاوَدُوهُ *raveduhu* fiilinin içeriği budur. Bu fiile arzu duymak, istek duymak, ayartmaya çalışmak manası verilebilmesi için bir zorlamanın olmaması gerektiğini daha önce belirtmiştik. Bu karşılıklı diyaloğa bakıldığında bir zorlamanın olduğu görülecektir. Zaten Ankebut suresinin 29. ayetinde Lut kavminin erkeklere yanaşmasının karşılıklı rızaya dayanmadığı, bu işi yol keserek zorla yaptıkları bildirilmektedir. Yukarıdaki ayetlere bakıldığında o azgın kavmin istediklerini elde etmek için Lut'u sorguladıkları ve Lut'un da onlara karşılık verdiği görülecektir. İşte bu karşılık, Lut'un o azgın kavimle birlikte işteş olduğu رَاوَدُوهُ *raveduhu* fiilinin anlamının, *"ısrarla sorgulamak ve sorgulamaya karşılık vermek"* şeklinde olduğunu göstermektedir. Bu kelimenin özellikleri göz önüne alındığında, bir zorlama ile beraber kullanıldığında karşılıklı rızaya dayalı ayartmak ve ayartılmaya karşılık vermek anlamına gelemeyeceği ortadadır. Zorlama ve ısrar olduğu durumlarda kelime "sorgulamak, bilgi edinmek için ısrarcı olmak" anlamına gelmektedir.

Bu kelimenin incelediğimiz Yusuf 23. ayetindeki kullanımı da bu anlama gelmektedir. Çünkü hemen ilk cümlenin devamında *"kapıları kilitledi"* şeklinde gelen ibareden bir zorlamanın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum *"birine şehvet duymak, onu elde etmek için ayartmaya çalışmak"* anlamı verilen ve geleneksel anlayışın üzerine koca kıssayı bina ettiği bu kelimenin anlamının *"sorguya çekmek, bilgi edinmek için ısrarcı olmak"* anlamına geldiğini göstermektedir. Kapıların kilitlenmesi ayartmaya çalışmanın değil, tecavüze yeltenmenin, ikna etmenin değil zorlamanın, razı etmenin değil mecbur etmenin işaretidir.

Bu açıklamalardan sonra incelediğimiz kelimenin geçtiği 23. ayetin ilk cümlesinin anlamının şu şekilde olması gerekmektedir.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ

O esnada O (Yusuf) onun evindeyken, (kadın) nefsi hakkında ısrarla onu sorguladı.

O ESNADA!..

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِی هُوَ فِی بَیْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ

O esnada O (Yusuf) onun evindeyken, (kadın) nefsi hakkında ısrarla onu sorguladı.

Bu şekilde anlam verdiğimiz bu cümlede üzerinde durulması gereken çok önemli bir hususun daha anlaşılması gerekmektedir. Arap dili açısından bu cümledeki kelimelerin diziliş şekilleri çok ciddi bir problemi beraberinde getirmekte ve cümleye anlam vermeyi zorlaştırmaktadır. Aslında bu sorun meal ve tefsirlerin ısrarla en baştaki وَرَاوَدَتْهُ kelimesine "kadın onu arzuladı, ona şehvet duydu" manasının verilmesinin ve konuyu her ne pahasına olursa olsun zina temeline taşımalarının sonucunda oluşan bir sorundur. Daha en baştan Yusuf ve bu kadın arasında geçen olayların cinsel içerikli bir tema çerçevesinde geliştiği şablonuyla hareket eden ulemamız, bu yaklaşım biçimlerinin ortaya çıkardığı sorunu görmezden gelmiş, sanki böyle bir problem yokmuş gibi hareket etmişlerdir.

Yukarıdaki ayetin Arapça metnine bakıldığında cümle içinde (الَّتِی) elleti ism-i mevsul'un (ilgi zamirinin) olduğu görülecektir. İşte cümledeki sorun bu ismi mevsulden sonra gelen cümledede. İsmi mevsullerle ilgili geniş bilgiyi 21. ayeti işlerken vermiştik. Verdiğimiz o bilgilere göre anlamaya çabaladığımız Yusuf 23. ayetin ilk cümlesindeki problemi şu şekilde ortaya koyabiliriz. وَرَاوَدَتْهُ الَّتِی هُوَ فِی بَیْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ Bu cümlede daha önce bilgi verdiğimiz ism-i mevsullerin kurallarından hiçbiri bulunmamaktadır. Ayette geçen (الَّتِی) ism-i mevsulünden sonra onu açıklayacak şekilde bir sıla cümlesinin veya aid zamirin olması gerekirdi. Fakat cümlede olması gereken "sıla cümlesi" olmadığı gibi, ism-i mevsule dönecek herhangi bir "aid zamir" de bulunmamaktadır. Üstelik ism-i mevsul, müennes (dişil) iken sonrasında gelen cümle müzekker (eril)'dir. Bu haliyle cümlede bulunan الَّتِی ilgi zamiri cümlenin ve hatta ayetin devamıyla hiçbir

bağı olmayan ve ne işe yaradığı belli olmayan bir kelime olarak kalmaktadır. Nitekim meal ve tefsir müellifleri de kelimeye işe yaramıyor muamelesi yapmış ve sanki cümle içinde böyle bir kelime yokmuş gibi çevirilerini yapmışlardır.

Yüce Allah'ın kelimelerinin hiçbir tanesi boş ve gereksiz değildir. O kelimeler Yüce Allah'ın sonsuz ilmiyle ayetlere yerleştirilmiştir. Yüce Allah'ın anlama katkısı olmayan ve hiçbir şeyle bağı bulunmayan kelimeler kullanabileceğini akıldan geçirmek dahi Yüce Allah'ın kudretini, ilmini ve dahi tüm sıfatlarını küçümsemek anlamına gelecektir.

İnsanlar tarafından oluşturulmuş metinler ne kadar güzel ve edebî olurlarsa olsunlar, mutlaka o metinde olmasa da olur diyebileceğimiz yüzlerce kelime tespit etmek mümkündür. Yüce Allah'ın vahiyleri hariç hiçbir kelam eksiklik ve kusurdan arındırılmış değildir. Değildir çünkü; insan yapısı gereği varlığı kapsayan ve her şeyiyle kuşatan biri değildir. Bizzat insan soyunun kendisi her türlü kusura sahiptir. Bu yüzden kusurlu özelliklerde olan insanoğlunun oluşturacağı metnin içinde; gereksiz, fazla, olmasa da olur denilebilecek kelimelerin ve daha güzel anlatılabilirdi denilebilecek betimlemelerin olması gayet doğaldır. Fakat Yüce Allah'ın kitabında fazla, işe yaramayan, anlama katkısı olmayan, hiçbir amaca hizmet etmeyen kelimelerin olması asla doğal değildir. Çünkü Kur'an'da bir kusurun olması demek, Yüce Allah'ın haşa bizzat kendisinin kusurlu olması anlamına gelecektir ki Yüce Allah her türlü kusurdan münezzehtir.

Anlamaya çalıştığımız cümle içinde الَّتِى *elletî* şeklinde geçen İsm-i mevsul (ilgi zamiri)'de gereksiz ve boş bir kelime olamayacağı gibi, kıssa içerisinde tahmin edilenin çok üstünde bir vazifesi bulunmaktadır. En başta bu ismi mevsul (الَّتِى) cümleye marife yani bilinirlilik anlamı katmaktadırlar. Cümleye, bilinirlilik (marife) anlamı katan bir kelimenin kendisinin ne işe yaradığının bilinmemesi ve bu yüzden cümlede sanki böyle bir kelime yokmuş gibi cümleye anlam verilmesi, tefsir ve meal müelliflerinin ironik bir çelişkisidir.

Müfessirlerimiz bir yandan ayetteki cümlede ayırıcı ve tanıtıcı hiçbir özelliği bulunmadan belirtilen ve kadın olduğu sadece fiillerden ve zamirlerden anlaşılan birine hemen, *"o kadın Aziz'in karısıdır, adı Züleyha'dır"* şeklinde bilinirliliği kendi kafalarından yüklerlerken, öte yandan Yüce Allah'ın bilinsin diye cümleye koyduğu, marife olan bir kelimeye bilinemez muamelesi yapmaları tam bir çelişki olmaktadır. Yüce Allah'ın nekira olarak kullandığı kelimeleri marifeye çevirmekte bu kadar mahir olan ulemanın kısacık bir cümle içindeki ilgi zamiri karşısında

takındıkları bu görmezden gelme tavrı, elbette çok daha ağır eleştirileri hak etmektedir.

Arapçadaki ism-i mevsuller anlamlarını kendilerinden sonraki kelimelerden alsalar da bir metin içindeki asıl görevleri, kendilerinden önceki ve kendilerinden sonraki iki cümle arasında bağ kurmaktır. Bunu daha önce belirtmiştik. Fakat Kur'an'da kullanılan ismi mevsuller cümleyi daha önceki cümleye değil tüm Kur'an'a bağlamaktadır. Bunun Kur'an'da yüzlerce örneği bulunmaktadır.

Anlamaya çalıştığımız cümleye gelince; وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ bu cümlenin başlangıç kısmı وَرَاوَدَتْهُ "(kadın) onu ısrarla sorguladı" şeklindedir. Aslında bu kelimenin içinde (kadın) şeklinde bir kelime yoktur. Parantez içi o ekleme Arapça bilmeyenler açısındandır. Arap dilinde konuşan birinin bu kelimeyi telaffuz etmesi, zaten fiili yapanın kadın olduğunun anlaşılması için yeterlidir. Çünkü Arapçada kelimeler eril-dişil şeklinde kullanılmaktadır. Türkçede "onu sorguladı" şeklinde telaffuz edilen bir kelimede, sorgulayanın kadın mı yoksa erkek mi olduğu ayrıca bildirilmeden sorgulayanın kim olduğu anlaşılamaz. Çünkü Türkçede kelimelerin eril-dişil kullanımı yoktur. Ama Arapçada sadece وَرَاوَدَتْهُ "ravadethu" demek sorgulayanın kadın olduğunun bilinmesi için yeterlidir ayrıca "kadın" şeklinde bir kelimenin eklenmesine gerek yoktur. Mesela aynı kelime "ravadehu" şeklinde geldiğinde ayrıca "erkek" şeklinde bir kelimeye ihtiyaç duymadan sorgulayanın erkek olduğu anlaşılmaktadır. Ama Türkçede kelimelerin eril-dişil şeklinde bir ayırımı olmadığı için Arapça bilmeyenler anlasın diye parantez içi (kadın-erkek) şeklinde bir ilaveye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu şekilde kelimelerin eril-dişil olarak ayrı kullanılması sadece Arapçaya has bir durum değildir. Kelimelerin eril-dişil ayrımına tabi tutulduğu her dil için bu kurallar geçerlidir. Mesela, Rusçada "uşla" (ушла) kelimesi "gitti" anlamındadır. Ama her Rus bu kelimenin bir kadın için kullanıldığını ve gidenin erkek değil kadın olduğunu, ayrıca parantez içi (kadın) kelimesine ihtiyaç duymadan anlar.

İşte tıpkı bunun gibi Arapça وَرَاوَدَتْهُ *"ravadethu"* kelimesinde kadın diye bir kelime olmadığı halde sorgulayanın kadın olduğu kelimenin yapısından anlaşılır. Aslında bu kelimede kadın için kullanılan gizli bir هِىَ (hiye) zamiri vardır. İşte anlamaya çalıştığımız cümlenin başındaki وَرَاوَدَتْهُ *ravadethu* "(kadın) onu sorguladı" kelimesinden sonra gelen الَّتِى *elleti* ilgi zamiri normal olarak sorgulamayı yapan bu kadının tanıtılması içindir ve

önceki fiil ile ilgi zamiri birlikte okunduğunda وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى *"(kadın) onu sorguladı, o kimse ki…"* şeklindedir. İşte burada gelen ilgi zamiri en başta parantez içi (kadın) şeklinde belirtilen o kimsenin parantez dışına çıkması ve tanıtılması içindir. Normal olarak "o kimse ki…" dendikten sonra sorgulayan kadının anlatılmaya başlanması gerekmektedir.

Fakat cümlede bu olmamış "o kimse ki…" dendikten sonra kadının kimliğini açığa çıkaracak, onu tanıtacak bir tek kelime gelmemiştir. İşte bu durum ism-i mevsulden önce gelen وَرَاوَدَتْهُ *"ravadethu"* fiilinin nereye bağlanacağı, nereye atfedileceği sorusunu beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda müennes (dişil) formda gelmesinden dolayı kadın olduğu anlaşılan kişinin kimliğinin de henüz açığa çıkmamasına neden olmuştur. Bir kadın Yusuf'u ısrarla sorgulamakta, ısrarla ondan bilgi edinmek istemektedir ama bu kadının kimliği henüz açığa çıkmamaktadır. Oysa (الَّتِى) elletî ismi mevsulü marife yani metinde daha önce geçmiş bilinen bir ismin yerine kullanılan bir kelimedir.

Meal ve tefsirlerin ayette tanıtıcı tek bir özelliğinden bahsedilmeyen kadın için peşinen bu kadın "Aziz'in karısıdır" demesi asla doğru değildir. Çünkü Aziz'in karısı anlamı verilen امْرَأَتُ الْعَزِيزِ tamlaması çok daha sonra 30.ayette gelecektir. Yüce Allah امْرَأَتُ الْعَزِيزِ tamlamasını eğer 30. ayette kullanmışsa Yüce Allah'ın önüne geçercesine hemen bu ayette geçen kadını *"Aziz'in karısı"* olarak nitelemenin tutarlı bir tarafı yoktur. Kaldı ki, Arapçadaki isim tamlaması şeklinde gelen امْرَأَتُ الْعَزِيزِ ifadesinin anlamının *"Aziz'in karısı"* olduğu nereden bilinmektedir. Bu isim tamlaması pekâla *"kadın vezir"* anlamına da gelmektedir. İşte bu yüzden henüz bize tanıtılmayan kadın için, ayette geçtiği şekliyle sadece "sorgulayan kadın" demekle yetineceğiz.

Fakat bu durum cümlede gelen ism-i mevsulün ne işe yaradığının neyi nereye bağladığı sorusunun cevaplanmış olduğu anlamına gelmemektedir.

Bakara 6. ayette kullanılan ism-i mevsulü örnek getirerek, ism-i mevsullerin kendisinden sonraki cümleyi tüm Kur'an'a bağladığı ortaya konulmuştu. Bir örnek daha vererek İsm-i mevsullerin Kur'an kullanımlarının diğer bir yönünü daha göstermek konuyu biraz daha netleştirecektir.

Araf 7/175

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِى آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ

Kendisine âyetlerimizi verdiğimiz hâlde, onlardan sıyrılıp da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan kimsenin haberini onlara anlat (DİB meali).

Bu ayet *"anlat onlara haberlerini"* şeklinde başlamaktadır. Bu cümleciğin hemen ardından gelen الَّذِی *ellezî* ism-i mevsulünden sonra sıla cümlesi gelmiş ve ismi mevsul anlamını bulmuştur ama kendinden önceki ve kendinden sonraki cümleyi birbirine bağlaması gereken ism-i mevsulün öncesi yoktur. "O kimsenin haberlerini onlara anlat" diye başlayan cümleden "hangi haberler" şeklinde bir soruyu gündeme getirecektir. Normal olarak bu sorunun cevabı ism-i mevsulden önce gelen cümleler tarafından cevaplandırılmalıydı. Fakat ayetin öncesindeki ayetlere baktığımızda *"hangi haberler"* sorusunun cevabı olacak bir haber gözükmemekte, önceki ayetler bambaşka şeylerden bahsetmektedir.

Bu durumda *"hangi haberler"* sorusunun cevabı, الَّذِی *ellezî* ism-i mevsulünden sonra gelen cümleler ile özellikleri anlatılarak tanıtılan ve tanıdık hale getirilen o kimsenin Kur'an'ın diğer yerlerinde anlatılan kıssalarının haberleri olmaktadır. İşte ism-i mevsulün bu kullanımı iki cümleyi birbirine bağlamak değil, burada anlatılanla Kur'an'ın diğer yerlerinde anlatılan iki kıssayı birbirine bağlamak şeklinde olmaktadır. Bundan sonrasında yapılması gereken bu ayetle tanınır bilinir hale getirilen o kimsenin Kur'an'daki kıssalarını bulmak ve anlatılması istenen haberlerin ne olduğunu tespit etmek olacaktır. Yani ism-i mevsuller aynı zamanda bir yerde küçük bir kısmından bahsedilen kıssayı, Kur'an'ın başka yerlerinde anlatılan kıssanın diğer parçalarına bağlamaktadır.

Maide 5/21

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِی كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ

Ey kavmim o mukaddes yere girin. O ki Allah size yazmıştı, arkanızı dönmeyin, kaybedenlere dönüşürsünüz.

Mesela; bu ayette tıpkı anlamaya çalıştığımız Yusuf suresindeki cümlede olduğu gibi الَّتِی *elletî* ism-i mevsulu kullanılmıştır ve bu cümlede de ism-i mevsulu açıklaması gereken bir sıla cümlesi ve aid zamir bulunmamaktadır. Bu durumda cümlenin tam ortasında duran ve önceki cümle ile sonraki cümle arasında bağ kurması gereken الَّتِی *elletî* ism-i mevsulü neyi ve hangi yeri kastettiği belli olmayan bir kelimeye dönüşmektedir. Oysa

bizzat kendisi bilinmeyeni değil bilineni kast eden bir kelimenin, kendisinin neyi yada kimi işaret ettiğinin bilinmiyor olması mümkün değildir. Şu hâlde yukarıdaki ayetin manası; "*Ey kavmim o mukaddes yere girin. (Daha önce neresi olduğu size bildirilen, çok iyi bildiğiniz) O yer ki; hani Allah size farz kılmıştı ve sakın arkanızı dönmeyin, sonra kaybedenlere dönüşürsünüz*" şeklinde olmak zorundadır. İşte bu durum parantez içinden isim-i mevsule kadar olan "***(Daha önce neresi olduğu size bildirilen, çok iyi bildiğiniz) O yer ki"*** bu cümlede geçen "size bildirilen o yer" neresidir sorusunu ve devamında "Allah size yazdı" cümlesinden kaynaklanan ne zaman yazdı, nerede yazdı, neden yazdı" sorularına cevap bulmak için, Kur'an'ın birçok yerine serpiştirilmiş diğer Musa kıssalarıyla bağ kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Tam burada Kur'an'ın metni ile normal Arapça metinler arasında bir ayırımın yapılması gerekmektedir.

Kur'an'da kullanılan kelimeler, kelimelerin diziliş şekilleri, cümlelerin (ayetlerin) oluşması, hangi cümlenin (ayetin), hangi cümleden (ayetten) önce ve sonra geleceği, cümlelerin (ayetlerin) hangi sure içinde ne şekilde toplanacağı tamamen Yüce Allah tarafından belirlenmiştir. Bunun yanında içinde geçen ve insanı ilgilendiren emir, nehiy, hüküm, kıssa, haber, nasihat, öğüt, hikmet vs gibi şeylerin nerede ve ne şekilde anlatılacağı da Yüce Allah tarafından belirlenmiştir. Yani Kur'an her yönüyle Yüce Allah tarafından düzenlenmiş, Arap dilinde bir kitap yani bir metindir.

Fakat Kur'an'ı insan tarafından telif edilmiş diğer metinlerle karşılaştırdığımızda Kur'an'ın kendisine özgü, orijinal bir yapısının olduğu görülecektir. İnsan tarafından telif edilmiş tüm metinler, başlangıcı ve sonucu belli olan metinlerdir. Yani nasıl başlayıp ne şekilde sonuçlandığı belli olan metinlerdir. Ama Kur'an başlangıcı ve sonucu olmayan bir metindir. Bugün elimizde bulunan Kur'an surelerinin diziliş sırası, en başa konulan Fatiha suresinin Kur'an'ın başı, en sona konulan Nas suresinin Kur'an'ın sonu olduğu anlamına gelmemektedir.

Diğer metinler için kitabı okumaya başlamak demek, ilk sayfasından başlamak demektir. Çünkü metinlerin başlangıcı ilk cümleleridir, ilk sayfalarıdır, ilk bölümleridir. Fakat Mubarek Kur'an'ın neresinden başlarsanız başlayın başlangıcı orası olan bir kitaptır. Aynı zamanda Kur'an, sonu olmayan bir kitaptır. Yani okumakla bitirilecek bir kitap değildir. Bu yönüyle Kur'an tıpkı evren gibidir. Evrenin merkezi neresidir sorusunun cevabını arayanların gelebildiği cevap şudur. Parmağınızla gösterdiğiniz her yer evrenin merkezidir!

Tıpkı bunun gibi, neresi olursa olsun, hangisi olursa olsun anlama çabasıyla okumaya başladığınız her ayet sonu gelmeyecek bir öğrenim surecinin başlangıcıdır.

Bugün Arap dilinin gramer kuralları, genelde insanlar tarafından telif edilmiş metinler üzerinden tespit edilmiştir. Kur'an'daki tüm kelimeler (isim-fiil-edat) insanlar tarafından da kullanılan kelimelerdir. Ama hiçbir insan eseri telifin içinde bir tek ism-i mevsul ile metnin tamamı ile çelişkisiz ve eğriliği olmayacak şekilde bağ kurdurabilecek bir kabiliyet asla yoktur ve olamazda. İnsanların bunu yapmaya asla güçleri yetmez.

İnsanoğlu sonsuz sayılara, sadece 0.1.2.3.4.5.6.7.8.9 rakamlarının oluşturduğu kombinasyonlarıyla ulaşmıştır. Yüce Allah'ın Kur'an'ında yaklaşık olarak 77.500 civarında kelime bulunmaktadır. Tıpkı sayılar gibi bu kelimelerin birbirleriyle oluşturacağı kombinasyonlar sonsuz üzeri 77.500 anlamına gelmektedir. Yani Kur'an kelimelerinden 77.500 kere sonsuz kombinasyon türemektedir. Sadece 0-9 arası rakamlarla sonunu asla getiremeyeceği sayılara ulaşan insanın Kur'an gibi bir metni oluşturabilmesi için 77.500 kere sonsuzun sonuna gidip dönmüş olması gerekmektedir.

77.500 kelimenin kombinasyonlarının tamamını düşündüğümüzde bu kadar kelimeden kaç çeşit cümle kurulur sorusunun cevabını bulmak ve hatta hesaplamak ve hatta rakam olarak yazmak bile mümkün değildir. İşte Yüce Allah bu kadar çok kombinasyonu olan 77.500 kelimenin oluşturacağı kombinasyonlardan sonsuz ilmi ve kudretiyle 6236 tane cümleyi seçip beğenmiş ve Kur'an'ına koymuştur. Hiçbir kelime, hiçbir harf, hiçbir cümle rastgele, hesapsız, düzensiz, bağlantısız, anlamsız, önemsiz değildir. Tek başlarına anlam ifade etmeyen harfi cer'ler bile O'nun sonsuz ilminin ve O'nun her şeyi kuşatan kudretiyle Kur'an'a konmuştur.

İnsanın bir şeyi anlatmak için seçtiği kelimeler, kelimelerle oluşturduğu kombinasyonlar son derece sınırlıdır. İnsanın konuşma ihtiyacı, bir şeyi anlatma ihtiyacı onun acizliğinin göstergesidir. Çünkü hiç kimse bir diğerini konuşmadan, dinlemeden anlama kapasitesine sahip değildir. Mutlaka bir açıklamaya, mutlaka gördüklerinin haricinde görmediklerini bildiren haberlere ihtiyaç duymaktadır. Bu haberlerle ne kadar çok olursa olsun, görmedikleri ile bilgiler ne kadar fazla olursa olsun yine de insanoğlunun karşıdakini konuşmadan, hiç söz sarf etmeden sonuna kadar anlaması mümkün değildir. Belki bir, iki, üç, on, yirmi, yüz şeyi sonuna kadar anlayabilir ama sonsuzluğu sonuna kadar anlaması asla mümkün değildir. İşte konuşma ihtiyacı tam da onun bu acizliğinden dolayıdır. Konuşurken kullanacağı kelimeleri seçerken, seçtiği kelimelerden cümleler kurar-

ken hep acizliği, daha iyi anlatma ihtiyacı, meramını tam olarak ifade etme ihtiyacından dolayıdır. İnsan tarafından oluşturulan tüm metinler işte bu temel üzerine bina edilmişlerdir.

Oysa Yüce Allah'ın kullarıyla konuşması olan mübarek Kur'an (haşa) Yüce Allah'ın konuşurken meramını daha iyi anlatmanın acizliği ile değil, sonsuz ilminin ve kudretinin kapsayıcılığı ile oluşturulmuş ve kullarına ulaştırılmıştır. Kur'an'ın metni insan tarafından belirlenmiş hiçbir kuralın kural belirleyemeyeceği yapıdadır. Bu metin cinler ve insanların tamamı bir araya gelse ve tüm imkanlarını toplayıp yardımlaşsalar bile asla benzerini oluşturamayacakları bir metindir.

İsra 17/88-89

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

(88) De ki; Tüm insanlar ve tüm cinler, bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için bir araya gelseler, biri diğerine destekçiler haline gelse de asla bir benzerini getiremezler.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

(89) Andolsun ki; Biz bu Kur'an'da her örneği değişik şekillerde vermişizdir. Ama insanların çoğu, nankörlük dışında her şeye direnir.

Tam da bundan dolayı insan tarafından oluşturulan metinleri düzenlemek için, yine insanlar tarafından konulan dil kurallarının Kur'an'a yön vermesi mümkün değildir. Tam tersi Yüce Kur'an o kurallara yön vermelidir. Elbette ki bu dediğimiz tüm kuralları sıfırlamak ve kuralsızlığa çağrı anlamına gelmemektedir. Tam tersi doğru kuralların Kur'an'ın himayesine girmesi anlamına gelmektedir. Bugün elimizde bulunan tüm tefsir ve mealler hep Kur'an'ın Arap dili ve bu dilin kuralları tarafından himaye edildiği anlayışıyla hazırlanmışlardır. Oysa tam tersi onları himaye eden Yüce Kur'an'dır. Kur'an'ı değerli hale getiren Arap dili ve bu dilin kuralları değil, tam tersi Arap dilini ve dilin kurallarını değerli hale getiren Kur'an'dır.

İşte bu anlayışta olan meal ve tefsir uleması Kur'an ayetleri içinde geçen ve bir çok ism-i mevsulü ve zamiri görmemiş, kelimelerin isim olanını fiile, fiil olanını isme çevirmede bir beis görmemişlerdir. Hatta Kur'an'dan daha hacimli "Kur'an'da zaid (gereksiz) kelimeler" adı altında kitaplar bile yazmışlardır.

Bölümün en başında anlamaya çalıştığımız ism-i mevsuller ile alakalı yapılan şu tarifi aktarmıştık.

İsm-i Mevsul: İki cümle arasında bağ kuran, anlamı kendisinden sonra gelen ve "sıla cümlesi" adı verilen bir cümle ile tamamlanan kelimelerdir. İsm-i mevsul ve kendisinden sonra gelen sıla cümlesi, müenneslik-müzekkerlik, müfred-tesniye-cem'i yönden uyumlu olmak zorundadır. İsm-i mevsuller kendisinden önce geçmiş marife (bilinen) bir ismin yerine kullanılmaktadırlar. İsm-i mevsulden sonra gelen cümle içinde gizli açık bir aid zamirin olması gerekmektedir.

İsm-i mevsule getirilen bu tarif hep insan tarafından oluşturulmuş metinler göz önüne getirilerek yapılmış tariftir. Çünkü insan tarafından oluşturulan metinler içerisinde اَلَّتِی veya اَلَّذِی şeklinde bir ism-i mevsul kullanılmışsa, bu kelimenin kast ettiği kişiler daha önce gelen cümleler içinde mutlaka belirtilmiş olmalıdır. Bu kelimenin kast ettiği kişilerin insan tarafından oluşturulmuş tüm metne yayılmış anlamının olması mümkün değildir. Çünkü insanların ve cinlerin tamamı bir araya gelseler, tüm metne yayılmış anlamlarla çelişkisiz ve eğriliği olmayan bir şekilde bağlar oluşturması mümkün değildir. İşte bu yüzden yukarıdaki tarifte olduğu gibi "ism-i mevsul; iki cümle arasında bağ kuran" kelimelerdir denmiştir. Kur'an'ın kullandığı ism-i mevsuller ise cümleyi kendinden önceki cümleye bağlar şekilde kullanıldığı gibi cümleyi tüm kıssaya ve hatta tüm Kur'an'a bağlayacak şekilde de kullanılmıştır. Bunun yüzlerce örneği vardır. Mesela, ayet başlarında gelen ve kendisinden önceki cümlede de açıklaması bulunmayan tüm ism-i mevsuller böyledir ki bunların sayısı oldukça fazladır.

Böyle olmasının yegâne sebebi, Kur'an ancak Kur'an'la anlaşılır gerçeğinin Kur'an tarafından uygulanma biçiminden başka bir şey değildir. Fakat bu gerçeği göz ardı eden mealler, ayetin Arapça metninde olduğu halde onlarca ism-i mevsulü görmemiş, meallerini sanki o kelime yokmuş gibi telif etmişlerdir. Tefsir müellifleri ise görmedikleri gibi bu kelime zaid (gereksiz)'dir diyerek Kur'an'da gereksiz kelimelerin olabileceği cüretini bile göstermişlerdir.

Tüm bu açıklamalardan sonra tekrar anlamaya çalıştığımız Yusuf 23 ayetinin başlangıç cümlesine dönecek olursak.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِی هُوَ فِی بَیْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ

Bugün elimizde bulunan meal ve tefsirlerin hemen hepsi bilinen tüm kuralların tersine gelen bu kullanımı görmezden gelmiş, sanki cümlede

böyle bir ilgi zamiri yokmuş gibi meal ve tefsirlerini yapmışlardır. İbn-i Aşur, anlamaya çalıştığımız Yusuf suresi 23.ayetin ilk cümlesindeki bu durumu fark etmiş ve cümleyi Kur'an'ın anlam vermekte zorlanılan bir cümlesi olarak nitelemiştir.[645]

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ Anlamaya çabaladığımız bu cümle başvurduğumuz mealler tarafından şu şekilde çevrilmiştir.

- *Evinde bulunduğu kadın ondan murad almak istedi.*[646]
- *Bulunduğu evin kadını, ısrarla ondan yararlanmak istedi.*[647]
- *Evinde bulunduğu kadın, Yûsuf'a yakınlık gösterip hile yaparak sahip olmaya kalkıştı.*[648]
- *Evinde bulunduğu kadın onun kendisine yaklaşmasını istedi.*[649]
- *Yûsuf'un bulunduğu evdeki kadın, Yûsuf'un kendisine yaklaşmasını istedi.*[650]
- *Evinde bulunduğu kadın, onu elde etmek istedi.*[651]
- *Evinde bulunduğu kadın, onunla ilişkiye girmek istedi.*[652]
- *Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi.*[653]
- *Evinde bulunduğu kadın onu baştan çıkarmak istedi.*[654]
- *Ve [olacak bu ya,] barındığı evin kadını [kendini o'na karşı duyduğu arzuya kaptırıp] o'nun gönlünü çelmek istiyordu.*[655]
- *Derken, evinde bulunduğu kadın arzusunu onunla tatmin etmek için onu baştan çıkarmak istedi.*[656]
- *Yûsuf'un, evinde kaldığı kadın, onun nefsinden gönlünü tatmin etmek istedi.*[657]

---

645 İbn Aşur, et-Tahrir El Maruf Bi Tefsiri İbn Aşur c.12.s.45 والظاهر أن هذا التركيب من مبتكرات القرآن

646 Abdulbaki Gölpınarlı, Abdullah Parlıyan, Ali Bulaç, TDV, Elmalılı, Hasan Basri Çantay, Hayrat Neşriyat, Kadri Çelik, Süleyman Ateş, Ümit Şimşek mealleri.

647 Abdulaziz Bayındır meali.

648 Ahmet Tekin meali.

649 Ahmet Varol meali.

650 A. Fikri Yavuz meali.

651 Bahaeddin Sağlam meali.

652 Bayraktar Bayraklı meali.

653 DİB meali.

654 Edip Yüksel meali.

655 Muhammed Esed meali.

656 Mustafa İslamoğlu meali.

657 Yaşar Nuri Öztürk meali.

Ayette geçen cümleye bu kadar çok çeşitli mana verilmiş olmasına rağmen hiçbiri ayette geçen الَّتِى ilgi zamirini çevirisine yansıtmamış, sanki ayette böyle bir ilgi zamiri yokmuş gibi cümleye anlam vermişlerdir. Ya da sanki الَّتِى ism-i mevsulünden sonra gelen cümle, müennes olarak gelen ism-i mevsulü anlamlandıran sıla cümlesiymiş gibi anlam vermişlerdir. Oysa ism-i mevsul ile sıla cümlesi arasında müennes (dişil)-müzekker (eril), tekil (müfred)-ikili (tesniye)-çoğul (cem'i) açılardan tam bir uyumun olması zorunludur. Ama cümlede müennes (dişil) olan ism-i mevsulden (الَّتِى) sonra gelen zamir هُوَ şeklinde müzekker (eril)'dir.

Bu durumda cümlede geçen bu ism-i mevsul boşa çıkmakta, cümleyle bir bağı yokmuş gibi durmaktadır. Cümleyle bağı olmayan bu ism-i mevsulün hangi cümleyi, hangi cümleye, hangi olayı hangi olaya bağladığının bilinmemesi durumunda sonrasında gelen cümlenin de anlaşılması mümkün değildir. Şu halde ism-i mesvsulden önce gelen وَرَاوَدَتْهُ "ravedethü (kadın) onu ısrarla sorguladı" kelimesine neden ve ne zaman sorguladı" sorusunu da beraberinde getirmektedir. Aslında normal olarak (الَّتِى) ism-i mevsulünden sonra gelen cümlenin, tam da bu soruların cevabını veriyor olması yani sorgulamanın içeriğinden bahsediyor olması gerekirdi. Ama bu sorunun cevabı verilmediği gibi, bizzat sorunun cevabının işareti olan (الَّتِى) ism-i mevsulü dahi sıla cümlesiz ve aid zamirsiz bırakılmıştır. Cümlenin bu durumu bize anlatılan bu olayın yine Yusuf suresi içerisinde öncesinin olduğunu, bu cümlenin sonradan anlatılacak bir olayın devamı olduğunu göstermektedir. Yani cümle asıl itibarıyla yarım ve sonradan anlaşılsın diye boşluğu olan bir cümledir. Cümleyi tam olarak Türkçeye çevirecek olursak وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ **"O (Yusuf), onun evindeyken (kadın) kendisi hakkında onu ısrarla sorguladı, o (sorgulama) ki… "** şeklinde olmak durumundadır. Yani cümlenin sonunda **"o (sorgulama ki…"** şeklinde belirttiğimiz noktalama işaretleri, bu cümlenin kıssanın başka bir yeriyle bağı kurulmadan anlaşılamayacağını göstermektedir.

Bu ayetlerde anlatılan olayların öncesi olduğunun bir başka delili ise بَيْتِهَا *beytiha* kelimesine birleşmiş olan هَا *ha* zamiridir. Arapçada muttasıl (bitişik) zamir olarak adlandırılan bu zamirler tıpkı Türkçedeki zamir kullanımlarında olduğu gibi isim yerine kullanılan kelimelerdir. Fakat Arapçada zamirler metin içinde daha önceden geçmiş bir ismin yerine kullanılırlar. Kullanılan her zamir marife (bilinirlilik) konumundadır. Zamirin bu özelliği göz önüne alındığında بَيْتِهَا kelimesi "(daha önce bahsi geçmiş) o kadının evi" anlamını taşımaktadır. Zamirin öncesinde geçen kelimelere baktığımızda tanınan bilinen bir ismin olmadığı, hatta olayın baş kah-

ramanı kadının bile kadın olarak belirtilmediği, sadece zamirin müennes (dişil) formda gelmesinden failin dişi olduğunun belirtildiği görülecektir. İşte bu durum ayette anlatılan olayın bir öncesinin olduğunu ve bunun sonradan bize anlatılacağını göstermektedir (Zamirlerin bu kullanımıyla ilgili 25. ayette daha detaylı bilgi verilecektir).

Cümlenin **"o (sorgulama ki…)"** şeklinde olması, bahsedilen sorgulama olayıyla ilgili açıklamanın ileride geleceğini anlamamız, acil karar vermememiz, hemen iftira atarak "kadın Yusuf'u arzuladı" şeklinde bir yargıya varmamamız içindir. Daha önce de belirtmiştik, ayette geçen وَرَاوَدَتْهُ kelimesine "kadın ona şehvet duydu" manası verdiğimizde fiilin geldiği bab gereği Yusuf'un da aynı fiile ortak olması yani işdeş olması gerekmektedir ki (haşa) bu Yusuf da kadının şehvetine ortak oldu, karşılık verdi anlamına gelmektedir. Kaldı ki ayetin devamında gelen "kapıları kilitledi" şeklindeki ifadeden fiilde bir zorlama işareti olduğu için asla bu anlamın verilemeyeceğini de belirtmiştik.

Fakat kim olduğu henüz bildirilmeyip sadece kullanılan zamirler ve fiilinin müennes formda gelmesinden kadın olduğu anlaşılan biri için Yüce Allah'ın önüne geçercesine kadının "Aziz'in karısı" olduğunun, cümlenin başında gelen "ısrarla sorgulamak" manasından başka bir anlama gelmesi imkansız bir fiilin "şehvet duydu" şeklinde manaya geldiğini söylemek, hem Yusuf kıssasının anlaşılmamasına neden olmuş hem de sanki Kur'an'ın kıssayı anlatırken kullandığı dilden kaynaklanmış çelişkilerinin var olduğu zehabını oluşturmuştur.

Buraya kadar denilenleri daha önce ele aldığımız ayetlerde söylediklerimizle beraber toparlayacak olursak; ele aldığımız 23. ayetin ilk cümlesi içeriği sonradan bildirilecek bir sorgulamayla başlamaktadır ve cümlenin Türkçedeki ifadesi aşağıdaki gibi olmalıdır.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ

"O esnada… O (Yusuf), onun evindeyken (kadın) kendisi hakkında onu ısrarla sorguladı..."

KENDİSİ HAKKINDA

Anlamaya çabaladığımız 23. ayetin ilk cümlesi ile ilgili bir şeyin daha açığa çıkması gerekmektedir. Bir bölüm önce meallerin bu cümleye verdiği manaları aktarmıştık. Üzerinde duracağımız konu için bunların tekrar hatırlanması gerekmektedir.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ

- *Evinde bulunduğu kadın ondan murad almak istedi.*[658]
- *Bulunduğu evin kadını, ısrarla ondan yararlanmak istedi.*[659]
- *Evinde bulunduğu kadın, Yûsuf'a yakınlık gösterip hile yaparak sahip olmaya kalkıştı.*[660]
- *Evinde bulunduğu kadın onun kendisine yaklaşmasını istedi.*[661]
- *Yûsuf'un bulunduğu evdeki kadın, Yûsuf'un kendisine yaklaşmasını istedi.*[662]
- *Evinde bulunduğu kadın, onu elde etmek istedi.*[663]
- *Evinde bulunduğu kadın, onunla ilişkiye girmek istedi.*[664]
- *Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi.*[665]

---

658 Abdulbaki Gölpınarlı, Abdullah Parlıyan, Ali Bulaç, TDV, Elmalılı, Hasan Basri Çantay, Hayrat Neşriyat, Kadri Çelik, Süleyman Ateş, Ümit Şimşek mealleri.

659 Abdulaziz Bayındır meali.

660 Ahmet Tekin meali.

661 Ahmet Varol meali.

662 A. Fikri Yavuz meali.

663 Bahaeddin Sağlam meali.

664 Bayraktar Bayraklı meali.

665 DİB meali.

- *Evinde bulunduğu kadın onu baştan çıkarmak istedi.*[666]
- *Ve [olacak bu ya,] barındığı evin kadını [kendini o'na karşı duyduğu arzuya kaptırıp] o'nun gönlünü çelmek istiyordu.*[667]
- *Derken, evinde bulunduğu kadın arzusunu onunla tatmin etmek için onu baştan çıkarmak istedi.*[668]
- *Yûsuf'un, evinde kaldığı kadın, onun nefsinden gönlünü tatmin etmek istedi.*[669]

Bu meallerin ayette geçen عَنْ نَفْسِهِ "an nefsihi" ibaresine hangi anlamları uygun gördükleri kırmızıya boyanmış kelimelerle belirtilmiştir. Dikkat edilirse Arapça metinde geçen عَنْ نَفْسِهِ "an nefsihi" ifadesinin çoğunlukla "onu, ondan, onunla, Yusuf'a, Yusuf'un" şeklinde çevrildiği görülecektir. Sadece bir meal ayetteki ibareyi çevirmemiş, "onun nefsinden" şeklinde kullanmıştır.

Bütün bu meallerin hepsi Yusuf ve kadın arasında geçen olayları cinsel bir tema temeline oturtmuş, hepsinden kast edilen mana "kadın onunla zina yapmak istedi" anlamını beraberinde getirmiştir. Nitekim bilinen Yusuf kıssası kast edilen bu anlamlar çerçevesinde şekillenmiştir.

Kıssayı bu şekilde cinsel içerikli bir temanın üzerine kurgulamanın kaynağının Yüce Allah'ın kıssayı anlatırken kullandığı kelimeler olmadığını, böyle bir yaklaşım biçiminin Yusuf kıssası hakkında daha önceden belirlenmiş şablonlar üzerinden şekillendiğini söylemiştik. Bunun daha iyi anlaşılması için ayette geçen عَنْ نَفْسِهِ "an nefsihi" ibaresi üzerinde de durmak gerekmektedir.

عَنْ نَفْسِهِ İfadesinde geçen نَفْسِهِ kelimesi ن ف س n+f+s kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 298 kelime bulunmaktadır.

Ayette geçen nefs kelimesi aslında müstakil araştırma gerektiren bir kelimedir. Çünkü nedense nefs kelimesine zihinlerde hiç olumlu bir mana verilmemektedir. Nefs denilince sanki insanların içinde olan ve tüm kötülüklerin kendisinden kaynaklandığı bir şey anlaşılmaktadır. Zihinlerdeki anlayışa göre nefs uyulmaması, daima kontrol altında tutulması gereken bir şeydir. Fakat bilinenin tersine nefs kelimesinin Allah'a atfen geldiği

666 Edip Yüksel meali.

667 Muhammed Esed meali.

668 Mustafa İslamoğlu meali.

669 Yaşar Nuri Öztürk meali.

ayetler vardır. Yani Yüce Allah bu kelimeyi kendisine nispet etmekte herhangi bir beis görmemiştir.[670]

ن ف س kök harflerinden, haset etmek, kıskanmak, göz değdirmek, değerli olmak, doğum yapmak, esirgemek, cimrilik etmek, ferahlatmak, üzüntü ve kederini gidermek, soluk almak, nefes almak, değerli olan şey, rekabet etmek, yarışmak, rakip, finalist, insanın kendisi, canlılık, özgüven, tatil, paydos, üslup, kıskançlık, haset gibi anlamlara gelen kelimeler türemiştir.[671]

Bu kelimenin Kur'an kullanımlarına bakıldığında çoğunlukla her yönüyle insanın kendisini kast ettiği görülecektir. Mesela, kişiyi öldürmek nefsi öldürmek[672] üzerinden anlatılmıştır. Bu kelime her yönüyle insanın kendisini, yani görünen vücudunu değil, vücudun içine yerleşmiş kişiliği anlatmaktadır. Bir kişinin öldürülmesinin bu kelime üzerinden anlatılması, kişinin ölümüyle salt anlamda kişinin canlılığı değil, canlılığıyla beraber kişiliğinin de ölmesinden dolayıdır. Bu durumda nefs kelimesi her yönüyle kişinin kendisini kast eden bir kelime olmaktadır. Mesela, aşağıdaki ayette nefs hem Yüce Allah'a atfen hem de İsa'ya atfen kullanılmıştır.

Maide 5/116

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ ۚ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ ۚ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

Allah, kıyamet günü şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara, Allah'ı bırakarak beni ve anamı iki ilâh edinin, dedin?" İsa da şöyle diyecek: "Seni bütün eksikliklerden uzak tutarım. Hakkım olmayan bir şeyi söylemem, benim için söz konusu olamaz. Eğer ben onu söylemiş olsaydım, elbette sen bunu bilirdin. Sen benim nefsimde olanı bilirsin, ama ben senin nefsinde olanı bilemem. Şüphesiz ki yalnızca sen gaybları hakkıyla bilensin (DİB meali).

Meallerin وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ cümlesini çoğunlukla *"evinde bulunduğu kadın onun nefsinden murad almak istedi"* çevirisindeki *"nefsinden murat almak"* ifadesinin ne anlama geldiği belli değildir. Ne anla-

670 Mesela bkz; Maide 5/116; Enam 6/12; Ta Ha 20/41; Ali İmran 3/30

671 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük NFS md.s.2032

672 Bkz. Bakara 2/72; Maide 5/45; İsra 17/33

ma geldiği belli olmayan bu çeviri hep "kadın onunla zina yapmak istedi" anlamı kast edilerek çevrilmiştir. Bu şekilde çeviri hep "nefs" kelimesine yüklenen olumsuz anlamların sonucudur. Oysa ayette nefs kelimesi Yusuf'un ahlakı, kişiliği, inancı, anlayışı, düşünce yapısı kısacası her şeyini kast etmektedir. Bu durumda "nefsinden murat almak" istedi denmesi tam olarak neyi kast ettiği belli olmayan bir çeviri olmaktadır. Üstelik وَرَاوَدَتْهُ kelimesinin murat almak gibi bir manası yoktur, çünkü murat almak genel bir kullanımdır. Alınmak istenen muradın ne olduğu belli değildir. Cümlenin "onu ayartmaya çalıştı" şeklinde kullanımı mümkündür. Fakat bu kullanımın bile cinsel içerik taşıması için, ifadenin öncesinde ya da sonrasında destekleyici kelimeler olması, kast edilen şeyin cinsel içerik taşıdığını belirtir yardımcı kelimelerin bulunması gerekmektedir. Çünkü aynı ibare "onu (herhangi) bir şeye ikna etmeye çalıştı" anlamına da gelmektedir. Nitekim daha önce bu kelimenin aynı formda Yakup'un oğulları tarafından babalarını ikna etme anlamında kullanıldığını belirtmiştik.[673]

İşte tüm bunlar bu cümlede herhangi bir cinsel temanın olmadığını, olayın sanıldığından çok farklı olduğunu göstermektedir. Cümlenin içinden ve hatta sonrasında gelen kelimelerden bu kadının Yusuf'a karşı cinsel bir arzu duyduğu, Yusuf'un da bu arzuya karşılık verdiği anlamını çıkaracak en ufak bir delil yoktur. Hepsinden öte bir kadının bir erkekle, erkek istemediği halde zina yapabilmesi fiziki olarak mümkün değildir. Hele bunu zorla yapması asla mümkün değildir. Kadının erkeği kendisiyle zina yapmaya hazır hale getirmesi, zorlamakla, kapıları kapamakla, ilerde geleceği gibi üstüne atlayıp gömleğini yırtmakla olabilecek bir şey değildir. Kadının, kendisiyle cinsel ilişkiye girmek istemeyen erkeği, ister hale getirmesi ancak ve ancak erkeğin cinsel yönden uyarılması, şehvetinin kabartılması ile mümkündür. Bir kadının, istemediği halde bir erkekle zorla cinsel ilişki kurabilmesi asla mümkün değildir.

Peki geleneğin koca bir kıssayı üzerine bina ettiği, Kur'an'a, akla, fiziğe, anatomiye, tıbba ve vicdana ters cinsel içerikli bu tema nereden kaynaklanmıştır.

> *Yusuf güzel yapılı, yakışıklıydı. Bir süre sonra efendisinin karısı ona göz koyarak, "Benimle yat" dedi. Ama Yusuf reddetti. "Ben burada olduğum için efendim evdeki hiçbir şeyle ilgilenme gereğini duymuyor" dedi, "Sahip olduğu her şeyin yönetimini bana verdi. Bu evde ben de onun kadar yetkiliyim. Senin dışında hiçbir şeyi benden esirgemedi. Sen onun karısısın. Nasıl böyle bir kötülük yapar, Tanrı'ya karşı gü-*

673 Bkz. Yusuf 12/61

nah işlerim?" Potifar'ın karısı her gün kendisiyle yatması ya da birlikte olması için direttiyse de, Yusuf onun isteğini kabul etmedi.

Bir gün Yusuf olağan işlerini yapmak üzere eve gitti. İçerde ev halkından hiç kimse yoktu. Potifar'ın karısı Yusuf'un giysisini tutarak, "Benimle yat" dedi. Ama Yusuf giysisini onun elinde bırakıp evden dışarı kaçtı.[674]

İşte buradan kaynaklanmaktadır. Yusuf ve kadın arasında yaşanan olayların kadının Yusuf'u elde etmek isteğinden kaynaklandığı söylemi Kur'an'ın değil, Yahudiler tarafından tahrif edilmiş Tevrat'ın bir söylemidir. Yüce Allah'ın vahyi olan Tevrat'ı tahrif etmelerinden dolayı Allah'ın, meleklerin ve tüm lanet edicilerin lanetine müstahak olanlar, bu kıssayı da tahrif etmiş; Yusuf kıssasının bambaşka bir mecrada akmasını ve bilinmesini sağlamışlardır. Fakat burada çok daha büyük bir kabahat onların arkasından keler deliğine girenlerin yaptıklarıdır. Yüce Allah'ın onlarca ayette tahrif edildiğini söylediği Tevrat üzerinden Kur'an kıssalarına anlam giydirmek, şekil vermek sözün tükendiği noktadır. Yüce Allah tek sığınaktır.

Bu açıklamalar ışığında ele aldığımız cümleye daha isabetli olduğunu öngördüğümüz anlamı vererek ayetin devam cümlelerini anlamaya çalışalım. Bu ayet üzerinde bu kadar uzun durmamız mazur karşılanmalıdır. Çünkü geleneğin şekillendirdiği Yusuf kıssası bu cümle üzerine bina edilmiştir.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ

"O esnada… O (Yusuf), onun evindeyken kendisi hakkında (kadın) onu ısrarla sorguladı..."

674 Eski Ahit, Yaratılış 39/7 – 12

KİLİTLİ KAPILAR

Yusuf 12/23

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِی هُوَ فِی بَیْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَیْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّی أَحْسَنَ مَثْوَایَ ۖ إِنَّهُ لَا یُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, "Haydi gelsene!" dedi. O ise, "Allah'a sığınırım, çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler" dedi (DİB meali)

Ayette geçen ve genelde ne mealler tarafından ne de tefsirler tarafından önemsenmeyen ve belki de olayın etrafında süs kelimeler olarak görülen وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ "o kapıları kilitledi" ifadesi üzerinde durmak, olayın ilerleyen bölümlerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

غَلَّقَتِ Kelimesi غ ل ق ğ+l+k kök harflerinden türemiştir. Kelime Kur'an'da sadece bu ayette geçmektedir. Bu kökten; Çok sağlam bir şekilde kapatmak, kişiyi rehin almak, el koymak, iyileşmeyen yara, meyve vermeyi kesen ağaç,[675] kilitlemek, açılmasını zorlaştırmak, çözümsüz hale gelen borç, içine kapanıp dış dünyayla alakayı kesmek, sorunun çözülmez ve anlaşılamaz hale gelmesi, kelepçelemek, kilit, sürgü[676] anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Ayette geçen وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ ifadesi üç ve daha fazla sayıda kapının kadın tarafından açılmasını zorlaştıracak şekilde kilitlendiğini ifade etmektedir. Bu ifade aynı zamanda kadın ve Yusuf arasında geçen mekânı tanımamızı sağlamaktadır. Daha önceki cümlede فِی بَیْتِهَا "onun (kadının) evinde" ifadesi geçmiş, olayın yaşandığı mekânın kadının evi olduğu be-

675 R. El İsfahani. El Müfredat ĞLK md.

676 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük. ĞLK md.s.1688

lirtilmişti. Şimdi biraz daha detay verilmiş ve bulunulan mekânın üç veya daha fazla kapısı olduğu ve bu kapıların kadın tarafından kilitlendiği belirtilmiştir. Önem verilmeyen bu detay kıssanın ilerleyen bölümlerini çok daha iyi anlamamızı sağlayacak ve kıssanın yanlış yönde gelişmesinin önüne geçecektir.

Ayette geçen هَيْتَ لَكَ "heyte leke" ifadesi de tüm Kur'an'da sadece burada kullanılmaktadır. Bu ifade hakkında tefsirlerde çok uzun değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Kurtubi kelime hakkında aktardığı çeşitli rivayetler üzerinden anlamının *"sana söylüyorum, çabuk yanıma gel, haydi yaklaş, haydi gel, seni çağırıyorum, senin görüşün güzeldir, seni kast ediyorum, sana hazırlandım"* gibi anlamları ve hatta kelimenin Arapça değil Süryanice olduğunu söyleyenlerin görüşlerini de aktardıktan sonra bunların hepsinin yanlış olduğunu belirtir ve kelimenin anlamının "*bir şeye yöneltmek, bir şeye teşvik etmek"* anlamında olduğunu söyler.[677] Razi, Kurtubi'nin aktardıklarına kelimenin İbranice olduğu rivayetini de ekleyerek, kelimenin anlamı olarak Kurtubi'nin kabul etmediği *"senin için hazırlandım"* manasını tercih eder.[678]

Müracaat ettiğimiz lügatlerin bu kelimenin anlamı üzerinde neredeyse hiç durmadıklarını gördük. Meallerimizin büyük çoğunluğu هَيْتَ لَكَ ibaresine "haydi gelsene" anlamı vermişlerdir.

Bir önceki bölümde Yusuf ve kadın arasında yaşanan olayın zina temelli bir olay olmadığını, kadının cinsel bir arzu duymadığını, olayın kıssanın başka bir bölümüne bağlanması gerektiğini ortaya koymuştuk. Ayetin başında geçen وَرَاوَدَتْهُ *veravedethu* kelimesinin anlamının "ısrarla soruşturmak" anlamına gelmesi ve Yusuf'un da aynı fiile işdeş olmasından dolayı هَيْتَ لَكَ *heyteleke* ifadesinin anlamının, bir şeye teşvik etme anlamından yola çıkarak *"haydi anlatsana"* şeklinde olması daha isabetli olmaktadır. Bu ibareden sonra Yusuf'un konuşmuş olması ve konuşurken kullandığı kelimelerin onun yaşadıkları ile alakalı olması bu anlamın daha doğru olduğunu göstermektedir.

قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ *Kale meazellah*; konuşmaya başlayan Yusuf'un sarf ettiği bu ilk cümle hiçbir istisnası olmadan tüm meal ve tefsirler tarafından *"Allah'a sığınırım"* şeklinde çevrilmiştir. Ama böyle bir çeviri yapılması Yüce Allah'ın isim olarak vahiy ettiği bir kelimeyi fiile çevirmek demektir. Yüce Allah'ın kelimelerine böylesine çerçevesiz yaklaşımlarla anlam vermek asla kabul edilemeyecek bir davranıştır.

677 Kurtubi, El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.249

678 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.199

Ayette geçen مَعَاذَ *meaze* kelimesi ع و ذ a+v+z kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 17 kelime bulunmaktadır. Allah'a sığınırım ifadesi Kur'an'da Bakara 67. ayette geçmiştir ve o kullanım şu şekildedir;

1. قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ *Kale maazallah; "Allah'a sığınırım" dedi. (Yusuf 23)*
2. قَالَ اَعُوذُ بِاللّٰهِ *Kale euzu billah; "Allah'a sığınırım" dedi (Bakara 67)*

Meal ve tefsir müelliflerimize göre bu iki cümle de aynı anlama gelmektedir. Sanki Yüce Allah'ın kelimelerinin *isim* olmasının, *fiil* olmasının hiçbir anlamı yoktur. Yüce Allah'ın *isim* olarak vahyettiği kelimelerine hiç önemsemeden *fiil* manaları yükleyip, ismi fiile çevirmek Yusuf ve kadın arasında yaşanan olayları zina temeline oturmak için gösterilen beyhude çabaların gereğidir.

Kur'an'da 17 defa geçen bu kelimenin sadece iki tanesi ve ikisi de Yusuf suresinde[679] olan kullanımı isim olarak geçmekte, geri kalan 15 kullanımın hepsi fiil[680] olarak geçmektedir. Fiil olarak gelen kullanımların hepsi *"sığınırım, sığındırırım"* anlamında gelmişken Yusuf suresindeki iki kullanım *"sığınak, sığınılan kişi"* anlamında gelmiştir.

Bu durumda Yusuf kadının *"haydi anlat"* demesine karşılık *"Allah tek sığınaktır"* demiş olmaktadır. Aslında Yusuf'un kadının *"haydi anlatsana"* dedikten sonra kurduğu cümlelere baktığımızda daha önce yaşadıklarının bir özetini yapmış olduğunu görürüz. Eğer Yusuf *maazallah* kelimesini kadın için kullanmış olsaydı, kurması gereken cümlenin tıpkı Meryem'in kurduğu gibi bir cümle olması ve اِنِّی اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْكَ *"ben senden Allah'a sığınırım"* demesi gerekirdi. Ama böyle dememiş *"Allah tek sığınaktır"* demiştir.

Yusuf'un قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ *"Allah tek sığınaktır"* şeklindeki konuşmayı karşısındaki kadın için yapmadığına göre, ona böyle dedirten şeyin daha önce yaşadıkları içinde aranması gerekmektedir. Kıssanın daha öncesine bakıldığında Yusuf'un böyle demesini gerektirecek tek olayın, kardeşleri tarafından hadım edilip köle olarak satılması olduğu görülecektir. İşte Yusuf bunları sığınılacak tek merci olan Yüce Allah'a dayanarak geçmiş olduğunu belirtmektedir. Yani Yusuf karşısındaki kadına kendisiyle ilgili her şeyi anlatmış, yaşadıklarına tahammül etme gerekçesi olarak Yüce Allah'ın tek sığınak olduğunu söylemiştir.

679 Bkz. Yusuf 12/23,79

680 Bkz. Bakara 2/67; Ali İmran 3/36; Araf 7/200; Hud 11/47; Nahl 16/98; Meryem 19/18; Müminun 23/97, 98; Mümin 40/27, 56; Fussilet 41/36; Duhan 44/20; Cin 72/6; Felak 113/1; Nas 114/1

إِنَّهُ رَبِّى أَحْسَنَ مَثْوَاىَ

"Çünkü o konumumu bana bağışlayan rabbimdir."

Yusuf'un "*mesvam*" dediği şey babasının ona söylediği *"Rabbin seni bir süreçten geçirecek, sana hadiselerin tevilinden öğretecek, sana olan o nimetini tamamlayacak."* şeklinde belirttiği konumdur. Yusuf kıssası ihtiyar bilge bir baba, çok yakışıklı ve çok sevgili bir oğul ve bunların birbirine olan sevgilerini kıskanan kötü yürekli kardeşler masalı değildir. Bu kıssa iki Allah resulünün, insanlığın iki imamının kıssasıdır. Kurallarını Yüce Allah'ın belirlediği önceki ve sonraki resul arasındaki ilişkinin nasıl olduğunun Allah resulleri Yakup ve Yusuf üzerinden, biz kullara bildirilmesidir. Bu kıssa insanlık tarihinde vahye ihanet etme üzerinden din devşirmenin, Allah'ın pak dininden bambaşka dinler oluşturmanın nasıl başladığının anlatıldığı kıssadır. Bu kıssa insanlık tarihinde münafıklığın nasıl ve kimler tarafından icat edildiğinin kıssasıdır. Bu kıssa kendilerini "Tanrı ve insanlarla güreşip yenen" olarak tanımlayan İsrailoğullarının kökenini anlatan kıssadır. Bu kıssa Yahudilik mantığının nasıl işlediğini ve bunun bir kavmin tanımlanmasından çok münafıklık, kafirlik, fasıklık gibi bir ahlak olduğunu anlatan kıssadır. Bu kıssa Yüce Allah'ın resullerini nasıl göreve hazırladığının kıssasıdır. Yüce Allah'ın Yusuf kıssasını Kur'an'ına alması bile Yakup ve Yusuf'un resul olmalarından başka bir şey değildir. Kardeşleri arasında yaşanan her şey, Yüce Allah'ın Yusuf'a ihsan ettiği mesvasının yani konumunun onlara geçmesi için yaşanmıştır.

Yusuf, nedenini daha sonradan öğreneceğimiz bir sorgulamaya maruz kalmış ve karşısındaki bu kadına kendisiyle ilgili her şeyi anlatmıştır. Hadım olduğunu bile!

إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

"O zalimler (kardeşler) asla başaramayacaklar." Bu cümlede geçen الظَّالِمُونَ *ezalimune* kelimesinin başında harf-i tarif yani ال takısı olması, bahse konu olan zalimlerin bilinir olmasını gerekli kılmaktadır. Kıssayı geriye doğru okuduğumuzda zalim olarak niteleyebileceğimiz kişilerin sadece kardeşler olduğu görülecektir. Yusuf kardeşlerinin yapmak istediklerine ulaşamayacaklarını anlatmaktadır ve buna kesin bir inancı vardır. Çünkü kardeşleri onu hadım ederlerken Yüce Allah ona vahyetmişti.

Yusuf 12/15

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Ne zaman ki onu götürdüler ve hadımlığın bilinmezliklerine sokmak için bir araya geldiler,[681] ona "bu tuzaklarını (hiç beklemedikleri bir anda)[682] kendilerine bildireceğinin[683] farkına varamıyorlar" diye vahy ettik.

İşte Yusuf bundan dolayı emin konuşmuştur. Kadınla Yusuf arasında geçenler asla cinsel bir tema değildir. Kadın Yusuf hakkında her şeyi öğrenmek için ısrarla onu sorgulamış ve Yusuf da başından geçenlerin hepsini kadına anlatmıştır. Bu kadın kimdir ve neden Yusuf'u bu kadar ısrarla sorgulamak istemiştir? Bu soruların cevabı daha ileride bizzat Yüce Allah tarafından açıklanacaktır. Bize düşen Yüce Allah'ın kıssayı anlatma düzenine teslim olarak kıssanın izlerini takip etmektir.

Bu ayette Yusuf'a ait إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ *"çünkü konumumu bana bahşeden rabbim odur"* cümlesinde kullandığı "Rabbim" kelimesi etrafında bir hayli tartışmalar olmuştur. Birçok meal ve tefsir uleması, Yusuf'un bu kelimeyi kendisini pazardan satın alan ve o an karşısında bulunan kadının kocası için sarf ettiğini söylemişlerdir. Oldukça banal ve üzerinde durulması gereksiz bu görüşü hiç irdelemeden sahiplerine iade ediyoruz. Yusuf Yüce Allah'ın insanlığa imam olarak eğittiği bir resul namzetidir. Onun Yüce Allah'tan başkasına, her ne manada olursa olsun "Rabbim" demesi asla mümkün değildir. Böyle bir ihtimalin olabileceğini düşünmek bile ona iftira olacaktır. Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan sonra 23.ayete daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meali vererek bir sonraki ayete geçebiliriz.

---

681 أَنْ يَجْعَلُوهُ kelimesindeki CEALE fiilinin "kılmak, yapmak, atamak, şekle sokmak, biçim vermek, tayin etmek" anlamlarına dayanarak.

682 بِأَمْرِ Kelimesinin Tuzak kurmak anlamına dayanarak.

683 لَتُنَبِّئَنَّهُمْ Kelimesindeki NEBEE fiilinin açığa çıkarmak, anlamına dayanarak. Bu kelimeye meal ve tefsirlerde verilmiş olan "onlara haber vereceksin anlamı" doğru bir anlam değildir. çünkü NEBE bilinmeyen şok edici haber demektir. Oysa onlar yaptıkları işi biliyorlardı. Yani Yusuf'un bu işlerini onlara haber vermesi aslında haber olmamaktadır. Bu yüzden kelimenin açığa çıkarmak anlamı tercih edilmiştir.

Yusuf 12/23

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

O esnada, (Kadın) kapıları sıkıca kilitleyip "haydi anlatsana" diyerek onu (Yusuf'u) kendisi hakkında ısrarla sorguladığında, o (Yusuf), onun (kadının) evindeydi. (Yusuf da) Şüphesiz ki konumumu ihsan eden rabbim, kendisine sığınılan Allah'tır. Bundan dolayı o zalimler (kardeşler) asla başaramayacaklar" demişti.

İÇİ PARÇALANDI

Yusuf 12/24

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ

Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı. Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı. (DİB meali)

Meal ve tefsirlerimizin Yusuf ile kadın arasında gelişen sorgulama olayını, kadının Yusuf ile zina yapma isteği çerçevesinde anlatmaları, aslında onları birçok kez çıkmaza ve çelişkiye düşürmüştür. Fakat onlar bu çelişkinin kendilerinden kaynaklandığını değil de (haşa) Kur'an kelimelerinden kaynaklanmış olduğunu düşünmüş olacaklar ki durmadan kelimelerin vahyediliş şekillerine müdahale ederek bu çelişkiyi gidermeye kalkışmışlardır. Mesela, bu bölümde inceleyeceğimiz yukarıdaki ayetin başında geçen ve her ikisi de mazi (geçmiş zaman) olan هَمَّتْ (fiili mazi, müfred, müennes, ğaib) ve هَمَّ (fiili mazi, müfred, müzekker, ğaib) kelimelerinin biri geçmiş zaman, diğeri geniş zaman olarak çevrilmiştir.

Yukarıdaki mealde olduğu gibi kadına atfen gelen هَمَّتْ kelimesine genelde *"kadın ona göz koyup istek duymuştu"* manası verilmiştir. Kelimeye bu anlam üzerinden mana verilmesi durumunda ayetin ilk cümlesi وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا *"kadın ona göz koyup istek duymuştu, Yusuf da kadına göz koyup istek duymuştu"* şeklinde çevrilmeliydi. Yani kadın Yusuf'a ne hissetmişse, Yusuf da aynısını kadına hissetti anlamına gelmeliydi. Kelimeye verdikleri "arzu duydu, şehvet duydu" manalarından emin olan meal müellifleri, sorunun verdikleri manadan değil de هَمَّ kelimesinin mazi olmasından kaynaklandığını düşünmüş olacaklar ki, "arzu duydu, şehvet

duydu" anlamında olması gereken kelimeyi *"istek duyacaktı"* manasına çevirmişlerdir. Sanki bu kelime mazi olarak (haşa) yanlış vahyedilmiştir de meal müellifleri bu yanlışı düzeltmişlerdir.

Bu kelime هَمَّ h+m+m kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da hepsi de fiil olmak kaydıyla 9 defa geçmiştir. Kelimenin asıl anlamı insanın içinde hüzün meydana getiren şeydir. Bu kökten insanı damla damla eriten hüzün, üzüntü,[684] bir şeye niyet edip yapmamak, bir şeye karar verip yapmamak, niyet etmek, önemsemek, yeltenmek, arzu etmek, kaygı duymak[685] anlamlarında kelimeler türemiştir.

هَمَّتْ *hemmet* kelimesi bir şeye niyet etmeyi, onu arzulamayı ve istemeyi ifade edecek şekilde bir anlama da sahiptir ve meallerin çoğu da bu anlamı öncelemişlerdir. Fakat tam da bu anlamlarından dolayı ayette bu kelimeye *"istemek, arzulamak"* anlamın verilmesi doğru olmamaktadır. Çünkü kadın niyet etmenin, arzulamanın, istemenin ötesine geçmiş, bunları gerçekleştirme aşamasına gelmiştir. Niyetini, arzusunu ve isteğini neredeyse gerçekleştirecek biri için bu kelimenin kullanılması doğru olmamaktadır.

Mesela, hacca gitmeye niyetlenen, arzulayan ve isteyen için, bu istek ve arzusu kalbine düştüğü zaman ona هَمَّ بِالْحَجِّ *hemme bil hacci / hacca niyetlendi* denilmektedir. Ama hacca gitmek için tüm hazırlıklarını bitirmiş, dahası ihrama girmiş, haram topraklara girmesine birkaç adım kalmış kişiye هَمَّ بِالْحَجِّ denemez. Bu kelime bir şeyin istek ve arzu halinde kalbe düşmesine denir. Ama kalbine düşen arzu ve isteği gerçekleştirme yolunda ilk adımı attıktan sonra artık kalbindeki istek ve arzuyu gerçekleştirme aşamasına girmiş demektir. Bu tıpkı herhangi bir namaz vakti girdiğinde o kişinin namaz kılma arzusu duyması gibidir. Bu isteğini gerçekleştirmek için herhangi bir şey yapmasa o halde kalpte bir arzu ve istek olarak kalır. Ama namaz kılmak için abdest almaya kalktığında artık bu arzu ve isteğin ötesine geçmiş, gerçekleştirmeye başlamış demektir. Arzusunu bu aşamaya getirmiş olana "*namaz kılmak istedi*" anlamına gelen هَمَّ بِالْصَّلاة *hemme bi's salat* şeklinde bir cümle kurulması asla doğru olamaz.

Kelime bir şeyin sadece niyet halinde kalması anlamında Tevbe 74. ayette وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا "*asla ulaşamayacakları şeyi arzuladılar*" şeklinde geçmektedir. Bu ayette de هَمُّوا kelimesi sadece arzulamak, arzusunu gerçekleştirmek için henüz bir şey yapmamış olmak anlamında kullanılmıştır. Yine aynı anlamda Nisa 113. ayette لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا

684 R. El İsfahani. El Mğfredat HMM md.

685 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. Yeni Sözlük. S. 2155

أَنْفُسَهُمْ şeklinde ve "*onlardan bir taife seni saptırmak için istek duymuşlardı, onlar kendilerinden başkasını saptıramazlar*" anlamında geçmiştir. Bu ayette de ele aldığımız هَمَّتْ hemmet kelimesi sadece niyet ve istek halinde kalan ama gerçekleştirilmeyen bir şeyi ifade eder halde kullanılmıştır. Aşağıya aldığımız ayette ise bir şeyi yapmaya niyetlenip, niyetinden vazgeçmek anlamında kullanılmıştır.

Al-i İmran 3/122

إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

İçinizden sizi yüzüstü bırakmayı isteyen ama bundan vazgeçen iki taifenin de velisi Allah'tır. Mü'min olanlar sadece Allah'a karşı acziyet gösterenlerdir.

Yine bu ayetler gibi هَمَّ hemma kelimesi Maide 11. ayette *"niyet, istek halinde kalan şey"* anlamında kullanılmıştır.

Tevbe 9/13

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ أَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

Yeminlerini bozan, peygamberi yurdundan çıkarmaya kalkışan ve üstelik size tecavüzü ilk defa kendileri başlatan bir kavimle savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa Allah, -eğer siz gerçek mü'minler iseniz- kendisinden korkmanıza daha lâyıktır. (DİB meali)

Bu ayette ise yeminleri bozup, resulü çıkarmaya kalkışan kişilerin Mekke'li müşrikler olduğu yanılgısına düşülmüştür. Yanılgıdır çünkü; Mekke'li müşrikler sadece kalkışmakla kalmamış, Allah resulünü çıkarmışlardır. Tevbe suresi Medine döneminin sonlarına doğru inmiştir. Yani müşrikler Allah resulünü Mekke'den çıkmaya mecbur bırakmalarının üzerinden neredeyse 9 yıl geçmiştir. Tevbe suresinin konularına bakıldığında en başta müşriklerle Mescidi'l haram yanında yapılan sözleşmeden bahsetmektedir.[686] Surenin ilk ayetlerinden Mekke'nin zaten fethedilmiş olduğu anlaşılacaktır. Bilindiği kadarıyla Mekke feth edildikten sonra Mekke'li müşriklerle savaş olmamıştır. Çünkü onlar tamamen yenilmiş durumdaydılar. Ayrıca Tevbe suresi zorluk seferi denen Tebük seferinden bahsetmektedir. Tebük seferi H.9. yılda Mekke'nin fethinden sonra ger-

686 Bkz. Tevbe 9/1-9

çekleşmiştir. Şu hâlde 13. ayette geçen *"yeminlerini bozan, peygamberi çıkarmayı arzulayan ve üstelik ilk defa tecavüzü kendileri başlatan kavimle savaşmayacak mısınız?"* cümlesinden kast edilenlerin Yahudiler ve münafıklardan başkasının olmasına imkân kalmamaktadır.

Onların Allah resulünü en başından beri çıkarma arzuları vardır. Ama bu arzuları asla gerçekleştirme safhasına geçememiş hep istek ve arzu olarak kalmıştır. Sonunda istekleri başlarına yıkılmış, kendileri yurtlarından çıkmak zorunda kalmışlardır. Yani bu ayette de ele aldığımız هَمَّ *hemma* kelimesi "*henüz gerçekleşmeyen, niyet halinde kalmış istek, arzu*" anlamındadır.

Tüm bunlardan sonra Yusuf suresindeki ayete dönecek olursak. Kadın her türlü hazırlığı yapmış, kapıları kilitlemiştir. Bu durumda kadın niyet halinde değil, isteğini gerçekleştirme halindedir. İsteğini gerçekleştirmek üzere olana "*istemişti, arzu duymuştu*" demenin hiçbir gerekçesi yoktur.

Aynı ayette bu fiil وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ şeklinde kadına ve وَهَمَّ بِهَا şeklinde ise Yusuf'a atfedilmektedir. Ayette geçen cümleyi tam olarak ele alırsak وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ bu cümle mealler tarafından ***"Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı"*** *(DİB meali)* şeklinde veya buna yakın anlamlarda çevrilmiştir. Buradan yola çıkan müfessirler akla ziyan rivayetleri aktarmış daha sonra da bu rivayetleri tartışmaya koyulmuşlardır.

Kurtubi ayeti verdikten sonra bir şiir de vererek ayette geçen هَمَّ kelimesinin anlamı hakkında şunları söyler: Ahmed b. Yahya dedi ki; Yani Züleyha masiyet işlemeye meyletti ve bunda ısrarlı idi. Yusuf da meyletti ama meylini gerçekleştirmedi. Böylelikle iki meyil arasında bir fark olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu iki görüşü de El Herevi kitabında (Garibu'l Kur'an adlı eserinde) nakletmektedir. Bütün bunlar kelimenin anlamının karar vermek söz konusu olmaksızın, nefsin içinden geçirdikleri eğilimlerdir."[687] Kelimenin anlamını bu şekilde ortaya koyduktan sonra fiilin Yusuf'a atfen geldiği وَهَمَّ بِهَا ibaresinin açıklaması için rivayetler aktarır.

> *Şöyle de açıklanmıştır; Hz. Yusuf'un kadına meyletmesi bir masiyetti. O kocanın, hanımının önünde oturuşu gibi oturdu. El-Kuşeyri, Ebu Nasr, İbnu'l Enbari, En-Nahhas, El-Maverdi ve başkalarının da nakşettiklerine göre müfessirlerin çoğunluğu genel olarak bu kanaatte imişler.*

687 Kurtubi; El Camiu Li Ahkami'l Kur'an.c.9.s.253

İbn Abbas der ki: Uçkurunu çözdü ve onun önüne sünnetçinin oturuşu gibi oturdu. Yine ondan nakledildiğine göre, kadın sırt üstü yattı, o da bacakları arasında oturup elbiselerini soyundu. Said b. Cübeyr der ki: Şalvarının uçkurunu çözdü. Mücahid der ki: Şalvarını kalçalarına kadar indirdi ve erkeğin hanımının karşısında oturuşu gibi oturdu. İbn Abbas der ki: Yusuf "bu gıyabında ona hıyanet etmediğimi bilmesi içindir" (Yusuf 12/52) deyince, Hz. Cebrail ona: Ve, ey Yusuf! Sen ona meylettiğin zaman da öyle mi idi? deyince, hemen: "bununla beraber ben nefsimi temize çıkarmıyorum" (Yusuf 12/53) deyivermişti.[688]

Razi de Kurtubi gibi وَهَمَّ بِهَا kelimesinin, gönülden geçirilenler, istek, arzu, şehvet duyma anlamına geldiğini belirttikten sonra, kelimenin aslında onu dövmeye ve savuşturmaya niyetlendim anlamındaki هَمَمْتُ بِفُلَانَ kelimesi gibi olduğunu söyler[689] ve devamında kelimeye "*Yusuf da kadını istemişti*" manası verip Kurtubi'nin de aldığı rivayetleri tefsir diyerek kitaplarına alanları son derece sert bir dille eleştirir.

Zina büyük günahların en adilerindendir. Emânete hâinlik etmek de, yine en adi günahlardandır. Hem sonra büyük bir iyiliğe, tam bir rezil rüsvaylık ile alabildiğine utancı gerektiren bir kötülük ile karşılık vermek de en nahoş günahlardandır.

Ayrıca, bir çocuk, çocukluğunun başlangıcından gençliğine ve olgunluk çağına gelinceye kadar bir adamın yuvasında büyüyecek, yeterli rızkı temin edilecek, namusu ve şerefi korunacak, sonra da korunan bu çocuk kalkıp, kendisine böylece büyük iyilikte bulunan kimseye, en adi kötülüğü yapacak. İşte bu, en adi bir iştir.[690]

Aslında Kur'an kelimelerine yüklenen yanlış anlamdan kaynaklanan bu tartışmalar tefsirlerin sayfalarını doldurmuş, meal yazarları da bu tartışmalarda hangi tarafı haklı görüyorsa onun verdiği manaları önceleyerek mealini hazırlamıştır. Biraz önce bu kelimenin Kur'an kullanımların tamamına bakmış ve kelimenin "arzu duymak" anlamına gelemeyeceğini belirtmiştik. Aslında hem Razi hem de Kurtubi kelimenin anlamının "*hayata geçmeyen niyetler, gerçekleştirmek için henüz herhangi bir şey yapılmamış olan istekler*" olduğunu söylemişlerdir. Kendilerinin verdiği bu anlamdan yola çıkarak kadının yaptıklarının niyetin çok ötesine gittiğini (Kurtubinin aktardığı rivayetlere göre zinaya ramak kalmıştır) göreme-

688 Kurtubi; El Camiu Li Ahkami'l Kur'an.c.9.s.254

689 Er Razi. Tefsir-i Kebir c.13.s.208

690 Er Razi. Tefsir-i Kebir c.13.s.203

mişlerdir. Fakat tüm bunlara rağmen Tevrat'ın anlattığı ve zihinlerde yer eden İsrailiyatı terk edememiş, tam tersi İsrailiyatın yanına onlarca akla ziyan rivayet eklemişlerdir. Bu kelimeye "*istek arzu*" manası verildiğinde kıssanın tıkanacağını, anlamanın da açıklamanın da imkânsız hale geleceğini görememişlerdir. İstedikleri kadar yorum getirip tartışma yapsınlar. Eğer bu kelimeye kadını atfeder şekilde "*onu ayartmaya çalıştı, arzu etti, şehvet duydu*" manası verdiklerinde, aynı kelimenin Yusuf'a atfedildiği yerde de aynı manayı vermeleri gerekmektedir.

Razi az önce yaptığımız alıntıda Yusuf'un o kadına şehvet duyması halinde küçük yaşta geldiği, kollanıp korunduğu, şerefli bir şekilde tutulduğu eve ihanet etmiş olacağını, böyle bir adiliği ona yakıştırmanın mümkün olamayacağını söylemişti.

Ama madem Razi daha baştan bu kadın ile Yusuf'u satın alıp özgürleştiren kadın ile aynı kadın olduğu üzerinden hareket etmektedir, şehvet duymayı Yusuf'u küçük yaşlarda alıp himaye eden, daha ilk günden ona izzet ikramda kusur etmeyen, yabancı olduğu halde çekinmeden, dışlamadan onu bağrına basan, evlat edinmeyi daha ilk günden isteyen kadına yakıştırmakta bir beis görmemektedir. Evet Yusuf'a o kadına şehvet duymayı yakıştırmak gerçekten adi bir davranıştır. Fakat daha ilk günden Yusuf'u evlat edinme niyetiyle evine alan kadına yakıştırmak da en az o kadar adice bir yaklaşımdır. Kaldı ki Yusuf'un karşısındaki kadın ile onu küçükken satın alıp özgürleştiren kadının aynı kadın olduğunu söylemek hiçbir delile dayanmamaktadır.

Kıssa bu haliyle hiçbir soruya tatmin edici cevaplar veremeyecek durumdadır. Bu kıssanın suçu değildir. Kendisine İsrailiyat ve rivayet üzerinden yaklaşanları defalarca çıkmaza sokmasına rağmen, ısrarla hala İsrailiyat üzerinden kıssayı açıklamaya çalışanlar yüzünden, kıssa sorularla dolu ama cevapları olmayan veya cevapları kişilerin hayal gücüne kalmış bir hale dönüşmüştür.

Tekrar kelimemize dönecek olursak, هَمَّ *hemme* kelimesi sadece niyet halinde olan ve gerçekleştirmek için henüz bir şey yapılmamış istek ve arzular için kullanılır. Hac yapma arzusu, isteği kişinin kalbine düştüğünde هَمَّ بِالْحَجِّ *hemme bilhacci* denir. Ama bu isteğini gerçekleştirmek için hacca yazılmış, hac kurası çıkmış, uçağa binmiş, ihrama girmiş, uçaktan inmiş, mikat mahalline birkaç adım kalmış kişi için هَمَّ بِالْحَجِّ *hemme bilhacci* denemez.

Birini elde etme arzusu kişinin kalbine düştüğünde ona هَمَّ بافلان denir. Ama bu kişiyi elde etmek için hazırlık yapıp, tüm kapıları kilitleyerek emeline ulaşması için bir adım kaldığında ona artık هَمَّ بافلان denemez.

Bu kadar açıklamadan sonra bu kelimenin (هَمَّ *hemme*) olması gereken anlamının; "*insanın içini yakan bir hüzün duyması, damla damla eriten, üzüntü*"[691] yani şiddetli bir şekilde üzülmek olduğunu söyleyebiliriz.

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا

Andolsun ki (kadın) ona çok üzüldü, Yusuf da ona üzülmüştü.

691 R. El İsfahani. El Mğfredat HMM md.

BURHAN

Buraya kadar yaptığımız alıntılarda müfessirlerimizin iki ayette (Yusuf 12/23-24) anlatılan olayların, özellikle 24. ayette وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا *ve-lekad hemmet bihi ve hemme biha* şeklinde geçen cümleden yola çıkarak, Yusuf'un neredeyse zina yapmak üzere olduğu sonucuna vardıklarını aktarmıştık. (Haşa) Yusuf'a elbiselerini soydurup, kadının bacakları arasına oturtan rivayetleri buna delil olarak getirdiklerini göstermiştik.

Müfessirlerimiz, tam zina etmek üzere olan Yusuf'un, ayetin devamındaki cümlede geçen "burhan" sayesinde kurtulduğunu söylemişlerdir. Yusuf'u zinadan kurtaran bu burhan hakkında ise şunları söylemişlerdir.

Hatırlanacağı üzere biraz önce Yusuf'u rivayetlerde anlatıldığı şekilde resmedenlere Razi'nin son derece sert bir şekilde karşılık verdiğini ve Yusuf'un kadınla zina halinde olmasının insani, ahlaki, dini yönden adice bir davranış olduğunu ve Yusuf'un böyle bir şeyi yapmış olmasının imkânı olmadığını söylediğini aktarmıştık. Razi aynı sertliği "burhan" hakkında anlatılanlarda da göstermiştir.

> *Kadın, evin ortasında inci ve yakut kakmalı bir puta yöneldi ve onun üzerini bir bezle örttü. Bunun üzerine Yusuf: "bunu niçin yaptın?" dediğinde de "Ben putumun bir günah işlerken beni görmesinden utanırım" dedi. Yusuf da: "sen aklı olmayan ve duymayan puttan utanırken ben nasıl olur da herkesin yaptığını (gücünü) kendisine veren ilahımdan utanmam. Allah'a yemin olsun ki, ben bu işi kesinlikle yapmam dedi. Bu görüşte olanlar işte "burhan budur" demişlerdir.*
>
> *Onlar, İbn Abbas'dan şunu rivayet etmişlerdir: Yusuf, babası Yakup'u parmaklarını ısırır olduğu halde ve "Peygamber zümresinden takdir edilmiş olduğun halde, facirlerin işini mi yapıyorsun? Bundan utan!" der halde temessül etti, göründü. Bu aynı zamanda İkrime, Hasan El Basri, Mücahid, Said b. Cübeyr, Katâde, Dahhak, ve İbn Sirin'in görüşüdür. Said b. Cübeyr şöyle demiştir: Yakup, Yusuf'a göründü ve onun göğsüne vurdu. Böylece onun bütün şehveti, parmak uçlarından (adetâ) çıkıp gitti.*

Onlar şöyle demişlerdir. Yusuf, birisinin gökten kendisine "Ey Yakup'un oğlu, sen kuşlar gibi olma. Kuşun tüyleri vardır. Ama zina ettiğinde, o güzel tüyleri dökülür (güzelliği gider)" diye seslendiğini duydu.

Onlar, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Yusuf, Yakup'un temsilini (hayalini) görünce de vazgeçmedi. Ta ki Cebrail onu geri tepince bütün şehveti kayboldu."[692]

Razi, ayette geçen "burhan" hakkında söylenenlerin bunlar olduğunu aktardıktan sonra ise oldukça sert bir şekilde şunları söylemiştir.

Vahidi bu rivayetleri nakledince, kibirlenerek (laf atarak), bu tenzili (Kur'an'ın inişini) gören zatlardan, Kur'an'ın tefsirini alan zatların görüşüdür demiştir. Ona şöyle denilebilir: sen bize hiçbir faydası bulunmayan bu laf atmalardan başka bir şey söylemiyorsun. Senin, buna delilin nerede? Hem, aynı şeyde delillerin birbirini takip etmesi caizdir. Yusuf, asli delillere göre zinadan uzak durmuştur. Binaenaleyh ona, bu kadar engel ilave edilince, onun bu işten vazgeçmesi ve kuvvetle sakınması mükemmel olmuş olur. Şaşılacak şey! Onlar Peygamber'in- kendisinin hiçbir dahli olmaksızın- hücresine bir köpek yavrusunun girmesi üzerine Cebrail kırk gün Hz. Peygambere gelmemiş (vahiy getirmemiş) olduğunu nakletmişlerdir. Bu konuda ise, Yusuf'un zina ile meşgul iken, Cebrail'in ona gittiğini iddia etmişlerdir. Şaşılacak şey ki, onlar Yusuf'un, Cebrail'in gelmesi sebebi ile, bu işten imtina etmediğini iddia ediyorlar. Halbuki en fasık ve en kafir birisi bile fuhuşla meşgul iken, ansızın yanına Salihlerin sureti ve şekli üzerine olan bir kimse girse, ondan utanır, kaçar ve o işi bırakır. Burada ise, Yusuf, Yakup'un parmaklarını ısırdığını gördüğü halde, ona önem vermediği rivayet edilmektedir. Sonra güya Cebrail o azametine rağmen, onun yanına girmiş de Yusuf yine Cebrail'in gelmesi ile, bu kötü işten imtina etmemiş de, ancak Cebrail onun sırtına vurmaya mecbur kalmıştır. Binaenaleyh biz, dini hususlarda sapmaktan ve yakini elde etmek hususunda çâresiz kalmaktan Allah'ın bizi korumasını isteriz. İşte bu konudaki sözümüz özetle bundan ibarettir. Allah en iyi bilendir.[693]

Razi ayette geçen "burhan" hakkında rivayetler üzerinden aktarımlarda bulunanları bu şekilde eleştirmesine eleştirmiştir ama Yusuf'un gördüğü burhan hakkında hiçbir şey dememiştir. Öte yandan eleştirisi için-

692 Er Razi: Tefsir-i Kebir c.13.s.210

693 Er Razi: Tefsir-i Kebir c.13.s.211

de "*Yusuf, asli delillere göre zinadan uzak durmuştur. Binaenaleyh ona, bu kadar engel ilave edilince, onun bu işten vazgeçmesi ve kuvvetle sakınması mükemmel olmuş olur*" diyerek Yusuf'un zinaya meylinin olduğunu kendisinin de kabul ettiğini göstermiştir. Ona göre de Yusuf önce meyletmiş ama "rabbinin burhanını" gördüğü için vazgeçmiştir. Yusuf'un gördüğü burhan nedir? sorusunu ise cevapsız bırakmıştır.

Yusuf'un gördüğü burhan üzerinde çeşitli anlatımlar olsa da herkesin üzerinde birleştiği nokta Yusuf 'un gördüğü bu burhan o an içinde bulunduğu odada olmuş ve bunun sayesinde zinaya meyletmekten vazgeçmiştir. Garip ve kabul etmesi zor olan şudur ki; *Yusuf'un gördüğü burhan neydi?* sorusu cevapsız bir soru olarak yüzlerce yılı aşıp günümüze kadar gelmiştir. Bu sorunun cevapsız kalmasının tek nedeni, Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssasını Tevrat'taki Yusuf kıssası mihmandarlığında anlamaya çabalayarak bunlar üzerine kelimelere anlam yüklemektir.

بُرْهَانَ *Burhane* kelimesi ب ر ه ن b+r+h+n kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da sadece 8 defa geçmektedir. Delil için ileri sürülen açıklama, delillerin en sağlamı, her zaman kaçınılmaz olarak doğruyu gösteren, her zaman doğruluğu kabul edilen delil. Reddedilemez kesin delil.[694] Delil getirmek, ispat etmek, delil, belge.[695]

Kelimenin Kur'an'daki kullanımlarına baktığımızda bu kelimeden kast edilen şeyin herkesin bildiği gizlenemez ve gizlenmemesi de gereken bir şey olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Zaten bir şeyin hem burhan olması hem de kimsenin bilemeyeceği gizli bir şey olması mümkün değildir. Burhan zaten insanları ikna etmek için ortaya konan kesin delil demektir.

Mesela, Musa'ya verilen asa ve ellerinin beyaz olması burhan diye adlandırılmış, ardından Musa'ya "*bunlarla Firavun ve adamlarına git denmiştir*".[696] Yani bu iki burhan Musa ile Yüce Allah arasında kalsın diye değil, insanlara gösterilsin diye verilmiştir.

Yine, Allah resulüne verilen ve herkese ulaştırmakla görevli olduğu kitap, burhan olarak adlandırılmıştır.[697] Allah'ın astında birtakım ilahlara tapınanlara, bu yaptıklarının açık delili (burhan) sorulmuş,[698] Yahudi ve

694 R. El İsfahani. El Müfredat BRH md.

695 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı Yeni Sözlük. BRHN md. s.178

696 Bkz. Kasas 28/32

697 Bkz. Enbiya 21/24

698 Bkz. Mü'minun 23/117

Hıristiyanlardan başkası cennete girmeyecek diyenlere, dediklerini ispat etmek için ortaya açık delil (burhan) koymaları söylenmiştir.[699] Nisa suresinde ise Allah'tan gelen vahiylerin burhan olduğu açıkça belirtilmiştir.[700]

Ayete baktığımızda söz konusu burhanın Yusuf ile aynı mekânda bulunan kadın tarafından görülmemiş olduğu anlaşılacaktır. Eğer burhan o odada gösterilmiş olsaydı, bunu Yusuf gibi kadının da görmesi gerekirdi. Bu durumda Yusuf tarafından görülen burhanın ne olduğu kıssanın daha önceki bölümlerinde ve bu olayın dışında aranmalıdır.

Yusuf kıssası görülen bir rüyayla başlamamıştı. Görülen bu rüya üzerine Yakup oğluna "*Rabbin seni bir sürecin içine sokacak, sana hadiselerin tevilinden öğretecek, sana ve Yakup âl'ine o nimetini tamamlayacak*"[701] demişti. Birinci kitapta bu konu üzerinde durmuş ve Yakup'un söylediklerinin, bir rüya yorumu olamayacağını ve bu bilgilerin rüya ile bilinemeyecek kadar değerli bilgiler olduğunu, bunların kesinlikle vahiy olması gerektiğini söylemiştik. Yusuf'un gördüğü rüyanın geleceği önceden bildirilen ama ismi bildirilmeyen resulün özellikleri arasında bulunması gerektiğini söylemiştik. İşte Yusuf'un gördüğü burhan bu olmalıdır. O bu burhan sayesinde babası Yakup'tan sonra kendisinin resul olacağını bilmiş, bunun sayesinde kardeşleri kendisini hadım etmeye götürürlerken *"biz ona "Onlar, senin onların bu tuzaklarını kesinlikle açığa çıkaracağının farkında değiller" diye vahy ettik"* şeklinde vahy edilmiştir. Bu rüya sayesinde kardeşlerinin ihanetine dayanmış, bu rüya sayesinde hadım edilmenin kahredici baskısına galip gelebilmiş, her şeye katlanmıştır. Sıkıntılar insanları ya yüceltir ya da alçaltır!.. Yusuf, bu rüya sayesinde yücelmiş, sabredip alçalmayarak muhsinlerden[702] olmuş. Dedesi İbrahim de imtihanları bir bir başarıyla geçtiğinde Yüce Allah onu insanlığın imamlığı ile ödüllendirmişti. İbrahim bu imamlığın soyundan gelenleri de kapsamasını dilemiş ve bu dilek kabul edilmişti. Yusuf'un elçiliği bile İbrahim'in duasının bir sonucudur. Babası ona "Rabbin seni arındırmak için bir sürecin içine sokacak" dediğinde acılı bir süreçten geçeceğini anlamıştı. Yüce Allah'ın kendisini seçmiş olmasından daha büyük *burhan* olabilir mi? Alemlerin Rabbi olan Yüce Allah'ın resulü olacağını bilerek yaşamaktan daha büyük *burhan* asla olamaz!..

---

699 Bkz. Bakara 2/111

700 Bkz. Nisa 4/174

701 Bkz. Yusuf 12/6

702 Bkz. Yusuf 12/22

a. Fahşa

Ele aldığımız bu iki ayetle ilgili son olarak 24. ayette şu şekilde geçen كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ cümle üzerinde durmak istiyoruz. Bu cümle genelde "*Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık*" şeklinde ya da buna yakın çevrilmiştir.

Bu cümle üzerinde durmamızın sebebi; ayette kötülük ve fuhşu şeklinde çevrilen kelimelerin tam olarak neyi kast ettiğinin anlaşılamamış olmasıdır. Ayette geçen bu iki kelimeye yüklenen anlamlar şu çeşitlilikte olmuştur.

السُّوءَ Şehvet, arkadaşına hainlik etmek, Yusuf'un onu satın alan azize ihanet etmesi,[703] öpme ve şehvetle bakma, zinadan önceki ön sevişme, zina olacağını haber veren hareketler,[704] her türlü kötülük.[705]

الْفَحْشَاءَ Zina,[706] Tutkuya bağlı her türlü taşkınlık.[707]

Her iki kelimenin de Arapçadaki marife (ال) takısıyla gelmiş olmasına rağmen özellikle السُّوءَ kelimesi hakkında bu kadar çeşitli görüşler oluşmuştur.

Ayette Yusuf'a burhan gösterilmesinin amacının bu ikisinden uzaklaştırmak olduğu açıkça belirtilmiştir. Fakat böyle denmiş olmasına rağmen hemen bu ayetten sonra gelen ayetlerde fuhşa maruz kalmış, ardından iftira ile zindana atılarak orada yıllarca kalmıştır.(!) Şu hâlde fahşa ve kötülüğün Yusuf'tan uzaklaştırılması ne anlama gelmektedir?

Biraz önce meallerin bu ayeti şu şekilde çevirdiğini aktarmıştık; "Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı. Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı."

Bu mealden anlaşıldığı kadarıyla, Yusuf insani güdüleri gereği kendisini ayartmaya çalışan kadına meyletmiş, fakat Yüce Allah kendisine bir "burhan" göstermiş ve Yusuf'ta bu şekilde zina yapmaktan uzaklaşmıştır. Ona burhan gösterilmesinin sebebi de Yusuf'u fuhuş ve kötülükten uzaklaştırma amacı taşımaktadır.

---

703 Kurtubi. El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.258. Elmalılı Tefsiri c.5.s.40

704 Er Razi: Tefsir-i Kebir.c.13.s.211

705 Mustafa İslamoğlu. Hayat Kitabı Kur'an, ilgili ayet.

706 Kurtubi. El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.258. Elmalılı Tefsiri c.5.s.40. Er Razi: Tefsir-i Kebir.c.13.s.211

707 Mustafa İslamoğlu. Hayat Kitabı Kur'an, ilgili ayet.

Şu hâlde Yusuf burhan görmese zinadan kendi başına uzaklaşamayacak kadar zayıf karakterli biridir!.. Eğer İbrahim soyunun mirasçısı olacağı Allah resulü olan babası tarafından kendisine bildirilen Yusuf, zinadan ancak kendisine gösterilen çok özel bir burhan sayesinde korunuyorsa, resul olmayan sıradan kullar nasıl korunacaktır? Sonra burhan olmasa her sıradan mü'minin kaçınması gereken zinadan kendini koruyamayacak biri için, bir ayet önce "Muhsin" denmesinin anlamı nedir? Dahası burhan olmasa kendi iradesiyle zinadan uzaklaşmayacak biri, nasıl oluyor da ayetin hemen devamında "muhlis" olarak adlandırılıyor? Üstüne burhan olmasa zinadan kendi iradesiyle kaçamayacak birine (bir ayet önce) muhakeme yeteneği ve ilim verilmesinin anlamı nedir? Muhakeme yeteneği ve ilim bu durumlarda işe yaramayacak üstüne zinadan uzaklaştırmak için çok özel burhanlar gerekecek birisine, sağlam irade ve derin basiret gerektiren bir ilim ve muhakeme verilmesi ilim ve hikmeti hak etmeyen birine vermek anlamına gelmeyecek midir?

Bu şekilde yapılan meallerin farkına varmamış olsalar da Yusuf'u iradesi olmayan ve güdülerinin peşinden koşan, Allah onu alıkoymasa kendiliğinden zinadan uzaklaşamayan düşük karakterli biri olarak resmettiği gayet açıktır. Bu resme göre Yusuf, kendisini küçük yaşta evine alan, ona evlat muamelesi yapan, iyi bakan ve yaşça da kendinden çok büyük olan Aziz'in karısıyla, eğer çok özel burhan görmese zina edecek kadar güdülerinin esiridir. Üstelik resul olacağını bilmesi, kendisine ilim ve hikmet verilmiş olması da onun güdülerine gem vurmasına yetmemiş, onu kesmemiştir, üstüne burhan görmesi gerekmiştir.

İşte geleneksel Yusuf kıssası bu yaklaşımlarla kelimelere manalar yüklenmesi sonucunda oluşmuş ve ne yazık ki kabul edilmiştir.

B. Arındırılmış (24. Ayet)

الْفَحْشَاءَ *El fahşa* kelimesi ف ح ش kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten 24 kullanım bulunmaktadır. Çok fazla çirkin/kötü olan fiil ve sözler, hayasızlık,[708] Çirkin ve edep sınırları dışında olmak, haddi aşmak, sınırın çok üstünde olmak, fahiş, alçakça söz veya davranış, zina, büyük hata.[709]

Kelime Kur'an'da geçtiği yerlerde kötülük,[710] zina,[711] lezbiyenlik,[712]

708 R.El İsfahani; El Müfredat FHŞ md.

709 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük. FHŞ md. s.1714

710 Bkz. Araf 7/28; Ali İmran 3/135; İsra 17/32; Nur 24/19; Ahzab 33/30; Enam 6/151; Araf 7/33; Şura 42/37; Necm 53/32; Ankebut 29/45

711 Bkz. Nisa 4/22; Bakara 2/169; Nur 24/21; Nisa 4/19, 25; Talak 65/1

712 Bkz. Nisa 4/15

homoseksüellik,[713] cimrilik,[714] zulüm[715] anlamlarında kullanılmıştır.

Kelimenin Kur'an'daki bu kullanımlarından yola çıkarak Yusuf suresinde geçen الْفَحْشَاءَ *el fahşa* kelimesinin kapsamına zina, homoseksüellik, sevicilik gibi cinsel kabahatlerin hepsi girmiş olmaktadır.

Kelime İsra 17/32 de *zina fuhuş* olarak nitelenirken, Nisa 4/22 de babaların nikahlandığı kadınlarla yani *üvey annelerle nikahlanarak* hukuki bir zemin oluşturulsa bile bunun fuhuş olduğu söylenmiştir. Araf 7/28 de ise *edep yerlerini göstermek* de bu kelimeyle ifade edilmiştir. En'am 6/151 de ise fuhşun görüneninden ve görünmeyeninden bahsederek *meşru olmayan her ilişki* biçimini isterse genel kabul görmüş olsun fuhuş olarak nitelemiştir.

Bilindiği gibi homoseksüellik, lezbiyenlik, sevicilik ve zina gibi cinsel suçlar tek başına yapılabilecek şeyler değillerdir. Bunlar karşılıklı rızaya dayanmaz iseler tecavüz olarak adlandırılırlar. الْفَحْشَاءَ Kelimesinin Kur'an'daki tüm kullanımlarından ortaya çıkan şey, tarafların razı olmasıyla bu işin günah olmaktan çıkmış olmadığıdır. Şu hâlde fuhşu rızaya dayalı cinsel suçlar olarak adlandırmamızda herhangi bir mâni olmamalıdır. Yusuf suresindeki kullanımı da bu anlamda geçmiş olmalıdır. Daha önce de değindiğimiz gibi kapıların kapatılarak bir kişiyi elde etmeye, zinaya zorlamaya fuhuş değil, tecavüz denir.

السُّوءَ Kelimesine gelince; bu kelime س و أ s+v+e kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 167 kullanım bulunmaktadır. Bu kelime genelde *kötülük* olarak anlamlandırılmıştır. Fakat kötülük oldukça değişken ve çok göreceli bir tanımlamadır. Sınırları olmayan, tarifi olmayan bir şeyin kötülük olduğu nasıl anlaşılacak, nereden bilinecektir! Eğer kötülük denilen şeyin oturmuş bir tanımı olmazsa, herkes kendi tanımını kendi yapar ve hiç kimse de kendini kötülük yapmış olarak kabul etmez. Üstelik kelime Yusuf suresinde السُّوءَ şeklinde (ال) takısıyla gelmiştir. Bu da kelimeden kast edilen şeyin biliniyor olmasını, tarifinin var olduğunu göstermektedir.

سُوا İnsana üzüntü veren her şey. Dünya ve ahiret işleri, ruh ve bedenle ilgili durumlar, mal, makam, şan, şöhret yitirmek ve bir dost kaybetmek gibi harici şeyler. Çirkin olan her şey. Akıl ve dinin kötü gördüğü şeyler. İnsan tabiatının hafif ve ağır gördüğü şeyler. Cinsel organ, avret yerleri.[716]

---

713 Bkz. Ankebut 29/28

714 Bkz. Araf 7/80; Neml 27/54; Bakara 2/268

715 Bkz. Nahl 16/90

716 R. El İsfahani. El Müfredat SVE md.

Kelimenin Kur'an kullanımları; kötü olmak,[717] ceset,[718] avret yerleri[719] şeklindedir.[720]

Üzerinde çalıştığımız ayetteki cümlenin tam olarak anlaşılması için cümlede geçen bir kelimeyi daha açıklamakta fayda vardır. كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ Ele alacağımız kelime savmak, çevirmek şeklinde çevrilen لِنَصْرِفَ *linasrife* kelimesidir.

Kelime صرف s+r+f kök harflerinden türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş 30 kullanım bulunmaktadır. Bir şeyi bir halden başka bir hale çevirmek veya onu başkasıyla değiştirmektir.[721] Vazgeçirmek, alıkoymak, engellemek, bir şeye yabancı madde karıştırmamak, harcamak, uygunsuz kullanmak, bevl etmek, terk etmek, tasarruf, gelişigüzel davranmak, davranış.[722]

Kelimenin Kur'an'daki kullanımları; çevirmek, dönüştürmek,[723] halden hale sokarak açıklamak,[724] uzaklaştırmak,[725] kaçmak[726] şeklindedir.[727]

Bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız cümleyi yeniden ele alalım.

كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ Bu cümle genelde Yusuf'a burhan gösterilerek, onun zina yapmaktan uzaklaştırılması şeklinde anlaşılmıştır. Oysa ayet gayet açık bir şekilde uzaklaştırılanın Yusuf değil السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ olduğunu söylemektedir. Yani ayet; biz Yusuf'a burhan gösterdik, Yusuf'u fuhuş ve kötülükten uzaklaştırmak için değil, fuhuş ve kötülüğü ondan (Yusuf'tan) uzaklaştırmak için demektedir. Buradaki inceliğin üzerinde biraz durmak gerekmektedir. Şimdi bu ayete verilen meallerden birine bakalım.

> ***Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı. Biz, ondan kötülüğü ve***

---

717 Bkz. Nisa 4/22, 38, 97, 115; Maide 5/66; Enam 6/31, 136; Araf 7/177; Tevbe 9/9; Nahl 16/25, 59; Fussilet 41/46; Bakara 2/49

718 Bkz. Maide 5/31

719 Bkz. Araf 7/26

720 Mehmet Okuyan; Kur'an Sözlüğü SVE md.

721 R. El İsfahani. El Müfredat SRF md.

722 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. Yeni Sözlük SRF md.

723 Bkz. Tevbe 9/27; Ali İmran 3/152; Ahkaf 46/29; Furkan 25/50

724 Bkz. İsra 17/41

725 Bkz. Araf 7/146

726 Bkz. Tevbe 9/127

727 Mehmet Okuyan; Kur'an Sözlüğü SRF md.

fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı. (DİB meali)

Bu meale göre olay şu şekilde anlaşılmaktadır, Yusuf'u arzulayan bir kadın vardır, Yusuf'un da bu kadına meyli vardır. Kadın kapıları kapatıyor ve Yusuf'u zinaya çağırıyor. Tam bu sırada Yüce Allah Yusuf'a bir burhan göstermekte ve onu zinadan uzaklaştırmaktadır.

Eğer bu böyle olsaydı burhan görerek uzaklaşan Yusuf olduğu için cümledeki harfi cer ve zamirin yerinin değişmiş olması gerekirdi. Cümle ise "*Yusuf'u fuhuş ve kötülükten…* şeklinde gelmeliydi. Çünkü meale göre burhanın gösterilmesinin amacı Yusuf'u fuhuştan alıkoymaktır. Ama cümle alıkonulanın Yusuf değil, fuhuş ve kötülük olduğunu göstermektedir. Fuhuş ve kötülüğün istese bile Yusuf'a yanaşamaması cümlesi Yusuf'un bulunduğu ortamın zina temeli üzerine oturtulmasını bu yönden de imkânsız kılmaktadır. Zira, eğer kadın onunla zina yapmak için kapıları kapatmış ve "haydi gel" diyerek zinaya davet etmiş, kadın onu arzulamış ve Yusuf da kadını arzulamış ise fuhuş ondan uzaklaşmamış anlamına gelmektedir. Fuhuşun istese bile Yusuf'a yanaşamayacak olması Yusuf'un hadımlığından dolayıdır. Yusuf başkaları tarafından buna zorlansa, (haşa) kendisi bunu istese dahi yapamaz durumdadır.

İşte bu durum ayete şu manayı vermeyi zorunlu kılmaktadır.

Yusuf 12/24

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ

Andolsun, kadın ona (yapılanlara) çok üzülmüştü. Eğer (Yusuf) Rabbinin burhanını görmemiş olsaydı, o da (başına gelenlere) çok üzülmüştü. Bunun (başına gelenlerin) olması o fuhuş ve o kötülüğü ondan uzaklaştırmamız içindir. Çünkü o, bizim (o fuhuş ve o kötülükten) arındırılmış kullarımızdandır.

Bu ayetten sonra anlatılan olayların biraz daha hızlı gelişmesinden dolayı, bir takım karışıklıklara sebebiyet vermemesi için, buraya kadar ortaya koyduklarımızın hatırda tutulması gerekmektedir.

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Mısır'da Onu satın alıp kadınına: "Bize faydalı olacağını veya evlat edinmeyi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla" diyen de o kişiydi. İşte bu şekilde; Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

Bu ayetten Yusuf'un köle olarak Mısır'a getirildiği anlaşılmaktadır. Daha önce geçen 19. ayette Yusuf hadım haline getirilirken onun henüz bir gulam olduğu söylendiği için, onun Mısır'a geldiğinde yaşının 13-14 civarında olması gerekmektedir. Ayette Mısır'da onu satın alan adam ve karısı hakkında hiçbir detay verilmemekte sadece "Mısır'da onu satın alan adam karısına dedi" şeklinde tanıtılmaktadır. Geleneksel kıssayı şekillendiren tefsir ve meal müellifleri bu adamın Mısır veziri olduğunu söylemelerinin ayetten herhangi bir delili yoktur. Adamın Mısır veziri olduğu bilgisi Tevrat (İsrailiyat) kaynaklı bir bilgidir.[728] Henüz Kur'an bu bilgiyi doğrulamamışken, peşinen Yusuf'u satın alan adam ve karısı hakkında Mısır Aziz'i ve karısıdır demek, hatta bunların isimlerini bile vermek, kıssayı Yüce Allah'ın anlatmadığı bir şekle sokmak anlamına gelmektedir.

Yusuf'u Mısır'da satın alan adam ve karısı daha ilk günden Yusuf'u özgürleştirmişlerdir. Yine bu ayetten 6. ayette Yakup'un "sana hadiselerin tevilinden öğretecek" şeklinde bildirdiği hadiselerin tevilinden öğretilme sürecinin Yusuf daha küçük yaşlardayken başladığı anlaşılmaktadır.

Yusuf 12/22

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Olgunluk çağına ulaştığında ona (Yusuf'a) bir muhakeme yeteneği ve bir ilim verdik. Biz, Muhsinlere işte böyle karşılık veririz.

Bu ayetten ilk anlaşılan şey Yusuf'un yetişkinlik çağına erişene kadar Yüce Allah'ın bildirdiği kurallar çerçevesinde yaşadığı ve Muhsinlerden olduğudur. Geçen onca zamanda Yüce Allah'ı kendisinden razı edecek bir yaşam içinde olmuş ve Yüce Allah bundan dolayı ona bir muhakeme yeteneği ve bir ilim vererek ödüllendirmiştir. Ayette belirtilen "eşud" çağı kendisine verilen ilmin değerini bilme ve muhakeme yeteneğini doğru kullanma çağıdır.

Yusuf 12/23

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

728 Eski Ahit, Yaratılış 39/1

O esnada, (Kadın) kapıları sıkıca kilitleyip "haydi anlatsana" diyerek onu (Yusuf'u) kendisi hakkında ısrarla sorguladığında, o (Yusuf), onun (kadının) evindeydi. (Yusuf da) Şüphesiz ki konumumu ihsan eden rabbim, kendisine sığınılan Allah'tır. Bundan dolayı o zalimler (kardeşler) asla başaramayacaklar" demişti.

Tıpkı 21. ayette olduğu gibi bu ayette de bir kadından bahsedilmekte ama kadın hakkında tanıtıcı hiçbir bilgi verilmemektedir. 21. ayette olduğu gibi bu ayete konu alan kadın hakkında Aziz'in karısıdır demek Yüce Allah'ın söylemediğini söylemek anlamına gelmektedir. Çünkü ayette bahsedilen kadının birisinin karısı olduğuna dair hiçbir bilgi bulunmadığı gibi evli olduğuna dair bile herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hatta olaylardaki kişinin kadın olduğu kullanılan zamir ve fiillerin müennes (dişil) olmasından anlaşılmaktadır. Ayette bunun ötesinde bir bilgi yoktur.

Bilinen Yusuf kıssasının aksine ayette kadın ve Yusuf arasında geçen olayların kadının Yusuf ile zina girişimi olduğunu belirtecek en ufak bir delil yoktur. Yaşanan olay tam olarak ısrarlı bir sorgulamadır. Bu sorgulama kadının evinde olmaktadır ve kadının evinde üç veya daha fazla kapı vardır. Fakat kapı kelimesi sadece bugün bilinen anlamda açılıp kapanır kapı anlamına gelmemektedir. Ayette geçen الْأَبْوَابَ "kapılar" kelimesinin bilinen manada açılıp kapanan kapılar olduğu hemen öncesinde gelen غَلَّقَتِ "kilitledi" fiilinden anlaşılmaktadır. Yani bilinen manadaki kapıları kadın kilitlemiş ve Yusuf da bunu görmüştür. Kadının kapıları neden kilitlediği sorusunun cevabı ayetin içinde bulunmamaktadır. Bu sorunun cevabının kıssanın ilerleyen bölümlerde geleceğini göstermektedir.

Zaten ayette müfred, müennes olarak gelen الَّتِى ism-i mevsulünün, kendisinden sonra gelmesi gereken sıla cümlesinin olmaması ve aid zamirinin bulunmaması, anlatılan olayın kıssanın başka bir yeriyle bir bağının olduğunu yani bu olayın öncesi olduğunu göstermektedir. İsm-i mevsulün bu durumda olması aynı zamanda bahse konu olan kadının tanıtımının da daha sonradan yapılacağını göstermektedir.

Yusuf kadının kendisini sorgulamasına kendisi hakkında bilinmesi gereken her şeyi hatta hadım olduğunu bile anlatarak karşılık vermiştir.

Yusuf 12/24

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ

Andolsun, kadın ona (yapılanlara) çok üzülmüştü. Eğer (Yusuf) Rabbinin burhanını görmemiş olsaydı, o da (başına gelenlere) çok üzülmüştü. Bunun (başına gelenlerin) olması o fuhuş ve o kötülüğü ondan uzaklaştırmamız içindir. Çünkü o, bizim (o fuhuş ve o kötülükten) arındırılmış kullarımızdandır.

Kadın Yusuf'un anlattıklarına çok üzülmüştür. Aslında Yusuf da başına gelenlere çok üzülmüştür. Ama kıssanın en başında gördüğü rüya ve bu rüya üzerine Allah resulü olan babası Yakup'un ancak vahiyle bilinebilecek şeyleri "rabbin seni bir süreçten geçirecek, sana hadiselerin tevilinden öğretecek, tıpkı ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup âl'ine de o nimeti tamamlayacak"[729] şeklinde söylemesi onun tutunduğu burhan olmuştur.

Hiçbir resulü diğerlerinden ayırmadan iman etmekle yükümlü olan bizler, Yusuf'u zinaya yaklaştırmanın değil, uzaklaştırmanın peşine düşmeli, ona pislik bulaştırmanın değil, ona bulaşmış pislikleri gidermenin peşine düşmeliyiz. Geleneksel anlayış, önce Yusuf'u zinaya meylettirmekte, daha sonra ise onu temizlemek için rivayet ve İsrailiyattan deliller getirmekte, bu ikisinin yetmediği zamanlarda ise hayali sahnelerle, müellifin insafına kalmış yorumlarla onu temizlemeye çalışmaktadır. Oysa kelimeler Yusuf'un hiçbir şekilde zinaya meyletmediği yönünde anlamlara sahipse ki öyle, önceliğin bu anlamlara verilmesi gerekmektedir. Kaldı ki, Yüce Allah'ın vahyettiği kıssaların en güzeli olan Yusuf kıssasından, geleneğin biçimlendirdiği kıssayı çıkarmak, Kur'an'ın kuralsız bir gramerinin olduğu anlayışını, Kur'an'ın eksik ve hatalarla dolu bir anlatım biçimi olduğunu, çıkan sorulara cevap vermekte yetersiz kaldığını kabul etmeyi gerekli kılmaktadır. Yüce Allah her türlü eksik ve kusurdan münezzehtir.

729 Bkz. Yusuf 12/6

KAPI VE SEYYİD

Yusuf 12/25

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ ۚ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

İkisi de kapıya koştular. Kadın, Yûsuf'un gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında hanımın efendisine rastladılar. Kadın dedi ki: "Senin ailene kötülük yapmak isteyenin cezası, ancak zindana atılmak veya can yakıcı bir azaptır" (DİB meali)

Geleneğin şekillendirdiği yukarıdaki ve diğer mealler ve hatta tüm tefsirler bu ayetin daha önceki ayetlerde anlatılan olayın devamı olduğu hükmüne varmış ve hem bu ayetteki hem de devamındaki ayetlerde gelen kelimeleri bu anlayışa göre anlamlandırmışlardır. Onlara göre önceki ayetlerde Aziz'in karısı, Yusuf ile zina yapmak için kapıları kilitlemiş ve "haydi gel" diyerek onu zinaya davet etmiştir. Yine onlara göre, aslında Yusuf'un içinde de kadına bir meyil vardır ama tam o anda ve orada Yüce Allah'ın burhanını görerek vazgeçmiştir.

Önceki ayetlerde anlatılan olayları bu şekilde ortaya koyan geleneksel anlayış, bu ayetle o olayın anlatılmaya devam edildiğini söylemiştir. Onlara göre Yusuf, Aziz'in karısı olan kadından kaçmak için kapıya doğru koşmuş, kadın ise Yusuf'u yakalamak için ardından koşarak gömleğini arkadan tutup yırtmıştır ve tam bu haldeyken kapının yanında kadının kocasıyla yani Aziz ile tesadüfen karşılaşılmıştır. Kocasıyla karşılaşan Aziz'in karısı Yusuf'tan daha atik davranarak Yusuf'un kendisine saldırdığını söylemiştir.

Tam burada ilk önce bu ayetin önceki ayetlerde anlatılan olayın devamı olup olmadığının tespitinin yapılması gerekmektedir.

Hatırlanacağı üzere önceki ayetlerde anlatılan olaylar kimliği hakkında tanıtıcı hiçbir özellik verilmeyen bir kadının evinde geçmekteydi. Önceki ayetlerdeki olaylar anlatılmadan önce Yüce Allah bize, sadece mekânı tanıtmakla kalmamış, aynı zamanda mekânda üç veya daha fazla kapı olduğunu ve bu kapıların kadın tarafından kilitlendiğini bildirmişti.

Fakat bu ayette birçok kapıdan değil bir tek kapıdan bahsedilmekte ve bu kapının da kilitli olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında Yusuf'un kaçmasının, kadının kovalamasının hiçbir gerekçesi de yoktur. Gelenek Yusuf'un kadından kaçmasını, kadının zina etme isteğinden kaçmak olarak açıklamıştır. Hakikaten bu çok tuhaf bir gerekçedir. Sanki Yusuf körpe bir kızdır ve arkasından kovalayan kişi de kadın değil, ona tecavüz etmek isteyen erkektir. Yusuf'un zina yapmamak için kadından kaçmasına hiç gerek yoktur çünkü bir kadın asla bir erkeğe tecavüz edemez. Bu sadece kadınının erkekten daha güçsüz, naif ve zayıf biri olmasından, ona gücünün yetmeyeceğinden dolayı değildir. Aynı zamanda cinsel yönden erkeğin durumu göz önüne alındığında, kadının erkek istemediği halde zorla cinsel ilişki kurması imkansızdır. Erkek, kadın istemese de ona zorla tecavüz edebilir ama kadın erkeğe asla tecavüz edemez ve yeryüzünde bunu bilmeyen erkek ve kadın yoktur. Şu hâlde Yusuf'un kadından kaçmasına asla gerek yoktur! İstememesi kadını engellemek için yeterlidir. Aynı şekilde kadının da kendisiyle cinsel ilişki kurmak istemeyen bir erkeğin, onun üzerine atlayarak, onu zorlayarak cinsel ilişki kuramayacağını bilmemesi mümkün değildir. Şu hâlde cinsel ilişki kurmak amacıyla kadının Yusuf'u kovalamasının da bir anlamı yoktur. Kaldı ki ayetin başında geçen ve genelde "koştular" manası verilen اسْتَبَقَا *istebeka* kelimesinin birinin kaçması, diğerinin onu yakalamak için arkasından koşması manası bulunmamaktadır. Bu kelime; diğerinden önce hedefe varma anlamına gelen "yarışma" manasına gelmektedir. Yani bu kelimeden kast edilen mana Yusuf'un kadından kaçması, kadının da Yusuf'u yakalama gayesiyle arkasından koşması değildir.

Yine, ayette tüm meallerin ve tefsirlerin "karşılaştılar, rastladılar" şeklinde tesadüfen karşılaşma manası verdikleri أَلْفَيَا *elfeta* kelimesi, tesadüfen karşılaşma anlamında değil, ne aradığını bilerek yapılan arama sonucunda, aradığını bulma anlamındadır. Bu durumda; Yusuf'un kadından kaçmadığı, kadınında onu yakalamak için ardından koşmadığı, tam tersi her ikisinin de diğerinden önce Seyyid'e ulaşma amacında olduğu anlaşılmaktadır. Birazdan bu kelimeler üzerinde daha detaylı durduğumuzda bu daha iyi anlaşılacaktır. Tüm bunlar bu ayette anlatılan olayların önce-

ki ayetin devamı olmadığını gösterdiği gibi, aynı zaman da bu olayın geleneğin iddia ettiği gibi kadının Yusuf ile zina yapma girişimi olmadığını da göstermektedir.

Öte yandan eğer bu ayette anlatılan olayın geçtiği mekânla, daha önceki ayetlerde anlatılan mekân aynı olsaydı, her ikisinin de sıkı sıkıya kilitlenmiş kapıya doğru koşmalarının hiçbir anlamı kalmazdı. Önceki ayetlerdeki olayda kadın kapıları kilitlemiş, Yusuf da kadının kapıları kilitlediğini görmüştü. O halde her ikisinin de kilitli olduğunu bildikleri kapıya doğru koşmaları anlamsız bir girişim olarak kalmaktadır. Kaldı ki bu ayette الْبَابِ "el bab" (o kapı) şeklinde belirtilen bir tek kapıdır ve kilidinin açıldığına ve hatta kapının açıldığına dair herhangi bir ibare yoktur. Yani bu olayda anlatılan kapının bilinen anlamda kapı olduğu bile belli değildir.

Şu hâlde bu ayetle anlatılmaya başlanan olayların daha önceki ayetlerde anlatılan olayın devamı olması mümkün değildir. Mekân aynı mekân, olay aynı olay değildir. Elbette ki olayın anlaşılması ancak Yüce Allah'ın kelimelerine tutunmakla mümkün olacaktır.

Yusuf kıssasının tamamında Yusuf, Yakup ve şeytan isimleri haricinde hiç kimse ismen tanıtılmamaktadır. Yusuf kıssasının anlatılmaya başlandığı 4. ayetten bu bölümde anlamaya çabaladığımız 25. ayete kadar kıssaya konu olan kişiler hakkında onları tanıtıcı unvan, lakap, makam veya herhangi bir niteleme dahi yapılmamıştır. Kişiler ya kim oldukları hiç belirtilmeden ya da Yusuf ve Yakup'la yaşadıkları olaylar üzerinden tanıtılmıştır. Mesela, Yusuf'u hadım edip köle eden kardeşlerin hiçbirinin ismi verilmemiş sadece يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ **"Yusuf ve kardeşleri"** denmiştir. Bu kardeşlerin en büyüğü ve en sözü geçen için ise sadece قَائِلٌ مِنْهُمْ "**onlardan sözü dinlenen"** şeklinde bir niteleme yapılmıştır. Aynı şekilde kıssanın Mısır bölümünü anlatan ayetlerde de kişiler hiçbir ayırıcı özelikleri olmadan kıssaya dahil edilmişlerdir. Yusuf'u satın alan adam ve karısı için لَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ "**Mısır'da onu satın alan (eril kişi) karısına**.." şeklinde bir tanıtım yeterli görülmüştür. 23 ve 24. ayetlere konu olan kadın için ise ayrıca kadın kelimesi bile kullanılmamış, sadece fiil ve zamirlerin müennes (dişil) kullanımlarından, olayın bir kadın ve Yusuf arasında geçtiğinin aktarılması yeterli görülmüştür.

İlk defa bu ayette bir kişi سَيِّدَ "*Seyyid*" şeklinde tanıtıcı bir ünvanla kıssaya dahil edilmiştir. Tek bir istisnası dahi olmadan tüm meal ve tefsirler kelimenin sonuna müennes (dişil) bir zamirin birleşmesinden dolayı (سَيِّدَهَا *seyyideha*) kelimeye "kadının kocası" anlamı vermişlerdir. Elbette ki bu anlam 21. ayetten beri aktarılan olaylardaki kadının "Aziz'in karısı"

olduğu peşin kabulü üzerinden verilmiştir. Oysa buraya kadar anlatılan ayetlerde bu kişileri niteleyen herhangi bir tanıtıcı unvan ve niteleme olduğuna dair tek bir kelime dahi bulunmamaktadır. Bunun yanında Seyyid kelimesinin "koca" anlamına gelmesi Kur'an'ın bir kullanımı değil, ataerkil aile yapısına sahip Arap kültürünün bir kullanımıdır. Yoksa bu kelime kadının kocası anlamına gelmemektedir.

سَيِّدَهَا *Seyyideha* Kelimesi س و د s+v+d kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 10 kelime bulunmaktadır. Bu kökten; beyazın zıddı olan siyah renk, uzaktan görünen kişi, gözbebeği, topluluğu idare eden kişi, toplumun efendisi, toplumun yöneticisi, önderler,[730] başkan, egemen olmak, hâkim olmak, siyah olmak, büyük kalabalık, iktidar, hakimiyet, güç, bey, efendi, yüce, en üstün[731]anlamlarına gelen bu kelimeler türemiştir.

Kur'an kullanımlarında kelime; kararmak,[732] siyah, havanın kararması, karanlık,[733] efendi,[734] yönetici[735] anlamlarında geçmektedir.

İsfahani bu kelimenin kadının kocası anlamına gelmesini *"eşini idare ettiğinden dolayı kocaya seyyid denmiştir"*[736] şeklinde açıklamaktadır. Kur'an'da kadının kocasına seyyid dendiğine dair herhangi bir kullanım olmamasına rağmen Arap aile yapısının ata erkil olmasından dolayı böyle bir kullanımın olması mümkündür. Fakat aynı kelime سَيِّدَةَ *seyyideh* şeklinde sonuna müenneslik (dişilik) alemeti olan (ة) harfi konulduğunda *"yönetici kadın, toplumun göz bebeği kadın"* anlamında kadınlar için de kullanılmaktadır. Yüce Allah ne kadını erkeğin üzerine ne de erkeği kadının üzerine yönetici tayin etmemiştir. Yüce Allah'ın dininde birinin diğerine üstünlüğü, birinin diğerine önceliği yoktur. Eğer biri diğerine üstün olacaksa bu üstünlüğün erkekte değil kadında olması gerekmektedir. Çünkü tüm insanlık anaların karnında şekilden şekle sokulmakta, tüm insanları analar doğurmakta ve analar emzirmektedir. Bugün insanlık diye bir varlık türü varsa elbette ki Yüce Allah'tandır ama Yüce Allah insanlık türünü anneler üzerinden var etmiştir. Erkeğin kadına üstünlüğü sadece kaba kuvvetidir. Ne aklen ne manen ne de başka bir yönden erkeğin ka-

730 R. El İsfahani; El Müfredat SVD md.

731 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük. SVD md.s.1300

732 Bkz. Ali İmran 3/106

733 Bkz. Bakara 2/187; Fatır 35/27; Nahl 16/58; Zuhruf 43/17

734 Bkz. Ali İmran 3/39

735 Bkz. Ahzap 33/67

736 R. El İsfahani; El Müfredat SVD md.

dına üstünlüğü yoktur. Erkeğin kadın üzerinde yöneticiliği asla Yüce Allah'ın belirlediği bir şey değildir. Bu, erkek egemen toplumların zulümle elde ettiği ve hâlâ devam ettirmekte oldukları çarpık bir anlayıştır. Kelimenin Yusuf suresindeki سَيِّدَهَا *seyyideha* şeklindeki kullanımına, İsfahani'nin *"üzerinde yönetici olmasından* dolayı *kadının kocasına seyyid denir"* tanımı üzerinden yola çıkarak "kadının kocası" anlamı vermek, Yüce Allah'ın bu çarpık anlayışa onay verdiği anlamına gelecektir.

Yüce Allah Kur'an'da erkeklere ve kadınlara ve hatta koca bir ülkeye yönetici olan Seb'e kraliçesi bir kadının kıssasını anlatmıştır.[737] Bu kıssada kadın koca bir ülkeye yönetici oldu diye kınanmamış, aşağılanmamış, yadırganmamıştır. Kıssada, kadınla beraber tüm ülkenin yadırgandıkları tek şey Yüce Allah'tan başkasına kulluk etmeleridir. İsfahani'nin verdiği "eşini yönettiği için kadının kocasına seyyid denir" tanımı üzerinden hareket ettiğimizde bir kadın sadece kocasının değil, ülkenin tüm erkeklerine yönetici olmuş ve kıssada erkek olduğu belli olan yardımcıları bundan hiç gocunmamıştır. O zaman İsfahani'nin kelimeye getirdiği tarif kelimenin asıl manalarından değil, toplumlara göre değişen göreceli bir tariftir. Günümüzde tüm erkek ve kadınları yöneten kadın ülke yöneticileri göz önüne getirdiğinde demek istediğimiz daha iyi anlaşılacaktır.

Tüm bunların ötesinde Yüce Allah Kur'an'ın birçok yerinde kadının kocası anlamına gelen بَعْلِهَا "*ba'lihe*"[738] kelimesini zaten kullanmıştır. Hepsinden öte *Seyyid* kelimesi Kur'an'ın diğer yerlerinde yönetici, lider anlamında zaten kullanılmıştır. Şu hâlde sadece Yusuf suresindeki bu kullanıma kadının kocası anlamı vermek asla doğru olmamaktadır.

Bu durumda سَيِّدَهَا *seyyideha* kelimesinin anlamı en üst düzey yönetici yani kral anlamına gelmektedir. Kelimeye birleşmiş هَا *ha* zamirine gelince. Bu zamir Arapça'da muttasıl (bitişik) zamir denilen zamir türüne girmektedir. سَيِّدَهَا *seyyideha* Kelimesinde olduğu gibi bir isme birleştiklerinde "mecrur muttasıl zamirler" olarak adlandırılırlar. Arapçada zamirler tıpkı Türkçede olduğu gibi isim yerine kullanılan kelimelerdir. Zamirlerin en önemli özelliği bir metnin içinde daha önceden geçmiş bir ismin yerini almalarıdır. 23. Ayette buna biraz değinmiştik. Özellikle سَيِّدَهَا *seyyideha* kelimesine birleşen هَا *ha* zamiri bir dişiyi gösterecek şekilde "O (dişil)" anlamında kullanıldığı gibi bir olayı, bir nesneyi, bir yeri gösterecek şekilde de kullanılmaktadır. Zamirin bu şekilde kullanımıyla ilgili yüzlerce örnek bulunmaktadır.

737 Bkz. Neml 27/16-44

738 Bakara 2/228 – Nisa 4/128 – Nur 24/31 (5 kez) – Hud 11/72

Yusuf 12/6

وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

İşte sana bildiriyorum: Rabbin seni bir süreçten geçirecek, sana hadiselerin te'vilinden öğretecek, tıpkı daha önce önderlerin İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup âl'ine de o nime-tini tamamlayacak. Şüphesiz ki Alim, Hakim olan sadece Rabbin'dir.

Mesela bu ayette zamir أَتَمَّهَا *etemmeha* "onu (nimeti) tamamlamıştı" şeklinde tamamlanacak nimeti göstermektedir. Yine Yusuf suresinin 100.ayetinde قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا "onu (rüyamı) gerçek yaptı" şeklinde gelen cümle içinde هَا *ha* zamiri Yusuf'un gördüğü rüya yerine kullanılmıştır. Fecr suresinin 12. ayetinde ise فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ "oralarda (ülkelerinde) çok fesatçılardı" şeklinde gelen cümlenin içindeki هَا *ha* zamiri, hemen öncesinde geçen Ad, Semud ve Firavun kavimlerinin ülkelerini gösterir şekilde kullanılmıştır. Anlamaya çalıştığımız zamirin bir olayı, bir yeri, bir nesneyi gösterdiğine dair Kur'an'da çok fazla kullanım olmasına rağmen bu kadarı konuyu anlamak için yeterlidir. Bu bilgilerden sonra zamirden önceki ayetlere baktığımızda bu zamirin onun yerine geçeceği tek marife ismin 21. ayetteki مِصْرَ "*Mısır*" kelimesi olduğu rahatlıkla görülecektir. Bu durumda ayette geçen سَيِّدَهَا *seyyideha* kelimesinin anlamının kesinlikle "kadının kocası" olmadığı, *"o ülkenin en üst düzey yöneticisi"* anlamında olduğu ortaya çıkmaktadır.

سَيِّدَهَا *Seyyideha* kelimesinin anlamının "kadının kocası" şeklinde olmadığının bir başka delili ise (سَيِّدَهَا) kelimenin nahiv (sentaks) durumudur. Arapçada bir ismin diğer isme atfıyla oluşan izafet terkibi (isim tamlaması) aynı zamanda zamirlerin isimlere birleşmesiyle de oluşmaktadır. Bu durumda Arapçadaki izafet terkipleri ile genel bir bilginin verilmesi konun anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Arapça da isim tamlamasında gelen birinci isim "tamlanan" (muzaf), ikincisi ise "tamlayan" (muzafun ileyh) adı verilen iki isimden oluşmaktadır. Bir isim tamlaması; tamlanan (muzaf) yani tamlamada gelen birinci ismin;

a. *Kime ve neye ait olduğunu (كَلبُ الْحَرِسِ ; "Bekçinin köpeği" gibi)*

b. *Hangi şeyden yapıldığını (ثَوْبُ حَرِيرٍ ; "İpek elbise" gibi)*

c. *Neye benzediğini belirtmek suretiyle "tamlanan (muzaf) kelimenin anlamındaki bir kapalılığı" giderme amacı taşır (كُوبُ شَايٍ ; "Çay bardağı" gibi).*[739]

Bir isim tamlamasını oluşturan muzaf (tamlanan) ve muzafun ileyh (tamlayan) ile ilgili olarak şunlar söylenebilir.

Bir isim tamlaması yapılırken her iki isim başında (ال) takısı bulunan marife bir isimse; birinci ismin (muzaf) başındaki (ال) takısı kaldırılır. Fakat kelimenin başındaki (ال) takısının kaldırılması o kelimeyi nekira (bilinemez) yapmamaktadır. Çünkü ikinci ismin başındaki (ال) takısı her iki isminde bilinir olduğu anlamına gelmektedir. Mesela, isim tamlaması olarak كَلبُ الْحَرسِ şeklinde gelen bu kelimeler anlam olarak "bilinen o bekçinin köpeği" anlamına gelmektedir.

Aynı şekilde tıpkı anlamaya çalıştığımız سَيِّدَهَا *seyyideha* kelimesinde olduğu gibi bir ismin bir zamire atfedilmesi de marife bir isim tamlamasıdır. Bu isim tamlamasının marife isim tamlaması olması zamirlerin her zaman marife olmalarından dolayıdır.

İzafet terkiplerinde muzafun ileyh (ikinci isim) bir cümlenin temel öğelerinden kabul edilen mübteda, haber, fail, meful gibi müstakil bir görevi üstlenemezler. Muzafun ileyh'in (ikinci ismin) cümlede oynadığı tek rol, kendinden önceki muzaf'ı (birinci ismi) bir biçimde tamlayarak ondaki anlamsal kapalılığı gidermeye çalışmaktan ibarettir. Yani isim tamlamasının asıl amacı birinci ismi daha iyi tanıtmak ve daha anlaşılır kılmaktır. Fakat daha anlaşılır kılabilmesi için ikinci ismin bilinir ve tanınır olması gerekmektedir.

Şu halde; tefsir ve meal müelliflerinin سَيِّدَهَا *seyyideha* kelimesindeki هَا *ha* zamirine kadın anlamı yükleyerek, kelimeye "kadının kocası" anlamı vermeleri durumunda, ifadenin kast ettiği anlamın "bilinen o kadının kocası" şeklinde olma zorunluluğu vardır. Fakat kelimenin öncesindeki tüm ayetlere baktığımızda ne kadın ne de koca bilinmemektedir. Şu halde سَيِّدَهَا *seyyideha* kelimesinde geçen هَا *ha* zamiri kendinden önce geçen ve bilinen bir ismin yerine geçmesi gerekmektedir ve bu kelimeden önce yönetici gerektirecek tek marife isim 21. ayette geçen مِصْرَ "Mısır" kelimesidir. Bu durumda سَيِّدَهَا *seyyideha* kelimesinin anlamı *"o yerin (Mısır'ın) seyyidi"* olmak durumundadır. Kıssanın ilerleyen bölümlerinde bu kişi melik olarak nitelenecektir. Aynı kişiye farklı iki kavramın kullanılması

739 Doç.dr. Hüseyin Günday – Doç. Dr. Şener Şahin, Arapça Dilbilgisi Nahiv Bilgisi s.67

haklı olarak beraberinde **"madem Seyyid kelimesinden kast edilen ülkenin kralıdır ve daha sonrasında bu kişiye "melik" denilecektir, o halde neden bu ayette de bu kişiye "melik" denmemiş de Seyyid denmiştir?** sorusunu getirecektir.

Bu sorunun cevabı, Seyyid kelimesi ile Melik kelimelerinin anlamları arasındaki farkta yatmaktadır. Seyyid; bir toplumun en değerli gördüğü kişi olduğundan o toplumun lideridir. Seyyid'in doğal olarak elde ettiği bu liderlik vasfı zorlama, baskı ya da fetihle elde edilmiş değildir. Onun liderliği üzerinde toplumun mutabakatı yani gönüllü bir kabulü vardır. Seyyid elde ettiği liderliği kendisinde bulunan vasıflardan dolayı elde etmiş, toplum da onda bulunan vasıfların değerli vasıflar olduğuna ikna olmuştur. Bilgelik, uzak görüşlülük, feraset, ilim, ahlaklı ve ilkeli davranış, ihtilafları doğru şekilde çözmek, toplumun sorunlarını görerek bunlara doğru çözümler üretmek ve daha birçok üstün vasfı bünyesinde bulunduran kişi Seyyid olmaktadır. Seyyid'in toplumun liderliğini elde etmesi için herhangi bir kaba güce, insanları satın alacağı maddi imkanlara, sırtını yaslayacağı dehşetli ordulara sahip olması gerekmemektedir. İsterse bu kişi fiziki yapısı olarak toplumun en zayıf ve naif kişisi olsa bile, o kişi Seyyid'tir. Mısır kralına bu ayette neden Seyyid dendiği kıssanın ilerleyen bölümlerinde onu tanımamızı sağlayacak özellikleri anlatıldığında daha iyi anlaşılacaktır.

Fakat Melik olan kişinin Seyyid'in vasıfları ile vasıflanması şart değildir. Meliklik ister gönüllü bir teslimiyetle elde edilmiş olsun, ister zorla kaba kuvvet kullanarak elde edilmiş olsun yine meliklik olarak adlandırılmaktadır. Mesela, meliklerin vasıfları Süleyman ve Seb'e melikesi kıssası bağlamında şu şekilde anlatılmaktadır.

Neml 27/34

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً ۖ وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ

(Melike) dedi ki: "Melikler bir ülkeye girdiler mi, orayı ifsad ederler, Oranın izzetlilerini, zillete düşürürler. İşte böyle yaparlar.

Nitekim İbrahim karşısında, ben de yaratırım diyen kişi melik'dir ama üzerinde Seyyid'lik vasıflarından tek bir tanesi dahi yoktur. Keza Firavun tarihin gördüğü en kudretli meliklerden bir tanesidir ama bilgelik, feraset, anlayış, kavrayış, hikmet gibi Seyyid'lik vasıflarından hiç nasibini almamıştır. O zulümle elde ettiği bir melikliğe sahip olmuştur.

Bu kötü örneklerin yanında Süleyman da Melik olmuştur. Ama onun melikliği bilgelik, feraset ve doğru hüküm verme kabiliyeti üzerine kurulmuştur. Yani Süleyman hem hükümdar hem de Seyyid olan bir meliktir.

Seyyid'in illa da melik olması gerekmemektedir. Seyyid'in seyyidliği onun melik olması ile değil, sahip olduğu üstün vasıflardan dolayıdır.

Al-i İmran 3/39

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ

O (Zekeriyya) mihrapda salat ederken melekler ona "Şüphesiz ki Allah sana, Allah'ın kelimesini tasdik edecek, dirayetli ve Salihlerden bir nebi ve bir Seyyid Yahya'yı müjdeler" diye seslendi.

Yahya hiçbir şekilde herhangi bir yere melik olmamıştır ama Yüce Allah onu seyyid olarak nitelemiş ve onu Seyyid yapan vasıfları da bildirmiştir.

Yüce Allah'ın Mısır kralını ilk önce seyyid olarak tanıtması, daha sonradan onu melik olarak adlandırması, onun melikliğinden daha çok Seyyidliğinin ön planda olduğunu bizim anlamamız içindir. Bu adamın neden ilk önce Seyyid olarak nitelendiği kıssa ilerledikçe daha iyi anlaşılacaktır.

SEYYİD'İN EHLİ

Anlamaya çabaladığımız 25.ayetin içinde ilk defa bir unvan verilerek kıssaya dahil olan birinin tanıtılması, ayette tanıtılan bu kişi ile bağ kuran yardımcı kelimeler üzerinden başka bir kişinin daha kimliğini tespit etmemize imkân vermektedir. Ayette geçen kadın kapıda karşılaşılan ülkenin Seyyid'ine hitaben yaptığı قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ *"senin ehline bir kötülük dileyenin cezası zindana atılması veya acı verici bir mahrumiyetten başka bir şey midir?"* şeklindeki bu konuşma sırasında, kendisinin ülkenin Seyyid'i ile bir bağının olduğunu gösteren بِأَهْلِكَ *biehlike* "senin ehline" şeklinde kendisini Seyyid'e nispet eden bir kelime kullanmaktadır. Tıpkı bir bölüm önce anlamaya çabaladığımız سَيِّدَهَا *seyyideha* kelimesi gibi bir ismin, bir zamire olan nispeti ile oluşmuş marife bir isim tamlaması olan bu kelime, bize kadının Seyyid'in ehli olduğunu bildirmektedir.

Tam burada meselenin daha iyi anlaşılması 25. ayette kraliçe için بِأَهْلِكَ *biehlike*, 26. ayette ise şahit için مِنْ أَهْلِهَا *minehliha* şeklinde kullanılan, *ehil* kelimesi üzerinde durmak gerekecektir.

Bir ayet sonra bir başka kişiyi de tam olmasa bile kısmen tanımamızı sağlayacak Ehl kelimesi أ ه ل e+h+l kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 127 kelime bulunmaktadır.

اَهْلُ الَّجُلِ Bir adamın ehli, bir kişiyi başkasıyla bir araya getiren soy, din ya da onlar gibi işlev gören sanat, ev, şehir gibi şeylerdir. Asıl itibariyle kişinin ehli, bir meskenin kendisini ve onları birleştirdiği kişilerdir. Sonra bu anlam genişletilmiş ve kendilerini bir soyun birleştirdiği kişiler için اَهْلُ الَّجُلِ "adamın ehli" anlamı verilmiştir. Bazen kişinin hanımına da ehli denmektedir.

اَهْلُ الْاِسْلَام *Ehli İslam*, İslam'ın birleştirdikleridir. Yine aile anlamında olmak üzere اَهَلَ الرَّجُلُ يَاْهَلُ اُهُولُ denir ki, bu kişinin aile sahibi olduğunu anlatır. Bir yere alışan her hayvan için اَهِلٌ ve اَهْلِى denir.[740]

740 R. El. İsfahani, El Müfredat EHL md.

اهل *Ehl* kelimesinin Kur'an kullanımları; Aile fertleri,[741] sahip, sorumlu,[742] bir inanca mensup kişiler,[743] akraba,[744] bir yerin sakinleri,[745] yolcu,[746] kitap ehli,[747] uzman, iyi bilen,[748] bir işe yatkın olmak,[749] ümmet,[750] çevre, taraftar[751] şeklindedir.[752]

Ehl kelimesinin sözlük kullanımları şu şekildedir.

- *Uzman, bilir kişi.*
- اَهْلُ الْخِبْرَة *Uzman, bilir kişi.*
- اَهْلُ الْعِلْم *İlim adamları.*
- اَهْلُ الوَبَر *Çadır halkı.*
- اَهْلُ المدينة *Şehir halkı.*
- اَهْلَةٌ *Uygun, layık, hak eden.*
- اَهْلَهُ الرَّجل *Eş, hanım.*
- اَهْلِيٌّ *Yerli, evcil, milli.*
- وَقْف اَهْلِىّ *Aile vakfı.*
- حَرْبٌ اَهْلِيَّةٌ *İç savaş.*
- تَاْهِيلٌ مِهَنِىّ *Mesleki yeterlilik.*
- مُسْتَاْهِلٌ *Reva, layık, uygun.*[753]

---

741 Bkz. Bakara 2/196; Ali İmran 3/121; Nisa 4/35, 92; Araf 7/83; Hud 11/43, 45, 46, 73; Yusuf 12/25, 26, 62, 65, 88, 93; Meryem 19/16, 55; Ta Ha 20/10, 29; Tahrim 66/6

742 Bkz. Yusuf 10/24; Nur; 24/27; Fatır 35/43; Nisa 4/25

743 Bkz. Mutafifin 83/31; Kıyame 75/33; Tur 52/26; Şura 42/45; Zümer 39/25; Sad 38/43; Şuara 26/169, 170; Neml 27/49, 57; Ankebut 29/32, 33

744 Bkz. Nisa 4/35

745 Bkz. Bakara 2/126, 217; Nisa 4/75; Enam 6/131; Araf 7/94, 96, 97, 98, 123; Tevbe 9/120; Hud 11/117; Hicr 15/67; Kehf 18/77; Ta Ha 20/40; Neml 27/34; Kasas 28/4, 15, 45, 49

746 Bkz. Kehf 18/71

747 Bkz. Bakara 2/105, 109; Ali İmran 3/64, 65, 69, 70, 71, 72, 75, 98, 99, 110, 113, 199; Nisa 4/123, 153, 159, 171; Maide 5/15, 19, 59, 65, 68, 77

748 Bkz. Enbiya 21/7

749 Bkz. Nisa 4/58; Müddesir 74/56

750 Bkz. Meryem 19/54

751 Bkz. Şura 42/45

752 Mehmet Okuyan, Kur'an Sözlüğü EHL md.s.104

753 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük EHL md.s.123

Anlamaya çalıştığımız بِأَهْلِكَ *biehlike* kelimesinin marife bir isim tamlaması olduğunu belirtmiştik. Bu durumda kadının kendisini Seyyid'e nispet etmesinden dolayı onun Seyyidin ehlinden biri olduğunu söylememiz gerekmektedir.

Fakat اهل *ehl* kelimesinin Kur'an'daki tüm kullanımlarına baktığımızda, ayette geçen بِأَهْلِكَ *biehlike* "senin ehline" kelimesinden kast edilen şeyin "senin eşin, senin karın" anlamına geldiğini söylememiz mümkün değildir. Çünkü bu kelime hiçbir yerde kişinin sadece eşini kast eder şeklinde hiç kullanılmadığı gibi bazen kişinin eşi hariç diğer aile bireylerini ve hatta eşi hariç ailenin erkek bireylerini kast eder şekilde de kullanılmıştır. Önemine binaen kelimenin üzerinde daha detaylı durmamız faydalı olacaktır.

Tahrim 66/6

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

Ey iman edenler! Kendinizi ve ehlinizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşe karşı koruyun. Orada çok kuvvetli ve acıması olmayan melekler görevlidir. Onlar, Allah'ın emrine karşı gelmezler; kendilerine ne emredilmişse onu yaparlar.

Mesela, Yüce Allah bu ayette kişinin kendisini ve ehlini ateşten korumasını emretmektedir. Burada ehl kelimesinden kast edilen mananın sadece kişinin karısı olmadığı, sorumluluğuna giren tüm insanlar olduğu gayet açıktır.

Enbiya 21/76

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

Daha önce Nuh da yardım dilenmiş biz de onu ve ehlini o büyük sıkıntıdan kurtararak karşılık vermiştik.

Bu ayette ise Yüce Allah Nuh'un ehlini kurtardığını söylemiştir ama kurtulan Nuh'un ehli arasında karısı yoktur. Yani ehil kelimesinden Nuh'un karısı kast edilmediği gibi, kadın ehil kelimesinin dışında sayılmıştır.

Şuara 26/169-170

رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ

(169) "Rabbim! Beni ve ehlimi bunların yaptıklarından kurtar" dedi.

فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ

(170) Bunun üzerine onu ve bütün ehlini kurtardık.

Bu ayette ise Yüce Allah beni ve ehlimi kurtar diyen Lut'un duasına icabet etmiş onu ve onun "ehlinin tamamını" kurtardığını bildirmiştir. Fakat tıpkı Nuh'da olduğu gibi onun da karısı tamamı kurtulan Lut ehlinin içinde yoktur.

Hud 11/81

قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ ۖ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ ۖ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ ۚ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ۚ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ

Konukları şöyle dedi: "Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla ulaşamayacaklar. Geceleyin bir vakitte ehlini al götür. İçinizden kimse ardına bakmasın. Ancak karın müstesna. (Onu bırak.) Çünkü onların (kavminin) başına gelecek olan azap, onun başına da gelecektir. Onların azabla buluşma zamanı sabahtır. Sabah yakın değil midir?!"

Nuh ve Lut kıssaları bağlamında geçen ehl kelimesinin kapsama alanına baktığımızda, kelimenin salt manada erkeğin karısı olmadığını görmekteyiz. Bunun yanında yine Nuh kıssası bağlamında Nuh'un oğlunun da ehl kelimesinin kapsama alanı içine girdiğini görmekteyiz.[754] Tüm bu kullanımlardan erkeğin karısının ehl kelimesinin kapsama alanına girmediğini de söyleyemeyiz. Ama ehl kelimesinin salt anlamda erkeğin karısını kast edemeyeceğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bunun yanında ehl kelimesinin Meryem kıssası bağlamında kullanıldığını da görmekteyiz.

Meryem 19/16

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا

Bu Kitap'ta Meryem'i an. Bir gün ehlinden ayrılmış, doğu tarafında bir yere çekilmişti.

Kur'an'ın anlattığı Meryem kıssalarına baktığımızda onun bir kocasının olmadığını, anne ve babasının daha o küçük yaşlardayken öldüğünü, kardeşlerinin de bulunmadığını görmekteyiz. Ama bu şekilde birinci

754 Hud 11/45, 46

dereceden yakın akrabası olmamasına rağmen Meryem'in bir ehli bulunmaktadır. Meryem bağlamında kullanılan ehl kelimesinin de salt manada "eş" anlamına gelmediği ortadadır.

Yine bu kelime Salih ehli olarak kullanılmış ve bundan Salih'in karısı değil, sorumluluğu altında bulunan ve hatta herhangi bir akrabalığı olmadığı halde ona inananlar bile kast edilmiştir.[755] Aynı kelime Musa ehli olarak bir yandan ailesi olarak kullanılmışken,[756] diğer yandan aynı kelime kardeşi Harun için kullanılmıştır.[757]

Ta Ha 20/29-32

وَاجْعَلْ لِى وَزِيرًا مِنْ أَهْلِى

هَارُونَ أَخِى

اشْدُدْ بِهِ أَزْرِى

وَأَشْرِكْهُ فِى أَمْرِى

(29) Ehlimden birini de bana yardımcı yap.

(30) Kardeşim Harun'u.

(31) Onunla arkamı güçlendir.

(32) Onu işime ortak et.

Burada Musa'nın Harun için kullandığı ehil kelimesinin içeriği en detaylı biçimde verilmiştir. Kişinin ehli, inancında kendisine dayanıp güçlendiği, iş birliği yaptığı, sorumluluk altına girdiği bir işte ortaklaşa hareket ettiği kişiler anlamına gelmektedir.

Bu kadar açıklamadan sonra kelimenin Yusuf 25 deki kullanımına geri döndüğümüzde بِأَهْلِكَ "senin ehline" şeklinde gelen kullanımın salt manada "senin karına, senin ailene" anlamına gelmesinin mümkün olmadığını söylemek gerekecektir. بِأَهْلِكَ *Biehlike* kelimesinin sonundaki كَ *ke* zamiri aynı ayet içinde geçen سَيِّدَهَا *seyyideha* "Oranın (Mısır'ın) Seyyid'i" kelimesini göstermektedir. Seyyid kelimesinin "ülkenin en üst düzey yöneticisi, toplumun göz bebeği, en değerli insanı" anlamına geldiğini belirtmiştik. Bu durumda بِأَهْلِكَ *biehlike* kelimesinin açılımı, "seyyidin ehli"

755 Bkz. Neml 27/29

756 Bkz. Ta Ha 20/10; Neml 27/7; Kasas 28/29

757 Bkz. Ta Ha 20/29

şeklinde olmaktadır. Ehl kelimesinin kendisine dayanılıp güç alınan, işinde ortak kılınan, sorumluluk alanında bulunan kişiler anlamını göz önüne getirdiğimizde, bu kadının yönetimde söz sahibi kişilerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Ayette kralın Seyyid olarak tanıtılması, Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtan kadının da Seyyid üzerinden tanıtılmasının arka planında şu şekilde bir vurgu da bulunmaktadır. Normal şartlarda bir ülkede bulunan herkes gücünü ve kudretine boyun eğdiği müddetçe ülkenin kralının ehli durumundadır. Akraba olması veya melikin kan bağı olarak ailesinden biri olması gerekmemektedir. Fakat Seyyid'in ehli olmak böyle değildir. Ülkede bulunan herkes Seyyidin ehli değildir. Çünkü Seyyid olmak yönetimle alakalı bir şey değil, kişinin vasıfları ile alakalı bir şeydir. Eğer ayette Seyyid bize melik olarak tanıtılsaydı ve kadın da kendisini ona nispet ederek, onun ehli olduğunu söyleseydi, bizim Seyyid ile kadın arasında bir bağ kurmamız mümkün olamazdı. Çünkü; ülkedeki herkes Kralın ehlidir. Ama Seyyid'in ehli olmak ülkedeki herkesin elde edemeyeceği bir vasıftır. İşte o zaman bu kadınla Seyyid arasındaki bağın daha organik ve ülkedeki diğer insanlardan farklı olan bir bağ olduğu anlaşılmaktadır.

Kelimeye dikkat edildiğinde konuşan kadın kendisinin Seyyidin ehli olduğunu değil, genel anlamda "senin ehline" dediği görülecektir. Yani kadın kendisini değil, Seyyidin ehlini kast etmiştir. Yani "senin ülke yönetimindeki ehlin" anlamında bir kelime kullanmıştır. Bu durumda bizzat konuşan kadının Seyyidin ehli olmadığı anlaşılmaktadır.

İşte bu durum o günün Mısır'ında toplum yapısının ata-erkil değil ana-erkil olduğunun ilk ipucunu vermektedir. Aslında Mısır toplumunun ana erkil bir toplum olduğuna dair bir ipucu daha verilmişti. Gündeme getirmek için erken olduğundan o ayette üzerinde durmamıştık. Ama artık kıssanın yaşandığı toplumun ana erkil bir toplum olduğuna dair ilk bahis açılmıştır. Bu durumda onu da gündeme getirmemiz gerekmektedir.

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِى مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Mısır'da Onu satın alıp kadınına: "Bize faydalı olacağını veya evlat edinmeyi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla" diyen de

o kişiydi. İşte bu şekilde; Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

Bu ayet Yusuf kıssasının uzun Mısır döneminin anlatılmaya başladığı ilk ayettir. Ayet Yusuf'un Mısır'lı bir adam tarafından satın alınıp eve getirilmesi ile başlamaktadır. Ayete dikkat edildiğinde Yusuf'u satın alan adam olduğu halde, onu özgürleştirmeyi karısından istemektedir. Ayette geçen أَكْرِمِى مَثْوَاهُ *ekrimî mesvahu* "ona özgürlüğünü ikram et" ibaresinde geçen أَكْرِمِى *ekrimî* fiili emir formunda gelen bir fiildir. Arapçadaki emir fiiller sadece emretmeyi değil istekte bulunmayı da ifade ederler. Kur'an'da Yüce Allah'a yapılan tüm dualarda kullanılan fiiller emir kipinde gelmelerine rağmen, bunlar Yüce Allah'a emretmeyi değil, istekte bulunmayı ifade ederler. Mesela her gün onlarca kere tekrarladığımız Fatiha suresinin 5. ayetindeki اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ " bizi dosdoğru yoluna yönlendir" cümlesindeki اهْدِنَا "*ihdina*" fiili emir fiil olmasına rağmen haşa Yüce Allah'a emretmeyi değil, ondan dilekte bulunmayı ifade etmektedir. İstisnası olmadan Kur'an'daki tüm dua ayetlerindeki fiiller emir fiil formunda gelmiş olmalarına rağmen hepsi acziyeti, istekte bulunmayı, Yüce Allah'a muhtaç olunduğundan dolayı dilenmeyi ifade etmektedir.

İşte tıpkı bunlar gibi 21. ayette Yusuf'u satın alan adamın emir kipinde kelimeler kullanarak karısına söyledikleri de emir değil, istek ve dilektir. Çünkü eğer bu adam emretme kudretinde olsaydı, Yusuf'u satın alan kendisi olduğu için Yusuf'u özgürleştirmeyi karısına bırakmadan kendisi yapabilirdi. Yani eğer bu adam karısı üzerinde yönetici olsaydı, Yusuf'u özgürleştirmeyi kendisinin yapması gerekirdi. Ama o toplum ana erkil bir toplum olduğu için kendisi bunu yapmamış, karısından yapmasını istemiştir. Nihayetinde bir köleyi özgürleştirmek, onu evlat edinmek çok ciddi bir iştir. Bunun kararını vermek ciddi bir dirayet gerektirmektedir. Adam karısına "onu özgürleştir" derken, karısının gerekli dirayette olduğuna inandığı için söylemiştir. Değilse onu özgürleştirmeyi karısından istemenin hiçbir anlamı kalmamaktadır. İşte bu durum o günün Mısır toplumunda kadınların oldukça etkin olduklarını gösteren başka bir ipucudur. Kıssanın ilerleyen bölümlerinde bu durum iyice ortaya çıkacak ve Mısır toplumunun tepeden tırnağa ana erkil bir toplum olduğu anlaşılacaktır.

İKİSİ O MAKAMDA REKABET ETTİ

25. Ayetteki olaylar gömleği arkadan yırtılan Yusuf, gömleği arkadan yırtan kadın ve kapıda karşılaşılan Seyyid yani kral arasında geçmektedir. Ayetin ilk kelimesi olan اسْتَبَقَا fiili müracaat ettiğimiz tüm meallerde iki istisna dışında tıpkı yukarıdaki DİB mealinde olduğu gibi "ikisi de koştu" şeklinde anlamlandırılmıştır. Bahsettiğimiz iki istisnadan biri[758] aynı fiili "*(Kaçmak isteyen Yusuf önde olduğu halde) ikisi de kapıya doğru koştular"* diğeri ise[759] *(Yûsuf kurtulmak, kadın da onu yakalamak için) ikisi de kapıya kadar koştular"* şeklinde çevirmişlerdir. Diğer meallerin tamamı kelimeyi bu iki istisna gibi uzun çevirmiş olmasalar bile onların da bu kelimeye yükledikleri anlam aynıdır. Yusuf kaçmak için, kadın ise yakalamak için koşmuştur. Fakat tüm mealler tek bir istisnası dahi olmadan yine Yusuf 17 de geçen aynı kelimeye "*yarışmak*" manası vermişlerdir. Kelimeye yüklenen iki farklı anlam olayın şeklinde çok büyük bir değişime sebep olmaktadır. Bu ayette kelimeye bir hedefe diğerinden önce ulaşmak için koşmak manası verilmesi durumunda kadının amacı Yusuf'u yakalamak değil ondan önce kapıya varmak olacak ve olayın içeriği birdenbire değişecektir. Meal ve tefsirlerimizin kelimeye yükledikleri Yusuf kaçmak için, kadın yakalamak için koştular manası, hep bu ayetin daha önceki ayetin devamı olduğu ve olayın kadının Yusuf ile zina yapmak istediği kurgusu üzerinden olmaktadır.

اسْتَبَقَا *İstebeka* kelimesi س ب ق s+b+k kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 37 kelime bulunmaktadır; Kelimenin anlamının "bir şeye herkesten önce ulaşmayı istemek"[760] olduğu söylenmiştir. Asıl anlamı yürüyüşte öne geçmek, yarışmak, kaçmak manalarında

---

758 Cemal Külünkoğlu meali.

759 A. Fikri Yavuz meali.

760 Er Razi; Tefsir-i Kebir.c.13.s.212

olan bu kelime mecazen faziletin elde edilmesi için de kullanılmaktadır.[761] Önce, geçmek, rekabet etmek, önde olmak, daha önce, peşin hükümlü olmak, ileri, yarışmak, manevi anlamda yarışmak, yenilmek, mağlup olmak, ön, peşin, ön hazırlık, eskiden, sabıka, atlar, yarışmacı[762] anlamlarına gelen kelimeler de aynı kökten türemiş kelimelerdir.

Kelimenin Kur'an kullanımları ise; hayırda yarışmak,[763] kötülükte önder olmak,[764] önce, önceden, geçmiş,[765] öne almak,[766] kaçmak[767] şeklindedir.

Kelime ayette tesniye (ikili) formda gelmiştir. Arapçada bir kelimenin tesniye gelmesi demek aynı fiili iki kişinin aynı amaçla ve aynı şekilde yapıyor olması demektir. Meal ve tefsirlerimizin kelimeye birinin kaçması, diğerinin onu kovalaması şeklinde mana vermeleri hayret uyandırıcıdır. Çünkü kurtulmak için kaçmak, yakalamak için ardından koşmak; niyetleri, amaçları, şekilleri başka olan iki ayrı fiildir. Daha da tuhafı, bu kelimenin böyle bir anlamının olmamasına rağmen bunun yapılmış olmasıdır. وَاسْتَبَقَا *İstebeka* fiilinin ikili (tesniye) formda gelmesinin tek bir anlamı vardır, bir hedefe diğerinden önce varmak, bir işte diğerini geçmek, rekabet etmek. Yani koşan ister iki kişi olsun ister üç ister bin kişi olsun koşanlardan hiçbirinin diğerlerinden kaçmak ve diğerlerinin de onu yakalamak gibi bir amacı yoktur. Hepsinin amacı, niyet, ve yapılış şekli aynı olmak zorundadır. Bu kelimenin Kur'an'daki tüm kullanımları da bu yöndedir. Mesela, bu kelime Bakara 2/148 de çoğul olarak ve emir kipinde فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ "iyi işlerde yarışın" şeklinde gelmektedir. Bunun anlamı biriniz kaçsın diğeriniz yakalasın anlamında değildir. Hepiniz aynı hedefe diğerlerinden önce varmak için hızlı gitsin yani rekabet edin demektir.

Kelimenin bu anlamı ayette anlatılan olayın meal ve tefsirlerin ortaya koyduğu gibi olmadığını, söz konusu iki kişiden birinin kaçmadığını, diğerinin ise onu yakalamaya çalışmadığını göstermektedir. İki kişi vardır ve bunlar aynı şey üzerinde rekabet etmektedirler. Ayette وَاسْتَبَقَا *vestebeka* kelimesinden sonra الْبَابَ *elbab* kelimesinin gelmesi her ikisinin de hangi

761 R. El İsfahani; El Müfredat SBK md.

762 Yrd. Doç, Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük SBK md.s.1244

763 Bkz. Bakara 2/148; Maide 5/48; Müminun 23/61; Fatır 35/32; Vakıa 56/10

764 Bkz. Araf 7/80; Ankebut 29/28

765 Bkz. Enfal 8/68; Tevbe 9/100; Yunus 10/19; Hud 11/40, 110; Ta-Ha20/99, 129; Enbiya 21/101; Müminun 23/27

766 Bkz. Müminun 23/43

767 Bkz. Ankebut 29/4

şey hakkında rekabet ettiklerini göstermektedir. Genelde kapı diye çevrilen الْبَابَ *elbab* kelimesinin başında ال harf-ı tarif olması, rekabet etmenin amacının bilinen bir şey olduğunu göstermektedir.

Tüm meal ve tefsirlerde kapı anlamı verilen الْبَابَ *elbab* kelimesi ب و ب b+v+b kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 27 kelime bulunmaktadır.

بَابٌ *Babun* bir şeyin girişi için söylenir. Bunun aslı, mekanların girişleridir. Şehrin, sarayın, evin kapısı gibi. Bu manasından dolayı ilimde, بَابُ كَذَا *babu keza* sözgelimi, (kitaplarda başlık olarak) بَاب *bab* "konusu" denir. Bu konu şu konunun kapısıdır/buradan girilerek ona ulaşılır demektir. Kimi zaman هَذَا مِنْ بابَةِ كَذَا denir ki, bu şey şu işe, şuna yarar demektir.[768] Ayrıca bu kökten; bölüm, giriş, kapı, makam, branş, dal, tercih, gerekli, kategori, amaç anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[769]

Kelimelerin anlamlarını verdikten sonra ayette geçen الْبَاب وَاسْتَبَقَا ifadesinin anlamının kapıya doğru koştular şeklinde olamayacağını peşinen söylememiz gerekecektir. Bir kere ayetin devamında kapıya neden koştuklarına dair herhangi bir açıklama gelmemektedir. İkincisi ifadede geçen وَاسْتَبَقَا fiili bir şeyde rekabet etmek anlamına geldiği için ifadeye; "kapıya rekabet ettiler" şeklinde anlam vermek ortaya amacı olmayan bir yarışma veya rekabet çıkacaktır. Şu hâlde ifadenin daha isabetli anlamı, "o makamda rekabet ettiler" şeklinde olmak durumundadır. İfade de geçen الْبَاب kelimesin başında ال takısı olması rekabet edilen şeyin bilinen bir şey olmasını zorunlu kılmaktadır. Oysa ne bu ayette ne de sonraki ayetlerde kapı ile ilgili herhangi bir açıklama gelmiştir. İşte bu yüzden الْبَاب kelimesine "o makam" anlamının verilmesi daha uygun düşmektedir. Bu durumda الْبَاب وَاسْتَبَقَا ifadesi **"o makamda ikisi rekabet etti"** anlamına gelmektedir.

768 R. El İsfahani; El Müfredat BVB md.

769 Yrd. Doç, Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük BVB md.s.258

ONUN GÖREVİNİ İPTAL ETTİ

Yusuf kıssasını anlamanın önündeki en büyük zorluk, kıssanın geleneksel anlayıştaki kemikleşmiş şablonlarıdır. Üstelik bu şablonlar sadece zihinlerde kalmamış, şablonlar üzerinden Kur'an kelimelerine mana verilerek adeta bu şablonlar bir kutsallığa büründürülmüştür. Mesela geleneksel Yusuf kıssasının en çok bilinen olayı Yusuf'un gömleğinin bir kadın tarafından arkadan yırtılmasıdır. Bu şablon Kur'an meallerine de sirayet etmiş ve ayette geçen وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ *(ve kaddet kamisahu min duburi)* bu cümleye *"kadın Yusuf'un gömleğini arkadan yırttı"* manası verilmiştir. Kur'an'ın Arapça metninin bu anlama gelip gelmeyeceğine bakılmamış tabiri caizse bu anlam zorla Kur'an'a kabul ettirilmiştir.

Mesela; ayette geçen ve tüm meal ve tefsirler tarafından "*arkasından*" şeklinde çevrilen مِنْ دُبُرٍ kelimesine baktığımızda kelimenin sonunun *tenvin* ile bittiği görülecektir. Arapça da bir kelimenin sonunun tenvinli gelmesi en başta o kelimeyi nekira yapmaktadır. Fakat hemen öncesinde gelen قَمِيصَهُ *kamisahu* "onun gömleği" kelimesi marife bir kelimedir. Eğer kast edilen gömleğin arkası olmuş olsaydı, gömlek marife bir kelime olduğu için مِنْ دُبُرٍ *min duburin* şeklinde değil مِنَ الدُّبُرِهَا *min duburihe* şeklinde gelmesi gerekirdi. İkinci olarak kelimenin başındaki مِنْ *min* harfi cer'i Kur'an'da 3223 defa geçmektedir. Bunlardan 449 tanesi sonu tenvinle biten kelimelerin başında geçmiştir ve hepsinde de harfi cer'in kelimeye kattığı mana "herhangi bir" şeklindedir. Bu yüzden مِنْ دُبُرٍ (min duburin) kelimesi "arka" manasında değil "herhangi bir arka" manasına gelmektedir. Üstelik bu kelimeye illa da arka manası verilecekse, kelimenin bir kişinin tüm sırtını değil belden aşağı kısmını ifade etmesi gerekirdi. Son olarak ayette geçen وَقَدَّتْ *ve kaddet* kelimesi bir şeyi ucundan, kıyısından, köşesinden yani kısmî olarak yırtmak anlamında değil, bir şeyi uzunlamasına boydan boya keserek dilimlemek manasınadır.

Fakat kelimeler bu kadar açık olmasına rağmen, İsrailiyat, uydurma rivayetler, masal ve efsaneler üzerinden elde edilen şablonların oluşturduğu kıssadan vazgeçilememiş, Kur'an'ı anlamak yerine o şablonları Kur'an'a onaylatma yoluna gidilmiştir.

وَقَدَّتْ *Ve kaddet* kelimesi, ق د د k+d+d kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da dört tanesi Yusuf suresinde olmak kaydıyla bu kökten türemiş beş kelime bulunmaktadır.

قَدّ *Kadde* bir şeyin uzunlamasına kesilmesidir. قِدّ *Kıdde* kelimesi مَقْدُودٌ kesilmiş anlamındadır. Bu kökten insan boyuna da قَدّ *kadde* denmiştir. قَدَدْتُ اللَّهْمَ فَهُوَ قَدِيدٌ Eti uzunlamasına kestim, o ince kesilmiştir. قِدَد Yollar. قِدَّة Ayrıca bir insan topluluğuna denir.اِقْتَدَّ الامْرَ İşi idare etti.[770]

Ayrıca bu kökten; dilimlemek, uzunlamasına kesmek, uzunlamasına yarılmak, kayış, kemer, bant, karın ağrısı, bir tür keski, tuzlanarak kurutulmuş yiyecek maddesi anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[771]

Cümlede geçen قَمِيصَهُ *kamisehu* kelimesi üzerinde birinci kitapta uzunca durmuş ve kelimenin "görev, nefret, rol yapmak gibi anlamları olduğunu belirtmiştik.

دُبُر *Dubur* kelimesi aynı kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 44 kelime bulunmaktadır.

دُبُرُ الشَّيْءِ Bir şeyin arkası; قُبُل *kubul* (ön) kelimesinin zıddıdır. Bu iki kelimeyle, belli iki cinsel organdan kinaye yapılır. Bu kökten kimi zaman failin, kimi zaman da mef'ulün arkası nokta-i nazarından kelimeler türetilir. دَبِرَ فُلَانٌ Falan kişi arkasını çevirdi. دَبَرَ السَّهْمُ الْهَدَفَ Ok hedefin arkasına düştü. دَبَرَ فُلَانٌ اَلْقَوْمَ Falan kişi toplumun arkasına geçti. دَابِر Mekan, zaman ve mertebe açısından geri kalan, başkasına tabi olan anlamındadır. اِسْتِدْبَار *İstidbar* bir şeyin arkasına yönelmek. دَابَرْتُه - دِبَار Arkasından ona düşmanlık yaptım. تَدْبِيرİşlerin sonunu düşünmek.[772]

- دَبَّرَ مَكِيدَةً *tuzak kurdu, komplo kurdu.*
- دَبَّرَ خُطَّةً *planı iyi yaptı. İyi bir plan yaptı.*
- دَبَّرَ مُوءَامَرَةً *komplo hazırladı.*
- اَمْرٌ دُبِّرَ بِلَيْلٍ *gizli hazırlanan plan.*
- دُبُرٌ *arka, son, sırt, kıç, arka taraf.*

770 R. El İsfahani, El Müfredat KDD md.

771 Yrd. Doç, Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük KDD md.s.1772

772 R. El İsfahani, El Müfredat DBR md.

- مُدَبِّرٌ *tertipçi, komplocu, yönetici, düşünüp taşınan.*[773]

Kelimelerin anlamlarını verdikten sonra ayette geçen وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ bu cümleye **"ikisi o makamda rekabet etti. (İkisinden kadın olanı) onun (Yusuf'un) görevini bir komployla (teddbir ile) iptal etti**" şeklinde verilecek anlam daha isabetli olmalıdır.

Meal ve tefsirlerin bu cümleye *"ikisi kapıya koştular, kadın Yusuf'un gömleğini arkadan yırttı"* manası vermelerinin hiçbir asli dayanağı yoktur. Cümlede geçen قَمِيصَهُ *kamisehu* (onun gömleği) kelimesi marife (bilinen) bir izafet terkibidir. Böyle olmasından dolayı bu gömleğin arkasını, önünü, sağını, solunu ya da herhangi bir yerini belirten kelimelerin de mutlaka marife olarak gelmesi gerekir. Oysa cümlede geçen ve "gömleğin arkası" manası verilen مِنْ دُبُرٍ kelimesi nekira (bilinmez) formda gelmiştir. Bu kelimeye gömleğin arkası manası verilmesi ancak kelimenin مِنْ دُبُرِهَا (min duburihe) şeklinde gelmesi halinde mümkündür. Oysa kelime öyle gelmemiş مِنْ دُبُرٍ (min duburin) şeklinde gelmiştir. Bunun yanında قَدَّتْ *kaddet* kelimesi bir şeyi azıcık yırtmak manasında değil, bir şeyi boydan boya kesip dilimlemek manasındadır.

773 Yrd. Doç, Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük DBR md.s.827

ARADIĞINI BULMAK

Ayetin en başındaki "yarışma, rekabet etme" anlamına gelen fiile hiç olmayan manalar veren meallerimiz elbette ki devamında gelen kelimeleri de bu manalara göre düzenlemiş ve o kelimelere de hiç olmayan manalar yüklemişlerdir. Ayetin devamında yine tesniye (ikili) olarak gelen وَاَلْفَيَا *ve elfeya* fiili tek bir istisnası dahi olmadan tüm mealler tarafından "rastladılar" şeklinde tesadüfi bir karşılaşmayı gösterir şekilde çevrilmiştir.

وَاَلْفَيَا *Ve elfeya* kelimesi ل ف و - l+f+v kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş hepsi de fiil olan sadece 3 kelime bulunmaktadır. Bu kökten; karşılaşmak, rastlaşmak, bulmak, telafi etmek, kaçınmak, uzak durmak, gidermek anlamlarında kelimeler türemiştir.[774] Bu kelimenin "bulmak, rastlaşmak" manasında şöyle bir nüans vardır. Bulmak manasına gelen وَجَدَ kelimesi "aramadığı halde bir şeyi bulmak"[775] manasına gelirken, لفى kökünden türeyen bulmak manasındaki kelime ise "aradığını bulmak" manasına gelmektedir.

Bakara 2/170

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ

Onlara, "Allah'ın indirdiğine uyun!" denildiğinde, "Hayır, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuza uyarız!" derler. Peki ama, ataları bir şey anlamayan, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (onların yoluna uyacaklar)? (DİB meali).

Bu ayette kelime بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا *"bilakis biz atalarımızı üzerinde bulduğumuza tabi oluruz"* cümlesi içinde geçmektedir. Takdir edilmelidir ki bilinçli bir seçim gerektiren tabi olma fiili tesadüfen olacak bir

774 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı LFV md.s.1914

775 R. El İsfahani, El Müfredat VCD md.

şey değildir. *"Allah'ın indirdiğine uyun"* denilen kişiler kendilerine emredilen ile atalarının dini arasında bir seçim yapmaktadırlar. Bu tesadüfen olabilecek bir şey değildir. Kelimenin ayetteki vurgusu *"biz aradığımız şeyleri atalarımızın üzerinde olduğu şeyde bulduk onun için ona tabi oluruz"* şeklindedir. Onlar bunu demekle aradıkları şeyin Allah'ın indirdiğinde olmadığını söylemektedirler. Bu ayette de kelimenin tesadüfen bulma manasının olması söz konusu bile değildir.

Saffat 37/69-70

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

Çünkü onlar aradıklarını atalarının sapıklığında bulmuşlardı.

فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ

Böylelikle onlar, onların izleri üzere canla başla koşturmuşlardı.

Kelime bu ayetlerde de tesadüfen bulmayı değil aradığını bulmayı ifade etmektedir. Çünkü birinin izinden gitmek tesadüfen olabilecek bir şey değildir.

Bu açıklamalardan sonra ayette geçen وَٱلْفَيَا *veelfeya* kelimesinin manasının *tesadüfen karşılaşmak* değil, *aradığını bulmak* olduğunu söylememizde bir sakınca olmamalıdır. Şunu belirtmekte fayda vardır; ayette tesniye (ikili) formda geçen iki fiil bulunmaktadır. Fakat bu iki fiilin tesniye formda gelmesi birinin kadın diğerinin Yusuf olduğu anlamına gelmemektedir. Ayette iki kişiden birinin Yusuf olduğuna dair herhangi bir delil bulunmamaktadır.

Şunu tekrar hatırlatmakta fayda vardır. Bir kadının üzerine atlayarak, ona kaba kuvvet uygulayıp erkeğe tecavüz etmesi veya cinsel ilişkiye zorlaması anatomik olarak mümkün değildir. Tecavüz etmek sadece erkeklerin yapabileceği bir şeydir ve nitekim insanlık tarihinde kadının erkeğe tecavüz ettiğine dair tek bir vaka olmamıştır, olamaz da. Kadın asla erkeği zinaya zorlayamaz. Eğer kadın erkekle zina yapmak istiyorsa yapacağı tek şey tatlılıkla onu baştan çıkarmak, şehvetini kabartmak, erkeği kendisini arzular hale getirip ikna etmektir.

Bu ayette anlatılan olaylarla, önceki ayetlerde anlatılan iki farklı olayı birleştiren müfessirlerimiz, olayın tam da böyle gerçekleştiğini, Yusuf'un da kadını arzuladığını, şehvet duyduğunu birinin kuşağını, diğerinin uç-

kurunu çözdürdüğü bir diğerinin şalvarını indirip kadının bacakları arasına, kişinin karısının bacakları arasına oturması gibi oturduğunu, tam o sırada Rabbin burhanını görerek bundan vazgeçtiğini, daha sonra da kaçmaya çalıştığını söyleyen akla ziyan rivayetlere dayanarak ispatlamaya giriştiklerini daha önce aktarmıştık.

Ne yazık ki Yusuf kıssası bunlar üzerinden bilinir ve tanınır olmuş, meallerimiz bile bunlara inanmış olacaklar ki tüm gramer kurallarını hiçe sayarak Yüce Allah'ın kelimelerine olayın o rivayetlerde anlatılan şekilde gerçekleştiği anlamını verecek manalar yüklemişlerdir. Daha küçük yaşlarda Allah resulü olacağı kendisine bildirilen, iki ayet önce Yüce Allah'ın Muhsinlerden olduğu için ilim ve hüküm vererek ödüllendirdiği Yusuf, onlara göre rabbin burhanını görmese zina yapabilecek kadar zayıf ve düşük karakterli biridir. Dahası kadınla zina yapmasını bilen Yusuf, bir kadının erkeğe tecavüz edemeyeceğini bilememekte, nasıl açıldığı belli olmayan kilitli kapıya doğru koşup kaçmaya çalışmaktadır. Böyle bir insan olmayı, kendilerine dahi asla yakıştırmayacak meal ve tefsir müellifleri, rivayetler hatırına Yüce Allah'ın kelimelerine olmayacak manalar yükleme pahasına, hiçbir gramer kuralına riayet etme ihtiyacı hissetmeden ilkesizce Allah resulü olacak, küçük yaşlardan beri kendisine Kur'an'da kıssaları geçen hiçbir resule öğretilmemiş hadiselerin tevilinden öğretilen Yusuf'u, düşük karakterli, iradesine sahip olamayan bir insan olarak resmetmekten çekinmemiş, utanmamış, korkmamışlardır. Efsaneler, yalanlar, iftiralar, hayali olaylar, İsrailiyat, ulema görüşleri ve akıl almaz rivayetlerle süslenen Yusuf kıssası işte bu yollarla, kendisine hadiselerin tevilden öğretilen bir resul kıssası olmaktan çıkarılmış, herkesin kendisine göre hikmetler elde edeceği bir masala dönüşmüştür. Hem de ilkesiz, kuralsız, vicdansız, insafsız, çerçevesiz, mantıksız, akıl dışı, Yüce Allah'ın Kur'an boyunca anlattığı ilkeli resul kıssalarına aykırı efsane haline gelmiş bir masala.

Bu çalışma asla, Yüce Allah'ın Kur'an'ına aldığı Yusuf kıssasını tüm boyutlarıyla ortaya koyma iddiasında değildir. Bu çalışma; bir Allah resulünü bu şekilde resmetmekten çekinmeyen, bu uğurda Yüce Allah'ın kelimelerine ilkesizce manalar veren her türlü din tüccarına, işleri güçleri varlığın en net, en çelişkisiz, en açık, kitabı Yüce Kur'an'dan ihtilaf çıkarmak olan bilimum ilahiyatçı titr sahiplerine, ulema adı altında masallardan din devşiren şarlatanlara, akademisyenlik üzerinden Kur'an'ı şekil verilebilecek bir enstrüman haline getiren her türlü safsata hayranlarına, felsefeci olduğunu iddia ederek tarihin en aptal, en akıl dışı insanlarının hezayan-

larını düşünce sayarak Kur'an ile karşılaştırmaya kalkışan her türlü paganist kafalı felsefecilere, söylemlerinde Kur'an her şeye yeter dediği halde, her türlü zırvayı önceleyerek Kur'an ayetlerine, ayette olmayan kelimeler ekleyen, kelimeleri isimden fiile, fiilden isme, maziden müzariye, müennesten müzekkere (ya da tersine) çevirmekte hiçbir beis görmeyerek iki yüzlülüğü karakter haline getirmiş ilahiyatçı profesörlere, Kur'an'ın tarihte kalmış, aktüel değerini yitirmiş bir kitap olduğunu söyleyen her türlü tarihselciye, Kur'an evrenseldir diyerek kendilerini Kur'an'ın noter memuru, evrenin merkezi olarak gören her türlü sahte evrenselciye, Kur'an'a toprak altından çıkmış tarihi taş tablet, pagan tapınaklarının duvarlarına çizilmiş hiyeroglif muamelesi yapan, bilimden fersah fersah uzak olduğu halde, Kur'an'ın bilimdışı bir kitap olduğunu söyleyen bilim tanrısının kulları haline gelmiş her türlü bilim adamına bir itirazdır. Bunun ötesinde bir iddiası yoktur.

Bu Kur'an; her türlü kusurdan, eksiklikten münezzeh, zaman ve mekanın kendini kuşatamayacağı bilakis onun zaman ve mekanı kuşattığı, her zaman kullarından haberdar, her şeyi bilen, her şeyi gören, merhameti varlığın her zerresine işlemiş olan, konuşması varlığın tamamını kuşatan, başlangıçları başlatan ilk, sonları sonlandıran son olan Alemlerin Rabbi, hükümranlığında, sıfatlarında, fiillerinde hiçbir şekilde ortağı, benzeri, yardımcısı bulunmayan, var eden, yaşatan imtihan eden, öldüren, tekrar diriltip hesaba çeken Yüce Allah'ın sözleridir. İnsanlığın elinde bundan daha değerli, daha doğru, daha net, daha kapsamlı, daha açık, daha doğruları gösteren, daha müşfik, daha kusursuz hiçbir şey yoktur. Bu Yüce Allah'ın yaşam denilen şu hayat karşısında ezilmeden, büzülmeden, insanlığını, ahlakını, vicdanını, insafını, merhametini onu insan yapan tüm değerlerini yitirmeden şereflice, onurluca yaşayıp ahirette de mutlu olacaklar arasına girmesini sağlayacak rahmetidir. Bu kitap, ağacın, böceğin, kurdun, kuşun, aslanın, ceylanın, denizlerin, havanın etrafımızı saran şu harika dünyanın bozulmadan kullanılmasını öğreten mucize kelimesinin aciz kaldığı içeriğe sahip, olağanüstü bir kitaptır. Hiçbir söz onun önüne geçemez, hiçbir gelişme onu eskitemez, hiçbir soru onu aciz bırakamaz, hiçbir sorun onu çaresiz kılamaz, hiçbir ilerleme onu geriletemez o hidayet kaynağı olması itibariyle hep önde, daima öncü olan bir kitaptır.

Şu kusurlarımızla, eksiklikle dolu dilimizle O'nun hakkında hangi sözü söylesek eksik ve yetersiz kalacaktır. Onu tanımlayacak en güzel söz yine en güzelin sözleridir.

İsra 17/88-89

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

(88) De ki "Bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için insanlar ve cinler toplansalar benzerini getiremezler. Bütün güçlerini birleştirseler bile yapamazlar."

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

(89) Bu Kur'ân'da insanlara her örneği değişik şekillerde vermişizdir. Ama insanların çoğu, nankörlük dışında her şeye direnir.

BİR KÖTÜLÜK DİLEMEK

Anlamaya çalıştığımız bu ayetle ilgili son olarak kadının Seyyide söylediği مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ *"Senin (ülke yönetimindeki) ehline bir kötülük irade edenin cezası zindana atılmak veya acı veren bir işkence değil midir"* cümlesi üzerinde durmak istiyoruz. Bu cümle içinde geçen kelimelerin birçoğu üzerinde birkaç ayet önce durmuştuk. 23. Ayette, fakat başka bir bab'ta geçen أَرَادَ "erade" fiili üzerinde de detaylıca durmuştuk. Bu kelime "gerçekleşmemiş istek, tasarlanan şey" anlamına gelmektedir.

فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ

"orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular, o (duvarı) düzeltti" (Kehf 18/77)

Mesela kelime bu ayette henüz yıkılmamış ama yıkılacağı anlaşılan bir duvar için "henüz gerçekleşmemiş" eylem olarak kullanılmıştır.

اَمْ تُرِيدُونَ اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ

"Yoksa siz resulünüzden tıpkı daha önce Musa'dan istenenleri mi istiyorsunuz" (Bakara 2/108)

Aynı şekilde bu ayette de kelime istenilen, henüz yapılmamış şeyler için kullanılmıştır. Yani kelime burada da "henüz gerçekleşmemiş, tasarlanan şey için" kullanılmıştır.

وَاِنْ اَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ

"Eğer bir eşi bırakıp yerine başka bir eş almak isterseniz" (Nisa 4/20)

Kelime bu ayette de henüz yapılmamış ama yapılması tasarlanan şey anlamında kullanılmıştır. Kur'an'da 148 defa geçen bu kelimenin incele-

diğimiz ayette olduğu gibi gelen tüm kullanımları hep "henüz yapılmamış tasarı halindeki şey" anlamındadır. Kelimenin bu kullanımlarını göz önüne aldığımızda, kadın Yusuf'un bir kötülük yaptığını değil, kötülüğü istediğini yani henüz gerçekleştirmediğini ama tasarladığını söylemiş olmaktadır. Zaten bu kelimenin tüm formlarının "kalpte kalan ve henüz gerçekleştirilmesi için hiçbir şey yapılmamış istekler" anlamında olduğunu daha önce belirtmiştik.

Aslında mevcut meal ve tefsirler de kelimeyi bu yönde çevirmişlerdir. Fakat kelimeye bu yönde anlam yüklemelerine rağmen ayette anlatılan olayların etrafına ördükleri İsrailiyat ağı söylenenlerin "bana kötülük yapmaya kalkıştı ama ben ona karşı koydum" şekline dönüşmesine neden olmuştur. Kadının söylediklerinin bu şekilde anlaşılmasının kaynağı ise hep olduğu gibi eski ahit'dir.

> *Kadın Yusuf'un giysisini bırakıp kaçtığını görünce, uşaklarını çağırdı. "Bakın şuna!" dedi, "Kocamın getirdiği bu İbrani bizi rezil etti. Yanıma geldi, benimle yatmak istedi. Ben de bağırdım. Bağırdığımı duyunca giysisini yanımda bırakıp dışarı kaçtı."*[776]

Tefsir ve meallerin konuyu bu yönde aktarmaları أَرَادَ "erade" fiiline "yapmak istedi" şeklinde anlam vermelerinden dolayıdır. Bu kelime "yapmak istemek" değil sadece "istemek" anlamına gelen bir kelimedir. Kelimenin önüne "yapmak" şeklinde başka bir fiil ekleyerek "yapmak istedi" şeklinde anlam verildiğinde, kelime "yapmaya kalkıştı ama yapamadı" şekline bürünmektedir. Oysa "yapmak" ve "istemek" iki ayrı fiildir. Fiilin önüne ne gelirse istenen şey o olmaktadır. Kelimenin "yapmak istemek" manası alabilmesi için önüne ayrıca "yapmak" kelimesinin gelmesi gereklidir.

وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَاۚ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهٖ مِنْهَاۗ

"Kim dünya sevabını isterse ona ondan veririz. Kim ahiret sevabını isterse ona ondan veririz." (Ali İmran 3/145)

مِنْكُمْ مَنْ يُّرِيْدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرِيْدُ الْاٰخِرَةَۚ

"sizden dünyayı isteyen de var, ahireti isteyen de" (Ali İmran 3/152)

وَاللّٰهُ يُرِيْدُ اَنْ يَّتُوْبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيْدُ الَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الشَّهَوٰتِ اَنْ تَمِيْلُوْا مَيْلًا عَظِيْمًا

"Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine uyanlar (kötü arzuların esiri olanlar) ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler." (Nisa 4/27)

776 Eski Ahit; Yaratılış 39/13-15

Kelimenin Kur'an'daki tüm kullanımları bu şekildedir. Yani kelime "yapmak istemek" değil sadece "istemek" anlamına gelmektedir. Ele aldığımız ayette kelime مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا şeklinde geçmektedir. Bu ibarede "yapmak" şeklinde anlam verebileceğimiz herhangi bir kelime yoktur. Fakat tek bir istisnası dahi olmadan tüm meal ve tefsirler bu ibareye مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا *"senin ehline bir kötülük yapmak isteyenin.."* şeklinde anlam vermişlerdir. İşte bu şekilde ayete ayette olmayan kelime eklemek ifadenin "bana kötülük yapmaya kalkıştı ama yapamadı" şeklinde anlaşılmasına neden olmuş ve kıssa bu anlayış üzerinden şekillendirilmiştir.

Bu açıklamalardan sonra ayette geçen cümlenin doğru anlamının مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا *"senin (yönetimdeki) ehline herhangi bir kötülük tasarlayanın"* olması gerektiğini söylememizde herhangi bir sakınca olmamalıdır. Şu halde kadın, Yusuf'a herhangi bir suç isnat etmemekte ama onun bir kötülük tasarladığını, ileride bu kötülüğü yapabileceğini yani kötü niyetli olduğunu söylemektedir.

Kadının Yusuf'a herhangi bir suç isnadında bulunmadığı ama onun kafasında bir kötülük tasarladığını söyledikten sonra sarf ettiği إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ *"cezası zindana atılmak ya da acı verici bir mahrumiyetten başkası değildir"* cümlesindeki özellikle يُسْجَنَ "zindana atılması" kelimesi de yanlış anlaşılmıştır.

يُسْجَنَ Kelimesi س ج ن s+c+n kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten 9 tanesi Yusuf suresinde olmak kaydıyla 12 kullanım bulunmaktadır. Yusuf suresinde geçen 9 kullanımın 3 tanesi fiil diğer yerlerdeki kullanımlar da dahil geri kalanların tamamı isim formunda geçmiştir.

- سَجَنَ فُلَانٌ - سَجْنًا *Hapsetmek, tutuklamak, alıkoymak.*
- سَجَّنَ لِسَانه *Dilini tuttu. Konuşmadı.*
- سَجَّنَ الهَمَّ *Endişesini gizledi/yendi.*
- ضِى المُتَّهَم - تَسجينًا سَجَّنَ القَا *Tutuklamak, alıkoymak, hapsetmek.*

Şeklinde fiil olan kelimeler türeyen aynı kökten isim olarak, gardiyan, hapishane, tutuklu, mahpus, cehennemde bir yer, mahkûm anlamlarına gelen kelimeler de türemiştir.[777]

Razi tefsirinde bu kelime için şu açıklamayı yapmıştır. "Bir de o işi hafifleterek "hapsedilme"den söz etti. Hapis bir günlüğüne olabildiği gibi, daha az bir zaman için de olabilir. Çünkü devamlı zindana atılma manası, bu iba-

777 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni sözlük SCN md.s.1251

re ile anlatılmaz. Aksine "onun zindana atılmışlardan kılınması gerekir" denilir. Firavun, Musa'yı tehdit ederken şöyle demiştir: قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلٰهًا غَيْرِى لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ *"Andolsun, eğer benden başka tanrı edinirsen, seni muhakkak ve muhakkak zindana atılanlardan ederim"* (Şuara 26/29).[778]

يُسْجَنَ *Yuscene* ibaresine "zindana atılmak" manası vermek aslında ibareye fazladan bir kelime eklemek olmaktadır. Bu, hep kadının Yusuf'a bir suç isnat ettiği varsayımı üzerinden yapıldığı için böyle bir mana ortaya çıkmıştır. Fakat biraz önce kadının Yusuf'a bir suç isnat etmediği, sadece tasarladığı isnadında bulunduğunu ortaya koymuştuk. Ortada henüz bir suç isnat edilmediği için bu ayette kast edilen anlamın "tutuklanmak" şeklinde geçici bir tutuklamayı gösteriyor olması gerekmektedir. Evet kadın ona belli bir suç işlediği isnadında bulunmamıştır ama onun bir kötülük tasarladığından da şüphelenmiştir!.. Hakkında şüphe olan kişinin alıkonulması, soruşturma açılması gerekmektedir. İşte kadın da Yusuf'un tamamen zindana atılmasını değil, şüphelendiği şeyin sabit olup olmadığının anlaşılması için geçici olarak tutuklanmasını istemiştir. Zaten daha ileride Yusuf'un zindana atılmasının geçici bir süre olduğunu bildiren daha açık ifadeler kullanılmıştır. لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّىٰ حِينٍ *"Yusuf'u belli bir süre hapsetmeleri"* (Yusuf 35). Bu ayete geldiğimizde dediğimiz daha iyi anlaşılacaktır.

Ayetin sonunda gelen أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ "yahut elim bir azap" ibaresi de söylediğimizi destekler niteliktedir. Bu ibare genelde *"can yakıcı bir azap"* şeklinde genel olarak herhangi bir şeyi kast etmeyen bir anlamda çevrilmiştir. Yani can yakıcı azap derken kast edilen şey bilinmemektedir. Fakat bazı mealler bu ibareye *"acı veren bir işkence"* şeklinde bir anlam vermiştir. Verilen bu anlamın ne kast ettiği daha belirgindir.

عَذَابٌ *Azabun* kelimesi ع ذ ب a+z+b kökünden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 373 kelime bulunmaktadır.

Bu kelimenin kökü konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları şöyle der: Bu kelime عَذَبَ الرَّجُلُ : Adam yemekten ve uykudan kesildi, sözünden gelmektedir. İsmi fail عَاذِب ve عَاذوب formlarında gelir. Şu halde تَعْذِيب kelimesinin asıl anlamı, insanı azaba; yani aç ve uykusuz kalmaya zorlamaktır.

Kimisi de söz konusu kelimenin عَذْب*azb* tatlı/hoş kökünden geldiğini söyler. Bazılarına göre de تَعْذِيب kelimesinin asıl anlamı, kamçının azebe'siyle; yani ucuyla çok vurmaktır. Kimilerine göre de bu kelime; مَاء عَذْبٌ Çer-çöplü ve bulanık su anlamından gelmektedir.[779]

---

778 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.9.s.213

779 R. El İsfahani, El Müfredat AZB md.

Ayrıca bu kökten; Çok susuz kalmak, terk etmek, vaz geçmek, alıkoymak, engellemek, tatlı olmak, tat vermek, mest etmek, zevk vermek, çile çektirmek, işkence yapmak, eziyet vermek, ceza görmek gibi anlamlara gelen fiiller ve maddi manevi azap, işkence, tatlı, hoş, lezzetli, acı, işkenceci, çile çektiren, azap veren, çileli, işkenceli gibi isimler türemiştir.[780]

Bu ayette ele alacağımız son kelime aynı kök harflerinden türemiş أَلِيمٌ kelimesidir. Kur'an'da bu kökten türemiş 75 kelime bulunmaktadır. Fiil olarak; acıtmak, acı duymak, ağrımak, üzüntü vermek, üzüntü duymak anlamlarında kelimeler türeyen bu kökten, acı, elem, keder, ağrı, acı verici, elem verici anlamlarında isimler türemiştir.[781]

Kadın Yusuf'a herhangi bir suç isnadında bulunmamış sadece "bir kötülük tasarladı" şeklinde zan ve şüphe altına sokan kelimeler kullanmıştır. Zan altına giren kişiler için genelde iki şey yapılmaktadır. Ya tutuklayıp onun suçunu tespit edecek deliller toplamak ya da ona işkence ederek itiraf etmesini sağlamak. İşte kadın da bunları söylemektedir.

Kraliyet ehline mensup kişilerin ve bizzat Seyyid'in yani kralın da orada olmasından olayların geçtiği mekânın kraliyet sarayı olduğu anlaşılmaktadır. (Devletin en üst düzey kişilerinin bulunduğu mekân.) Yusuf Mısır'lı olmadığı halde orada bulunmakta ve hatta oradakiler tarafından tanınmaktadır. Aslında tek başına Yusuf'un Mısır'lı olmadığı halde kraliyet sarayında bulunması bile şüphe etmeyi gerektirecek bir durumdur. Kıssanın ilerleyen bölümlerinde Yusuf'un kraliyet sarayında neden ve nasıl bulunduğuna dair gerekli bilgiler gelecektir şimdilik Yüce Allah'ın kıssayı anlatış biçimine teslim olarak anlatılanlarla yetinilmelidir.

Elbette ki bu durum Yusuf'un kraliyet sarayında ne işi vardı sorusunu ortaya çıkardığı gibi, kadın neden Yusuf'un bir kötülük tasarladığını söyledi? Yusuf ne yaptı da hakkında böyle bir şüphenin oluşmasına neden oldu? sorularını da beraberinde getirmektedir. Bu sorular kıssa ilerledikçe tek tek cevabını bulacaktır. Yardımına sığınılacak yegâne merci Yüce Allah'tır.

Bu açıklamalardan sonra ayete daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meal şu şekilde olmalıdır.

---

780 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni sözlük AZB md.s.1557

781 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni sözlük ELM md.s.101; R. El İsfahani, El Müfredat ELM.md.

Yusuf 12/25

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ ۚ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

O konuda ikisi rekabet etti. (İkisinden kadın olanı) Onun (Yûsuf'un) görevine bir tedbirle son verdi. Aradıkları ülkenin (Mısır'ın) Seyyidini makamında buldular. (Kadın) "sadece acı veren bir işkence veya geçici olarak tutuklanması, senin (yönetim) ehline herhangi bir kötülük tasarlamış kişi için (henüz) bir ceza değildir.

ŞAHİT Mİ BİLİRKİŞİ Mİ?

Yusuf 12/26

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي ۚ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

Yûsuf, "O, benden arzusunu elde etmek istedi" dedi. Kadının ailesinden bir şahit de şöyle şahitlik etti: "Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, o (Yûsuf) yalancılardandır" (DİB meali).

Başından beri ayetlerde anlatılan olayların, kapalı kapılar ardında ve sadece Yusuf ile bir kadın arasında geçtiğini söyleyen meal ve tefsir uleması(!) bu ayette bir kişinin "şahit" olarak nitelenmesi karşısında, yaptıkları mealleri, getirdikleri tefsirleri sorgulayıp yanlış yaptıklarını anlamaları gerekirdi. Çünkü birinin "şahit" olarak nitelenmesi kesinlikle olayı gördüğü, tanık olduğu anlamına gelmektedir. Fakat kendilerini sorgulaması, yanlışlarını tespit etmesi gereken müellifler, yine şablonlarından vaz geçememiş, hiç olmayacak şekilde olayı gören veya tanık olan kişi anlamına gelen şahit kelimesine, olayı görmeden çıkarım yapan "bilirkişi" manası vermişlerdir.

Bu söylem Kur'an'ın çok önem verdiği şahitlik kurumunun çok farklı bir yapıya bürünmesine neden olduğu gibi, derin bir çelişkiyi de ortaya çıkarmaktadır. Çünkü olayı görmemiş ve tanık olmamış bir kişinin "şahit" olarak nitelenmesi, Kur'an'ın diğer yerlerinde geçen "şahit" kavramına da bu yönde anlam yüklenebileceği imkanını vermektedir. Madem bu ayetlerde olayı görmediği halde bir kişi şahit olarak nitelenmiştir:

Nur 24/4

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

İffetli kadınlara zina suçu atan sonra dört şahit getiremeyenlere seksen kamçı vurun; ebediyen onların şahitliğini kabul etmeyin. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir.

O halde bu ayette getirilmesi istenen şahitlerin de tıpkı Yusuf suresinde olduğu gibi olayı görmediği halde deliller üzerinden çıkarımlarda bulunabilecek kişiler olarak anlaşılmasının önünde bir engel olmamalıdır. Sonuçta (ulemamıza göre) Yusuf suresinde olayı görmediği halde çıkarımlarda bulunan kişiyi "şahit" olarak niteleyen Kur'an'dır. O halde iffetli kadınlara zina isnadında bulunan ve ardından dört tane de deliller üzerinden çıkarım yapabilecek kişiler getirene değnek cezası uygulanamayacağı gibi yapacakları çıkarımların da kesinlikle kabul edilmesi gerekmektedir.

Ulemamız Yusuf suresindeki kıssayı kadının Yusuf ile zina yapma isteği çerçevesinde anlamlandırmıştır. Onlara göre hemen bir ayet önce kadının seyyide -ki ulemamıza göre bu kişi kadının kocasıdır- hitaben yaptığı *"senin ailene (karına) bir kötülük yapmak isteyenin cezası zindana atılmak veya elim bir azap değil midir*" şeklindeki konuşma, açık bir şekilde Yusuf'un kendisine tecavüz etmeye kalkıştığı anlamı taşımaktadır. Yine ulemamıza göre Yusuf bu suç isnadına karşın; asıl kadının kendisini zinaya zorladığı isnadını, karşı bir suçlama olarak getirmiştir. Yukarıya aldığımız Nur suresindeki ayete baktığımızda *"iffetli kadınlara zina isnat eden"* şeklinde başladığı görülecektir. Bu durumda kadın iffetli bir erkeğe "tecavüze yeltenme" isnadında bulunmaktadır. Yusuf ise tam tersi kadının kendisine tecavüze kalkıştığı isnadını getirmiş olmaktadır.

Olaya bu yönüyle baktığımızda bu bir zina davası değil, tecavüz davası olmaktadır. Zina ancak iki kişinin karşılıklı rızası ile herhangi bir zorlama olmadan yapılabilecek bir şeydir. Üstelik zina davalarında olayın mağdurları zina yapanların dışındaki insanlardır. Yukarıdaki ayete göre dört şahit getirmesi gerekenler, olayda mağdur olduğunu iddia edenlerdir. Yusuf ve kadın arasında yaşananlar ise zinadan daha ağır olan tecavüz davasıdır çünkü her iki taraf birbirlerine birinin diğerine cinsel amaçlı saldırdığı isnadında bulunmaktadır.

İşte tam burada henüz kim olduğunu bilmediğimiz ama olayı görmediği halde "şahit" olarak nitelenen biri ortaya çıkmaktadır. Bazı çağdaş meal müellifleri bu kişinin, olayı görmediğini ama bilirkişi olarak çıkarımlarda bulunduğunu söylemektedir.[782] Diyelim ki; bu şahit olayı gör-

[782] Abdulaziz Bayındır mealinde 26. ayete şu meali vermiş: "Yusuf dedi ki "Israrla benden yararlanmak isteyen odur." Kadının ailesinden bir bilirkişi (şahit) şöyle

memiş, deliller üzerinden çıkarımlarda bulunmuş bir bilirkişidir. O halde asla doğru bir çıkarımda bulunmamış ve yanılmış, çok kötü bir bilirkişilik yapmıştır.

Çünkü hiçbir şekilde bir kadının bir erkeğe tecavüz etmesi asla mümkün değildir ve insanlık tarihinde bunun bir tek örneği bile yoktur. Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olmasının yüzlerce sebebinin olması mümkündür. Hatta ister önden ister yandan ister arkadan yırtılsın bu, kadının Yusuf'la boğuştuğunun delili olmaktadır. Erkeğin kadının tazyiklerinden kaçmasına, kapılara saldırmasına gerek yoktur. Sadece istememesi yeterlidir. Ama erkek pekâlâ kadına tecavüz edebilir. Erkek hem güçlüdür hem de kadına tecavüz etmesi için kadının istemesi veya istememesi hiç önemli değildir. Olayı görmediği hâlde bilirkişilik yapmasından dolayı şahit diye adlandırılan bu kişinin, kadının erkeğe tecavüz edemeyeceğini bilmiyor olmasının imkânı yoktur zaten bunu bilmeyenin bilirkişi olması da mümkün değildir. Yaptığı çıkarım hiç de isabetli olmayan mantık, bilim, anatomi, fizik kurallarına ters, akıldışı bir çıkarımdır. Bu bilirkişi insanlık tarihinde bir eşi olmayan ve olması da mümkün olmayan çıkarımda bulunmuş ve kadının Yusuf'a tecavüz etmeye kalkıştığı sonucuna ulaşmıştır. Yani fena halde yanılmaktadır. Unutulmamalıdır ki tefsir ve meal ulemamızın olayı ortaya koyuş biçimine göre bu şahit, tesadüfen orada bulunmakta ve olayın ne öncesini ne geçiş şeklini bilmemektedir.

---

dedi (şahitlik etti): "Eğer gömleği önden yırtılmışsa kadın haklı, o (Yusuf) yalancının tekidir." Ardından şu dipnotu düşmüştür: 'Bilirkişi' ve 'dedi' olarak çevrilen kelime 'şahit' ve 'şahitlik etmek' tir. Bahse konu şahıs gözüyle görmediği bir olaya ilim ile (kriminoloji) şahitlik etmiştir. Kelimeye Allah'ın kendi kelamında verdiği anlam bakımından Allah'ın tek ilah olduğuna onu görmeden şahitlik eden bizlerin nasıl bir şahitlik yöntemi izlememiz gerektiğine dair çok önemli bir ayettir. Allah'ın tek ilah olduğuna insanların ne şekilde şahitlik edeceğine dair ilgili ayetler, Al-i İmran 3/18, En'am 6/103-104, Rad 13/16). Abdulaziz Bayındır'ın söylediği ayetlerin Allah'ı görmediğimiz halde Allah'a şahitlik yapma ile hiçbir alakası yoktur. Ali İmran 3/18 ayeti dışındaki ayetlerin konu ile alakası yoktur. Ali İmran suresindeki ayete kendisinin verdiği meal ise şu şekildedir. "Allah'tan başka ilah olmadığına Allah, melekler ve doğruluktan şaşmayan bilgi sahipleri şahittir. Evet, O'ndan başka ilah yoktur. Daima üstün olan, bütün kararları doğru olan O'dur." Bu ayet mealine bakıldığında görmediğimiz halde Allah'a yaptığımız bir şahitlikten değil, Yüce Allah ve meleklerin insanlarla birlikte Allah'tan. Başka ilah olmadığına şahitlik ettiklerinden bahsedildiği görülecektir. Şahit sadece gördüğünün değil görmediğinin de şahididir. Ve biz mü'minler Allah'tan başka ilah olmadığını görmekte, bilmekte, duymakta ve her an şahit olmaktayız. Abdulaziz Bayındır'ın bu ayet üzerinden Yusuf suresindeki "şahit" kelimesine yüklediği "bilirkişi" anlamı Kur'an'la taban tabana zıt bir anlamdır.

Birazcık empati yapıp tefsir ve meal ulemasının anlattığı olayı gözümüzde canlandırdığımızda ortaya çok daha tuhaf bir durum çıkmaktadır. Yusuf onun evinde olduğu sırada tüm kapıları kilitlemiş ve "haydi gel" diyerek Yusuf'u zinaya davet etmiştir. Aslında Yusuf da kadına meyletmiştir ama tam o anda ve orada gördüğü bir burhanla zinaya düşmekten kurtulmuştur. Kadının isteğini reddederek kadın tarafından kilitlendiğini gördüğü kapıya doğru koşmuştur. Yusuf'u yakalamak isteyen kadın gömleğini arkadan yırtmıştır. Nasıl ve kim tarafından olduğunu bilemesek de kapı açılmış ve tesadüfen kapının yanında kadının kocası ile karşılaşılmıştır. Kadın hemen atılarak Yusuf'un kendisine bir kötülük yapmak istediğini söylemiştir. Yusuf ise tam tersi kadının kendisini zinaya zorladığını söylemiştir. Kadının kocası Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görmemiştir. Tam onlar bu durumdayken ortaya yine tesadüfen orada bulunan bir kişi çıkmış ve Yusuf'un gömleği üzerinden çıkarımlarda bulunmaya başlamıştır. İşte tuhaflık tam da burada başlamaktadır. Bu kişi olay hakkında hiçbir şey bilmemekte ama *"eğer gömleği önden yırtılmışsa Yusuf yalancı kadın doğrudur, eğer arkadan yırtılmışsa kadın yalancı Yusuf doğrudur"* demektedir. Yani Yusuf'un gömleğinin neresinden olursa olsun yırtılmış olduğunu bilmektedir. Oysa konuşmasına bakıldığında hep "eğer" diye konuştuğu yani gömleği görmediği anlaşılmaktadır. Arkadan, önden, yandan, kenarından neresinden olduğunun hiç önemi yoktur, önemli olan gömleğin yırtılmış olduğunu görmediği halde bilmesidir. Aslında onun yaptığı bilirkişilik değil bir kehanet olmaktadır. Eğer önce gömleğin yırtılmış olduğunu görüp sonra konuşsaydı, delilleri inceledikten sonra çıkarımlarda bulundu denilebilirdi. Ama delilin ne olduğunu görmediği ve bilmediği halde gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu bilmesi şaşılacak ve şüphe uyandıracak bir şey olmaktadır.

Bu kaotik durumun kendilerinden kaynaklandığını asla akıllarına getirmeyen meal müellifleri, yaptıkları ile yetinmemiş Kur'an'ın şahit dediği kişiye verilmesi mümkün olmayan bilirkişi anlamı vererek güya durumu açıklığa kavuşturduklarını düşünmüşlerdir. Oysa olayı görmeyen ve tanık olmayan kişiye *şahit* denmesi ne kelimenin anlamları içinde vardır ne de Kur'an kullanımlarında. Bu çok iyi bilinmesine rağmen hatanın kendilerinden kaynaklandığını, Kur'an'ın anlattığı tertemiz Yusuf kıssasını Tevrat'taki uydurulmuş Yusuf kıssası üzerinden anlamlandırma çabalarının kendilerini çıkmaza getirdiğini düşünmemiş, düşünememişlerdir. Kur'an'ın çok önem verdiği şahitlik kurumunu sulandırma pahasına akıl almaz yorumlarla kelimelere anlam yüklemekten vazgeçmemiş, vazgeçe-

memişlerdir. Müfessirlerin tefsir sadedinde yaptıkları açıklamalar ise daha can yakıcıdır...

Cenab-ı Hakk'ın "kadının yakınlarından bir şahit, şöyle şahitlik etti" buyruğunda bahsedilen şahidin kim olduğu hususunda üç görüş bulunmaktadır.

a) Bu, o kadının amcasının oğlu olup, hikmetli ve şahsiyetli bir kimseydi. O esnada Melik ile birlikte, o kadının yanına girmek istiyorlardı. O şöyle demiştir: Biz kapının ötesinde gürültüyü ve gömleğin yırtılma sesini duyduk. Ancak ve var ki biz, onlardan hangisinin diğerinin önünde olduğunu anlayamadık. Binaenaleyh, eğer gömlek ön taraftan yırtılmışsa, kadın doğru söylüyor adam ise yalancı. Yok eğer gömlek arkadan yırtılmışsa, adam doğru söylüyor sen ise yalancısın. Bunun üzerine onlar gömleği kontrol edip onun arkasından boylu boyunca yırtıldığını gördüklerinde amcasının oğlu; "Çünkü sizin fendiniz büyüktür" yani, "Bu sizin işinizdir" dedi. Daha sonra da Yusuf'a, "Aldırma, bunu sakla"; kadına da, "Günahın için mağfiret talep et" dedi. Bu, müfessirlerden büyük bir cemaatin görüşüdür.

b) Bu da İbn Abbas, Said b. Cübeyr ve Dahhak'dan rivayet edilmiştir. Buna göre ayette bahsedilen o şahit, Cenab-ı Hakkın kendisini beşikte konuşturmuş olduğu bir çocuktu. Bu cümleden olarak İbn Abbas şöyle demiştir: "Beşikte dört küçük konuşmuştur.

Yusuf'un Şahidi;

Firavun'un kızı Maşite'nin oğlu.

Meryem oğlu İsa

Rahip Cüreyc'in arkadaşı.

Cübbai şöyle demiştir: "Bu sebeplerden dolayı birinci görüş daha evlâdır.

c) Örfe göre şahit, hadiseyi bilen ve onu ihata eden kimseye denir.

d)Bu şahit gömlektir. Mücahid, "şahit gömleğin arkadan yırtılmış olmasıdır" demiştir ki, bu görüş son derece zayıftır.[783]

En insaflı bilinen tefsirlerdeki bu anlatımlar ne yazık ki ayetlerin açıklaması olarak hafızalarda yer etmiş, meal müellifleri kelimelere yükledikleri anlamları işte bu açıklamalardan almışlardır. Tefsir ve meallerin bu durumu Kur'an'ı Kur'an'la anlamanın ne kadar zorunlu olduğunu ortaya koyması açısından ibretlik bir vesika gibidir. Oysa; hakkında her türlü haksız yorum ve akla ziyan rivayetlerin aktarıldığı şahidin, olayı görüp

783 F. Er Razi, Tefsir-i kebir c.13.s.215

görmediği, kadın mı yoksa erkek mi ve hatta kim olduğunu anlamak için Yüce Allah'ın ayetlerinde yeteri kadar bilgi mevcuttur. Bunun için sadece Yüce Allah'ın kelimelerine teslim olmak ve güvenmek yeterlidir.

Hatırlanacağı üzere 23 ve 24. ayetlerde anlatılan olaylarla 25. ayette anlatılmaya başlanan olayların birbirinin devamı olmayan iki ayrı olay olduğunu, kadınların da farklı kadınlar olduğunu ortaya koymuş ve 25. ayete aşağıdaki meali vermiştik.

Yusuf 12/25

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ ۚ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

O konuda ikisi rekabet etti. (İkisinden kadın olanı) Onun (Yûsuf'un) görevine bir tedbirle son verdi. Aradıkları ülkenin (Mısır'ın) Seyyidini makamında buldular. (Kadın) "sadece acı veren bir işkence veya geçici olarak tutuklanması, senin (yönetim) ehline herhangi bir kötülük tasarlamış kişi için (henüz) bir ceza değildir.

Kadının Yusuf'un geçici bir süre tutuklanmasını veya bir işkenceden geçirilmesini istemesinin tek bir sebebi vardır. Bu sadece, itham ettiği kötülük tasarlamanın doğru olup olmadığının anlaşılması içindir. Tutuklamak ve işkenceden geçirmek itham edilen suçla ilgili başvurulan soruşturma yöntemleridir. Yani kadın Yusuf'un kraliyet ailesine karşı bir kötülük tasarladığından şüphelenmekte ve bunun için onun geçici olarak tutuklanarak veya işkence edilerek bir soruşmaya alınmasını istemektedir. Nitekim Yusuf'un cevabi cümlesi tam da bu yönde olmuştur.

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي

"(Yusuf) "O (kadın), beni nefsim hakkında sorgulamıştı" dedi."

Kıssayı kadının Yusuf'a cinsel bir saldırıda bulunduğu temeline oturtan meal ve tefsirlerimizin tamamı bu kelimeye "asıl o benim nefsimden murat almak istedi" şeklinde anlam vermişlerdir. Bu cümlede geçen tüm kelimeler üzerinde 23. ayeti incelerken detaylıca durmuştuk. Özellikle cümlede geçen رَاوَدَتْنِي "*ravedetni*" fiilinin müşareket (işdeş) bildiren bir anlamı olmasından dolayı, cümleye bu şekilde bir anlam verilemeyeceğini belirtmiştik. Bu fiil tıpkı güreşmek, savaşmak, öldürmek, yazışmak, yardımlaşmak gibi bir kişinin tek başına yapmasının mümkün olmadığı işteş bir fiildir. Nasıl ki güreşmek fiilinden kişinin biriyle güreştiğini, yani aynı

fiili bir başkasının daha yaptığını anlıyor ve ayrıca o kişiyi belirtme ihtiyacı duymuyorsak, nasıl ki savaşmak kelimesinden savaşılan bir düşmanın yani aynı şekilde karşılık vermiş birilerinin olduğunu anlıyorsak tıpkı bunlar gibi bu kelime de işteş bir fiildir. Eğer kelimeye meal ve tefsirlerin verdiği gibi arzulamak üzerinden mana verilecekse ayette geçen قَالَ هِيَ رَاوَدْتُنِي عَنْ نَفْسِي bu cümlede zımnen Yusuf'un da kadını arzuladığı anlamı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda cümle *"o (kadın) beni nefsim hakkında arzuladı, ben de onu"* şeklinde bir anlama bürünmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi; Kelimenin işteş bir fiil olduğu göz ardı edilerek verilen anlamlar kıssanın hep cinsel içerikli anlaşılmasından dolayıdır ki kıssaya giydirilen bu cinsel tema Kur'an kelimelerinden değil, kıssayı İsrailiyatın mihmandarlığında anlamlandırma çabalarından kaynaklanmıştır.

قَالَ هِيَ رَاوَدْتُنِي عَنْ نَفْسِي

"(Yusuf) "O (kadın), beni nefsim hakkında sorgulamıştı" dedi."

Bir önceki ayette kadın, Yusuf'u kraliyet ailesine bir kötülük tasarlamakla itham etmiş ve bunun anlaşılması için sorgulanmak üzere tutuklanmasını veya işkence edilmesi gerektiğini söylemişti. İşte Yusuf kadının bu ithamı üzerine هِيَ "O (dişil)" tarafından zaten sorguya çekilmiş ve bir soruşturmadan geçmiş olduğunu söylemektedir.

Konuyla ilgili bir karışıklık da bu cümlede geçen (هِيَ *hiye*) "o" dişil zamirinin bir önceki ayette geçen kadını göstermiş olduğunun sanılmasından kaynaklanmaktadır. Fakat, zaten soruşturulmak üzere tutuklanmasını veya yine soruşturma amacıyla kendisine işkence yapılmasını ülkenin Seyyid'inden isteyen bir kadın için "o (kadın) beni nefsim hakkında sorguladı" şeklinde bir cümle kurması anlamsız olmaktadır. Yaşanan olaylar asla kapalı kapılar ardında gizli saklı olan olaylar değildir. Yusuf'un هِيَ *hiye* "o (kadın)" şeklinde bir zamir kullanması ortamda başka kadınlarında olduğunu göstermektedir. Zaten birkaç ayet sonra olayın yaşandığı ortamda üç veya daha fazla kadının olduğu iyice anlaşılacaktır. İşte Yusuf orada bulunan bir kadın tarafından soruşturmadan geçirildiğini, kraliyet ailesine herhangi bir kötülük tasarısı içinde olmadığının o kadın tarafından bilindiğini söylemektedir.

Elbette ki bu durum "o kadın kim?" sorusunu beraberinde getirecektir. İlerleyen bölümlerde bu kadının kim olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Şimdilik kıssanın düzenine sadık kalarak önden gitmemek, peşinen bu kadın hakkında konuşmamak gerekmektedir.

وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا

"Onun (dişil) ehlinden bir şahit şahitlik yaptı".

Nasıl ki; Yüce Allah'ın kıssayı anlatış düzenine göre Yusuf'u soruşturan kadının kim olduğunun anlaşılmasını sonraki ayetlere bırakmak bir zorunluluksa, bu ayette bahsedilen şahidin anlaşılmasını sonraki ayetlere bırakmadan burada yapmak da bir zorunluluktur. Biraz önce meal ve tefsir müelliflerinin bu şahidin olayı görmeyen biri olduğunu ve ayette geçen şahit kelimesine bilirkişi anlamı yüklediklerini belirtmiştik. Oysa hem kelimenin taşıdığı anlam hem de Kur'an'ın şahitlik kurumunu ortaya koyuş biçimine göre olayı görmeyen, tanık olmayan birine hiçbir şekilde şahit denmesi mümkün değildir. Şahit kelimesine bilirkişi anlamının verilmesi şahitlik kurumunu hepten ortadan kaldırmaktadır. Daha önce üzerinde yeteri kadar durduğumuz için burada aynı şeyleri tekrarlamanın bir anlamı yoktur.

شَاهِدٌ *Şahidu* kelimesi ش ه د ş+h+d kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kelimeden türemiş 160 kelime bulunmaktadır.

شَهَادَة *Şehadet* ve شُهُود *şuhud* göz veya basiretle görerek hazır olmaktır. Kimi zaman sadece "hazır olmak" anlamında kullanılır. Ancak en uygun olanı شُهُود formunun sadece "hazır olmak"; شَهَادَة *şeheda* formunun ise sadece "görmek" anlamında olmasıdır. Hazır bulunulan yere مَشْهَد denir. Kocası yanında bulunan kadına مُشْهِد denir.

شَهَادَة *Şehedet* basiret veya gözle görme sonucunda elde edilen bilgiden kaynaklanan bir sözdür. أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ "*Onların yaratılışına şahit mi oldular*" (Zuhruf 43/19). Yani gözleriyle gördüler mi?

شَهِدتُ *Şahidetu* kelimesi iki anlamda söylenir. Biri bilgi yerine kullanılır ve onunla tanıklık yapılır. اَشْهَدُ بكذا "*Şuna tanıklık ederim*" denir. Şahidin اعْلَمُ *e'alemu* "*biliyorum*" demesi kabul edilmez. Onun اَشْهَدُ "şehadet ederim" demesi gerekir. İkincisi ise yemin anlamındadır.

شَهِيد *Şahid* hazır olan, bir şeye şahit olan, ölmekte olan kişi.[784] Şahitlik yapmak, tanık olmak, görmek, göstermek, seyretmek, izlemek, delil getirmek, göz önünde, belge, vesika, görünen, seyirci.[785]

Kelimenin tüm anlamlarında şahit olmanın kesinlikle görmek veya hazır bulunmakla olacağı anlaşılmaktadır. Yani bir kişinin görmediği,

---

784 R. El İsfahani; El Müfredat ŞHD md.

785 Yrd. Doç, Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük ŞHD md.s.1374

duymadığı bir şeye şahit olması mümkün değildir. Bu kelime Kur'an'da ulaşmak,[786] görünen,[787] şahitlik[788]anlamlarında kullanılmıştır.

Sözlüklerde "hazır bulunmak, haber vermek, bilmek, görmek" anlamlarındaki şehadet kökünden türeyen şahid, fıkıh terimi olarak bir olaya veya duruma tanık olan veya tanıklık eden kişiyi ifade eder. Kavram olarak şahitlik; "bir kimsenin hazır bulunup görmek veya duymak suretiyle bildiği bir şeyi haber vermesi" şeklinde tanımlanabilir.[789]

Şahit kelimesi ile ilgili verdiğimiz bu bilgilerden sonra şunu kesin olarak ifade etmeliyiz ki, Yüce Allah'ın dininde olduğu gibi hiçbir beşeri hukuk sisteminde bile, olayı görmeyen veya tanık olmayan bir kişinin şahitlik yapması mümkün olmadığı gibi şahit şeklinde adlandırılması da mümkün değildir. Aslında bunun tartışılacak bir tarafı da yoktur.

Yüce Allah o kişiyi şahit olarak adlandırmışsa bu, o kişinin sadece olayı gördüğünün değil aynı zamanda içeriğini de bildiğinin delilidir. Bunun başka şekilde anlaşılmasının hiçbir şekilde imkânı yoktur. Geleneksel anlayışın ayette Yüce Allah tarafından şahit şeklinde belirttiği kişinin, olayı görmeden şahitlik yaptığını söylemesi hiçbir temele dayanmadığı gibi, şahitlik kurumunun da ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Bu temelsiz söylemin üzerinde daha fazla durmanın gereği yoktur.

Kur'an'da kullanılan şahit kelimeleri ile ilgili bir şeyin daha bilinmesi gerekmektedir. Ayetteki kelime وَشَهِدَ شَاهِدٌ "bir şahit tanıklık yaptı" şeklinde müzekker (eril) formda gelmiştir. Fakat biri isim diğeri fiil formundaki kelimelerin eril formda gelmesi şahidin erkek olması anlamına gelmemektedir. Çünkü bu kelime Kur'an'da 166 kere kullanılmış olmasına rağmen dişil formda hiç gelmemiş kadınların şahitliği için de hep eril kelimeler kullanılmıştır. Mesela, Bakara 185 ve 282. ayetlerde bu kelime hem erkekler hem de kadınlar için kullanılmıştır. Yine Bakara 2/143- Ali İmran 3/70-81; Nisa 4/69 - 135; Maide 5/8-83; Kaf 37 ayetlerinde ve daha bir çok ayette kelime müzekker (erkek) formda gelmiş olsa da kapsam alanına hem erkekler hem de kadınlar girmektedir.

Kelimenin Kur'an kullanımlarını göz önüne aldığımızda ayette geçen şahit kelimesinin eril formda gelmesinden şahitlik yapan şahidin illa da erkek olması gerekmediği pekâlâ onun bir kadın da olabileceğini söyle-

786 Bkz. Bakara 2/185

787 Bkz. Enam 6/73; Bakara 2/140, 282, 283; Maide 5/106, 108; Enam 6/19, 73; Tevbe 9/94, 105; Rad 13/9; Müminun 23/92

788 Bkz. Nisa 4/69

789 TDV İslam Ansiklopedisi c.38.s.278

memizde bir sakınca olmamalıdır. Kıssanın ilerleyen bölümlerinde bu şahidin cinsiyeti daha net anlaşılacaktır. Şimdilik şahidin cinsiyetini tespit edemesek de ayette geçen kelimeler onu biraz daha detaylı tanımamıza imkân vermektedir.

Ayette şahidin kimliğini daha yakından anlamamızı sağlayacak kelime وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا "onun (ehlinden) bir şahit tanıklık yaptı" cümlesinde geçen مِنْ أَهْلِهَا "onun ehlinden" ibaresidir. İbarede geçen zamirin هَا (ha) "o" şeklinde dişil bir zamir olması ifadenin hep "o kadının ailesinden" şeklinde anlaşılmasına neden olmuştur. Bir önceki ayette de geçen اَهْل (ehl) kelimesi üzerinde detaylıca durmuş ve kelimenin birilerini tanımlar şekilde kadına atfen hiç kullanılmadığını belirtmiştik. Kur'an'da bir aileyi belirtir şekilde birçok kere kullanılan bu kelime hep erkekler üzerinden anlamlandırılmıştır. Lut'un ehli,[790] Nuh'un ehli,[791] İbrahim'in ehli,[792] Musa'nın ehli,[793] kelimelerinde olduğu gibi. Ehil kelimesi hep erkek üzerinden tanımlanan bir kelimedir ve kadın erkeğin ehlidir. Ama asla bir erkek ve hatta bir kadın bile başka bir kadının ehli değildir. İşte bu sebeplerden dolayı ayette geçen وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا bu cümleye "kadının ailesinden bir şahit tanıklık yaptı" şeklinde bir anlam verilmesi doğru değildir. Kaldı ki daha önce de değindiğimiz gibi اَهْلِهَا *ehliha* kelimesi bir izafet terkibidir (isim tamlaması). Bir zamirle yapılan isim tamlamalarında isim yerine zamir kullanılması ancak zamirin daha önce geçmiş marife (bilinir) bir ismi belirtmesi durumunda mümkündür. اَهْلِهَا *ehliha* Kelimesinde اَهْل *ehl* kelimesi muzaf, هَا *ha* zamiri ise muzafun ileyhtir. Bu şu anlama gelmektedir. اَهْل *ehl* kelimesinin kast ettiği kişi هَا *ha* zamiri üzerinden bilinir ve tanınır olmaktadır. Bununla ilgili bir örnek vererek meseleyi daha anlaşılır hale getirmeye çalışalım.

Anlamaya çalıştığımız ayette قَمِيصُهُ *kamisuhu* "onun görevi" şeklinde bir kelime geçmektedir. Bu kelime de tıpkı اَهْلِهَا *ehliha* kelimesi gibi isim tamlamasıdır. Ayetin içinde ve hatta öncesinde "Yusuf" şeklinde bir isim geçmemesine rağmen bu kelimenin "*Yusuf'un görevi*" dışında bir anlama gelmesi mümkün değildir. Bunun sebebi daha önceki ayetlerde sadece Yusuf'un isminin geçmiş olmasıdır. Eğer önceki ayetlerde Yusuf ismi geçmemiş olsaydı قَمِيصُهُ *kamisuhu* "*onun görevi*" ifadesinde geçen هُ (o) zamirinin kimi kast ettiğini bilmemiz mümkün olamazdı. Bu durumda kast

790 Bkz. Tahrim 66/10

791 Bkz. Tahrim 66/10

792 Bkz. İbrahim 14/37

793 Bkz. Ta-Ha 20/10

edilen görevin kimin görevi olduğu daha önce geçmiş bir ismi belirten هُ zamiri üzerinden bilinir hale gelmektedir.

Tıpkı bunun gibi اَهْلِهَا *ehliha* kelimesinde geçen اَهْل *ehl* kelimesinin bilinebilmesi için ilk önce هَا zamirinin kimi kast ettiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu ayette ve daha öncesinde geçen ve kişileri belirten tüm kelimelere baktığımızda bir tane dahi marife ismin olmadığı görülecektir. Ayetlere dikkatlice bakıldığında olaylarda bahsi geçen kadınlar için bırakın bir ismi herhangi bir zamirin dahi kullanılmadığı görülecektir. Dahası bahse konu olan kişilerin kadın olduğu sadece fiillerin dişil formda gelmiş olmasından anlaşılmaktadır. Ayette geçen مِنْ أَهْلِهَا *min ehliha* ifadesine "kadının ehlinden" anlamının verilmesi ancak ifadede geçen هَا *ha* zamirinin kim olduğunun bilinmesi ve zamirin verdiği o manasına "O kim!" sorusu sorulduğunda cevabının net bir şekilde verilebiliyor olması durumunda mümkündür. Önceki ayetlere baktığımızda ne Yusuf'un görevini sonlandıran kadın, ne de kapıları kilitleyen kadın bilinmemektedir. Yani bu kadınlar kimlerdir sorusunun cevabı buraya kadar geçen ayetlerden cevaplandırılamamaktadır. İşte bu yüzden مِنْ أَهْلِهَا *min ehliha* ibaresine "kadının ailesinden" şeklinde bir anlam verilmesi mümkün değildir. İbarede geçen هَا *ha* zamirinin bilinen bir ismi gösterme zorunluğu bizi yine 21. ayette geçen مِصْرَ "*Mısır*" ismine götürmektedir. Çünkü 21-26 ayetleri arasında geçen tek marife isim odur. Bu durumda مِنْ أَهْلِهَا ifadesinin anlamı "oranın (yönetici) ehlinden biri" yani "Mısır'ın yöneticilerinden biri" şeklinde olmak zorundadır.

Gelinen bu durum kıssaya konu olan kişilerin daha belirgin hale gelmesini sağlamaktadır. Yusuf 12/21-26 ayetlerde anlatılan olaylarda geçen kişilerin en azından bazılarını artık daha net tanıyabilmekteyiz.

1. *Yusuf'u Mısır'da satın alan eril kişi. (21. ayet)*
2. *Yusuf'u Mısır'da satın alan eril kişinin karısı. (21. ayet)*
3. *Kapıları kilitleyip Yusuf'u sorguya çeken kadın. (23 ve 24. ayetler)*
4. *Seyyid yani ülkenin en üst düzey yöneticisi olan kral. (25. ayet)*
5. *Yusuf'un görevini sonlandıran, Yusuf'u kraliyet ailesine bir kötülük tasarlamakla itham ederek onun tutuklanmasını veya işkence edilerek sorgulanmasını isteyen ülke yönetiminde söz sahibi olan kadın. (25. ayet)*
6. *Yusuf'un görevini sonlandıran kadınla rekabet eden eril kişi. (25. ayet)*
7. *Yusuf lehinde şahitlik yapan ülke yönetiminde söz sahibi olan henüz kadın veya erkek olduğunu bilmediğiniz şahit. (26 ve 27. ayetler)*

Anlamaya çalıştığımız 26. ayetteki قُبُلٍ *kubuli* kelimesi haricindeki diğer kelimeler hakkında detaylı bilgileri vermiş olduk. Bu kelime hakkında da detaylı bilgileri verip şahidin tam olarak kim olduğunu tespit etmeye çalışalım.

قُبُلٍ *Kubuli* kelimesi aynı kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 294 kelime bulunmaktadır.

قَبْل *Kabl* bitişik ve ayrı olan tekaddum/öne geçmek ile ilgili kullanılır. Onun zıddı بَعْد *b'ad* kelimesidir. Asıl anlamları bunlar olmakla birlikte kimi zaman bunların her biri mecaz olarak da kullanılmaktadır. Mesela قَبْل *kabl* kelimesi değişik anlamlarda kullanılır:

1- İzafet durumuna göre mekân için gelir. İsfahan'dan Mekke'ye giden بَغْدَادُ قَبْلَ الْكُوفَةِ Bağdat Kufe'den öncedir, der.

2- Zaman için kullanılır. زَمَانَ عَبْدِ الْمَلِك قَبْلَ الْمَنْصُورِ Abdulmelik'in zamanı Mansur'un zamanından öncedir.

3- Makam/mevki için kullanılır. عَبْدَ الْمَلِكِ قَبْلَ الْحَجَّاجِ Abdulmelik Haccac'tan öndedir.

4- Sınai/mesleki tertip için. تَعَلُّمُ الْهَجَاءِ قَبْلَ الْخَطِّ Hecelemeyi öğrenmek hattı öğrenmekten öncedir.

قَابِلَة - قُبُل - دُبُر *Kubul – dubur* kelimeleri iki edep yerinden kinayedir. قَابِلَة *Kabilet* doğum esnasında bebeği karşılayan/tutan ebe. قَبِلْتُ Kabul ettim. تَقَبُّل *Tekabbul* hediye ve benzeri gibi sevap gerektirecek şekilde bir şeyi kabul etmek. Kefalete de قُبَالَة *kubalet* denir, çünkü kefalet en sağlam kabuldür. Yazılmış olan sözleşme de aynı kelimeyle ifade edilir. فُلَانٌ عَلَيْهِ قَبُولٌ *Fulanun aleyhi kabulün* "falanın üzerinde kabul vardır"; yani herkes onu sever.[794]

Ayrıca bu kökten: ebelik yapmak, kabul etmek, öpmek, karşılaşmak, görüşmek, ebe, kabiliyet, taahhüt, senet, ön, önce, rıza, hoşnutluk, cins, tür, topluluk, taraftar, açıklanabilir, yönelinen yer, oymak, klan, itiraf, ön kabul anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[795]

Kelimenin Kur'an kullanımları ise: Kabul etmek,[796] Dönmek,[797] kar-

794 R. El İsfahani, El Müfredat KBL md.

795 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük KBL md.s.1764

796 Bkz. Nur 24/4; Ali İmran 3/37; Tevbe 9/104; Şura 42/25; Ahkaf 46/16; Bakara 2/127; Ali İmran 3/37

797 Bkz. Saffat 37/27, 50, 94; Tur 52/25; Kalem 68/30; Zariyat 51/29

şılıklı,[798] karşısında, önünde,[799] yön,[800] kıble,[801] kabile,[802] karşı koyma,[803] önce[804] şeklindedir.[805]

Daha önce مِنْ دُبُرٍ *min duburin* kelimesi üzerinde durmuş, bunun gömleğin arkası manasına gelemeyeceğini belirtmiş ve kelimeye "bir komplo, bir tedbir" manası vermiştik. مِنْ قُبُلٍ *Min kubulin* kelimesi ise tam olarak مِنْ دُبُرٍ *min duburin* kelimesinin kast ettiği anlamın zıddını ifade etmektedir. Bu durumda مِنْ قُبُلٍ *min kubulin* kelimesi "bir kabul, bir itiraf" manasına gelmektedir.

Bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız ayete daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meal şu şekilde olmalıdır.

Yusuf 12/26-27

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي ۚ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

(26) (Yûsuf) "Ama o (kadın) benim hakkımda soruşturma yapmıştı" dedi. Ve oranın (Mısır'ın) eh-linden bir şahit (şu) tanıklığı yaptı. Eğer herhangi bir itiraftan dolayı onun görevi iptal edilmişse (kadın) isabet etmiş, o ise yalancılardan biridir.

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ

(27) Eğer görevi bir tedbir ile iptal edilmişse (kadın) yalan söyledi, o ise (kraliyet ailesine) sadıklardan biridir.

798 Bkz. Hicr 15/47; Saffat 37/44; Duhan 44/53; Vakıa 56/16

799 Bkz. Enam 6/111; İsra 17/92

800 Bkz. Mearic 70/36; Bakara 2/177; Ahkaf 46/24; Hadid 57/13

801 Bkz. Yunus 10/87; Bakara 2/142, 143, 145

802 Bkz. Araf 7/27

803 Bkz. Neml 27/37

804 Bkz. Bakara 2/25

805 Mehmet Okuyan, Kur'an Sözlüğü KBL md.s.664

ŞAHİDİN KİMLİĞİ

Ayetlerdeki kelimeler üzerinde detaylıca durduktan ve öngördüğümüz meali verdikten sonra ayette geçen şahidin kimliğinin tespit etmemiz daha kolaylaşmış olmaktadır. Bunun için her şeyden önce şahidin neye tanıklık ettiğini tespit etmemiz gerekmektedir. 25. ayette bahsi geçen kadının tedbiren Yusuf'un görevini iptal ettiğini belirtmiştik. Bu açıklamamız doğal olarak; Yusuf'un iptal edilen görevinin nedir? sorusunu beraberinde getirecektir. Bu soru 30. ayette cevabını bulacağı için, şimdiden o görev hakkında bir şey dememek kıssanın düzenine uygun bir davranış olacaktır. Şahidin hangi konuda tanıklık yaptığı sorusunun cevabı ise yine 25. ayette Yusuf'a getirilen suçlama üzerinden anlaşılmaktadır. 25. ayette Yusuf'un görevini iptal eden kadının isnadı şu idi. قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ **(Kadın) "sadece acı veren bir işkence veya geçici olarak tutuklanmak, senin ehline kötülük tasarlamış kişi için bir ceza değildir.**

Kadın Yusuf'u bir kötülük tasarlamakla suçlamıştır. O halde şahidin tanıklığı Yusuf'un bir kötülük tasarlayıp, tasarlamadığı hakkında olmalıdır. Kadının kendisine isnat ettiği bu duruma karşılık Yusuf:

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي

"O (kadın) nefsim hakkında beni sorgulamıştı" (Yusuf 12/26. ayet)

Şeklinde cevap vermektedir. Yani Yusuf'u bir kadın sorgulamıştır ve bu kadın kraliyet ailesine karşı Yusuf'un bir kötülük tasarlamadığını bilmektedir. Dikkat edilirse Yusuf sadece هِيَ *hiye* "o" (dişil) şeklinde bir zamir kullanmış, kendisini sorgulayanın bir tek kişi ve üstelik kadın olduğunu belirtmiştir. Bu durumda Yusuf'un kraliyet ailesine herhangi bir kötülük tasarlamamış olduğuna tanıklık edebilecek tek kişi o kadın olmaktadır. Yani Yusuf'un lehinde şahitlik yapan kişi erkek değil bir kadındır. Elbette ki bu tespit beraberinde şu soruyu getirecektir.

Yusuf'un قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي **"O (kadın) nefsim hakkında beni sorgulamıştı"** şeklinde belirttiği kişi bir kadındır. Oysa hemen devamında gelen وَشَهِدَ شَاهِدٌ **"bir şahit tanıklık yaptı"** ifadesinde belirtilen kelimeler eril (müzekker) formda gelmiştir. Şu halde nasıl olurda dişi olan bir kişi, eril bir kelime ile tanıtılır?

Aslında bu sorunun cevabını شَاهِد *şahid* kelimesi üzerinde durduğumuzda vermiştik. Orada Kur'an'da 166 defa kullanılan şahit kelimesinin cinsiyet ayrımı gözetilmeden hep eril formda kullanıldığını ve dişil formda hiç gelmediğini belirtmiştik. Yani Kur'an şahitlik meselesinde cinsiyet ayrımı gözetmemektedir. Kelimenin eril formda gelmesi cinsiyetin ön plana çıkmasından dolayı değil, şahsiyetin ön plana çıkmasından dolayıdır. Arapça veya daha başka dillerde kelimelerin eril-dişil ayrımları cinsiyet üzerinden değildir. Daha önce bu konu üzerinde detaylıca durulmuştu.

Evet Yusuf lehinde şahitlik yapan kişi bir kadındır ve o kadın daha önce Yusuf'u sorgulamış, onun kraliyet ailesine karşı bir kötülük tasarlamadığını, kendisinin bunu bildiğini söylemiştir.

Bu kadının Yusuf tarafından هِيَ *hiye* zamiri ile tanımlanması ortaya başka bir durumun çıkmasına neden olmaktadır. Zamirler metin içerisinde daha önce geçmiş marife bir ismin yerine kullanılırlar. Daha önce tanıtılmamış bir kişinin هِيَ *hiye* "o" şeklinde bir zamirle tanımlanması, bu ayetin öncesi olduğunu, bu ayetlerde bahsedilen olayların sonraki ayetlerden anlaşılacağını göstermektedir. O diye tanıtılan; Yusuf'u sorgulamış, onun kraliyet ailesine karşı bir kötülük tasarısı içinde olmadığını bilen ve bu yönde şahitlik yapan bu kadın kimdir? Bu soru ilerleyen ayetlerde cevabını bulacaktır. Soruyu aklımızda tutarak, kıssanın anlatım düzeninin önüne geçmeden ayetleri anlamaya devam edelim.

NEYİN ŞAHİDİ!

Yusuf 12/28-29

فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ

(27) Kadının kocası Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, dedi ki: "Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür."

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ

(28) "Ey Yûsuf! Sen bundan sakın kimseye bahsetme. (Ey Kadın,) sen de günahının bağışlanmasını dile. Çünkü sen günah işleyenlerdensin." (DİB meali)

Bu ayetteki kelimeleri incelemeden önce meal ve tefsir ulemasının Yusuf kıssasını bir kadının Yusuf'la zina yapma çerçevesinde şekillendirmelerinin ortaya çıkardığı bir açmaza daha dikkat çekmek istiyoruz. Ulemaya göre 23. ayetten beri anlatılan olaylar şu şekilde gelişmiştir.

- *Yusuf'u satın alan ülkenin vezirinin karısı Yusuf'a göz koymuş ve onunla zina yapmak istemektedir. Bir gün evin tüm kapılarını kilitlemiş ve Yusuf'u haydi gel diyerek zinaya davet etmiştir. Aslında kadına karşı bir meyli olan Yusuf o anda Rabbin bir burhanını görerek, son anda kadınla zina yapmaktan vazgeçmiştir. (23-24 ayetler).*

- *Yusuf kadından kaçmak için kapılara doğru yönelmiştir. Kadında Yusuf'u yakalamak için onun ardından koşmuş ve bir hamle yaparak Yusuf'un gömleğini arkadan yırtmıştır. Onlar tam bu haldeyken nasıl olduğu bilinmez bir şekilde kilitli olan kapı açılmış ve kadının kocası ile karşı karşıya gelmişlerdir. Kadın kendisini suçsuz göstermek için Yusuf'un kendisine tecavüz etmek için saldırdığını söylemiştir.*

- *Yusuf ise asıl kadının kendisine saldırdığını söylemiştir. Tam bu sırada kadının ailesinden olan bir kişi ortaya çıkmış ve olayı görmediği halde tanıklık yapmıştır. Bu tanık kadının mı yoksa Yusuf'un mu doğru söylediğini, görmediği gömlek üzerinden belirlemiştir. Eğer gömlek önden yırtılmışsa, zina yapmak isteğiyle kadına saldıran Yusuf'tur. Yok eğer gömlek arkadan yırtılmışsa zina yapmak isteğiyle Yusuf'a saldıran kadındır.*

İşte bu şekilde ortaya konan kıssada bundan sonrasında kadının kocasının gösterdiği tavır ve söylediği sözler hakikaten çok tuhaftır. Karısının bir başkası ile zina yapması tescillenen bir koca son derece basit bir olaymış gibi *"Şüphesiz ki bu siz kadınların tuzağıdır. Siz kadınların tuzağı büyüktür. Yusuf sen bunu kimseye anlatma, kadın sen de günahının bağışlanması dile"* diyerek geçiştirmektedir. Bu durumun tuhaflığını fark eden tefsir uleması açıklama olarak şunları söylemiştir.

> *Denildiğine göre kadının kocası âciz (cinsi güçten yoksun) idi. Şehvet peşinde gezme emareleri, kadın hakkında daha güçlüydü. Yusuf'un sadık, hanımının ise yalancı olduğunu bildiği için, kocası utandı, bekledi sataşmadı ve sükut etti… Bu daha işin başında Yusuf'un değil de karısının suçlu olduğunu bildiğine delalet eder. Zira kocası, karısının bizzat, uygun olmayan şeylere yeltendiğini biliyordu. Ebu Bekr el-Esamm, "bu hiç şüphesiz kıskançlığı az olan bir kocadır ki, karısından sadece mağfiret talebinde bulunmayı istemekle yetinmiştir" demiştir. Keşşaf sahibi de "O, erkekleri kadınlara "tağlib" ederek müzekker siğasıyla "günahkarlardan" demiştir. Bununla sen hata edenler neslindensin, soyundansın. İşte bu pis damar, sana o nesilden sirayet etmiştir" manasının da murat edilmiş olduğunu söylemiştir.*[806]

Bu açıklamalara göre tam bir skandal olan bu olay karşısında adamın rahat davranmasının sebebi, kendisinin cinsel gücünün olmadığından dolayı, karısının neredeyse her önüne gelenle zina yaptığını biliyor olmasından dolayıdır ama bu adam aynı zamanda ülkenin en güçlü ikinci kişisi yani vezirdir. Üstelik sadece kadın değil kadının soyunun tamamı, her önüne gelenle zina yapan pis bir damardır. Yani kadının önüne gelenle zina yapması, atalarından, annesinden babasından genetik olarak kendisine geçmiş bir özelliktir. Tefsir uleması burada da durmamış, ayette geçen إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ **" siz kadınların hilesi büyüktür"** cümlesinden yola çıkarak, kadın cinsinin tamamının bu kadın gibi olduğunu söylemişlerdir.

---

806 Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.217

"Doğrusu siz kadınların hilesi büyüktür." Bu sözleri söyleyenin hileyi "büyüktür" ile nitelendirmesi, içine düştükleri yanlışlardan kurtulmak için giriştikleri fitne ve hilelerin büyüklüğünden dolayıdır. Mukatil, Yahya b. Ebi Kesir'den rivayetle Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletmektedir: Resulullah buyurdu ki: "Hiç şüphesiz kadınların hilesi, şeytanın hilesinden daha büyüktür. Çünkü Yüce Allah: **"şüphesiz şeytanın hilesi zayıftır"**[807] diye buyururken, diğer taraftan: **"doğrusu siz kadınların hilesi büyüktür"** diye buyurmaktadır.[808]

Bu ayette geçen كُنَّ *kunne* zamirini önce tüm kadın cinsine atfetmek, ardından kadınların hilesini şeytanların hilesinden daha tehlikeli görmek, sonra da bunu Allah resulüne söyletmek Yüce Allah'ın ayetleri hakkında varılan savrulmanın boyutlarını göstermesi açısından ibretlik bir vesika gibidir. Oysa Kur'an'da şeytanın insanın en büyük düşmanı olduğunu söyleyen yüzlerce ayet bulunmasına rağmen, kadın cinsinin şeytandan daha büyük hileleri olduğunu söyleyen tek bir ayet dahi yoktur. Kadın cinsini şeytandan daha büyük tehlike olarak gören, hadis diye uydurulmuş bu sözü Allah resulüne atfetmek iftiraların en büyüklerinden biridir. Galiba tefsircilerimizin aklına insan denince sadece erkek gelmektedir. Kadın ise, hilesi şeytanın hilesinden daha büyük olan ve sakınılması gereken en tehlikeli varlıktır. Yani şeytandan daha şeytan bir varlık.

Madem bu tefsircilerimiz ayette geçen كُنَّ *kunne* zamirinden o an orada bulunan kadınları değil de yeryüzündeki tüm kadın cinsini anlamışlardır, o halde Kur'an'da geçen tüm erkek siğasında geçen كم *kum* zamirlerinin yeryüzündeki tüm erkekleri kast eder şekilde anlamamızın önünde bir sorun olmamalıdır. O halde;

Bakara 2/278

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terkedin.

Bu ayetteki tüm isimler ve hatta tüm fiiller eril formda ve üstüne كُنْتُمْ zamiri de "siz erkekler" şeklinde olduğuna göre, faizin sadece erkeklere haram kılındığını da söylememizin önünde bir engel olmamalıdır. Ya da;

---

807 Bkz. Nisa 4/76

808 Kurtubi, El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.265. Bu alıntının altında şu dipnot bulunmaktadır. Alusi, Ruhu'l Meani, XII, 224 de "İlim adamlarının birisinin sözü olarak aktarmaktadır.

En'am 6/118

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِهٖ مُؤْمِنِينَ

Allah'ın âyetlerine inanıyorsanız, üzerine O'nun adı anılarak kesilenlerden yeyin.

Kelimeler hep eril formda ve yine "siz erkekler" anlamına gelen كُنْتُمْ *kuntum* zamiri kullanıldığına göre, bu emrin sadece erkekleri kapsadığını söylememizin önünde nasıl bir engel olacaktır. Bunun gibi Kur'an'daki namaz kılma emrinden, oruç tutma emrine kadar tüm emirler eril formda ve hep eril zamirler kullanarak gelmiştir. Bunların hepsini "siz erkekler" şeklinde anlamamızın önünde nasıl bir engel kalacaktır.

Tefsircilerimizin Allah'ın ayetlerindeki kelimelerine ilkesizce anlam yüklemeleri hakikaten hayret vericidir. Açıklama diye getirdikleri her şey açıklamaktan ziyade ilkesizliğe ve karmaşıklığa götürmektedir.

Yusuf 12/28

فَلَمَّا رَأٰى قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ

Kadının kocası Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, dedi ki: "Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür" (DİB meali).

Ayete biraz dikkatli bakıldığında كُنَّ *kunne* zamirinin iki defa ve aynı kelimeye (كَيْدِكُنَّ keydi kunne) birleştiği görülecektir. Yukarıdaki meal birinci kullanıma إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ *innehu min keydikunne* "şüphesiz bu siz kadınların tuzağıdır," ikinci kelimeye ise إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ *inna keydakunne azimun* "şüphesiz sizin tuzağınız büyüktür" şeklinde bir anlam vermiştir. İlk bakışta böyle bir çeviride herhangi bir sorun gözükmediği sanılsa da çok büyük bir yanlış bulunmaktadır.

Çünkü ayette geçen إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ *innehu min keydikunne* cümlesine "şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır" anlamı verildiğinde *"siz kadınlar"* diye kastedilenlerin o an orada hazır bulunan kadınları değil, tüm kadın cinsini kast edildiği şeklinde bir anlama doğru yöneltmektedir. Nitekim öyle anlaşılmış, tüm tefsirler كُنَّ *kunne* zamirinden kast edilenin kadın cinsi olduğunu söylemiş ve tefsirlerinde yaptıkları açıklamalarına rivayetler de ekleyerek bunu desteklemişlerdir.

Çok az Arapça bilenler dahi كُنَّ *kunne* zamirinin, cem'i (çoğul), müennes (dişil), muhatap bir zamir olduğunu ve bu zamirin, o an orada hazır

bulunan muhatapları kast ettiğini bilirler. Bu, bu kadar basittir. Seyyid, إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ *"şüphesiz sizin tuzağınızdır"* derken, "sizin" kelimesinden dünyadaki tüm kadın cinsini değil, karşısında bulunan kadınları kast etmektedir. Zamir açık bir şekilde karşıdaki muhataplara seslenen "*siz*" zamiridir. Arapça dili açısından bunun başka şekilde anlaşılmasına imkân yoktur ve anlaşılması gereken tek şey o an orada üç veya daha fazla kadının olduğudur.

فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ

Ayette geçen bu kelimeye genelde "onun gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu gördüğünde" şeklinde bir anlam verilmiştir. Ayette geçen رَأَىٰ *reaa* kelimesinin "görmek" şeklinde bir anlamı vardır. Ama kelime aynı zamanda bir şeyi anlamak, bir şeyi bilmek şeklinde bir anlama da sahiptir ve Kur'an'da bu yönde bir hayli kullanım bulunmaktadır.[809]

Sebe 34/6

وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِى أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِى إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

Kendilerine ilim verilenler, sana Rabbinden indirilenin hak olduğunu, güçlü ve hamde layık olanın yolunu gösterdiğini bilirler (DİB meali).

Gömlek efsanesi geleneğin her türlü ilkesizlikle elde ettiği bir masaldır. Ortada görülmesi gereken bir gömlek yoktur. Tam tersi anlaşılması, bilinmesi gereken bir durum vardır. Kadın Yusuf'u kraliyet ailesine karşı bir kötülük tasarlamış olmakla itham etmiştir. Sadece bununla kalmamış aynı zamanda Yusuf'un görevini iptal etmiştir. Yusuf kendisinin daha önce sorgulandığını ve herhangi bir kötülük tasarısı içinde olmadığının bilindiğini söylemiştir. İşte Yusuf'u sorgulayan o kadın Yusuf lehinde şahitlik yapmış, onun herhangi bir şekilde kötülük tasarısı içinde bulunmadığını, bu yönde bir itirafın ya da bir kabulün olmadığını söylemiştir. Zaten Yusuf'u kraliyet ailesine kötülük tasarlamakla itham eden kadın, Yusuf'un kötülük yaptığını değil, sadece tasarladığını söyleyerek, adeta Yusuf'un düşüncelerini okumak gibi bir iş yapmıştır. İşte bu durumda Seyyid bir karar vermek durumundadır. Henüz bilmediğimiz bir görevle kraliyet sarayında gezinen bir yabancı olan Yusuf, kraliyet ailesine sadık biri midir, yoksa kafasında kötülük tasarıları olan biri midir?

---

809 Bkz. Sebe 34/6; Enam 6/76, 77, 78; Hud 11/27, 80;91; Bakara 2/55, 144; Araf 7/60, 66; Furkan 25/21; Sad 38/62; Mearic 70/7

فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ

(Seyyid) Onun (Yusuf'un) görevinin tedbiren iptal edildiğini anladığında"

Yusuf'a kraliyet ailesine bir kötülük tasarlamak suçunu isnat eden kadın ortaya herhangi bir delil, belge, kanıt ya da Yusuf'un bir itirafını koymamıştır. Yusuf ise hem böyle bir şeyin olmadığına dair daha önce sorgulanmış olduğunu ortaya koymuş hem de ülke yönetiminde söz sahibi olan bir kadın onun lehinde şahitlik yapmıştır. Şüpheden başka herhangi bir delile dayanmayan suçlamanın karşısına bir şahit koymak elbette ki isnat edilen şeyin boşa çıkmasına neden olacaktır. Nitekim Seyyid bu yönde karar vermiş, Yusuf'un görevinin sonlandırılmasını gerektirecek herhangi bir durum görmemiş, tam tersi ülke yönetiminde söz sahibi olan kadınların entrika içinde olduğunu söylemiştir.

قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ

"Şüphesiz ki bu, sizin (dişil) bir entrikanızdandır. Sizin (dişil) entrikalarınız kesinlikle çok zorludur" dedi.

Bu ayette Seyyid, Yusuf lehinde şahitlik yapan kadın da dahil olmak kaydıyla, o an orada bulunan ve üçten fazla olduğu anlaşılan kadınlara hitap etmiştir. Yaşanan olay aleni bir şekilde bir çok insanın önünde gerçekleşmiştir. Ayette geçen كُنَّ *kunne* "siz" (dişil) zamiri en az üç kişiyi kast eden bir zamirdir. Sayıyı minimum tutsak bile o an orada üç kadın bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Yusuf'a "bir kötülük tasarladı" şeklinde suç isnat eden kadındır. İkincisi daha önce Yusuf'u sorgulamış olmasından dolayı Yusuf lehinde şahitlik yapan kadındır. Bunun yanında söylenmeyen ama zamirin çoğul gelmesinden dolayı orada olduğu anlaşılan başka kadın veya kadınlar vardır.

Ayette geçen كَيْد *keyd* kelimesi aynı (k+y+d) kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 35 kelime bulunmaktadır. Bu kelimeye "tuzak" şeklinde bir anlam verilmesi doğru değildir. Çünkü Kur'an'da tuzak anlamına kullanılan kelime birkaç ayet sonra gelecek olan مَكْر "*mekr*" kelimesidir.

Tuzak, düzen, kurnazlık, hile anlamına gelen كَيْد bir çeşit kandırma demektir. Bu kendi içinde iyi görülen ve kötü görülen şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bununla beraber daha çok kötü görülen için kullanılır.[810]

---

[810] R. El İsfahani, El Müfredat KYD md.

Genelde her ikisine de "tuzak" manası verilen كَيْد (keyd) ve مَكْر (mekr) kelimeleri arasında şu şekilde bir fark vardır. مَكْر Mekr çekilmek istenilen tuzak anlamındayken, كَيْد keyd kelimesi tuzağa çekmek için izlenilen yöntem, taktik, entrika anlamındadır.

Yusuf 12/29

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ

"Ey Yûsuf! Sen bundan sakın kimseye bahsetme. (Ey Kadın,) sen de günahının bağışlanmasını dile. Çünkü sen günah işleyenlerdensin" (DİB meali)

Bu ayette üzerinde durulması gereken yukarıdaki mealde olduğu gibi tüm meallerin aynı anlamı verdiği Seyyid'in وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ *"günahının bağışlanmasını dile"* söylemidir. Mealin bu şekilde verilmesi, Seyyid'in karısını Yüce Allah'tan af dilemeye çağırdığı anlamını beraberinde getirmiştir. Oysa o günün Mısır toplumu Yüce Allah'a yönelen bir toplum değildi. Nitekim kıssanın ilerleyen bölümlerinde bu açıkça anlaşılacaktır.

وَاسْتَغْفِرِي *Vestağfir* kelimesi غ ف ر g+f+r kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 234 kelime bulunmaktadır.

غَفْر *Gaf'r* bir şeye onu kirden koruyacak elbise giydirmektir. Allah'tan olan غُفْرَان ve مَغْفِرَة , Allah'ın kulunu azaptan korumasıdır. Bazen de biri, bir şeyden içten değil de zahiren kaçındığında غَفَرَ لَهُ "onu bağışladı" denir. اِسْتِغْفَار (İstiğfar) Söz ve fiille af dilemektir.[811]

Seyyid kadından af dilemesini istemiştir ama Yüce Allah'tan değil Yusuf'tan af dilemesini istemiştir. Çünkü kadın hiçbir delile dayanmadan Yusuf'un görevini sonlandırmış ve onun kraliyet ailesine karşı kötülük tasarladığını söylemiştir. Sonunda kadının doğru hareket etmediği anlaşılmıştır. Ortada özür ve af dilenecek tek kişi vardır o da Yusuf'tur.

Kur'an'da 39 defa geçen ذَنْب *zenb* kelimesinin asıl anlamı "hayvan ve diğer şeylerin kuyruğudur. Aynı zamanda bu kelime sona kalan alçak/değersiz şeyler içinde kullanılmaktadır. Bu anlamdan yola çıkılarak akibeti kötü addedilen her fiil için de aynı kelime kullanılmıştır. Bundan dolayı günaha ardından meydana gelecek olan dikkate alınarak ذَنْب *zenb* denmiştir.[812] Bunun yanında kelimenin suç isnat etmek, suçlamak, itham etmek, suç atmak[813] şeklinde anlamı da bulunmaktadır.

---

811 R. El İsfahani, El Müfredat ĞFR md.

812 R. El İsfahani, El Müfredat ZNB md.

813 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük ZNB md.s.967

Son olarak ayette geçen أَعْرِضْ *ea'rib* kelimesi üzerinde duracağız. Bu kelime ع ر ض a+r+b kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 79 kelime bulunmaktadır. Kelime ayette emir fiil olarak geçmektedir.

عَرْض Ard uzunluğun zıddıdır. Kök anlamı cisimlerle ilgilidir daha sonra diğer şeyler içinde kullanılır olmuştur. اَعْرَضَ الشَّيْءُ bir şey ortaya çıktı. Bir şeyi arzetmek.بِهِ عَارِضٌ مِنْ سُقْمٍ Ortaya çıkan hastalık. Bazen yanak, bazen de diş anlamına kullanılmaktadır. Bu anlamdan gülme anında ortaya çıkan dişlere عَوَارِض denir. Fasih konuşmaktan kinaye olarak فُلَانٌ شَدِيدُ الْعَارِضَةِ "falan kişi güçlü bir hitabete sahiptir" denir.[814]

Kelimelerin anlamlarını verdikten sonra ayete öngördüğümüz meal şu şekilde olmalıdır.

Yusuf 12/29

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ

"Yûsuf! Sen bunun hakkında bir açıklık getir, (kadın) sen de ithamın için (Yusuf'tan) özür dile. Çünkü sen hatalılardan biri olmuşsun."

Bu ayette bir hususa daha dikkat çekmek gerekmektedir. Ayetin sonunda hatalı olan bir kadın olmasına rağmen ona atfedilen مِنَ الْخَاطِئِينَ *minelhatiin* (hatalılardan) kelimesi müzekker (eril) formda gelmiştir. Dişil kişiliklere eril form kullanılması, belki de Yusuf suresinin dilsel açıdan en bariz özelliğidir. Bir sonraki ayette bu çok daha belirgin bir hale gelecektir. Bunun yanında bu surenin en belirgin özelliği kadınların olayları yönlendirmede oldukça etkin olmalarıdır. Ataerkil toplum yapısına alışmış kişiler için bu durum çok dikkat çekicidir. Çünkü Yusuf'un yaşadığı o günkü Mısır toplumu anaerkil bir toplumdur. Kıssanın ilerleyen bölümlerinde bu çok daha iyi anlaşılacaktır. Fakat şu bilinmelidir ki Yüce Allah bir toplumun ne anaerkil olmasını ne de ataerkil olmasını emretmemiştir. Yüce Allah kadın ve erkeği aynı sorumluluklarla sorumlu tutmuş her ikisine de aynı şeyleri vaat etmiştir. Müslümanlar genelde erkeğin kadından üstün olduğu, erkeğin kadının üstünde yönetici olduğu peşin kabulüyle toplumlar oluşturmuşlardır. Bu toplum yapılarında kadın hep erkeğin gerisinde silik bir karakter olarak durmakta, adeta kadın kendi cinsiyetine hapsedilmektedir. Oysa Kur'an bütünlüğünde meseleye yaklaşıldığında Yüce Allah'ın kadın cinsini erkeğe nazaran daha koruduğu görülecektir.

814 R. El İsfahani, El Müfredat ARD md.

Yüce Allah, kadın ve erkeğin her birini kendi başına bir şahsiyet olarak tanımlamış ve hiçbirini diğerinin gerisine, altına, kenarına, arkasına veya üstüne yerleştirmemiştir. Ne kadın kadınlığından ne de erkek erkekliğinden dolayı böyle bir yetkiyi kendisinde göremez. Göremez çünkü Yüce Allah kimseye bu yetkiyi vermemiştir. Bilindiği gibi Yahudiler soyun devamı için kadını esas almaktadırlar. Bunun karşısında Müslümanlar ise soyun devamı için erkeği esas almaktadırlar. İnsan hayvan değildir. Onun üremesi asla hayvan seviyesine indirilemez, indirgenemez. Yaratılan her varlık Yüce Allah'a kul olsun diye yaratılmaktadır. Soy denilen şey sadece ve sadece Yüce Allah'a teslimiyet üzerinden belirlenmesi gerekirken, insanoğlu yaşam gayesini unutmuş, üremesini tıpkı hayvanların üremesine indirgemiştir.

Yüce Allah Nuh'un iman etmeyen oğlunu, İbrahim'in iman etmeyen babasını, Lut'un iman etmeyen karısını soy olarak nitelememiştir. Bunun yanında belki de hiçbir kan bağımız olmamasına rağmen İbrahim'i bizim atamız olarak nitelemiştir.

Hac 22/77-78

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

(77) Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ ۖ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ

(78) Allah uğrunda hakkıyla cihad edin. O, sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yüklemedi. Babanız İbrahim'in dinine uyun. Allah, sizi hem daha önce hem de bu Kur'an'da müslüman diye isimlendirdi ki, Peygamber size şahit (ve örnek) olsun, siz de insanlara şahit (ve örnek) olasınız. Artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'a sarılın. O, sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip, ne güzel yardımcıdır!

Yüce Allah çok açık bir şekilde İbrahim'i iman edenlerin atası olarak nitelemiştir. İşte bu soy denilen olguya Kur'an'ın ne ana erkil ne de ata

erkil olarak bakmadığını, tam tersi ikisini kendi cinsiyetinde birer şahsiyet olarak kabul ettiğini göstermektedir. Kur'an'ın diline bakıldığında kelimelerin büyük çoğunluğunun hep müzekker (eril) formda geldiği görülecektir. Hatta yukarıya aldığımız iki ayet bile sadece eril formda gelmiştir. Kur'an'ın, Arap dilini bu şekilde kullanması cinsiyet ayrımı yaptığını değil tam tersi yapmadığını göstermektedir. Yukarıdaki ayet يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا *ya eyyuhellezîne amenu* "Ey iman etmiş o (eril) kişiler" şeklinde eril bir cümle ile başlamakta ve devamında gelen tüm kelimeler eril formda gelmektedir. Kur'an'ın bu dili kullanması ayette belirtilen fiillerin cinsiyetinin ön plana çıkması için değil, kadın erkek fark etmeden şahsiyetin ön plana çıkması içindir. Çünkü iman etmek o kadar güçlü bir şeydir ki, kadın da erkek de iman etse onun bu davranışı kelimelerin en güçlü halleriyle ifade edilmektedir.

Fakat ne yazık ki, kelimeleri eril-dişil kullanımları üzerinden yola çıkan geleneksel din anlayışı, erkek egemen bir dini dayatma olarak toplumların kökenine koymuştur. Bu günkü mealler okunduğunda, İslam sanki erkeklerin diniymiş gibi bir algının olduğu rahatlıkla görülecektir. Bu elbette ki, Kur'an'dan kaynaklanmamakta, erkek egemen toplum anlayışını tek gerçek olarak gören ve asla sorgulamayan ulema! tarafından oluşturulmuş bir anlayıştır.

İşte bu anlayış üzerinden Yusuf kıssasına yaklaşan geleneksel din anlayışı, Yüce Allah'ın anlattığı kıssaya efsaneler, İsrailiyat ve uydurma rivayetler üzerinden manalar vermiş, sonuçta hiçbir gerçekliği olmayan, doğrusu ne işe yaradığı da bilinmeyen bir Yusuf masalı ortaya çıkarmıştır.

Yusuf 12/28-29

فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ

(28) (Seyyid) Onun (Yusuf'un) görevinin tedbiren iptal edildiğini anladığında "Şüphesiz ki bu, sizin yönteminizdir. Sizin yöntemleriniz kesinlikle çok zorludur" dedi.

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ

(29) "Yûsuf! Sen bunun hakkında bir açıklık getir, (kadın) sen de ithamın için (Yusuf'tan) özür dile. Çünkü sen hatalılardan biri olmuşsun."

KADIN FAİLE "ERİL" BİR FİİL

Yusuf 12/30

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

Şehirde birtakım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler (DİB meali).

Meal ve tefsir ulemasının kahir ekseriyatı ayete yukarıdaki meale yakın bir mana vermiş, ayetteki çok önemli bir soruna kör, sağır ve dilsiz kesilmişlerdir. Ayetin Arapça metnine bakıldığında وَقَالَ *vekale* fiiliyle başladığı görülecektir. Bu fiil müfred, müzekker, ğaib ve mazi bir fiildir. Fakat bu fiilin faillerine bakıldığında نِسْوَةٌ *nisvetun* şeklinde müennes (dişil) geldiği görülecektir. Oysa Arap dil kurallarına göre eğer fail (özne) dişil ise ona atfedilecek fiilin de dişil olması gerekmektedir. Bu, Arapçanın en temel kurallarından biridir. Ayetin başında gelen وَقَالَ نِسْوَةٌ *vekale nisvetun* ifadesi tüm dil kurallarını yerle bir eden bir ifadedir.

Normal şartlarda cümlede konuşanların müennes (kadınlar) olmasından dolayı baştaki fiilin de قَالَتْ *kalet* şeklinde müennes olması gerekirdi. Kur'an'da başka bir örneği bulunmayan bu durum hakkında birçok şey söylenmiş, hatta en hakiki müennes (dişi) olan نِسْوَةٌ *nisvetun* (kadınlar) kelimesinin hakiki müennes (dişi) olmadığı bile söylenmiştir. Müfessirlerin büyük çoğunluğu ise bu durumu görmezden gelmişlerdir. Failin müennes olması durumunda o faile atfedilen tüm fiillerin de müennes olması gerektiği kuralı Arapçanın en basit kurallarından biridir. Fakat bu ibarede bu kural uygulanmamıştır. Bu en basit kuralın uygulanmamasının sebepleri hakkında şunları söylemek mümkündür.

Birinci sebep: Bu bir gramer hatasıdır!.. Bunun bir gramer hatası olduğunu kabul ettiğimizde ise bu hatanın nereden kaynaklandığı sorusu gündeme gelmektedir. Bu soruya verilecek iki tane makul cevap vardır. Ya Yüce Allah bunu (haşa) bu şekilde hatalı olarak vahy etti ya da Allah resulünden sonra Kur'an'ın derlenmesi ve Mushaf haline getirilmesinde görev alan ve hepsi de Kur'an hakkında son derece titiz olan sahabeler, Kur'an'ı yazarken bu gramer hatasını yaptılar şeklindedir. Bu hatanın Allah'a atfedilmesi olacak şey değildir. Yüce Allah her türlü hata ve kusurdan münezzehtir. Hatanın sahabelere atfedilmesi durumunda ise elimizdeki Kur'an'ın güvenilirliği kaybolmaktadır. Hatta diyelim ki bu kurul gerçekten bu hatayı yaptı, diğer insanların bu hatayı görmemiş olması asla mümkün değildir. Yani bunun bir gramer hatası olduğunu söylemek çok büyük bir bühtan olacaktır.

İkinci sebep: Arapçadaki galibiyet kuralı gereği cümledeki failler kadın olmasına rağmen, fiil müzekker gelmiştir!.. Arapçadaki galibiyet kuralı şu demektir. Eğer bir fiili birden fazla insan yapmışsa bu insanlardan sadece bir tanesinin erkek olması durumunda bile fiil müzekker olmak durumundadır. Bu durum galibiyetin erkeklerde olduğunun bir göstergesidir. Ama galibiyetin kadınlara geçmesi durumunda bu tersine dönmekte, fiil müzekker olmasına rağmen failler kadın olmaktadır. Bu durum ise galibiyetin yani üstünlüğün kadınlarda olduğunun göstergesi olmaktadır.

30. ayette geçen ibare وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *vekale nisvetun filmedîneti "şehirdeki kadınlar dedi ki"* şeklindeydi. Eğer bu fiil sadece kadınlara atfedilmişse bu; "şehirdeki hiçbir erkek bunu duymadı, bunu bilmedi, bunu söylemedi" anlamına gelmektedir. Koskoca bir şehirde kadınların bu söylemini hiçbir erkeğin duymamış, bilmemiş ve söylememiş olmasının imkânı yoktur. Öyleyse وَقَالَ نِسْوَةٌ *ve kale nisvetun* ibaresinde fiilin müzekker failin müennes olmasının bir tek açıklaması kalmaktadır. O toplumda galibiyet kuralı kadınlardan yana işlemektedir! Yani o toplumda etkin olan kadınlardır. İşte bu yüzden وَقَالَ نِسْوَةٌ *vekale nisvetun* ibaresinyle müennes faillere müzekker bir fiil atfedilmiştir.

Antik Mısır dönemlerini özellikle orta krallık dönemini (M.Ö 2050 – 1550) inceleyen tarih kitaplarında bu dönemin en büyük özelliğinin, kadının toplumdaki etkin konumu olduğuna dair oldukça bol malzeme bulunmaktadır. Soyun kadınlardan devam ettiği inancı bu etkinliğin en başat göstergesidir. **Yusuf zamanında Mısır'a gelip yerleşen ve uzunca bir süre orada kalan İsrail oğulları, soyun kadından devam ettiği inancını Mısır'da benimsemiştir. Bugün tüm Yahudi mezheplerinde soyun kadından devam ettiği inancı hala devam ettirilmektedir.**

O günün dünyasında diğer toplumlar, genelde *ataerkil* bir anlayışa sahipken Mısır'da bu tersine işlemiş toplum *anaerkil* bir anlayışı benimsemiştir. Günlük yaşamlarında kişiler kendilerini tanıtırken kendi isimlerinden sonra anne isimlerini zikretmişlerdir. Yani toplum mensup olunan annelere göre şekillenmiş ve bu inanç, olduğu gibi Yahudilere geçmiştir. Onlar da kendi aralarındaki kabileleri annelerine göre belirlemişlerdir. Yusuf'un kardeşlerinin onun resullüğüne boyun eğmeyi kendilerine yedirememeleri de Yusuf'un annesinin farklı olmasından kaynaklanmıştır. Hem tarih boyunca hem günümüzde Yahudiler kendilerini anneye nispet etmeyi Mısır'da edinmişlerdir.

Vesayet hakkının kadında olması, yönetime geçecek firavunların seçilmiş kadınlarla evlenmesi gerektiği, kadının erkeği boşama hakkının bulunması, kadının kutsal kabul edilmesi, kadınların firavun olma haklarının bulunması o dönemde kadının erkekten çok daha etkin olduğunu göstermektedir.[815]

Tüm bu açıklamaların ötesinde ayette müennes (dişil) bir faile, müzekker (eril) bir fiil atfeden (وَقَالَ نِسْوَةٌ *vekale nisvetun*) bu cümlede, dedi şeklinde çevrilen وَقَالَ *vekale* fiili basit bir söylem veya dedikodu değil, devamında gelen kadın hakkında verilmiş bir hükmün dile gelmesidir.

Buraya kadar ele aldığımız ayetlerde kadınların kişileri soruşturduğu, yeri geldiğinde erkeklerin devletle ilgili görevlerine son verdiği, kendilerini yönetim ehli olarak tanıttığını görmüştük. وَقَالَ نِسْوَةٌ *Vekale nisvetun* ifadesinin tüm Arap dil kurallarını yerle bir eden bu kullanımının en makul açıklaması şu olmalıdır.

Kur'an'da; hüküm vermek, tanıklık yapmak, cihat etmek, hacca gitmek, Allah'ın kitabıyla hükmetmek ve daha birçok fiil, sadece eril formda kullanılmış, dişil formda hiç geçmemiştir. Bu durum kadınların bu fiillerle ilgili dışlandığını, muaf tutulduğunun değil, tam tersi bu fiilleri kim yaparsa yapsın şahsiyetinin en güçlü şahsiyet olduğunun göstergesidir. Yani iman etmek, şahit olmak, cihat etmek, Kur'an'ı öğrenmek/öğretmek, tebliğ etmek, emr-i bi'l ma'ruf nehyi anil münkeri yerine getirmek gibi olumlu fiiller, kadın olsun erkek olsun kim yaparsa yapsın, fiilleri yapanların şahsiyetinin cinsiyeti üzerinden değil, amellerinin üzerinden algılanması gerektiğini bildirmektedir. İşte bu şekilde وَقَالَ نِسْوَةٌ *vekale nisvetun* ifadesi kadınların hüküm verdiklerini, burada onların kadınlıklarının değil, hüküm vermelerinin ön plana çıkması gerektiğini ifade etmektedir.

---

815 Muhsin Haje Azeez Babila; Eski Mısır'da Kadın. Yüksek Lisans Tezi.

Kur'an'da kadınlar kelimesi 57 defa ve hep نِسَّاءَ *nisae* şeklinde geçerken, sadece Yusuf suresinde iki defa نِسْوَة *nisvetün* şeklinde diğer kullanımlardan ayrı olarak geçmektedir. Kur'an'ın bu yaklaşımı Yusuf suresinde geçen kadınların bir farklılığının olduğunu göstermektedir. İşte bu farklılık o günkü Mısır toplumunda kadınların hüküm verme konusunda etkin olduklarını göstermektedir.

Nitekim kıssanın biraz ilerisinde onların bu hükmü daha önce Yusuf lehinde yapılmış şahitliğin zan altına düşmesine sebep olacak ve sonuçta Yusuf'un zindana düşmesinin yolunu açacaktır. Bunun daha iyi anlaşılması için ayetin devamında gelen kelimelerin anlaşılması gerekmektedir.

KADIN VEZİR

Yusuf 12/30

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

Şehirde birtakım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler (DİB meali).

Hatırlanacağı üzere buraya kadar ayetlerde geçen kişileri tanıma hususunda kıssanın düzenine uyulması gerektiğini, Yüce Allah kişileri tanıtana kadar verilen bilgilerle yetinilmesinin zaruri olduğunu söylemiş ve kişilerin tanıtılmasını hep ertelemiştik. İşte bu ayet ilk defa bir kişiyi hem de marife bir isim tamlamasıyla bize tanıtmaktadır.

امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz*

Bu izafet terkibi (isim tamlaması) tek bir istisnası dahi olmadan tüm meal ve tefsirler tarafından "Aziz'in karısı" şeklinde çevrilmiştir. Tefsirlerimiz daha Mısır döneminin ilk ayeti olan 21. ayette hem de ayetin metninde herhangi bir bilgi bulunmazken peşinen kadının adının Rail veya Züleyha şeklinde belirttiklerini daha önce aktarmıştık. İşte o ayetteki peşin kabul, bu ayette ilk defa gelen امْرَأَتُ الْعَزِيزِ "*İmraetü'l Aziz*" ifadesinin anlamının sorgulanmadan Aziz'in karısı olduğunu beraberinde getirmiştir.

Fakat Arapçadaki izafet terkiplerinin kuralları göz önüne alındığında, ifadeye "Aziz'in karısı" anlamının verilmesi mümkün gözükmemektedir. İzafet terkipleri (isim tamlamaları) ile ilgili çok geniş açıklamaları 25. ayette yapmıştık. Tekrar olsa da bazı bilgilerin buraya da alınmasında fayda vardır**.**

Arapça da isim tamlamasında gelen birinci isim "tamlanan" (muzaf), ikincisi ise "tamlayan" (muzafun ileyh) adı verilen iki isimden oluşmaktadır. Bir isim tamlaması; tamlanan (muzaf) yani tamlamada gelen birinci ismin

a. *Kime ve neye ait olduğunu (كَلبُ الْحَرِسِ ; "Bekçinin köpeği" gibi)*

b. *Hangi şeyden yapıldığını (ثَوْبُ حَرِيرٍ ; "İpek elbise" gibi)*

c. *Neye benzediğini belirtmek suretiyle "tamlanan (muzaf) kelimenin anlamındaki bir kapalılığı" giderme amacı taşır (كُوبُ شَايٍ ; "Çay bardağı" gibi).*[816]

Bir isim tamlamasını oluşturan muzaf (tamlanan) ve muzafun ileyh (tamlayan) ile ilgili olarak şunlar söylenebilir:

Bir isim tamlaması yapılırken her iki isim, başında (ال) takısı bulunan marife birer isimse; birinci ismin (muzaf) başındaki (ال) takısı kaldırılır. Fakat kelimenin başındaki (ال) takısının kaldırılması o kelimeyi nekira (bilinemez) yapmamaktadır. Çünkü ikinci ismin başındaki (ال) takısı her iki isminde bilinir olduğu anlamına gelmektedir. Mesela, isim tamlaması olarak كَلبُ الْحَرِسِ *kelbun hars* şeklinde gelen bu kelimeler anlam olarak "bilinen o bekçinin köpeği" anlamına gelmektedir.

İzafet terkiplerinde muzafun ileyh (ikinci isim) bir cümlenin temel öğelerinden kabul edilen mübteda, haber, fail, meful gibi müstakil bir görevi üstlenemezler. Muzafun ileyh'in (ikinci ismin) cümlede oynadığı tek rol, kendinden önceki muzaf'ı (birinci ismi) bir biçimde tamlayarak ondaki anlamsal kapalılığı gidermeye çalışmaktan ibarettir. Yani isim tamlamasının asıl amacı birinci ismi daha iyi tanıtmak ve daha anlaşılır kılmaktır. Fakat daha anlaşılır kılabilmesi için ikinci ismin bilinir ve tanınır olması gerekmektedir.

İşte bu bilgiler ışığında امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* ifadesine baktığımızda şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır. İzafet terkipleri birinci isim (muzaf) üzerindeki bir kapalılığı gidermek için yapılmaktadır. Bu kapalılığın giderilmesi ise ancak ikinci ismin (muzafun ileyh) tanınıp bilinmesiyle mümkündür. Yani ikinci ismin kimi ya da neyi kast ettiği bilinmiyorsa birinci ismin bilinmesi de mümkün olmamaktadır. Bu durumda anlamaya çalıştığımız izafet terkibinin birinci ismi olan امْرَأَتُ "*imraetü*" kelimesinin kimi kast ettiği ancak ikinci isim olan الْعَزِيزِ "*El Aziz*" kelimesinin bilinmesi ile mümkün olmaktadır. Çünkü امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* ifadesi Türkçeye tam olarak çevrildiğinde anlamın "*bilinen o Aziz'in karısı*" şeklinde olma zorunluluğu vardır.

Fakat kıssayı geriye doğru okuduğumuzda "El Aziz" şeklinde tanıtı-

816 Doç.dr. Hüseyin Günday – Doç. Dr. Şener Şahin, Arapça Dilbilgisi Nahiv Bilgisi s.67

lan bir kimsenin olmadığını görmekteyiz. Hatta kıssanın tamamı içeresinde El Aziz şeklinde tanıtılan herhangi bir kimse de yoktur.

Tefsirlerimiz 21. ayette Yusuf'u satın alan adam hakkında adının Kıtfir ya da Itfir olduğunu, ülkenin hazinelerini idare eden vezir olduğunu söylemelerinin de hiçbir temeli olmadığını söylemiştik. Çünkü ayet gayet açıktır ve Yusuf'u satın alan adam hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir.

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Mısır'da Onu satın alıp kadınına: "Bize faydalı olacağını veya evlat edinmeyi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla" diyen de o kişiydi. İşte bu şekilde; Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

Ayet sadece "Mısır'da onu satın alan (eril) kişi" demektedir. Ne adından ne görevinden ne de başka bir şeyinden hiç bahsedilmemektedir. Aynı şekilde 25.ayette geçen kişi de سَيِّدَهَا "oranın seyyidi" şeklinde tanıtılmıştır. Yani Yusuf suresinin başından sonuna kadar "El Aziz" şeklinde tanıtılan herhangi bir kişi yoktur. Bu durumda marife yani bilinir olan (امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz*) bu isim tamlamasında geçen الْعَزِيزِ *el Azîz* kelimesi marife olma durumundan çıkmakta nekira (bilinmez) durumuna gelmektedir. Oysa açık bir şekilde kelimenin başında marife (bilinirlilik) alameti (ال) bulunmaktadır.

İşte tüm bunlar امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* şeklinde marife olarak gelen isim tamlamasına Aziz'in karısı anlamının verilmesini imkânsız hale getirmektedir.

امْرَأَتُ Kelimesi أ ر م m+r+e kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 38 kelime bulunmaktadır. مَرْأٌ - اِمْرَاَةٌ – اِمْرُوءٌ مَرْاَةٌ Denilir ki biri erkek diğeri kadın demektir.[817]

- مَرَّ - مَرِىءَ فُلَانٌ ..... *Konuşmada, giyimde ve görünümde kadın gibi olmak, kadınımsı olmak.*

817 R. El İsfahani, El Müfredat MRE md.

- اَمْرَاَهُ الطَّعَامَ..... *Yaramak, faydalı olmak.*
- اِسْتَمْرَاَ الطَّعَامَ.....*Yemeği lezzetli bulmak, yemeği beğenmek.*
- اِمْرُءٌ.....*Adam, kişi, şahıs.*
- اِمْرَاَةٌ .....*Kadın.*
- مُرُوءَةٌ .....*İnsanlık, efendilik, güzel adet ve huylar, erkeklik, yiğitlik, iyilik, cömertlik, kimlik, kişilik, şahsiyet, insanın kimlik ve kişiliği.*
- مَرِىءٌ .....*Hoş, zevkli.*
- مَرِىءٌ .....*İnsanlıklı kişi, konumunda ve görünümünde kadına benzeyen erkek.*[818]

Asıl itibarıyla tüm meal ve tefsirlerin "Azizin karısı" anlamını verdikleri, anlamaya çalıştığımız امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* tamlamasında geçen امْرَأَتُ *İmraetü* kelimesinin "karı, eş, zevce, hanım" gibi bir anlamı bulunmamaktadır. Bu kelime görüldüğü gibi "kadın kişi" anlamındadır.

الْعَزِيز Kelimesi ise ع ز ز kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 119 kelime bulunmaktadır.

> عِزَّة *İnsanın mağlup olmasını engelleyen bir haldir. Bu kelime* اَرْضٌ عَزَازٌ *"sert yer" sözünden gelmektedir.* تَعَزَّزَ اللَّحْمُ *et sıkı ve sert oldu; sanki ulaşılması zor sert bir yerdedir.* اَلْعَزِيز *Galip gelen ve mağlup olmayandır.* عِزَّة *Sözü kimi zaman medh/övgü için, kimi zaman da zem/yergi için gurur, inat anlamında söylenir (2/206).* عَزَّ عَلَيَّ كَذَا *Bu şey bana zor geldi.* عَزَّهُ كَذَا *Şu ona üstün geldi.* عَزَّالشَّيْءُ *Bir şey azaldı.*[819]

- اَعَزُّ .....*Çok değerli, en değerli, en aziz.*
- تَعَزُّزٌ.....*İftihar etme, kuvvetlenme, şeref duyma.*
- تَعْزِيزٌ .....*Takviye, destekleme, kuvvet sağlama.*
- عَزٌّ .....*Güçlü, kuvvetli.*
- عِزّ – عِزَّةٌ.....*Güç, ün, şeref, kuvvet, hamiyet, üstünlük, saygınlık, vakar.*
- عِزَّةُ الْجَانِبِ.....*Güç, kuvvet, iktidar.*
- عِزَّةُ النَّفْسِ .....*Gurur, kibirlenme.*
- عَزِيزٌ.....*Aziz, değerli, güçlü, saygın, onurlu.*[820]

---

818 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük MRE md.s.1943

819 R. El İsfahani, El Müfredat AZZ md.

820 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük AZZ md.s.1573

Temel anlamı: güçlü olmak, değerli olmak, az bulunur olmak, galip olmak anlamında olan bu kelime Kur'an'da desteklemek,[821] galip gelmek,[822] yüceltmek,[823] gurur,[824] şeref, şerefli, güçlü,[825] vakarlı, onurlu,[826] ağır,[827] üstün,[828] yönetici,[829] put adı,[830] Yüce Allah'ın sıfatı[831] anlamlarında[832] kullanılmıştır.

Bu kelimenin Kur'an'daki 119 kullanımından 82 tanesi daima üstün, asla mağlup edilemeyen anlamında Yüce Allah'ın bir sıfatı olarak geçmektedir. Tuhaf olan şudur ki tüm meal ve tefsirlerin "*en üstün, en değerli*" anlamına gelen bu kelimeye kralın veziri gibi bir anlam yüklemesidir. Bir krala vezir, yardımcı ya da bakan olmak en üstün, en değerli olmak değil, en üstün olanın emri altına girmektir. Başkasının emri altında olan birinin ise en üstün olması mümkün değildir.

Tefsir ve meallerimizin الْعَزِيزِ *el-aziz* kelimesinin, Yusuf zamanında Mısır krallarının yardımcılarına verilen bir unvan olduğunu söylemeleri ise saçmalamanın artık önü alınamaz boyutlarda olduğunu göstermektedir. Çünkü böyle demeleri için ellerinde ne bir belge ne bir bilgi bulunmamaktadır. Onların elindeki tek belge İsrailiyattır. Kur'an'a meal ve tefsir yazıp Kur'an'ı hiç dikkate almamak anlamına gelen bu yaklaşım biçimi hakikaten bıkkınlık verecek derecededir.

Anlamaya çalıştığımız 30. ayette ilk defa geçen امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* marife isim tamlamasına verilecek en doğru anlam "O en üstün kadın" veya "En üst düzey yönetici kadın" şeklinde olmalıdır. Yusuf suresi boyunca bu kadının birisinin karısı olduğuna dair herhangi bir bilgi geçmemektedir. Tam tersi kadının bir kocası olmadığına dair deliller bulunmaktadır. Bununla ilgili açıklamalar ilerleyen bölümlerde yapılacaktır.

---

821 Bkz. Yasin 36/14; Meryem 19/81

822 Bkz. Sad 38/23

823 Bkz. Ali İmran 3/26; Şuara 26/44

824 Bkz. Bakara 2/206

825 Bkz. Nisa 4/139; Yunus 10/65; Münafikun 63/8; Hud 11/92; Neml 27/34

826 Bkz. Maide 5/54

827 Bkz. Tevbe 9/28; İbrahim 14/20; Fatır 35/17

828 Bkz. Hud 11/91

829 Bkz. Yusuf12/30

830 Bkz. Necm 53/19

831 Bkz. Haşr 59/23; Bakara 2/129, 209, 220, 228, 240, 260; Ali İmran3/6, 18, 62, 126

832 Mehmet Okuyan; Kur'an Sözlüğü AZZ md.s.583

Kur'an'ın bir kadını امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* "o en üstün kadın" veya "en üst düzey yönetici kadın" şeklinde tanıtması ne anlama gelmektedir ve bu kadının üstünlüğü ve yöneticiliği nereden gelmektedir?

"En üstün kadın veya yönetici kadın" tanımı doğal olarak hafızalarda bu kadının ülkenin en güçlü kadını yani kraliçe olduğu izlenimini beraberinde getirecektir. Çünkü krallıkla yönetildiği belli olan bir ülkede kral erkekler arasındaki en değerli kişi, kraliçe ise kadınlar arasından en değerli, en üstün kişi olmaktadır. Nitekim 25. ayette krala toplumun göz bebeği, en değer verilen kişisi anlamında سَيِّدَهَا "O ülkenin seyyidi" tanımı getirilmişti. Bu durum kralın ülkeye en üst düzey yönetici olmasının zorbalıkla değil, toplumun kabulüyle olduğunu göstermektedir. Onu ülkenin Seyyidi haline getiren değerlerin toplum tarafından kabul görmüş değerler olması gerekmektedir. Toplumun bir kişiyi seyyid olarak kabul etmesi, o kişileri seyyid yapan değerlerin illa da doğru değerler olmasını gerektirmemektedir. Bu hususta tek kıstas doğru olsun veya yanlış olsun fark etmez, değerlerin toplum tarafından kabul görmüş olmasıdır.

Ahzab 33/67

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا

"Rabbimiz! Biz Seyyidlerimize ve büyüklerimize boyun eğdik, onlar da bizi yoldan saptırdılar."

Bu ayet, yanlış değerler üzerinden kişilere seyyid dendiğini göstermektedir. Şu halde ülkenin kralının seyyid diye tanımlanması bu kişiyi seyyid yapan ve toplum tarafından kabul görmüş değerlerin doğru değerler olmasını gerektirmemektedir.

Aynı şekilde امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* "o en üstün kadın veya yönetici kadın" ifadesinde en üstün yönetici kadın" olarak tanıtılan kadının üstünlüğünün doğru değerler olması gerekmemekte, bu değerleri toplumun kabul etmiş olması yetmektedir. Allah'a iman edenler açısından bir kişinin seyyid ya da aziz olmasını sağlayan değerler Kur'an'da belirtilen değerlerden başka bir şey değildir. Fakat Allah'a iman etmeyen toplumlar için bu değerler toplumdan topluma değişmektedir. Toplumlar sahip oldukları değerlere göre kişileri kendilerinin Seyyidi ya da Azizi olarak görürler. Toplumların geçirdikleri değişimlere göre bir zamanlar Seyyid ya da Aziz olarak kabul edilenler, değişimden sonra rezil ya da sapık ilan edilebilmiştir. Yüce Allah'ın Kur'an'da belirttiği değerlere göre Seyyidlikleri değişmeyenler sadece Yüce Allah'a gönülden teslim olup, hayatını onun değerlerine göre şekillendirenlerdir.

İşte bunun gibi Kur'an'ın Yusuf kıssasında geçen bir kadını امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* "o en üstün kadın veya yönetici kadın" şeklinde tanıtması bu kadını Aziz yapan değerlerin Kur'an tarafından bildirilen değerler olmasını değil, o günkü Mısır toplumunun bu kadını "en üstün kadın veya yönetici kadın" olarak gördüğünü göstermektedir. Aslında bu tanımlama o günkü Mısır toplumunun içeriğini de bildiren bir ifadedir. Yani Mısır toplumu bir erkeği değil bir kadını "en üstün, en değerli, en izzetti" olarak kabul etmiş olmaktadır.

امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* "o en üstün kadın" tamlamasına bakıldığında eril-dişil açısından uyumsuz olduğu görülecektir. امْرَأَتُ *İmraetu* kelimesi müennes (dişil)'dir, الْعَزِيزِ *el Aziz* kelimesi ise müzekker (eril)'dir. Birkaç bölüm önce Yusuf surésinin en göze çarpan özelliklerinden birinin dişil kişiliklere eril tanımlamalar getirmek olduğunu söylemiştik. Bir kadının eril bir tanımlamayla nitelenmesi Arapçadaki galibiyet kurallarının gereğidir. Bu durum yapılan fiilin ya da elde edilen konumun etkinliğinin ön plana çıkmış olmasını göstermektedir.

Bu durum امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *İmraetü'l Aziz* "o en üstün kadın veya yönetici kadın" şeklinde tanıtılan kadının ülke yönetiminde erkeklerin üzerinde inkâr edilemez, karşı çıkılamaz bir üstünlüğünün olduğunu göstermektedir.

Bu kadın (İmraetü'l Aziz) kimdir?

Aslında kıssanın doğru anlaşılması bu sorunun doğru bir şekilde cevaplandırılmasına bağlıdır. Bu soru cevabını 40. ayette bulacaktır. Bu sorunun cevabını surenin düzenine uyarak 40. ayete bıraksak da buraya kadar işlediğimiz ayetlerden o günkü Mısır toplumu ile ilgili ortaya çıkan şeyleri söylememizde bir mahsur olmamalıdır.

Her şeyden önce o günkü Mısır toplumunda kadınlar, çok ileri boyutlarda roller üstlenmektedirler. Sorgulama yapmaları, yeri geldiğinde devlet yönetiminde sorumluluk üstlenmiş kişilerin görevlerine son vermeleri, kişilerin sorgulanmak için tutuklanmasına ya da işkence edilmesinde rol oynamaları, ülkenin kralının yanında serbestçe hem de Mısır'lı olmayan biri lehinde tanıklık yapmaları ve hüküm belirtecek şeyleri söylemeleri kadınların toplumda çok etkin olduklarını göstermektedir. Bu durum o günkü Mısır toplumunun yapısının ata erkil bir düzende değil ana erkil bir düzende olduğunun ifadesidir. Ayetler ilerledikçe bu durum daha netlik kazanmaktadır. Yusuf, toplum yapısı ve dünya görüşleri kadın eksenli olan bir toplumda resul olarak görevlendirilmiştir.

YUSUF'UN GÖREVİ

Yusuf 12/30

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

Şehirde birtakım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler (DİB meali).

Bu ayetteki birçok kelimeyi işlemiş olmamıza rağmen, ayete öngördüğümüz meali vermeyi biraz daha ileri bölümlere bırakmamız gerekecektir. Çünkü bu ayet daha önceki ayetlerde anlatılan ve açıklanması sonraya bırakılan birçok sorunun cevabını bulduğu ayettir. Bunlardan bir tanesi de Yusuf'un görevi ile alakalıdır. Hatırlanacağı üzere 25. ayette geçen وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ bu cümleye *"O makamda ikisi rekabet etti. (İkisinden kadın olanı) Onun (Yusuf'un) görevine bir tedbirle son verdi"* anlamı vermiştik. Haliyle verdiğimiz bu anlam beraberinde "Yusuf'un son verilen görevi nedir?" sorusunu getirmişti. Biz de 25. ayette ortaya çıkan bu sorunun kıssanın düzeni içinde cevaplandırılması gerektiğini söylemiştik. İşte bu ayette geçen فَتَاهَا *feteha* kelimesi bu soruyu cevaplandıran kelimedir. Bu ayetten önceki ayetlere bakıldığında Yusuf, Mısır'lı olmadığı halde kraliyet sarayında dolaşmakta, yönetimi elinde bulunduran kral ve diğer insanlarla yüz yüze görüşmektedir. İşte bu imkân Yusuf'un üstlendiği görev sebebiyle olmuştur.

فَتَاهَا *Feteha* kelimesi ف ت ى f+t+y kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 21 kelime bulunmaktadır. Burada hemen belirtelim ki فَتَاهَا kelimesi tüm meal ve tefsirler tarafından "köle, hizmetçi, genç veya genç köle" şeklinde çevrilmiştir.

الفَتَى *El feteha* kelimesi, daha yeni gençlik çağına erişmiş kişi/civan. Müennesi فَتَاة , mastarı ise فَتَاء şeklinde gelir. Bu iki kelimeyle köle ve ca-

riyeden kinaye yapılır. فُتْيَا - فَتْوَى Kelimeleri sorun teşkil eden hükümlere verilen cevaptır.

اِسْتَفْتَيْتُهُ فَاَفْتَانِى بِكَذَا Ondan bir görüş istedim, o da bana görüşü beyan etti/şu fetvayı verdi.[833]

Ayrıca bu kelimenin fetva, danışman, görüşüne başvurulan, müftü, görüş gibi anlamları da vardır.

Tefsir ve meallerin bu kelimeye köle, hizmetçi şeklinde mana vermeleri Tevrat'ta anlatılan Yusuf kıssasında Yusuf'un köle, hizmetçi şeklinde tanıtılmasından dolayıdır.

> *İsmaililer Yusuf›u Mısır›a götürmüştü. Firavunun görevlisi, muhafız birliği komutanı Mısırlı Potifar onu İsmaililer›den satın almıştı. RAB Yusuf'la birlikteydi ve onu başarılı kılıyordu. Yusuf Mısırlı efendisinin evinde kalıyordu. Efendisi RAB'bin Yusuf'la birlikte olduğunu, yaptığı her işte onu başarılı kıldığını gördü. Yusuf'tan hoşnut kalarak onu özel hizmetine aldı. Evinin ve sahip olduğu her şeyin sorumluluğunu ona verdi. Yusuf'u evinin ve sahip olduğu her şeyin sorumlusu atadığı andan itibaren RAB Yusuf sayesinde Potifar'ın evini kutsadı. Evini, tarlasını, kendisine ait her şeyi bereketli kıldı. Potifar sahip olduğu her şeyin sorumluluğunu Yusuf'a verdi; yediği yemek dışında hiçbir şeyle ilgilenmedi.*[834]

Tefsir ve meallerimiz Tevrat'ta anlatılan bu kıssa üzerinden yola çıkarak ayette geçen فَتَاهَا *feteha* kelimesine "hizmetçi, köle" manası vermişlerdir. Oysa Yusuf henüz gulam (13-14 yaş) çağındayken Mısır'a köle olarak gelmiş ama onu satın alan adam tarafından evlat edinmek amacıyla özgürleştirilmiştir.

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِى مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Mısır'da Onu satın alıp kadınına: "Bize faydalı olacağını veya evlat edinmeyi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla" diyen de o kişiydi. İşte bu şekilde; Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o

833 R. El İsfahani, El Müfredat FTY md.

834 Eski Ahit, Yaratılış 39/1-6

yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

Kaldı ki Yusuf suresinin Mısır dönemini anlatan olayların tamamına bakıldığında Yusuf'un köle olduğuna dair en ufak bir işaret yoktur. Daha ergenlik çağına girdiği dönemde Mısır'a köle olarak gelen Yusuf hemen özgürleştirilmiştir.

Yusuf 12/22

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Olgunluk çağına ulaştığında bir muhakeme yeteneği ve bir ilim verdik. Biz, Muhsinlere işte böyle karşılık veririz."

Çocukken özgürlüğüne kavuşan Yusuf, o evde yetişmiş ve o evde büyümüştür. Eşüd çağına geldiğinde davranışları Yüce Allah'ın vahyine göre olduğu için bizzat Yüce Allah tarafından *Muhsin* olarak tanıtılmış ve kendisine bir ilim ve muhakeme yeteneği verilerek ödüllendirilmiştir. Ona verilen bu ilim ve muhakeme yeteneği insanlardan gizlensin, kimseye göstermesin diye verilmemiştir. Tam tersi o ilim ve muhakeme yeteneğini insanlara göstersin, başkalarını da faydalandırsın diye verilmiştir. O günün Mısır'ında kendisine Yüce Allah tarafından ilim ve muhakeme yeteneği verilmiş ikinci bir kişi yoktur. İşte bu durum Yusuf'u, fikrine değer verilen, zorlu meselelerle ilgili görüşlerine başvurulan kişi konumuna getirmiştir. Yani Yusuf sarayda bir köle değil, fikrine değer verilen bir danışman olarak bulunmaktadır.

Şehirdeki kadınların onu niteler şekilde فَتَاهَا *feteha* "Onun (dişil) danışmanı" kelimesini kullanması Yusuf'un birinin kölesi olduğunu değil, danışmanı olduğunu göstermektedir. Kelimedeki هَا *ha* zamiri hemen öncesinde gelen امْرَأَتُ الْعَزِيزِ "o en üstün kadın veya yönetici kadın" isim tamlamasını göstermektedir. Yani Yusuf ülkenin en üstün kadınının danışmanlığını yapmaktadır. İşte sarayda serbestçe dolaşması, yönetimde söz sahibi olan kişilerle rahatlıkla görüşüyor olması bundan dolayıdır.

Peki Yusuf bu göreve nasıl ve kimler tarafından getirilmiştir?

Bu sorunun cevabı ileride 37. ayette gelecektir. Şimdilik kıssanın düzenine uyarak daha ileride cevaplanacak soruları burada cevaplamak değil, öncesinde soru olarak kalan şeyleri cevaplamaya çalışmak daha doğru bir davranış olacaktır.